Ad usum Fr̃is Joannis Philippi a Cap̃la
Ord. Min.

INSTITUTIONES
THEOLOGIÆ
DOGMATICÆ, SCHOLASTICÆ, ET MORALIS,

METHODO SYSTEMATICA PROPOSITÆ,

AUCTORE

P. DOMINICO SCHRAM

BENEDICTINO BANTHENSE SACRÆ THEOLOGIÆ, ET SS. CANONUM PROFESSORE EMERITO.

EDITIO SECUNDA VENETA

Emendata, aucta, Indice Rerum instructa, et in tria Volumina distributa.

TOMUS II.

VENETIIS

APUD FORESTI ET BETTINELLI

MDCCCXVII.

CUM REGIA APPROBATIONE

CONSPECTUS

CAPITUM, PARAGRAPHORUM SCHOLIORUM, ET COROLLARIORUM PRACTICORUM,

Quæ in hoc secundo Tomo continentur.

CAPUT VIII.

De Actibus humanis.

Explicatur natura actus humani, voluntarium, involuntarium, liberum, & actus humani moralitas.

§. 428. Quarta causa involuntarii est ignorantia.
Schol. Quæ varie dividitur.
§. 429. Explicatur, quomodo ignorantia causet involuntarium.
Coroll. Pract. Et resolvuntur casus conscientiæ.
§. 430. Libertas est, quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis potest agere, vel non agere.
Schol. 1. 2. 3. Divisio libertatis, & necessitatis, & radix explicatur.
§. 431. Homo lapsus a necessitate liber est.
Schol. 1. 2. 3. Systema Lutheranorum, & Jansenistarum de libertate explicatur, & eorum objectiones solvuntur.
Schol. 4. An ad essentiam libertatis indifferentia,
Schol. 5. Et potentia peccandi requiratur, expenditur.
§. 432. Ad merendum, & demerendum in statu naturæ lapsæ libertas indifferentiæ requiritur.
Schol. Objectiones Baji, & Jansenii solvuntur.
§. 433. Quia vero actus humani liberi sunt, per regulas morum dirigi possunt, adeoque sunt morales.
Schol. Et ideo vel boni, vel mali sunt moraliter.
§. 434. Bonitas vero & malitia moralis desumitur primo ab objecto.
§. 435. Secundo a circumstantiis.
Coroll. Pract. Unde varii casus conscientiæ resolvuntur.
§. 436. Tertio a fine.
Coroll. Pract. Ex quo iterum casus resolvuntur.
Schol. An vero actus malus ex fine sit simpliciter malus: item an circumstantia venialiter mala totum actum vitiet; & an idem actus plures bonitates, vel malitias morales habere possit, expenditur.
§. 437. Ut actus sit moraliter malus, sufficit malitia indirecte volita; ut vero sit bonus, bonitas debet esse directe volita.
Schol. An actus malus in bonum finem relatus bonus sit, expenditur.
§. 438. Ut actus sit moraliter bonus, debet esse conformis Divinæ voluntati, saltem in volito formali.
Schol. 1. Quando vero in volito materiali conformis esse debeat, explicatur.
Schol. 2. Quæritur, an dentur actus in individuo indifferentes.
§. 439. Actus externus non auget præmium essentiale, sed tantum accidentale.
Schol. 1. 2. Solvuntur objectiones, & quid eventus prævisus addat, ostenditur.

CAPUT IX.

De Conscientia, & Legibus.

Agitur de Regulis morum, scilicet Conscientia, Natura Legum in genere, Lege æterna, Naturali, Divina Veteri, & Nova Ecclesiastica, & Civili.

CAPUT X.

De Vitiis & Peccatis.

Explicantur natura, distinctio specifica & numerica, causa, effectus peccatorum.

CAPUT XI.

De Virtutibus Theologicis.

Explicantur Natura, Objectum, Actus, Necessitas & Vitia contraria Virtutum Theologicarum; Fidei, Spei & Charitatis.

CAPUT XII.

De Virtutibus Cardinalibus.

Agitur de Prudentia, Fortitudine, Temperantia, Justitia, variis illarum speciebus, & virtutibus illis annexis,

INSTITUTIONES
THEOLOGIÆ
DOGMATICÆ, SCHOLASTICÆ, ET MORALIS.

CAPUT VIII.
De Actibus Humanis.

§. 419. Ad beatitudinem & finem nostrum supernaturalem tendimus per Actus humanos. Est autem *Actus humanus* actus a voluntate hominis deliberate procedens. *Actus humanus quid?*

Schol. 1. Actus humanus vel immediate a voluntate procedit, uti amor, odium &c. & vocatur *actus elicitus*: vel procedit mediate mediantibus aliis potentiis, uti ambulatio &c. & vocatur *actus imperatus*. Actiones voluntatis elicitæ sunt duplicis generis: aliæ circa finem versantur, uti *simplex volitio*, *intentio* & *fruitio*; aliæ circa media, uti *consensus*, *electio* & *usus activus*. Cum vero nihil sit volitum, quin præcognitum, his sex elicitis voluntatis actibus actus intellectus respondent, a quibus dirigantur, ita ut sit circa finem, *Apprehensio*, *Judicium*: circa media *Consilium* seu *Consultatio*, *Judicium practicum* seu *discretivum mediorum* & *Imperium*. Ex parte aliarum potentiarum *Usus passivus*. *Quotuplex?*

Schol. 2. In omni actu humano recensiti hi actus reperiuntur, & hoc ordine se consequuntur. 1*mo*. Res ut bona ab intellectu voluntati proponitur per simplicem intellectus *apprehensionem*; unde *simplex volitio*, *complacentia*, seu *appetitus inefficax* boni propositi in voluntate sequitur, qui est amor finis, nulla habita ratione mediorum: quod si vero hic actus voluntatis non sit absolutus, sed ex aliqua conditione suspensus, *Velleitas* appellatur. 2*do*. Quod si igitur hic appetitus satis fortis fuerit, tunc movet intellectum ad inquirendum, an bonum propositum conveniens, adeptuque possibile sit, & in intellectu sequitur *Judicium*, quo bonum ut conveniens, & possibile voluntati proponit, quæ vividius in illud inclinata, bonum illud per media assequibile intendit: hinc *Intentio* est desiderium efficax, finem per media assequendi, per quod a simplici volitione distinguitur; objectum vero ejus est finis tum ultimus tum intermedius per media obtinendus. 3*tio*. Igitur vi hujus *Œconomia actus humani.*

intentionis intellectus movetur & applicatur ad inquirenda media fini consequendo idonea per *Consilium* seu *Consultationem*, quæ est quasi Syllogismus prudentiæ, in quo inquisitio per modum præmissarum, judicium vero per modum conclusionis se habet, & dicitur etiam *Deliberatio*, quam in voluntate subsequitur *Consensus*, quo appetit & approbat utilitatem mediorum. *4to.* Cum vero hæc media sint diversa, vi consensus applicatur intellectus ad discernendum, quænam sint media aptiora per *Judicium practicum* seu *discretivum mediorum*, cui ex parte voluntatis respondet *Electio*, qua unum medium præ alio acceptat; quæ proinde non est de fine, prout finis est, sed de mediis. *5to.* Vi electionis applicatur intellectus ad imperandam mediorum executionem per *Imperium*, cui ex parte voluntatis respondet *Usus activus*, seu applicatio potentiarum executivarum, & huic applicationi activæ respondet ex parte potentiarum voluntati subditarum *Usus passivus*, seu ipsa executio mediorum, vi cujus finis acquiritur. *6to.* Ex operatione tandem finis obtentus sequitur, & ex parte voluntatis *Fruitio*, quæ jucunda in bono possesso quies est.

Quomodo intellectus voluntatem moveat? *Schol.* 3. Intellectus movet voluntatem quoad specificationem, quippe intellectus proponendo objectum voluntati illam determinat ad actum certæ speciei; nam voluntas ordinarie non elicit actum v. g. amoris, nisi quia tendit in objectum sibi ab intellectu ut amabile propositum. Voluntas vero movet intellectum & alias potentias sibi subditas quoad exercitium, sive ut agant, quia objectum voluntatis est bonum in communi: sed potentia, quæ respicit finem universalem, movet ad exercitium potentias, quæ respiciunt fines particulares, uti Rex suos Præfectos: ergo etiam voluntas alias potentias ad suos actus. Rursus voluntas in nonnullis actibus se movet quoad exercitium; nam per hoc, quod vult finem, movet se ad volendum ea, quæ sunt ad finem. In prima tamen volitione finis respectu totius vitæ voluntas non se movet, sed a Deo movetur, quia respectu volitionis simpliciter primæ voluntas non est in actu; alias non foret prima volitio.

An voluntas necessario bonum appetat? *Schol.* 4. Voluntas si consideretur præcise ut natura, appetit naturaliter & necessario bonum sibi conveniens: si vero consideretur ut talis natura, non necessario, sed libere movetur. Hinc voluntas necessario quoad specificationem appetit bonum in communi, ultimum finem, & beatitudinem sub notionem communi apprehensam; a nullo tamen bono particulari creato necessario quoad specificationem moveri potest, quia nullum est, quod

secundum aliquam considerationem sive ratione sui, sive ratione adjuncti non possit apprehendi ut non bonum, seu ab aliquo bono deficiens, cum non sit undequaque perfectum. Imo etiam voluntas a nullo objecto necessario movetur quoad exercitium, si sit bonum creatum. Dum vero voluntas a Deo movetur, nec quoad specificationem, nec quoad exercitium necessario movetur, nisi in iis, ad quæ naturaliter movetur; nam Providentia Divina omnia movet secundum conditionem eorum, ita ut ex causis necessariis per motionem Divinam sequantur effectus ex necessitate; ex causis vero contingentibus, & ad unum non determinatis, sed ad multa indifferenter se habentibus, qualis est voluntas, sequatur effectus contingens.

An voluntas ultimum rationis judicium semper sequatur?

Schol. 5. Voluntas pro libertate sua ex duobus bonis æqualibus vel inæqualibus, æquale vel minus eligere potest, etiam non mutato judicio practico, nec proposito novo motivo, quo unum hic & nunc melius esse judicet, & sic voluntas ultimum rationis judicium non necessario sequitur, sed indifferens adhuc est, ut ratione etiam reclamante proposita sibi ab intellectu libere amplecti, vel respuere possit. Nam intellectus consulit, non cogit: persuadet, vim non infert; ergo ultimum ejus judicium amplecti, vel respuere potest. Certe si hoc non admittamus, voluntas nullis virtutibus excolenda foret, sed solus intellectus instruendus foret, cujus ultimum judicium voluntas sequi deberet, & in peccato solus error in intellectu in vitio foret. Deinde ipsa experientia nos docet, quod sæpe bonum verum judicatum rejiciamus, & in bonum apparens, reclamante conscientia, adeoque manente priore judicio practico, feramur. Non obstat I. quod voluntas sit potentia cæca, quæ intellectum ducem sequi debet. *Resp.* Est potentia cæca, quatenus nil distincte cognoscit, sicuti intellectus, quo modo spectata ab intellectu distinguitur: quia vero voluntas semper cum confusa sensuum experimentali notitia conjungitur, hinc non potest dici potentia omnino cæca; alias enim intellectum non moveret (Schol. 3.), si nihil intueretur; hinc etiam voluntas cum confusa hac notitia indivisibiliter conjuncta probare & improbare potest; imo sæpe cæco impetu sine distincta intellectus cognitione in bonum propositum ruit. Non obstat II. quod hoc modo fieri posset, ut ultimum rationis dictamen ad justitiam, & actus voluntatis ad injustitiam pertineat. *Resp.* Hoc sæpe in nobis ipsis experimur, quod intellectu recte judicante voluntas voluptatum illecebris illecta nos in transversum agat: ideo rationem exoramus, ut taceat, & eam alio

divertimus. Non obstat III. quod voluntas nunquam peccet, nisi error in intellectu præcesserit. *Resp.* Error ille spectat ad partem inferiorem, seu cognitionem confusam ex sensibus ortam erronee judicantem, quæ cum voluntate conjuncta est.

Quinam actus imperio rationis subsint? *Schol.* 6. An imperium a judicio discretivo (Schol. 2.) realiter distinguatur, Scholæ sine utilitate disputant. Porro omnes illi actus, qui sunt in arbitrio nostro, ab intellectu imperari possunt: uti *1mo.* omnes actus voluntatis, primo excepto. *2do.* Actus rationis, qui sunt in potestate nostra; siquæ enim cogitationes vel a Deo, vel a diabolo nobis inspirentur, non quidem ex imperio rationis veniunt; ex hoc tamen imperio admitti, vel respui, continuari, vel interrumpi possunt. *3tio.* Nonnulli actus appetitus sensitivi, qui dependent a cognitione confusa sensuum, seu imaginatione, nisi hæc rationem præveniat, cadunt sub imperio rationis; nonnulli vero, qui ex dispositione organi corporei dependent, quæ non est in nostra potestate, rationis imperio non subsunt. *4to.* Eodem modo actus vegetandi imperio rationis non subduntur. *5to.* Quidam actus membrorum externorum, quæ moventur a potentiis sensitivis, uti motus manuum, pedum &c. imperio rationis subsunt; motus autem membrorum, qui sequuntur vires naturales, uti motus cordis, non subsunt; membra etiam genitalia quoad motum localem rationi non obediunt, sed in pœnam originalis peccati, uti docet S. Augustinus, sæpe resistunt, maxime cum certam alterationem requirant.

Voluntarium quid? §. 420. Actus humani, quia a voluntate procedunt (§. 420.), vocantur voluntarii. Est autem *Voluntarium* actus a voluntate procedens ex prævia cognitione eorum, in quibus est actio: seu earum circumstantiarum, quæ ad actionem pertinent.

Voluntarium quotuplex? *Schol.* 1. Voluntarium aliud est 1. *voluntarium simpliciter*, quod fit ex plena voluntatis inclinatione sine ulla repugnantia: aliud est *voluntarium secundum quid*, quod quidem fit ex voluntatis consensu, sed non sine repugnantia, uti projectio mercium in mare tempore tempestatis. 2. Aliud est *voluntarium necessarium*, a quo voluntas vel absolute, vel hic & nunc abstinere non potest: uti amor, quo Deus se diligit: aliud est *voluntarium contingens*, quod procedit a voluntate operante cum indifferentia. 3. Aliud est *voluntarium in se, explicitum & expressum*, quod in seipso immediate volitum est, uti si quis alterum occidat, quia vult occidere: aliud est *voluntarium in causa implicitum* & *virtuale*, quod licet non in se, in alio tamen confuse præviso, veluti

causa talis effectus, volitum est. Sic voluntaria est occisio illi, qui libere se inebriat, prævidens, se in ebrietate homicidii capacem fore. 4. Aliud est *voluntarium directum* seu *formale*, quod procedit a voluntate per actum positivum operante, quales sunt omnes actus voluntatis eliciti & imperati: aliud est *voluntarium interpretativum* seu *indirectum*, quod licet non procedat a voluntate ut efficiente, ab ea tamen dependet, sive quia voluntas actum ponere potest, & debet, v. g. dum pater non corripit filium delinquentem; sive quia voluntas actum quidem ponere potest, non tamen tenetur; v. g. dum quis die non festo vult studere, dum Missa dicitur.

Schol. 2. Quærunt hic Scholæ, an ad omissionem voluntariam requiratur obligatio actum ponendi. Respondetur, ut omissio & effectus ex ea sequens sit voluntarius, requiritur obligatio ponendi actum, qui omittitur. Ratio est, quia sine hac obligatione omissio non continetur virtualiter in actione incompossibili cum ea, quæ omittitur, tamquam in causa, sed est mera negatio, non vero privatio, cum debitum ponendi actum non adsit. Non obstat I. quod omissio v. g. Missæ non præceptæ sit in potestate voluntatis: ergo est voluntaria. *Resp.* Est voluntaria non actu, sed solum potentia. II. Omissio hæc est voluntaria cum præcepto: ergo etiam sine illo; nam præceptum est quid extrinsecum, & præceptum tantum de illo, quod est voluntarium, datur. *Resp.* Disparitas est, quia cum præcepto omissio est vera privatio, sine eo est mera negatio, & præceptum datur de voluntario potentia, non vero actu tali. III. Causa omissionis, v. g. studium, non est voluntaria: ergo etiam ipsa omissio. *Resp.* Studium non est causa formaliter intenta omissionis Missæ non præceptæ, sed materialiter solum volita, quæ voluntarium non inducit. ***An ad omissionem voluntariam requiratur obligatio actum ponendi?***

§. 421. Voluntario opponitur *Involuntarium*, quod non est a propensione voluntatis tamquam principio intrinseco; vel quod fit sine prævia cognitione intellectus. ***Involuntarium quid?***

Schol. Involuntarium aliud est 1. *privative* tale, cum voluntas aliquid non vult, quod velle posset: aliud est *contrarie* vel *positive*, quo aliquid non tantum non est volitum, sed etiam nolitum, & voluntati adversum. 2. Involuntarium contrarie aliud est *simpliciter*, quod ita voluntati displicet, ut illud nullo modo velit, sive impedire possit, ne fiat, sive non. Tales sunt motus concupiscentiæ insurgentes contra voluntatem omnino renitentem: aliud est Involuntarium *secundum quid*, ***Quotuplex?***

quod licet sub aliquo respectu voluntati displiceat, eidem tamen sub aliqua consideratione magis placet, & ab ipsa acceptatur, uti projectio mercium in mare ad vitandum naufragium.

Violentia vel vis quid? §. 422. Quatuor sunt causæ Involuntarii. *Prima*. *Vis* seu *violentia*, quæ est motio, cujus principium est ab extrinseco, in contrarium renitente passo. Quippe ad violentiam non sufficit, ut quis se habeat mere negative, alias justificatio parvulorum foret violenta; sed requiritur, ut actualiter vel virtualiter reluctetur.

Quotuplex? *Schol.* Violentia alia est *absoluta*, cum quis eo modo resistit, quo potest: alia *secundum quid*, cum quis resistit quidem, sed minus efficaciter, quam possit. *Violentum* etiam dicitur de rebus inanimatis, & requirit vim ab extrinseco illatam. *Coactum* dicitur de agentibus animatis, sive ratione careant, sive non. *Involuntarium* de solo agente rationali dicitur.

Violentia absoluta tollit voluntarium. §. 423. 1. Violentia absoluta voluntarium tollit. Nam voluntarium est a principio intrinseco (§. 421.): & consequenter secundum inclinationem voluntatis. Violentum vero est a principio extrinseco (§. 423.), & contra inclinationem passi: ergo voluntarium tollit (§. 421.).

Violentia secundum quid voluntarium minuit. 2. Violentia vero secundum quid voluntarium non tollit, sed tantum minuit. Nam ubi voluntas non omnino resistit, ibi remanet aliqua ratio voluntarii, major, vel minor, prout voluntas magis, aut minus resistit. Sed ubi violentia secundum quid infertur, voluntas non omnimodo resistit, cum supponatur penes eam esse, ut magis resistat (§. 422. Schol.). Ergo voluntarium non tollit, sed tantum minuit.

Solvuntur obiectiones. *Schol.* Non obstat I. quod Martyres passi sint violentiam a Tyrannis, & tamen voluntarie passi sint: *Resp.* Martyres non sunt passi violentiam absolutam, quia eam negando fidem vincere potuissent; sed mori maluerunt. II. Qui contorquet manum contra naturalem ejus flexibilitatem, voluntarium simul & violentum motum exercet. *Resp.* Non adest violentia simpliciter; nam respectu particularis inclinationis motus manus est violentus; respectu vero voluntatis est voluntarius.

Resolvuntur casus conscientiæ. *Corollarium Practicum*. 1mo. Si cui genua coram idolo per vim curvarentur, sine & contra suam voluntatem, non peccaret. 2do. Mulier vi oppressa a viro, cui interne & externe, quantum potest, resistit, non peccat.

Metus quid? §. 424. Secunda causa involuntarii est *Metus*, qui est tædium, inquietudo, & perturbatio ex malo adventuro percepta.

Schol. Metus alius est *gravis*, alius *levis*. Gravis, alius est *absolute gravis*, cadens in constantem virum, quo timetur malum grave, & imminens: alius est *respective gravis*, quo licet non moveretur vir constans, movetur tamen meticulosus, uti puer, fœmina &c. *Quotuplex?*

§. 425. 1. Quæ fiunt ex metu naturali, sunt per se loquendo voluntaria simpliciter in genere liberi: nam ibi manet voluntarium, ubi ex parte mentis non tollitur cognitio, nec electio ex parte voluntatis (§. 421.). Sed metus etiam gravis non tollit cognitionem; nam mercator merces suas in mare projiciens, & earum pretium cognoscit, & vitæ periculum, in quo versatur, & ipsam actionem merces projiciendi, quam libere eligit, quia plus amat vitam, quam merces. Ergo manet voluntarium simpliciter. *Metus non tollit voluntarium.*

2. Quæ tamen ex metu naturali fiunt, sunt in genere liberi involuntaria secundum quid. Quod enim minuit libertatem, facit, ut actio in genere liberi sit involuntaria secundum quid (§. 422. Schol.). Sed metus libertatem minuit, uti per se patet. Ergo facit involuntarium secundum quid. *Sed minuit.*

Schol. 1. Dictum est, *quæ fiunt ex metu naturali;* nam non omnis metus tale involuntarium causat: hinc qui ex metu supernaturali gehennæ a peccato abstinet, peccandi voluntatem excludere potest, adeoque observatio legis ab eo præstita nihil involuntarii habet: tunc enim solum voluntas habet actum nolitionis circa objectum, si hoc, licet hic & nunc ob necessitatem bonum sit, in se tamen malum appareat, uti projectio mercium. Si vero objectum tum in se, tum abstrahendo a periculo bonum sit, uti servare mandata Dei, & homo timore supernaturali perculsus hoc intelligit, non adest aliquod involuntarium. Deinde dictum est, *per se loquendo;* nam metus ita subinde rationem turbare potest, ut tollat omnem advertentiam & voluntarium. Non obstat I. quod facta ex metu gravi fiant reluctante voluntate: ergo non sunt voluntaria. *Resp.* Voluntas non reluctatur simpliciter & efficaciter, sed inefficaciter tantum. Non obstat II. quod Contractus, Matrimonium, & Votum solemne ex metu sint invalida: ergo metus tollit voluntarium. *Resp.* Sed hæc non sunt invalida jure naturæ, sed tantum positivo. Non obstat III. quod metus gravis excuset a culpa eum, qui præceptum Ecclesiæ transgreditur. *Resp.* In hoc casu lex Ecclesiæ cessat, nec obligat. *Solvuntur objectiones.*

Corollar. Pract. 1mo. Metus etiam gravissimus in iis, quæ sunt intrinsece mala, non excusat a peccato; excusat tamen a tanto peccato, eo magis, quo gravior *Resolvuntur casus conscientiæ.*

est metus. 2*do*. In his vero, quæ sunt mala non intrinsece, sed solum quia sunt prohibita, metus gravis regulariter excusat a toto peccato, quia leges positivæ ex intentione Legislatorum non obligant cum magno dispendio, nisi lex esset tanti momenti, ut judicio prudentum præponderet vitæ alicujus particularis; vel transgressio legis cederet in contemptum Religionis, aut potestatis Legislativæ.

An Loth peccaverit offerendo filias ad stuprum Sodomitis?

Schol. 2. Quæritur hic, an Loth ex metu sibi a Sodomitis incusso licite obtulerit suas filias eorum libidini. Cajetanus, & Natalis Alexander putant, Loth non obtulisse filias suas animo repensandi flagitium flagitio, sed furentem populum placandi per hyperbolicam sui submissionem: credebat enim prudenter, populum hanc oblationem non acceptaturum, quia filiæ ejus civibus Sodomæ jam desponsatæ fuerunt. Probabilius est, Loth non esse a peccato omnino excusandum, licet animi turbatio, & studium hospites defendendi peccatum minuerint. Nam *ad Rom.* 3. *Non licet facere mala, ut eveniant bona*. Et S. Augustinus *l. contr. mendac. c.* 9. censet, Loth filias suas ad stuprum obtulisse, quod non licet. Certe Loth non erat Dominus corporis & pudicitiæ filiarum suarum, & ut pater tenebatur earum saluti consulere. Ergo offerendo, a peccato penitus excusari nequit. Non obstat I. quod Loth etiam post hoc factum justus vocetur, 2. *Petr.* 2. *Resp.* Vocatur justus, vel respectu Sodomitarum: vel quia ob animi perturbationem non peccavit graviter: vel quia de suo peccato pœnitentiam egit. Non obstat II. S. Chrysostomus, qui *hom.* 43. *in Gen.* factum Loth laudat. Et S. Thomas *q.* 1. *de malo*, *a.* 5. *ad* 14. ait: *Loth non prælegit culpam pœnæ... quia tolerabilius est, si quis committat minorem culpam, quam majorem*. *Resp.* S. Chrysostomus tantum laudat benevolentiam Loth erga hospites, non propudiosam filiarum prostitutionem. Et S. Thomas innuit, Loth tolerabilius peccasse, eligendo minorem culpam, præ majori. Non obstat III. quod liceat suadere minus malum ad vitandum majus. *Resp.* Hoc tantum licet, si suasio minoris mali habeat pro objecto omissionem vel minorationem majoris mali sine damno tertii, de quo non cogitat malefactor: Loth vero stupro filiarum suarum cooperari voluit.

Concupiscentia quid?

§. 426. Tertia causa involuntarii est *Concupiscentia*, sive passio, aut affectus; qui est actus vehementior appetitus sensitivi prosequens bonum sensibile: vel aversationis sensitivæ fugiens malum sensibile.

Quotuplex?

Schol. Concupiscentia, alia est 1. *antecedens*, quæ præcedit consensum voluntatis, eumque allicit, v. g. cum

visa muliere voluntas ad ejus desiderium movetur: alia est *consequens*, quæ oritur ex prævio voluntatis actu, v. g. cum ex desiderio voluntatis passio excitatur in corpore: alia est *concomitans*, quæ ita sequitur voluntatis consensum, ut causa ardentioris motus ejusdem voluntatis. 2. Concupiscentia, alia est *gravis*, quæ rationem aliquantisper turbat, sed ejus usum non tollit: alia est *gravissima*, quæ ita vehemens est, ut libertatis & rationis usum omnino perimat.

Concupiscentia auget voluntarium, si sit antecedens, ratione objecti.

§. 427. 1. Concupiscentia antecedens ordinarie loquendo ratione objecti, ad quod directe movet, auget voluntarium: nam inflammat voluntatem, & efficit, ut in objectum majori cum inclinatione feratur, uti patet in homine, qui mulierem deperit: ergo auget voluntarium (§. 421.).

Minuit vel tollit ratione circumstantiarum.

2. Sub alio vero respectu, scilicet ratione circumstantiarum, minuit, & si gravissima fuerit, omnino tollit voluntarium, & libertatem. Quippe si concupiscentia gravis & vehemens fuerit, imminuit cognitionem; impedit enim, ne mens ab objecto, in quod tendit, rapta & illecta consideret rite turpitudinem offensæ Dei, & minuit indifferentiam, eo ipso, quod voluntatem fortius in unam contradictionis partem determinet: imo si gravissima fuerit, libertatis & rationis usum omnino perimit.

Consequens voluntarium auget.

3. Concupiscentia autem consequens auget voluntarium & peccatum. Hæc enim non minuit liberum saltem moraliter, licet physice minuere possit, quia est effectus voluntatis, quæ in semetipsa sponte, libere & providens, ardorem mali inflammavit: ergo auget voluntarium.

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1mo. Qui peccat ex habitu, neque a toto, neque a tanto peccato excusatur; imo gravius peccat, quia majori inclinatione & delectatione peccat. 2do. Dum malus habitus displicet, & peccator adhibitis mediis eum, quantum potest, eradicare studet, motus mali, qui ex eo indeliberate fluunt, non imputantur ad culpam, quia desinunt esse liberi in suo principio.

Ignorantia quid?

§. 428. Quarta causa involuntarii est *Ignorantia*, quæ est carentia scientiæ in subjecto scire capaci: si vero subjectum sit incapax ad sciendum, v. g. in amentia, dicitur *Nescientia*.

Quotuplex?

Schol. Ignorantia, 1. ratione personæ ignorantis spectata, alia est *invincibilis*, quæ communibus naturæ vel gratiæ auxiliis vinci non potest, adeoque nec adhibita debita diligentia: alia est *vincibilis*, quæ adhibita debita diligentia, communibus naturæ & gratiæ auxiliis vinci potest. 2. Ignorantia vincibilis, alia est *affectata*, cum

quis de industria aliquid ignorare affectat, ut liberius peccet: alia est *crassa* & *supina*, si quis directe quidem non affectet ignorare, debitam tamen diligentiam non adhibeat, ut ignorantiam devitet. 3. Ignorantia ratione objecti, alia est *juris* seu *præcepti*, quando quis legem ignorat: alia est *facti*, quando quis legem sciens, nescit, se contra eam agere. 4. Ignorantia in ordine actionis, alia est *antecedens*, quæ nullo modo est volita, & tamen est causa volendi id, quod quis alioquin non vellet; uti quando Jacob ad Liam accessit: hæc ignorantia est invincibilis: alia est *concomitans*, quæ actionem concomitatur, ita ut non sit causa illius, quia actio adhuc fieret, licet ignorantia abesset: talis est ignorantia illius, qui hostem occidit, ratus, esse feram; ita tamen est dispositus, ut licet scivisset esse hostem, tamen occidisset: alia est *consequens*, quæ a voluntate directe vel indirecte volita est, estque vincibilis.

Ignorantia antecedens causat involuntarium. §. 429. 1. Ignorantia antecedens causat involuntarium simpliciter: nam opus ex ignorantia antecedente factum fit sine cognitione, quoad circumstantias est ignoratum, & est contra inclinationem actualem, habitualem, & interpretativam agentis; non enim vellet, si ignorantia abesset: ergo est simpliciter involuntarium (§. 422.).

Concomitans nec voluntarium, nec involuntarium: 2. Ignorantia concomitans nec voluntarium nec involuntarium facit. Scilicet opus ex hac ignorantia factum nec volitum est in se, cum supponatur invincibiliter ignoratum; nec in sua causa, nimirum ipsa ignorantia, cum nullatenus volita sit: ergo non est voluntarium (§. 421.). Deinde hoc opus non est contra inclinationem agentis; perinde enim fieret, si cognitio adesset: ergo non est involuntarium saltem positive (§. 422.), sed tantum negative, seu non voluntarium, quia fit sine cognitione requisita ad voluntarium.

Consequens voluntarium simpliciter, et involuntarium secundum quid. 3. Ignorantia vero consequens non affectata facit opus simpliciter voluntarium, & involuntarium secundum quid: affectata autem facit opus voluntarium. Qui enim vult causam, vult effectum illius. Sed agens ex ignorantia consequente non affectata vult causam (429. Schol.). Ergo vult effectum, adeoque opus est simpliciter voluntarium. Deinde actio, quæ fit ex ignorantia pure consequente, fit contra aliquam voluntatis propensionem; qui enim ex tali ignorantia agit, sic affectus esse censetur, ut seclusa ignorantia non ageret id, quod agit; uti cum quis sine sufficiente diligentia præmissa occidit amicum, ratus, se feram occidere: ergo facit opus involuntarium secundum quid (§. 421. Schol.). Denique ignorantia non affectatur, nisi ut homo liberius peccet: ergo ignorantia affectata facit, ut actio,

quæ ardentius quæritur, magis sit voluntaria (§. 429. Schol.).

Corollar. Pract. 1mo. Ignorantia antecedens omnino excusat a peccato: concomitans nec omnino excusat, nec accusat de peccato: unde qui occidit hostem, putans invincibiliter esse feram, manet quidem reus homicidii interni propter malam voluntatem occidendi inimicum, si cognovisset: excusatur tamen ab homicidio externo, & a pœnis ac censuris, quia opus externum non est voluntarium. Consequens accusat de peccato; minuit tamen voluntarium secundum quid eo magis, quo levior fuerit, ita ut etiam ex mortali de se veniale faciat. *2do.* Ignorantia & negligentia sciendi illa, quæ scire præceptum est, est speciale peccatum illi virtuti oppositum, quæ in illarum rerum cognitione versatur: sic ignorantia rerum fidei, est peccatum fidei oppositum: ignorantia vero rerum per se non præceptarum, sed tantum per accidens in ordine ad opus præceptum vel prohibitum, non est speciale peccatum, sed speciem accipit a legis transgressione, cujus causam vel periculum præbet: sic vincibilis ignorantia, an sit dies jejunii, quo quis carnes edit, spectat ad peccatum intemperantiæ. *Resolvuntur casus.*

§. 430. Actus humanus a voluntate cum prævia cognitione procedit (§. 420. 421.); cum vero intellectus non eadem semper objecta consideret, sed ex unius cognitione ad notitiam alterius progrediatur, & sic voluntatem modo ad hujus, modo ad illius amorem excitet: imo in eodem objecto modo sensuum impetu abreptus bonum confuse repræsentet, mox sedatis sensuum motibus nullum bonum adesse cognoscat, & sic voluntatem diversimode impellat; adeoque intellectus in cognoscendo & judicando sit universalis, & voluntas ad omne & universale bonum extendatur: hinc resultat in voluntate dominium super suos actus, ac jus de illis ad nutum disponendi, quod dicitur *Liberum arbitrium*, cujus actus est *Electio*: licet enim voluntas in bonum sibi ab intellectu propositum feratur, quia tamen ad omne bonum se extendit, nec ab uno tantum determinatur, in amore primi boni semper indifferens erit, ut ab ejus amore ad aliud bonum convertatur: imo quando unum bonum elegit, nunquam ita illo satiabitur, ut aliud bonum appetere, vel electum respuere non possit. Igitur *Liberum arbitrium* seu *Libertas* est facultas, quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis, potest agere vel non agere. *Libertas quid?*

Schol. 1. Libertas varie accipi potest. 1. Pro *libertate a peccato*, & dicitur *libertas gratiæ*, *ad Rom.* 6. *v.* 18. *Libertas quotuplex?*

2. Pro *libertate a miseriis*, & dicitur *libertas gloriæ*, *ad Rom.* 8. v. 21. 3. Pro *libertate a legis obligatione*, & dicitur *libertas exemptionis & privilegii*. 4. Pro *libertate a coactione*, & dicitur *spontaneitas* seu *lubentia*, quæ reperitur in omnibus nulla externa vi compulsis, sed ex inclinatione quamvis necessitante agentibus; quæque proinde etiam brutis & rebus inanimatis competit. 5. Pro *libertate a necessitate*, quæ est immunitas non solum a coactione, sed etiam a naturali instinctu & determinatione ad unum, sine potentia ad oppositum; qua libertate gaudet, qui potest velle & non velle, hoc vel illud velle. Dicitur hæc *Libertas indifferentiæ*, quia est ad opposita; estque duplex: *Libertas exercitii* seu *contradictionis* est ad actum, & ejus omissionem, qua quis agere, & non agere potest. *Libertas specificationis* est ad actus specie diversos, qui si sint contrarii, dicitur *Contrarietatis*, uti odisse & amare: si vero disparati, uti orare vel studere, dicitur *Libertas disparitatis*.

Necessitas quotuplex? *Schol.* 2. Sicuti multiplex est libertatis acceptio, ita etiam necessitatis. 1. Alia est *necessitas coactionis*, id est violentiæ exterior inductio. 2. Alia est *necessitas inclinationis*, vel *naturalis*, proveniens ex principio intrinseco ad unum naturaliter determinante. 3. Alia est *necessitas antecedens absoluta*, & *consequentis*, quæ vel rationis & voluntatis usum antecedit, uti motus primo primi, & vocatur involuntaria & indeliberata; vel quæ, licet sit deliberata, sic tamen voluntatis consensum indeclinabiliter antecedit, ut eum invincibiliter exprimat. 4. Alia est *necessitas consequens*, *conditionata* & *consequentiæ*, quæ sequitur ex aliqua suppositione, & in agente libero exercitium libertatis demonstrat: tali necessitate necesse est, me loqui, si ad loquendum me determinaverim. 5. Alia est *necessitas specificationis* ad objectum, & *exercitii* ad actum. 6. Alia est *necessitas perpetua*, alia *transiens*. 7. Alia est *necessitas physica*, seu naturalis determinatio ad unum: alia *moralis*, seu summa difficultas operandi bonum & abstinendi a malo ob habitus inveteratos.

Radix libertatis. *Schol.* 3. Radix libertatis duplex est: alia est *extrinseca*, scilicet summa efficacia Divinæ voluntatis: cum enim Deus sit causa universalissima totius entis, & omnium ejus modorum, inter quos etiam est libertas, hæc ab efficacia Divinæ voluntatis tamquam a radice extrinseca profluit. Alia est *intrinseca*, quæ iterum triplex est. Prima est *remota*, nimirum spiritualitas animæ. Secunda & *propinquior* est universalitas intellectus in cognoscendo & judicando. Tertia est *proxima*, seu am-

plitudo & capacitas voluntatis ad omne, & universale bonum. Hinc libertas originative & regulative est ab intellectu, a cujus cognitione oritur indifferentia; formaliter vero est a voluntate, quæ sola est electiva. Porro ut libertas sit potentia agendi, vel non agendi, debent adesse omnia ad agendum etiam tempore prærequisita, ita ut cum illis non solum possit componi potentia non agendi, quod est sensus divisus, sed etiam non actus, quod est sensus compositus: si vero prærequisita tantum natura, & causalitate intelligantur, inter quæ est motio Divina, non potest agere & non agere in sensu composito, sed tantum in sensu diviso, quia cum prærequisitis natura tantum ad actum nequit componi non actus, bene vero potentia expedita non agendi, & quidem proxima, id est talis, quæ absque ulla mutatione ex parte sui hoc vel illud agere potest.

§. 431. Homo lapsus non solum a coactione, sed etiam a necessitate liber est. Ita docet *Primo* S. Scriptura, *Gen.* 4. *v.* 7. *Nonne si bene egeris, recipies, si autem male, statim in foribus peccatum aderit? Sed sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius.* Ubi Lutherus male vertit: *An non est sic? si tu pius es, tunc es acceptus: si autem non pius es, tunc quiescit peccatum ante januam; sed non permitte illi suam voluntatem, sed regna super illud.* Certe verum תיטיב in *hiphil* significat *bonum agere*, non vero *pium esse*. Item verbum שאת a נשא significat etiam *recipere*, uti Lutherus ipse vertit, *Esth.* 2. *v.* 15. & Targum Jerosolymitanum: se solo autem sine addito חן nunquam significat *acceptum esse*. Deinde verbum תשוקה a שוק, significat *appetitum*, non vero *voluntatem unam*. Ex hoc textu patet, quod Cain fuerit in statu naturæ lapsæ, & peccator, uti etiam constat ex *v.* 5. & *Sap.* 10. *v.* 5. Sed hic habuit libertatem indifferentiæ ad vitandum malum & eligendum bonum cum gratia Dei: tum quia alias eum frustra interrogaret Deus: *Quare iratus es?* si necessario iratus fuisset: tum quia Deus promittit sub conditione: *Si bene egeris, recipies;* & minatur: *si autem male, statim in foribus peccatum aderit.* Igitur in potestate Cain erat, bene vel male agere; alioquin si necessario ageret, frustra conditio apponeretur: tum quia dicitur: *Sub te erit appetitus ejus*, scilicet peccati, cujus paullo ante mentio facta fuit: *Et tu dominaberis illius.* Ergo hic appetitus non necessitat, & in statu naturæ lapsæ datur facultas dominandi appetitui, & tentationibus resistendi; id quod clarius explicat versio Arabica: *In electione tua appetitus ejus.* Et Targum Jerosolymitanum: *In manum tuam tradidi pote-*

Homo est liber a necessitate.

statem concupiscentiæ tuæ, & tu dominare ei; sive ad bonum, sive ad malum. Nec obstat, quod in Hebraico & Græco legatur: *Ad te conversio ejus:* id est, tu appetitus dominaberis Abeli: nam חטאת *peccatum* est generis fœminini, adeoque ly *illius* ו quod est generis masculini, non ad peccatum, sed Abelem referri debet. Verum citata verba: *Sub te erit appetitus ejus,* saltem quoad sensum in Hebraico habentur, & Lutherus ipse vertit: *Non permitte illi voluntatem.* Deinde in sequentibus: *Tu dominaberis illius,* clare libertas indifferentiæ asseritur. Quod vero sermo sit de dominio appetitus, & peccati, non vero Abelis, quasi vero Deus Caino promitteret, quod præ Abele mansurus sit primogenitus; patet, tum quia ita intelligunt LXX. teste S. Augustino *l.* 15. *de Civ. c.* 7. *Tu dominaberis illius, nunquid fratris? absit: cujus igitur, nisi peccati?* tum quia relativum *ejus*, *illius* referri debet ad id, de quo Deus antea locutus fuerat; sed de peccato, non vero de Abele sermo erat. Denique ly חטאת contra communem regulam etiam generis masculini esse, ostendit tum adjunctum participium masculinum רבץ, *cubans in foribus:* tum quia *Lev.* 4. *v.* 24. habetur חטאת הוא *peccatum ipse*. Rursus *Jos.* 24. *v.* 15. dicitur: *Optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui servire potissimum debeatis.* Sed ubi est electio, est libertas indifferentiæ, & servire Deo est actus bonus; & *v.* 18. Israelitæ elegerunt servire Deo: & *Deut.* 30. *v.* 19. Moyses cœlum & terram invocat, quod possint Israelitæ eligere bonum & malum. Ergo datur libertas indifferentiæ. Non obstat, quod optio tantum proponatur. Nam etiam ab Israelitis facta esse dicitur *v.* 18. & quidem ex ratione *v.* 17. quia Deus eduxit eos de Ægypto: imo etiam de cultu interno, *v.* 24. *Obedientes erimus præceptis ejus,* quæ præcepta erant de cultu interno: *ut timerent eum & servirent ei perfecto corde & verissimo.* Lutherus: *fideliter, & legitime.* Item *Eccli.* 15. *v.* 14. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilii sui. v.* 15. *Adjecit mandata & præcepta sua. v.* 16. *Si volueris mandata servare, conservabunt te. v.* 17. *Apposui tibi aquam & ignem; ad quod volueris, porrige manum tuam. v.* 18. *Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.* Hic sermo est non de statu naturæ integræ, sed lapsæ; nam *v.* 16. dicitur ad hominem præsentem: *Si volueris;* & *v.* 18. in futuro: *Dabitur illi:* & Ecclesiasticus agit cum blasphemis Deum peccatorum suorum Auctorem facientibus. Sermo est etiam de bono supernaturali, quale est servire Deo. Hæc omnia con-

firmat versio Arabica, quæ legit: *Dominus creavit homines ab initio sæculi, eisque potestatem dedit in suas ipsorum voluntates.* Et Syriaca legit: *Deus ab initio creavit homines, & commisit eos proprio ipsorum arbitrio.* Hinc *Eccli.* 31. *v.* 10. dicitur: *Qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit.* Brucknerus hæc male legit per interrogationem, & de bono naturali pessime exponit, cum sit contra contextum, & vincere tentationes sit bonum supernaturale. Similia habentur in N. T. *Matth.* 23. *v.* 37. *Quoties volui congregare filios tuos ... & noluisti?* 1. *Ad Cor.* 7. *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat...... non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis.* *Secundo.* Tridentinum *sess.* 6. *can.* 4. definit: *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum & excitatum, nihil cooperari, assentiendo Deo excitanti, atque vocanti; anathema sit.* Et *can.* 5. *Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum, aut extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum denique a Satana invectum in Ecclesiam; anathema sit.* Hic non solum Protestantium, sed etiam Jansenii error damnatur, qui docet, peccatores dominante concupiscentia in malum necessario abripi, & justos in bonum rapiente superiori gratia (t. 1. §. 352. Schol. 1. §. 360. Schol. 1.), unde non manet electio: docet, non posse hominem velle resistere gratiæ efficaciter moventi, quia habet ligatam facultatem, cum destituatur opposita superiori delectatione necessaria, ut voluntas possit velle oppositum (loc. cit. & §. 353.): docet, liberum arbitrium in homine lapso periisse *l.* 3. *de stat. nat. laps. c.* 9. docet denique, voluntatem tantum se passive habere respectu boni formaliter sumpti cum victrici delectationi resistere non possit (loc. cit.). *Tertio.* Confirmatur dogma nostrum a PP. quorum longum catalogum texit Bellarminus *l.* 5. *de grat. & lib. arbitr. c.* 25. & antiquiores videri possunt in mea Analysi PP. Sufficiat nobis S. Augustinus & S. Thomas, ad quos adversarii maxime provocant. S. Augustinus in *l. de grat. & lib. arbitr.* expresse probat, utrumque debere admitti. Et *l.* 1. *ad Bonif. c.* 2. ait: *Quis nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere?* Sane S. D. nullibi necessitatem voluntariam ac mutabilem a Jansenistis inventam (t. 1. §. 352. Schol. 1.) admittit, cum *l. de nat. & grat. c.* 65. omnem necessitatem excludat; & *l.* 2. *de nupt. c.* 3. Pelagianam definitionem libertatis, omnem necessitatem etiam voluntariam, & mutabilem juxta ipsos Jansenistas excludentem, ap-

probet. Et S. Thomas *l.* 1. *cont. gent. c.* 68. ait: *Dominium, quod habet voluntas super suos actus, per quod in ejus est potestate velle, vel non velle, excludit determinationem virtutis ad unum, & violentiam causæ exterius agentis*. Vid. Tournely *tr. de Deo*. *Quarto*. Ratio a priori est: Homo gaudet intellectu, & ideo universales ideas potest concipere, id est rerum similitudines in aliqua essentia convenientes. Quando ergo agendum est, & homo concipit bonum in genere, prout a vero & apparente abstrahit, ab uno non potius, quam ab altero determinatur, consequenter hoc vel illud voluntati proponere, & voluntas hoc vel illud eligere, agere vel non agere, adeoque libere se determinare potest (§. 430.). Deinde quando homo sciens & volens agit, oppositum ejus, ut vel ab actione cesset, vel contrarium operetur, non est absolute impossibile, quia supponitur, nullam contradictionem involvere. Ergo agere vel non agere, hoc vel illud agere potest; consequenter liber erit, etiam post lapsum, quia naturam intellectualem non perdidit. Ratio a posteriori est, quia si homo non esset liber libertate indifferentiæ, frustra darentur consilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia & pœnæ, quæ omnia necessariam determinationem ad unum respuunt.

Systema Lutheranorum circa libertatem.

Schol. 1. Libertatem indifferentiæ seu a necessitate negarunt olim *Stoici*, fato: *Astrologi*, influxui syderum: *Manichæi*, duplici animæ in homine bonæ & malæ, quarum una alteram necessario impellit, omnia adscribentes. Novatores liberum hominis arbitrium saltem in rebus supernaturalibus ad salutem necessariis negant, & Lutheranorum circa hoc systema D. Schubert ita exponit in *Theol. Pol. p.* 4. *cap.* 6. & *Comp. Theol. p.* 4. *c.* 4. 1*mo.* Per liberum arbitrium intelliguntur vires, bonum agendi, & malum fugiendi. Unde ad illud 2*do.* spectat recta cognitio boni & mali; & motivorum, bonum volendi, & malum nolendi; & talis dispositio seu relatio voluntatis ad intellectum, ut voluntas ejus judicia practica sequatur, bonumque cognitum appetat, & malum cognitum aversetur. Quare 3*tio.* liberum arbitrium a potentiis animæ passivis differt, quia vires denotat aliquid ex seipso agendi, & non debet confundi cum viribus resistendi, seu impediendi conversionem; nam hæc ab ignorantia, erroribus, & præjudiciis rectæ cognitioni contrariis oritur, item ex dispositione voluntatis ad malum, ac impotentia naturali vel sponte contracta meliorem cognitionem sequendi. E contra liberum arbitrium, & rectam cognitionem, & justam voluntatis dependentiam ab intellectu involvit. 4*to.* Igitur fieri po-

test, ut respectu alicujus generis bonorum & malorum adsit liberum arbitrium, respectu alterius generis desit; bona enim & mala diversa sunt; alia homo ex suis principiis cognoscere potest, alia vero non. Hinc 5*to.* distinguendum est inter libertatem & liberum arbitrium: libertas generalius accepta est essentialis dispositio animæ flexionem per motiva recipiendi, sive sint naturalia sive spiritualia vi supernaturali prædita. 6*to.* Hoc genus libertatis duas sub se species continet, scilicet libertatem naturalem, seu potentiam bonum & malum ex principiis naturalibus cognoscendi, & dispositionem naturalem, hanc cognitionem sequendi, quæ libertas non differt a libero arbitrio: & libertatem spiritualem, quæ est dispositio per gratiam Spiritus. S. collata, bonum ex quocumque principio & motivo volendi, & malum fugiendi; quæ libertas non est liberum arbitrium, sed arbitrium servum. Imo 7*mo.* in rebus spiritualibus, scilicet fide in Christum, & operibus bonis, in homine lapso non datur ob peccatum originale, quod sustulit potentiam bene operandi, & justam relationem voluntatis ad intellectum, & voluntatem habituali dispositione ad malum corrupit, ita ut sola sensuum voluptate ducatur. Nihilominus 8*vo.* per regenerationem, quæ est fidei productio, liberum arbitrio restituitur, quatenus Spiritus S. per verbum suum intellectum illuminat, & de cœlestibus veritatibus convincit, & volvntatem movet, ut sensim illi spiritualia placeant: & quia hæc fides est mutatio moralis, est actus liber, id est spontaneus, qui ab intellectu illuminato procedit, non vi coacto, & sic in homine lapso datur tantum quoad spiritualia libertas a coactione seu spontaneitas. 9*no.* In rebus vero naturalibus œconomicis, politicis, & quæ ad felicitatem hujus vitæ & externum Dei cultum spectant, datur quidem libertas indifferentiæ, ob ignorantiam tamen intellectus, & vehementiam affectuum valde infirma. Hoc systema ex dictis falsitatis arguitur.

Schol. 2. Jansenius duo in libertate distinguit. 1. Ejus substantiam & essentiam, ad quam sufficere putat voluntarium perfectum, quod fit ex perfecta cognitione, licet sit necessarium. 2. Statum accidentalem hujus vitæ, qui postulat, ut homo in hac vita flexibilis sit ad bonum & malum, illique non immobiliter affixus: unde licet sub dominante cupiditate cœlesti necessario ad bonum, sub terrena vero ad malum raptetur, & determinatus sit; quia tamen semper ad bonum & malum flexibilis est, liber dici potest: licet enim stantibus præsentibus circumstantiis relative ad vim oppositam superioris delectationis necessitas vinci non possit, in *Jansenii systema de libertate.*

aliis tamen circumstantiis vinci potest. Hæc ex dictis (maxime t. 1. §. 352.), & dicendis adhuc refutantur.

Solvuntur objectiones. *Schol.* 3. Contra libertatem hominis in statu naturæ lapsæ adversarii objiciunt: I. Cain non habuit libertatem in supernaturalibus, quia fuit *servus peccati*, *& ex maligno erat*; 1. *Joan.* 3. *v.* 12. & spiritualiter mortuus. Et *Jer.* 10. dicitur: *Non est in homine via ejus, nec viri est, ut ambulet, & dirigat gressus suos*. *Resp.* Cainum in spiritualibus liberum fuisse, patet ex *v.* 7. *Si bene egeris, recipies*, ubi agitur de actione supernaturali bonæ oblationis. Servus peccati non habet quidem libertatem a peccato, bene vero a necessitate. Cain ex maligno erat libere, non necessario. Spiritualiter mortuus non habet facultatem ad supernaturalia ex se, sed ex gratia; nam in peccatore fides manet. Denique homo non habet in sua potestate vias suas quoad executionem & exitum, bene vero quoad intentionem, propositum, & mediorum electionem, supposito auxilio Dei. II. *Ad Rom.* 7. dicitur: *Non quod volo bonum, hoc ago*. Et *ad Rom.* 9. *Non est volentis*, id est velle, *neque currentis*, scilicet currere, *sed miserentis Dei*. *Resp.* In primo loco S. Paulus loquitur de appetitus sensitivi motibus, non vero de consensu, qui nobis liber est. Alter locus non debet intelligi, quasi homo non velit, nec currat libero arbitrio; sed quia non vult, nisi moveatur, & juvetur a Deo primo motore. III. S. Augustinus in *Ench.* *c.* 3. ait: *Libero arbitrio male utens homo, & se perdidit & ipsum*. Similia habet *ep.* 107. Et *l.* 2. *de perf. justit.* *c.* 5. ait: *Secuta est peccantem dura peccandi necessitas*. Et in opere *cont. Jul.* totus est, ut impugnet libertatem indifferentiæ tamquam basim totius hæresis Pelagianæ. *Resp.* S. Augustinus in *Ench.* loquitur contra Pelagianos negantes peccatum originale, & volentes, liberum arbitrium per peccatum non esse debilitatum: hinc S. Augustinus contra eos probat, liberum arbitrium amissum esse per peccatum Adæ, non quasi esset extinctum quoad substantiam, sed quia deterius factum est, & quoad bonum debilitatum. In *l. de perf. Christ.* loquitur S. D. de necessitate morali, id est, magna difficultate a peccato abstinendi: vel loquitur de necessitate peccandi indeterminata, secundum quam peccata dicuntur necessaria, quia in statu naturæ lapsæ omnia collective vitari non possunt. Quæ necessitas non officit libertati, quæ circa particularia determinate versatur. Denique impugnat libertatem indifferentiæ in sensu Pelagianorum volentium, eam per peccatum originale nullatenus esse sauciatam;

non vero in sensu Catholicorum, qui gratiæ necessitatem ab bonum usum liberi arbitrii astruebant.

Schol. 4. Certum est de fide, hominem in statu naturæ lapsæ gaudere libertate indifferentiæ, seu a necessitate: sed nonnulli etiam Theologi Catholici putant, hanc indifferentiam non spectare ad essentiam liberi arbitrii in omni statu; sed libertatem libero arbitrio essentialem, quæ illi in omni statu competit, esse præcise libertatem a coactione, seu spontaneitatem cum perfecta cognitione. Nos dicimus 1*mo*. veram & essentialem libertatem arbitrii consistere in immunitate a necessitate, & indifferentiam spectare ad ejus essentiam: tum quia Tridentinum damnavit Lutherum & Calvinum libertatem hominis negantes: sed hi non negabant immunitatem a coactione seu spontaneitatem (Schol. 1.); sed libertatem indifferentiæ: ergo hanc Tridentinum statuit, non solum pro statu hujus viæ, uti concedunt adversarii, sed pro omni statu, quia *can.* 5. eos damnat, qui dicunt, per peccatum amissum esse liberum arbitrium, non vero spontaneitatem, quam hæretici non negabant. Item S. Pius V. damnavit has propositiones: *Quod voluntarie fit, etiamsi necessitate fiat, libere tamen fit*. Et: *Sola violentia repugnat libertati hominis naturali*. Ubi prima propositio ideo damnatur, quia libertatem componit cum qualicumque necessitate: hinc omnis necessitas a libertate excluditur, quæ tamen juxta adversarios cum spontaneitate stare potest: tum quia libertas essentialis arbitrii sita est in dominio, quod habemus super nostros actus (§. 431.). Sed actus pure spontanei & necessarii licet cum advertentia rationis non sunt in nostro dominio, quia juxta S. Thomam 1. *p. q.* 60. *a.* 1. *Ejus, quod ex necessitate est, non sumus domini*, cum nulla volitio naturalis, utpote præveniens dominium nostrum & necessaria, sit in nostro dominio. Ergo non sunt liberi essentialiter. 2*do*. Dicimus, indifferentiam contrarietatis sive physicam, sive moralem ad bonum & malum non spectare ad essentiam libertatis, sed solam indifferentiam contradictionis; tum quia eo ipso, quod voluntas sit indifferens ad ponendum vel non ponendum actum, est domina sui actus: tum quia non pertinet ad perfectionem, sed ad defectum intellectus, quod prætermisso ordine principiorum male inferat conclusionem. Ergo non pertinet ad perfectionem, sed defectum libertatis arbitrii, quod prætermisso ordine finis possit male eligere media & peccare: tum quia Christus, Angeli & Beati sunt liberi, & tamen non habent indifferentiam contrarietatis, cum sint impeccabiles (t. 1. §. 361. Schol. 2. §.

An ad essentiam libertatis requiratur indifferentia?

212. §. 404.). Non obstat I. S. Thomas *in* 2. *d.* 25. ubi ait: *Liberum arbitrium dicitur ex eo, quod cogi non potest*. *Resp.* S. D. definit liberum arbitrium inadæquate sumptum. II. Actus perfecte voluntarius est liber libertate essentiali arbitrii, quia illi præest judicium rationis., & voluntas seipsam movet: item imperatur a voluntate, & fit cum delectatione, ex quo juxta S. Augustinum *in Ps.* 134. *libera voluntate* quid facimus: nec est coactus, quod est proprietas libertatis. *Resp.* Spontaneo actui non præest semper judicium rationis indifferens, sed subinde ad unum determinatum, & voluntas se movet determinatione naturæ; quæ repugnant libertati. Item imperatur a voluntate, sed non ita, ut voluntas possit non velle: est cum delectatione invincibili: non cogi est tantum proprietas voluntarii, non vero sufficit ad liberum. Ergo talis actus non est essentialiter liber. III. Sic gratia per se efficax perimeret libertatem, quia tollit indifferentiam determinando infallibiliter ad unum, & æquilibrium aufert. *Resp.* Gratia tantum tollit indifferentiam passivam, potentialem & suspensam ab actu, applicando ad actum, quæ non spectat ad essentiam libertatis; imo est ejus imperfectio, quia omnis potentia per suum actum perficitur: non vero tollit indifferentiam activam & actualem, quia voluntas sic agit, ut retineat potentiam non agendi, quæ indifferentia est de essentia libertatis, quam gratia per se efficax non tollit, movens ita, ut actus libere fiat.

An potentia peccandi spectet ad essentiam libertatis?

Schol. 5. Ex Scholio præcedenti fluit, quod potentia peccandi non spectet quidem ad essentiam libertatis, sed ad statum puri hominis viatoris. Nam 1. S. Scriptura, Patres & Concilia explicant libertatem hujus viæ per potestatem extendendi manum ad bonum & malum; eligendi vitam & mortem: id est, bene vel male agendi. Deinde peccare est actu libere agere; alias enim non peccaretur. Ergo potentia peccandi est libertas in actu primo; non enim datur actus secundus sine primo ipsi proportionato. Denique potentia non peccandi in nobis viatoribus est pars libertatis: ergo etiam potentia peccandi., quia libertas circa unum e contradictoriis, involvit libertatem circa alterum, ut salva sit utriusque optio.

Ad merendum & demerendum requiritur libertas indifferentiæ.

§. 432. Ex libertate hominis oritur, quod mereri & demereri possit (t. 1. §. 385.). Ad merendum autem vel demerendum in statu naturæ lapsæ requiritur in homine libertas a necessitate seu indifferentiæ, excludens simplicem necessitatem seu determinationem ad unum etiam voluntariam & mutabilem, quæ juxta Jansenium oritur ex delectatione superiori relativa & indeliberata. Probatur 1mo. ex S. Scriptura, in qua proponuntur va-

ria præcepta morum. Sed hæc a justo Legislatore non imponuntur, nisi illis, qui ab omni necessitate etiam simplici sunt liberi, ita ut possint observare, & non observare. Item Deus sæpe aliquid hominibus promittit sub conditione, si voluerint, *Is.* 1. *v.* 19. *Matth.* 19. *v.* 17. quæ promissiones forent irrisoriæ, si in potestate hominis non foret, conditionem implere: sed sine libertate ab omni necessitate, hoc non est in hominis potestate, qui si sit determinatus per superiorem delectationem, non habet potentiam proxime expeditam relative, ex defectu alterius delectationis superioris, quæ se tenet ex parte actus primi. Item juxta S. Scripturam penes hominem stat, ut bene cum gratia, vel male ex suo defectu agat, *Deut.* 30. *v.* 11, *Jer.* 7. Sed per eum, qui delectatione superiori determinatur necessario sive ad bonum, sive ad malum, non stat, ut bene vel male agat, quia delectatio illa indeliberata necessario extorquet actum voluntatis deliberatum. 2*do.* Hoc docent Patres. S. Justinus in *apol.* ait: *Nisi libero arbitrio genus humanum & res turpes fugere potest, ac pulchras & bonas sequi, extra causam culpamque est eorum, quæ quoquo modo aguntur.* S. Irenæus *l.* 4. *c.* 71. *Qui operantur bonum, & gloriam, & honorem percipient, quoniam operati sunt bonum, cum possent non operari illud.* S. Augustinus hoc dogma tam crebro inculcat in libris de *liber. arbitr.* ut hos libros comburere debuisset, si liberum arbitrium ab hominibus auferre voluisset: *Quis peccat*, ait, *in eo, quod nullo modo caveri potest? peccatur autem; caveri igitur potest.* Et alibi: *Habemus liberum arbitrium, & in eo solum peccamus.* Et S. Thomas *q.* 6. *de malo* ait: *Quidam posuerunt, quod voluntas hominis ex necessitate moveretur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant, quod voluntas cogeretur... hæc autem opinio est hæretica; tollit enim rationem meriti & demeriti in humanis actibus.* Ubi S. D. non solum damnat necessitatem Stoicorum, sed omnem etiam Jansenisticam parum ab ea differentem. 3*tio.* Ita definiunt summi Pontifices. S. Pius V. damnavit hanc Baji propositionem: *Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit.* Et Innocentius X. ac Alexander VII. damnarunt hanc propositionem: *Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* 4*to.* Ratio est: Actus necessarii & mere spontanei non subjacent regulis morum; sunt enim invariabiles, & ad unum necessario determinati. Ergo non sunt morales, consequenter nec meritorii (§. 385. t. 1.).

2. Ad merendum tamen vel demerendum non necessario requiritur libertas contrarietatis, sed sufficit libertas contradictionis. Nam Christus erat impeccabilis, & tamen meruit. Deinde eo ipso, quod actus est liber libertate contradictionis, cadit sub regulis morum; de illo enim lex & ratio possunt disponere, ipsum praecipere, aut prohibere. Ergo est moralis, consequenter meritorius & demeritorius.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Bajus & Jansenius docent, libertatem indifferentiae ad merendum & demerendum in statu naturae lapsae non requiri. I. Quia S.Augustinus *l. de duab. animab.* ait: *Libertas est animi motus, cogente nullo ad aliquid.* Et *l. de ver. Rel. c.* 14. ad peccatum solum voluntarium requirit. Et *l.* 5. *de Civ.* vult, *spontaneitatem, quae compatitur cum necessitate illa, qua necesse est, Deum vivere, sufficere ad meritum.* Et juxta eumdem, illud habemus in libertate, quod cum volumus, facimus. *Resp.* S. D. in primo loco loquitur de spontaneitate late sumpta, prout excludit determinationem ad unum, & importat potentiam agendi & non agendi. In altero loco agit de necessitate consequente, & probat, praescientiam Dei libertati non obesse, quia Deus necessario vivit actibus intellectus & voluntatis, inter quos plures circa creaturas versantes sunt liberi, & quibus Deus non vivit necessario, nisi quia voluit. In tertio loco per ly volumus intelligit, ita velle, ut possimus non velle. II. S. Bernardus *tr. de grat. & lib. arbitr.* ait: *Ubi consensus, ibi voluntas, porro ubi voluntas, ibi libertas:* & *c.* 10. *Nemo putet, ideo dictum liberum arbitrium, quod aequa inter bonum & malum potestate aut facilitate versetur; alioquin nec Deus, nec Angeli Sancti liberi arbitrii esse dicentur. Resp.* S. Bernardus per coactionem intelligit necessariam ad unum determinationem, quam docet libertati officere, tum quia promiscue utitur nomine necessitatis & coactionis: tum quia indifferentiam expresse indicat, dicens: *Destrueret* (ratio libertatem) *si necessitatem ei ullam imponeret, quominus libere pro arbitrio se se volveret sive in malum, sive ad bonum.* Et in altero loco solum vult, non requiri ad libertatem, ut homo ita ad bonum, sicut ad malum liber sit. III. S. Thomas *in* 2. *d.* 40. *q.* 1. *a.* 1. ait: *Actus sunt in genere moris ex hoc, quod sunt voluntarii.* Et 1. *p. q.* 82. *a.* 1. *Necessitas naturalis non aufert libertatem voluntatis.* Et *in* 3. *d.* 12. *q.* 2. *a.* 1. *Impotentia coactionis, quae opponitur voluntario, tollit rationem meriti & demeriti, non impotentia, quae est ex perfectione in bonitate, quia haec voluntarium non tollit, sed ponit voluntatem con-*

firmatam in bono. *Resp*. S. D. in primo loco sumit voluntarium pro libero. In altero vult, necessitatem non auferre spontaneitatem. In tertio vult, non tolli rationem meriti vel demeriti ab impotentia bene vel male agendi orta ex confirmatione in bono vel malo.

§. 433. Actus humanus eo ipso quod sit liber (§. 431.) bene vel male in genere moris, fieri vel non fieri potest, adeoque cadit sub regulis morum, scilicet rectam rationem & legem (§. 432.): ac proinde ob hanc habitudinem ad regulas morum dicitur *actus moralis*, seu dirigibilis per regulas morum. Estque actus procedens a deliberata voluntate cum subjectione ad regulas morum. *Actus moralis quid?*

Schol. Quia actus humanus est liber, adeoque regulis morum conformis vel difformis esse potest; hinc *moralitas*, quæ est habitudo actus ad certas regulas morum, dividitur in *bonitatem* & *malitiam moralem*, ceu genus in suas species. Unde *actus moraliter bonus* est actus conformis regulis morum; adeoque laude & præmio dignus: *actus moraliter malus* est actus difformis regulis morum, vituperio & pœna dignus. *Quotuplex?*

§. 434. Actus humanus suam bonitatem aut malitiam moralem accipit *Primo* ab *objecto*, quo nomine intelligitur omnis res, & persona, quæ primo & per se attingitur: sic res aliena est objectum furti, Deus est objectum Charitatis, proximus objectum homicidii. Item objectum hic non spectatur physice, sed moraliter: sic objectum, ex quo cibi & potus sumptio habet, quod bona sit, non est cibus & potus secundum se, sed prout eo modo cibus comeditur, quo rectæ rationi congruit. Multum etiam interest, an objectum intrinsece ex natura sua rationi conforme sit, quia sic est omnino invariabile: an vero solum extrinsece vi legis positivæ; sic enim aliquando bonum, aliquando malum ex circumstantiis fieri potest. Porro ab objecto hoc modo spectato desumi bonitatem & malitiam moralem actus, patet tum ex eo, quia actio habet ab objecto suam speciem in esse moris, sicuti in esse naturæ: & quidem primario, quia moralitas ab objecto desumpta ante omnem aliam moralitatem actui competit, utpote sine qua actus concipi non potest, sicuti tamen concipi valet sine aliis. *Bonitas & malitia moralis desumitur ab objecto.*

§. 435. *Secundo* actus humanus bonitatem & malitiam moralem desumit a *circumstantiis*. Est autem circumstantia accidens quoddam actui extrinsecum, moraliter eum afficiens conferendo bonitatem, vel malitiam moralem, quando jam per objectum constitutus est in esse morali. Septem autem vulgo circumstantiæ numerantur, scilicet: *A circumstantiis.*

Quis, *Quid*, *Ubi*, *Quibus auxiliis*, *Cur*, *Quomodò*, *Quando*.

Quis denotat agentis qualitatem, v. g. quod sit Sacerdos. *Quid*, qualitatem vel quantitatem effectus, v. g. furtum 100. aureorum., *Quibus auxiliis*, media accidentaria, & instrumenta, v. g. ope dæmonis. *Cur*, finem extsinsecum operantis. *Quomodo*, modum actionis accidentalem, v. g. cum scandalo. *Ubi*, qualitatem loci, v. g. sacri. *Quando*, conditionem temporis, v. g. diei festi. Aliæ item circumstantiæ *speciem mutant*, v. g. furtum rei sacræ est sacrilegium: aliæ intra eamdem speciem solum *aggravant*, uti furtum 100. aureorum. Porro a circumstantiis desumi bonitatem vel malitiam moralem, patet tum ex vidua illa duo minuta in gazophylacium mittente, & Deo præ divitibus plura offerentibus placente: tum ex eo, quia Tridentinum jubet, circumstantias speciem mutantes confiteri: tum quia etiam circumstantiæ dicunt habitudinem convenientiæ vel disconvenientiæ ad rectam rationem (§. 433.).

Resolvuntur casus. *Corollar. Pract. 1mo.* Circumstantia *Quis* actui malo sæpe novam malitiæ speciem addit, uti si conjugatus fornicetur, fit adulterium: subinde intra eamdem speciem malitiam auget; sic Religiosus gravius peccat, quam laicus intra eamdem speciem. *2do.* Circumstantia *Quid* sæpe novam malitiæ speciem actui addit, uti si parentes, consanguinei injuria afficiantur: subinde intra eamdem speciem peccatum solum aggravat, uti si homo sanctus lædatur. *3tio.* Circumstantia *Ubi* raro intra eamdem speciem tantum aggravat: sæpe novam malitiæ speciem addit, uti furtum in loco sacro. Peccata vero externa ex natura sua locis sacris aliquam irreverentiam inferunt eo majorem, quo magis actus externus sanctitati loci repugnat; ita tamen, ut seclusa speciali prohibitione Ecclesiæ raro sit peccatum mortale, peccatum externum in loco sacro committere, nisi actus sit valde turpis, v. g. tactus impudici, & alii usui sacri loci directe repugnantes; unde in Confessione circumstantia loci ob sacrilegium exprimi debet. Subinde etiam peccatum in loco publico commissum rationem scandali addit. *4to.* Circumstantia *Quibus auxiliis* peculiarem malitiæ speciem addit, si consilio, scandalo &c. alii ad peccatum inducantur. *5to.* Circumstantia *Quomodo* subinde novam speciem addit, ut in rapina: subinde intra eamdem speciem aggravat, v. g. si quis ex scientia peccet. *6to.* Circumstantia *Quando* malitiam solum moraliter auget, non vero ordinarie novam speciem addit, nisi fiat ex expressa intentione, v. g. sacrum tempus inhonorandi.

§. 436. *Tertio* actus humanus desumit bonitatem & malitiam moralem a *fine*. Nam finis 1. facit actum ex indifferenti bonum vel malum; sic ambulatio pro conservatione virium Deo serviendi, bona, ad luxum ostentandum, mala est. 2. facit actum ex malo pejorem, uti si quis furetur, ut se inebriet. 3. facit actum ex bono malum, uti si quis jejunet ex vana gloria. Ratio est, quia finis potest dicere ordinem conformitatis, vel difformitatis ad regulas morum. *A fine.*

Corollar. Pract. 1*mo*. Ut ergo actus sit moraliter bonus, objectum circumstantiæ & finis bona esse debent; si uni horum bonitas desit, opus malum erit. 2*do*. Circumstantia finis mali actui ex objecto malo malitiam specie distinctam addit, si finis pravus specie diversam deformitatem habeat, uti in furto fornicationis causa: vel solo numero distinctam, si pravitas finis sit ejusdem rationis cum pravo medio; sic duo furta committit, qui furatur instrumenta ad furandas pecunias. 3*tio*. Si media ejusdem specificæ malitiæ cum malo fine per se & ordinarie conjuncta esse soleant, cum fine eamdem numero malitiam contrahunt; uti tactus impudici fornicationem præcedentes, & ad eam relati; unde explicato actu principali in Confessione, illi explicari non debent: quod idem dicendum de actibus fornicationem subsequentibus, quia moraliter tamquam accessoria illi cohærent, ita ut facile intelligi soleant, & vix decenter explicari, & a Confessario inquiri possint. 4*to*. Circumstantia notabiliter aggravans in materia, in numero, pondere, & mensura consistente censetur, quando seorsim sumpta ab actu de se sufficeret ad mortale, v. g. si quis ultra 5. aureos eodem actu alios quinque furaretur. In aliis materiis censetur notabiliter aggravans, quando notabiliter excedit modum peccandi in talibus materiis, v. g. si quis per annum in odio continuo perseveraret. *Resolvuntur casus.*

Schol. Actus bonus ratione objecti, malus vero ratione finis simpliciter moraliter malus est. Nam qui bona opera faciunt, ut videantur ab hominibus, receperunt mercedem suam; quod non foret, si mala intentio totum actum non vitiaret. Dein hæc actio ratione objecti non est bona, quia objectum ut medium conducens ad malum finem refertur. 2*do*. Circumstantia tamen venialiter mala adveniens actui bono totam ejus bonitatem non aufert, nec omne meritum delet; alias enim raro daretur actus meritorius, quia raro ullus datur actus virorum etiam sanctorum, qui non aliquo tepore, tædio &c. obnubiletur; quod suavi Providentiæ Divinæ repugnare videtur. 3*tio*. Denique unus idemque actus potest simul *An actus malus ex fine simpliciter malus sit? An circumstantia venialiter mala actum vitiet? An idem actus*

Plures bonitates vel malitias habere possit? habere duas bonitatis & malitiæ species; unam ex objecto, & alteram ex fine: sic cum quis furatur, ut se inebriet, duplex deformitas occurrit; una ex objecto, seu re aliena sublata, alia ex fine, scilicet ebrietate: & cum quis dat eleemosynam ad redimenda peccata, duplex adest bonitas, misericordiæ, & pœnitentiæ; bonum quippe bono non est contrarium.

Ut actus sit malus sufficit malitia indirecte volita. §. 437. 1. Ut actus sit moraliter malus, & malitia objecti, circumstantiarum, & finis in eum refundatur, sufficit, quod malitia sit indirecte, virtualiter & implicite volita: 1mo. enim malitia aliter intendi non potest, cum malum non possit appeti, nisi ratione boni adjuncti: 2do. malitia non solum non est appetenda, sed etiam vitanda; non vitatur autem hoc ipso, quod indirecte & implicite intendatur: certe si hoc non sufficeret, pauci peccarent, cum pauci malitiam directe intendant, & omnes vellent, eam a suo actu abesse; imo si quis ita scelestus sit, ut eam appetat, id non potest, nisi sub aliqua bonitate, quam in ea apprehendit.

2. Ut vero actus sit moraliter bonus, requiritur, ut bonitas sit directe volita saltem in actu exercito. Nam bonitas est propter se appetibilis, & recta ratio dictat, quod sic appeti debeat. Sufficit autem in actu exercito esse volitam; non enim requiritur, ut quis in actu signato dicat: volo eleemosynam, quia honesta est; sed sufficit velle eleemosynam sub ea ratione, qua honesta est, scilicet ad sublevandam proximi miseriam.

An actus malus in bonum finem relatus bonus sit? *Schol.* Sicuti actus bonus in malum finem relatus simpliciter malus est (§. 436. Schol.); ita actus malus in bonum finem relatus simpliciter malus est; quia *ad Rom.* 3. Apostolus damnat eos, qui dicunt, faciamus mala, ut eveniant bona: nam ad malitiam sufficit, ut desit vel unicum, quæ actui debentur (§. 436. Coroll.), juxta illud: *Bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu.* Ergo ubi medium malum est, actus simpliciter malus erit. Unde *c.* 4. *de Usuris* dicitur: *Scriptura S. prohibet, pro alterius vita mentiri.* 2do. Malitia tamen ejus minuitur, cum ad bonum finem dirigitur: quando enim actus malus ad bonum finem ordinatur, minor est affectus ad peccatum; quia tunc non tam amatur id, quod in peccato placere solet, quam ratio utilitatis, quæ in eo detegitur relative ad bonum, quod procurare potest.

An actus bonus debeat esse conformis Divinæ voluntati? §. 438. Ut actus humanus sit moraliter bonus, debet esse conformis Divinæ voluntati in volito formali Divinæ voluntatis, seu ejus motivo, quod est bonum Divinum, & commune totius universi, prout ultimo ordinatur ad Deum, & gloriam Divinam. Nam voluntas humana,

ut sit recta, debet velle, quod vult, propter bonum commune, & Divinum tamquam ultimum finem, cum hoc exigat natura appetitus rationalis particularis, ut ultimo tendat in bonum Divinum. In volito vero materiali actus humanus, ut sit bonus, non debet esse conformis Divinæ voluntati, nisi ejus voluntas per præceptum, aut prohibitionem innotescat. Deus enim ut Provisor universalis attendit in volendo ad rationes universales, scilicet bonum commune totius universi, ad quod requiritur, ut conserventur contraria, & manifestentur Divina Attributa; & secundum has rationes res a Deo volita est bona, quæ tamen secundum rationes particulares, ad quas homo juxta voluntatem Dei debet attendere, mala est. Sic Deus tamquam Provisor universalis vult, patrem meum in hæresi mori, & ideo damnari, quæ damnatio secundum rationes universales boni communis bona est; filio vero ad rationes particulares attendenti bona non est. Certe nemo sanæ mentis dicet, me obligari ad volendum omnia mihi nociva, quæ Deo volente mihi accidunt, v. g. famem, morbum &c. ita ut mihi non liceat, quantum possum, illa fugere, & contraniti.

Quomodo volito Divino materiali conformare nos possimus?

Schol. 1. Melius & perfectius est, se conformare Divinæ voluntati in volito etiam materiali, quando nobis est liberum & licitum illud velle vel nolle; secus si non sit. Illicitum autem nobis est velle volitum Dei materiale, quando objectum a Deo non est positive volitum, sed tantum permissum, uti peccatum, & quando adest præceptum de opposito illius, quod Deus vult secundum rationes superiores. Rursus in volitis materialibus a Deo, si res sit irrevocabiliter facta, nec præceptum volendi interveniat, non tenemur quidem illi complacere; imo possumus de ea dolere, & optare ut non sit, si fieri posset; stultum tamen est, illi contraniti. Si vero res necdum facta sit, sciatur tamen certo ex revelatione esse futura, non licet conari, ut non fiat, quatenus est formaliter a Deo efficaciter volita: licet autem contra illam conari spectatam materialiter, prout pendet a causis particularibus. Sic Christus D. revelavit S. Petro trinam negationem, qui tamen debebat conari, ne peccaret.

An dentur actus indifferens?

Schol. 2. Quærunt Scholæ, an bonitas vel malitia moralis omni actui humano competat, sive an dentur actus indifferentes, qui nec boni nec mali sint moraliter. Potest autem actus humanus spectari vel in *specie* comparate ad objectum tantum, abstrahendo a fine & circumstantiis; sic orare, in specie bonum est: mentiri, in specie malum: ambulare, in specie indifferens. Vel potest

actus humanus spectari in *individuo*, prout a parte rei ponitur, & comparatur ad objectum, finem, & circumstantias. Dari actus in specie indifferentes, nemo dubitat. Putamus vero, non dari actus indifferentes in individuo: *1mo.* quia S. Augustinus *l.* 2. *de pecc. mer. c.* 18. ait: *Mirum, si voluntas in medio quodam potest ita consistere, ut nec bona nec mala sit: aut enim justitiam diligimus, & bona est ... aut si omnino non diligimus, non bona est*. Et *ep.* 82. ait: *Cavendum est, ne sicut Philosophi facta quædam hominum media dicamus inter recte factum, & peccatum*. 2do. Actio in individuo spectata fit propter aliquem finem: sed talis actio nequit esse indifferens, quia impossibile est, ut actio fiat propter finem, qui nec bonus nec malus sit, cum omnis finis sit vel Creator, in quo quis quiescit, & sic est bonus; vel est creatura, in ea quiescendo, & sic est malus. Ergo non datur actus in individuo indifferens; hinc etiam comedere propter solam voluptatem malum est, juxta propositionem ab Innocentio X. damnatam. 3*tio*. Actus otiosus est moraliter malus; unde de verbo otioso rationem reddemus in Judicio. Sed actio ad debitum finem non ordinata est otiosa, utpote carens utilitate, & necessitate, & spectans solum bonum delectabile sensuale, quod hominem rationalem a brutis non distinguit. Ergo est malus. 4*to*. Homo tenetur omnes actus suos ad Deum referre, adeoque bonos moraliter facere: patet hoc ex 1. *ad Cor.* 10. *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*. Hæc verba non continere merum consilium, sed præceptum, constat tum ex eo, quia dicitur in imperativo, *facite*; tum quia ita intelligit S. Augustinus *l. de corr. & grat. c.* 3. S. Maximus *hom.* 2. Et S. Thomas *l.* 3. *in c.* 3. *Ep. ad Col.* ait: *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine D. N. Jesu Christi*. Ubi subjungit: *Quidam dicunt, quod hoc est consilium, sed non est verum*. Non obstat, quod Scotistæ objiciunt I. S. Hieronymus *ep.* 89. ait: *Bonum est continentia, malum luxuria, inter utrumque indifferens, ambulare, digerere alvi stercora ... hoc non est bonum, nec malum; sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam*. *Resp.* S. D. loquitur de actibus in specie indifferentibus; vult enim probare, observantiam legalium non esse indifferentem, sed vel bonam, vel malam, si spectetur secundum speciem; quod probat exemplo aliarum actionum, quoad speciem indifferentium. II. Illud 1. *ad Cor.* 10. est tantum consilium, non præceptum, quia non omnes hoc præceptum intelligunt, dum v. g. sputa ejiciunt, nec in præ-

ceptis Decalogi continetur; & Sedes Apostolica damnavit illas propositiones, in quibus dicitur, quod teneamur omnia in Deum referre. Item hoc præceptum affirmativum saltem non semper obligaret, foret nimis rigorosum, homo continuo peccaret venialiter, v. g. movendo pedem sine relatione ad honestum finem; imo hic finis in multis actibus, v. g. frictione barbæ, assignari nequit. *Resp.* Præceptum illud Apostoli unusquisque attente agens in se experitur, quod ad dilectionem Dei reducitur. Deinde ex hoc præcepto tenemur omnia ad Deum referre, non relatione actuali aut virtuali explicita, sed implicita, agendo propter bonum honestum, in quo implicite Deum intendimus, quod S. Sedes non damnavit. Item hoc præceptum obligat pro semper, quando deliberate agimus; non vero, quando indeliberate agimus. Nec est adeo difficile, quia sufficit virtualis relatio in finem honestum, inclusa in intentione vivendi secundum rectam rationem; unde non semper peccatur venialiter in illis levibus actionibus, vel quia referuntur virtualiter in Deum, vel quia sunt indeliberatæ: si vero deliberate fiant, finis earum in promptu est, vel sublevamen naturæ, & recta habitudo corporis secundum dictamen rectæ rationis, ad suas & animæ functiones necessaria. III. Spuere ob levem naturæ commoditatem, non est malum, quia nihil inhonestum, nec bonum moraliter; alias esset laude dignum, & voveri posset: deinde homines se non accusant in Confessione, quod sine honesto fine expuerint: ergo est actus indifferens. *Resp.* Actus propter commoditatem facti sunt boni, & qui ex bono fine eos faciunt, sunt laude digni: voveri autem non possunt, quia non sunt de meliori bono, quam sit eorum omissio, quæ si in nonnullis casibus non sit melior, illi etiam voveri possunt. Non accusant se homines de illis, quia vel sunt indeliberati, vel saltem virtualiter ad honestum finem referuntur, vel ob contrariæ sententiæ probabilitatem; hinc sæpe saltem sunt materia dubia Confessionis. IV. Concilium Constantiense damnavit hanc propositionem Joannis Huss: *Nulla sunt opera indifferentia; sed hæc est divisio immediata humanorum operum, quod sint vel virtuosa, vel vitiosa*. *Resp.* Hæc propositio in sensu Joannis Huss damnata fuit, qui docebat, omnes actus hominis justi esse bonos, & omnes peccatoris esse malos; sed juxta nos justi venialiter subinde peccant, & peccatores opus moraliter bonum subinde faciunt (t. 1. §. 547.).

§. 439. 1. Actus externus, prout est mera executio actus interni, non addit ei bonitatem, aut malitiam ad *Actus externus*

non au- ge- præmium essentiale. præmium vel pœnam essentialem. Ita colligitur *Primò* ex S. Scriptura, quæ non minus laudat, & redarguit, quæ quis sincere facere voluit, quam si de facto ea fecisset. Sic *Gen.* 22. benedixit Deus Abrahæ, quia non pepercit filio suo unigenito propter Deum, licet actu filium non obtulerit. Sic *Matth.* 5. dicitur: *Omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Hinc S. Bernardus *ep.* 77. *Quid planius, quod voluntas pro facto reputatur, ubi factum excludit necessitas? Secundo* actus externus nullam habet bonitatem vel malitiam intrinsecam moralem, sed est tantum bonus, vel malus denominative extrinsece a bonitate vel malitia actus interni, qui solus intrinsece liber est (§. 432.), cum e contra actus externus despotice subjaceat imperio voluntatis sine ulla indifferentia sibi propria (§. 419. Schol. 6.). Ergo cum moralitas in libertate fundetur (§. 433.), non habet moralitatem intrinsecam ad præmium vel pœnam essentialem; alias toties quis hoc præmio spoliari posset, quoties ab actu externo impediretur.

Bene vero accidentale. 2. Actus tamen externus addit interno aliquam bonitatem vel malitiam in ordine ad præmium, vel pœnam accidentalem. Nam in actu externo est specialis difficultas, v. g. in Martyrio tolerantia mortis: ergo ei correspondet aliquod præmium, non essentiale (n. 1.): ergo accidentale, scilicet laureola (§. 410. t. 1.).

Solvuntur objectiones. *Schol.* 1. Scotistæ videntur velle, quod actus externus augeat præmium & pœnam essentialem, I. quia S. Augustinus *l.* 13. *de Trin. c.* 5. ait: *Mala voluntate quisque miser efficitur, sed miserior potestate, qua desiderium malæ voluntatis impletur. Resp.* Actu externo peccati semper fit homo miserior; hic enim hebetat sensus, auget propensionem ad malum, generat scandalum, inducit obligationem restituendi, & subjicit censuris. II. Si actus externus nil essentiale confert, tantum gratiæ recipiet qui Martyrium, Sacramenta, & jejunium desiderat, quam qui actu illa suscipit; quod falsum est. Item Christus nobis non plus præstitisset mortem subeundo, quam volendo mori. Item qui volet tantum placere Deo, quantum Beatisssma Virgo, & omnes Sancti, tantum merebitur, quantum illa & illi: imo qui volet, Deum infinito amore prosequi, vel infinitis pauperibus stipem dare, infinite merebitur; quæ omnia falsa sunt. *Resp.* Martyrium ex singulari Dei privilegio, & Sacramenta ex institutione sua plus prosunt ex opere operato, si actu suscipiantur. Seria jejunandi voluntas non minus gloriæ essentialis meretur, quam actuale jejunium; interim per hoc opus pœnale homo sa-

tisfacit, & diutius actum internum continuat. Item si spectetur valor, unico quidem Christi actu redimi potuissemus, quia omnes ejus actus infiniti valoris fuerunt (t. 1. §. 256. cum Schol.): posita tamen Dei ordinatione necesse fuit, ut actu moreretur, quia per ejus Sanguinem opus nostræ redemptionis consummari debuit. Rursus, ut quis tantum placere vellet Deo, quantum Beatissima Virgo, & omnes Sancti, deberet tot, & tam intensos actus elicere, quot, & quantos illi elicuerunt: & tunc si opera externa ponere non posset, tantum, quantum illi mereretur; quod sane vix fiet. Idem dicendum de voluntate amandi Deum infinite, vel infinitas eleemosynas erogandi, quæ voluntas est de rebus impossibilibus. III. Opus externum secundum se prohibitum est, & quidem distincto præcepto, quo ejus desiderium prohibetur: imo tenemur actum externum in Confessione exprimere. *Resp.* Opus externum ideo prohibetur, quia re ipsa malum est, & variis effectibus obnoxium, quæ in actu interno non occurrunt. Item actus externus in Confessione explicari debet, ut declaretur gradus malæ voluntatis, & congrua media applicentur, & quia inducit censuras, & onus restituendi. IV. Damnata est hæc Abaillardi propositio: *Nos vero dicimus, quod sola voluntas a Deo æternaliter remuneratur sive ad bonum, sive ad malum; nec propter opera pejor vel melior efficitur homo, nisi forte, dum operatur, in aliquo ejus voluntas augetur. Resp.* Supposito, quod hæc sit propositio Abaillardi, erravit ille, quia docuit, opera etiam prout ab interna voluntate procedunt, esse ad salutem inutilia, ideoque eos, qui exterius bene operari possunt, ad hoc non teneri; quod nos damnamus: nam opera externa præcipiuntur, & perfecta non est voluntas, quæ non operatur, dum potest, cum bonitas interna in externa consummetur & perficiatur.

Schol. 2. Eventus ex opere sequens prævisus, & aliquo modo intentus, addit aliquid ad bonitatem, & malitiam moralem, sive per se, sive per accidens sequatur; quia melior, vel pejor est voluntas ejus, qui prævidens, & intendens multa bona, vel mala ex opere suo secutura, illud facit, quam si nihil horum intenderet. Quod si igitur eventus hic per se sequatur, & si non sit prævisus, nec in se volitus, ad bonitatem, & malitiam aliquid addit, quia implicite & virtualiter est volitus. Si vero nullo modo sit intentus, & omnino per accidens sequatur, nihil addit, quia hoc modo eventus nullatenus est voluntarius. Dirigat ergo actus nostros in beneplacito suo omnipotens Deus, qui est ultimus omnium rerum Finis. *Quid eventus prævisus addat?*

CAPUT IX.

De Conscientia & Legibus.

Conscientia quid? §. 440. Regula morum & actuum humanorum duplex est: alia interna, scilicet Conscientia: alia externa, nempe Lex. *Conscientia* est judicium actuale practicum dictans, quid in particulari sit faciendum vel omittendum. *Synderesis.* Unde Conscientia distinguitur a *Synderesi*, quæ est habitus intellectus nobis naturaliter inditus, qui versatur circa prima principia practica: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: *Prudentia universalis.* & a *Prudentia universali*, quæ est habitus infusus vel acquisitus, qui ex primis principiis practicis deducit conclusiones universales, v. g. non debemus alteri facere, quod nobis fieri nollemus: sed nollemus rem nostram surripi: ergo non debemus rem proximi surripere. Conscientia denique subsumit: Atqui hæc pecunia usuraria, est res aliena: etgo ab ea manus cohibere debeo. Est igitur Conscientia ultimus prudentiæ particularis actus & conclusio, quæ ut recta sit, præmissas veras supponit.

Conscientia quotuplex? *Schol.* Conscientia varie dividitur. 1. Ratione sui seu judicii, quod fertur, dividitur in *præcipientem*, dictantem aliquid esse de præcepto: *consulentem*, aliquid esse de consilio: & *permittentem*, aliquid esse permissum. 2. Ratione objecti dividitur in *veram*, *rectam*, seu *bonam*, si judicium de honestate vel turpitudine actionis bonum, seu verum sit: & in *falsam*, *erroneam*, seu *malam*, quæ falso de bonitate, & malitia actionis judicat, bonum malum, & malum bonum habens. Hæc vel est *vincibiliter erronea*, ex errore, qui expelli potuit, & debuit; vel *invincibiliter erronea*, ex errore, qui expelli non potuit. 3. Ratione principii, & assensus, conscientia alia est *certa*, si certum vel evidens sit de actionis bonitate, vel malitia judicium: alia est conscientia *dubia*, quando quis ita judicat, aliquid esse licitum, ut simul judicet, posse esse illicitum; unde in eo reperitur hæsitatio, ac indeterminatio mentis, judicium suum circa utramque contradictionis partem suspendentis, & neutri parti assentientis. Mens autem suspensa manet, vel quia rationes æqualis ponderis pro utraque parte habet, quibus in æquilibrio continetur, & tunc dicitur *positive dubia*; vel quia nulla ei assentiendi, vel dissentiendi ratio occurrit, & tunc dicitur *nesciens*, vel *ignorans*: quando vero manet suspensa ex defectu sufficientis motivi, tunc dicitur *dubia negative*. Dubium hoc vel mere *speculativum* est, quod versatur circa rem secundum se sine circumstantiis consideratam, v. g. an

valeat Baptismus in nomine Jesu collatus: vel est *practicum*, quod versatur circa rem hic & nunc exercendam, v. g. an licitum sit mentiri: si dubitetur de operatione generatim, præscindendo a circumstantiis particularibus, vocatur *dubium speculative practicum*, v. g. an liceat die festo pingere: si vero dubitetur de actione particulari hic & nunc exercenda, dicitur *practice practicum*, v. g. an liceat mihi in hoc festo pingere. Ad conscientiam dubiam revocari potest conscientia *perplexa*, qua mens judicat, committi peccatum, quæcunque pars opposita eligatur, quarum tamen una necessario eligenda est. Alia conscientia est *probabilis*, quæ fundatur in opinione probabili. Est autem *opinio* actus intellectus, qui fertur in unam partem contradictionis, cum formidine, ne altera forte vera sit. *Opinio* vero *probabilis* est judicium ex se quidem fallibile, nixum tamen absolute & comparative gravi motivo, quod virum prudentem ad assensum movere possit: si pluribus motivis gravioribus nitatur, dicitur *opinio probabilior*: si levi motivo assensum non merente nitatur, dicitur *tenuiter probabilis*: si rationes petantur ex natura rei, dicitur *intrinsece probabilis*: si ab auctoritate gravium virorum, *extrinsece probabilis*: si circa objectum probabile non spectata praxi versetur, dicitur *speculative probabilis*: si circa praxim, *practice probabilis*. 4. Ratione subjecti conscientia est *tenera*, quæ sollicite curat, levia etiam vitare peccata: alia *laxa*, quæ neglectis minoribus gravia solum vitare curat: alia *pharisaica*, quæ magna parvi, parva magni æstimat: alia *cauteriata*, per quam operans ob depravatum animum non curat instinctus honestos: alia *scrupulosa*, quæ apprehendit & timet ex inani ratione, peccatum alicubi esse, ubi non est.

Schol. 2. Rursus *conscientia antecedens* est judicium de honestate & inhonestate actionis necdum patratæ: *consequens* de actione jam patrata. *Coscientiosus* ille dicitur, qui conscientiam rectam seu ducem rationem sequitur, nec turbulento affectuum concursu in agendo se determinari patitur. *Excusatio conscientiæ* est, quando conscientia consequens cum antecedente consentit. *Accusatio conscientiæ* est, quando consequens cum antecedente non concordat. *Morsus conscientiæ* est tædium ex dissensu conscientiæ antecedentis cum consequente ortum; qui morsus per aliquod remedium ab intellectu tolli nequit; impossibile enim est, quod conscientia consequens ab antecedente dissentiens simul cum ea consentiat. *Somnus conscientiæ* est defectus conscientiæ antecedentis cum consequente in homine ex consuetudine agente, qui neque, quid agendum sit, perpendit, neque actione jam

patrata, quid actum sit, considerat: cum vero ob taedium ex actionibus jam patratis subortum, ad agnoscendam actionum patratarum malitiam adigimur, conscientia *evigilare* dicitur. *Sopire conscientiam* dicimur, cum cogitationes nostras ad ea dirigimus, quæ actionibus suspectis qualemcumque rectitudinis speciem conciliant. *Tranquillitas conscientiæ* est immunitas a tædio, quod ex pravis actionibus subnasci potest. *Custodia conscientiæ* est cura de rectitudine & certitudine conscientiæ. Denique *contra conscientiam agit*, qui licet actionem aliquam sub omnibus singularibus circumstantiis malam judicet eam nihilominus suscipit.

Conscientiam rectam sequi debemus. §. 441. Conscientia recta, seu vera præcipiendo vel prohibendo obligat voluntatem, ita ut peccet, si illam non sequatur. Patet hoc *Primo* ex illo *ad Rom.* 14. *Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est:* ubi Apostolus non loquitur de fide supernaturali; nam præmisit: *Qui discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non est ex fide*. Palam autem est, quod qui non manducaret ex fide supernaturali, non ideo peccaret, aut damnaretur (t. 1. §. 547.): unde conscientiam intelligit, uti interpretantur S. Chrysostomus, S. Ambrosius &c. & constat ex ipso contextu; loquitur enim ibi Apostolus de esu ciborum, qui per se mali non erant, sed quos quidam malos & immundos ob prohibitionem Legis Mosaicæ putabant, & dicit: Si quis discernit inter cibos, &, quos reputat immundos, manducat, peccat, quia non agit ex fide, id est, ex conscientia: hinc præmisit: *Nihil commune per ipsum:* id est ex se immundum, *nisi ei*, *qui existimat*, *quid commune esse*, *illi commune est*. Quare licet S. Augustinus *l.* 4. *cont. Jul. c.* 3. intelligat Apostolum de fide supernaturali, nostrum tamen sensum non negat. Et ideo *c.* 13. *de restit. spol.* dicitur: *Quidquid fit contra conscientiam*, *ædificat ad gehennam*. *Secundo* voluntas peccat, si in operatione non sequatur suam regulam. Sed conscientia intellectus recte præcipiens, vel prohibens est proxima regula voluntatis operantis, & moventis alias potentias ad operandum (§. 419. Schol. 2.), & intimat nobis Legem æternam. Ergo voluntas peccat, nisi eam sequatur. Conscientiam vero tantum consulentem sequi semper non tenemur.

Conscientia invincibiliter erronea obligat ad sequendum. §. 442. 1. Conscientia invincibiliter erronea præcipiens, vel prohibens obligat nos, tum ne contra eam, quamdiu non deponitur, operemur; tum positive, ut juxta eam operemur. Nam *Primo*, *ad Rom.* 14. *v.* 14. dicit Apostolus: *Scio & confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat, quid*

commune esse; illi commune est. Sensus est: Scio fretus gratia D. Jesu, qui nos a jugo legis Mosaicæ liberavit, nullo cibo veluti immundo nos inquinari, præterquam si quis existimet; aliquam escam, v. g. carnem suillam, etiam nunc immundam esse; talis enim esca illi immunda; & illicita erit, propter errantem conscientiam: *Secundo*, qui habet conscientiam invincibiliter erroneam, bona fide judicat, existere legem Dei præcipientem. Ergo cum voluntas feratur in objectum, prout ab intellectu proponitur; si proponatur ut præceptum, vel prohibitum, voluntas debet illud facere, vel omittere; alias enim, si contra hoc dictamen operetur, contemnit Deum Legislatorem æque, ac si re vera lex illa existeret; sicuti e converso, si huic dictamini conformiter agat, Dei auctoritatem reveretur.

2. Conscientia vero vincibiliter erronea non obligat, nec eam sequi licet: quia agens juxta conscientiam hanc, quam potest, & non vult deponere, errat voluntarie (§. 420. Schol. 1.): ergo actio vel omissio, quam contra præceptum ex errore indirecte voluntario committit, ei ad culpam imputatur (§. 429. 437.). *Conscientia vincibiliter erronea non obligat.*

3. Quamdiu autem non deponitur conscientia vincibiliter erronea, non licet contra eam agere; nam nunquam licet agere contra conscientiam sive rectam (§. 441.), sive erroneam (n. 1.). Igitur talis homo, licet stante conscientia erronea non possit effugere peccatum, & necessario peccet necessitate consequente, absolute tamen, & antecedenter necessario non peccat; quamvis enim hanc conscientiam nec sequi debeat, nec contra eam agere, potest tamen, & debet eam deponere, cum error vinci possit, & deinde operari. *Non licet tamen contra eam non depositam agere.*

Schol. Non obstat dictis I. quod non possit assignari lex obligans ad sequendam conscientiam erroneam. *Resp.* Obligat vi Legis naturalis, quæ vetat agere contra id, quod putatur a Deo esse præceptum: imo licet conscientia errans re ipsa non intimet legem æternam, putatur tamen, eam intimare, crediturque a Lege Divina derivari. II. Sic posset quis putare, amare Deum esse peccatum, adeoque eum amando peccare. Item inferior non peccaret non obediendo Superiori, dum erronee putat, eum illicita præcipere. *Resp.* Implicat putare, Deum non amandum esse, quia amor est inclinatio in bonum, quod summum Deus est. Talis subditus debet suam conscientiam deponere, quia vincibilis est; si vero sit invincibilis, eam sequi tenetur. *Solvuntur objectiones.*

Corollar. Pract. 1mo. Agens contra conscientiam, peccat mortaliter, vel venialiter in ea specie peccati, prout conscientia dictaverit contra hanc vel illam virtutem. *Resolvuntur casus.*

2do. Illi, qui ordinarie a gravioribus peccatis abhorrent, si agant contra conscientiam dictantem, hoc vel illud esse peccatum, & plane abstrahant, an sit mortale, vel veniale; videntur solum venialiter peccare, quia præsumuntur se solum determinare ad levius: si vero ita sint comparati, ut tamen velint agere, sive sit veniale, sive mortale, vel si studio negligant veritatem inquirere, ne cogantur abstinere; peccant graviter, quia periculo mortalis se exponunt. *3tio.* Qui contra conscientiam erroneam opus omittit, graviter peccat, si ad exequendum præceptum vires habuerit. *4to.* Confessarius per se loquendo ut medicus spiritualis debet monere pœnitentem laborantem etiam errore invincibili: per accidens vero & potissimum in impedimentis Matrimonii, uti notat Ill. D. Godeau, subinde dissimulare potest; quando ex monitione fructus non speratur, obstat scandalum, & imminet periculum, ne pœnitens hucusque materialiter peccans, neglecta admonitinne incipiat peccare formaliter. *5to.* Si vero Confessarius advertat, conscientiam erroneam pœnitentis esse graviter culpabilem: vel si pœnitens erronee credat, esse mortale, quod nullum, vel leve peccatum est, & vicissim: vel si ex dissimulatione grave damnum pœnitentis, proximi, aut communitatis, vel nullitas Sacramenti sequeretur: vel si ipse pœnitens dubitet, aut interroget, moneri debet, ut conscientiam erroneam deponat. *6to.* Conscientia consequens actionem præteritam nec bonam, nec malam reddere potest: hinc peccata olim commissa explicanda sunt non secundum judicium, quod nunc quis de illis habet, sed secundum illud, quod habuit, quando peccavit. *7timo.* Ut Confessarius sciat, an pœnitens laboret conscientia erronea invincibili, vel vincibili, interroget pœnitentem, an in actu aliquam indecentiam adverterit: an suspicatus fuerit, subesse peccatum, vel peccandi periculum: an conscientia dictaverit, interrogandum esse Confessarium: an interrogationem ex verecundia vel metu, ne cogatur abstinere, neglexerit: si affirmet, censeri potest, errorem fuisse culpabilem.

Cum conscientia dubia non licet operari.

§. 443. 1. Nunquam licet operari cum conscientia practice dubia: ideoque peccat, qui dubitat positive, aut negative, an actio sua sit licita, vel illicita, peccato ejusdem speciei, & gravitatis, de quo dubitat, si stante dubio operetur. *Primo* enim, quod fit ex conscientia dubia de honestate actus, non est ex fide, seu persuasione, quod sit licitum & honestum: ergo est peccatum (§. 441.). *Secundo.* Qui exponit se periculo proximo peccandi, hoc ipso peccat, quia in moralibus se exponere periculo faciendi, & facere idem sunt: *Eccl.* 3.

Qui amat periculum, in illo peribit. Sed dubitans exponit se periculo peccandi: ergo peccat: quia interpretative vult peccatum, & ita animo comparatus est, ut licet sit peccatum, tamen ageret.

2. Cum conscientia vero speculative dubia licet operari, dummodo operans practice prudenter judicet, se hic & nunc licite operari; deposito tamen per principia aliunde tuta & vera dubio. Sic *Primo*, David 1. *Reg.* 21. prudenter judicavit propter extremam necessitatem famis, licitum sibi esse, comedere panes propositionis, licet judicio speculativo sciverit, laico hoc non licere: ergo si cum judicio speculativo de inhonestate actionis stare potest judicium practicum prudens de ejus honestate, multo magis stabit cum dubio speculativo. Hinc *c. Dominus, de sec. nupt.* mulier, quæ bona fide contraxit Matrimonium, si postea dubium de ejus valore superveniat, in particulari prudenter judicare potest, licitum sibi esse, reddere debitum. *Secundo*, regula actionum nostrarum non est notitia speculativa, sed practica: ergo speculativum deponi, & judicium practicum rectum formari potest. *Secus si sit speculative dubia.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Regulæ pro deponendo dubio juris esse possunt: 1. Sequendo opinionem gravi fundamento innixam. 2. Melior est in dubio conditio possidentis, maxime in materia justitiæ, si res bona fide possideatur, & veritas orto dubio deprehendi non possit. 3. Auctoritas virorum doctorum, exemplum bonorum, tolerantia Legislatoris, consuetudo Ecclesiæ, & praxis tribunalium Ecclesiasticorum. 2*do.* Regulæ pro deponendo dubio facti, sunt: 1. In dubio factum non præsumitur, sed demonstrari debet. 2. Quando aliquid factum est, v. g. Missa audita, & dubitatur de accessorio, v. g. de attentione, præsumptio est pro valore actus. 3*tio.* In dubio de existentia legis, libertas est in possessione: si vero dubitetur de cessatione legis, lex est in possessione, quia ante dubium & libertas, & lex certa fuit. 4*to.* In dubio facti attendendum, pro qua parte stet præsumptio juris & fori externi, scilicet quæ onus probandi in aliam rejicit: sic in dubio, an voto satisfeceris, possessio est pro voto, quia onus probandi tibi incumbit: eodem modo teneris confiteri peccatum, de quo dubitas, an confessus fueris, vel an sit mortale, vel veniale. Si vero dubites, an votum emiseris, an tantum propositum feceris, non es obligatus: si autem dubites, an animo te obligandi promiseris, præsumendum est, te ita promisisse, quod ordinarie fit. Si dubitetur de sufficienti deliberatione, illa in adultis præsumitur, & in iis, qui post septennium votum *Resolvuntur casus.*

emiserunt: si dubitetur, an ante vel post septennium, standum est pro voto. 5*to.* Pro deponendo practice dubio, tenetur quis moralem diligentiam adhibere ad cognoscendam veritatem, & obligationem legis; alias peccat ex ignorantia culpabili. Quod si per inquisitionem dubium speculativum deponi non possit, tutius quidem erit, si illud, de quo dubitat, præstet, quod præceptum, vel omittat, quod prohibitum esse dubitat: subinde tamen per dictamen reflexum dubium deponere potest hoc modo: dubito quidem de hac obligatione, sed quia de ea mihi non constat, nec eam reperire possum, illa utpote invincibiliter ignorata non teneor, adeoque non pecco, eam omittendo. Si vero dubium speculativum ex eo maneat, quia non potest, vel non vult inquirere veritatem, vel nequit sibi dictamen facere, eligere debet tutius, ne periculo peccati se exponat, & tenet illa regula: in dubio tutior pars est eligenda. 6*to.* Dubitans, an post horam duodecimam biberit, præcise propter hoc dubium non tenetur a S. Communione abstinere; tum quia impedimentum est incertum, & jus communicandi certum: tum quia in hoc dubio facti, quod aliunde non præsumitur, non videtur Lex Ecclesiastica tam arcte constringere. Quod etiam dic de eo, qui dubitat, an inter lavandum guttam aliquam deglutierit. 7*mo.* Perplexus de opere faciendo, tenetur media adhibere, antequam tempus operis exequendi adveniat, ad tollendam perplexionem: si post diligentem inquisitionem perplexus maneat, eligat minus malum, & si utrumque æquale videatur, ex defectu libertatis non peccabit, quidquid egerit: si unum peccatum esse sciat, & de altero dubitet, tenetur eligere id, de quo dubitat, quia sic a malitia magis recedit.

Non licet operari juxta opinionem tenuiter probabilem.

§. 444. Non licet operari secundum opinionem tenuiter tantum probabilem. Ita 1*mo.* definivit Innocentius XI. damnans hanc propositionem: *Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* 2*do.* Ratio est: Opinio tenuiter probabilis nullo solido fundamento nititur (§. 440. Schol.); est solummodo apparenter probabilis, nec movet intellectum ad assensum, nec tollit dubium practicum. Ergo secundum illam non licet operari (§. 443. n. 1.).

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1*mo.* Liber alicujus Auctoris junioris non facit sententiam aliquam vere probabilem, juxta prop. 27. ab Alexandro VII. damnatam. Si tamen Auctor sit omni exceptione major, doctus, pius & prudens, & rationem affert, quam alii vel non considera-

runt, vel non solverunt, ipse vero eorum rationes solvit; sententia ejus erit vere probabilis. Nihilominus, quando quis invenit doctrinam in gravissimo etiam Auctore fundatam, non licet eam tenere, si Papa contrarium definiat, uti patet ex prop. 30. ab Alexandro VIII. damnata. *2do.* Rudes tuto possunt sequi sententiam sui Confessarii, vel alterius viri pii, & docti, si ignorent invincibiliter, sententiam illam esse contra communem Doctorum; secus si hoc advertant. *3tio.* Si quis mala fide inquirat sententiam suæ libertati faventem, paratus illam sequi, licet levi fundamento nitatur, peccat, cum non possit sibi formare dictamen prudens, & practice certum.

§. 445. Non est licitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore. Nam Innocentius XI. damnavit propositionem primam contrariam. Et ratio est, quia hoc modo Sacramentum exponeretur periculo nullitatis, & peccaretur contra reverentiam Sacramento debitam: nam probabilitas non potest facere, ut materia tantum probabilis fiat sufficiens ad valorem: nec ab ea dependet, ut periculum nullitatis Sacramenti ab ea avertatur, cum Sacramenta non a nostro dictamine, sed ab institutione Christi, & effectus Sacramenti a vera materia, & forma a Christo instituta dependeant. Deinde peccatur contra Charitatem proximi, qui exponitur periculo carendi gratia Sacramentali, qua indiget; imo in collatione Baptismi & Ordinis noceretur pluribus, qui cum opinione probabili forte re ipsa falsa a tali absolverentur. *Non licet Sacramentis conferendis sequi probabilem.*

Coroll. Pract. 1mo. In casu necessitatis recte administrantur Sacramenta, præsertim maxime necessaria, cum dubio valoris saltem sub conditione: quia ratio dictat, ex duobus incommodis minus eligendum esse, & sic cessat periculum irreverentiæ formalis. *2do.* In quæstione de valore Sacramenti sufficit moralis certitudo, ita ut opposita sententia negans, talem materiam esse sufficientem quasi nihil probabilitatis habere videatur: sic licet suscipere Sacramentum Pœnitentiæ cum Attritione cognita qua tali. *Resolvuntur casus.*

§. 446. 1. Judex in causis civilibus debet sententiam ferre juxta probabiliorem. Ita definivit Innocentius XI. damnans hanc propositionem: *Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.* Ratio est, quia Judex est constitutus a communitate, ut non pro suo beneplacito tamquam dominus, sed juxta merita causæ ferat sententiam; majora vero merita causæ habentur, quando pro una parte stant rationes probabiliores. Ergo probabiliorem sequi debet; *Judex in civilibus probabiliorem sequi debet.*

alias committeret mendacium perniciosum, pronuntiando minus probabilem potiorem, quam tamen inferiorem esse cognoscit.

Et in criminalibus quando agitur de condemnando. 2. Judex etiam in criminalibus, quando agitur de condemnando reo, probabiliorem sequi debet, ex regula juris 47. *Præsumitur innocentia, ubi culpa non probatur*: Sed si sint contra reum rationes minus probabiles, culpa non probatur, quia habetur solum semiplena probatio, quæ judicem exponit periculo, ne innocentem damnet. Ergo innocentia præsumitur.

Non vero quando agitur de absolvendo. 3. Quando vero in criminalibus agitur de reo absolvendo, judex minus probabilem reo faventem amplecti debet: quia dum agitur de vita & capite, requiruntur ab accusatore probationes luce clariores, & indubitatæ, *l. fin. c. de prob.* Sed tales non sunt, quando pro innocentia rei stat probabilitas; hinc melius est impunitum relinquere facinus nocentis, quam forte innocentem damnare, *l. 5. ff. de pœnis*: & cum sint partium jura obscura, reo favendum est potius, quam actori. Nec obstat propositio damnata (n. 1.), quia præsumendum non est, Sedem Apostolicam velle aliquem pœnis addici, cujus facinora non sunt omnino certa.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Si Judex advertat, pro utraque parte stare rationes æque probabiles, ob accepta ab una parte munera sententiam pro illa ferre nequit; sed si neutra pars facto, vel jure superare sibi videatur, causam ad superiorem judicem deferat, vel arbitros cum partium consensu constituat, vel transactionem suadeat, vel rem divisibilem dividat, vel indivisibilem uni ita adjudicet, ut alteri pretium dimidii refundat. *2do.* Judex peccat, si in casu intricato unum solum vel alterum Auctorem consulat, & sine diligenti examine sententiam ferat, quia periculo alterum lædendi se exponit. *3tio.* Etiam Arbitri, Principes, Magistratus, & Consiliarii debent in sententia ferenda, decernendis tributis, oneribus imponendis, bello decernendo, sequi probabiliorem, quia alias judicium practicum prudens formari non potest. *4to.* Advocatus potest suscipere causam minus probabilem defendendam, quia causam non definit, sed tantum rationes pro causa dubia affert, quas judex discutiat. Si vero causam omnino injustam esse cognoscat, vel in decursu advertat, ejus patrocinium nec suscipere, nec prosequi, & clientem, ne inutiles expensas faciat, ad desistendum inducere debet, & plerumque ob periculum revelandi secreta hujus causæ, partis adversæ patrocinium suscipere non licet.

Medici & Chirurgi, §. 447. Medici & Chirurgi tenentur adhibere medicamenta certa relictis incertis, vel probabiliora & tutiora

cæteris relictis: quia ex officio, charitate, & tacita conventione cum ægro tenentur ejus sanitatem procurare eo meliori modo, quo possunt; quod non fieret, nisi eligerent probabiliora, & tutiora. Si tamen media certa, & probabiliora non habeantur, præstat adhibere potius probabilia, quam nulla; imo si mors moraliter certa sit, & solum habeatur medium dubium, an profuturum, an obfuturum sit, illud adhibere licet; quia probabilis spes vitæ præferenda est periculo accelerandi mortem, quæ absque eo secutura creditur. *probabilius sequi debent.*

§. 448. Quilibet ex lege Charitatis tenetur sequi tutiorem, relicta minus tuta, quando agitur de vitando damno temporali, vel spirituali ab inhonestate actionis distincto. Nam quamdiu probabilius judico, quod actio vel mihi vel alteri sit nociva ob damnum ab ipso peccato formali distinctum, non possum formare prudens dictamen de honestate actionis, quia virtualiter ipsum damnum eligo; nam prudens etiam dictamen non removet periculum, vel damnum, quod ex actione imminet. Sic non licet explodere bombardam in objectum, quod puto esse feram, si probabilius judicem, esse hominem. *Tutius sequendum, quando de vitando damno a peccato distincto agitur.*

§. 449. Quando agitur de sola honestate objectiva actus, scilicet, an liceat, necne, vel de probabilitate juris; licitum est sequi opinionem probabiliorem minus tutam faventem libertati, relicta minus probabili tutiori legi favente. *Primo* enim licet sequi opinionem inter probabiles probabilissimam, uti patet ex propositione Synnichii ab Alexandro VIII. damnata. Ergo etiam probabiliorem, quia in probabilissima æque ac in probabili manet formido de opposito. *Secundo*. Summi Pontifices dispensarunt in Matrimonio rato, contra tutiorem aliorum opinionem. *Tertio*. Qui probabiliorem sequitur, agit ex motivo virum gravem ad assensum determinante: ergo licite agit. Certe si tutius semper sequendum foret, frustra Theologia Moralis sententias probabiliores indagaret, frustra viros doctos consuleremus, cum tutius ante omne studium omnes norint. Item peccassent S. Thomas & reliqui Theologi, qui non semper tutiores sententias in suis libris proponunt; aggravaretur jugum Christi, & fieret intolerabile; plures ex nimia anxietate stultescerent, & omnis humanus convictus deperiret. *Tutius non semper sequendum est.*

Schol. 1. Non obstat 1. quod *Matth.* 7. dicatur *angusta via, quæ ducit ad vitam*. Et 1. *ad Thess.* 5. *Omnia probate; quod bonum est, tenete*. Et: *Ab omni specie mala abstinete vos*. Et *Prov.* 14. *Est via, quæ videtur homini justa; novissima autem ejus deducunt ad mortem*. *Resp.* Angusta via est, sed non *Solvuntur objectiones.*

angustissima & nulli fere pervia. In priori loco loquitur Apostolus de fratribus prophetantibus, quorum doctrina rite examinata & sana reperta, tenenda est. In altero loquitur de vitando scandalo. Locus *Proverb.* est de ignorantia vincibili. II. S. Augustinus *l. de util. cred. c.* 11. ait: *Opinio nunquam est sine vitio*. Et S. Gregor. *l.* 5. *mor. c.* 6. dicit, Sanctos de bonis operibus formidare. Et S. Thomas *quodlib.* 8. *a.* 13. *Illud, quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusat per hoc, quod est secundum conscientiam. Resp.* S. Augustinus per opinionem obstinationem in errore intelligit. S. Gregorius vult, quod, licet tutius eligamus, ob vanam gloriam, & alias circumstantias semper formidare debeamus. S. Thomas loquitur de lege vincibiliter ignorata, & conscientia vincibiliter erronea. III. Ex opinione probabili non potest formari judicium practice certum de honestate actus, quia conclusio nequit esse certior principio: imo sequens opinionem etiam probabiliorem, contra legem agens violat legem, & quidem voluntarie cum cognitione malitiæ. Ergo peccat. *Resp.* Ex opinione probabili formatur conclusio practice certa per judicium reflexum, & dictamen moraliter certum, scilicet: ille non peccat, qui facit, quod prudenter judicat objective esse licitum: sed qui operatur juxta opinionem probabiliorem, hoc facit: ergo non peccat: hinc in tali casu adest cognitio malitiæ, sed non formalis, quia lex invincibiliter ignoratur.

An liceat sequi probabilem relicta probabiliori.

Schol. 2. Litigant hic Theologi cum magna animorum contentione, an licitum sit in concursu duarum opinionum de honestate objectiva actionis sequi probabilem, minus vel non tutam, relicta probabiliori saltem tuta, vel magis tuta. Ante solutionem hujus quæstionis certo teneo: 1. Laxas sententias in doctrina morali, quæ sub ementito nomine probabilis sententiæ a nonnullis Casuistis inventæ sunt, tamquam morum corruptelas omni studio esse vitandas & execrandas, quarum proinde plures merito sacra Sedes Apostolica justo anathemate confixit. 2. Rigoristarum non minus opiniones Christianæ doctrinæ morali periculosas existimo, utpote qui nunquam probabilitati assurgunt, & in defectu certitudinis directæ semper & ubique tutiora eligenda esse contendunt, sicque onera obligationum nimium accumulant; cum e contra Probabilioristæ probabiliorem sententiam etiam minus tutam velut absolute tutam approbent; in quo a Rigoristis differunt. His suppositis, restat proposita quæstio resolvenda contra Probabilistas, qui volunt, opinionem minus vel æque probabilem & minus tutam in concursu probabilioris in praxim deduci

posse. Quamvis vero quæstionis hujus resolutio in praxi sit admodum difficilis, cum opinio aliqua objective probabilis in certis circumstantiis probabilior subjective esse queat, & cum probabilitas subjectiva secundum cujusque intellectum etiam spectetur, & quod uni probabile, alteri probabilius videatur; hinc necdum clare intelligo, an hæc quæstio tanti momenti sit, quanti eam æstimavit doctissimus quidam Professor, qui hanc meam notam, quam in prima editione hujus mei opusculi Theologici apposui, docte impugnasse dicitur, quamvis ejus Dissertatio vel Theses ad manus meas necdum devenerint. Licet autem hanc quæstionem in citata mea prima editione problematice solum tractaverim, & Lectorum judicio causam hanc & controversiam decidendam reliquerim; facile tamen unusquisque advertere potuit, tum ex rationibus, tum ex resolutione plurimorum casuum in decursu occurrentium, me pro sententia Probabilioristarum stare, quam proinde modo absolute amplector, & Probabilistarum argumenta dissolvo. Quare sit

Schol. 3. Inter duas opiniones inæqualiter probabiles nunquam sequi possumus minus probabilem minusque tutam, relicta probabiliori. I. Quia *Deut.* 26. præcipitur, ut ex toto corde & anima servemus mandata. Et *Matth.* 7. via ad cœlum angusta esse dicitur. II. S. Augustinus *l. 3. cont. Donat.* ait, eum graviter peccare, qui in rebus ad salutem animæ pertinentibus certis incerta præponeret. S. Chrysostomus *hom. 44. in Matth.* ait, populum debere veriorem eligere. Et S. Thomas *quodlib. 8. a.* 13. dicit, plures Præbendas recipientem ex contrarietate opinionum periculo se exponere, & sic peccare. III. Juxta regulam juris, in dubiis tutior pars est eligenda. Deinde Probabilismum modo sæculo 16to. natum represserunt Summi Pontifices. Sic Alexander VII. a. 1659. damnavit Apologiam Casuistarum Probabilistarum, & a. 1664. Apologema Caramuelis pro licito usu cujuscumque opinionis probabilis. Et a. 1665. damnavit hanc propositionem: ***Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constat, rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem.*** Et a. 1666. damnavit alias 45. propositiones laxas probabilitati innixas. Item Innocentius XI. alias 65. proscripsit, & inter alias hanc: ***Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione probabili.*** IV. Sequens opinionem probabilem non potest sibi formare conscientiam moraliter certam de honestate formali sui actus, ne quidem ex principiis reflexis; nam illa principia: Qui probabiliter operatur, prudenter operatur: Lex,

Rationes pro sententia probabiliori.

quæ probabiliter judicatur non existere, est insufficienter promulgata, & invincibiliter ignorata, adeoque non obligat; sunt incerta, & a gravissimis Theologis negantur. V. Unusquisque tenetur in materia fidei & morum sincere quærere latentem veritatem, & ad eam niti, quia Religio Christi est Schola veritatis, & hoc officium probi viri & recta ratio exigit. Sed qui sequitur id, quod probabilius credit esse falsum, non quærit sincere veritatem, nec ad eam, quantum potest, nititur. VI. Sententia minus probabilis in conflictu probabilioris, non est proprie, solide, & expedite probabilis: tum quia vis motivorum sententiæ minus probabilis eliditur a fortioribus motivis probabilioris: tum quia vir prudens nequit assentire opinioni, quam probabilius falsam, quam veram etiam comparative ad se judicat. VII. Agens juxta minus probabilem agit imprudenter, quia posset, & deberet de honestate sui actus ob motiva urgentiora dubitare: item non vitat transgressionem legis materialem, quantum potest, & viam pandit innumeris laxitatibus, pro quibus fere semper stant rationes probabiles. Vid. Ill. D. Godeau *Th. Mor.* & alios plurimos in not. citat.

Solvuntur objectiones. *Schol.* 4. Objiciunt Probabilistæ I. Nulla adest lex obligans ad sequendam opinionem probabiliorem, quamvis major sit perfectio. *Resp.* Non agitur hic de majori perfectione, sed de æterna salute, & peccati mortalis periculo, quod semper vitare tenemur. II. Esset onus intolerabile, & obligatio moraliter impossibilis, si quis ante actionem teneretur in sententiam probabiliorem inquirere, & obnoxia infinitis scrupulis, adeoque lex impracticabilis opposita suavi jugo Christi. *Resp.* Inquisitio probabilioris sententiæ docto ex bonis Moralistis, rudi ex consilio docti Theologi facile alleviabitur: qui vero a legitimis seu rationabilibus scrupulis animas per minus probabiles sententias liberare nititur, falsa eas securitate decipit, & mortem eis conciliat. III. Non possumus habere integram rerum moralium certitudinem, ad quam proinde Deus nos non obligat, sed solum ad operandum cum morali certitudine, & ad prudenter agendum ex honesta & licita ratione. *Resp.* Opinio probabilis in concursu probabilioris nec moralem certitudinem habet, sed dubia evadit, cum qua ne quidem prudenter agere quis potest ob periculum peccati. IV. S. Augustinus relatus *c. Ego solus d.* 9. rationes probabiles ait sufficere ad regulandum judicium prudens. Et Summi Pontifices dispensarunt juxta sententiam probabilem, relicta tutiori. *Resp.* S. Augustinus non loquitur de operatione, sed de Scripturarum canonica auctoritate, quam se dicit admittere, si a viris gravi-

bus cum probabili ratione gravi nulla stante pro contrario, asseratur. Summi vero Pontifices probabiliorem, etsi minus tutam in dispensando secuti sunt. V. Probabilismus graves habet propugnatores, necdum fuit damnatus; imo in editione tot librorum eum defendentium tacite ab Ecclesia probatus. *Resp.* Probabilismo prævalere debent Evangelium, Traditio, Patres, & Concilia. Ecclesia vero, etsi necdum universim omnes libros Probabilismum defendentes damnaverit, nunquam tamen approbavit; de quo fuse disserentem vid. Ill. Godeau *Th. Mor.*

Schol. 5. In concursu duarum opinionum æque probabilium cum generatur dubium, tutius eligendum est. Nam I. In dubiis tutior pars est eligenda. Sic *c.* 1. *Significasti*, *de Homic.* in dubio an Sacerdos occiderit hominem, debet censeri irregularis. Idem, *c. Illud*, *de Cler. excomm.* & in multis aliis locis Juris Canonici, statuitur. II. Omnis prudens in negotiis temporalibus eligit tutiorem: ergo multo magis in negotio animæ. III. Ex lege Charitatis tenemur observare mandata Dei, quantum possumus: sed qui non sequitur tutiora, non observat mandata Dei, quantum potest: ergo tenetur ea sequi. IV. Illa opinio est eligenda, quæ nullum dubitandi locum relinquit, seu cui nulla subest suspicio, quod res sit illicita; alias exponeret se quis periculo peccati. Sed hæc est opinio tutior. Ergo est eligenda. Vid. cit. Ill. Godeau *Th. Mor. tom.* 1. *Rationes pro tutiori sequendo.*

§. 450. Dictamen ultimum practicum ad honeste operandum debet esse saltem moraliter certum, ita ut excludat omnem prudentem formidinem de opposito. Nam 1mo. S. Thomas 1. 2. *q.* 19. vocat conscientiam applicationem scientiæ ad actum: sed scientia non patitur secum formidinem de opposito: ergo nec conscientia practice practica; consequenter debet esse moraliter certa. 2do. Qui habet dictamen ultimum tantum probabile, hoc ipso judicat, illud, quod agit, probabiliter esse illicitum (§. 440. Schol.): consequenter exponit se periculo peccandi, & peccat (§. 443.). *Dictamen ultimum practicum moraliter certum esse debet.*

Schol. Non obstat I. Qui probabilius practice judicat, id, quod agit, non esse peccatum, facit quod est in se moraliter: ergo non peccat. *Resp.* Hoc falsum est: supposito enim judicio probabili vel probabiliori, potest quis per judicium reflexum moraliter certo judicare, id, quod agit, non esse peccatum (§. 443. Coroll. n. 5. & §. 440. Schol. 1. obj. 3.). II. Certitudo moralis in omnibus rebus haberi nequit. *Resp.* Non potest quidem haberi, quando agitur de peccato materiali; secus si agatur de peccato formali. III. Hoc modo non opera- *Solvuntur objectiones.*

mur secundum conscientiam probabiliorem; sed semper secundum conscientiam rectam. *Resp.* Non operamur secundum conscientiam probabilem tamquam dictamen ultimum, & regulam proximam actionum; operamur tamen secundum probabiliorem tamquam objectum ultimi dictaminis.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Illicitum est operari secundum opinionem alienam, quam quis judicat speculative & practice esse falsam; quia nequit sibi formare prudens dictamen practicum. 2do. Qui judicat, alienam sententiam esse falsam, quia non penetrat rationes oppositas, quam tamen scit a viris doctis & piis defendi, eam sequi potest, cum dictamine reflexo moraliter certo, judicium de falsitate oppositæ sententiæ deponendo. 3tio. Sola probabilitas extrinseca Doctorum non fundat opinionem practice tutam; sed tantum concomitanter simul cum rationibus, quas operans vel scit afferri ab iis, vel prudenter præsumit. 4to. Infidelis censens, Catholicam Religionem probabilius veram esse, licet suam probabiliter veram esse credat, tenetur probabiliorem sequi, Fidem Catholicam amplectendo, juxta propositionem 4. ab Innocentio XI. damnatam, quia agnita veritate probabiliori Catholicæ Religionis, tenetur inquirere in motiva credibilitatis, ut veritatem inveniat: Catholici vero omne dubium excutere debent, quia evidentiam credibilitatis habent. Stante vero sola probabilitate Religionis Catholicæ, Infidelis non tenetur eam amplecti, quia illi prius Catholica Religio debet apparere evidenter credibilis, uti patet ex prop. 21. ab Innocentio XI. damnata: debet tamen immediate inquirere, ut veniat ad agnitionem veræ Fidei, quam etiam propter signa credibilitatis evidentia certo inveniet; vel illustrationem a Deo petere, quam illi Deus non denegabit. 5to. Religiosus, qui non certo, sed probabilius solum judicat, esse illicitum, quod Superior præcipit, potest & tenetur obedire, quia præsumptio est pro Superiore. 6to. Confessarius nec potest & nec debet contra suam propriam opinionem se conformare opinioni sui pœnitentis probabili, illum absolvendo: ordinarie, quia ille est Judex & Doctor, nisi forte pœnitens sit vir pius, prudens, & forte doctior ipso Confessario, ut proinde merito ob rationes graves ab illo allatas dubitare possit, an non pœnitentis opinio sit probabilior; unde deposito dubio eum poterit absolvere. Ita Cl. P. Ricci *Th. Mor. tom.* 1. *tr.* 1. 7timo. Per se loquendo etiam suscipiens Sacramentum tenetur sequi tutiorem de valore Sacramenti, ob reverentiam illi debitam (§. 445.), nisi minus tuta sit probabilissima (§. 449.).

Licet agere §. 451. Licitum est contra scrupulos stricte tales ope-

tari, etsi perseverent: quia scrupulus non est judicium determinatum, sed inanis apprehensio (§. 440. Schol.). Ergo stare potest cum judicio practico de honestate actionis, quod hoc ipso fit, quando quis inanem apprehensionem ceu scrupulum contemnit, & contrarium agit. *contra scrupulos.*

Coroll. Pract. 1mo. *Causæ* scrupulorum *intrinsecæ ex parte animæ* sunt 1. Ignorantia, qua quis inter tentationem, & consensum non discernit. 2. Occulta superbia, & tenacitas judicii. 3. Nimia Justitiæ Divinæ apprehensio, & modica confidentia in Divina Misericordia. 4. Nimia sollicitudo apparentiam peccati fugiendi, & plenam certitudinem habendi, hoc vel illud non esse peccatum. 5. Nimia austeritas, & morosa fuga omnis humanæ conversationis. *Causæ extrinsecæ ex parte animæ* sunt 1. Permissio Dei. 2. Tentatio dæmonis. 3. Conversatio frequens cum scrupulosis. 4. Lectio Moralistarum sine judicii discretione. *Causæ ex parte corporis* sunt: Complexio frigida & melancholica, & debilitas capitis. 2do. *Signa scrupulosi* sunt 1. Pertinacia judicii. 2. Frequens mutatio sententiæ ob leves rationes, & inconstantia ac perturbatio in agendo. 3. Reflexiones impertinentes innumerarum circumstantiarum. 4. Timor peccati in actionibus etiam honestis. 5. Signa externa, motus & gestus ridiculi. 6. Perpetuus timor, an Confessio bene peracta sit. 3tio. *Remedia* contra scrupulos sunt 1. Audacter contra eos operari. 2. Judicium Confessarii, ad quem tamen in singulis actibus recurrere non expedit; sed regulis ab eo præscriptis ipse scrupulosus utatur. 3. Sequela proborum, & doctorum virorum, & illius, quod ipse scrupulosus alteri prudenter suadere vellet. 4. Sentire de Domino in bonitate, & simplicitate cordis. 5. Fuga otii, quod animum perpetuis reflexionibus implet. 6. Oratio ad Deum pro obtinenda animi tranquillitate. 4to. *Principia Confessarii* pro scrupulosis sunt 1. An pœnitens, vere, ex qua causa, & in qua materia sit scrupulosus. 2. Confessarius sit patiens, ac cum gravitate resolute sine hæsitatione, & sine data ratione suæ responsionis respondeat, scrupulosos superbos arguat, pusillanimes ad spem Divinæ Misericordiæ animet, dubia in benigniorem partem interpretetur, docens, eum, qui bona fide procedit, adhibita mediocri diligentia non errare, & dubium in alio rationabile a scrupuloso contemnendum esse. 3. Oret diligenter pro suo cliente. 5to. *Principia pro ipso scrupuloso* sunt 1. Non tenetur quidquam repetere in Confessione, nisi de omissione certus sit: hinc facta semel Confessione generali, non amplius confiteatur generaliter, sed sola peccata, quæ ipsi postea adhuc incidunt. 2. Non credat, *Resolvuntur casus.*

se peccasse mortaliter, nisi certo sciat, se plene consensisse: maxime, si continuo tentationi resistat, & doleat; imo pro scrupulosis sufficit, tentationes cum contemptu rejicere, & ad alia objecta se convertere, quippe non tenentur per actus positivos illis resistere: sane si scrupulosus consentiendo, se plene a Deo avertisset, non tam cito & faciliter ad Deum converteretur ob summam malitiam peccati mortalis. Vid. meas *Institutiones Theol. Mysticæ tom.* 1. ubi plura de scrupulis fuse tractata reperies.

Lex quid? §. 452. Regula morum externa est *Lex*, quæ est præceptum Superioris justum, & stabile, communitati perfectæ impositum, in commune bonum ordinatum, ac legitime promulgatum.

Quotuplex? *Schol.* Lex respectu materiæ, quam respicit, alia est *imperans*, alia *prohibens*: hinc præcepta legis alia sunt *affirmativa*, quæ bonum imperant: alia *negativa*, quæ malum & inhonestum prohibent. 2. Relate ad Legislatorem, lex alia est *naturalis*, alia *positiva*. 3. Positiva, alia est *Divina*, quæ in *veterem* Judaico populo in veteri Testamento datam; & in *novam* a Christo in Evangelio latam dividitur: alia est *humana*, quæ vel est *Ecclesiastica*, lata a potestate Ecclesiastica; vel *civilis*, lata a potestate civili: de his in subsequentibus.

Lex debet ferri in bonum commune. §. 453. De ratione legis est, ut feratur pro communitate & in bonum commune, tamquam proprium finem. Nam lex in hoc differt a præcepto, quod præceptum solum unum vel alterum privatum respiciat. Ergo debet ferri pro communitate, & quidem perfecta (§. 452.); quo nomine intelligitur multitudo hominum inter se unitorum, in qua, qui præest, habet jurisdictionem politicam ad graviores etiam pœnas infligendas. Deinde lex respicit totam communitatem, quam in bonum finem dirigit (§. 452.). Ergo finis ejus debet esse bonum commune; inordinatum enim foret, quod bonum totius ordinaretur ad bonum partis, cum totum non sit propter partem, sed pars propter totum. Certe in hoc Rex differt a Tyranno, quod Rex bonum commune, Tyrannus bonum privatum spectet. Ergo etiam leges Regum & Tyrannorum in eo differunt, quod illæ bonum commune, hæ privatum attendant.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Pseudopolitici cum suo Machiavello docent, non esse de essentia legis, ut feratur in bonum publicum, sed sufficere, si in unum bonum privatum Principis feratur. I. Quia alias non esset obtemperandum legibus, nisi de recta intentione legislatoris constaret: & sic subditi animarentur ad rebelliones, dicentes, se iniquis legibus gravari. *Resp.* Præsumi debet recta legislatoris

intentio, si opus præceptum sit justum, & reipublicæ utile. Et rectitudo in mente legislatoris non spectat ad essentiam legis, sed sola bonitas operis injuncti: unde subditi rebellionis ansam male arripiunt, maxime, quia in dubio præsumptio stat pro legislatore. II. Leges tributorum dantur pro bono privato Principis. Item feruntur leges in bonum privatum, v. g. pupillorum, militum &c. *Resp.* Princeps in tributis spectatur ut caput reipublicæ, quam sine magnis expensis administrare nequit; hinc expedit, ut pro sustinendis publicis oneribus ærarium ejus locuples sit. Leges pro pupillis ultimato respiciunt bonum commune, quod exigit, ut qui ex defectu ætatis sibi satis prospicere non possunt, per leges sint tuti a fraudibus. Milites vero per leges fiunt parati ad defensionem patriæ. III. Reges vocantur domini, subditi vero servi: dominus autem disponit de bonis servi in propriam utilitatem. *Resp.* Reges sunt domini, non dominatu servili, sed politico & civili; ideoque non imperant subditis ut mancipiis, sed liberis.

Lex debet aliquo modo promulgari.

§. 454. Ut lex obliget actu, requiritur aliqua ejus promulgatio: lex enim est regula actuum humanorum (§. 452.). Sed actus humani per illam regulari non possunt, nisi innotescat per promulgationem (§. 429. n. 1.). Ergo aliqua promulgatio requiritur. Porro hæc promulgatio pro diversitate legum diversa est. Lex æterna, & naturalis promulgatur unicuique per dictamen rationis. Lex Divina positiva subinde promulgatur per internam revelationem, uti Prophetis; subinde per externam propositionem sine solemnitate, sicut Christus eam promulgavit suis Apostolis; subinde cum solemnitate, uti Lex Vetus in monte Sinai, & Nova in die Pentecostes. Lex vero humana semper cum aliqua solemnitate promulgari debet, quia homo legem proponere debet ut persona publica, ad quod aliqua solemnitas requiritur.

Promulgatio an sit de essentia legis?

Schol. Promulgatio non videtur esse de essentia legis, sed tantum conditio insupplebiliter requisita, ut lex actu obliget. Nam promulgatio se habet ad legem, ut applicatio regulæ ad regulatum: sed applicatio regulæ non est de essentia regulæ, sed supponit illam constitutam; ergo etiam promulgatio.

Potestas legislativa Rectori aut communitati competit.

§. 455. Potestas legislativa competit vel illi, qui curam communitatis gerit, vel ipsi communitati. Quippe qui curam communitatis gerit, vel ipsa communitas debet prospicere bono communi. Ergo hujus vel illius est, leges condere, quæ prospiciunt bono communi. Deinde lex habet vim imperandi, & coercendi. Sed nullus privatus habet potestatem multitudini imperandi,

eamque coercendi, nisi Rector illius, vel multitudo. Ergo illis competit potestas legislativa.

Lex æterna quid? §. 456. Omnis potestas legislativa a Deo est, quia Deus universum gubernat (t. 1, §. 107.), ac rebus omnibus providet (t. 1. §. 252.): ideo datur in Deo dictamen rationis practicæ circa agenda, vel omittenda, ideoque *Lex æterna*, quæ est ratio Divinæ sapientiæ, secundum quod est directiva actionum & motionum creaturarum in ordine ad bonum commune totius universi.

An in Deo, & pro quibus detur? *Schol.* Lex æterna differt ab Idea Divina, quia Idea Divina est exemplar rerum faciendarum, & creandarum; Lex vero æterna ordo rerum gubernandarum, vel inferens eis necessitatem, uti in rebus naturalibus; vel inducens obligationem moralem, uti in creaturis intellectualibus. Differt a Providentia, quia Lex habet vim obligandi, non vero Providentia: Lex respicit bonum commune; Providentia bonum etiam particulare. Hinc Lex æterna vere habet rationem legis saltem respectu creaturarum intellectualium; respectu enim irrationalium nonnisi improprie rationem legis habet, quatenus eas dirigit in suis motibus per instinctum naturalem. Deus autem non subditur Legi æternæ, quia Lex æterna est ipse Deus, & Lex solum datur ad dirigendas creaturas defectibiles, quod Deo non competit.

A lege æterna omnes leges derivantur. §. 457. A Lege æterna omnes aliæ Leges derivantur. Nam 1mo. Prov. 8. Sapientia æterna, cujus ratio est Lex æterna, dicit: *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt*. Et *ad Rom.* 13. *Non est potestas, nisi a Deo*. Hinc S. Augustinus *l.* 1. *de lib. arb. c.* 6. ait: *In temporali lege nihil est, quod non ex hac æterna sibi homines derivaverunt*. 2do. Lex æterna est ratio gubernationis in primo & supremo gubernante (§. 456.), & lex per essentiam; cum e contra aliæ leges sint leges per participationem. Ergo omnes rationes, gubernationes, & omnes leges, quæ sunt in inferioribus gubernantibus, a Lege æterna derivantur. Derivantur, inquam, tum tamquam ab exemplari, ita ut omnes leges, ut sint justæ, debeant esse conformes Legi æternæ: tum tamquam a causa efficiente, quia omnis potestas legislativa inferior est a Deo: tum quia Lex æterna mediante lumine rationis, vel fidei dictat & approbat, quæ, & quando leges pro diversitate circumstantiarum sint instituendæ.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Dices I. Lex Divina positiva est æterna: ergo non derivatur a Lege Dei æterna. *Resp.* Lex Divina positiva, prout est in Deo Legislatore, non derivatur a Lege æterna, sed est ipsa Lex æterna inadæquate: bene vero, prout est in illis, qui eam vel publicant, vel juxta

illam alios gubernant, vel seipsos juxta eam dirigunt: hoc modo derivatur a Lege æterna. II. Lex naturalis non derivatur a Lege æterna; quia mentiri ante omnem Legem æternam est malum & contra legem naturalem. *Resp.* Lex naturalis materialiter sumpta ratione sui fundamenti, quod est habitudo convenientiæ, vel disconvenientiæ extremorum inter se, abstrahendo ab existentia hujus legis non derivatur a Lege æterna; nam Deum colere, bonum foret, etsi Deus per impossibile hoc non intelligeret; derivatur vero a Lege æterna lex naturalis formaliter sumpta, quatenus dictamen rationis judicat de hac convenientia, vel disconvenientia; quia hoc dictamen est a Deo, & æterno ejus dictamini veluti exemplari conforme. III. Lex humana nonnulla permittit, quæ æterna prohibet. *Resp.* Lex humana illa non approbat, sed tantum tolerat, ne fiant pejora, quod idem provenit ab ordine Legis æternæ.

§. 458. Igitur a Lege æterna derivatur Lex naturalis, quæ etiam Jus naturale dicitur (§. 457. Schol.). Est autem *Lex naturæ* ordinatio Divinæ Sapientiæ per dictamen synderesis naturæ rationali manifestata, præcipiens rectæ rationi consentanea, & prohibens dissentanea, addunt nonnulli, & permittens indifferentia. *Lex naturæ quid?*

Schol. 1. Circa definitionem Legis seu Juris naturalis variant Auctores. Veteres Jurisconsulti Jus naturæ definiunt, quod natura omnia animalia docuit. Verum hæc definitio non placet, quia etiam bruta legis incapacia, legi subjicit; imo profluxisse videtur vel ex sententia Pythagoricorum Metempsichosim defendentium, adeoque bruta & homines eadem anima præditos credentium; vel ex opinione Stoicorum putantium, bruta æque ac homines anima rationali informari. Vasquez vult, legem naturalem esse ipsam naturam humanam rationalem, quatenus eidem ratione suæ essentiæ tamquam normæ certæ actiones conveniunt vel disconveniunt. Verum hoc non placet, quia natura in se spectata nec dirigit, nec præcipit; quod tamen ad legem requiritur (§. 452.). Thomistæ volunt, legem naturalem consistere in dictamine rationis, seu judicio præceptivo, quod est actus synderesis. Sed hoc dictamen non est actus alicujus superioris, nec præcipit, sed tantum indicat præceptum: ergo non est lex naturalis. Nec obstat I. quod *ad Rom.* 2. dicitur *opus legis scriptum in cordibus* nostris, *testimonium reddente conscientia.* Et v. 14. *Legem non habentes, cum naturaliter ea, quæ legis sunt, faciant, sibi ipsis sunt lex.* Et Ps. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui.* *Resp.* Lex naturæ dicitur scripta in cordibus nostris per dictamen, *Solvuntur objectiones.*

ceu legis applicationem, & promulgationem. II. S. Damascenus legem naturæ vocat *conscientiam*. S. Hieronymus *legem intelligentiæ*. S. Maximus *rationem naturalem*. S. Augustinus *legem a Deo scriptam in cordibus nostris*. *Resp.* Patres in rigore Scholastico non loquuntur, & promulgantem pro ipsa lege sumunt. III. Lex naturæ in homine esse debet, sed non alibi, nisi in intellectu. *Resp.* Lex naturæ sufficienter homini est intrinseca per promulgationem, alio modo intrinseca esse non debet. Dictamini nonnullæ proprietates legis conveniunt, non ut quod, sed ut quo, tamquam applicanti, & promulganti legem naturæ.

Lex naturæ quotuplex? *Schol.* 2. Jus naturæ a nonnullis dividitur in jus naturæ *primævum*, quod hominibus & brutis commune est: & *secundævum*, quod solis hominibus proprium est: verum hæc divisio est inutile inventum nonnullorum ad salvandam definitionem Justiniani, scilicet: jus naturæ est id, quod natura omnia animalia docuit: quæ rejecta fuit (Schol. 1.). Melius dividitur in *absolutum*, quod absolute independenter ab omni statu, & consensu, vel obligatione obligat: v. g. Deum colere: & *conditionatum*, quod supposita conditione, vel consensu obligat. De cætero lex naturæ etiam in affirmativam, & negativam dividi potest (§. 452. Schol.).

Objectum ejus. *Schol.* 3. *Objectum materiale* legis naturalis est omne id, quod convenit naturæ rationali, ut præcipiatur, & omne, quod eidem disconvenit, ut proinde prohibeatur ab Auctore naturæ. Hinc lex naturalis versatur circa prima & generalia morum principia, v. g. bonum faciendum, malum fugiendum: & circa magis particularia, per se tamen nota, v. g. justitia servanda. Item versatur circa alia præcepta ex primariis immediate vel mediate deducta, quæ fundant honestatem moribus necessariam; uti sunt præcepta Decalogi. *Objectum formale* juris naturæ consistit in conformitate principiorum cum Lege Dei, ceu norma universali, per quam naturæ congrua fiunt formaliter honesta, vel justa: & naturæ dissona, fiunt formaliter inhonesta, & injusta. Dictamen vero est promulgans legem naturalem.

Datur lex naturalis. §. 459. Datur Lex naturalis. *Ad Rom.* 2. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt; ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis; ipsi sibi sunt lex, testimonium illis reddente conscientia ipsorum.* Deinde patet ex communi hominum consensu, & recta ratione, quæ agnoscit in multis discrimen inter bonum & malum, etiam citra Divinam revelationem. Ratio est: Quia creatura rationalis, ut finem suum per operationem rectam consequatur,

indiget aliqua regula, cum ipsa sibi non sit regula. Ergo hæc regula, quæ est Lex naturæ (§. 458.), datur; nam natura in necessariis non deficit.

Schol. 1. *Principium cognoscendi* jus naturale significat propositionem generalem immediate notam in se, ex qua veluti radice omnia, & sola juris naturalis capita vel ultro fluunt, vel facile deducuntur: unde debet esse primum, unicum, in ipsa natura fundatum, verum, evidens, quoad se & quoad nos notum, soli & omni juri naturæ cognoscendo proprium. Principium cognoscendi juris naturæ non debet confundi cum Principio essendi illius, & existendi, seu cur existat, & obliget jus naturæ. In utroque hoc principio assignando non conveniunt Doctores. *Principium essentiæ* seu possibilitatis juris naturæ fundatur in non repugnantia; quod natura rationalis per regulam aliquam dirigi possit, & in hoc omnes conveniunt. *Principium existentiæ* juris naturæ, quod continet rationem, cur jus naturæ obliget & tale sit, nonnulli assignant voluntatem Dei obligatoriam. Sed hoc modo bonitas & malitia actionibus moralibus non esset intrinseca. Alii convenientiam vel disconvenientiam cum natura humana assignant. Sed hæc sententia legibus naturalibus vim obligationis perfectæ detrahere videtur, quia hoc modo nec præciperetur quid, nec dirigeretur. Dici potest: quod Principium existentiæ juris naturalis immediatum sit convenientia, vel disconvenientia cum natura rationali; mediatum vero est voluntas Dei, & ejus ordinatio obligans ad illud sequendum. Vid. *Elem. jur. nat.* Bourlamaquii. Quoad *Principium cognoscendi* juris naturæ iterum discrepant Doctores. Puffendorfius & Thomasius *principium socialitatis* assignant, scilicet: *Illa facienda, quæ necessario conveniunt cum vita hominis sociali: illa vero omittenda, quæ illi repugnant.* Verum hoc principium non est primum, quia vita socialis ab alio principio, scilicet amore, fluit: non est adæquatum, quia ex eo non fluunt officia erga Deum, & seipsum, quæ Puffendorfius male secundario solum ad jus naturæ retulit: non est proprium, quia non in absoluta necessitate fundatur: non est verum, tum quia jus naturæ in homine etiam extra societatem existente datur: tum quia jus naturæ non solum externam, sed etiam internam hominis felicitatem spectat: tum quia evertit vitam solitariam, & anachoreticam. Coccejus pro principio cognoscendi jus naturæ assignat voluntatem Dei obligatoriam. Sed ille principium cognoscendi cum principio essentiæ & existentiæ confundit. Wolfius hoc principium defendit: *Illa facienda, quæ nos sta-*

Principium cognoscendi juris naturæ.

Principium essendi.

Principium existendi.

tumque nostrum perficiunt: illa omittenda, quæ felicitatem nostram destruunt. Verum hoc principium non soli juri naturæ competit, sed legibus etiam positivis, imo etiam consiliis, per quorum observantiam status noster perficitur. D. Martini Profess. Vienn. in suis Positionibus hoc principium proponit: *Illa, quæ finibus rerum a Deo conditarum, quatenus ex ipsa earum essentia atque natura intelligi & actionibus nostris liberis applicari possunt,. facienda; quæ vero illis repugnant, omittenda sunt.* Sed an hoc principium sit satis evidens, & an fines rerum quivis facile possit intelligere, non immerito dubitatur. Alii unum aliquod juris naturæ principium assignari posse negant, sed plura statuenda esse docent. Verum licet forte ad principium juris naturæ non requiratur, quod sit unum, & incomplexum grammaticaliter, seu consistat in termino simplici; requiritur tamen unitas principii philosophica aut juridica, quæ consistit in dependentia & subordinatione principiorum specialium, seu propositionum secundum quid fundamentalium ad principium generale, seu propositionem juris naturæ absolute fundamentalem. Denique plures Principium juris naturæ hoc statuunt: *Fac ea, quæ ex amore Deo, tibi & proximo naturaliter debito, & ad felicitatem naturæ rationali propriam necessario facienda vel omittenda sunt.* Hoc principium est omnium primum, quia amor est fundamentum finis a natura intenti, nempe felicitatis naturæ rationali propriæ. Ergo etiam est fundamentum mediorum ad hunc finem, scilicet legum naturalium; sicuti amor supernaturalis est principium fundamentale omnium legum Divinarum: *ad Rom.* 13. *Si quod... est mandatum, in hoc verbo instauratur: diliges proximum tuum, sicut teipsum.* Est unum principium, cujus triplex objectum per subordinationem in unum coalescit. Est evidens; nam felicitatem, ceu finem instinctus naturæ prodit: amorem tamquam medium, prima principia ostendunt: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Est verum & proprium; amor enim in debito naturæ fundatus, ab omni alio amore, beneficentiæ, humanitatis &c. distinguitur. Est adæquatum, quia omnia alia præcepta naturæ sub se continet, uti consideranti facile patebit.

An detur ignorantia invincibilis juris naturæ? *Schol.* 2. Convenit inter Theologos, non posse dari ignorantiam invincibilem de primis præceptis juris naturæ, quæ sunt per se nota, & ex sola terminorum apprehensione intelliguntur. Nec datur ignorantia invincibilis de secundariis præceptis secundum se spectatis in adultis perfectum usum rationis habentibus, quia ex

primariis immediate deducuntur discursu facili, & omnibus obvio, cujus etiam rudiores capaces sunt. Si vero secundaria præcepta spectentur ut vestita aliqua circumstantia bona, & apparenter excusante à peccato, a rudioribus saltem ad tempus ignorari invincibiliter possunt, v. g. non licere mentiri leviter ad conservandam vitam innocentis; quia hæc sunt obscura. Quantum vero ad præcepta remotiora, & obscuriora, docent Lovanienses, neque de illis dari posse ignorantiam invincibilem. Verum affirmativa sententia est communior, & probatur 1. ex S. Augustino, qui *l.* 1. *de serm. Dom. in monte c.* 16. postquam narrasset, mulierem Antiochenam pro redimendo marito suo ex ejus consensu copiam sui corporis accepta auri libra fecisse, relinquit indecisum, an hi conjuges peccaverint, quia nullo modo judicarunt, actum illum sub his circumstantiis fuisse adulterium: sed si non daretur ignorantia invincibilis juris naturæ, peccassent: ergo datur. Et S. Thomas 1. 2. *q.* 100. *a.* 1. ait: *Quædam sunt, quæ subtiliori consideratione rationis a sapientioribus judicantur esse observanda, & ista sic sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplina, qua minores a sapientioribus instruantur.* Ergo rudes ea invincibiliter ignorare possunt. 2. Datur ignorantia juris naturæ, quæ nec studio, nec mortificatione passionum, nec orationis assiduitate, nec recto usu scientiæ acquisitæ vinci potest. Sic S. Hieronymus *ep.* 11. simulationem, Cassianus *coll.* 17. mendacium officiosum esse licitum putaverunt, & erraverunt. S. Thomas 2. 2. *q.* 67. *a.* 2. vult, judicem teneri condemnare innocentem juridice convictum, quod negat S. Bonaventura: & multi Doctores de nonnullis contractibus adhuc disputant, an sint usurarii, qui tamen omnia prædicta media adhibuerunt. 3. Licet sequi sententiam inter probabiles probabilissimam circa jus naturæ, & tamen etiam probabilissima falsa esse potest. Non obstat I. quod Gentiles dicantur inexcusabiles, qui sine lege peccarunt, *ad Rom.* 2. Et *Ps.* 4. dicatur: *Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona? signatum est super nos lumen vultus tui. Resp.* Apostolus loquitur de Gentibus contra legem naturæ vincibiliter ignoratam peccantibus. Psalmista vero loquitur de impiis, de primis principiis ob lumen naturale per pravos habitus obtenebratum quærentibus: *Quis ostendet nobis bona?* cui respondet: *Signatum est &c.* II. S. Augustinus *ep.* 154. docet: *Si quis bonum putaverit esse, quod malum est, hoc putando utique peccat. Resp.* Vel loquitur de ignorante vincibiliter, vel de peccato materiali. III. S. Thomas dicit, etiam in difficillimis non dari ignorantiam

invincibilem. *Resp.* Solum vult, in difficillimis solitarie consideratis, & non controversis non dari ignorantiam; secus si comparate ad sententias contrarias spectentur, & sint controversæ, ubi sæpe dubium generatur. IV. Deus vult legem naturæ ab omnibus observari: ergo omnibus innotescere debet; alias impossibile quid præciperet. *Resp.* Deus in iis, quæ invincibiliter ignorantur, ad observationem non obligat.

Lex naturæ omnes obligat. §. 460. Lex naturalis omnes creaturas rationales obligat. Nam Lex naturæ est ordinatio Divinæ Sapientiæ &c. præcipiens recta rationi consentanea, prohibens dissentanea (§. 458.). Sed hæc omnes creaturas rationales obligat, quæ secundum rectam rationem agere debent. Ergo omnes obligat.

An Deus in lege naturæ dispensare possit? *Schol.* 1. Okam, Gerson & Petrus de Alliaco putarunt, Deum posse absolute dispensare in omnibus præceptis legis naturæ, imo totam illam legem abrogare, ita ut etiam odium Dei non sit peccatum. Scotistæ vero censent, Deum posse dispensare in præceptis secundæ tabulæ tantum, excepto mendacio. Verosimilius nobis est, Deum in lege naturæ proprie dispensare non posse, sed tantum improprie. Ratio est 1. Quia Deus non potest efficere, ut ea, quæ prohibentur jure naturæ, uti odium Dei, homicidium &c. sint licita, & honesta: neque quæ præcipiuntur, uti officia Religionis, non sint honesta, materia legis manente immutata, quia hi actus sunt intrinsece mali, vel honesti independenter a voluntate Dei, & Deus nequit facere, ut id, quod est ex se tale, manens tale, non sit tale: sicuti nequit facere, ut homo manens homo non sit animal rationale: ergo nequit proprie dispensare in lege naturali. 2. Deus nequit proprie dispensare in lege, quam necessario tulit, & necessario conservat: sed ex supposito, quod voluerit creare hominem, necessario tulit, & necessario conservat legem naturalem; nam tamquam justissimus, & sanctissimus non potuit non prohibere, quæ sunt rationi dissona, & præcipere, quæ sunt consentanea: ergo in lege naturæ proprie dispensare nequit. 3. Deus dispensare nequit in lege æterna, quia nequit suam rationem pervertere: ergo nec in lege naturæ. Non obstat I. quod Deus dispensaverit in homicidio, præcipiendo Abraham, ut filium occideret. In fornicatione, præcipiendo, ut Propheta sumeret fornicariam, *Osee* 1. In furto, ut Israelitæ furarentur vasa Ægyptiorum, *Exod.* 12. In matrimonio inter fratres & sorores Adami. In polygamia cum Abraham, Jacob, &c. In libello repudii cum Judæis. *Resp.* In his omnibus dispensatio nonnisi improprie dicta occurrit. Deus tamquam

supremus vitæ Dominus mandans Abrahamo, ut filium occideret, fecit, occisionem non esse amplius materiam legis naturalis, per quam non prohibetur qualiscumque occisio, sed illa solum, quæ fit modo injusto, & auctoritate privata. Inter Osee & meretricem verum fuit matrimonium: ita S. Augustinus *l. 22. cont. Faust. c.* 88. cum ea autem non adoptavit spurios antea natos, uti quidam volunt; sed hi filii post contractum matrimonium concepti, & nati fuerunt, uti colligitur ex *v.* 3. 6. 8. vocantur autem filii fornicationum per catachresim, quia fuerunt ex matre olim meretrice. Vel dici potest, quod mulier illa Osee legitimo matrimonio juncta ad vitam meretriciam reversa sit, & tres illas proles ex aliis acceperit: unde ly *fac tibi filios fornicationum* significat: fac adoptando, nutriendo, nomen imponendo, non vero generando. Quare *v.* 3. dicitur quidem: *Ipsa concepit, & peperit*, sed non dicitur: ex Osee: imo contrarium innuitur, *c.* 2. *v.* 4. *Filii fornicationum sunt, quia fornicata est mater eorum; confusa est, quæ concepit eos, quia dixit: vadam post amatores meos.* Et *c.* 3. *v.* 1. vocatur *adultera*, quam tamen Osee jubetur diligere, & quasi emere, *v.* 2. ubi fornicatio spiritualis Israelis adumbratur. Quando filii Israel ex mandato Dei tulerunt spolia Ægyptiorum, non fecerunt furtum, quia non alienum invito domino, sed, quod suum erat, annuente supremo rerum Domino acceperunt. Matrimonium inter fratres & sorores tempore necessitatis non est contra jus naturæ. Polygamia uxorum fini primario Matrimonii non repugnat, adeoque Deus dispensare potuit. In libello repudii Deus mutavit materiam, quatenus sustulit dominium, quod habebant conjuges mutuo in corpora, quo sublato manebant liberi, contractu priori irritato. Non obstat II. Si lex naturæ esset a Deo indispensabilis, Deus necessario judicaret, hos actus esse amandos, illos odio habendos, & sic voluntati Divinæ necessitas imponeretur. *Resp.* Hæc necessitas non est absoluta, sed solum ex hypothesi, quod Deus naturam rationalem creaverit, ubi necessitatur approbare illi consentanea, & improbare illi dissentanea. Non obstat III. quod Deus utpote Legislator in suis legibus dispensare possit. *Resp.* Deus in legibus positivis dispensare potest, non vero in naturalibus, ad quas necessitatur ex hypothesi naturæ rationalis.

Schol. 2. Ex dictis sequitur, quod etiam Papa in lege naturæ dispensare non possit. Nec epikia habet locum in lege naturali, utpote quæ non tantum universaliter præcipit, sed etiam ad singulares casus descendit, & epikia locum non habet, quando legislator præsens con- *An in lege naturæ detur epikia?*

suli potest; ratio vero legem naturæ intimans semper, & ubique adest.

Lex positiva Divina quid? §. 461. Præter Legem naturalem datur etiam Lex positiva, quæ vel est Divina, vel humana (§. 452. Schol.) *Lex Divina positiva* est, quæ libere a Deo in tempore fertur.

Quotuplex? *Schol.* Lex Divina positiva alia est *Veteris*, alia *Novi* Testamenti. Leges veteris Testamenti, aliæ sunt *Cæremoniales*, quæ certas ad Dei cultum cæremonias, & ritus præscribunt: aliæ *Judiciales*, quæ circa causas in judicio versantur: aliæ *Morales*, quæ docent, quid sit juri naturali, & bonis moribus conforme vel difforme, uti *Præcepta Decalogi* in duabus Tabulis scripta. Quomodo vero hæc præcepta in duabus tabulis distributa fuerint, non satis constat: probabilior est sententia S. Augustini, talem partitionem fuisse, ut una tabula tria præcepta ad Dei cultum pertinentia contineret; altera septem reliqua, spectantia ad proximi dilectionem. Hæc præcepta Decalogi habentur *Exod.* 20. scilicet 1. *Ego sum Dominus Deus tuus: non habebis Deos alienos coram me: non facies tibi sculptile, ut adores illud.* 2. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* 3. *Memento, ut diem Sabbati sanctifices.* 4. *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* 5. *Non occides.* 6. *Non mœchaberis.* 7. *Non furtum facies.* 8. *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* 9. *Non concupisces uxorem proximi tui.* 10. *Non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa quæ illius sunt.* Hæc præcepta explicabuntur, quando de virtutibus Theologicis, & Cardinalibus sermo erit. *Lex Evangelica* continet præcepta Sacramentalia, fidei & moralia.

Lex antiqua est a Deo. §. 462. I. Vetus igitur Testamentum est a Deo. Ita 1*mo.* docet S. Scriptura; nam *Exod.* 22. legimus: *Locutus est Dominus cunctos sermones hos.* *Malach.* 4. v. 4. *Mementote legis Moysis servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israel, præcepta & judicia.* Præterea Deum in Moyse & Prophetis locutum fuisse, docet S. Paulus initio *Epistolæ ad Hebræos:* & S. Petrus, *Act.* 3. v. 18. Idem sacri libri ubique testantur, ita ut merito Christus Dominus Pharisæos increpans, *Matth.* 15. v. 6. dixerit: *Vos irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras.* 2*do.* Eamdem veritatem probat S. Augustinus in libris *contra Faustum:* Tertullianus *adv. Marcion.* S. Hieronymus *in Ep. ad Tit.* Et Concilium Toletanum in *Conf. fid.* ait: *Si quis dixerit, aut crediderit, alterum esse Deum priscæ Legis, alterum Evan-*

geliorum; anathema sit. 3tio. Lex vetus ordinabat homines ad Christum, tum testimonium de ipso perhibendo, tum eos a cultu idolorum removendo. Sed diabolus nunquam legem instituisset, ut homines adducerentur ad Christum, a quo ejiciendus erat. Ergo non diabolus, sed Deus veteris Legis Auctor fuit.

Moyses eam tantum promulgavit.

2. Moyses proinde Legis a Deo institutæ promulgator tantum fuit, uti patet ex verbis Moysis, *Deut*. 6. *Hæc sunt præcepta, & cæremoniæ, atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester, ut docerem vos*. Accedit testimonium Apostoli, *ad Gal*. 3. *v*. 19. scribentis, legem ordinatam per Angelos *in manu Mediatoris:* ubi nomine Mediatoris, non Christus, sed Moyses intelligi videtur; tum quia Lex vetus opponitur Evangelio, tum quia S. Paulus ibi respicit ad verba Moysis, *Deut*. 5. *v*. 5. *Ego sequester & medius fui inter Dominum, & vos*.

Et illa bona est.

3. Quare Vetus Testamentum bonum fuit: *ad Rom*. 7. *v*. 12. *Itaque Lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum*. Et 1. *ad Tim*. 1. *v*. 8. *Scimus autem, quia bona est Lex, si quis ea legitime utatur*. Et Christus ipse legem circumcisionis, & cœnam legalem: ac Beatissima Virgo Maria legem purificationis observavit. Certe Lex vetus nonnisi bonum præcipit, uti dilectionem Dei; & omne malum prohibet: *Non concupisces:* idque in honestum finem; remotum, vitam æternam; proximum, Christum: *ad Rom*. 10. *Finis legis Christus ad justitiam omni credenti*. Ergo bona est (§. 434. & seqq.).

Solvuntur objectiones Manichæorum.

Schol. Marcionitæ, Manichæi, & Priscillianistæ docent, duo esse rerum principia, alterum bonum, a quo Lex Evangelica prodiit: alterum malum, quod fuit auctor Veteris Legis; quæ proinde bona non est. I. Quia *Ezech*. 20. dicitur: *Dedi eis præcepta non bona*. Et *ad Hebr*. 8. ait Apostolus, vetus Testamentum *culpa non vacasse*. *Resp*. Illa præcepta dicuntur non bona, id est imperfecta, quam imperfectionem vocat Apostolus culpam, scilicet improprie dictam. II. Lex Mosaica, *Lev*. 19. *v*. 18. jubet tantum dilectionem amicorum, non vero inimicorum, quod Christus *Matth*. 5. v. 44. reformat. Fovet ulciscendi cupiditatem, *Exod*. 21. *v*. 24. *Oculum pro oculo*, quam Christus prohibet, loc. cit. *v*. 39. Permittit libellum repudii, quem Christus sustulit, *v*. 27. Prohibet juramentum invocatione Divini Nominis factum, *Exod*. 20. *v*. 7. quod Christus rejicit, loc. cit. *v*. 34. *Resp*. Lex præcipit, odio habenda esse vitia, homines vero diligendos; cumque Judæi in hominis etiam odium ferrentur, Christus legem interpretatur, jubendo diligi inimicos. Pœna talionis ex sententia judicis solum infli-

genda statuitur, ut immoderatæ vindictæ modus ponatur. Libellus repudii tantum ob duritiem Judæorum permissus fuit. Juramenta sub invocatione Divini Nominis observanda lex præscribit; alia tamen promissa etiam servari debent. III. Lex dicitur *ministratio mortis*, 1. *ad Cor.* 3. fovet cupiditatem, promittendo temporalia; & tale jugum imponit, quod nec Patres nostri portare potuerunt. *Resp.* Dicitur *ministratio mortis* occasionaliter per accidens, quia nitimur in vetitum: lex promittebat temporalia velut media apta ad movendos homines ad ejus observantiam, non vero tamquam ultimum finem. Erat jugum intolerabile sine gratia, non vero cum illa. IV. Moyses dicitur Legislator Judæorum, imo *Lex per Moysen data est*, *Joan.* 1. *v.* 15. *Resp.* Dicitur Legislator, quia legem promulgavit: hinc S. Joannes dicit, legem ab eo datam, non vero latam fuisse. Vide S. Irenæum in *libr. contr. hær.* Et Tertull. *cont. Marcion.* in mea Analysi PP.

Lex vetus obligabat Judæos. §. 463. Lex vetus quoad præcepta cæremonialia, & judicialia obligabat solos Judæos; quia illis solis data fuit, *Deut.* 4. Gentilibus tamen licebat legem amplecti, quamvis sine ea absolute salvari potuerint: *Exod.* 12. *Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phase Domini, circumcidetur prius omne masculinum ejus, & tunc rite celebrabit, eritque sicut indigena terræ.* Præcepta vero moralia, quæ pertinent ad legem naturalem, Gentiles servare tenebantur, non tamen vi legis scriptæ: hinc non subjiciebantur pœnis temporalibus a lege contra prævaricatores latis.

Lex vetus a Christo abrogata fuit. §. 464. Lex vetus quoad præcepta cæremonialia & judicialia in adventu Christi abrogata fuit. Nam *finis Legis Christus: ad Rom.* 10. Sed obtento fine cessat usus mediorum. Item Lex erat umbra futurorum, *ad Hebr.* 10. *v.* 4. & figurabat Christum venturum: *Omnia in figura contingebant illis:* 1. *ad Cor.* 10. *v.* 11. Sed præsente luce evanescit umbra, & præsente veritate figura illam prænuntians falsa evadit. Ergo & Lex vetus adveniente Christo abrogata fuit. Vid. S. Justinum in *dial. cum Tryph.*

Solvuntur objectiones Ebionitarum. *Schol.* 1. Ebionitæ, Cerinthiani & Nazaræi cum Evangelio legalia adhuc observanda esse, & legem veterem a Christo non esse abrogatam contendebant. I. Quia *Baruch* 4. dicitur: *Hic est liber mandatorum Dei, & lex, quæ est in æternum.* *Resp.* Juxta phrasim Scripturisticam illud sæpe æternum dicitur, quod longissimo tempore durat. II. Christus, *Matth.* 5. testatur, se non venisse *legem solvere, sed adimplere.* *Resp.* Christus non venit solvere legem quoad præcepta moralia, bene vero

quoad cæremonialia, & judicialia. Item venit adimplere, quatenus gratiam, quam significabant, exhibuit, non vero quasi cæremonialia confirmasset.

Schol. 2. Quærunt hic Scholæ, quonam tempore lex vetus abrogata fuerit. Ubi quatuor tempora distinguenda sunt. Primum, in quo lex nova fuit constituta, & vetus abrogata. Secundum, quando hæc mutatio fuit promulgata. Tertium, quando lex vetus ita obligare desiit, ut tamen ejus observatio non fuerit per se illicita. Quartum, quando lex evasit mortifera, & usus ejus omnino illicitus & superstitiosus. Igitur Scotus censet, Circumcisionem in institutione Baptismi: sacrificia autem, aliosque ritus legales post resurrectionem Christi abrogatos fuisse. Communior est sententia, legem veterem quoad omnia cæremonialia, & judicialia in morte Christi obligare desiisse. Nam *ad Hebr.* 1. 7. *v.* 12. dicitur: *Translato enim Sacerdotio, necesse est, ut & legis translatio fiat*. Sed Sacerdotium Leviticum translatum non est, nisi in morte Christi. Ergo eodem tempore lex vetus abrogata fuit. 2. Vetus Testamentum viguit, usque dum *Christus* Novi Testamenti Mediator fieret: sed talis factus est *morte intercedente*, loc. cit. *v.* 15. ergo tunc cessavit. Idem docent Patres & Interpretes in illa verba *Matth.* 25. *Et velum templi scissum est in duas partes*. Et in illa *Joan.* 19. *Consummatum est*. Unde Christus ipse in vita sua legalia observavit. Non obstat I. illud *Luc.* 16. *v.* 16. *Lex & Prophetæ usque ad Joannem*. *Resp.* Lex & Prophetæ quatenus nuntiabant Christum venturum usque ad Joannem, non vero quatenus lex alia facienda, vel vitanda præcipit. Non obstat II. quod præcepta veteris Legis ad Christum ducerent, ejusque essent figuræ; adeoque eo adveniente statim cessare debuerint. *Resp.* Legis præcepta ad Christum ducebant, quem prænuntiabant non præcise, sed ut Redemptorem Jacob, & Novæ Legis ac gratiæ Auctorem, quod modo in morte Christi impletum fuit. Non obstat III. Baptismus ante mortem Christi institutus fuit: ergo circumcisio facta est inutilis, & consequenter ipsa lex, quæ nonnisi a circumcisis observari debebat. *Resp.* Baptismus ante mortem Christi institutus quidem, sed non præceptus fuit: hinc licet tunc circumcisio non esset necessaria ad delendum originale, proprium tamen adhuc effectum habuit, scilicet, consignare populum Dei, & idoneum reddere ad cæremonialia legis observanda.

Quo tempore

Schol. 3. S. Hieronymus putabat olim, legalia statim post promulgatum Evangelium facta fuisse mortifera: cum vero nosset, Paulum se totondisse in Cenchris, & Timotheum circumcidisse, docuit *in c.* 2. *ad Gal.* Apo-

An S. Petrus observando legalia

pecca-verit? stolum simulatione usum fuisse, ut, quæ nocebant eis, qui ex Gentibus crediderant, correptionis hypocrisi emendarentur. Eodem modo vult, S. Petrum se gessisse, cum cogebat Gentes judaizare, & a S. Paulo reprehensum esse non ex animo, sed opportuna tantum simulatione. Cum S. Augustinus hæc legisset, scripsit circa annum 395. epistolam ad S. Hieronymum, quæ est 28. ubi ait, dolere se, quod a S Hieronymo patrocinium susceptum esset mendacii, & fore, ut non mediocriter commoveretur, si S. Hieronymus rationes sibi propositas non solveret. Cum hæc epistola S. Hieronymo reddita non esset, S. Augustinus circa annum 397. aliam numero 40mam scripsit, ubi explosa simulatione Apostolorum a S. Hieronymo asserta, eum ad canendam palinodiam hortatur. S. Hieronymus accepta hac epistola dubitans, an esset S. Augustini, ad eum scripsit, ut indicaret, si sua esset; cui deinde epistolam 72. dedit, rogans, ut se in cella latitantem ad pugnam non provocaret, & cum hæ epistolæ essent paulo acerbiores, earum aculeos S. Augustinus epistola 73. retundebat. Denique S. Hieronymus circa annum 404. rescripsit, & Apostolorum simulationem non officiosum mendacium, sed honestam dispensationem esse probavit; cujus tamen argumenta S. Augustinus epistola 82. anno 405. data, solvit. Quæritur ergo, an ex eo tempore, quo cœpit promulgari Evangelium, lex vetus mortifera facta sit, & consequenter, an S. Petrus observando illo tempore legalia peccaverit.

Dicimus 1. Non statim a morte Christi legalia fuerunt mortifera, sed ad vitandum scandalum, & ne lex Moysis tamquam impia rejici videretur, licitum fuit, aliquandiu veteres cæremonias observare. Hoc quippe fecerunt ipsi Apostoli: sic S. Paulus *Act.* 16. *v.* 3. circumcidit Timotheum: *c.* 18. *v.* 18. se totondit in Cenchris: *c.* 21. *v.* 26. more Judæorum se purificavit: S. Petrus decennio post Christi mortem in visione habita *Act.* 10. *v.* 14. ait: *Nunquam manducavi omne commune & immundum*. Et in Concilio Jerosolymitano statutum fuit, ut abstineretur ab immolatis simulacrorum, & a sanguine, & suffocato, *Act.* 15. *v.* 29. Ergo legalia tunc absque eo, quod essent mortifera, permissa fuerunt. Quippe hoc modo honori legis Mosaicæ consulebatur, uti S. Augustinus *ep.* 82. ait: *Sicut defuncta corpora necessariorum officiis deducenda erant quodammodo ad sepulturam, nec simulate, sed religiose: non autem deserenda continuo, vel inimicorum obtrectationibus tamquam canum morsibus projicienda*. Hinc dicimus 2. Apostoli observarunt legalia non ex simulatione, sed sincere, & S. Paulus S. Petro intempestive legalia observanti sine

simulatione restitit. Nam nunquam licet mentiri etiam ad honestum finem: sed illa simulatio fuisset mendacium, & vera deceptio: ergo Apostolis non licuit. Deinde assumere signum falsæ Religionis, etiam tantum simulate, est grave peccatum. Sed in supposito, quod lex statim fuisset superstitiosa & mortifera, Apostoli legalia observantes, hujus criminis reos se fecissent. Ergo graviter peccassent, imo alios suo exemplo ad peccatum induxissent, quod de illis utpote in gratia confirmatis credere nefas est. Quare S. Petrus observavit legalia non animo simulandi, licet ejus agendi ratio minus cauta & prudens Gentilibus suspicionem injiceret, legalia esse ad salutem necessaria; & ideo vere fuit reprehensibilis, & seria fuit S. Pauli reprehensio: quod tandem ipse S. Hieronymus agnoscens in sententiam S. Augustini descendit, *l.* 1. *c.* 8. *contra Pelagianos*. Non obstat I. quod S. Paulus *ad Gal.* 5. *v.* 2. dicat: *Quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* Sane legalia erant signa futurorum in morte Christi completa, qua finita, facta sunt mendacia. *Resp.* Circumcisio nil proderat ad salutem, sed solum tolerata tunc fuit ad vitandum scandalum Judæorum. Item legalibus tamquam signis futurorum post mortem Christi uti non licuit; bene vero tamquam exuviis legis mortuæ, & cum honore sepeliendæ, ex quo capite observatio eorum bona fuit. Non obstat II. S. Paulus solum simulavit, se S. Petrum reprehendere, tum quia *ad Gal.* 2. ait: *In faciem ei restiti:* id est apparenter; in Græco enim egitur: *ὅτι κατεγνωσμένος ἦν*, *quoniam reprehensus erat*, id est male de eo judicabatur; licet re vera reprehensibilis non esset: tum quia S. Paulus testatur, se simulasse observantiam legalium, 1. *ad Cor.* 9. *v.* 20. *Et factus sum Judæis tamquam Judæus. Resp.* Ly *in faciem* significat *coram omnibus*, Græce *ἔμπροσθεν πάντων*. Deinde legendum esse: *quia reprehensibilis erat*, patet ex contextu, ubi dicitur, quod non recte ambularet ad veritatem Evangelii; talis vero est reprehensibilis: ideo vero in Græco ponitur *reprehensus*, quia in phrasi Hebraica participia ponuntur pro verbalibus. S. Paulus Judæis tamquam Judæus factus est *non mentientis astu*, ait S. Augustinus *ep.* 82. *sed compatientis affectu*, quando Gentibus scandalo non fuit. In *Ep. ad Gal. c.* 2. *v.* 13. dicitur quidem: *Et simulationi ejus consenserunt cæteri Judæi.* Verum simulatio hic sumitur pro segregatione, quia ex ea Gentiles inducebantur, ut crederent, Judæos segregari a Gentilibus. Non obstat III. Simulatio ad lucrandum proximum est licita: sic Christus simulavit se peccatorem: in Emmaus finxit, se longius ire: S. Ma-

gdalenæ sub specie hortulani apparuit: Naaman simulavit adorationem idoli: Catholici se olim simularunt Priscillianistas, ut cum illis agerent: S. Eusebius Vercellensis finxit, se velle subscribere fidei Arianæ. *Resp.* Christus non simulavit se peccatorem, sed pœnas peccatorum luit. In Emmaus finxit, se longius ire sine simulatione; re vera enim longius profectus esset, nisi discipuli eum detinuissent. Non dicitur Christus apparuisse hortulani specie, sed S. Magdalenam putasse, eum esse hortulanum. Naaman idolo nullum cultum, sed Principi suo politicam reverentiam exhibuit; Syri enim sciebant, eum idola non venerari. Simulationem illam Priscillianisticam reprobat S. Augustinus. S. Eusebius Arianismum non simulavit, sed tantum dixit, non convenire, si magister post filium subscribat; unde petiit, ut scriptum incendatur: Ariani ergo decepti sunt, putantes S. Eusebium velle subscribere, quod ille nec dixit, nec voluit.

Schol. 4. In Pentecoste Lex Evangelica promulgata est; Mosaica tamen non statim mortifera facta fuit, sed modo post destructum templum Jerosolymitanum. Apostoli quidem *Act.* 15. jusserunt, ut Christiani abstinerent ab Idolothytis ad vitandum scandalum Judæorum, quibus hoc idololatria videbatur. Item a sanguine, sive liquido, sive in suffocato contento, ut Judæi ab hoc esu abhorrentes facilius ad conversationem cum Gentilibus conversis allicerentur; & a fornicatione, quam Gentiles pro crimine non habebant: sed hæ leges tunc non erant Mosaicæ, sed Apostolicæ; & lex de suffocato cessante Judæorum scandalo cessavit. Denique S. Petrus, quem nonnulli a Cepha, cui S. Paulus restitit, male distinguunt, uti probat D. Calmet in dissert. *ep. ad Gal.* præfixa, observando legalia videtur S. Augustino ex inadvertentia venialiter peccasse. Baronius vero censet, eum ne quidem venialiter peccasse, nisi materialiter, quia illa inadvertentia fuit invincibilis, & nullatenus voluntaria.

Lex Evangelica est vera Lex. §. 465. Abrogata Lege Veteri, Christus Legem Evangelicam tulit, quæ habet veram rationem Legis, & præter fidem, alia etiam præcipit. Nam 1*mo.* *Matth.* 5. ait Christus: *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cœlorum;* ubi etiam in sequentibus plura mandata proponit. Et *Matth.* 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* 2*do.* Christus loco legalium instituit nova præcepta cæremonialia; præcepit enim novum offerri Sacrificium, & alia celebrari Sacramenta. 3*tio.* Lex vetus præter fidem alia præcipiebat: ergo etiam Lex Evangelica. Nulla tamen præcepta moralia Christus Veteri Legi addidit, sed ea

tantum accuratius, quam Moyses, explicavit, & auctoritate sua confirmavit. Unde Lex naturalis per Christum explicata, & confirmata est vere Divina, & Evangelica; & Christianus in legem naturalem peccans, non solum solvit jura naturæ, sed etiam Christi, & gratiæ, adeoque majora meretur supplicia.

Schol. 1. Lutherus & Calvinus docent, Legem Evangelicam, utpote legem libertatis nullum aliud præceptum continere, quam fidem confidentialem, qua stante nullum aliud peccatum nobis imputatur. I. enim *ad Rom.* 3. *v.* 27. Apostolus in eo opponit legem veterem Evangelio, quod illa sit *lex factorum*, hoc vero *lex fidei*. Ergo opera non præcipit: hinc dicitur Evangelium, seu bonus nuntius, & Christus, *Matth.* 28. ait: *Venite ad me, omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* *Resp.* Evangelium est lex fidei, quia dat fidem, & gratiam, quibus præcepta implentur, non vero fidei otiosæ: eatenus dicitur bonus nuntius, quia gratiam nobis attulit. II. *Ad Gal.* 4. *v.* 4. dicitur: *Misit Deus Filium suum ..... ut eos, qui sub lege erant, redimeret.* *Resp.* Ille non est sub lege, qui ex amore Dei legem custodit, quales sunt Christiani, qui illa delectantur; is vero est sub lege, & ab ea premitur, qui illam illibenter servat. III. 2. *Ad Cor.* 3. dicitur: *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.* *Resp.* Ibi libertas a jugo veteris legis, & timore servili, non vero ab omni præcepto. *Solvuntur objectiones Lutheranorum.*

Schol. 2. Leges Evangelicæ *Primo* aliæ spectant Deum: scilicet, Deum ex toto corde, & tota anima diligendum: *Matth.* 22. *v.* 38. Hunc amorem publica fidei professione & accurata mandatorum observatione esse manifestandum: *ad Rom.* 10. *v.* 10. Deum in spiritu & veritate esse adorandum: *Joan.* 4. *v.* 23. Ejus nomen summe venerandum: *Matth.* 6. *v.* 9. Ejus justitiam timendam: *Matth.* 10. *v.* 28. Spem in eo collocandam: *Matth.* 7. *v.* 7. Regnum Dei præ omnibus quærendum: *Luc.* 12. *v.* 31. In omnibus operibus Dei gloriam esse quærendam: *Matth.* 5. *v.* 16. Perfectionem Patris cœlestis esse imitandam: *Ib. v.* 48. *Secundo*. Præcepta erga proximum sunt: Mutua dilectio: *Matth.* 23. *v.* 34. Amor erga omnes proximos: *Luc.* 10. Etiam erga inimicos: *Matth.* 5. *v.* 44. Fuga contentionis, 1. *ad Cor.* 13. *v.* 4. Iracundiæ: *ad Eph.* 4. *v.* 26. Judicii temerarii: *Luc.* 6. *v.* 37. Exercitium mansuetudinis, liberalitatis, misericordiæ, pacis erga omnes: *Matth.* 5. Bonum exemplum: *Ibid.* Honor, obsequium, obedientia, tributum, cui hæc debentur: *ad Rom.* 13. *Tertio*. Erga nosmetipsos: Beneficium redemptionis a damnatione ob peccatum originale, & fiducia in Christi meritis collocanda: *Act.* 4. *v.* 12. *Leges Evangelicæ.*

Fuga superbiæ: 1. *ad Cor.* 4. *v.* 7. Oratio: *Luc.* 18. Mortificatio carnis &c. *Quarto*. Leges cæremoniales Evangelicæ sunt Sacramenta, SS. Eucharistiæ Sacrificium, Conventus ad Dei laudes celebrandas: *ad Eph.* 5. Quorum plura quidem etiam Philosophos observasse, prætendunt Deistæ: verum hanc falsam prætensionem jam dudum refutavit Tertullianus in *Apologet. c.* 46. ubi Philosophorum nominatissimorum Socratis, Platonis &c. vitia detegit. Sinenses etiam litterati, quos tantopere Voltairius commendat, superstitiosi partim, partim Athei sunt, teste Duhalte *tom.* 3. *Histoire universelle*, & plebs Sinensis, fraudulenta, mendax, & contra naturam libidinosa est. Vid. Leland *Nouvelle Demonstration Evangelique*. Quare etiam ipse Rousseau famosus Deista fatetur *Emil. l.* 3. „ Contempleris cum omni suo „ splendore Philosophorum libros, quod parvi sunt in „ comparatione Evangelii, fierine potest, librum tam „ sublimem simul & simplicem humanæ mentis esse „ opus? "

Lex Evangelica proponit etiam consilia. §. 466. Lex Evangelica non solum præcepta, sed etiam consilia proponit. Hoc patet ex variis S. Scripturæ locis. *Matth.* 19. *v.* 21. *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus*. Ubi Christus necessitatem præcepti non imponit, sed quod perfectius est, liberæ electioni permittit. Item 1. *ad Cor.* 7. *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do*. Ergo dantur consilia in Evangelio.

Durabit usque ad finem sæculi. §. 467. Lex Evangelica usque ad finem sæculi perdurabit. Ita *Matth.* 24. promittitur: *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio*. De Sacerdotio patet *ad Hebr.* 7. ubi Christus dicitur habere *sempiternum Sacerdotium*.

Lex Humana quid? §. 468. A Lege Divina positiva progedimur ad *Humanam*, quæ est ordinatio rectæ rationis legi naturali conveniens ad bonum commune, ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata. Omnis quippe lex humana derivatur a lege naturali, non quidem ut conclusio necessaria, sed ut principiis legis naturalis conveniens, & ea determinans. Sic ex hoc principio naturali: Fures sunt puniendi, legislator humanus infert: Ergo sunt suspendendi: quæ conclusio non sequitur quidem necessario ex principio posito, nec ex alio principio naturali subsumpto; alias foret lex naturalis: sed lex naturalis de puniendis furibus per judicium humanum determinatur ad suspendium, tamquam pœnam congruam, hoc modo: Fures sunt puniendi: sed pœna eorum congrua est suspendium: ergo suspendio sunt puniendi.

§. 469. Leges humanæ sunt necessariæ, non quidem simpliciter, & absolute, sed sic, ut attenta hominum pervicacia, corruptione, & pronitate in malum sine legibus humanis nec plebs virtutem, nec respublica pacem habere, & conservare possit. Nam Deus dedit hominibus potestatem homines regendi: *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt: Prov.* 8. Sed hæc potestas foret frustranea, si leges non forent aliquando necessariæ: Ergo in data hypothesi sunt necessariæ. Deinde plures dantur protervi, qui verbis & honestate non moventur, ut rectam rationis viam sequantur. Ergo potestate legislativa opus est; ut legibus coactivis a malo retrahantur. *Leges humanæ sunt necessariæ.*

Schol. Nonnulli antiqui Philosophi leges humanas inutiles, libertati noxias, & naturæ nostræ ad transgressionem proclivi perniciosas esse putarunt. I. Quia ad exequenda rectæ rationis officia sufficit lex naturalis. *Resp.* Lex naturalis est nimis universalis, nullam pœnam determinat, & a multis quoad remotiora præcepta ignotatur; adeoque lex humana subvenire debet. II. Pro lege humana sufficit arbitrium judicis. *Resp.* Legibus humanis facilius omnibus inconvenientiis occurritur: tum quia leges ex multis casibus, arbitria ex paucis fiunt: tum quia leges judicant in universali, nec tam facile sicuti judices passione aliqua excæcantur. *Solvuntur objectiones.*

§. 470. Lex humana vel est Ecclesiastica, vel Civilis (§. 452. Schol.). Datur igitur in Ecclesiæ Pastoribus potestas legislativa etiam coactiva. Sic 1*mo*. Apostoli *Act.* 15. tulerunt legem de abstinendo a suffocato, & Idolothytis. 2*do*. Apostoli multa præceperunt, quæ non extant in Evangelio, v. g. ne bigami ordinentur: 1. *ad Tim.* 3. *v.* 2. Ne accusatio Presbyteri sine duobus, vel tribus testibus recipiatur: 1. *ad Tim.* 5. *v.* 19. Quod idem definivit Concilium Constantiense *sess.* 6. & 8. contra Joannem Huss, qui solis bonis Superioribus potestatem legislativam concessit. 3*tio*. Ratio est, quia Ecclesia est Respublica bene ordinata, in qua debet dari vis coactiva, & legislativa, ne corruat. *Ecclesiæ Pastores habent potestatem legislativam.*

2. Potestas legislativa competit Papæ pro tota Ecclesia. Nam *Matth.* 16. Christus dixit S. Petro: *Tibi dabo claves regni cælorum;* ubi per claves intelligitur spiritualis jurisdictio, & potestas gubernativa, uti ex sequentibus patet: *Quodcumque ligaveris super terram &c.* Et ex illo *Joan.* 21. *Pasce agnos meos;* pascere enim denotat potestatem imperandi: 2. *Reg.* 5. *Tu* (David) *pasces populum meum Israel*. Idem constat ex Traditione. Sæculo 2do. S. Victor legem tulit de tempore celebrandi Paschatis. Sæculo 3tio. S. Stephanus, de non *Et quidem Papa.*

rebaptizandis baptizatis ab hæreticis, & sic de reliquis sæculis.

Concilia generalia. 3. Eamdem potestatem habent Concilia generalia, utpote quæ si illis Papa saltem per suos Legatos præsideat, totam Ecclesiam repræsentant. Quod etiam patet ex continua Traditione, ex qua liquet, in omnibus Conciliis varias leges conditas fuisse, quas fideles devotissime susceperunt.

Episcopi &c. 4. Episcopi etiam pro suis diœcesibus, in quibus Spiritus S. eos posuit regere Ecclesiam Dei: & Concilia Nationalia, & Provincialia, pro sua natione, & Provincia, & Comitia generalia Ordinum Religiosorum pro suo Ordine, & Abbates pro suis subditis leges ferre possunt, uti ex usu recepto & approbato patet.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Lutherani docent, leges condi posse in Ecclesia ad bonum ordinem conservandum: jus illas ferendi exerceri posse ab Episcopo, si in id tota Ecclesia consentiat, vel Magistratus politicus, qui Ecclesiæ curam gerit: leges has externam habere obligationem, si ab universa Ecclesia receptæ fuerint; ideoque eum, qui has leges transgreditur, jure societatis merito privari, aut ab Ecclesia tamquam societate, aut ab Episcopo consentiente, & per eum jura sua exercente Ecclesia: denique etiam pœnis civilibus animadverti posse in transgressores, si hæ leges a Magistratu vim legis civilis obtinuerint. Ex quo sequitur, Papam ut talem leges condere non posse, quæ servandæ essent ad salutem æternam obtinendam, nec media cogentia adhibere posse, ad ea consequenda, quæ saluti inserviunt, & potestatem etiam civilem, leges Ecclesiasticas modo explicato condere posse. Contra potestatem legislativam Ecclesiæ objiciunt. I. *Is.* 33. dicitur: *Dominus legifer noster*. Et *Deut.* 12. *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito, nec addas quidquam, nec minuas*. Et Christus, *Matth.* 19. *v.* 18. quærentes, quænam præcepta servanda essent, ad Decalogum remittit. *Resp.* Dominus est legifer principalis, alii ejus vicarii. Prohibetur aliquid Divinis præceptis contrarium addi. Christus ad Decalogum remittit, non excludendo præcepta Ecclesiæ. II. Per leges Ecclesiasticas læditur Christiana libertas; nam Christus nos a lege liberavit. *Resp.* Leges non tollunt, sed regulant usum libertatis; & per Christum solum a jugo legis Mosaicæ liberati sumus. III. Apostolis Christus tantum præcepit, ut doceant viam salutis, non ut leges ferant: sane Religio utpote cultus Divinus in voluntate residet, & nulli coactioni legis subest. *Resp.* Christus Apostolis non tantum dixit: *Docete omnes gentes;* sed etiam: *Quæcumque ligaveritis:* & S. Petro: *Pasce*

agnos meos. Religio quidem interna coactioni non subest; bene vero externa, & consequenter interna, ut externa bona sit.

§. 471. Ex dictis (§. 470.) sequitur, Potestates sæculares non habere auctoritatem statuendi leges Ecclesiasticas. 1mo. enim S. Petro, & ejus successoribus data est potestas *ligandi, atque solvendi*; nec super Imperatorem, aut Regem, sed super Principem Apostolorum fundata est Ecclesia, *Matth*. 16. & Spiritus S. posuit Episcopos *regere Ecclesiam Dei*: *Act*. 20. Ergo terrena potestas nequit ferre leges Ecclesiasticas. 2do: Principi sæculari non licet in Ecclesia sacras functiones exercere: ergo nec leges circa res sacras & Ecclesiasticas ferre. Hinc Hosius ad Imperatorem scripsit: *Neque te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe. Tibi Deus imperium commisit: nobis, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit*. Nihilominus tamen possunt Principes sæculares leges ferre, ad leges Divinas, & Ecclesiasticas promovendas, non tamquam Ecclesiæ Judices, sed vindices, & defensores. *Princeps sæcularis nequit ferre leges Ecclesiasticas.*

Schol. Protestantes opponunt I. In veteri Lege David, 1. *Par*. 15. *v*. 3. præcepit, a Levitis afferri arcam de domo Obededom. Et 2. *Par*. 24. Joas sancivit collectam pecuniariam pro ædificio templi. Et 4. *Reg*. 23. jussit, ut projicerentur de templo vasa Baal, & Phase celebraretur. *Resp*. Levitas ad portandam arcam Deus elegit, 1. *Par*. 15. Arca pecuniaria a Levitis deferenda, & Phase celebrandum in Exodo præscribuntur; adeoque allati Reges solum pro statutis a Moyse legibus servandis invigilarunt. II. Imperatores etiam Gentiles rogatu Christianorum leges pro bono Ecclesiæ ferebant. Sic S. Justinus in sua *Apologia* opem Imperatorum implorat: Aurelianus Imperator dixit sententiam de Paulo Samosateno: S. Athanasius coram Probo contra Atium disputavit. *Resp*. Imperatores Gentiles a Christianis rogati non fuerunt, ut leges Ecclesiasticas ferrent, sed vel ut fidei nostræ triumphum contra hæreticos spectarent, vel impiorum audaciam sua auctoritate retunderent. III. Antiqui Imperatores Concilia coegerunt: electionibus Episcoporum præfuerunt: & Constantinus M. in antiqua inscriptione dicitur: *Auctor Religionis & Fidei*: Carolus M. *veræ Religionis Rector*: Rex Britonum, *Vicarius Dei*. *Resp*. Imperatores ex consensu, vel jussu Papæ Concilia coegerunt: electionibus ad turbas cohibendas interfuerunt: titulos Auctoris, & Rectoris fidei meruerunt, tamquam Religionis vindices, & protectores, non tamquam Principes, & Legislatores. *Solvuntur objectiones.*

Jurisdictio spiritualis & civilis in eadem persona convenire potest. §. 472. Minime tamen pugnat cum spirituali Ecclesiæ regimine in Superioribus Ecclesiasticis temporalis jurisdictionis, & regni potestas. 1mo. enim S. Scriptura nos docet, primos Patriarchas, Noemum, Abrahamum, Jacobum, priusquam Levitæ loco primogenitorum surrogarentur, sacerdotio functos esse, & victimas mactasse, & tamen simul jurisdictionem temporalem exercuisse. Melchisedech simul fuit Rex Salem, & Sacerdos Dei altissimi, *Gen.* 14. *v.* 18. De Moyse, Heli, Samuele, & gloriosa serie Machabæorum, liber Exodi, prior Regum, & libri Machabæorum idem aperte testantur. Christus Dominus regio simul, & sacerdotali semine ortus, *Princeps regum terræ* appellatur, *Apoc.* 1. *v.* 5. Et de seipso testatur, *Matth. ult. Data est mihi potestas in cœlo, & in terra.* 2do. Potestas civilis etiam ordinata est ad bonum spirituale subditorum: ergo non pugnat cum potestate spirituali. 3tio. Suffragatur communis populorum consensus. Reges Æthiopum sacerdotes simul fuisse, scribit Diodorus. Idem de Ægyptiis narrat Plutarchus: de Spartianis Herodotus: de Atheniensibus Plato: de Romanis Halicarnassæus.

Lex Ecclesiastica obligat in conscientia. §. 473. Porro Lex Ecclesiastica obligat in foro conscientiæ. Nam 1mo. *Matth.* 16. dicitur Petro: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis.* Si in cœlis; ergo etiam in conscientia. *Luc.* 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Ergo qui legem Ecclesiasticam infringit, legem Divinam violat: & *Matth.* 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* 2do. Eadem veritas definita est in Concilio Constantiensi contra Wicleffum, & Huss, *sess.* 8. & 15. Et Tridentinum *sess.* 7. *can.* 8. ita statuit: *Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus S. Ecclesiæ præceptis, quæ vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur; anathema sit.* 3tio. Ecclesia habet vim legislativam (§. 470.), & multa extra Decalogum præcipit etiam sub gravi pœna. Ergo in conscientia obligare potest.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Lex Ecclesiastica pro gravitate, vel levitate materiæ obligat in foro conscientiæ graviter, vel leviter. Ut igitur graviter obliget, requiritur gravitas materiæ, quæ non debet spectari nude, sed cum omnibus circumstantiis; maxime vero cum fine, quo modo aliquid in se leve fit grave ratione boni communis, scandali &c. 2do. Gravitas materiæ respectu omnium legum desumi potest, 1. ex repugnantia cum natura rationali. 2. Ex grav., repugnantia contra Charitatem Dei, sui ipsius, & Proximi. 3. Ex commina-

tione pœnæ æternæ legi in S. Scriptura addita, vel si Superior utatur verbis severe præceptivis; v. g. præcipio in virtute S. Obedientiæ: qua Superior: sub interminatione Divini judicii, vel sub gravi pœna. 4. Ex auctoritate Patrum, Theologorum & prudentum. 5. Ex fine magni momenti. Si vero Legislator utatur verbis de se quidem præceptivis, ita tamen, ut veram subditos obligandi voluntatem non exprimat, v. g. jubemus, volumus, nolumus &c. tunc ejusmodi sanctiones nec sunt leges, nec mera consilia, sed simplices ordinationes, seu regulæ directivæ, non semper sub peccato obligantes. 3*tio.* Transgredi legem ex contemptu rei præceptæ non semper est peccatum mortale, sed tunc solum, quando adest gravitas materiæ, vel culpabilis error in doctrina; v. g. si quis contemneret transgressionem ex se levem, quia censet, veniale non esse pœna dignum apud Deum: vel si quis contemneret consilia Evangelica, tamquam inutilia. Transgredi vero legem humanam ex contemptu formali Legislatoris, quatenus Superior est, semper est peccatum grave; quia sic contemnitur ut Vicarius Dei: contemptus autem Legislatoris, prout homo est, habens suos defectus, potest esse veniale ratione parvitatis materiæ, quia sic ejus potestas non contemnitur. 4*to.* Transgrediens non peccat graviter, si Superior sub mortali rem levem tum ratione sui, tum ratione circumstantiarum præcipiat, quia tunc sub gravi peccato obligare nequit. Potest tamen etiam res gravis leviter præcipi, vel prohiberi.

§. 474. Ut Lex Ecclesiastica obliget, requiritur aliqua ejus promulgatio. Quippe ad omnem legem, ut actu obliget, requiritur aliqua promulgatio (§. 454.). Sed lex Ecclesiastica est vera lex (§. 470.). Ergo ut actu obliget, requiritur aliqua ejus promulgatio. *Lex Ecclesiastica ut obliget, promulganda est.*

Schol. Quæritur hic, qualis promulgatio ad legem Ecclesiasticam requiratur. Vanroy, Pontius &c. docent, leges Pontificias Romæ promulgatas in toto orbe obligare, sine nova promulgatione in singulis diœcesibus, nisi Pontifex exprimat, eas in singulis Provinciis esse promulgandas. Dicendum videtur, leges Pontificias debere in singulis Provinciis promulgari, si jus novum statuant, ut in iis obligent, nisi summus Pontifex contrarium exprimat. Nam 1. quando jus Canonicum nil statuit, standum est juri civili; *c.* 1. *de nov. oper. nunt.* Sed jus Canonicum hic silet, & civile exigit promulgationem in singulis Provinciis; *Nov.* 60. Ergo in legibus Pontificiis requiritur. Hinc Pius IV. in Bulla: *Ad Sacrorum*, quantum ad tempus, quo incipiunt obligare decreta Tri- *Qualis promulgatio requiratur?*

dentini, sequitur hanc Constitutionem juris civilis, dicens: *Quia etiam jure communi sancitum est, ut constitutiones novæ vim nonnisi post certum tempus obtineant*. 2. Ideo legis promulgatio requiritur, ut lex subditis possit innotescere. Sed hoc nonnisi post longissimum tempus in vastissimo Ecclesiæ imperio usque ad fines orbis extenso fieret, si Romæ solum promulgetur; brevi vero, si in singulis diœcesibus promulgetur. Ergo ita velle censetur Papa, nisi contrarium exprimat. Certe sine hac promulgatione magna confusio fieret, si lex in una Provincia nota observaretur, in altera incognita non obligaret. 3. Summi Pontifices sciunt, multas leges suas in multis Provinciis ex defectu promulgationis non observari: sic Bulla Cœnæ non obligat in Gallia: clandestina Matrimonia sunt valida, ubi Tridentinum non est receptum, & promulgatum. Ergo signum est, eorum leges in singulis Provinciis esse promulgandas. Quod si vero lex Pontificia jus antiquum sive naturale, sive Divinum, vel humanum, solum declaret, sufficit, Romæ esse promulgatam, ut eos obliget, qui illud quocumque modo resciunt, quia sunt tantum leges declarativæ, seu declarationes legum jam promulgatarum; pœnæ tamen in his legibus latæ, quia jus novum constituunt, in singulis Provinciis promulgari debent. Item si Pontifex expresse statuat, ut lex Romæ solum promulgata obliget, videtur hoc ex gravibus causis decernere, adeoque scientibus obediendum est. Non obstat I. quod multæ Decretales in corpore juris contentæ Romæ solum promulgatæ, ubique tamen obligent. *Resp.* Leges corpori juris insertæ censentur plus quam virtualiter in singulis Provinciis promulgatæ. II. Omnes lites Romam evocatæ deciduntur juxta leges ibi promulgatas. *Resp.* Ex hoc sequitur, has leges in foro externo obligare, non vero in foro interno in aliis Provinciis; unde sæpe remittuntur ad locorum Ordinarios, juxta leges ibi promulgatas dirimendæ. III. Pius IV. declarat, decreta Tridentini incipere obligare 1. Maji, post tres menses ab eorum confirmatione, quo brevi tempore in omnibus orbis partibus promulgari non potuerunt. *Resp.* Decreta hæc ibi solum obligabant, ubi erant virtualiter promulgata, cum statim typis mandata fuerint, vel quod tantum obligent in foro externo.

Resolvuntur casus. *Corollar. Pract.* 1mo. Non requiritur, ut lex singulis in communitate intimetur: nec scriptura necessario ad promulgationem legis requiritur, sed satis est, voce denuntiari. 2do. Lex Pontificia ante factam promulgationem in aliqua diœcesi non obligat, nisi sit de re ad

fidem pertinente. 5*tio.* Lex Pontificia statim post factam in aliqua diœcesi promulgationem obligare incipit, si Papa tempus non determinet.

§. 475. Lex Ecclesiastica quoad obligationem non pendet a populi acceptatione. Nam 1*mo.* Potestas legislativa Romani Pontificis immediate a Christo descendit (§. 470. n. 2.): & jurisdictio Episcoporum etiam est immediate a Christo (t. 1. §. 35. Schol. 2.), absque ulla a populo dependentia. Ergo ad valorem legis Ecclesiasticæ acceptatio populi non requiritur. 2*do.* Potestas ligandi a Christo Ecclesiæ concessa significat etiam vim coactivam per censuras: ergo Ecclesia illos, qui suas leges acceptare nolunt, etiam vi ad eas servandas compellere potest; consequenter acceptatio eorum ad valorem legis non requiritur. 3*tio.* *Luc.* 10. *v.* 16. dicitur: *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Ergo idem crimen est, non obedire Ecclesiæ Pastoribus, eorum leges non acceptando, ac Dei mandata contemnere. Ergo valor legum Ecclesiæ ab acceptatione populi non dependet. *Lex Ecclesiastica non pendet ab acceptatione populi.*

Schol. Juenin, & Marca docent, leges Ecclesiasticas pendere a populi acceptatione. I. Quia Gratianus *d.* 4. *c. In istis*, refert, Telesphorum Papam non punivisse Clericos, qui contra suam legem a Dominica Quinquagesimæ a carnibus non abstinuerant, quia moribus utentium probatum non fuit. Nam *leges instituuntur, cum promulgantur: firmantur, cum moribus utentium approbantur.* *Resp.* Verba hæc sunt Gratiani, & prima indicant, legem per contrariam consuetudinem abrogatam: alia, leges per usum contra consuetudinem contrariam roborari. II. Principes Ecclesiastici invigilare debent saluti singulorum suorum subditorum, exemplo boni pastoris deserentis 99. oves, ut unam perditam inveniat. Ergo invitis leges obtrudere non debent. *Resp.* Etiam debent invigilare bono communi totius Ecclesiæ, ad quod quilibet in particulari concurrere debet, & leges pro ea latas observare; nam 99. oves Angelos, centesima genus humanum significat. III. In Gallia, Hispania & Belgio leges Pontificiæ non habent vim, nisi fuerint in supremis Curiis acceptatæ, & promulgari permissæ, sive nisi fuerint munitæ *Placito regio.* *Resp.* Placitum regium descendit ex jure supremæ inspectionis pro juribus status publici, & potestate condirectiva in causis disciplinæ: cujus justitiam probavi in meis *Inst. J. E. tom.* 1. §. 136. *Solvuntur objectiones.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Episcopi debent lege Pontificias in suis diœcesibus promulgare, & in usum deducere, si ipsis Roma transmissæ sint, cum mandato expresso, vel *Resolvuntur casus.*

tacito, ut eas promulgent, nisi alia gravis ratio obsistat. 2do. Si legislator Ecclesiasticus Superiorem habeat, & subditi putent, se habere justum gravamen contra legem, vel eam repugnare juribus patriæ, vel esse nimis severam, possunt ad Superiorem appellare: si vero supremus sit, possunt supplicare pro tollenda lege: pendente vero appellatione, vel supplicatione, ex præsumpto consensu Legislatoris suspenditur obligatio legis. 3tio. Si Legislator populi repugnantiam sciat, & conniveat, non urgendo executionem legis, censetur legem revocare tamquam subditis incommodam; si vero ignoret, durat obligatio legis, donec legitimæ præscriptionis tempus decurrat, ubi etiam ille excusatur ab obligatione legis, qui ad eam observandam paratus est, & data occasione eam observat; cum interim alii pleraque eam non acceptent, quia æquitas non videtur permittere, ut hic solus, vel cum paucis legem observare debeat. Si vero non obstante supplicatione Superior legis executionem urgeat, lex potius firmatur, quam revocatur. 4to. Si lex Pontificia a majori populi parte non recipiatur, currit contra eam præscriptio, & quidem 10. annorum Legislatore ignorante; si vero recepta fuerit, 40. annorum. Porro licet forte primi, quibus lex data fuit, eam non recipiendo, & in usum non deducendo peccaverint; eorum tamen successores, si eam longo tempore in diœcesi non receptam nec observatam videant, non peccant, non observando, quia censetur per non usum abrogata.

Materia legis Ecclesiasticæ. §. 476. Materia legis Ecclesiasticæ non tantum sunt actus externi variarum virtutum, sed & indifferentes, si necessarii, vel utiles sint ad finem a Legislatore intentum, & ad bonum commune spirituale vel temporale.

An actus mere interni præcipi possint? *Schol.* Certum est, legem civilem non posse præcipere vel prohibere actum mere internum, quia finis legis civilis est tranquillitas publica, qui sine actibus internis obtineri potest, dummodo actus externi bene ordinentur. Certum etiam est, quod Legislator possit præcipere actus mixtos, scilicet actus externos, qui quoad esse suum physicum sine internis quidem subsistere possunt, ad quorum tamen honestatem actus internus necessario requiritur, ut ex interno & externo unus actus moralis constituatur. An vero actus pure internus directe ab Ecclesia præcipi possit, negant Thomistæ. Nos affirmamus. 1. Quia vis regiminis Ecclesiastici habet pro objecto salutem æternam; sed ad hanc non solum actus externi, sed & interni quam maxime conducunt. Nec juvat dicere, regimen Ecclesiasticum spectare salutem æternam, per actus internos indirecte præceptibiles pro-

curandam. Nam ex hoc sequeretur, Ecclesiam posse præcipere solos actus mixtos, qui tamen ad salutem non sufficiunt, cum plures actus mere interni requirantur. 2. Ad præcipiendum actum mere internum sufficit potestas legislativa, & non requiritur vis coactiva, uti patet in lege naturæ: sed hanc potestatem accepit Ecclesia sine restrictione ad actus pure externos, & mixtos (§. 470.). Ergo actus mere internos præcipere potest. 3. Licet actus interni voluntatis non possint pati violentiam, Ecclesia tamen potest ferre legem directivam conscientiæ de illis actibus, a lege pœnali distinctam; v. g. potest definire, actum fidei sine motivo supernaturali non esse actum virtutis Theologicæ. Ergo etiam præcipere potest actum mere internum. 4. Prælatus potest Religiosis suis subditis præcipere orationem mentalem, etsi hoc præceptum non sit coactivum, quia cognoscere & punire nequit. Ergo etiam Ecclesia hoc potest. 5. Ecclesia nobis credenda præcipit, cum tamen fides sit actus mere internus. Non obstat I. *c. Sicut*, *de Sim.* dicitur: *Ecclesia non judicat de occultis*. Et *c. Tua nos*, *de Sim. Nobis datum est*, *de manifestis tantummodo judicare*. Et *c.* 14. *de Pœnit. d.* 1. *Cogitationis pœnam nemo patitur*. *Resp.* Ecclesia non judicat de occultis puniendo, bene vero præcipiendo; nam ab ea etiam Simonia mentalis prohibetur. II. Legislator nequit præcipere actus mere internos, si sit Civilis. Ergo nec Ecclesiasticus. *Resp.* Disparitas est, quia regimen sæculare solum spectat bonum publicum, quod ex bono ordine actuum externorum haberi potest. III. Ecclesia transgressores legis mere internæ punire non potest. Ergo nec eam ferre potest. *Resp.* Ex modo dictis vis coercitiva ad potestatem legislativam non est necessaria.

Coroll. Pract. 1mo. Consilia Evangelica absolute præcipi non possunt, utpote nimis ardua: conditionate tamen præcipitur continentia, si quis velit suscipere SS. Ordines. *2do.* Non omnia peccata externa ab humana potestate executive cum pœna prohiberi possunt, propter fragilitatem humanam, & ad majora mala vitanda: graviora tamen merito sub pœna prohibentur. *Resolvuntur casus.*

§. 477. Præcepta Ecclesiæ universaliter omnes obligantia quinque numerantur. 1. Statutos Ecclesiæ dies festos celebrato. 2. Sacrum Missæ Sacrificium diebus festis reverenter audito. 3. Jejunia certis diebus indicta servato. 4. Peccata tua Sacerdoti proprio annis singulis confitetor. 5. SS. Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa Pascha, sumito. De his suo loco. *Præcepta Ecclesiæ.*

Schol. 1. Dantur & aliæ leges Ecclesiasticæ, quarum pleræque in corpore Juris Canonici continentur. Antiquas *Collectiones*

Canonum, & corpus Juris Canonici. leges Ecclesiasticas juxta materiarum diversitatem primus in unum Codicem digessit Stephanus Ephesinus Episcopus circa annum 385. quæ Collectio in Concilio Chalcedonensi laudata usque ad annum 454. in Ecclesia floruit, dicta *Collectio Canonum Orientalium*, cui cum alii Canones additi fuissent, *Codex Canonum Ecclesiæ universæ* inscribi meruit. Alteram Collectionem Justiniano imperante fecit Dionysius exiguus circa annum 527. *Corpus Canonum* appellatum. Sæculo 8vo. novam Collectionem fecit Martinus Bracarensis. Sæculo 9no. Capitularia Regum Francorum in generali Episcoporum, & procerum conventu ex Conciliis desumpta fieri cœperunt. Sæculo 10mo. Regino Abbas Prumiensis Opus Canonum composuit. Sæculo 11mo. Opus Decretorum composuit Burchardus Episcopus Wormatiensis, quod in axiomata, ab ejus nomine Brocardica dicta, redegit. Item S. Ivo Episcopus Carnutensis excerptionem Ecclesiasticarum regularum ex Conciliis & decretis Pontificum collegit. Sæculo 12mo. Gratianus O. S. B. *Decretum* suum compilavit, quod tribus partibus constat: Prima continet 101. distinctiones: Secunda 36. causas, quarum quælibet in quæstiones, & hæ in capita distribuuntur: quæstioni 3tiæ causæ 33tiæ insertus est Tractatus de Pœnitentia. Tertia continet 7. Distinctiones de consecratione. Citari solet: *c. Placuit d.* 16. id est: *canone*, *Placuit*, *distinctione* 16. vel: *c. Ecclesiarum* 12. *q.* 2. *canone*, *Ecclesiarum*, *causa* 12. *quæstione* 2. vel: *c. Sacramento*, *d.* 2. *de cons. canone*, *Sacramento*, *distinctione* 2. *de consecratione*. Altera pars moderni Juris Canonici continet *Decretales* a S. Raymundo de Pennafort O. P. jussu Gregorii IX. collectas: in quinque libros dividitur, libri in titulos, & tituli in capitula, ideo dicta, quia integra decreta summorum Pontificum non referuntur: citatio fit: *c. ex transmissa X. de foro compet.* id est: *capitulo*, *ex transmissa*, *extra*, scil. *decretum: de foro &c.* scilicet *tit. de foro &c.* Tertia pars est *liber Sextus Decretalium*, sic dictus, quia prioribus quinque a Bonifacio VIII. adjectus fuit, qui etiam 5. libros in titulos & capitula divisos continet. Citatur: *c. Romana*, *de appellationibus in* 6. id est: *capitulo*, *Romana*, *de appell. in Sexto*. Quarta pars sunt *Clementinæ*, seu Constitutiones a Clemente V. seu Concilio Viennensi editæ, quas publici juris fecit Joannes XXII. ejus successor. Citantur: *c. Abbates*, *Clement. de rescriptis*, id est: *capitulo*, *quod incipit*, *Abbates*, *in Clementina*, *cujus titulus est de Rescriptis*. Quinta pars continet *Extravagantes*, sic dictas, quia extra corpus Juris Canonici, antequam insererentur, quasi vagabantur; aliæ

sunt, quæ dicuntur Joannis XXII. aliæ aliorum Pontificum dicuntur *communes*, & citantur: *c. ad conditionem, de verb. signif. Extrav. Joan.* 22. id est: *capitulo, ad condit. titulo, de verb. sign. in Extrav. Joannis* 22. Extra corpus Juris Canonici plures alii libri sanctionum Canonicarum extant, scilicet, *Concilium Tridentinum*, quod plura decreta pro reformatione continet. *Bullarium Romanorum Pontificum* a Cherubino collectum, quod eatenus auctoritatem habet, quatenus Bullæ in eo contentæ in forma authentica exhibentur. *Regulæ Cancellariæ*, quæ sunt certæ Constitutiones summorum Pontificum majori ex parte causas Beneficiales concernentes, quas primus Joannes XXII. edidit, & quæ deinde ab ejus successoribus auctæ fuerunt. *Declarationes Cardinalium* a Congregatione Cardinalium Tridentini interpretum prodeunt, quæ sola ex Constitutione Pii IV. rejectis omnibus aliis privatis commentariis sub excommunicatione prohibitis, dubia circa intellectum Tridentini emergentia solvere potest. *Rota Romana* a mensa rotunda dicta, quæ est summi Pontificis in causis litigiosis tribunal. Vide meas *Instit. J. E. tom.* 1. §. 35. *& seqq.*

Qualem auctoritatem Jus Canonicum habeat?

Schol. 2. Canones a Gratiano collecti non aliam habent auctoritatem, quam fontium, unde sunt deducti. Ita deciderunt Auditores Rotæ Romanæ: hinc Canones ex Conciliis generalibus desumpti, plenam: ex Provincialibus, pro sua quinque Provincia: ex Patribus vel Historicis, pro sua, quique auctoritate, obligationem pariunt. *Paleæ* sunt quædam additiones Decreto Gratiani factæ. *Decretales* in Gallia non sunt receptæ; bene vero in Germania. *Declarationes Cardinalium*, si consulto Pontificis fiant, & in forma authentica cum sigillo, & subscriptione appareant, vim legis obtinent. *Decisiones Rotæ* solum inter partes, non vero jus universale efficiunt. Vid. cit. loc. *J. E.*

An decretales Siricio antiquiores sint genuinæ?

Schol. 3. Sub initium sæculi 8vi Collectionem anterioribus ampliorem compilavit Isidorus Mercator, qui Decretales Pontificum Siricio antiquiorum in eam intulit. Veram plerasque has Decretales spurias esse probant Critici ex notis falsitatis, quas præ se ferunt. Nam 1. absunt a Codice Dionysii exigui. 2. Spectant solam eminentiam Romani Pontificis, in cujus gratiam conctæ videntur, cum incredibile sit, prætensos eorum Auctores in materia & stylo tam perfecte conspirasse. 3. Laudant S. Scripturam juxta textum Vulgatæ Damaso posteriorem. 4. Usque ad finem sæculi 8vi ita latuerunt, ut a nullo citatæ fuerint; quod vix fieri potuisset. 5. Non attingunt negotia ætati illi propria. Non

tamen omnes Epistolæ Decretales Siricio antiquiores sunt supposititiæ: sic genuinæ sunt, quæ ab antiquis Patribus & Scriptoribus Ecclesiasticis memorantur, uti litteræ S. Cornelii, & Julii à S. Athanasio citatæ: Liberii à S. Hilario relatæ: S. Damasi ad Episcopos Illyricos, à S. Hieronymo allegatæ. Non obstat I. quod Nicolaus I. *c.* 1. *d.* 19. has Decretales pro genuinis habuerit: Leo IV. Decretalis Silvestri meminerit: Canonum Collectores eas suis Collectionibus inseruerint: & plura Concilia eas citaverint. *Resp.* Nicolaus I. in genere solum pro genuinis decretis Pontificum pugnat. Leo non Silvestrum, sed Siricium citat, uti notat Blondellus, vel Decretalem Silvestri pro genuina habitam allegat. Compilatores posteriores ex defectu crisis ab Isidoro Mercatore decepti fuerunt. Concilia de genuinis Decretalibus loquuntur, vel si spurias laudent, non ad materiam, sed Auctores eorum respexerunt. II. Has decretales S. Isidorus Hispalensis teste Hincmaro collegit. *Resp.* Auctor earum citat Concilium Tolet. XI. Synodum VI. Gregorium II. qui post S. Isidorum floruit; adeoque non ille, sed Isidorus peccator, postea Mercator dictus, eas compilavit.

Canones Apostolorum an sint genuini? *Schol.* 4. Apostolos varios sanxisse Canones, dubitare vix licet. In corpore Juris Canonici Collectio Canonum Apostolicorum habetur, quos a S. Clemente collectos ferunt. Inter hos nonnulli ab Apostolis re vera sanciti reperiuntur, uti patet ex testimonio Veterum. Sic sæculo 2do Tertullianus ad Praxeam scribit, Canones Apostolorum esse nobis per manus traditos. Sæculo 3tio S. Gregorius Thaumaturgus in *ep.* Canonem refert, quod *can.* 66. de raptu sponsæ dicitur. Sæculo 4to Nicænum I. citat canonem 15tium prohibentem translationem Episcoporum. Sæculo 6to Dionysius exiguus eos ex Græco vertit. Sæculo 7timo Cresconius 50. Canones in sua Collectione refert. Sæculo 8vo Synodus VII. *c.* 1. eorum meminit. Sæculo 9no Leo IV. in *ep. ad Britannos*. Interim non satis constat, quot ex illis Canonibus ab Apostolis statuti, & a quibus in scripturam redacti fuerint: uti patet ex ipsa sententiarum diversitate: Græci enim fere omnes 85. admittunt. Latini cum Dionysio exiguo solum 50. recipiebant. Collector eorum æque incertus est. Alii S. Clementem Papam: alii S. Clementem Alexandrinum: Petrus de Marca Episcopos Concilii Iconiensis assignat. Gottus putat, eos collectos esse a viris piis, qui ex praxi primorum sæculorum eos consarcinabant. Successu tamen temporis genuinis Apostolorum Canonibus alii adjecti sunt, tum a Catholicis, uti patet ex illis Canonibus, qui disciplinæ illius temporis

minus congruunt, & definitiones ab Ecclesia posterioribus sæculis modo factas continent: tum ab hæreticis, quia nonnulli ex illis Canonibus apertos errores contra fidem continent. *Constitutiones Apostolicæ* sub nomine S. Clementis citari solitæ erroribus scatent, & sunt apocryphæ. *Canones* vero *Pœnitentiales* sunt venerandum antiquitatis monumentum.

§. 478. 1. Soli subditi rationis compotes tenentur legibus Ecclesiasticis. Nam Superior non habet potestatem præcipiendi, nisi suis subditis. Ergo etiam nonnisi subditi habent obligationem obediendi: & quidem soli rationis compotes, utpote qui sunt liberi & capaces directionis. *Soli subditi tenentur legibus?*

2. Peregrini in aliquo loco non tenentur legibus proprii territorii; quia potestas legislativa se non extendit ultra proprium territorium. Ergo etiam leges certo loco affixæ, nonnisi in eo loco existentes obligant. Imo peregrini per se loquendo etiam non tenentur legibus particularibus illius loci, ubi subsistunt, quia ob brevem moram jurisdictioni illius Legislatoris non subjiciuntur: *l. hæres absens ff. de Judiciis*. Quod tamen tunc solum tenet, si nec scandalum, nec alia justa Superioris constitutio adsit, & brevissima ibi mora fiat.

Coroll. Pract. 1mo. Legislator etiam Ecclesiasticus non quidem quoad vim coactivam, ita ut pœnam incurrat, bene vero quoad vim directivam, & indirecte ex decentia naturali obligatur propriis legibus, quia turpis est omnis pars suo toti disconveniens: hinc juxta multos secluso etiam scandalo infringens propriam legem in materia gravi mortaliter peccat, licet alii eum absente scandalo solum venialiter peccare velint. *2do.* Ebrii legibus Ecclesiæ sunt subjecti, licet per accidens in ebrietate non peccent, eas transgrediendo; nisi ebrietas deliberata cum aliqua prævisione violandi præcepti fuerit. Peccant tamen illi, qui ad ejus transgressionem ebrium alliciunt, quod idem dicendum de amentibus ad tempus. *3tio.* Infantes, & perpetuo amentes nullis legibus humanis obligantur: hinc possunt illis carnes præberi diebus prohibitis, non tamen injungi opera servilia diebus festis, quia injungens censetur per eos velut instrumentum laborare: nec licet, eos ad iram provocare, ut blasphement, alios verberent &c. quia hæc sunt intrinsece mala, & principali agenti libero tribuuntur. *4to.* Pueri cum primum rationis usum adepti sunt, quod communiter circa septennium contingit, non solum naturalibus, & Divinis, sed etiam Ecclesiasticis, & humanis legibus obligantur, si earum materia puerili ætati sit consentanea; hinc excusantur a lege jejunii, & Communio- *Resolvuntur casus.*

nis. 5*to.* Probabilius est, quod incola civitatis, ubi est dies festus, si mane egressurus & perventurus sit ad oppidum, ubi festum non celebratur, ideoque opera servilia ibi licite exercere potest, nihilominus obligatus sit ad Missam audiendam, antequam egrediatur, quia hæc videtur esse mens Ecclesiæ, & praxis timoratorum. 6*to.* Mane discessurus e loco, ubi non est jejunium, potest ibi vesci carnibus, & domum redux, ubi servatur jejunium, iterum quidem comedere potest, sed a carnibus abstinere debet, quia hoc præceptum adhuc observare potest: attamen ritum illius loci ordinarie quis sequi debet, in quo majori parte diei degit. 7*timo.* Si quis ideo exiret e loco proprio, ut se a lege v. g. jejunii eximeret, putant quidem aliqui eum a peccato excusari, quia utitur jure suo; sed alii censent, eum graviter peccare ob fraudem & dolum. 8*vo.* Peregrinus quidem per se non tenetur particularibus legibus loci, ubi subsistit: tenetur tamen sæpe tum ratione scandali, tum iis legibus, quarum violatio cederet in damnum, & injuriam illius loci, ubi moratur; v. g. ne certa arma inferantur &c. hoc enim exigit bonum commune. 9*no.* Peregrini legibus communibus Ecclesiæ tenentur, in omni loco, ubi vigent; imo si ex speciali privilegio in proprio domicilio non observarentur, v. g. in quadragesima dispensaretur, peregrinus extra proprium domicilium in loco, ubi non est dispensatum, existens, privilegio dispensationis non gauderet, quia lex quadragesimæ est communis, & privilegium illud est locale, non vero personale. Dicta de peregrinis, etiam de vagis tenent. 10*mo.* Ut vero aliquis loci alicujus incola dicatur, sufficit, ut per medium annum in eo commoretur, vel etiam breviori tempore, cum certo tamen manendi proposito, ad expedienda negotia ibi domicilium figat. 11*mo.* Peregrini gaudent privilegiis & consuetudinibus favorabilibus locorum, per quæ transeunt: sic Germanus transiens per Belgium diebus Sabbati a Festo Nativitatis Christi, usque ad Purificationem, carnes licite comedere potest. 12*mo.* Si leges certum tempus non determinent, impleri debent, quamprimum commode fieri potest; si determinent, tempus accipiendum est de momento in momentum, non mathematice, sed Ecclesiastice secundum Calendaria approbata, & horologia rite ordinata. 13*tio.* Catechumeni & Infideles non subduntur legibus Ecclesiæ, qui non subsunt; bene vero hæretici.

Requisita ad observationem legis. §. 479. Ut Lex Ecclesiæ impleatur, debet opus præceptum fieri scienter, & voluntarie; actus enim humanus sine cognitione, & voluntate non fit (§. 419.), quem tamen lex præcipit. Non tamen necessario debet

fieri ex Charitate; nam hæc propositio 16. Baji damnata est: *Non est vera Legis obedientia, quæ fit sine Charitate:* licet, ut impletio præcepti sit meritoria, Charitas requiratur (§. 385.). Qui vero debito modo opus præceptum ponit, satisfacit, etsi nollet santisfacere, nisi ipsa obedientia præcipiatur; quia ordinarie voluntas satisfaciendi non præcipitur. Denique uno actu diversa præcepta impleri possunt, nisi aliud ex mente præcipientis colligatur.

Coroll. Pract. 1*mo.* Qui in die præcepto jejunat ex vana gloria, vel ut gulam piscibus oblectet, præcepto jejunii satisfacit, licet contra legem temperantiæ peccet. 2*do.* Qui die festo Missam reverenter audit, vel Breviarium attente recitat, diei festi immemor, vel nolens satisfacere, vel volens repetere Breviarium, satisfecit, quia præstitit id, quod præcipit Ecclesia: ex conscientia tamen erronea non repetendo, vel ratione contemptus aut inobedientiæ, peccare potest. 3*tio.* Qui debet alteri 100. non satisfacit, si liberaliter ei donet 200 florenos: & qui ex voto tenetur recitare Rosarium, non satisfacit, si recitet animo non implendi: quia hæ obligationes oriuntur ex animo promittentis, qui sicuti libere se obligavit, ita in debito libere permanere potest: secus foret, si quis immemor, Rosarium se vovisse, illud oret, vel promissum impleat, ubi obligationem solvit. 4*to.* Qui omnino violenter v. g. Sacro interest, vi in templo detentus, præcepto non satisfacit, quia actum humanum non ponit: si vero ex metu pœnæ in templo Sacrum audiret, non auditurus, si pœna non infligeretur, præcepto satisfacit, licet perversa sua voluntate peccet, quia metus non tollit voluntarium (§. 425.). 5*to.* Non satisfacit, qui die festo audit Sacrum, ad quod ex pœnitentia obligatur, nisi Confessarius aliud exprimeret; si vero singulis diebus Sacrum audiendum impositum foret, ex benigna Confessarii interpretatione die festo unicum audire sufficeret. Si obligatus ad Rosarium sub duplici titulo, recitando non determinet, cui velit satisfacere, videtur utrique ex parte satisfecisse.

Resolvuntur casus.

§. 480. Ignorantia invincibilis antecedens, & concomitans, tam juris, quam facti (§. 428. Schol.) excusat a culpa violantem legem Ecclesiasticam; quia tunc transgressio illi non est voluntaria (§. 429.): non vero ignorantia vincibilis; quia tunc transgressio est saltem indirecte voluntaria (loc. cit. n. 3.). Item nullus *metus* excusat ab observatione legis naturalis, in iis, quæ intrinsece mala sunt; bene vero in præceptis Ecclesiasticis (§. 425. cum Schol. & Coroll.).

Ignorantia invincibilis excusat a lege.

§. 481. Impotentia physica, & moralis implendi præ-

Item

Impotentia. ceptum, ab ejus observatione excusat; quia ad impossibile nemo tenetur.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Licet febricitans absolute possit audire Sacrum, quia tamen sine evidenti valetudinis incommodo templum adire nequit, ob moralem impotentiam ab hoc præcepto excusatur: impotentia vero moralis prudentis judicio determinanda est. *2do.* Si præceptum sit de re divisibili, quæ commode dividi solet, tunc qui non potest servare totum, tenetur ad partem, quam implere potest, si hæc sit notabilis, & certum sit, eam observari posse, quia sic adhuc salvatur ratio legis. *3tio.* Si vero lex sit circa rem indivisibilem, tunc qui non potest servare totum, non tenetur ad partem, quia non salvatur ratio legis. An vero in parte salvetur ratio legis, colligi potest, tum ex materia, fine & ratione legis; tum ex intentione legislatoris; tum ex communi usu, & judicio prudentum. *4to.* Qui in re præcepta nequit observare accidentale, tenetur observare principale, si possit, quia principale non trahitur ab accessorio. Hinc qui die festo venit post Offertorium ad Missam in suo loco unicam, tenetur reliquas partes Missæ substantiales audire. Qui vero prævidet, quod post Præfationem debeat discedere, non peccat totam anteriorem partem omittendo, quia destructo principali destruitur accessorium. *5to.* Non peccat, qui ponit impedimentum penitus liberans ab obligatione præcepti, vel non aufert, licet possit, vel non prævenit implendo legem; alias enim peccaret, qui ex justa causa petit dispensationem. Peccat vero, qui tunc ponit impedimentum mere excusans, quando lex vel actu jam urget, vel obligatio moraliter jam existit. Hinc exiens hora 11. noctis ad venandum, prævidens, se non posse altero die audire Sacrum præceptum, vel projiciens Breviarum, ne cogatur illud recitare, peccat non implendo præceptum, quia qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media proxime necessaria, & impedimenta per se impedientia tollenda. Ille autem non peccat contra legem, qui uno alterove die, antequam urgeat lex humana, se reddit impotentem ad eam observandam, modo non ex directa intentione violandi legem impotentia procuretur, vel impedimentum ponatur. Præcepta tamen naturalia etiam ad hoc obligant, ne aliquot diebus ante obligationem impedimentum ponatur; unde miles peccat, qui die Lunæ omnem pecuniam dilapidat, prævidens, se reliquis diebus ex raptu victurum. Porro quandonam lex humana obliget ad non ponendum impedimentum pridie instantis executionis, desumendum ex communi usu fidelium, & judicio timoratorum prudentum. *6to.* Non licet agere in frau-

dem legis: ille autem sic agit, qui vel ponit impedimentum mere excusans ab observatione legis, actu saltem moraliter existentis: vel tale impedimentum ante legem actu urgentem ponit ea intentione, ut a lege postea actu obligante se eximat. E contra in fraudem legis non agit, qui ponit impedimentum omnino liberans ab obligatione, si illud ponere non prohibeatur. *7timo.* Qui ex observatione legis periculum sibi imminens prudenter prævidet, in casibus frequenter contingentibus, v. g. in esu carnis uno alterove die, in auditione Missæ &c. per se loquendo dispensatione non indiget, quia necessitas excusat; in casibus vero gravioribus & rarioribus dispensatione opus est; imo semper tutius est, etiam in aliis recurrere ad Parochum, vel Confessarium pro declaratione. Si dubium sit, an casus comprehendatur sub lege, recurrendum est ad Superiorem: si fieri nequeat, servanda est lex, quæ manet in possessione.

§. 482. Lex directe cessat obligare 1. respectu omnium, quando mutatur, vel tollitur per abrogationem, derogationem, vel irritationem. Quippe lex pendet a voluntate Superioris (§. 452.). Sed hæc cessat per *Abrogationem* legis, quando lex totaliter ex justa causa a legislatore, vel ejus successore cassatur: vel per *Derogationem*, quando legislator unum, vel alterum articulum legis mutat: vel per *Irritationem*, quando lex ab inferiori magistratu lata auctoritate Superioris rescinditur, & irrita declaratur. *Lex cessat per abrogationem, derogationem, irritationem.*

2. Cessat lex cessante respectu omnium causa totali legis. Cessante enim causa cessat effectus: & lex debet esse rationabilis, qualis non est, si finis cesset. *Item cessante fine totali.*

Coroll. Pract. 1mo. Posterior constitutio derogat, vel abrogat priorem, quatenus ei contraria est, licet nulla verbis expressis illius mentio fiat: *c. 1. de constit. in* 6. *2do.* Si partialis tantum causa vel finis legis cesset, fieri potest, ut altera causa vel finis perseveret, qui sufficiens sit ad conservandam ejus obligationem. *3tio.* Cessante causa motiva legis in aliquo homine particulari, non ideo ejus obligatio in eo desinit, quia prævalet bonum commune: sic si lex data sit, ne arma ferantur ob cædes, non potest civis, licet ab omni pugna alienus, ea deferre.

§. 483. Legis obligatio cessat per legitimam dispensationem, quam dare potest ipse legislator in suis legibus, ejus successor, & qui hanc facultatem habet delegatam vel a jure, vel a consuetudine, vel a Superiore. *Dispensatio* est legis relaxatio, publica auctoritate facta, seu exemptio a legis obligatione in aliquo casu *Item per dispensationem.*

particulari, ubi lex alioquin obligaret. Ergo si legitime fiat, a lege deobligat.

Dispensatio quotuplex? *Schol.* Dispensatio alia est *expressa*, signis expressa; alia *tacita*, ex facto Superioris colligenda, v. g. si Episcopus sciens ordinet irregularem, cum quo dispensare potest. Ut dispensatio sit legitima, adeoque valida, requiritur 1. ut fiat ab eo, qui habet legitimam potestatem. 2. Ut fiat circa subditum, vel quasi subditum. 3. Ut adsit rationabilis causa dispensandi. Ne sit *obreptitia*, qualis est, si in petitione falsa causa ceu principale motivum exprimatur, qua cognita, non fuisset data dispensatio. Nec sit *subreptitia*, quando tacetur veritas necessario exprimenda de jure vel stylo Curiæ, præsertim si fraudulenter fiat. *Requisita ad illam.*

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Papa dispensare potest in omni jure Ecclesiastico universali, & particulari, & in Canonibus Apostolicis, quos Apostoli tamquam Ecclesiæ Præsides condiderunt, v. g. in Jejunio Quadragesimali: non vero in iis, quos a Christo Auctore acceptos Ecclesiæ tradiderunt, v. g. de Baptismo parvulorum. *2do.* Episcopus ordinarie in legibus Pontificiis dispensare nequit, nec in decretis Conciliorum generalium, quia inferior non dispensat in lege Superioris, exceptis 1. casibus a jure concessis. 2. Quando est causa magnæ necessitatis, vel evidens utilitas de novo emergens, vel periculum est in mora, nec facile ad Papam recurri potest. 3. Vi consuetudinis legitime præscriptæ. 4. In casibus frequenter occurrentibus, v. g. jejuniis, observatione festorum &c. 5. In materia levi. 6. In dubio, an casus egeat dispensatione. Quod si vero inferior in lege Superioris sine causa dispenset, irrita est dispensatio. *3tio.* Si inferior justam causam non agnoscit, & temere cum culpa etiam gravi dispensat, si tamen re vera justa causa suberat, valida est dispensatio: si probabiliter putet, justam causam subesse, licet erret, valide dispensat, ob præsumptam voluntatem Superioris. Si subditus bona fide dispensationem petat, allatis rationibus Superioris examini relictis, obtenta dispensatione in conscientia securus est, usque dum veritas appareat: in foro vero externo, si Superior proprio motu dispenset, causa justa præsumitur; secus si ad instantiam petentis. *4to.* Si Superior in propria lege, sine juxta causa dispenset, valet dispensatio; sed Superior abutens jure suo peccat. Et juxta Ill. Godeau dispensatus sine peccato contra legem naturæ non conformando se communitati, ea dispensatione utens delinquit. *5to.* Si tempore dispensationis causa dispensandi adfuit, non vero quando a Commissario exe-

cutioni mandanda est, nequit eam Commissarius exequi. 6*to*. Superior loci potest dispensare cum vagis & peregrinis in illis legibus communibus, in quibus potest cum suis subditis; non vero in votis, & aliis singularibus impedimentis, ad quæ major subjectio requiritut. 7*timo*. Si motivum falsum allatum habeat se tantum ut causa impulsiva, sine qua nihilominus data fuisset dispensatió, licet difficilius: vel si quid taceatur, quod non pertinet directe, & intrinsece ad materiam concessionis, nec de jure, vel stylo Curiæ exprimendum est; valet dispensatio. Secus vero si talis dispensatio per subreptionem vel obreptionem impetrata fuerit. Vid. *Instit. J. E.* §. 132. *tom.* 1.

§. 484. *Interpretatio* Legis est genuina ejus explicatio, juxta eam significationem, quam legislator intendit. *Epikia* vero est æqua & rationabilis interpretatio, quod lex in aliquo particulari casu non obliget, licet verbis universalibus a legislatore dictata sit. *Interpretatio legis quid? Epikia.*

Schol. Interpretatio alia est *authentica*, cui necessario obediti debet: hæc vel est *legalis*, qua per expressam legem a legislatore, vel ejus Superiore aut successore sensus legis latæ explanatur: vel *usualis*, qua ex usu & consuetudine sensus legis colligitur. Alia est *doctrinalis*, quam faciunt Judices & Doctores, quæ probabilitatem facit, nisi omnes consentiant: hæc rursus vel est *simplex*; verba legis in vera significatione, prout jacent: vel *modificata*, verba legis secundum id, quod implicite continent: vel *extensiva*, verba legis ad novas res & personas extendendo: vel *restrictiva*, verba ad certas res, & personas restringendo, explicans. *Quotuplex?*

Coroll. Pract. 1*mo*. In interpretatione legis præceptivæ, vel prohibitivæ debet 1. servari proprietas verborum secundum usum communem. 2. Lex favorabilis extendi potest ad proprietatem verborum etiam in sensu civili, v. g. sub nomine filiorum etiam adoptivi intelligi possunt. In interpretatione vero legis odiosæ vel pœnalis, semper accipi debet, quod minus est. Consuetudo vero est optima Legum interpres. 2*do*. *Epikia* solum locum habet in legibus obligantibus, non vero in infirmantibus, nisi de voluntate Superioris constet; nam leges infirmantes formam substantialem actui præscribunt. 3*tio*. Tunc quilibet per epikiam legem interptetari potest, quando manifestum est, casum particularem ex æquitate a lege generali excipi; quod colligitur 1. si lex sine violatione gravioris legis observari non possit, ubi minor lex majori cedere debet, v. g. auditio Sacri ministerio infirmi. 2. Si legis observatio a majori bono virtutis prohibeat, v. g. recitatio Horarum ab administratione *Resolvuntur casus.*

Sacramentorum moribundo. 3. Si observatio legis humanæ in casu particulari nimis difficilis foret, & constaret, legislatorem noluisse tam severe obligare. In dubio, an lex in casu particulari per epikiam cesset, ad Superiorem recurrendum est.

Privilegium quid? §. 485. *Privilegium* est lex privata in favorem alicujus data a legitimo Superiore. Solus igitur Superior legem condens privilegium dare potest.

Quotuplex? *Schol.* Privilegium aliud est *reale*, quod intuitu rei, loci, officii & dignitatis datur: aliud *personale*, quod directe in favorem personæ conceditur: aliud *mixtum* quod ita communitati conceditur, ut singuli illo uti possint.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Privilegium contra jus commune est strictæ interpretationis, quia favor juris præferendus est favori privato: *c. Sane*, *de Privil.* nisi Privilegium datum sit in favorem causæ publicæ, piæ vel religiosæ, vel nisi datum sit a Principe motu proprio, ubi gratia amplianda est. 2do. Privilegia præter jus v. g. dispensandi, absolvendi, iis concessa, quibus de jure non competunt, late interpretari debent: *c. Quia*, *de Privil.* ne beneficium cedat in præjudicium alterius, vel præbeat occasionem scandali aut litium. 3tio. Privilegium motu proprio collatum ordinarie suum effectum non sortitur, antequam Privilegiato innotuit. Illud vero, quod in gratiam petentis conceditur, statim suum effectum obtinet, dum Superior annuit, etiam eo ignorante, cui conceditur. 4to. Privilegium finitur elapso tempore statuto, cessante causa finali, & conditione, sub qua conceditur. Item per renuntiationem Privilegiati; per non usum, si aliis onerosum sit, 10 annorum inter præsentes, 20 inter absentes, si occasio eo utendi adsit; si vero in nullius gravamen cedat, per non usum non amittitur, sicuti nec finitur per mortem concedentis. 5to. Superior Privilegium revocare potest, non tamen sine justa causa, si titulo oneroso vel remuneratorio datum sit. Vid. *Inst. J. E.* §. 135. *tom.* 1.

Censura quid? §. 486. Legislator Ecclesiasticus cum leges ferre possit (§. 470.), earum etiam executionem per Censuras urgere potest. Est autem *Censura* pœna Ecclesiastica, & medicinalis, per quam homo baptizatus delinquens, & contumax privatur usu quorumdam bonorum spiritualium.

Quotuplex? *Schol.* Censura dividitur 1mo. in Censuram, quæ est *a jure*, per legem perpetuam lata in omnes subditos, qui legem transgrediuntur: & in Censuram *ab homine*, quæ per sententiam judicis temporaneam fertur ex cau-

sa particulari in particulares personas. Discrimen inter utramque est, quod censura a jure lata non expiret morte legislatoris, sicuti lata ab homine ob peccatum futurum, non vero ob præteritum, morte Superioris aut ejus amotione expirat: item quod censura a jure vel homine, per sententiam generalem lata, non sit reservata, nisi jus, aut mandatum hoc exprimat; secus vero censura ab homine per sententiam specialem lata: item quod censura a jure sit generalis; ab homine sit ordinarie particularis. 2*do*. Censura alia est *latæ sententiæ*, quæ incurritur ipso facto, statim atque peccatum commissum est: cujus signa sunt sequentes particulæ: *Ipso facto*, *ipso jure*, *eo ipso sit excommunicatur*, *excommunicatur*, *noverit se excommunicatum &c.* Alia est *ferendæ sententiæ*, quam Superior jubet infligi, seu minatur infligendam per sententiam judicis, cujus signa sunt: *Præcipimus sub pœna excommunicationis*, *decernimus excommunicandum*, *excommunicabitur*. 3*tio*. Dividitur Censura in tres species, scilicet, *Excommunicationem*, *Suspensionem*, *& Interdictum*: *c. Querenti*, *de verb. signif.* de quibus in seqq.

§. 487. Ecclesia a Christo accepit potestatem ferendi censuras, quæ non sunt tantum pœnæ externæ, sed spirituales. Ita constat 1*mo*. ex S. Scriptura, ubi Christus, *Matth.* 16. ait S. Petro: *Tibi dabo claves regni cœlorum*, *& quodcumque ligaveris super terram*, *erit ligatum & in cœlis*. Ubi per claves regni cœlorum intelligitur potestas legislativa (§. 470. n. 2.): deinde dicitur, si quid solutum aut ligatum fuerit in terris, fore quoque solutum & ligatum in cœlis. Unde potestas S. Petro promissa non restringitur solum ad pœnas externas, & temporales, quæ solum ligant in terra, & per mortem solvuntur. Idem Christus omnibus Apostolis promisit, *Matth.* 18. *v.* 18. *Quæcumque alligaveritis super terram*, *erunt ligata & in cœlis*. Ubi sermonem esse de potestate ferendi censuras, patet ex *v.* 15. *& seqq.* in quibus de correptione fraterna agitur, qua nihil proficiente, ait Christus: *Dic Ecclesiæ*, id est Ecclesiæ Prælatis, non vero toti communitati, uti male explicat Lutherus: tum quia Christus jubet, Ecclesiæ obedientiam præstandam a reo, quæ juxta ipsum Calvinum Prælatis Ecclesiæ solum defertur: tum quia Christus explicans Ecclesiam denotat Apostolos, & eorum successores, dicens: *Quæcumque alligaveritis* &c. tum quia, si nomine Ecclesiæ communitas intelligeretur, crimen occultum proximi cum ejus diffamatione propalandum foret, quod est contra jus naturæ. Denique per verba: *Quod si Ecclesiam non audierit*, *sit tibi sicut*

Ecclesia censuras ferre potest.

Ethnicus & Publicanus, indicatur Ecclesiastica Excommunicatio, qua excommunicatus sicut ethnicus a fidelium communione remotus est. 2*do*. Patet ex Traditione. Sic Apostolus hanc potestatem agnovit, 1. *ad Cor*. 4. *v*. 21. *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?* Et 2. *ad Cor*. 13. *Hæc absens scribo, ut non præsens durius agam, secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi*. Eadem potestate usus est, 1. *ad Cor*. 5. erga incestuosum: *Jam judicavi ut præsens, eum, qui sic operatus est ... cum virtute D. N. Jesu Christi tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis*. Et 1. *ad Tim*. 1. *v*. 20. *Ex quibus est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ*. Ubi pœna etiam interna denotatur: tradere enim aliquem Satanæ, est eum communibus spiritualibus fidelium bonis privare; imo, uti nonnulli antiqui explicant, etiam corpus vexandum Satanæ relinquere. Tertullianus *Apol. c*. 39. censuræ Divinæ meminit. S. Cyprianus *ep*. 62. eam *spiritualem gladium* vocat. S. Chrysostomus *hom*. 4. *in Ep. ad Hebr. vinculum Ecclesiasticum* appellat. Et S. Augustinus *l. de corrept. & grat. c*. 15. ait: *Pastoralis necessitas habet, ne per plures serpant dira contagia, separare ab ovibus sanis morbidam*. Quod item Historiæ omnium Ecclesiæ sæculorum demonstrant. 3*tio*. Ad ordinatum Ecclesiæ regimen spectat, ut Superiores pœnis ad observantiam legum refractarios cogant, ut saltem timore pœnarum in officio contineantur, quod in qualibet bene ordinata societate observamus: cum ergo hoc Censuræ præstent, nemo prudens potestatem eas ferendi, Ecclesiæ denegare poterit.

Solvuntur objectiones Protestantium. *Schol*. Protestantes concedunt quidem, transgressores legum a tota Ecclesia seu communitate pro bono communi statutarum, recte juribus societatis privari, vel ab Ecclesia, vel ab Episcopo consentiente, & per eum jura sua exercente Ecclesia: sed hanc excommunicationem esse tantum pœnam externam, nec privare hominem communibus spiritualibus Ecclesiæ orationibus. Ita docuit Lutherus *art*. 18. Item Quesnellus *prop*. 90. damnata *in Matth*. 18. *v*. 17. ait, neminem posse excommunicari, nisi de consensu totius populi: & inter ejus patronos M. Tourneux, *l'année Chrétien pour la fête de S. Apollinaire*, docet, non esse in Ecclesia absolutam auctoritatem leges & censuras ferendi, sed totum ejus ministerium esse mansuetudinis, humilitatis & charitatis. Quippe I. Christus nullam Ecclesiæ dedit potestatem, quæ sit in destructionem, qualis est potestas ferendi censuras, per quam fidelibus subtrahuntur bona

spiritualia. *Resp.* Subtrahuntur quidem bona spiritualia, sed tantum ad tempus, ut spiritus salvus sit; non autem ad perpetuum exterminium, sed ut peccator resipiscat. II. S. Chrysostomus *serm. de anath.* ait: *Aut anathematizas viventem, aut mortuum: si mortuum, impie agis, quia jam sub jure humano non existit; sed domino suo stat, vel cadit: si vivum, impie etiam agis; nam eum, qui ad bonum converti potest, abscindis.* *Resp.* S. D. abusum anathematis improbat, & privatos objurgat, qui ex odio inimicis suis crebro anathema dicebant. Carpit etiam Episcopos, qui peccantes impatienter ferebant, eosque sine spe veniæ a corpore Christi præcidebant; cum tamen de eorum emendatione bene sperandum foret.

§. 488. Omnis & solus Prælatus Ecclesiasticus in foro externo jurisdictionem habens jure ordinario in subditos contumaces censuram ferre potest. Ita statuitur in *c. Ecclesiarum, de offic. ordin.* cujus ratio est, quia solus ille leges etiam ferre potest. Potestatem tamen hanc cuivis Clerico privilegiis clericalibus gaudenti delegare potest: *c. Præterea, de Offic. Deleg.* *Omnis Prælatus Ecclesiasticus censuras ferre potest.*

Coroll. Pract. 1mo. Potestatem ferendi censuras ordinariam habet Papa respectu omnium fidelium in tota Ecclesia; Archiepiscopi in sua diœcesi, non vero respectu subditorum suorum suffraganeorum, nisi tempore visitationis; & Episcopi etiam tantum electi & confirmati, licet nondum consecrati, quia est jurisdictionis: *c. Venerabilibus, de sent. Excom. in* 6. 2do. Item hanc potestatem habent Legati a latere in tota Provincia suæ legationis: *c. Legatis, de off. Leg. in* 6. Vicarius generalis Archiepiscopi vel Episcopi: *c. Licet, de off. Vicar.* Cardinales in Ecclesiis propriis suorum titulorum: *c. un. de majer. in* 6. Prælati omnes Regulares, Abbates, Generales, Provinciales, Præpositi, Rectores, Priores Conventuales, Guardiani: *c. cum in Ecclesiis, de Major.* Concilia generalia, Provincialia & Diœcesana: *c. Grave nimis, de Præb.* Capitulum sede vacante, sive Vicarius Capitularis: *c. un. de Major. in* 6. 3tio. Parochi non possunt ferre censuras in suos Parochianos, quia non habent jurisdictionem in foro externo. Nec Fœminæ etiam Abbatissæ, quæ jure Divino hujus potestatis sunt incapaces; unde nec Papa eam illis præbere potest. 4to. Ut quis ferre possit censuras, debet esse baptizatus; habere saltem primam Tonsuram: *c. Ecclesia, de Constit.* licet ex commissione & dispensatione Papæ laicus etiam hoc possit. Clericus tamen conjugatus licet habitum Clericalem gerat, & certæ Ecclesiæ addictus sit, censuras ferre nequit: *c. un. de Cler. conjug.* Item ferens cen- *Resolvuntur casus.*

suras debet esse compos rationis, & habere intentionem ligandi: *c. Cum voluntate*, *de sent. Excom.* ac habere jurisdictionem quoad usum expeditam, nec debet esse excommunicatus, hæreticus, suspensus &c. publice denuntiatus: *c. Exceptionem*, *de Except.* si enim occulte solum fuerit, valet censura ab eo lata, licet eam ferendo mortaliter peccet: *Extrav. Martini V. Ad evitanda.* Valet etiam censura gravi metu a judice extorta, quia fit voluntarie (§. 425.). 5*to.* Facultas ferendi censuram tantum homini baptizato Clerico ordinarie delegatur.

Subjectum censuræ. §. 489. Censuris ligari possunt omnes & soli homines 1. *Baptizati*, 1. *ad Cor.* 5. *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? c. Gaudemus*, *de Divort.* 2. *Viatores: c. Ex verbis*, *caus.* 24. *q.* 2. nam mortui nec ratione corporis sunt capaces censuræ, quod inanimatum est: nec ratione animæ, quæ vel est in cœlo, aut Purgatorio, & sic est amica Dei, nullam habens contumaciam, quæ censuram mereatur: vel est in Inferno, & sic non est capax emendationis, nec pœnæ medicinalis. 3. *Rationis & doli capaces*, quia alias non possent delinquere. 4. *Qui in Ecclesia Superiorem habent*, quia par in parem, aut Superiorem non habet imperium.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Dices I. *c. Sane*, *caus.* 24. *q.* 2. dicitur, hæreticos post mortem esse anathematizandos: & *c. Neque*, *d.* 88. refertur, S. Cyprianum quemdam post mortem anathematizasse. *Resp.* Excommunicatio mortuorum est improprie & indirecte talis, scilicet impediendo vivos subditos, ne cum mortuis communicent, suffragia pro illis offerendo, & sic jurisdictio directe exercetur circa vivos subditos, quæ indirecte quoad effectum extenditur ad mortuos. II. Excommunicatus ante absolutionem moriens, manet excommunicatus, & mortui ab excommunicatione absolvi possunt: *c. A nobis*, *de sent. Excom.* Ergo mortui excommunicari possunt. *Resp.* Juxta nonnullos talis non manet excommunicatus, quia per mortem extrahitur a jurisdictione Ecclesiæ; unde indirecte solum absolvitur, auferendo a vivis prohibitionem, eum humandi in loco sacro &c. In sententia vero eorum, qui tenent, eum manere excommunicatum, non tenet consequentia, quia plus requiritur, ut aliquis excommunicetur, scilicet actualis subjectio, quæ tamen non requiritur, ut maneat excommunicatus.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Pagani, Judæi, Catechumeni non sunt capaces censuræ; bene vero Hæretici, & Schismatici. 2*do.* Si homo nondum completo crimine vel conditione, sub qua censura lata est, moriatur, & postea

crimen, vel conditio impleatur, a mortuo censura non incurritur. 3*tio.* Infantes, & furiosi incapaces sunt censuræ. Si quis tamen contumaciter incepto, sed nondum consummato crimine in furorem labatur, quo durante crimen a mandatario perficitur, furiosus censuram juris incurrit; quia est subjectus Ecclesiæ: a judice tamen excommunicari non debet; maxime si amentia perpetua esse judicetur; quia pœnæ medicinalis incapax est. Impuberes doli capaces, censuram juris incurrere possunt: *c.* 1. *de sent. Excom.* 4*to.* Summus Pontifex censura ligari nequit, quia in terra Superiorem non habet. 5*to.* Si quis extra suam diœcesim v. g. furetur, non est excommunicatus, licet furtum in sua diœcesi sub excommunicatione sit prohibitum; quia extra territorium jus dicenti non paretur impune. Advenæ vero & Peregrini ligari possunt censuris a jure, vel statuto communi latis, quia ratione delicti forum sortiuntur, & fiunt subditi. Item Episcopus extra propriam diœcesim existens subditum suum ligare nequit, quia ibi jurisdictionem exercere non potest. 6*to.* Ligatus una censura, altera etiam ejusdem vel diversæ rationis ligari potest, quia sub multiplici titulo communione privari potest.

§. 490. Censuræ Ecclesiasticæ regulariter non infliguntur, nisi ob peccatum 1. *Externum: c. Tua nos, de Simon.* 2. *Mortale consummatum*, & in genere suo completum: juxta Trid. *sess.* 25. *cap.* 3. *de ref.* cujus rationem dat Benedictus XIV. *l.* 7. *de Syn. c.* 44. quia pœna est commensuranda culpæ, & pro modo culpæ imponenda. 3. *Et conjunctum cum contumacia:* juxta illud Christi, *Matth.* 18. *Si Ecclesiam non audierit*, id est, obediens ei non fuerit, *sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*. Idem statuitur in *c. Ex parte, de verb. signif.* & *c.* 1. *de sent. Excom. in* 6. ***Delictum quale esse debeat pro censura?***

Coroll. Pract. 1*mo.* Ad censuram non requiritur inobedientia directa, & contemptus formalis; sed sufficit inobedientia generalis, & contemptus interpretativus. 2*do.* Censura nunquam infligenda est ob peccatum præteritum, quod nullam præsentem contumaciam conjunctam habet. 3*tio.* Censura nunquam infligenda est, nisi præcedente monitione, & comminatione: *c. Sacro, de sent. Excom.* sine qua injusta est, & irrita. Hæc canonica monitio trina esse debet, interposito duorum, vel trium dierum spatio; potest tamen etiam unica monitio fieri præfixo temporis spatio pro trina sufficiente: imo urgente necessitate judex statim monere, & contumacem excommunicare potest. Item hæc monitio personaliter fieri debet, nisi reus malitiose latitet; unde citatio in loco publico affigatur, ut eam scire possit; ***Resolvuntur casus.***

& si contumax non compareat, absens excommunicari potest: *c. Quoniam frequenter, de lite pend.* Hæc monitio solum requiritur pro censura ab homine infligenda; nam in censura latæ sententiæ ipsa lex admonet, quam transgrediens merito contumax censetur: *c. Reprehensibilis, de Appellat.* Nihilominus, licet quis ipso facto censuram contraxerit, si tamen a judice declarandus & denuntiandus sit, prius citari & defensionis illi locus fieri debet: *Clement. Pastoralis, de re judic.* Vid. meas *Inst. J. E. tom.* 3. §. 1297.

Causæ a censura excusantes. §. 491. Causæ ab incurrendis censuris excusantes sunt 1. *Ignorantia* tum juris, tum facti invincibilis: *c.* 2. *de Constit. in* 6. quia tunc non adest contumacia ad censuram requisita (§. 490.). 2. *Impotentia* physica, vel moralis implendi præceptum; quia tunc nulla adest culpa (§. 481.). 3. *Appellatio* legitime interposita ad Superiorem, a comminatione censuræ indictæ per inferiorem, antequam illa incurratur: *c. Si a judice, de appell. in* 6. 4. *Voluntas & remissio censuræ* ab eo facta, in cujus favorem lata est. 5. Non obligat censura invalida vel ex defectu jurisdictionis ferentis censuram, vel ex defectu non observatarum formalitatum essentialium. 6. Si feratur in personam omnino innocentem (§. 490.).

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Ignorantia concomitans (§. 428. Schol.) excusat a censura, quæ non fertur propter pravam internam dispositionem. Et licet aliquis sciat, opus esse prohibitum a lege, si tamen nesciat censuram annexam, eam non incurrit: *c.* 2. *de const. in* 6. 2do. Qui ex gravi metu mortis legem transgreditur, licet a peccato in lege naturali non excusetur (§. 425.), excusatur tamen a censura, quia non censetur contumax, nec leges Ecclesiæ cum tanta severitate obligant. 3tio. Si una ex trinis monitionibus omittatur, censura sine scripto, sine causa expressa feratur; injusta quidem est, sed non invalida, quia hæ sunt formalitates accidentales. 4to. Censura non ligat innocentem: *c.* 1. *de sent. & re jud. in* 6. Nihilominus talis innocens, licet coram Deo non sit ligatus, tenetur tamen coram illis, qui censuram norunt, & innocentiam nesciunt, abstinere ab usu bonorum spiritualium, donec vel absolvatur, vel innocentiam probet; alias peccaret peccato scandali, & censeretur contumax: non tamen incurreret pœnas contra eos latas, qui violant censuras, si in Sacris ministraret. 5to. Qui dubitat, an censuram incurrerit, optime facit, si Absolutionem sub conditione petat, abstinendo interim a Sacris, quantum sine scandalo, & propria infamia fieri potest. Si vero sit dubium juris, vel facti, & absit scandalum, dubitans nec in foro interno nec ex-

terno se ut censura innodatum gerere debet; quia in dubio melior est conditio possidentis.

§. 492. Censura tollitur 1. per *absolutionem* legitimi judicis. 2. A Censura ab homine lata per sententiam particularem absolvere potest, *qui eam tulit*, quia ejusdem est solvere & ligare: *ejus Superior*, qui plenam jurisdictionem in subditos habet: *ejus successor: c. un. de Major. in 6. Judex appellationis*, ad quem causa devoluta fuit. 3. A Censura juris vel sententiæ generalis, quam Auctor sibi reservavit, solus ille, ejus Superior, successor, vel delegatus ab eo absolvere potest: *c. Nuper*, & *c. Sacro, de sent. Excom.* 4. A Censuris vero non reservatis omnis Sacerdos legitime approbatus absolvere potest: *c. Nuper, de sent. Excom.* *Censura quomodo tollatur?*

Coroll. Pract. 1*mo.* Censura non solvitur per solam cessationem contumaciæ, aut satisfactionem, uti patet ex prop. 44. ab Alexandro VII. damnata. Nec tollitur per mortem ferentis, quia transit in rem judicatam, nec per mortem ejus, in quem lata fuit; quia sepultura & suffragiis Ecclesiæ privari potest. 2*do.* Si jurisdictio in Superiore per depositionem, excommunicationem, vel suspensionem, vel in delegato finito tempore delegationis extincta sit, a censura absolvere non potest. 3*tio.* Provincialis censuratos a Priore vel Guardiano: Archiepiscopus excommunicatos ab Episcopo, si causa per appellationem ad eum devoluta sit, vel si ex jure Episcopi diœcesim visitet, absolvere potest. Episcopus vero Regulares a proprio Prælato excommunicatos ex causa ad regularem disciplinam spectante absolvere nequit, quia correctio Monachi primo ad Abbatem spectat: *Gloss. in c. Quanto, de off. Ordin.* licet Regulares non exempti ab injusta sententia Prælati ad Episcopum appellare possint: *c. Ad nostram, de Appell.* 4*to.* Subditus Episcopi ratione domicilii vel delicti ab eo excommunicatus, etsi alibi domicilium figat, aut Religionem ingrediatur, ab altero Episcopo absolvi nequit, quia præventus a judice forum ejus in ea causa declinare nequit: *c. Proposuisti, de foro compet.* 5*to.* In articulo mortis quilibet Sacerdos a censuris etiam reservatis absolvere potest; ita tamen, ut periculo amoto absolutus sub pœna reincidentiæ in censuram adire debeat Superiorem ad excipiendum ejus mandatum: *c. Eos qui de sent. Excom. in 6.* 6*to.* Qui in foro conscientiæ per Jubilæum vel Privilegium ab excomunicatione notoria absolutus fuit, in facie Ecclesiæ abstinere adhuc a Sacris debet, quamdiu de legitima ejus absolutione non constat; unde si publice celebrare præsumat, ut irregularis puniri potest. Si vero censura occulta fuerit, ab- *Resolvuntur casus.*

solutus in foro conscientiæ non prohibetur publice celebrare. 7mo. Absolutio a censuris variis modis fieri potest: 1. Simpliciter, scilicet: *Absolvo te a vinculo excommunicationis, quam incurristi ob talem causam N. N.* 2. Ad cautelam sub conditione. 3. Ad reincidentiam ad certum effectum, v. g. ut collatio Beneficii valeat. Ordinarie in Absolutione debet exprimi censura in genere, vel specie: & absens etiam per nuntium vel epistolam absolvi potest. Denique in Absolutione observandæ sunt solemnitates a jure præscriptæ, ut licita sit, si publica fuerit: *c. A nobis, de sent. Excom.* scilicet flagellatio cum precibus in Rituali præscriptis. Vid. cit. *Inst. J. E. t.* 3. §. 1299.

Excommunicatio quid? §. 493. A Censuris in genere descendimus ad Censuras in specie, quarum prima est *Excommunicatio*, quæ est Censura Ecclesiastica, privans hominem baptizatum externa communione, seu usu & participatione bonorum spiritualium fidelibus communium, & ex voluntate ac dispensatione Ecclesiæ pendentium sive ex toto, sive ex parte.

Quotuplex? *Schol.* Excommunicatio alia est *major*, quæ ex toto privat hominem communione fidelium, & participatione tam activa, quam passiva Sacramentorum, ut ita Sacramenta nec administrare, nec recipere possit. Hujus tres species olim fuerunt: Prima erat *Excommunicatio simpliciter:* Secunda, *Anathema:* Tertia, *Maranatha.* Excommunicatio & Anathema in eo differunt, quod illa solis verbis proferatur; hoc vero cum pluribus cæremoniis: Maranatha vero Anathemati hoc addebat, quod excommunicatus solius Dei judicio relictus, ab Ecclesiæ communione separatus juberetur permanere usque ad diem Judicii. Alia est *Excommunicatio minor*, quæ privat tantum participatione passiva, seu receptione Sacramentorum. Rursus Excommunicatio alia est *latæ*, alia *ferendæ sententiæ* (§. 486. Schol.). Excommunicationis sententia subinde cum aliqua solemnitate fertur: juxta *c. Debent, caus.* 11. *q.* 3. debent duodecim Sacerdotes Episcopum circumstare, & lucernas ardentes in manibus tenere, quas in conclusione anathematis projiciunt in terram, & conculcant pedibus: deinde epistola per Parochias mittitur, continens excommunicati nomen, & excommunicationis causam: lucernæ vero projectæ ad nullum usum adhiberi debent. Vid. cit. *Inst. J. E. t.* 3. §. 1300.

Excommunicationes latæ sententiæ §. 494. Excommunicationes latæ sententiæ non sunt perniciosæ, nec abrogandæ. Patet hoc ex praxi antiquissima Ecclesiæ. Sic Concilium Turonense I. a. 461. *Can.* 8. statuit, ut recidivus post pœnitentiam a communio-

ne Ecclesiæ extraneus habeatur. Concilium Veneticum a. 465. *Can.* 3. idem statuit. Conc. Gangrense transgressoribus suorum Canonum anathema dicit; in his certe excommunicatio latæ sententiæ significatur. Deinde Patres Concilii Toletani IV. a. 633. *c.* 75. Anathema, Maranatha in eos pronuntiant, qui adversus regnum, vel Regem conjurarent; quod idem factum est a Conc. Tolet. XIV. *cap.* 10. ubi sententia tribus vicibus veluti monitionis loco repetitur. Ergo Excommunicationes latæ sententiæ non sunt recenter inventæ, nec primis decem sæculis ignoratæ, adeoque earum usus in Ecclesia sine audacia improbari nequit. *non sunt perniciosa.*

Schol. Godescalcus Rosemundus Theologus Lovaniensis in suo Confessionali, *c.* 20. Excommunicationes latæ sententiæ improbat, & earum usum tolli vult. Et Van-Espen *Jur. Eccl. p.* 3. *t.* 11. *c.* 6. asserit, quod per decem sæcula ignota fuerit excommunicatio latæ sententiæ. I. Quia in antiquis Canonibus non leguntur hæc verba: *Sit ipso facto excommunicatus. Resp.* Leguntur saltem æquivalenter. II. Gerson *tom.* 3. *col.* 49. ait: *Expediens esset, ut omnes constitutiones sententiæ excommunicationis latæ sententiæ in jure vel statutis contentæ, quarum usus nullus est, aut plus obest, quam prodest, expressa revocatione cassarentur. Resp.* Gerson non improbat Excommunicationes latæ sententiæ, sed sententiam declaratoriam criminis pro foro externo necessariam requirit, quæ tamen non requiritur in foro interno. Vid. SS. Benedictum XIV. *de Syn. diœces. l.* 4. *c.* 44. *Solvuntur objectiones.*

§. 495. Excommunicationis sententia a solo Prælato Ecclesiastico (§. 488.); in solos baptizatos, viatores, rationis & doli capaces, ac subditos (§. 489.); ob peccatum externum, mortale completum, & cum contumacia conjunctum ferri potest (§. 490.). Quæ vero causæ ab ea incurrenda excusent, & quomodo tollatur, dictum est (§. 491. 492.). Superest igitur, ut effectus Excommunicationis majoris exponamus. 1mus est: *Privatio Sacramentorum activa*, ita ut non possit Excommunicatus Sacramenta licite administrare: *c. Si celebrat. de Cler. excom. minist.* & *passiva*, ut non possit ea licite recipere: *c. Cum illorum, de sent. Excom.* *Effectus Excommunicationis.*

2dus est: *Privatio suffragiorum Ecclesiæ*, scilicet, Sacrificii, publicarum precum, Indulgentiarum, & actionum, quæ fiunt nomine Ecclesiæ: *c. Sacris, de sent. Excom.*

3tius est: *Privatio Divinorum officiorum*, ita ut non possit celebrare Divina officia, nec iis interesse: *c. Responsio, de sent. Excom.*

4tus est: *Inhabilitas ad Beneficia*, & dignitates Ec-

clesiasticas obtinendas, & possidendas: *c. Per inquisitionem*, *de Elect.*

5tus est: *Privatio jurisdictionis*, ita ut Excommunicatus non toleratus non tantum illicite, sed etiam invalide exerceat quemcumque actum jurisdictionis spiritualis, & Ecclesiasticæ: c. *Ad probandum*, *de sent. & re jud.* toleratus vero illicite quidem, sed non invalide jurisdictionem exercet, ob bonum commune, & titulum coloratum: *l. Barbarius ff. de off. Prætor.*

6tus est: *Irritatio rescriptorum Apostolicorum*, ita ut rescriptum Sedis Apostolicæ continens gratiam, & concessionem pro tali Excommunicato sit ipso jure irritum: *c. Ipso jure*, *de Rescript. in* 6. nisi absolutio a censuris in rescripto sit addita, quod hodie communiter fit.

7timus est: *Privatio communicationis forensis*, ita ut Excommunicatus non possit esse Judex, Advocatus, Testis, etiam in causis civilibus: *c. Ad probandum*, *de sent. & re jud.*

8vus est: *Privatio omnis communicationis civilis* cum fidelibus, ita ut Excommunicatus non toleratus nec cum aliis, nec alii cum ipso communicare possint in sequentibus: *Os*, *orare*, *vale*, *communio*, *mensa negatur*. Per *os*, intelliguntur colloquia, oscula, litteræ, munera. Per *orare*, publicæ preces. Per *vale*, honorifica salutatio. Per *communionem*, societas scivilis, commercium in contractibus. Per *mensam*, comestio, & cohabitatio: *caus.* 11. *q.* 3. Unde qui in his cum Excommunicato non tolerato communicat, peccat mortaliter, & Excommunicationem minorem incurrit.

9nus est: *Privatio sepulturæ Ecclesiasticæ: c. Sacris*, *de sepult.* si non ante, vel post mortem absolutio data fuerit: & cœmeterium, in quo Excommunicatus sepelitur, reconciliari debet.

10mus est: Quod si Excommunicatus toto anno contumaciter in Excommunicatione persistat, contra eum tamquam de hæresi suspectum procedi potest. Trid. *Sess.* 25. *c.* 3. *de ref.*

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo*. In casu gravis necessitatis, infamiæ & jacturæ bonorum Excommunicatus occultus licite administrat, & suscipit Sacramenta, quia lex Ecclesiæ cum tali rigore non obligat: valide autem semper suscipit Sacramenta, excepto Sacramento Pœnitentiæ ob indispositionem. 2*do*. Qui voluntarie in Excommunicatione perdurat, peccat etiam contra præcepta Ecclesiæ, suscipiendi Sacramenta Pœnitentiæ & SS. Eucharistiæ. 3*tio*. Sacrificium Missæ nomine Christi a Sacerdote pro Excommunicato vitando sine peccato mortali offerri ne-

quit: potest tamen in Sacrificio Sacerdos ut persona particularis privatas orationes offerre, illique applicare, quod sibi privatim respondet: imo pro Excommunicatis toleratis, v. g. publicis hæreticis, in Germania sacrificia & publica suffragia nomine Ecclesiæ offerri posse, probant Salmanticenses. Pro vitandis vero orationes privatas facere semper licet. *4to.* Licet Excommunicatus obligatus ad Horas, eas privatim recitare teneatur, nequit tamen eas vel in choro cum aliis, vel cum aliquo privatim orare, nec potest interesse publicis officiis, Processionibus, solemnibus benedictionibus &c. Item si Diaconus vel Sacerdos excommunicatus privatim Horas recitet, loco *Dominus vobiscum*, debet dicere: *Domine, exaudi &c.* saltem sub veniali, si vero publice in choro diceret: *Dominus vobiscum*, peccaret mortaliter, & fieret irregularis. *5to.* Excommunicatus non privatur ingressu Ecclesiæ ad fundendas orationes privatas, nec usu sacrarum imaginum, & aquæ benedictæ. Si vero non toleratus vult assistere Divinis officiis, debent illa omitti, & moneri, ut exeat; imo etiam vi, licet Clericus sit, expelli debet: *c. Veniens, de sent. Excom.* alias in altero loco sunt complenda: & si Canon Missæ jam inceptus sit, Missa usque ad sumptionem, sine sequentibus orationibus, compleri debet; astantes autem sub pœna Excommunicationis minoris & sub peccato gravi exire debent. *6to.* Præsentatio, Electio, Institutio &c. Excommunicati etiam tolerati, & suam censuram ignorantis, ipso jure irrita est. Si quis vero bona fide Beneficium accepit, eique deservivit, licet cognito impedimento illud debeat dimittere, fructus tamen congruæ sustentationi debitos, & bona fide absumptos, quibus ditior factus non est, restituere non tenetur. *7timo.* In civilibus cum Excommunicato communicare licet in sequentibus casibus: *Utile, lex, humilis, res ignorata, necesse. Utile*, si adsit notabilis utilitas spiritualis, vel corporalis: hinc licet eum monere, concionem coram eo facere, non tamen ab eo audire: consilium ab eo petere, & eleemosynam dare, vel accipere, si alius non adsit: lectionem Theologicam facere. *Lex* Matrimonialis excusat. Unde licet petere, & reddere debitum, & communi opera rem familiarem curare. *Humilis*, ratione cujus excusantur filii cum parentibus, servi, ancillæ & villici cum dominis, Religiosi cum Prælatis, Clerici cum Episcopis excommunicatis communicantes: *c. Inter alia, de sent. Excom. Res ignorata;* hinc excusat ignorantia juris, & facti, modo non sit affectata. *Necesse*, scilicet necessitas ad vitandum grave incommodum corporis & animæ. *8vo.* Omnes contractus initi cum Excom-

municato validi quidem sunt, sed illiciti. Qui vero bona fide, vel ex ignorantia cum eo contrahit, contractum prosequi potest; si mala fide, a contractu resilire debet, dum sine gravi incommodo potest. 9*no.* Hodie post Concilium Constantiense Excommunicati in sacris, & politicis negotiis non sunt vitandi, nisi sint denuntiati, aut notorii Clericorum percussores: *Extrav. Ad vitanda.* Catalogum Excommunicationum vide apud P. Voit *Theol. mor.* et Ill. D. Godeau, *Tom. 3. Theol. mor.*

Excommunicationis minoris effectus. §. 496. Excommunicationis minoris effectus sunt 1*mo.* Privatio perceptionis Sacramentorum: *c. ult. de sent. Excom.* 2*do.* Hac Excommunicatione ligatus eligi non debet ad Beneficia Ecclesiastica, & electio est infirmanda: *c. Si celebrat. de Cler. excom.*

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Excommunicatus Excommunicatione minori peccat graviter, si sine justa necessitate suscipiat Sacramenta Confirmationis, Pœnitentiæ, Eucharistiæ, Ordinis, Extremæ Unctionis & Matrimonii, non tamen incurrit irregularitatem: si autem talis Sacramenta administret, saltem venialiter ob irreverentiam peccare videtur. 2*do.* Excommunicationem minorem incurrit, qui cum Excommunicato non tolerato, exceptis casibus relatis (§. 495. Coroll.), communicat. 3*tio.* Ab Excommunicatione minore in foro interno quivis Sacerdos ab Ordinario approbatus: in foro externo, quivis Judex Ecclesiasticus absolvere potest.

Suspensio quid? §. 497. Altera species Censuræ est *Suspensio*, quæ est censura Ecclesiastica, qua Clerico prohibetur usus, seu exercitium Ordinis, vel Officii, vel Beneficii. Hæc censura proinde in solos Clericos cadit.

Schol. Suspensio alia est ab *Ordine*, quæ privat usu Ordinis, ita ut quis Sacra officia exercere non possit: alia est ab *Officio*, quæ privat usu jurisdictionis, ita ut non possit quis censuras ferre, Indulgentias concedere, eligere ad Beneficia &c. alia est a *Beneficio*, quæ privat Clericum fructibus temporalibus sui Beneficii. Rursus Suspensio alia est *totalis simpliciter*, quæ simul ab Ordine, Officio & Beneficio Clericum privat: alia est *totalis secundum quid*, qua Clericus vel tantum ab exercitio Ordinis, vel tantum ab exercitio Officii, vel tantum a perceptione fructuum Beneficii prohibetur. Hæc subdividitur in *totalem* ab Ordine, vel Officio, vel Beneficio, qua Clericus ab omni actu Ordinis, vel jurisdictionis, vel perceptione omnium fructuum Beneficii prohibetur: & in *partialem* ab Ordine, Officio vel Beneficio, qua solum ab uno vel certis actibus Ordinis, jurisdictionis, & perceptione certorum fructuum prohibetur. Suspensio denique alia est *latæ*, alia *ferendæ sententiæ*.

§. 498. Quæ de Auctore, subjecto, materia, causis excusantibus, & modo absolvendi de Censuris in genere dicta sunt (§. 488. 492.); hic etiam de Suspensione suo modo valent. Cujus effectus sunt: *1mo.* Suspensus etiam occultus exercendo actum, a quo est suspensus, peccat mortaliter, nisi ignorantia invincibilis, vel necessitas excuset. *2do.* Suspensus a functionibus S. Ordinis eas exercens incurrit irregularitatem, si non sit Ordo minor, & non sacer: *arg. c. 1. de sent. & re jud.* *3tio.* Suspensus a Beneficio, licet sit occultus, privatur omnibus fructibus sui Beneficii, etiam distributionibus quotidianis, quos licite percipere nequit; adeoque ante sententiam judicis restituere tenetur. *4to.* Suspensus illicite novum Beneficium recipit, & collatio est irritanda: *c. Si celebrat. de Cler. excom.* *Suspensionis effectus.*

Coroll. Pract. 1mo. Actus Ordinis a jurisdictione non dependentes, a suspenso exerciti sunt validi: dependentes vero a jurisdictione, v. g. absolutio, sunt invalidi, si suspensus sit nominatim denuntiatus; secus si non sit; quia tunc Ecclesia in bonum fidelium tolerando suspensum, jurisdictionem ei non adimit. *2do.* Suspensus tenetur Horas Canonicas privatim recitare, & alia onera Beneficii præstare, quia sunt obligationes annexæ Beneficio, quod retinet. *3tio.* Ut sciatur, quousque Suspensio se extendat, verba ejus consideranda sunt, quæ strictæ sunt interpretationis. Hinc Suspensio simpliciter significat Suspensionem ab Ordine, Officio, & Beneficio: Suspensio ab Officio significat Suspensionem ab omni officio Ordinis, & jurisdictionis, non vero a Beneficio; quia unum alterum non comprehendit; unde Beneficii fructus licite percipiuntur, si per alterum munera Beneficii suppleantur: excipiuntur tamen distributiones quotidianæ, quæ nonnisi præsentibus conferuntur. Similiter suspensus ab Ordine simpliciter, non ideo suspenditur a jurisdictione. *4to.* Suspensus a Beneficio, quod habet in una diœcesi, non est suspensus a Beneficio, quod habet in altera. *5to.* Suspensus ab officio Sacerdotis nequit legere Missam, Sacramentum Pœnitentiæ, Extremæ Unctionis, Eucharistiæ, solemnis Baptismi ministrare; potest tamen minores Ordines exercere. Suspensus ab Ordine inferiori censetur etiam suspensus a superiori, si actus sint ita connexi, ut in Ordine superiori contineatur exercitium inferioris, a quo quis suspensus est. Hinc Sacerdos suspensus ab officio Diaconi nequit sacrificare, quia in Sacrificio legitur Evangelium: potest tamen Confessiones audire, & solemniter baptizare, licet non decenter hoc faciat. Episcopus suspensus a collatione Ordinum minorum, potest adhuc *Resolvuntur casus.*

majores conferre; & suspensus ab officio ordinandi, non censetur suspensus ab officio confirmandi. *6to.* Fideles vi censuræ non tenentur vitare suspensum etiam denuntiatum: Charitas tamen exigit, ut Clericus ab officio suspensus ad celebrandum non inducatur, si sine peccato & irregularitate facere nequit: quando vero justa causa adest a suspenso non denuntiato Sacrificium petendi, is sine peccato petitioni satisfacere potest. *7timo.* Potestatem ordinariam tollendi Suspensiones a jure latas habet Papa, & in delictis occultis Episcopus. Suspensio sine determinatione temporis lata ob contumaciam ab infligente, vel delegato solum tollitur: lata ad certum tempus, vel sub conditione, iis impletis cessat: lata in perpetuum ob culpam præteritam per dispensationem Prælati, vel ejus delegati tollitur; ita tamen, ut ante absolutionem semper parti læsæ satisfieri, & juramentum parendi Ecclesiæ, si crimen enorme fuerit, præstari debeat. Catalogum Suspensionum ipso jure latarum vid. in *Theol. mor. tom.* 3. Ill. D. Goudeau.

Interdictum quid? §. 499. Tertia species Censuræ est *Interdictum*, quod est Censura Ecclesiastica, privans usu, seu participatione aliquorum Sacramentorum, publica Divinorum Officiorum celebratione, ac Ecclesiastica sepultura.

Quotuplex? *Schol.* Interdictum aliud est *Locale*, quod directe cadit in locum, prohibendo, ne in eo Divina Officia publice celebrentur, & nullus in eo sepeliatur. Aliud est *Personale*, quod immediate fertur in personam, ei prohibendo Divinorum Officiorum auditionem, & Ecclesiasticam sepulturam, ubicumque existat. Aliud est *Mixtum*, quod immediate afficit & locum, & personas. Discrimen inter locale, & personale est, quod locale indigenis, & alienigenis exercitium, & participationem Divinorum Officiorum in loco interdicto prohibeat: per Interdictum vero personale vel certis personis, vel certæ communitati dicta participatio in omni loco prohibeatur. Utrumque Interdictum vel est generale, vel particulare. *Locale generale* est, quod fertur in locum generalem, plura loca sub se continentem, uti est Regnum, Diœcesis, Parochia, Civitas, Villa, Castrum: *c. In partibus, de verb. signif. Locale particulare* est, quod fertur in certum & determinatum locum sacrum, Ecclesiam Parochialem, Capellam, Cœmeterium. *Personale generale* est, quod fertur in totam communitatem pluribus constantem. *Personale particulare* est pro una vel pluribus personis determinatis, v. g. Episcopo, sceleris auctoribus &c.

Interdicti effectus. §. 500. Dicta de Censuris in genere (§. 488. 492.) Interdicto etiam conveniunt: cujus effectus sunt, *1mo.* Pro-

hibitio celebrationis, & auditionis Divinorum Officiorum: *c. Si sententia, de sent. excom. in* 6. *2do.* Prohibitio receptionis, & administrationis quorumdam Sacramentorum, scilicet Eucharistiæ, Ordinis & Extremæ Unctionis. *3tio.* Prohibitio sepulturæ Ecclesiasticæ: *c. Quod in te, de pœnit. & remiss.*

Coroll. Pract. 1mo. Per Interdictum prohibetur celebratio, & auditio Missæ; omnis publica & solemnis complecatio etiam, Horarum Canonicarum; privatim enim quivis recitare deber; benedictiones publicæ, quæ fiunt nomine Ecclesiæ; concio tamen est licita. *2do.* Juxta *c. Alma, de sent. Excom. in* 6. tempore Interdicti localis generalis, excepta Ecclesia specialiter interdicta, licet singulis diebus in aliis Ecclesiis, & Monasteriis Missas, & alia Divina celebrare, submissa tamen voce, januis clausis, & campanis non pulsatis. In festis tamen Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis B. V. Corporis Christi, & per Octavam campanæ pulsantur, & januis apertis alta voce Divina celebrantur; Excommunicatis exclusis, & Interdictis admissis; ita tamen, ut illi, propter quorum crimen prolatum est, altari non appropinquent. *3tio.* Tempore Interdicti SS. Eucharistia moribundis per modum Viatici cum solemni Processione allata, & Extrema Unctio, si aliud Sacramentum recipere non possint, administrari valet; quin & Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia & Matrimonium sanis conferri potest, exceptis tamen iis, qui Interdicto causam, & auxilium iis præbuerunt. *4to.* In Interdicto locali etiam infantes & amentes privantur sepultura Ecclesiastica. Clerici vero in loco sacro non interdicto, sicuti & laici, si specialiter non sint Interdicti, nec Interdictum violaverint, sine pulsu, & solemnitatibus sepeliri possunt; imo & personaliter Interdicti, si non sint denuntiati. Sepultus autem ob Interdictum in loco profano, si non sit specialiter Interdictus, vel causa Interdicti, eo finito in locum sacrum transferri debet: si vero Interdictus in loco sacro sepultus fuerit, non erit exhumandus. Vid. Laym. in *Th. mor. 5to.* Si interdicitur Clerus, non interdicitur populus, nec e contra: *c.* 16. *de sent. Excom. in* 6. nec in Interdicto personali generali comprehenditur Episcopus, nisi exprimatur: *c. Quia periculosum, de sent. Excom. in* 6. nec peregrini & exteri, licet diu ibi habitent, uti studiosi, qui tamen comprehenduntur sub Interdicto locali. *6to.* Violantes Interdictum graviter peccant, exercendo actum ordinis fiunt irregulares, & cogentes in loco interdicto celebrare, vel ipsi Interdicti post monitionem non exeuntes, Excommunicationem Papæ; sepelientes Interdictos in loco sacro,

Resolvuntur casus.

Excommunicationem Episcopo reservatam incurrunt: *Clement.* 1. *de sepult.* ac Religiosi non servantes Interdictum a Papa vel Ordinario latum, licet sint exempti, excommunicantur. *7timo.* Interdictum a jure latum a Papa, vel a Superiore, a quo latum est, vel ejus delegato per absolutionem tollitur. *8vo. Cessatio a Divinis* est prohibitio Ecclesiastica Clericis facta, ut ab Officiis Divinis, & administratione Sacramentorum in aliquo loco, in signum mœroris, ob injuriam illi factam, abstineant. Non privat sepultura Ecclesiastica, nec est censura; & licet ejus violatio sit graviter peccaminosa; non tamen inducit irregularitatem: *c.* 18. *de sent. Excom. in* 6. non debet durare ultra mensem; alias per se desinit: *c.* 8. *de off. Ordin. in* 6.

Depositio quid?

§. 501. Præter Censuras, quæ sunt pœnæ medicinales (§. 486.), Ecclesia habet alias pœnas, quæ sunt in meram vindictam. Harum prima est *Depositio*, quæ est pœna Ecclesiastica, per quam persona Ecclesiastica, ob enorme crimen, v. g. furtum, homicidium &c. ab Ordine, vel Jurisdictione, vel a Beneficio, vel ab Officio simul & Beneficio per sententiam sola voce prolatam in perpetuum removetur; ita tamen, ut non privetur privilegio Fori, & Canonis. Vide meas *Inst. J. E. tom.* 3. §. 1512.

Degradatio.

§. 502. Altera pœna est *Degradatio* seu depositio realis, quæ est pœna Ecclesiastica, qua Clericus propter criminis atrocitatem solemniter, & authentice, non tantum Ordine, Officio & Beneficio, sed etiam privilegio Fori, & Canonis privatur, ita ut degradatus instar laici a potestate sæculari incarcerari, condemnari, & secundum leges civiles puniri, & sine periculo Excommunicationis percuti possit.

Modus degradandi.

Schol. Solemnitates Degradationis a Pontificali Romano ita describuntur. Degradandus sacris vestibus Ordinis sui induitur, & ad Episcopum adducitur, a quo coram aliis Episcopis, vel Abbatibus, vel personis in dignitate Ecclesiastica constitutis singulis Ordinum insignibus, incipiendo a supremo gradu, usque ad infimum, seu superpelliceum, privatur: deinde caput raditur, & Episcopus subjungit: *Auctoritate Dei omnipotentis P. & F. & S. S. ac nostra, auferimus tibi habitum clericalem, & deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te omni Ordine, Beneficio, & Privilegio Clericali.* Deinde degradatus traditur judici sæculari, facta intercessione, ut mitiorem, quam mortis pœnam imponat, etsi forte a judice sæculari ad mortem condemnetur. Degradatio igitur est actus Ordinis Episcopalis, debetque fieri ab Episcopo consecrato: sen-

tentia tamen Degradationis, vel Depositio verbalis, utpote actus jurisdictionis, ab Episcopo non consecrato, Capitulo sede vacante, & Vicario generali ex speciali mandato fieri potest. Vid. cit. *Inst. J. E. tom.* 3. §. 1316.

§. 503. Præter legem Ecclesiasticam datur etiam *Lex civilis*, quæ fertur a potestate sæculari ad politicam reipublicæ gubernationem. *Lex civilis quid?*

Schol. Lex civilis dividitur in *præceptivam*, quæ simpliciter aliquid præcipit, vel prohibet: & *pœnalem*, quæ transgressoribus pœnam comminatur. Hæc subdividitur in *pure pœnalem*, quæ tantum statuit pœnam, non vero sub culpa ad actum obligat: & in *mixtam*, quæ obligat sub culpa & pœna. *Quotuplex?*

§. 504. Principes sæculares sive boni sint, sive mali, leges ferre possunt. Nam 1*mo. Matth.* 22. Christus ipse jussit tributum solvi Cæsari Ethnico: & Apostolus *ad Rom.* 13. docet, Principes etiam infideles esse *Dei ministros*, ipsisque parendum esse non solum *propter iram, sed etiam propter conscientiam*. Et 1. *Petr.* 2. dicitur: *Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ, sive Regi .... quia sic est voluntas Dei*. Unde 2*do*. Concilium Constantiense *sess.* 8. merito damnavit hanc propositionem: *Nullus est dominus civilis, nullus Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.* 3*tio.* Ratio est: Quia Princeps sæcularis potest, & debet prospicere bono communi: sed hoc fit per leges (§. 469.): ergo leges ferre potest. *Principes sæculares leges ferre possunt.*

§. 505. Leges civiles obligant in foro conscientiæ. 1*mo.* Patet ex S. Scriptura, *ad Rom.* 13. *Omnis anima potestatibus superioribus subdita sit: non est enim potestas, nisi a Deo ... Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt .... Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam; ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt in hoc servientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal*. Similia habentur *ad Tit.* 3. & 1. *Petr.* 2. Quæ etiam de Principibus sæcularibus & Ethnicis dicta sunt, qui licet non attendant ad forum conscientiæ, si tamen veram legem condant, obligant in conscientia. Hinc S. Augustinus *ep.* 50. ait: *Quicumque legibus Imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium;* id quod ex citatis verbis Apostoli probat. 2*do*. Lex civilis derivatur ab æterna (§. 457.). Sed lex æterna obligat in conscientia. Ergo etiam lex civilis. Deinde lex naturæ dictat, ut justis legitimorum Superiorum mandatis in bonum *Leges civiles obligant in conscientia.*

commune latis obtemperemus: & in conscientia tenemur (§. 460.).

Solvuntur objectiones. *Schol.* 1. Joannes Huss potestatem legislativam solis bonis Principibus concessit, & docuit, leges humanas non obligare in conscientia. I. Legislator civilis non potest solvere in foro conscientiæ: ergo nec ligare. *Resp.* Disparitas est voluntas supremi Legislatoris Dei, qui Principibus dedit potestatem obligandi per leges, sicuti & parentibus per præcepta; non vero solvendi in foro conscientiæ, utpote quam solis Sacerdotibus concessit. II. Potestas Legislatoris civilis est mere temporalis: ergo nequit extendi ad forum conscientiæ, quod est spirituale. *Resp.* Est temporalis quantum ad objectum, quia respicit bonum commune reipublicæ; non vero quantum ad obligationem ex illa ortam. III. Nulla potestas humana potest ab homine auferre gratiam sanctificantem: ergo nec sub peccato obligare, per quod gratia aufertur. *Resp.* Legislator non aufert ab homine gratiam, sed ponit legem, ex cujus transgressione privatur gratia, qui eam libere violat. IV. Minima Lex Divina obligat sub veniali: ergo humana sub nullo peccato, quia lex Divina magis obligat, quam humana. *Resp.* Magis, id est, firmius obligat; non vero sub majori peccato.

An leges civiles irritantes obligent in conscientia? *Schol.* 2. Quæritur hic, an leges irritantes civiles, v. g. Testamenta non solemnia, obligent in foro conscientiæ. Multi respondent, has leges obligationem etiam naturalem extinguere, ita ut v. g. hæres in Testamento non solemni institutus nec in foro conscientiæ relictam hæreditatem exigere, nec accipere valeat. Dicimus, leges civiles irritantes v. g. Testamenta non solemnia resistere illis tantum civiliter, tollendo actionem, & obligationem civilem, relicta tamen obligatione naturali, licet aliquantulum inefficaci, utpote quæ per exceptionem constitutionis civilis elidi potest. Nam 1. obligatio naturalis adest, quando certo constat de voluntate donantis, & acceptatione donatarii. Sed hæc habetur v. g. in Testamentis non solemnibus; non enim probari potest, quod lex auferat testatori potestatem testandi, quam habet jure naturæ, vi cujus de re sua disponere potest. 2. Ubi solutum repeti non potest, ibi saltem naturalis est obligatio: sed relicta in Testamento non solemni, & soluta, repeti non possunt: *l. 2. c. de fideicom.* & *l. 16. c. de Testam.* ergo manet naturalis obligatio. Non obstat I. quod hæ leges sint justæ in foro externo: ergo & interno. *Resp.* Sunt justæ in foro interno; sed negatur suppositum, quod potestatem testandi absolute auferant; solum enim faciunt, ut quis efficaciter testari non pos-

sit, nec habeat assistentiam juris, & judicis; & quoad hoc obligant in conscientia. II. Hæ leges fundant se in præsumptione fraudis communiter in Testamentis non solemnibus contingentibus: ergo obligant etiam in casu particulari, ubi fraus cessat. *Resp.* Hæ leges obligant ad hoc, ut judex illis non assistere, nec petens hæreditatem consequi possit, cui sententiæ judicis etiam in foro conscientiæ acquiescere quis tenetur. III. Legislator ad evitandas fraudes auferre potest a testatore facultatem testandi sine præscriptis solemnitatibus. *Resp.* Probandum restat, quod hanc facultatem naturalem legislator sustulerit: solum hoc probat objectio, civilem potestatem ablatam esse. Corollaria practica ex hac nostra sententia alibi de Testamentis deducemus.

§. 506. Leges etiam pure pœnales obligant in conscientia ad pœnam legitime impositam subeundam (§. 505.). *Leges pœnales obligant ad pœnam.*

Schol. Quæritur, an leges pure pœnales obligent etiam sub culpa in conscientia ad actum ponendum, vel omittendum. Respondemus negative: 1. Quia *c. Nonne*, *de præsumpt.* dicitur: quod, qui de duobus unum negat, alterum tacendo concedat: sed legislator in lege pœnali negat liberationem a pœna: ergo illam a culpa, tacendo, concedit. 2. Lex pure pœnalis nihil præcipit, vel prohibet, & pœnam tantum statuit: sed legislator nequit obligare subditos sub culpa, nisi aliquid præcipiat, vel prohibeat: ergo lex ejus ad actum sub culpa non obligat. *An ad culpam?*

Corollar. Pract. 1mo. An lex sit præceptiva, aut mere pœnalis, colligi potest ex eo, si legislator utatur verbis mere præceptivis, vel prohibitivis; v. g. severissime præcipimus, ut frumenta hoc pretio vendantur. Si vero nihil directe præcipiat, vel prohibeat, sed tantum pœnam transgressoribus imponat, v. g. qui frumenta evehit, incarcerabitur; lex est pure pœnalis: si verò simul & præcipit, & pœnam imponit, v. g. severissime prohibemus, ne quis frumenta evehat, & qui evexerit, incarcerabitur; est lex mixta. Regula generalis est: Quoties per verba legis pœnalis non declaratur sufficienter proprium præceptum obligans ad actum, vel omissionem ejus, præsumendum est, legem esse pure pœnalem, nisi pœna legis intrinsece supponat culpam theologicam, qualis est pœna excommunicationis. 2do. Belli dux ex supposito, quod militibus aliunde de necessariis provisum sit, ad servandam disciplinam militarem, & bonam famam exercitus, ac gravia mala avertenda, etiam furtum unius pomi sub pœna mortis juste prohibere potest. 3tio. Leges tributorum & vectigalium non sunt tantum pœnales, sed probabilius obligant in con- *Resolvuntur casus.*

scientia ad eorum solutionem, licet non exigantur. *4to.* Leges pœnales non obligant in conscientia transgressores ad pœnam per se active exequendam ante sententiam declaratoriam judicis, quia hoc naturæ hominum non videtur congruere. Si vero pœna latæ sententiæ est spiritualis, & Ecclesiastica, subinde ipso facto ante sententiam judicis efficit reum inhabilem ad acquirendum, vel acquisito utendum, uti in censuris latæ sententiæ, in irregularitate ob crimen, in impedimentis Matrimonii, in privatione vocis activæ & passivæ, in inhabilitate ad fructus Beneficii obtinendos ob Horas Canonicas omissas. *5to.* Lex fundata in præsumptione juris seu periculi generalis obligat in conscientia, licet in casu particulari præsumptio cesset, quia manet motivum legis, seu periculum commune: lex vero fundata in præsumptione facti particularis, non obligat in conscientia, quando circumstantia, in cujus præsumptione lex fundatur, cessat, quia cessat finis & motivum legis, & præsumptio cedit veritati.

Lex civilis debet promulgari. §. 507. Lex Imperialis, ut obliget, debet in singulis Provinciis, vel earum Metropoli promulgari. Ita Imperator decernit *Nov.* 66. tunc demum suas leges in Provinciis obligare, cum in earum Metropoli fuerint promulgatæ: quæ lex de Testamentis specialiter lata, communiter ad omnes alias leges extenditur, tum ob rubricam generalem: tum quia ratio allata est generalis, scilicet: *Cur enim culpabimus eos, qui positas nostras ignoraverint constitutiones . . . si, eo quod nondum propositæ fuerint, ignorentur?*

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Non peccat, qui ex privata notitia novit, v. g. defalcandos esse ducatos, si ducatis in pretio adhuc currente debita solvat, antequam nova lex promulgetur; imo per se loquendo ne quidem contra charitatem peccat, quia utitur jure suo: si tamen prævideat, creditores suos extraordinarium damnum inde esse passuros, ex charitate illud impedire teneretur. Consiliarios tamen, qui ante promulgationem tale decretum produnt, vel hac notitia pro suo commodo in damnum aliorum utuntur, a peccato Layman non æque excusat; quia illi ex officio tenentur cavere, ne cui ratione novæ legis damnum inferatur. *2do.* Leges Imperatoriæ, si certum tempus non exprimant, non obligant nisi post bimestre a promulgatione in singulis Provinciis: *Auth.* 66. *coll.* 5. *t.* 16. ut confusio & querelæ impediantur: quod tamen non tenet in statutis inferiorum Principum, & Civitatum, quarum jurisdictio est magis angusta, nec in illis regnis, ubi citata Authentica non est recepta. Vid. §. 456.

§. 508. Nulla Lex Civilis in regimine Monarchico pendet a populi acceptatione. Nam *ad Hebr.* 13. dicitur: *Obedite præpositis vestris*. Et *ad Rom.* 13. *Qui resistit potestati, ordinationi Dei resistit*. Sed qui non acceptant legem a Superiore latam, non obediunt, & illi resistunt. Ergo independenter ab eorum acceptatione lex obligat. Unde damnata est hæc propositio ab Alexandro VII. *Populus non peccat, etiamsi absque justa causa non recipiat legem a Principe promulgatam*. Deinde Princeps habet voluntatem absolutam per legem datam obligandi, non expectato populi consensu, & hoc potest (§. 455.). Ergo lex ejus ab acceptatione populi non dependet. *Lex civilis non pendet ab acceptatione.*

Schol. Dices I. *l. de quibus ff. de legibus* dicitur: *Ipsæ leges non alia de causa nos tenent, quam cum judicio populi receptæ sunt*. *Resp.* Hic sermo est de legibus Reipublicæ Romanæ, cum abjecta Monarchia summa potestas erat penes populum, a quo velut instituente leges pendebant: hinc in regimine Democratico leges ab acceptatione, vel potius institutione populi dependent. II. Lex acceptata per consuetudinem populi contrariam abrogari potest; & lex a populo non acceptata est inutilis: ergo ab acceptatione pendet. *Resp.* Lex per consuetudinem abrogatur ex tacito, vel in jure declarato consensu legislatoris. Lex vero non acceptata est inutilis non ratione sui, sed ratione contumaciæ rebellium, quæ subinde prudentiæ Superioris suadet, ut ad alia mala vitanda legem relaxet. III. Reges leges subinde ferunt bono communi nocivas: ergo tunc saltem præsumuntur velle, ut lex vim a consensu populi accipiat. *Resp.* In hoc casu debent subditi pro relaxatione supplicare, & si Princeps nolit, illi obtemperare. IV. Legislator civilis habet suam auctoritatem a populo: ergo ea uti nequit sine consensu populi. *Resp.* Populus juxta aliquos absolute sine restrictione vim legislativam non ad nutum revocabilem in Principem contulit. Corollaria Practica vid. §. 475. *Solvuntur objectiones.*

§. 509. Potestas ferendi legem civilem de facto est penes Principem, ubi regimen est Monarchicum: vel penes populum, in statu Democratico: vel penes Principem, & Magnates, vel solos Magnates, in statu Aristocratico (§. 455.). *Quis leges civiles ferre possit?*

Schol. Quæritur hic, an potestas legislativa Principis sæcularis, seu Majestas, vel summum imperium sit immediate a Deo. Ubi notandum, Civitatem esse plurium hominum sui juris, aut familiarum securitatis causa cum admisso communi imperio conjunctionem. Pro causa civitatis impulsiva, & primaria plures statuunt ipsam *An hæc potestas sit in Principe immediate a Deo?*

legem naturalem, quæ ordinem imperandi & parendi in qualibet societate perfecta præcipit, quæ est medium necessarium pacis & tranquillitatis publicæ. Modus constituendi civitatem habetur a conventione, qua plures familiæ in unum corpus morale cum admisso communi imperio coeunt; ad quod duplex pactum requiritur: unum est de consociatione, quo omnes in unum, perpetuumque cœtum communis felicitatis causa coeunt; alterum est de submissione, quo imperantem cognoscunt, & rationem ac modum imperii definiunt, quod utrumque pactum plerumque tacitum esse solet. His suppositis, quæ a Philosophis moralibus, & Publicistis, maxime a Boeclero, & Daries fuse probantur, volunt plures, pactum illud de submissione esse causam efficientem summi imperii, seu Majestatis. Nos pro causa efficiente Majestatis absolute, & quoad substantiam consideratæ immediata, Deum ut Auctorem naturæ constituimus. Nam 1. Majestas civilis quoad suam obligationem a lege Dei naturali immediate dependet: ergo etiam origo Majestatis quoad suam existentiam ab eodem immediate deducitur. 2. Cum summo imperio civili conjunctum est jus vitæ, & necis ex causa delicti & salutis publicæ: sed hoc jus non habet sufficiens fundamentum in pacto & translatione populi, qui vitæ suæ dominus non est: ergo in ordinatione Dei, ceu causa immediata. 3. *Prov.* 8. dicitur: *Per me reges regnant. Ad Rom.* 13. *Non est potestas nisi a Deo: & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Quia vero subjectum Majestatis, modus administrandi, & acquirendi imperium pro diverso rerumpublicarum statu variat; ideo voluntas populi in erectione civitatis necessario se habet per modum causæ instrumentalis, quæ subjectum Majestatis, formam reipublicæ accidentalem, & modum acquirendi imperium determinat. Plura de his citati Auctores. Ex his vero colligitur, formam reipublicæ aliam esse *essentialem*, quæ consistit in ordine imperandi & parendi, qui omnibus civitatibus communis est: aliam *accidentalem*, quæ sumitur a modo speciali administrandi imperii, & diverso subjecto summi imperii. Scilicet hoc subjectum est vel una persona physica, vel collegium Optimatum, vel totus populus. Unde fluit vulgaris divisio in statum Regium, Optimatum, & Popularem. Regius *Monarchia:* Optimatum, *Aristocratia:* Popularis, *Democratia* nuncupatur.

Subjectum legis civilis. §. 510. Lege civili obstringuntur, qui subsunt imperio civili legislatoris, & continentur finibus territorii, pro quo lex civilis lata est. Vide §. 478. cum Coroll.

Clerici *Schol.* Clerici directe obligantur legibus civilibus, quas

imperans sæcularis pro universa civitate constituit, si sacris Canonibus & statui Clericali non repugnent. Nam 1. Clerici, salva sua dignitate, jurisdictione, & Ordine sacro, sunt veri cives reipublicæ civilis: ergo etiam in materia politica subsunt potestati legislativæ imperantis sæcularis, quæ in omnes cives territorii fundata est. 2. Obligatio status Ecclesiastici in republica civili est necessaria ad finem legis essentialem, qui est salus & tranquillitas communis civitatis. 3. Clerici sentiunt commoda communia status civilis: ergo æquum est, ut simul sentiant onus obligationis legum civilium. 4. Exemptio Clericorum ab obligatione legum civilium in causis politicis non est juris Divini, quod potius contrarium docet, juxta illud Christi, *Matth.* 22. *v.* 21. *Regnum meum non est de hoc mundo*. Et *Matth.* 17. *Reddite Cæsari, quæ sunt Cæsaris*. Et *ad Rom.* 13. *Omnis anima potestati sublimiori subdita sit, non tantum propter iram, sed & conscientiam*. Nec hæc exemptio est juris civilis; siquidem leges civiles vel loquuntur de sola exemptione in causis sacris, & spiritualibus, vel non sunt universales, quia non sunt obligatoriæ extra fines imperii, in quo sunt constitutæ, aut immutationi successoris in imperio præsertim propter causam boni publici subjacent. 5. Reverentia & obsequium imperantis sæcularis ad leges Ecclesiasticas in causis sacris & spiritualibus Majestatis civilis summitatem ac independentiam non destruit: ergo etiam subjectio Clericorum ad leges civiles in causis politicis sanctitati status Ecclesiastici non est inconveniens, nec contraria. Vid. Petrum de Marca, *Conc. Sac. & Imp. l.* 2. *c.* 7. Hinc admitti nequit, quod leges civiles Clericos obligent nonnisi ex tacita canonizatione, & approbatione potestatis Ecclesiasticæ; nam hæc auctoritas potestatis Ecclesiasticæ in canonizatione legum civilium requiritur quidem quoad causas spirituales & Ecclesiasticas, quæ sunt objectum jurisdictioni Ecclesiasticæ proprium; sed in actionibus, officiis, causis temporalibus & politicis, quæ sunt objectum potestatis legislativæ civilis, non est necessaria; alias inferri posset, leges civiles in causis civilibus respectu status Ecclesiastici posse irritari per voluntatem expressam potestatis Ecclesiasticæ; quæ sequela Majestati & paci publicæ præjudiciosa foret. Attamen sicuti pro concordia inter Sacerdotium & Imperium, leges Ecclesiasticæ non dedignantur promulgari auctoritate imperii civilis; ita & promulgatio legum civilium pro statu Ecclesiastico potestati Ecclesiasticæ merito relinquitur, nec potestati Ecclesiasticæ denegatur jus interveniendi, si quid dignitati, aut liberta-

directe tenentur legibus civilibus.

ti Ecclesiasticæ adversum in legibus civilibus forte reperiatur.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Clerici obligantur legibus civilibus, quibus taxatur pretium frumenti, prohibetur certum genus armorum, præscribitur modus ædificandi, testandi, contrahendi. *2do.* His legibus obligantur Clerici secundum vim directivam, non vero coactivam: unde non incurrunt pœnam legibus civilibus decretam, nec a civili Magistratu puniri possunt; sed querela delata ad proprium judicem Ecclesiasticum, ab eo Clerici contra legem civilem delinquentes condigna pœna affici debent, sive illa, quæ a lege civili statuta est, sive alia mitiori.

Materia legis civilis. §. 511. Objectum seu materia legis civilis præceptivæ sunt tam officia justitiæ, quam officia humanitatis, & aliarum virtutum, quatenus salutem & pacem publicam promovent. Objectum legis civilis prohibitivæ sunt actus inhonesti, aut turpes: item actus adiaphori, quatenus libertas naturalis in iis saluti reipublicæ est noxia; item actus honesti, quatenus in certis circumstantiis bono publico & fini legislatoris non conducunt. Sic licet bonum sit, administrare justitiam, lex tamen vetat, ne administretur die feriato. Objectum legis civilis permissivæ sunt, non solum honesta & indifferentia, sed etiam inhonesta ad evitanda majora mala, ad quæ relative minus malum est relative bonum. Impossibilia vero, nimis ardua, & actus pure interni, ac præteriti non sunt objectum legis civilis.

Corpus juris civilis unde? *Schol.* Lycurgum primo Spartanis leges tulisse tradunt Historici. Post urbem Romam conditam cum summum imperium in Romulo, & subsequentibus Regibus resideret, plures ab iis leges emanarunt, quas Publius, vel uti alii volunt, Sextus Papyrius collegit. Exactis regibus Decemviratu instituto, *Jus 12. Tabularum* partim ex Papyriano, partim ex legibus Atheniensium est institutum, cui *Plebiscita* a plebe, & *Senatus consulta* a Senatu facta accesserunt. *Jus Flavianum* a formulis in judiciis adhiberi solitis: *Jus vero honorarium* ex responsis Jurisconsultorum, ac Magistratuum ac Prætorum edictis derivatum fuit. Quando autem imperium in Julio Cæsare ad unum hominem rediit, ab eo, & subsequentibus Imperatoribus variæ leges emanarunt, quarum plures Gregorius tempore Constantini M. & Hermogenes in unum volumen redegit, unde Codex Gregorianus, & Hermogenianus prodiit. Deinde Theodosius junior a. 438. octo virorum opera Codicem Theodosianum evulgavit. Ex tribus his Codicibus studio Triboniani, additis subsequentibus decretis, Justinianus Imperator *Codicem Justinianum* 12. libros continentem a.

529. publicavit: & ut residuæ leges in meliorem ordinem redigerentur, *Digesta* vel *Pandectas*, 50. libros, & 430. titulos complectentes; & quatuor Institutionum libros a Triboniano & aliis sapientibus compositos a. 535. promulgavit: correctoque priori Codice, novum in 12. libros, & 64. titulos divisum, quem vocant *Codicem repetitæ prælectionis*, a. 534. edidit. Huic deinde *Novellæ* accesserunt, & Irnerius *Authenticas* Codici adjecit. Corpus civile igitur quinque partibus constat: I. 4. Libris Institutionum citantur: *l.* 1. *Inst. t.* 6. §. *sed aliquando*. II. 50. Libris Digestorum, seu Pandectarum, quæ citantur: *l. lege* 5. *ff. digestorum*, vel *digestis, de jure dotium*, id est, *titulo*. III. 12. Libris Codicis, quæ citantur: *l. lege Diffamari, c. codicis, tit. de ingen. manum*. IV. Authenticis; & V. 2. Libris Feudorum.

§. 512. Obligatio legis civilis tollitur per Abrogationem (§. 482. cum Coroll.), Derogationem & Irritationem (loc. cit.). Item per Dispensationem (§. 483.), & Privilegium (§. 485.). *Modus tollendi legem civilem.*

§. 513. Cum potestate legislatoria civili connexum est jus transgressoribus legum pœnas infligendi. Est autem Pœna malum physicum ob malum moralem immissum ab eo, qui obligandi jus habet. Hinc pœna a reparatione injuriæ differt; nam hæc postulatur propter læsionem juris relativi perfecti: pœna vero irrogatur propter violationem legis, qua talem. *Pœna quid?*

Schol. Finis pœnarum triplex est: *Satisfactio*, ut in posterum læso præstetur securitas: *Emendatio*, ut delinquens mutet animum delinquendi. *Exemplum*, ut alii à delinquendo deterreantur. Hinc pœna dividitur in *Assecuratoriam*, *Emendatricem* aut *Medicinalem*, & *Exemplarem*: ubi tamen sola pœna medicinalis, & exemplaris proprie pœna est. *Pœna quotuplex?*

§. 514. Jus puniendi proprie tale, est penes Principem civilem imperantem. Nam 1mo. Jus pœnæ supponit jus in personam puniendi, quod habet solus Imperans. 2do. Jus infligendi pœnas ad eum spectat, qui pœnas sancire potest: sed posterius est jus imperii: ergo etiam prius (§. 513.). *Jus puniendi soli imperanti competit.*

§. 515. Quia etiam Consuetudo ex dicendis vim legis obtinere potest; hinc de illa etiam hic agendum est. Est autem *Consuetudo* jus quoddam moribus constitutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex. *Consuetudo quid?*

Schol. Consuetudo alia est *facti*, quæ juxta S. Thomam est frequentia operandi libere eodem modo: alia est *juris*, quæ modo definita est. Consuetudo juris a consuetudine facti ortum suum trahit, quatenus idem est, ac mos populi, id est, actus publicus frequentatus, *Quotuplex?*

Non tamen ex omni populi more oritur jus, sed requiritur, ut mos sit rationabilis, reipublicæ utilis, & fidei ac Religioni conveniens.

Consuetudo facit legem. §. 516. Consuetudo rationabilis potest inducere legem via tam conniventiæ, quam præscriptionis. Ita patet 1mo. ex c. *In his d.* 11. *In his rebus, de quibus nihil certi statuit Divina Scriptura, mos populi Dei, vel instituta Majorum pro lege tenenda sunt*. Et *l. De quibus* ff. de Leg. *Inveterata consuetudo pro lege non immerito custoditur*. 2do. Ratio est, quia rationabilis consuetudo habet omnia ad legem requisita (§. 452. 455.): materiam honestam, & utilem bono communi: intentionem se obligandi; & legitimam potestatem seu communitatis, seu Principis tacite consentientis.

Requisita ad consuetudinem. *Corollarium Practicum*. Ad jus consuetudinis introducendum requiruntur 1mo. Actus libere frequentati, & quidem tot, & ita notorii, ut in populi notitiam deveniant: si vero aliquis actus perpetuitatem habeat, v. g. si pons in publico ædificatus a populo toleretur: unicus actus sufficit. 2do. Requiritur temporis diuturnitas, quod ex jure civili est decennium: *tit. c. de præscript. longi temp.* 3tio. Scientia, & tacitus consensus potentis legem condere, qui tunc adesse censetur, si sciens populi morem, cum prohibere possit, eum toleret. 4to. Requiritur, ut actus a majori parte populi frequententur cum animo introducendi obligationem; unde ex iis, quæ libere ex devotione fiunt sine obligatione, non nascitur juris necessitas. Animus autem se obligandi colligitur, si transgressores apud prudentes pro sceleratis reputentur, & pœnis ad observationem cogantur.

Consuetudo potest abrogare legem. §. 517. Consuetudo rationabilis potest abrogare legem humanam etiam irritantem, aut ei derogare (§. 482.), tam via conniventiæ, quam præscriptionis. De via conniventiæ patet, quia per eam manifestatur mutatio voluntatis in legislatore. De via præscriptionis patet ex *c. fin. de consuet.* ubi dicitur: *Licet longævæ consuetudinis non sit vilis auctoritas, non est tamen usque adeo valitura, ut vel positivo juri debeat præjudicium generare, nisi fuerit rationabiliter & legitime præscripta*. Ratio est: Res humanæ & jura possunt independenter a voluntate dominorum mutari, & transferri per auctoritatem juris, uti suo loco de Præscriptione probabitur: ergo etiam leges humanæ, quia hoc jura ita decernunt.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Dices I. Consuetudo agendi contra legem non est rationabilis, & non fit cum bona fide, sed cum peccato: ergo non præscribit. *Resp.* Consuetudo contra legem bona fide, & sine peccato induci potest, si primi agen-

tes contra legem sibi persuadeant, ob materiam legis, & quasdam circumstantias legem cessare. Sed demus, ab initio defuisse bonam fidem in primis transgressoribus, potest illa incipere in successoribus, & sic currere præscriptio. II. *c. Consuetudinis, d.* 11. dicitur: *Consuetudo non vincit legem. Resp.* Consuetudo particularis non vincit legem universalem.

Corollar. Pract. Ut contraria consuetudo legem abroget, debet 1*mo.* esse rationabilis, id est, juri naturali, vel Divino non adversari, nec a jure Canonico reprobari, nec peccandi licentiam præbere, nec communi utilitati obesse, alias foret corruptela: *c. ult. de consuet.* 2*do.* Debet esse legitime præscripta, ad quod ordinarie requiritur decennium ad præscribendum contra legem civilem; 40. vero anni contra legem Ecclesiasticam: *c. Ad aures, de præscript.* Tempus autem longissimum sine titulo non sufficit ad præscribendum contra legem, si lex præscriptioni, & contrariæ consuetudini resistat: *c.* 1. *de consuet. in* 6. 3*tio.* Si lex derogatoria consuetudinis utatur clausula generali: Consuetudine qualibet contraria non obstante; & nil aliud exprimat, videtur tantum tollere consuetudines existentes, non vero futuras; unde contra talem legem adhuc potest præscribi. Item si lex generali clausula prohibeat, quamcumque consuetudinem contra legem introduci, & nil aliud exprimat, non censetur comprehensa consuetudo immemorialis: nec tamen hæc clausula inutilis est; facit enim, ut Magistratus vigilet, ne contraria consuetudo inducatur, nec tacitus consensus legislatoris facile præsumi potest. Si vero lex Canonica consuetudinem velut irrationabilem reprobet, omnis consuetudo intelligitur. 4*to.* Ad præscribendum contra legem Superioris non requiritur ejus scientia, & tacitus consensus: *gloss. c. In istis, d.* 4. Nam præscriptio etiam currit contra ignorantem; requiritur tamen bona fides, sine qua impossibile est consuetudinem præscriptivam inchoare, quæ rationabilis esse debet. Hinc in tali præscriptione semper intervenit probabilis ignorantia præscribentium: licet autem forte primi non sine peccato legem transgressi fuissent; successores tamen, videntes legem non observari, præsumere possunt, hoc ex justa causa sine peccato factum fuisse, & ita bona fide præscriptionem continuare. 5*to.* Omnes leges humanæ, & Ecclesiasticæ per rationabilem consuetudinem tolli possunt. Hinc Censuræ legibus annexæ, & leges etiam infirmantes per contrariam consuetudinem rationabilem abrogari possunt. 6*to.* Consuetudo tum præter legem, tendens ad jus novum, tum contra legem, unico actu contrario interrumpitur, quia in prima

Resolvuntur casus.

animus se obligandi, in altera bona fides deficit. Hinc si ante tempus præscriptionis legitimum legislator transgressores puniat, vel in tribunali suo pro lege contra consuetudinem judicet, præscriptio interrumpitur, & de novo inchoari debet. Elapso vero tempore, consuetudo legitima per unum actum contrarium non tollitur.

§. 518. Consuetudo etiam legem interpretari potest: c. *Cum dilectus, de Consuet.* & *l. si de ff. de Leg.* ubi dicitur optima Legum interpres.

Jus gentium quid? §. 519. Ad jus consuetudinarium revocari etiam potest *Jus gentium*, quod est ordinatio rationis longævo gentium usu, Deique societatis humanæ gubernatoris consensu inductum ad gentium qua talium publicam felicitatem: adeoque jus gentium vim legis obligantis habet.

Schol. Jus gentium differt 1. a jure naturæ, quia illud ex consensu populorum; hoc sine nostra voluntate sancitum est: illud respicit objecta arbitraria ad majus commodum societatis; hoc respicit objecta in absoluta necessitate fundata: illud est absolute mutabile, & tantum plerisque commune; hoc est absolute immutabile & universale. 2. Differt a jure civili, quod respicit privatas civium necessitates. Objectum juris gentium in genere est omne illud, quod ex fine suo tendit ad convenientem gentium communicationem, uti Legatorum immunitas, commerciorum libertas, bellum justum, &c. Custodiamus igitur Legem Domini semper, qui sit capitis hujus de Conscientia & Legibus Finis.

CAPUT X.

De Vitiis, & Peccatis.

Peccatum quid? §. 520. Actus humani regulis morum difformes dicuntur vitia & peccata, quæ cum virtutibus opponantur, specialia peccata virtutibus opposita in subsequentibus capitibus considerabimus; hic autem prius natura peccati in genere explicanda est. *Peccatum* igitur recte a S. Augustino definitur: Dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam.

Vitium quid? *Schol.* 1. Vitium in moralibus sæpe cum peccato confunditur, licet inter se differant: *Vitium* enim proprie est habitus inclinans ad peccatum: Peccatum vero est actus inordinatus a vitio promanans. Per ly *dictum, factum, concupitum* in definitione peccati explicatur materiale, & reale illius: per ly *contra legem æternam* ostenditur ejus formale, seu defectus realitatis & perfectionis actui debitæ.

An vi- *Schol.* 2. Quærunt hic Scholæ, an omne vitium sit

contra naturam hominis, seu homini disconveniens. Respondemus affirmative. Nam 1. ita docet S. Augustinus *l. 3. de lib. arbitr. c. 13. Omne vitium, eo ipso quod vitium est, contra naturam est.* 2. Omne vitium, etiam virtuti infusæ contrarium; est dispositio hominis contra id, quod convenit ejus naturæ rationali, quia omne vitium contrariatur virtuti; quæ est conveniens naturæ hominis: ergo est contra naturam hominis. 3. Vitium ponit in homine impedimentum ex natura non ortum, ne homo vel a recta ratione per virtutes acquisitas, vel a Deo per virtutes infusas perficiatur, quia contra illas virtutes pugnat: ergo est contra naturam hominis. Non obstat I. quod *Sap.* 12. dicatur: *Erat enim naturalis malitia eorum.* Id quod fluit ex defectibilitate hominis. *Resp.* Dicitur naturalis malitia eorum, non quod sit eorum naturæ conformis, sed in quantum in consuetudinem redacta est, quæ est quasi altera natura: homo est naturaliter defectibilis, quatenus habet naturam, quæ deficere potest; non vero quasi haberet inclinationem ad peccatum, quam certe anima rationalis non habet. II. Si vitium esset contra inclinationem hominis, non esset voluntarium, nec posset homo illi assuefieri, quod tamen in pluribus falsum est. *Resp.* Vitium non est contra inclinationem hominis elicitam, sed contra innatam. Deinde, quæ sunt ita contra naturam, ut repugnent ejus principiis essentialibus, vel proprietatibus, uti irrationalitas, illis homo assuefieri nequit; secus vero, si sint ita contra naturam, quatenus inclinant ad ea, quæ non sunt naturæ consentanea; hæc enim inclinatio a vitio induci potest. III. Quædam peccata sunt specialia contra naturam, uti Sodomia: ergo non omnia. *Resp.* Illa peccata carnis dicuntur speciali ratione esse contra naturam, quia sunt contra ordinem naturalem ab Auctore naturæ ad generationem præscriptum, & sic sunt etiam contra naturam hominis, prout animal est: alia autem vitia sunt contra naturam hominis, prout homo est, & quatenus rectæ rationi repugnant. IV. Vitia virtutibus infusis opposita non sunt contra legem naturæ, quæ actum supernaturalem non præcipit, & lumine naturæ cognosci non possunt: ergo non sunt contra naturam. *Resp.* Vitia illa non sunt contra legem naturæ immediate, & directe, bene vero mediate, quia lex naturæ dictat, esse obediendum Superiori legitime præcipienti; & indirecte, quia ponunt impedimentum, ne natura convenienter perficiatur.

Schol. 3. Ulterius quærunt Scholæ, an formale constitutivum peccati commissionis consistat in aliquo positivo, an in privativo. Salmanticenses putant, in ali-

...tium sit contra naturam hominis?

An formale peccati sit privatio?

quo positivo consistere. Respondemus, formale constitutivum peccati etiam commissionis consistere in aliquo privativo, seu in defectu ulterioris realitatis, sive rectitudinis actui inesse debitæ. Nam 1. S. Scriptura sæpe peccatum vocat *nihil; Amos* 6. *Qui lætamini in nihilo*. Item explicat peccatum per aversionem a Deo: *Is.* 1. *Væ genti peccatrici .... dereliquerunt Deum*. 2. Patres peccatum in privatione boni reponunt. S. Dionysius *de Div. Nom. c.* 4. *Peccatum non est aliquid existens, aut inexistens, sed privatio boni*. S. Augustinus *tr. in Joan. Peccatum nihil est, & nihil fiunt homines, cum peccant*. Ita etiam sentiunt reliqui Patres; & S. Thomas 1. 2. *q.* 10. *a.* 1. ait: *Actus est malus moraliter, in quantum ei deficit de plenitudine essendi*. 3. Malum est essentialiter privatio, & non ens; nam omne ens, in quantum est ens, bonum est: sed peccatum malum est: ergo est essentialiter privatio. Deinde si malitia moralis sit quid reale positivum, Deus ceu causa universalissima omnis realitatis, qualis est quid positivum, consequenter etiam deformitas peccati, juxta adversarios, esset causa hujus deformitatis, adeoque etiam peccati, quod falsum est: siquidem peccatum non habet causam efficientem, sed solum deficientem, cum e contra entitas positiva a causa efficiente procedat. Non obstat I. quod S. Scriptura explicet peccatum per aliquid positivum: *Jer.* 2. per *fodere cisternas: Osee* 9. per *dilectionem vanitatum* & abominationum. *Resp.* S. Scriptura modo per positivum, modo per negativum peccatum explicat: ita ut privativum sit formale, positivum materiale peccati. II. Peccatum commissionis est malum morale per positivam tendentiam, & vitalem in objectum malum, quæ tendentia est quid positivum. *Resp.* Illa tendentia non est formale peccati, sed tantum materiale, quæ non est moraliter mala formaliter, sed tantum fundamentaliter, quatenus ulteriorem realitatem, & perfectionem habere deberet. III. Inter actum bonum & malum est oppositio contraria, quæ datur inter duo positiva. Item moralitas in genere consistit in aliquo positivo, scilicet in ordine transcendentali ad objectum conforme regulis morum: ergo etiam moralitas specifica peccati. *Resp.* Malum in concreto sumptum pro materiali connotante privationem, opponitur bono contrarie: secus, si sumatur in abstracto pro formali malitia, quo modo privative opponitur. Deinde moralitas in genere non est genus univocum ad bonitatem, & malitiam; sed analogum importans unam rationem positivam, alteram negativam. IV. Privatio rectitudinis debitæ inest actui intrinsece malo, & ab eo abesse

nequit; alias actus intrinsece malus, v. g. odium, foret capax rectitudinis; imo peccatum prohibetur: ergo ejus formale quid positivum erit. *Resp.* Actus intrinsece malus non est capax rectitudinis, si spectetur secundum gradum specificum reduplicative, prout est peccatum: secus, si spectetur secundum gradum genericum specificative, prout est actus humanus. Item peccatum prohibetur directe quoad materiale, quod est quid positivum, & consequenter quoad formale, quod materiale secum habet, tamquam privationem debitæ rectitudinis.

§. 521. Distinctio specifica peccatorum moralis desumitur 1*mo* ab oppositione cum diversis virtutibus. 2*do* a diversis præceptis. 3*tio* a diversis objectis formalibus seu motivis prohibendi. 4*to* a diverso modo, quo homo tendit in objectum. 5*to* a circumstantiis, prout transeunt in rationem objecti. Ultimato vero semper specifica peccatorum distinctio sumitur a præceptis formaliter diversis, quia peccatum est intrinsece transgressio legis, vel præcepti. *Distinctio specifica peccatorum unde sit?*

Schol. 1. Juxta has notas igitur peccatum dividitur 1*mo.* in *Originale*, quod contraximus in Adamo, quatenus nostræ voluntates in ejus voluntate inclusæ erant, de quo egimus (t. 1. §. 263. & seqq.): & in *Personale*, quod propria voluntate peccantis committitur. 2*do.* Personale peccatum aliud est *Commissionis*, quando ponitur actio prohibita, v. g. furtum: aliud est *Omissionis*, quando omittitur res præcepta, v. g. Missa. 3*tio.* Personale aliud est *actuale*, seu ipse actus, vel omissio difformis legi: aliud est *habituale*, seu actuale commissum nondum retractatum, nec a Deo remissum, adeoque moraliter perseverans. Peccatum vero, quod committitur ex contracto malo habitu, vocatur *habituatum*. 4*to.* Peccata alia sunt *carnalia*, quæ in delectatione carnis perficiuntur, uti gula, luxuria &c. alia *spiritualia*, quæ consummantur delectatione spirituali, licet eorum objecta sint quid materiale, uti superbia, invidia &c. 5*to.* Alia peccata sunt *contra Deum*, quæ immediate & specialiter illis virtutibus repugnant, quibus obligamur tendere in Deum, uti infidelitas: alia sunt *contra proximum*, quæ specialiter repugnant charitati proximi, uti furtum &c. alia sunt *contra nos ipsos*, quæ specialiter sunt contra temperantiam, & moderationem passionum. 6*to.* Alia sunt *peccata infirmitatis*, quæ ex gravi tentatione: alia *ignorantiæ*, quæ ex ignorantia culpabili: alia *malitiæ*, quæ ex malitiosa determinatione voluntatis potius, quam ex tentatione, vel errore fiunt. 7*timo.* Alia sunt peccata *cordis*, alia *oris*, alia *operis*, prout cogitatione, verbo, vel opere perficiuntur. 8*vo.* Pecca- *Divisio peccati.*

tum dividitur in *Mortale*, & *Veniale*, de quibus inferius. 9*no.* Peccatum aliud dicitur *Theologicum*, si consideretur prout est offensa contra Deum: aliud *Philosophicum*, si consideretur prout contrariatur rectæ rationi.

An detur peccatum Philosophicum? *Schol.* 2. Quæritur, an detur peccatum pure Philosophicum, quod graviter quidem repugnet rectæ rationi, quin sit transgressio legis Divinæ & offensa Dei. Respondetur negative. 1. Quia Alexander VIII. hanc propositionem 2dam: *Peccatum Philosophicum seu morale est actus humanus disconveniens rectæ rationi & naturæ rationali: Theologicum vero & mortale est transgressio libera Divinæ legis. Philosophicum, quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum; sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum;* tamquam scandalosam, temerariam, erroneam, & piarum aurium offensivam damnavit. 2. Ratio est: quando attingitur peccatum ut disconveniens rectæ rationi, hoc ipso attingitur ut disconveniens Legi æternæ, sive ut prohibitum a Deo, quia dictamen rectæ rationis est quasi præco Divinæ voluntatis. Deinde non datur ignorantia invincibilis Dei (t. 1. §. 41. cum Schol.). Ergo nec peccatum pure Philosophicum, quod hanc ignorantiam supponit. Objicit P. Bruyn. I. Peccatum Philosophicum saltem hypothetice defendi potest, quia S. Thomas 1. 2. *q.* 71. *a.* 6. ait, peccatum a Theologis considerari prout est offensa Dei: a Philosophis prout contrariatur rectæ rationi. *Resp.* S. D. non dicit, quod peccatum ut contrarium rationi, sine respectu ad legem Dei æternam, spectari possit. II. Peccatum Philosophicum foret quidem offensa Dei, sed non transgressio legis illius invincibiliter, ut supponitur, ignoratæ. *Resp.* Falso supponitur, quod peccatum ordinem rationis pervertat, quin simul cognoscatur ut transgressio Legis Divinæ.

Peccata Capitalia. *Schol.* 3. Rursus alia peccata dicuntur *Capitalia*, ex quibus alia oriuntur, & septem numerantur, scilicet: Superbia, Avaritia, Invidia, Ira, Luxuria, Gula & Acedia; de quibus agemus, ubi de virtutibus illis oppositis sermo erit. *Peccata in Spiritum S.* Alia sunt peccata *in Spiritum S.* per quæ repelluntur specialia gratiæ dona, quæ sunt effectus Divini amoris, qui Spiritui S. tribuitur. Sex numerantur, scilicet: Præsumptio, Desperatio, agnitæ veritatis Impugnatio, quando ex malitia fidei & Religionis veritas impugnatur; fraternæ charitatis, scilicet gratiæ, & donorum Dei proximo collatorum Invidentia; Obstinatio in pravo proposito, & Impœnitentia; de quibus item

alibi. Alia sunt peccata *in cælum clamantia*, quæ ob specialem malitiam Divinam ultionem illis graviter accersunt, qui eam committunt, suntque hæc quatuor: Homicidium voluntarium, quod in cœlum clamare dicitur, *Gen.* 4. Peccatum Sodomiticum, de quo *Gen.* 19. Oppressio pauperum, viduarum, & pupillorum, *Exodi* 22. Merces operariorum defraudata, *Deut.* 24. *Jac.* 5. Denique alia sunt peccata *aliena*, quæ quidem ab alio complete committuntur, ita tamen, ut propriæ voluntati nostræ tamquam causæ aliquo modo concurrenti imputentur, quod fit novem modis. 1. Jussione, dato mandato alium ad peccatum inducendo, uti David occidit Uriam, 2. *Reg.* 11. 2. Consilio, consulendo peccatum, vel modum peccandi, uti Achitophel Absaloni, 2. *Reg.* 16. 3. Consensu, approbando alterius peccatum, uti Saulus mortem S. Stephani, *Act.* 7. *v.* 60. 4. Irritatione, verbis vel factis alium ad peccatum provocando. 5. Laudatione, vel adulatione, alterius factum deprædicando. 6. Reticentia, fraternam correctionem, aut delationem ad Superiorem omittendo. 7. Conniventia, peccatum non arguendo. 8. Participatione, bona injusta cum aliis retinendo, & recipiendo. 9. Defensione, malefactori patrocinando. De quibus omnibus suo loco. *Peccata in cælum clamantia.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Licet ambulare, & ludere sint actus specie physica diversi, quatenus tamen sunt causa neglecti Sacri, non differunt specie morali, quia uni tantum præcepto, audiendi Sacrum, opponuntur. E contra unus physice actus homicidii in templo, duas specie malitias homicidii, & sacrilegii includit. 2*do.* Licet simplex furtum sit transgressio legis humanæ, Divinæ, & naturalis, habet tamen unicam specie malitiam, quia opponitur uni præcepto non furandi a tribus Legislatoribus dato. 3*tio.* Illa præcepta sunt formaliter diversa, quæ versantur 1. circa materiam notabiliter diversam, v. g. præceptum jejunii, & Missæ audiendæ: vel circa eamdem materiam ex diversis motivis formalibus, uti dum præcipitur jejunium ex motivo obedientiæ, & temperantiæ. 2. Si aliunde constet, quod Legislator intendat diversam obligationem. Quando vero materia est eadem, idem motivum, & eadem Legislatoris intentio, leges tantum materialiter diversæ unum specie peccatum constituunt, uti si præcipitur jejunium in Quadragesima, & Vigilia. 4*to.* Circumstantiæ etiam sæpius speciem peccati mutant (§. 435. Schol.). *Resolvuntur casus.*

§. 522. Distinctio numerica peccatorum ex sequentibus regulis cognosci potest. 1*mo.* Tot sunt numero distincta peccata tum in diversis, tum in eodem physice actu, quot sunt objecta numero distincta moraliter non *Distinctio numerica peccatorum un-*

de suma-tur? unita, in quæ actus tendit. Ratio est, quia idem actus malus, tendens in plura objecta specie morali distincta, contrahit plures malitias specie diversas: ergo etiam idem actus tendens in plura objecta numero distincta non unita, contrahit plures numero malitias (§. 521.), cum malitia actus desumatur ex ordine ad objectum, prout est difforme legi, & rectæ rationi (§. 434.).

2do. Toties peccata interna, vel externa numero multiplicantur, quoties ponuntur actus realiter distincti non uniti moraliter, seu quoties voluntas peccandi moraliter interrumpitur, licet circa idem numero objectum contingat. Nam toties destruitur moralis unitas actuum peccaminosorum, & disceditur ab actu peccaminoso, ita ut actus illi sint completi, nec cum aliis continuati: ergo per se, & independenter ab aliis sunt peccata.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Illa objecta sunt numero distincta, & moraliter non unita, quæ nec ex sua natura, nec ex communi hominum usu, aut prudentum judicio ad eumdem finem ordinantur, seu ad idem peccatum complendum; quæve nec mutuo se augere possunt, nec invicem communia sunt, sed habent proprias rationes completas. Hinc plura numero peccata committit, qui uno actu, sciens ac volens, tres homines occidit: qui uno discursu pluribus detrahit: qui durante eadem voluntate peccandi fornicationem sæpius repetit: qui a pluribus etiam unico actu furatur, quia quodlibet peccatum est completum, & læduntur tot distincta jura, & præcepta, quot sunt distincti homines, & distincta moraliter numero objecta. E contra unum numero peccatum committit, qui simul ab uno 100. florenos aufert, qui unam moraliter gravem summam constituunt. *2do.* Illi actus dicuntur moraliter uniri, qui vel tamquam media ad eumdem finem, vel tamquam partes, & complementa ad eumdem effectum referuntur: sic qui proponit occidere inimicum, sumit gladium, quærit hostem, inventum occidit; unum numero peccatum committit, & sufficienter se accusat, dicendo: deliberare homicidium commisi. *3tio.* Voluntas peccandi moraliter interrumpitur 1. quando plures actus successive exercentur circa plura objecta complete distincta, v. g. si detrahas Petro, postquam detraxisti Paulo. 2. Si actus voluntatis retractetur vel formaliter per pœnitentiam, vel interpretative per cessationem voluntariam, & notabilem sine positiva retractatione; quod fit, quando animus deliberate convertitur ad aliquid, cum actu antea intento incompossibile: cessatio vero notabilis est, si inter plures actus nullo voluntatis affectu inter se connexos tanta temporis mora intercedat, ut prudenti

judicio discontinuari censeantur. Interim hæc cessatio debet esse voluntaria; si enim animus indeliberate per somnum, ebrietatem & involuntariam distractionem ad alia convertatur, & deinde antiquum propositum renovet, voluntas non censetur moraliter interrumpi, & nonnisi unum numero peccatum erit, nisi hæc distractio longo tempore 3. vel 4. diebus duraret. *4to.* Quia sæpe moraliter impossibile est numerum certum explicare, sufficit in Confessione moram temporis exprimere: v. g. per annum in odio vixi, & quoties memoria inimici occurrit, propositum ei nocendi renovavi. *5to.* Si quis uni in eodem æstu sæpius malum imprecetur, idem numero peccatum ob unum actum odii internum, ad quem imprecationes referuntur, committit. Item qui durante eodem impetu sæpius blasphemat, unum numero peccatum committit, eo tamen gravius, quo sæpius imprecationes & blasphemias repetit. Similiter unum numero peccatum sunt oscula, & tactus, ad unam copulam fornicariam intentam, & secutam; secus, si copula illa non intenderetur, sed per accidens sequeretur; excipiuntur etiam actus per se jam completi, uti pollutio. *6to.* Si quis eidem in uno æstu diversa mala, v. g. mortem, infamiam &c. imprecetur; & advertens specificam diversitatem malorum eam intendat, propter objecta specie diversa plura specie peccata committit: si vero illa sub uno genere mali apprehensa imprecetur, uti plerumque contingit, unum numero peccatum committit. Qui vero uno actu idem malum pluribus imprecatur, uno actu pluribus scandalum præbet, detrahit, damnum, & injuriam infert, tot numero peccata committit, quot personarum jura & charitatem debitam læsit; unde numerum personarum in Confessione exprimere debet. Item plura peccata sunt, eidem uno actu in diversa materia detrahere, quia læduntur jura ad plures famas diversas. Denique multiplex peccatum committit, qui uni coram pluribus detrahit; per hoc enim, quod fama apud unum tollatur, manet jus ad famam apud alterum.

§. 523. Cum varia peccata specie inter se distinguantur (§. 521.), sequitur, non omnia peccata esse inter se æqualia. Sic Christus ipse *Joan.* 19. Pilato dixit: *Qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.* Et *Jer.* 7. dicitur: *Pejus operati sunt, quam patres eorum.* Ratio est: Peccata speciem sortiuntur ab objectis, & virtutibus oppositis, ac præceptis &c. (§. 521.). Sed hæc non sunt æqualia. Ergo nec peccata. ***Peccata non sunt æqualia.***

Schol. Dices cum Stoicis: I. Peccatum est privatio, quæ non suscipit magis, & minus: maxime quia tota- ***Solvuntur obiectiones.***

liter tollit formam virtutis oppositam. *Resp.* Privatio in facto esse non suscipit magis, & minus; bene vero in fieri, quia non æqualiter relinquit inclinationem naturalem ad bonum honestum, quæ est radix rectitudinis. Item peccatum tollit formam virtuti immediate oppositam, non vero mediate oppositam, scilicet principia practica bona, synderesim, inclinationem ad bonum honestum, contra quam peccatum solum magis, vel minus pugnat. II. Peccare est transgredi regulam rationis: nihil autem refert, an parum, vel multum eam quis transgrediatur. *Resp.* Non solum præcipitur, ut regulam rationis non transgrediamur, sed etiam, ne ultra eam progrediamur, ubi quo magis quis progreditur, eo magis peccat. III. S. Basilius in *reg. brev.* ait: *Scire illud convenit, differentiam hanc majorum, & minorum peccatorum nusquam in novo Testamento reperiri.* Et S. Isidorus *l.* 8. *orig. c.* 6. *Ille tam nocens est, qui paleas furatus fuerit, quam qui aurum.* Et S. Thomas *q.* 2. *de malo a.* 4. *ad* 4. docet, ea saltem peccata, quæ solo jure positivo prohibentur, esse æqualia. *Resp.* S. Basilius, si tamen liber citatus ejus partus sit, solum vult, nulla esse peccata tam parva, quæ negligi, & contemni debeant. S. Isidorus sententiam Stoicorum, non suam refert. S. Thomas loquitur de legibus humanis determinantibus modum virtutis indivisibilem, ubi omnia peccata contra eamdem virtutem sunt æqualia, v. g. omnes omissiones Missæ.

Gravitas peccatorum unde sumatur? §. 524. Gravitas peccatorum ex objecto, circumstantiis, & nobiliori virtute, cui peccatum opponitur, desumi debet. Nam objectum est primum & principale principium moralitatis actuum humanorum (§. 434.). Ergo contra quanto nobilius objectum agitur, tanto gravius est peccatum. Deinde, quo nobiliori virtuti peccatum opponitur, eo præstantius est objectum, circa quod versatur, & præceptum gravius. Ergo ab oppositione ad nobiliorem virtutem suam gravitatem desumit (§. 521.). Denique circumstantiæ etiam mutant speciem peccatorum (§. 521. & 435.). Ergo ab iis eorum gravitas desumitur.

Resolvuntur casus. *Corollar. Pract.* 1*mo.* Peccata, quæ sunt immediate & directe contra Deum, qualia sunt, quæ opponuntur virtutibus Theologicis per se, sunt omnium gravissima: deinde sequuntur peccata, quæ sunt contra substantiam hominis, uti homicidium: tandem peccata, quæ sunt contra res exteriores. 2*do.* Inter peccata, quæ eidem virtuti opponuntur, illud est gravius, quod principaliori ejus intentioni repugnat: sunt enim quædam virtutes, quæ principalius ordinantur ad compescendum v. g.

appetitum sensitivum, uti intemperantia est gravius peccatum, quam insensibilitas. 3*tio.* Gravitas peccati augetur ex majori voluntate peccandi: unde peccata ex ignorantia & passione sunt minus gravia, quia minus libera, quam peccata, quæ sunt ex fine magis alliciente. 4*to.* Augetur gravitas peccati ex conditione personæ peccantis deliberate, ob majorem cognitionem, ingratitudinem &c. Item ex conditione personæ, in quam peccatur, si sit sanguine juncta, sacra, in dignitate constituta. Item ratione damni subsequentis, si fuerit intentum, vel prævisum, vel per se ex peccato sequatur. 5*to.* Peccata carnalia per se, & cæteris paribus minora sunt, quam spiritualia; quia carnalia solum directe offendunt corpus proprium, spiritualia vero directe offendunt Deum & proximum: carnalia tamen majoris sunt infamiæ, quia sunt circa delectationes nobis, & brutis communes, & plus habent de conversione ad bonum corporale, cum tamen spiritualia habeant plus aversionis a Deo: adeoque peccata mortalia superbiæ, & invidiæ sunt graviora peccatis ebrietatis, & luxuriæ.

§. 525. Ratione gravitatis, & inæqualitatis, peccatum dividitur in mortale, & veniale. *Peccatum mortale* est libera transgressio legis graviter obligantis, cum dissolutione Divinæ amicitiæ, & reatu pœnæ æternæ. *Peccatum mortale quid?*

Schol. 1. Peccatum mortale ex eo dicitur, quia mortem animæ infert, privando eam gratia habituali, quæ est vita animæ. Mortale aliud est *per se*, & ex genere suo, quod ex specifica sua ratione, quam haurit ab objecto graviter prohibito, seclusa malitia alterius speciei, potest esse peccatum mortale; uti peccata contra Deum, virtutes Theologicas, præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. Aliud est mortale *per accidens*, quod aliunde, quam ex objecto, vel præcepto potest fieri mortale, v. g. ratione contemptus, & scandali. *Quotuplex?*

Schol. 2. Finis ultimus peccantis mortaliter est creatura. Nam *Jer.* 2. dicitur: *Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non possunt aquas.* Ubi ostenditur, peccatorem, Deo relicto, velle sitim extinguere in aqua fœtida, scilicet creatura. Et *ad Philipp.* 3. *Quorum Deus venter est.* Ubi iterum aliqua creatura pro Deo seu ultimo fine peccantis assignatur. Et ratio est, quia peccans mortaliter appretiative plus diligit creaturam, quam Deum: *Joan.* 12. *Dilexerunt magis gloriam hominum, quam Deum.* Ultimus vero finis est id, quod maxime amatur, quia amatur propter se, & cætera propter ipsum. Igitur peccans mortaliter pro fine ultimo habet proprium, & privatum *Quis sit ultimus finis peccantis mortaliter.*

suum bonum, non secundum se, sed inordinate amatum usque ad contemptum Dei, & exclusionem gratiæ, & charitatis: peccans enim mortaliter amat proprium & privatum bonum propter se, & cætera bona particularia amat ratione proprii, & privati boni; nam amat bonum commutabile, in quo sibi imaginatur aliquam convenientiam, & commodum. Ergo finis ejus ultimus est bonum privatum, & quidem prout inordinate amatum usque ad contemptum Dei, & gratiæ exclusionem, quia sic est Deo oppositum, & in eum irreferibile.

An mortale in ratione offensæ sit gravitatis infinitæ? *Schol.* 3. Peccatum mortale in ratione offensæ Dei est gravitatis simpliciter infinitæ. Nam gravitas offensæ crescit secundum dignitatem personæ, cui irrogatur, quia offensa moraliter est in offenso, sicuti honor est in honorante; offensus enim est patiens, adeoque subjectum recipiens injuriam; unde sicuti honor crescit secundum dignitatem honorantis, ita offensa secundum dignitatem offensi: sed dignitas offensi scilicet Dei est infinita simpliciter: ergo etiam offensa in genere morali est infinita simpliciter. Non obstat I. quod hoc modo unum peccatum non esset altero gravius, quia infinito majus non datur. *Resp.* Non est altero gravius in ratione offensæ præcise spectatæ ex parte personæ offensæ; bene vero in ratione offensæ spectatæ ex parte objecti, actus & circumstantiarum, ad quæ non tamquam ad causam, sed tamquam ad præsuppositum offensa personalis sequitur. II. Sequeretur, actum charitatis erga Deum esse bonitatis infinitæ; & veniale, Deum offendens, esse malitiæ infinitæ. *Resp.* Deus est tantum objectum charitatis, non vero subjectum, quod solum dignitatem actui communicat, cum sit quid intrinsecum. Deinde veniale respicit quidem Deum ut subjectum, sed non ut capax infinitatis ratione offensæ, quia non tollit rationem ultimi finis.

Requisita ad mortale. §. 526. Ad peccatum mortale requiritur ex parte *intellectus* plena advertentia ad legem, vel moralem malitiam: ex parte *voluntatis* plenus consensus: ex parte *objecti* gravitas materiæ. Nam 1mo. gravitas malitiæ nullo modo cognita, etiam nullo modo est volita: ergo nonnisi perfecta advertentia, & plenus consensus possunt refundere in actum gravem malitiam. 2do. In negotiis, & contractibus magni momenti inter homines requiritur plena advertentia ad onera & obligationes inde emergentes; alioquin non censetur quis illis subjacere: ergo etiam non incurrit aliquis odium Dei, & reatum æternæ damnationis, qui vel non advertit actum, vel objecti malitiam, nec periculum gravis malitiæ; vel non satis libere in eam consentit.

Schol. Peccatum ordinarie solet fieri hoc modo. 1. Excitatur sive a dæmone per suggestionem, sive ab extrinseco per visum, auditum &c. sive ex naturali dispositione, aut infirmitate imago rei delectabilis, aut odibilis in phantasia; unde naturaliter, & necessario oritur motus appetitus sensitivi, qui vocatur *motus primo primus*, quia ante omnem rationis advertentiam ex dictis causis excitatur. Et hæc est *tentatio*. 2. Ob hanc excitationem fit cogitatio in intellectu, seu semiplena, & imperfecta advertentia; qualis est in semidormientibus, ita ut periculum plene non advertatur; unde oritur motus vehementior appetitus sensitivi, qui dicitur *motus secundo primus*. 3. Huic motui, dum non resistitur, sequitur in intellectu plena advertentia objecti, vel actus honesti, aut inhonesti, quam sequitur affectio deliberata voluntatis, vel complacentiæ, vel displicentiæ. Si displicentia objecti, & actus inhonesti oritur, tunc homo resistit, vel avertendo animum ad aliud objectum, vel exercendo actum virtutis, vel suggestionem malam detestando, vel orando Deum, ut liberet a malo. Si vero complacentia objecti inhonesti oriatur, tunc adest delectatio; & hic est primus gradus peccati mortalis, si objectum sit graviter malum, quia hic actus est plene deliberatus, & voluntarius. 4. Hic affectus vel est efficax, qui conjungitur cum proposito, vel desiderio exequendi id malum, quod cogitatum est; vel est inefficax, & est simplex complacentia, seu delectatio deliberate de re illicita cogitata, sine voluntate illam opere perficiendi, quæ etiam vocatur simplex consensus, seu *delectatio morosa;* non quod requirat moram temporis, brevissimo enim tempore perfici potest, sed quod voluntas post plenam advertentiam ei immoretur, & consentiat. Et hic est secundus gradus peccati mortalis. Denique tertius est ipsum opus peccaminosum completum. *Quomodo peccatum fiat?*

Coroll. Pract. 1mo. Plena & sufficiens advertentia ad peccatum mortale censetur, si consensum præcedat expressa, seu actualis cogitatio malitiæ moralis, vel periculi: aut si præcedat expressa aliqua dubitatio: item quando ratio perfecte advertit objectum malum, quoad circumstantias, quibus moveri potest ad illud excutiendum, ubi adest deliberatus consensus. Plena advertentia, & deliberatus consensus in homine a somno plene excitato, sine turbatione advertente, quid agat; semiplena in homine non plene a somno excitato, obscure, & turbate objectum advertente, explicari potest. 2do. Ad peccatum mortale non requiritur reflexa advertentia, sive ut quis cognoscat, se advertere; sed sufficit cogni- *Resolvuntur casus.*

tio directa malitiæ, quam quis deinde vult. Nec requiritur cognitio formalis ipsius actus; sed sufficit malitiæ objectivæ, vel legis, actum prohibentis: malitia autem objectiva sufficienter cognoscitur esse, si cognoscatur, ut inductiva odii Dei, & pœnæ æternæ. 3*tio.* Signa advertentiæ imperfectæ, & indeliberationis sunt 1. Si quis velut semidormiens malum apprehenderit. 2. Si vere semidormiens, vel semiebrius fuerit. 3. Si vehementi passione, aut distractione turbatus fuerit. 4. Si post factum rem melius considerans judicet, quod eam non fecisset, si ita cognovisset, aut mentem serenam habuisset. 4*to.* Signa nullius vel imperfecti consensus in dubio sunt 1. Si dubitans serium animum & sæpius repetitum propositum habuerit, nunquam peccandi mortaliter, & malit mori, quam Deum graviter offendere: talis præsumere potest, se non consensisse; quæ enim sæpe detestamur, advertimus nos contra propositum acceptasse. Consuetudinarius vero, & peccata non valde timens, consensum facilius præsumere potest. 2. Dubitans, si super pravas cogitationes se reflectens statim dolorem & aversionem sentiat, præsumere potest, se non consensisse, maxime si sit timoratæ conscientiæ, & alias in tale peccatum non soleat consentire. 3. Si post tentationem meminerit, se valde timide processisse, conatum ad resistendum adhibuisse, & si in tentatione rogatus fuisset, an vellet consentire, serio respondisset, se nolle; censetur non consensisse. Item 4. si dubitet, an plene vigilans & sibi compos fuerit. 5. Si potuit exequi peccatum, nec tamen fecit. 6. Si adsit defectus ætatis: sola vero perseverantia delectationis non est signum præstiti consensus. Prudentia Confessarii hic succurrere debet. 5*to.* Dubitans, vel deliberans, an debeat peccato gravi consentire, graviter peccat, quia re ipsa peccatum cum Deo super omnia diligendo confert, & periculo proximo consensus se exponit; unde speciem peccati in Confessione exponere debet. 6*to.* In illis peccatis non datur parvitas materiæ, in quibus semper integra ratio gravis malitiæ, sive materia magna, sive parva fuerit, reperitur; talia sunt, quæ Deo imperfectionem immediate imputant: quæ ad peccandum maxime allicerent, si non graviter prohiberentur: quorum materia legi sub pœna gravi latæ, etsi parva sit, præjudicat. 7*timo.* Materiæ quantitas magna, vel parva, vel ex re secundum se spectata, vel ex comparatione ad totum, vel ex ordine ad finem præcepti prudenter desumenda est. 8*vo.* Peccatum mortale etiam cognoscitur, si sit contra Decalogum, vel præcepta Ecclesiæ in materia gravi: si charitatem proximi & justitiam in bonis animæ, corporis, famæ

& fortunæ graviter lædat: si sit contra seipsum cum gravi animæ, vel corporis damno: si imposita sit pœna gravis, si Theologi & timorati ita censeant.

§. 527. Ex dictis sequitur, peccatum mortale posse fieri veniale: 1. Ex conscientia erronea, qua quis invincibiliter judicat, esse veniale, quod de se est mortale (§. 243.). 2. Ex defectu advertentiæ ad legem, & malitiam objectivam. 3. Ex defectu perfecti consensus. 4. Ob parvitatem materiæ tum secundum se, tum ratione circumstantiarum levis (§. 526.). *Mortale subinde fit veniale.*

§. 528. Motus sensualitatis primo primi, qui omnem rationis advertentiam prævertunt, & quos inviti patimur, licet sint circa objecta graviter illicita, non sunt peccata. Ita docet 1mo. Apostolus *ad Rom.* 7. *v.* 20. juxta quem non sunt ab homine prout homo est: *Si quod nolo, illud facio... jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum*, scilicet concupiscentia, quæ vocatur peccatum, quia ex peccato est, & ad illud inclinat: ergo non sunt peccata (§. 520. Schol. 2. & §. 526.). Et *ad Rom.* 8. ait: *Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu.* Ergo cum tamen in iis concupiscentia remaneat, non erit peccatum. Nec juvat dicere cum D. Schubert, ideo nil damnationis illis esse, quia per Christum remissionem peccatorum obtinuerunt: nam ubi est peccati remissio, ibi deest qualitas, quæ peccatum morte dignum reddit (t. 1. §. 575.): imo Deus non potest peccatum remittere, quamdiu adhuc adest: ergo nec concupiscentia juxta adversarios est peccatum, quæ semper adhuc adest. Deinde *Jac.* 1. *Unusquisque tentatur a concupiscentia abstractus, & illectus: deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum.* Ergo nullum est peccatum, antequam concupiscentia concipiat, id est, consensum voluntatis obtineat; alioquin tentatio & consensus non essent gradus diversi. Respondet Schubert, concupiscentiam gignere inclinationem pravam ex improviso ortam, quæ si sola manet, est peccatum involuntarium, & infirmitatis; si vero accedat approbatio, fit consummatum, & proereticum; hinc distinguit peccatum actuale a concupiscentia, non vero originale. Verum hic supponit D. Schubert, peccatum originale consistere in concupiscentia, quod falsum esse patet (t. 1. §. 266.). Item posse dari peccatum involuntarium, quod est contra textus allatos: & ulterius 2do. docet S. Augustinus *l. de ver. Rel. c.* 14. *Aut negandum est, peccatum committi, aut fatendum est, voluntate committi.* Et *l.* 2. *de pecc. mer. c.* 4. *In grandibus baptizatis ad agonem manet concupiscentia, non sibi ad illicita consentientibus nihil omnino nocitura.* Et S. Tho- *Motus primo primi non sunt peccata.*

mas 2. 2. q. 154. a. 5. *Primus motus sensualitatis non habet, quod sit peccatum, nisi in quantum judicio rationis reprimi potest*. Idem definivit Tridentinum *Sess.* 5. *can.* 5. ubi ait, concupiscentiam non nocere non consentientibus, & ideo solum ab Apostolo peccatum appellari, quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Accedit damnatio sequentium propositionum Baji: *Prava desideria, quibus ratio non consentit, & quæ homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto, Non concupisces*. Item: *Concupiscentia, sive lex membrorum, & prava ejus desideria, quæ inviti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia*. 3tio. Nullum est peccatum, nisi sit voluntarium (§. 525. 526.). Sed motus primo primi non sunt voluntarii: ergo non sunt peccata. Dices, esse voluntarios in causa, scilicet, peccato originali nobis in Adamo voluntario. Sed ad peccatum personale requiritur omnino voluntarium personale; & merito Alexander VIII. damnavit hanc propositionem: *In statu naturæ lapsæ ad peccatum, & demeritum sufficit illa libertas, qua liberum, ac voluntarium fuit in causa sua, peccato originali, & voluntate Adami peccantis*. Denique nemo ad impossibile tenetur. Sed impossibile est homini impedire motus primo primos; imo, quando justa causa adest, non tenetur semper removere causas, e quibus oriuntur: ergo ad illos impediendos non tenetur; consequenter non sunt peccata mortalia (§. 525.).

Solvuntur objectiones. *Schol.* Protestantes docent, omnes pravos motus, etiam primo primos, esse peccata mortalia: nimirum dividunt peccatum in voluntarium, seu proereticum, quod cum approbatione, & beneplacito committitur; & involuntarium, quod ex ignorantia, & præcipitantia committitur; unde etiam alia sunt peccata ignorantiæ, alia infirmitatis, ad quæ motus primo primi spectant, quos ideo volunt esse peccata mortalia, quia a concupiscentia procedunt, quæ sicuti est malum morale imputabile, & damnabile, ita & illi sunt imputabiles & damnabiles, licet per fidem nobis remittantur. Probant I. tum quia illi motus prohibentur per præceptum, *Non concupisces*: tum quia 1. *Joan.* 2. dicitur: *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ*. *Resp.* Illo præcepto soli motus voluntarii prohibentur; alii enim non sunt præcepti capaces, cum non sint actus humani (§. 419. & 489.): seu prohibetur, ne pravis concupiscentiis consentiamus. Unde male vertit Lutherus: *Non permitte tibi concupiscere*: nam Hebraicum חמד & Græcum ἐπιθυμέω proprie significat motum animi deliberatum. Tres concupiscentiæ a S. Joanne sumuntur materialiter pro earum obje-

ctis, uti patet ex versu præcedente, & sequente: unde sensus est: quidquid in mundo est, vel suis illecebris animum inquinat, vel opum cupiditate accendit, vel superbia extollit: quod vero hæc bona sint inordinate concupiscibilia, non est ex Deo, nec ex natura rerum, sed ex vitio naturæ per peccatum corruptæ. II. S. Augustinus *l.* 1. *de nupt. c.* 25. ait, motus concupiscentiæ involuntarios prohiberi præcepto, *Non concupisces. Lib.* 4. *cont. Jul. c.* 2. dicit, concupiscentiam nocere etiam non consentientibus: & *c.* 3. ait: *Concupiscentia carnis peccatum est. Resp.* S. D. vult, motus illos prohiberi, non ut peccaminosos, sed ut quid repugnans perfectioni: & *ep.* 200. addit: *Hoc lex posuit, dicendo, Non concupisces; non quod hic valeamus, sed ad quod perficiendo tendamus.* Docet item, concupiscentiam nocere non consentientibus, non quod eos peccati reos faciat, sed quod spiritualem mentis delectationem minuat, dum in ea reprimenda occupatur, uti seipsum ibi explicat. Denique concupiscentiam peccatum vocat, vel late dictum, pro infirmitate naturæ, vel dicit peccatum, si ei consentiatur. III. S. Bonaventura *in* 2. *d.* 21. vult, quod tentatio carnis nunquam sit in nobis sine culpa veniali. Quod idem docet S. Thomas 3. *p. q.* 41. *a.* 1. *ad* 3. *Resp.* S. Bonaventura loquitur de tentatione, & delectatione carnis, quæ ob advertentiam imperfectam subest aliquo modo imperio rationis. Et S. Thomas sumit peccatum pro eo, quod ad peccatum inducit, seu pro quadam inordinatione; vult enim probare, Christum a carne tentatum non fuisse.

§. 529. Ex §. 526. Scholio patet, desiderium, seu affectum efficacem voluntatis esse peccatum; & quidem hoc desiderium habet illam malitiam, quam objectum volitum habere cognoscitur: nam affectus tendit in objectum, prout est in se a parte rei: ergo attrahit totam malitiam, quæ objecto a parte rei inesse cognoscitur: nimirum in affectu efficaci idem est, ac si quis in re ipsa jam commissa delectaretur. *Desideria mala sunt peccata.*

E contra delectatio morosa non circa peccatum jam commissum, sed circa objectum prohibitum illam tantum malitiam contrahit, a cujus delectabilitate voluntas movetur: delectatio enim morosa fertur in objectum præcise, prout objective in intellectu proponitur, ideoque a circumstantiis annexis, licet cognitis, abstrahere potest. Verum licet hæc sententia a multis satis probabiliter defendatur, probabilior tamen, & in praxi tutior est sententia S. Antonini, & aliorum, quod scilicet in Confessione explicandæ sint circumstantiæ personarum, & operis, de quo quis morose delectatur; maxime quia *Delectatio morosa est peccatum.*

hujusmodi delectationibus morosis dediti plerumque etiam optant operis executionem.

Resolvuntur casus. *Corollar. Pract.* 1*mo.* Qui desiderat fornicari cum conjugata, consanguinea &c. adulterium, & incestum committit. 2*do.* In delectatione morosa circumstantiæ personarum & operis juxta modo dicta in Confessione exponendæ sunt. 3*tio.* Circumstantia personæ peccantis semper refundit suam malitiam in actum delectationis morosæ; ideoque Sacerdos de re turpi se oblectans sacrilegium committit, quia hæc circumstantia cohæret personæ, & saltem exercite cognoscitur. 4*to.* Aliud est delectari de re cogitata, v. g. de furto, ita ut ratio delectationis sit ex furto, cogitatio vero sit tantum conditio applicans rem cognitam, quod peccatum est: aliud est delectari de cogitatione rei, v. g. furti, ita ut ratio delectationis sit sola cognitio, quæ cogitatio rei etiam malæ per se mala non est, sed subinde bona: sic Theologus gaudet, quod bene distinguere possit peccata: aliud est delectari de modo operandi male, v. g. de modo artificioso furandi, quod iterum non est peccatum, quia delectatio non est de furto, sed de modo artificioso. Interim in materia lubrica etiam hoc periculosum est ob naturæ corruptæ in objectum propensionem. 5*to.* Motus concupiscentiæ sunt peccata, si accedat consensus, vel formalis, & positivus, dum voluntas eos libere amplectitur: vel virtualis, quando cognoscitur connexio causæ positæ cum pravo effectu: vel interpretativus, vel negativus, quando quis facile potest resistere, & tamen sine causa non resistit, quia hoc modo se exponit periculo consensus formalis: aliud foret, si adesset rationabilis causa sine periculo consensus, v. g. si positive resistendo tentatio augeretur, vel scrupuli orirentur, vel honesta actio, uti exceptio Confessionum, esset omittenda; in his sufficit, ut absente periculo consensus, motus displiceant. 6*to.* Desiderare rem prohibitam sub conditione auferente omnem malitiam operis, qualis est jure tantum positivo prohibita, v. g. velle edere carnes, si non esset dies Veneris, vel quæ jure naturæ solum conditionate prohibentur, v. g. velle occidere furem, si quis esset judex, per se loquendo non est mortale: sæpe tamen est veniale ob actum otiosum. Si vero conditio apposita malitiam actus non auferat, v. g. velle die Veneris comedere carnes, si ad manus essent, illud desiderare est grave peccatum. Si desiderium sit ad objectum in nulla circumstantia licitum cum affectu ad rem ipsam ex natura sua malam, v. g. velle blasphemare, nisi prohibitum esset, est grave peccatum, quia conditio malitiam intrinsecam non aufert. Si vero

desiderium non sit cum affectu in rem ipsam, sed tantum sit manifestatio pravæ propensionis naturæ, quæ ad peccatum traheret, si lex Dei non obstaret; non est grave peccatum, sed potius propensio in malum per recordationem legis Divinæ repressa censetur. *7timo.* Ponens actionem honestam, utilem, vel necessariam, licet prævideat tentationes carnales, non peccat secluso periculo consensus, quia utendo jure suo eas non intendit. Si vero actio non sit utilis, vel necessaria, sed ex levitate fiat, adeoque venialiter mala sit, eam ponens, & motus non intendens, secluso periculo consensus, venialiter solum peccat, quia non sunt voluntarii in causa, quia ex recreationibus etiam honestis oriri possunt. Si vero actiones valde turpes, uti aspectus, tactus, colloquia obscœna, fiant, motus secuti sunt graviter peccaminosi, quia sunt voliti in proxima dispositione ad illos. *8vo.* Conjux non peccat mortaliter, si de maritali copula absente conjuge sine periculo pollutionis morose delectetur, quia de se peccaminosa non est; peccat tamen venialiter, quia nihil hanc delectationem suadet, & si advertat periculum pollutionis, & non resistat, graviter peccat. Vidua etiam mortaliter peccat, si voluntarie consentiat in motum delectationis, ex recordatione copulæ maritalis naturaliter ortæ: sicut & sponsus graviter peccat, si in motum carnis ex cogitatione futuri actus conjugalis consentiat. *9no.* In delectatione morosa ejus objectum, v. g. copula, turpis tactus &c. in Confessione exprimi debet.

§. 530. Causa efficiens peccati interna, immediata, & proxima est ratio, & voluntas (§. 525. 526.): mediata vero appetitus sensitivus. Et quidem ex parte rationis causa peccati est ignorantia: ex parte appetitus sensitivi, passio: ex parte voluntatis, malitia. Causa vero externa, quæ internas causas ad peccatum movet, potest esse homo, dæmon, vel sensibilia externa. *Causa efficiens peccati.*

Schol. Subjectum peccati formaliter sumpti est voluntas; peccatum enim est actus voluntarius. Item appetitus sensitivus, & ratio possunt esse subjectum peccati formaliter sumpti, quatenus in appetitu sensitivo & ratione subjectantur quidam mali habitus, uti intemperantia, & imprudentia, & quatenus aliquam imperfectam libertatem ob conjunctionem cum voluntate participant. Membra tamen & sensus externi non sunt subjectum peccati formaliter sumpti, quia non habent libertatem nisi denominative, & organa, seu instrumenta despotice a voluntate mota. An vero peccatum saltem veniale possit esse in, & a solo appetitu sensitivo absque omni influxu saltem interpretativo voluntatis, lis est de nomine. Salmanticenses affirmant, qui putant, *Subjectum peccati.*

omnes motus sensualitatis secundo primos esse veniale, quia appetitus sensitivus ex sola habituali conjunctione cum voluntate est liber. Verum cum voluntas hos motus impedire possit, tunc si non impediat, saltem interpretative influit, & consentit.

Ignorantia est causa peccati. §. 531. Ignorantia igitur antecedens, & consequens est causa peccati, non vero concomitans (§. 429.). Ignorantia enim antecedens, & consequens tollit scientiam, quæ si adesset, prohiberet peccatum: concomitans vero non removet scientiam, quæ si adesset, peccatum impediret, sed etiam ea præsente peccatum tamen fieret. Interim ignorantia antecedens est tantum causa peccati materialiter sumpti, quia actus ex illa sequens quoad formale peccati supponitur invincibiliter esse ignoratus (§. 429.); adeoque est involuntarius. E contra ignorantia consequens est causa peccati formaliter sumpti, quia actus ex illa sequens, etiam quoad circumstantiam peccati formalis, est voluntarius, cum hæc ratio sit voluntarie & vincibiliter ignorata (loc. cit. Schol.).

§. 532. Cum vero ignorantia invincibilis excuset a peccato formali (§. 531.), hinc etiam invincibilis ignorantia juris naturæ excusat a peccato formali ex ea operantem. Ita patet *1mo.* ex hac propositione ab Alexandro VIII. damnata: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.* *2do.* S. Augustinus *l.* 3. *de lib. arbitr. c.* 19. ait: *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere, quod ignoras.* Quæ verba exponens S. Thomas *q.* 3. *de malo a.* 7. *ad* 7. ait: *Dicendum, quod ignorantia, quæ est omnino involuntaria, non est peccatum.* *3tio.* Ignorantia tollit ab actu rationem voluntarii (§. 429.): ergo excusat a peccato (§. 525. 526. 528.). Deinde ignorantia invincibilis juris positivi juxta adversarios excusat a peccato formali operantem ex illa, quia, quod ex ea sequitur, est involuntarium: ergo etiam ignorantia invincibilis juris naturæ; nam nec sufficit ad peccatum personale voluntarium in peccato originali Adami (§. 528.); & ignorantia etiam juris positivi est effectus peccati originalis, cum re vera sit magnum malum, impediens nos a moribus rite pro salute obtinenda conformandis: ergo si hæc, etiam illa a peccato formali excusat.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Lutherus *in c.* 12. *Gen.* Calvinus *in c.* 12. *Lucæ:* Jansenius *l.* 2. *de statu nat. laps. c.* 2. & omnes, qui cum Bajo docent, hominem damnabiliter peccare in eo, quod necessario facit, negant, ignorantiam invincibilem juris naturæ excusare a peccato formali. L.

enim *Gen.* 20. Abimelech invincibiliter ignorabat, Saram esse uxorem Abrahæ; & tamen peccavit, eam sibi desponsando, uti ipse fatetur: *Induxisti super me peccatum grande;* unde merito punitus fuit. Item Judæi invincibiliter ignorabant, Christum esse Deum: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Quod idem dicendum de persecutoribus Apostolorum, & Martyrum, de quibus dicitur: *Venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur, obsequium se præstare Deo: Joan.* 16. & tamen hi peccarunt. Et *Lev.* 4. & *Num.* 15. præcipiuntur sacrificia pro peccatis ignorantiæ invincibilis, quia dicitur: *Quoniam sponte non peccaverunt. Resp.* Licet Abimelech non peccaverit peccato adulterii *v.* 6. quod non præcognovit *v.* 4. culpam tamen aliquam habuit, tum rapiendo peregrinam fœminam ob pulchritudinem; tum non satis investigando, an maritum habeat: per peccatum grande, periculum, vel pœna peccati intelligitur; nam dicitur: *Super regnum,* quod non peccavit. Judæorum, & persecutorum ignorantia fuit vincibilis; nam Christi Divinitatem ex prophetiis, & miraculis discere potuissent. Sacrificia illa sunt pro peccatis ignorantiæ vincibilis, & dicitur, quod sponte non peccaverunt, id est, peccarunt per ignorantiam vincibilem, adeoque non omnino perfecte voluntarium, sed secundum quid voluntarium peccatum commiserunt. III. Regula juris 13. *in* 6. dicit: *Ignorantia facti excusat, non ignorantia juris.* Et *c. In lectum, caus.* 34. *q.* 1. punitur, qui ex ignorantia invincibili cognovit non suam, *Resp.* Illa regula juris est tantum pro foro externo, ubi ignorantia juris non præsumitur. In altero casu pœna fuit tantum medicinalis, & in cautelam committendorum; vel præsumptio fuit, debitam diligentiam non esse adhibitam. III. S. Augustinus *de grat. & lib. arb.* ait *c.* 3. *Illa ignorantia, quæ non est eorum, qui scire nolunt; sed eorum, qui tamquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credidit, quia non audivit, sed fortasse, ut mitius ardeat.* Et *l.* 1. *op. imperf. c.* 15. agnoscit necessitatem peccandi ex ignorantia. Item Patres Concilii Diospolitani damnarunt hanc propositionem Cœlestii: *Oblivio & ignorantia non subjacent peccato, quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem.* Et S. Thomas 3. *p. q.* 80. *a.* 4. *ad* 5. docet, ignorantiam juris non excusare a peccato. *Resp.* S. Augustinus in primo loco loquitur de ignorantia vincibili indirecte volita in negligentia discendi: vel si de invincibili loquitur, dicit, eam in Inferno puniri, quatenus est cum aliis

peccatis contra jus naturæ commissis conjuncta, & quatenus est ignorantia juris Divini positivi, quod si quis nesciat, levius punitur, quam si legem naturalem, & positivam sciret. In altero loco loquitur S. Doctor de ignorantia vincibili, & de necessitate peccandi consequente. Patres Diospolitani ignorantiam vocant peccatum, id est, effectum peccati originalis, quod Pelagiani negabant. S. Thomas loquitur etiam de ignorantia juris vincibili. IV. Si ignorantia invincibilis a peccato excuset, melior est conditio ignorantis, qui tantum materialiter peccat, quam scientis, qui peccat formaliter. Item ethnici & hæretici de sua fide non dubitantes, a peccato formali excusarentur. *Resp.* Falsæ sunt sequelæ: nam invincibiliter ignorans ita est constitutus, ut non ageret contra legem, si eam agnosceret. Ethnici laborant ignorantia vincibili, quia non datur ignorantia invincibilis veri Dei. Hæretici vero materialiter tales non peccant.

Deus nequit esse causa peccati.

§. 533. Quia causa peccati est ratio, & voluntas &c. (§. 530.), & peccatum est contra legem æternam (§. 520.); hinc Deus 1. nec est, nec esse potest per se, & directe causa peccati nec impellendo, nec movendo, nec jubendo, nec faciendo, nec per se, nec per alios tamquam instrumenta. Hoc docet 1*mo.* S. Scriptura: *Ps.* 5. *Non Deus volens iniquitatem Tu es: Sap.* 14. *Illi odio sunt impius & impietas ejus: Eccl.* 15. *Nemini mandavit, impie agere: ad Rom.* 9. *Numquid impietas apud Deum? absit: Jac.* 1. *Deus intentator malorum est.* Dicunt quidem Calvinistæ, voluntatem Dei nolentis peccatum esse tantum voluntatem signi; præter hanc vero eum alia voluntate proprie dicta velle peccatum. Verum Deus non solum dicitur non velle peccata, sed etiam non facere: quæ autem Deus vult voluntate proprie dicta, illa facit (t. 1. §. 88.). Deinde voluntas signi est præceptum seu inhibitio (*t.* 1. §. 83. Schol.). Sed Deus peccatum non præcipit, sed odit (t. 1. §. 81.), & punit (t. 1. §. 120.). Ergo non vult proprie. 2*do.* Patet ex PP. S. Dionysio *c.* 4. *de Div. nom.* S. Basilio *hom.* 9. & S. Augustino *l.* 3. *de lib. arb. c.* 16. *Omnino non invenio, nec invenire posse, & prorsus non esse confirmo, quomodo tribuantur peccata nostra Creatori nostro.* 3*tio.* Ita definiunt Concilia: Arausicanum II. *c.* 23. *Aliquos ad malum Divina voluntate prædestinatos esse, non solum non credimus, sed etiam si sunt, qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus.* Et Trident. *Sess.* 6. *can.* 16. *Qui dixerit . . . mala opera, ita ut bona, Deum operari, non permissive solum, sed etiam proprie & per se . . ;*

anathema sit. *4to.* Deus omnia distinctissime cognoscit, & ab omni falso judicio, & errore remotissimus est (t. 1. §. 61.). Ergo causa peccati esse nequit (§. 530.). Deinde peccatum consistit in aversione ab ultimo fine (§. 525. Schol. 2.). Sed Dei voluntas nequit averti ab ultimo fine, cum ipse sit ultimus finis (t. 1. §. 393.). Ergo peccare nequit; maxime quia peccatum velut mera privatio (§. 520. Schol. 3.), est a principio defectivo, quale Deus esse nequit (t. 1. §. 55.). Denique non est ratio, cur Deus velit, & faciat homines peccare: non manifestatio justitiæ in puniendo; nam efficere injustum, ut puniatur, injustitia est, quia sic intenderetur culpa propter pœnam, cum e contra pœna propter culpam intendi debeat: non manifestatio misericordiæ in parcendo, quia crudele foret, facere impium, ut ab impietate liberetur, sicuti crudele est, hominem vulnerare, ut sanetur.

2. Deus nec per accidens & indirecte est causa peccati, quia Deus secundum leges suæ sapientiæ, & providentiæ universalis non tenetur impedire peccata, quæ permittit; imo hæc permissio Divinæ perfectioni conformis est, cum Deus peccata permittat intuitu majoris boni, ad quod illa dirigi posse videt; si enim mala non permitteret, quando ex hac permissione majus bonum oriturum videt, omne bonum non vellet.

Schol. Primus, qui blasphemavit, Deum esse auctorem peccati, fuit Florinus Montani discipulus, teste S. Irenæo apud Eus. *l.* 5. *hist. c.* 20. Calvinus, & Zwinglius docent, Deum ab æterno prædefiniisse omnia peccata hominum, & in tempore ad illa impellere; nec tamen Deus auctor & causa peccati esse potest, tum quia per peccatum originale tota humana natura corrupta fuit: tum quia ad peccatum impellit ex bono fine, ut justitiam suam puniendo, & misericordiam parcendo manifestet: tum quia Deo lex posita non fuit. Quippe I. Deus ab æterno peccata prædefinivit. *Gen.* 45. Joseph dicit: *Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum.* *Act.* 2. Christus dicitur, *definito consilio & præscientia Dei* traditus. 2. *Reg.* 16. *Præcepit Deus* Semei, ut malediceret David. 2. *Reg.* 24. *Deus commovit* David, ut numeraret populum. 3. *Reg.* 22. Deus dicit Spiritui nequam: *Decipies, & prævalebis. Vade, & fac ita.* 2. *Reg.* 12. *Tollam uxores tuas* (David). *Isai.* 10. Sennacherib dicitur *virga furoris Domini*. *Ps.* 104. *Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus. Ad Rom.* 9. *Tradidit eos in reprobum sensum.* Et *Joan.* 13. Christus Judæ dixit: *Quod facis, fac citius.* *Resp.* In Adamo & Angelis antequam peccarent, natura corrupta *Solvuntur objectiones.*

non fuit, & tamen peccarunt: deinde non sunt facienda mala, ut manifestetur gloria Dei. Et denique Deus & ejus Sapientia sibi lex est, quam sine negatione sui ipsius transgredi nequit; adeoque rationes Calvini nullæ sunt. Joseph non peccatum fratrum suorum, sed transitum suum in Ægyptum ad voluntatem Dei refert. Deus mortem Christi, non vero peccatum Judæorum decrevit. Deus maledictionem Semei solum permisit, & ad materiale ejus solum concurrit. Non Deus, sed furor Domini, id est Satan, David ad numerandum populum commovit. Illud, *Fac ita*, denotat solam permissionem; nam Spiritus malus ad hoc jam per se paratus nullo præcepto egebat. Deus solum permisit, ut uxores David tollerentur, Sennacherib percuteret Judæos, & alii odirent populum ejus. Tradit Deus nonnullos in reprobum sensum deserendo & non impediendo, quominus peccatores reprobum suum sensum sequantur. Christi verba ad Judam solam permissionem denotant, & quod malum ejus consilium impedire nolit. II. S. Augustinus in *Enchir. c.* 101. ait: *Fieri potest, ut hoc velit homo voluntate mala, quod Deus vult bona*. Et *de lib. arb. c.* 20. ait, quod Deus Semei voluntatem proprio vitio suo malam in peccatum maledictionis judicio suo justo & occulto inclinaverit. *Resp.* In primo loco S. D. agit de objecto non secundum se, sed ex circumstantia malo, & ponit exemplum in morte patris, quam Deus in cautelam, filius ob hæreditatem vult. In alio loco vult, Deum inclinare voluntatem in malum, non impellendo, sed non impediendo, & permittendo. III. Deus sæpe punit unum peccatum per aliud, est causa liberi arbitrii peccantis, & excæcationis: ergo causa peccati. *Resp.* Peccatum est pœna alterius ratione suorum adjunctorum, scilicet privationis gratiæ ad vitandum aliud peccatum. Deus est causa liberi arbitrii, quantum ad esse, non quantum ad deficere a Deo per peccatum. Deus est causa excæcationis non positive excæcando, sed gratiam ex justo judicio subtrahendo.

Effectus peccati, corruptio boni naturalis. §. 534. Effectus peccati sunt 1. Corruptio boni naturalis, id est, inclinationis ad bonum honestum, non quidem totaliter, prout radicatur in rationalitate, sed ex parte termini, prout per peccatum actuale inducitur prava dispositio ad actum similem.

Macula peccati. §. 535. Alter effectus peccati est Macula in anima, quæ post actum peccati in ea remanet. Sic S. Scriptura vocat peccatum maculam. *Jos.* 22. *Macula hujus sceleris in vobis permanet. Jer.* 2. *Maculata es in iniquitate tua. Eccli.* 31. *Beatus vir, qui inventus est sine macula.* Quippe anima dicitur metaphorice macu-

lari, dum ex inordinato ad creaturas affectu nitorem suum ex lumine rationis, & gratiæ habitum perdit: ergo quamdiu est extra hoc lumen, macula in ea manet.

Schol. Quærunt hic Scholæ, quid sit hæc macula peccati. Scotus putat, esse reatum pœnæ. Sed contra hanc sententiam pugnare videntur hæ propositiones damnatæ Baji: *In peccato duo sunt, actus & reatus: transeunte actu, nihil remanet, nisi reatus, sive obligatio ad pœnam.* Et: *In Sacramento Baptismi, aut Sacerdotis Absolutione proprie reatus peccati duntaxat tollitur, & ministerium Sacerdotum solum liberat a reatu.* Deinde macula peccati non est reatus pœnæ, si hic sumatur pro ordinatione activa vel passiva ad pœnam, quia sic est bonum justitiæ & a Deo; macula vero a Deo esse nequit. Nec est reatus pœnæ sumptus pro condignitate pœnæ, quia hæc sequitur solum ad culpam, & maculam. Vasquez putat, maculam esse denominationem extrinsecam ab actuali peccato præterito. Verum homo non denominatur justus ab actu bono transeunte, sed a forma intrinseca seu gratia (t. 1. §. 563.). Ergo nec peccator a peccato præterito. Martinez vult, maculam esse habitum, seu dispositionem inclinantem in bonum commutabile. Verum per justificationem tollitur macula (t. 1. §. 572. 573.), & tamen non tollitur omnis prava inclinatio: ergo in hac non consistit. Igitur melius respondetur, maculam peccati mortalis esse privationem nitoris gratiæ, seu privationem ipsius gratiæ connotantem peccatum actuale præcedens, a quo causatur: tum quia privatio gratiæ sanctificantis primo per justificationem expellitur: tum quia homo per gratiam sanctificantem habitualiter justus constituitur, adeoque etiam per ejus privationem habitualiter est peccator: debet tamen connotare peccatum præcedens, quia, ut macula habeat rationem culpæ, debet esse voluntaria, adeoque connotare debet actum voluntatis, a quo causatur, & sine hac connotatione non foret ratio, cur plures, & inæquales sint maculæ. Non obstat I. quod in offendente Principem macula sit reatus pœnæ, & post actum meritorium nil remaneat, nisi condignitas præmii. *Resp.* Disparitas est, quod amicitia Principis nil intrinsecum ponat in homine, sicuti amicitia Dei (t. 1. §. 563.). Item per actum meritorium augetur gratia, adeoque animæ nitor. II. Conversio ad creaturam in peccatore consistit in habitu inclinante voluntatem ad illam: ergo etiam aversio a Deo. *Resp.* Ad conversionem ad creaturam sufficit inclinatio voluntatis, nec aliquo habitu indiget. III. Homo in statu naturæ puræ peccans contraheret maculam, quæ tamen non esset

Quid sit?

privatio gratiæ; imo hæc privatio est pœna peccati inflicta: ergo non est maculâ. *Resp.* In statu naturæ puræ peccatum per accidens non est privatio gratiæ. Item privatio gratiæ physice sumpta est pœna; non vero si sumatur moraliter, prout est voluntaria ex actu peccati.

Reatus pœnæ. §. 556. Tertius effectus peccati est Reatus pœnæ. *Exodi* 22. *Percussit Dominus populum pro reatu vituli. Ps.* 31. *Multa flagella peccatoris.* Et ratio est: Peccans violat ordinem & æqualitatem justitiæ Divinæ, voluntati suæ plus tribuendo contra mandatum Dei, quam debet: ergo recta ratio postulat, ut illum per compensationem pœnæ restauret. Hinc quia peccans ordinem rationis, ordinem exteriorem Superioris gubernantis, & ordinem Divini regiminis transgreditur; ideo triplicem pœnam incurrit: unam a seipso, quæ est remorsus conscientiæ; alteram ab homine; tertiam a Deo.

Reatus pœnæ quid? *Schol.* Reatus pœnæ non est ordinatio activa, vel passiva ad pœnam, sed est condignitas, & debitum pœnæ propter peccatum luendæ: prius enim peccatum pœna dignum est, quam ad illam ordinetur. Hoc debitum est quid absolutum, & virtualiter tantum a peccato habituali distinctum, nempe conceptus ejus secundarius. Unum etiam peccatum aliquo sensu potest esse pœna alterius peccati, non quidem per se secundum rationem formalem peccati, quia peccatum egreditur a voluntate, pœna vero est contra voluntatem: item pœna est actus justitiæ vindicativæ, est secundum rationem, & a Deo; quæ omnia peccato formaliter sumpto non conveniunt: sed est pœna per accidens ratione adjunctorum, tum ratione gratiæ in pœnam peccati subtractæ: tum ratione afflictionis, molestiæ, & perturbationis animæ: tum ratione laboris, & expensarum faciendarum pro implenda concupiscentia: tum ratione remorsus conscientiæ, infamiæ, morborum, paupertatis, & aliorum incommodorum peccatum consequentium.

Pœna damni & sensus. §. 557. Peccatum mortale personale inducit reatum duplicis pœnæ, damni & sensus, æternum in Inferno tolerandæ. Ita patet 1*mo.* *Matth.* 25. *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum.* Ubi ly *discedite a me*, pœnam damni; ly *in ignem æternum*, pœnam sensus denotat. Ratio est, quia in peccato mortali est aversio a Deo ultimo fine, cui respondet pœna damni, & conversio ad creaturam, cui respondet pœna sensus, id est, per quamdam appropriationem; nam quia conversio est aversiva, tam aversio quam conversio pœna damni & sensus punitur. Pœnam vero hanc esse æternam, dictum est (t. 1. §. 200.), ubi etiam de Inferno egimus (t. 1. §. 198. & seqq.).

Quaenam poena gravior?

Schol. 1. Dolor ex amissa beatitudine non est proprie pœna, sed pœnam supponit, a qua causatur; reductive autem pertinet ad pœnam damni, ex qua resultat. Pœna damni est gravior pœna sensus, quia est quasi essentialis, & opponitur visioni beatificæ; pœna vero sensus est quasi accidentalis, & beatitudini accidentali opponitur. Item pœna damni non est in omnibus damnatis æqualis (t. 1. §. 408.).

An pœna sit infinita?

Schol. 2. Utraque pœna damni & sensus est finita simpliciter, & intrinsece; nam forma, qua privat pœna damni, seu visio Dei, non est simpliciter infinita; & dolor ac tristitia ex hac privatione sequens est etiam simpliciter finita, cum nullum accidens creatum sit infinitum. Ergo pœna damni, & ex paritate rationis pœna sensus, quæ est actio ignis utique finita, est simpliciter finita. Interim tamen pœna damni secundum quid infinita dici potest, quia licet immediate sit privatio boni finiti, scilicet visionis beatificæ; mediate tamen est privatio boni infiniti, nempe Dei; Ergo saltem objective & extrinsece infinita dici potest.

An mortale ex se inducat pœnam æternam?

Schol. 3. Peccatum mortale ex se, & ex intrinseca sua ratione, ac malitia inducit reatum pœnæ æternæ, tum quia dicit deordinationem ex se irreparabilem, avertendo ab ultimo fine; qui error reparari nequit, sicuti ille circa primum principium in speculativis, quia non datur per se aliquid, a quo reparetur: tum quia peccatum mortale est mors animæ, quæ naturaliter reparari nequit.

Peccatum veniale quid?

§. 538. Hucusque de peccato mortali egimus: nunc de veniali tractandum restat. Est igitur *Peccatum veniale* libera transgressio legis tantum leviter obligantis, aut transgressio non perfecte libera legis graviter obligantis.

Schol. 1. Peccatum veniale aliud est *ex genere suo*, quod ex materia, circa quam versatur, non trahit gravem malitiam: aliud est *ex parvitate materiæ:* aliud *ex imperfectione actus*. Peccatum veniale a mortali differt. 1. Mortale est simpliciter contra legem Dei, quatenus est contra finem legis, qui est Charitas Dei, & proximi (§. 525. Schol. 2.); non vero veniale. 2. Mortale avertit a Deo ultimo fine, & constituit ultimum finem in creatura (loc. cit.); veniale vero servato ordine ultimi finis facit inordinationem circa media. 3. Mortale contrariatur gratiæ, & Charitati, illasque destruit (loc. cit.); non vero veniale. 4. Mortale destruit amicitiam Dei; veniale solum minuit. 5. Mortale est contemptus Dei, cui peccans creaturam præfert; non vero veniale. 6. Mortale tollendo gratiam est mors animæ; veniale est tantum morbus illius. 7. Mortale inducit deordina-

tionem in se irreparabilem; veniale reparabilem. 8. Mortale inducit reatum pœnæ æternæ; veniale reatum pœnæ temporalis. Differentia tamen formalis inter peccatum mortale, & veniale est, quod mortale sit perfecte contra legem, avertendo ab ultimo fine cum contemptu, & dissolutione amicitiæ, gratiæ, & Charitatis Dei; quod non facit veniale. Igitur peccatum mortale, & veniale essentialiter differunt: quia malitia peccati mortalis consistit in habitudine improportionis ad ultimum finem; malitia vero peccati venialis in habitudine improportionis ad media fini non necessaria. Hinc divisio peccati in mortale, & veniale est analoga analogia proportionalitatis, quia mortale, & veniale inæqualiter rationem peccati participant: mortale perfecte, quia est perfecte contra legem, & avertit ab ultimo fine: veniale imperfecte, quia non avertit a fine, sed media tantum deordinat.

Schol. 2. Finis proximus peccantis venialiter est bonum particulare; finis vero ultimus beatitudo ut sic, seu esse bene, & beate: hoc modo intelligitur, quomodo in peccante venialiter habeatur finis ultimus non solum negative, sed etiam positive sine exclusione Charitatis, quia talis finis communissimus, cum sit necessario amatus, & de se indifferens, ut bono vel malo objecto applicetur, nullam ex se tribuit actui bonitatem, vel malitiam, sed ab utroque abstrahit.

Dantur peccata venialia. §. 539. Dantur igitur peccata venialia ex natura sua, & non solum ex conditione peccantis a mortalibus distincta. Nam 1mo. in S. Scriptura quædam peccata sine ullo respectu ad personas comparantur rebus levissimis, uti *culici*, alia rebus gravissimis, uti *camelo*, *Matth.* 13. *v.* 24. quædam *festucæ*, quædam *trabi*, *Luc.* 6. quædam *fœno*, quædam *stipulæ*, 1. *ad Cor.* 3. Ergo dantur peccata venialia. Dicit Schubert, tantum differentiam peccatorum ostendi. Verum hæc differentiam essentialem denotant, sicuti inter culicem, & camelum differentia specifica intercedit. Deinde S. Scriptura dicit, quædam peccata committi a justis in justitia perseverantibus, *Jac.* 5. *In multis offendimus omnes*, adeoque etiam justi. Et *Prov.* 24. *v.* 16. *Septies cadet justus, & resurget*. Sed hæc sunt peccata venialia (§. 538.). Ergo dantur. Certe in citato textu Proverbiorum non agitur de lapsu in miserias corporales; nam immediate ante dicitur: *Ne quæras iniquitatem in domo justi, quia septies cadet justus:* & sequitur: *Impii autem corruent in malum*. Hebraice ברעה, quod proprie malitiam significat: unde Lutherus male vertit: *Impii submergentur in infortunio*; nam *Matth.* 18.

v. 21. S. Petrus ad hunc locum respiciens, & quærens *Quoties in me peccabit frater meus? usque septies?* certe de culpa agit. Deinde non agitur ibi de lapsu in tentationes spirituales; nam, qui tentatur, nondum cecidit, si tentationi resistat, sed stat victor: quomodo autem resurget, qui victor stetit? Hebraicum נפל *naphal*, lapsum in peccatum significat, uti patet *Jer.* 8. *v.* 4. Denique *septies* non debet repeti: septies cadet justus, & septies post quemlibet lapsum resurget: nam hoc gratis asseritur; & tamen dicitur: *Justus* in nominativo *resurget*. 2*do*. Patet ex Traditione. Concilium Milevitanum *can.* 7. definit: Sanctos in hac vita non tantum humiliter, sed etiam veraciter dicere: *Dimitte nobis debita nostra*. Ergo agnoscit, quædam peccata esse in Sanctis, quibus non desinunt esse Sancti, adeoque venialia. S. Augustinus *Serm.* 29. *de verb. Ap.* per rugam *ad Eph.* 5. peccata venialia intelligit: Origenes *hom.* 35. per festucam: Tertullianus *l. de anima c.* 17. per culicem. Merito proinde hanc veritatem definivit Tridentinum *Sess.* 6. *cap.* 11. & juste damnata est hæc Baji propositio 21. *Nullum est peccatum natura sua veniale; sed omne peccatum meretur pœnam æternam*. 3*tio*. Inter amicos dantur offensæ leves, amicitiam non dissolventes: ergo etiam apud Deum: licet enim omne peccatum sit contra sanctitatem Dei; non tamen omne est aversio ab eo tamquam ultimo fine, inducens reatum pœnæ æternæ; quis enim dicat, hominem ob verbum otiosum a Deo pœna æterna in Inferno esse puniendum?

Schol. 1. Protestantes negant, dari peccatum veniale, quod æternæ pœnæ reatum non inducat, sed volunt, peccatum veniale esse id, quod hominem quidem actu æternæ morti non subjicit, licet eam mereatur, quia cum fides existere pergat, qua remissio peccatorum continuo impetratur, actu in mortem non imputatur. Nam I. *Matth.* 5. *v.* 9. dicitur: *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, minimus*, id est nullus, juxta S. Thomam, *vocabitur in regno cœlorum*. *Joan.* 13. *v.* 8. Christus S. Petro dixit: *Si non lavero te, non habebis partem mecum:* quod S. Augustinus de peccatis venialibus intelligit. Item *Jac.* 2. *v.* 10. *Qui offendit in uno, factus est omnium reus*. Imo *Ezech.* 18. *Deut.* 27. 1. *Joan.* 3. de peccato indefinite dicitur, quod mortem animæ afferat. *Resp. Matth.* 5. per minima non intelliguntur minima per se, sed minima in falso sensu Pharisæorum, qui maxima pro minimis habebant. Venialia etiam peccata impediunt a regno cœlorum, nisi remittantur; unde non habebunt partem cum Christo, habent tamen

Solvuntur objectiones.

principium veniæ. Locus S. Jacobi est de præcepto Charitatis Dei, & proximi, quod tamen in veniali peccato non graviter læditur. Peccatum veniale mortem animæ solum dispositive infert, in quantum ad mortale disponit. Unde etiam Patres ad fugam peccati venialis vehementer hortantur. II. Veniale lædit præceptum dilectionis Dei, a quo peccantem avertit, & ad creaturam convertit. *Resp.* Lædit dilectionem Dei, sed non graviter, & convertit ad rem creatam parva cupiditate, per quam ab amore summi Boni non avellitur. III. Veniale est offensa Dei, nec illud pro omni bono comparando committere licet: ergo omne malum ejus culpa superat; adeoque mortalis est. *Resp.* Veniale est offensa Dei, in re levi charitatem non omnino destruens: superat etiam omne malum physicum, adeoque illi tamquam malum morale præferri nequit; est tamen minor culpa, quam mortalis. IV. Minimum opus bonum a justo patratum meretur vitam æternam: ergo minimum peccatum pœnam æternam. *Resp.* Disparitas est: minimum opus justi elicitur ex charitate habituali, cui Deus ex infinita misericordia, coronante ultra condignum, promisit vitam æternam: minima vero culpa non destruit charitatem, adeoque Deus justissimus ultra demeritum non punit.

An in statu innocentiæ potuerit homo peccare venialiter?

Schol. 2. Homo in statu innocentiæ non potuit peccare venialiter, antequam peccaret mortaliter, quæ impeccabilitas oriebatur ex dono justitiæ originalis; nam vi hujus pars sensitiva sub ratione; & ratio inferior sub ratione superiori; ratio vero superior sub Deo recto ordine continebatur. Ergo nulla inordinatio in homine esse potuit, nisi ab eo incipiatur, quod ratio superior Deo tamquam ultimo fini non subjiciatur; quod fit per peccatum mortale. Deinde veniale est verum malum, & miseria; generat habitum vitiosum, & pœnam post se trahit; quæ omnia statui innocentiæ repugnant (t. 1. §. 254. 255.). Non obstat I. quod homo in statu innocentiæ potuerit peccare mortaliter, & fuerit liber: ergo potuit peccare venialiter. *Resp.* Potuit peccare mortaliter, ita ut destrueret statum innocentiæ; non vero, ut hic status perduraret. Erat etiam tantum mediate liber ad peccandum venialiter, ita ut amisso per peccatum mortale statu innocentiæ, venialiter peccare potuerit. Hinc si Adamo sub veniali esus ligni prohibitus fuisset, ille hoc præceptum nonnisi amisso per mortale statu innocentiæ transgredi potuisset. II. Gratia Christi æque modo conjungit animam cum Deo, quam justitia originalis, & tamen gratia Christi veniale compatitur. *Resp.* Gratia conjungit quidem,

sed non habet simul adjunctam firmitatem subordinationis inferiorum ad superiora, sicuti justitia originalis.

An veniale stet cum solo originali?

Schol. 3. Peccatum veniale non potest esse in aliquo cum solo peccato originali: non enim potest esse in illo ante primum instans usus rectæ rationis, quia tunc homo non habet usum rationis, & libertatis, adeoque non est capax peccati venialis: non in ipso primo instanti usus rationis, quia si tunc convertitur ad Deum, justificatur a peccato originali; si vero non convertitur, peccat mortaliter. Non obstat I. quod usus rationis imperfectus, quem infans habet, sufficiat ad veniale. *Resp.* Imperfectus ille usus sufficiens ad veniale, sufficeret etiam ad mortale, adeoque imperfectus usus rationis non supponitur esse sufficiens ad peccandum mortaliter. II. Primum instans rationis sumptum moraliter plura instantia physica complectitur: ergo puer, antequam ultimato de fine statuat, in aliquo instanti physico verbum otiosum dicere, & venialiter peccare potest. *Resp.* In illo brevi intervallo non potest puer voluntarie divertere mentem ad verbum otiosum sine peccato mortali, ob urgens præceptum, se ad Deum convertendi.

Peccata venialia quomodo in mortale abeant?

§. 540. Peccata venialia quantumcumque multiplicata per se loquendo non possunt constituere peccatum mortale, quia hoc est altioris ordinis; & plura individua unius speciei non possunt constituere aliam speciem. Venialia tamen multiplicata, quæ ratione materiæ concrescentis, vel ratione effectus moralem inter se connexionem habent, fiunt mortale, si quis directe intendat congregare quantitatem ad mortale sufficientem, aut causare effectum graviter malum; quia tunc consentitur in rem graviter prohibitam, & totum damnum causatum.

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1*mo*. Non peccat mortaliter, qui per Quadragesimam semel quotidie extra statuta tempora modicum quid comedit, quia materiæ nec secundum se, nec secundum effectum coalescunt. 2*do*. Peccat mortaliter, qui vult committere omnia venialia, quotquot committenda occurrunt, & vitare sola mortalia, si adsit periculum proximum peccandi mortaliter, quod in hoc casu vix abest. 3*tio*. Qui sæpius furatur quid modicum ex intentione colligendi magnam quantitatem, in singulis furtis graviter peccat, quia singula adhibet tamquam media proxima graviter nocendi. Item, qui die jejunii sæpe modicum quid comedit, & nihilominus sub vesperam notabilem quantitatem, graviter peccat. Si vero directe non intendatur magna quantitas, & nihilominus materiæ parvarum transgressionum moraliter inter se uniantur, vel secundum effectum productum coa-

lescant, malitia mortalis in ultima transgressione completur. *4to.* Veniale ex genere suo fit mortale 1. ratione conscientiæ erroneæ, vel gravis scandali, & damni. 2. ratione finis seu effectus mortaliter mali. 3. ratione affectus nimis inordinati, quando quis potius vellet Deum graviter offendere, v. g. non audiendo Sacrum, quam a lusu abstinere. 4. ratione periculi proximi graviter peccandi. 5. ratione contemptus formalis, quem ille committit, qui ideo aliquid agit, vel omittit, quia præceptum est, vel ut ostendat, se nihili facere legem, aut legislatorem. *5to.* Ex peccato veniali nunquam fit mortale hoc sensu, quod idem numero actus primum sit peccatum veniale, postea mortale.

Effectus peccati venialis. Macula. §. 541. Effectus peccati venialis sunt: Primus est macula (§. 535.), quæ est privatio fervoris Charitatis ex peccatis venialibus actualibus: hæc tamen non est macula proprie, & simpliciter dicta, sed tantum secundum quid, quia non tollit formam, per quam animæ inest pulchritudo, scilicet gratiam, sed tantum obnubilat, & tegit, ut in actibus minus splendeat.

Reatus pœnæ temporalis. §. 542. Alter effectus peccati venialis est, quod inducat reatum pœnæ temporalis (§. 536.): veniale enim solum deordinat circa media ad finem, non tollit gratiam & charitatem, sed ejus fervorem tantum minuit, & habet se ut morbus animæ, qui est reparabilis: ergo reatum pœnæ temporalis solum inducit.

Solvuntur objectiones. *Schol.* 1. Dices I. S. Augustinus *in Ps.* 71. ait: *Deus plus exigit in pœnis, quam commissum fuerit in culpis*: Ergo veniale punitur pœna æterna. *Resp.* Sensus S. Augustini est, quod acerbior sit pœna, quam jucunda fuerit delectatio; non tamen quod hæc pœna sit æterna excedens meritum culpæ. II. Peccatum veniale est majus malum, quolibet malo pœnæ. Ergo sola pœna æterna illud adæquare potest. *Resp.* Peccatum veniale est majus malum, non tamen ex se irreparabile; unde quando reparatum est, cessare debet pœna, quæ quidem non potest adæquare veniale in ratione naturæ, quia est altioris ordinis, bene vero in ratione satispassionis. III. Nulla pœna quantumvis magna sufficit, ut peccans venialiter satisfaciat Deo pro injuria illata: & major est injuria unius peccati venialis contra Deum, quam injuriæ infinitæ contra creaturas. Sed hæ exigerent pœnam infinitam. Ergo etiam peccatum veniale. *Resp.* Hic non quæritur de satisfactione, in qua attenditur proportio inter offendentem, & offensum; sed de satispassione, in qua attenditur tantum æqualitas rei ad rem, ut nimirum peccator tantum potestati subjiciatur, quantum eam læsit. Deinde veniale non est proprie injuria & offensa

Dei, quia licet sit contra vel præter legem Dei, non est tamen contra finem legis, qui est Charitas, nec contra finem ultimum, sed contra media non necessaria & tantum utilia. Deinde licet esset offensa proprie, est tamen finita; consequenter etiam finitus reatus.

Schol. 2. Peccatum veniale quoad culpam in hac vita non remissum mortali conjunctum per accidens punitur in Inferno pœna æterna: quia in damnatis semper manet reatus pœnæ debitæ peccato veniali quoad culpam in hac vita non dimisso; manet enim culpa, quæ in Inferno non dimittitur; tum quia damnati simpliciter sunt in termino, cum e contra animæ in Purgatorio tantum secundum quid sint in termino; tum quia veniale non dimittitur quoad culpam, nisi per condignam retractationem, per actum Charitatis, & pœnitentiæ, cujus damnati non sunt capaces; tum quia culpa non remittitur, nisi per applicationem meritorum Christi, quæ non fit damnatis, cum non sint ejus membra. Interim tamen peccatum mortale, vel veniale in hac vita quoad culpam dimissum, probabilius in damnatis non punietur pœna æterna: quia dimissa culpa, pœna temporalis mortali & veniali debita in Inferno solvi potest: nec ex hoc sequitur, quod in Inferno sit redemptio, quia pœna, quæ solvitur, non redimitur: nec est inconveniens, quod quoad aliquid accidentale pœna Inferni minuatur usque ad diem Judicii, ubi etiam augetur. Nec dicas I. Pœna veniali debita solvitur per satispassionem, quæ, cum sit finita, etiam in veniali quoad culpam non remisso, finito tempore solvi potest. *Resp.* Pœna venialis solvitur per satispassionem in eo, qui nullum affectum ad culpam retinet; secus est, si affectum formalem vel virtualem ad eam retineat. II. Si reus in judicio humano poneretur extra statum merendi, & demerendi, v. g. per stultitiam, licet perseveraret in culpa, non puniretur: ergo nec in judicio Divino. *Resp.* Disparitas est, quod stultus non peccet, nisi materialiter; damnati autem peccant formaliter libera voluntate, & licet non demereantur in hoc statu, meruerunt tamen in via existentes puniri, quamdiu remaneret culpa formalis; absurdum enim videtur, quod homini in sua malitia perseveranti, & nullo modo pœnitenti pœna relaxetur. III. Deus punit citra condignum. Sed peccatum veniale de se non meretur pœnam æternam. Ergo illa non punitur. *Resp.* Licet peccatum veniale de se non mereatur pœnam æternam, meretur tamen per accidens; unde non punitur ultra condignum, cui si addas, quod pœna sit minus intensa, quam meretur, habes quod etiam puniatur citra condignum. IV. Peccatum veniale

Quomodo veniale mortali conjunctum puniatur?

non fit gravius, quia mortali conjungitur. Sed secundum propriam gravitatem non meretur pœnam æternam. Ergo nec si mortali conjungatur. *Resp.* Veniale ex conjunctione cum mortali non fit quidem gravius; fit tamen irremissibile.

Veniale disponit ad mortale. §. 543. Denique peccatum veniale disponit ad mortale. Ita docet S. Scriptura, *Eccli.* 19. *Qui spernit modica, paullatim decidet*. Ratio est: quia veniale minuit subjectionem voluntatis erga Deum; & fervorem charitatis, ponitque obstaculum Divinis auxiliis, quibus homo a mortali præservatur. Item ex frequentatis peccatis venialibus in aliquo genere, v. g. ex consuetudine ludi, potest amor ludi eousque crescere, ut propter illum peccetur mortaliter, v. g. omittatur Sacrum illo die, quo præceptum illud audiendi urget. Eodem modo parvum aliquod furtum disponit furem ad hoc, ut data occasione magnam etiam quantitatem furari non perhorrescat. Sic etiam semiplenus consensus tandem ad plenum consensum deducit; quod ne nobis contingat, tamquam a facie colubri fugiamus omne peccatum, ad quod gratiam suam nobis largiri dignetur Deus, ad quem oremus: *Et ne nos inducas in tentationem: sed libera nos a malo. Amen.*

CAPUT XI.

De Virtutibus Theologicis.

Virtus quid? §. 544. Habitus ex frequentatis actibus humanis regulis morum conformibus generati, vocantur virtutes. Est autem *Virtus* habitus, quo homo bonus, & operatio ejus bona efficitur.

Quotuplex? *Schol.* Virtus in genere alia est *intellectualis*, quæ perficit hominem in cognitione veri; quales sunt: ars, scientia, prudentia, sapientia, intelligentia, quibus nonnulli fidem, opinionem & dubium accensent: alia est *voluntatis*, quæ perficit voluntatem, & mores, & ad honestatem dirigitur. Virtutes aliæ sunt *infusæ*, quæ a Deo nobis infunduntur, vel quoad modum, quando etiam actuum frequentatione naturaliter acquiri possunt; vel quoad entitatem, si sint entitative supernaturales, & tendant in Deum lumine, & motivo supernaturali. Virtutes, quoad entitatem infusæ, sunt *Virtutes Theologicæ*; aliæ, quæ ex frequentatis actibus acquiri possunt, & quoad modum solum sunt infusæ, dicuntur *Morales*, non quasi virtutes Theologicæ non essent etiam Morales, cum re vera tales sint, quia longe perfectiori modo mores dirigunt; sed Theologicæ dicuntur, ut no-

men proprium tamquam nobilissimæ virtutum species habeant.

§. 545. *Virtutes Theologicæ* sunt, quæ habent Deum pro objecto materiali primario, & Divinam ejus perfectionem pro formali. *Virtus Theologica quid?*

Schol. Virtutes Theologicæ tres numerantur: scilicet, *Fides*, *Spes*, *& Charitas*. Fides respicit Deum, ut primam veritatem; Spes, ut nostram beatitudinem; Charitas, ut summam bonitatem. *Quotuplex?*

§. 546. *Fides* ab Apostolo *ad Hebr.* 11. *v.* 1. definitur: *Est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium:* Id est, fundamentum spei, & lumen habitualiter inclinans ad assentiendum veritatibus obscuris a Deo revelatis. Dialectice Fides definiri potest: Est virtus Theologica divinitus infusa, qua firmiter assentimur propter Divinam veritatem omnibus, quæ Deus revelavit, & nobis per Ecclesiam proposuit, sive scripta sint, sive non. *Fides Theologica quid?*

Schol. 1. Fides est re vera virtus; quia facit bonum habentem se, & opus ejus bonum (§. 544.). Dici etiam potest virtus intellectualis, tum quia subjective est in intellectu, ita tamen, ut ejus officium sit dirigere actiones voluntatis ad vitam æternam juxta verbum Dei, & regulas ab eo revelatas: tum quia perficit intellectum in ordine ad verum supernaturale. *Qualis virtus?*

Schol. 2. Triplex in Deo veritas distingui potest: scilicet in *essendo*, quæ dicitur transcendentalis, & est ipsa Dei essentia, qua verus Deus est, a falsis Diis distinctus. Veritas in *cognoscendo*, quæ est infinita Dei Sapientia, qua cognoscit omnia, prout sunt: & Veritas in *dicendo*, quæ est summa Dei propensio ad dicendam veritatem, ita ut fallere nolit, sicuti ratione Sapientiæ suæ fallere non potest. Quando ergo assentimur revelatis a Deo propter Divinam veritatem, intelligitur prima veritas in dicendo, seu Divina veracitas revelans: nam per hoc Fides a Scientia distinguitur, quia motivum assensûs scientifici est veritas principii. Hæc tamen veritas in dicendo connotare debet veritatem primam in cognoscendo, seu infinitam Dei Sapientiam, sine qua veritas in dicendo non haberet omnimodam infallibilitatem: per veritatem enim in dicendo Deus habet, quod fallere non possit ex malitia; per veritatem vero in cognoscendo habet, quod etiam fallere non possit ex ignorantia. Revelatio Divina est conditio, non vero causa assensus Fidei; sic enim Christo docenti credimus, uti discipulus Magistro, cujus verba non sunt causa assensus præstiti, sed præmissæ, ex quibus conclusio deducitur. Deinde propositio Ecclesiæ est applicatio revelationis a Deo factæ. *Explicatur definitio.*

Fides contra Deistas vindicatur. *Schol.* 3. Voltairius in *Diction. Philos.* asserit, Fidem consistere in credendo, non quod verum judicatur, sed quod intellectui falsum videtur: sed hæc contradictionem apertam involvunt; nam credere idem est, ac judicare verum esse, quod creditur. Rousseau in suo *Emile tom.* 3. ait, Deum nobis rationis lumen dedisse, non eo fine, ut ejus nobis usum interdiceret; ex quo infert, eos auctori suo injuriam inferre, qui rationem auctoritati subjugare volunt. Verum undenam probabit Rousseau, promisisse nobis Deum, nos per solam rationem omnia clare cognituros absque eo, quod alio revelationis Divinæ lumine nunquam indigeamus? An ergo Deus juri suo nostram rationem pro suo libitu edocendi renuntiavit? Annon in ipsis naturalibus rebus multa occurrunt, quæ ut ut nobis sunt incomprehensa, quin & absurda videntur, tamen admittimus ut vera, uti exemplum profert D. Hume in *Essai Philosophique sur intendement humaine t.* 3. de divisibilitate materiæ in infinitum? An cæcus natus explicanti sibi perspectivam, qua in superficie plana profunditas aliqua repræsentatur, fidem absurde adhiberet? Quanto magis igitur minime absurdum erit, si in rebus supenaturalibus capacitatem intellectus nostri longissime excedentibus Deo revelanti ob summam ejus veracitatem & sapientiam, qua nec fallere nec falli potest, fidem adhibeamus? Vide Bergier *Apolog. de la Religion*, *tom.* 2. *c.* 12.

Objectum materiale fidei. §. 547. Objectum materiale Fidei primarium est Deus, reliqua vero gratiæ mysteria sunt objecta secundaria propter Divinam revelationem credenda. Unde objectum materiale adæquatum Fidei sunt res omnes a Deo revelatæ, & nobis per Ecclesiam propositæ, sive scriptæ sint, sive non, & solum traditæ; adeoque omnia, quæ in verbo Dei scripto, & tradito ab Ecclesia nobis proposito continentur; utpote quæ Deus vere nobis revelavit, uti patet ex *diss. proœm.* Quia vero inter has res aliquis ordo reperitur; quæ enim sperandæ sunt, uti Deus, & ejus possessio, primario spectantur a Fide, cætera vero secundario, quatenus ad beatitudinem ordinantur; ideo Deus est primarium, & attributionis objectum Fidei, reliqua vero secundarium.

An revelationes privatæ sint de fide? *Schol.* 1. Revelationes privatis hominibus a Deo factæ de rebus, quæ ordinantur ad Deum, ut Auctorem supernaturalem, spectant quidem ad Fidem Theologicam, quia pro motivo habent veritatem Dei revelantis, & propositio Ecclesiæ est tantum quid extrinsecum, & accidentale Fidei Theologicæ secundum se spectatæ, uti patet in Apostolis sine propositione Ecclesiæ credentibus: non vero spectant ad Fidem, prout est Catholica,

utpote quæ versatur circa veritates communes per Ecclesiam proponendas. Unde si Deus cuidam particulari aliquid ad Religionem spectans revelaret, teneretur quidem ille credere, non tamen alii, licet is juraret, sibi esse revelatum; quia non proponeretur ab Ecclesia, quæ est Catholicis discernendi regula.

Schol. 2. Quæritur etiam hic, an Conclusio Theologica deducta ex una præmissa de fide, & altera naturaliter certa, sit de fide. Dicimus, Conclusiones Theologicas, si spectentur formaliter, quatenus ex præmissis per discursum eliciuntur, non esse de fide, quia non habent pro motivo assensus revelationem immediatam per Ecclesiam propositam: si vero spectentur materialiter, quatenus in præmissis virtualiter continentur, vel si in iis sint, tamquam proprietas in essentia, vel effectus in causa, vel pars in toto, vel particulare in universali, vel implicitum in explicito; tunc sunt de fide, quia sic immediate creduntur propter revelationem Divinam. *An Conclusiones Theologicæ?*

§. 548. Credendorum Epitomen exhibent Symbola, Apostolicum, Nicæno-Constantinopolitanum, & Athanasianum. Symbolum Apostolorum fuit vere ab Apostolis traditum: ita docet S. Ambrosius *l.* 10. *ep.* 81. Cœlestinus I. *ep. ad Nestor.* Concilium Ephesinum *in relat. ad Theod.* Ruffinus *in expos. Symb.* S. Leo *ep.* 13. Et patet ex regula S. Augustini, quia nimirum hoc tenet universa Ecslesia, & nullibi a Conciliis hoc institutum legitur. Interim hoc Symbolum ab Apostolis non scripto, sed ore cordibus, & memoriæ fidelium traditum fuit, uti S. Hieronymus *ep.* 61. Ruffinus in *exp. Symb.* & S. Chrysologus *Ser.* 62. docent. Symbolum Nicæno-Constantinopolitanum, ex Symbolo Nicæno & Constantinopolitano conflatum est. Athanasianum Doctrinam sacram ex S. Athanasio haustam exhibet. *Symbola fidei.*

Schol. 1. Vossius, Dupinus &c. negant, Symbolum Apostolorum re vera ab Apostolis esse compositum, I. quia non constat de tempore & modo, quo scriptum fuit, & primis quatuor sæculis ejus mentio non fit. *Resp.* Tempus, & modus latens veritati non obstant. Potest dici, conditum esse post adventum Spiritus S. communi consilio Apostolorum, quando in orbem ad prædicandum Evangelium discesserunt. Primis sæculis mentionem ejus fecit Tertullianus *cont. Prax. c.* 1. & S. Irenæus *l.* 1. *c.* 10. II. S. Lucas in Actibus hujus Symboli non meminit, nec traditum fuit omnibus Ecclesiis; diversum est enim ab eo, quod in Ecclesia Aquilejensi, & Orientali legitur. *Resp.* S. Lucas ideo Symboli non meminit, quia scriptum non fuit, & passim notum. *Symbolum Apostolorum vindicatur.*

Omnibus Ecclesiis traditum est, quæ ob exortas novas hæreses aliqua magis illud explicantia addiderunt; at Romana Ecclesia illud semper intemeratum conservavit. III. Si Apostoli Symbolum composuissent, illud relatum fuisset inter Scripturas Canonicas; frustra nova Symbola prodiissent; illud in Missa legeretur; & vox *Catholicam* ibi omissa fuisset, cum necdum eo tempore Ecclesia per orbem propagata fuerit. *Resp.* Symbolum non est in Canone, quia traditum non est, ut scribatur, sed audiendo discatur, & ea, quæ in Symbolo continentur, ex S. Scriptura desumpta sunt. In Missa non canitur, quia Nicæno - Constantinopolitanum fusius est; utimur tamen eo in Horis Canonicis, & collatione Baptismi. Si vocem *Catholicam* velis adjectam esse contra Hæreticos, & Schismaticos, parum intererit.

Auctor Symboli Quicumque. *Schol.* 2. De Auctore Symboli Athanasiani, *Quicumque*, litigant Critici, uti videre licet apud Muratorium *in Anecdot. tom.* 2. Nonnulli tribuunt Vigilio Tapsensi, in cujus operibus legitur. Josephus Anthelmus illud adscribit Vincentio Lirinensi, in cujus scriptis multa huic Symbolo correspondentia leguntur. Cardinalis Bona in opere *de reb. Liturg.* tribuit Eusebio Vercellensi. Muratorius Venantio Fortunato, cujus nomen præfert in Manuscripto 600. annorum. Multi tribuunt S. Athanasio. Nos putamus, Auctorem ejus non esse S. Athanasium, sed aliquem nobis ignotum, qui illud ex scriptis S. Athanasii compilavit. Nam 1. nullus ante 1000. annos hoc Symbolum sub nomine S. Athanasii laudavit; & inter vetustos Codices sub hoc nomine non reperitur. 2. S. Athanasius Joviniano Imperatori Confessionem fidei petenti, non aliam, nisi Nicænam submisit. 3. Auctor hujus Symboli fuit Latinus; nam Græca exemplaria variant, & omnia Latina conspirant, certo indicio, ex Latino in Græcum versum esse, non vero ex Græco in Latinum. 4. Latini hoc telo non pugnarunt contra Græcos circa controversiam de processione Spiritus S. saltem Latini antiquiores per 500. annos. 5. In hoc Symbolo refutantur hæreses Nestorii, & Eutychetis post S. Athanasium exortæ, nec tamen ad illas confutandas Veteres illo usi fuerunt. Non obstat I. quod Scriptores sæculi 10. Græci Schismatici, Confessio Wittembergensis, & MSS. Vaticanum, & Germanense illud S. Athanasio tribuant. *Resp.* Hæc omnia sunt recentioris ætatis, nec illis comparanda, in quibus sub nomine S. Athanasii non reperitur. II. In Breviariis S. Athanasio hoc Symbolum adscribitur. *Resp.* Ideo vocatur Athanasianum, quia ex aureis S. Athanasii disputa-

tionibus a Latino Theologo mutuatum fuit, collectis contra subortas hæreses sequentes, quæ sparsæ erant, sententiis; siquidem S. Athanasius multa etiam scripsit ad posteriores hæreticos refellendos. III. S. Augustinus *in Ps.* 120. citat illud, suppresso tamen nomine S. Athanasii, ex hoc Symbolo: *Filius Dei a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus.* Et *in ep.* 1. *Joan.* idem citat S. Doctor sub nomine S. Athanasii, in vetusta editione Basileensi. Et S. Gregorius Naz. *in or. de laud. Athan.* loquitur de Symbolo, & epistola S. Athanasii Joviniano missis. *Resp.* Nullibi apud S. Augustinum leguntur verba illa, & citato etiam Codici manu aliena ex annotatione marginali assuta fuerunt; quod patet, tum ex collatione optimorum Codicum, tum ex parenthesi textum intercipiente. S. Nazianzenus loquitur de Symbolo Nicæno, quod Joviniano misisse S. Athanasium testatur Theodoretus *l. 4. hist. c.* 3.

§. 549. Objectum formale motivum Fidei Theologicæ adæquatum est summa Dei veritas in dicendo & cognoscendo (§. 522. cum Schol.). *Objectum formale fidei.*

Schol. Ad objectum formale motivum Fidei non spectat auctoritas Ecclesiæ, ut infallibiliter directæ a Spiritu S. licet enim hæc sit Divina directive, non tamen est Divina formaliter: motivum autem formale Fidei, debet esse formaliter Divinum. Deinde hæc auctoritas Ecclesiæ non reperitur in omni assensu Fidei, uti patet in Fide Angelorum, Prophetarum, & Apostolorum, qui in mysteriis Fidei immediate a Deo instructi fuerunt. Hinc licet quoad propositionem credendorum resolutio Fidei fiat in auctoritatem Ecclesiæ tamquam in regulam animatam Fidei, & conditionem applicativam motivi formalis, quia Fides, & revelatio Divina communiter sunt obscuræ, & a nobis evidenter non cognoscuntur; adeoque adesse debet aliqua regula infallibilis, quæ revelata a non revelatis discernat, eaque fidelibus ad credendum proponat, quæ regula est Ecclesia (t. 1. §. 14.): resolutio tamen Fidei quoad assensum Fidei ultimato fit in solam auctoritatem, seu veritatem Divinam revelantem, tamquam in motivum formale assentiendi; Fides enim quoad assensum ultimato resolvitur in id, quod est motivum formale illius, adeoque quid formaliter Divinum, quod non est aliud, quam increata Dei veritas revelans. Unde non sequitur, committi circulum vitiosum, quia non fit in eodem genere causæ, nec sub eadem formalitate. Nam revelatio Divina resolvitur in auctoritatem Ecclesiæ, tamquam in conditionem applicantem, & regulam infallibilem credendi: auctoritas vero Ecclesiæ resolvitur in reve- *An & quomodo auctoritas Ecclesiæ concurrat?*

lationem Divinam, tamquam in rationem formalem credendi.

Fidei falsum subesse nequit. §. 550. Considerato objecto Fidei (§§. præc.), spectandæ sunt illius proprietates, quarum præcipuæ sunt, *certitudo* & *obscuritas*. Itaque *1mo.* Fidei non potest subesse falsum ex parte Dei revelantis. Nam impossibile est, primam & essentialem veritatem mentiri, quia implicat, ut a veritate deficiat; alias enim deficeret a seipsa (t. 1. §. 123. Schol.). Sed Deus est prima & essentialis veritas (t. 1. §. 123.). Ergo nequit mentiri; consequenter ex parte Dei revelantis, Fidei falsum subesse non potest.

2do. Fidei ex parte Ecclesiæ res Fidei proponentis falsum subesse non potest. Ecclesia enim in decidendis Fidei controversiis, & discernenda vera a falsa revelatione est infallibilis (t. 1. §. 27. & seq.). Ergo ex parte ejus, Fidei falsum subesse nequit.

3tio. Ex parte etiam credentis Fidei falsum subesse nequit. Quippe ratio formalis motiva Fidei in credente est prima veritas in dicendo, & cognoscendo (§. 549.). Sed hæc falsum revelare nequit (n. 1.). Ergo nec ex parte credentis, Fidei falsum subesse potest.

Solvuntur objectiones. *Schol.* 1. Priscillianistæ, qui mendacium esse licitum dicebant, volebant, Deum de facto aliquando mentiri, adeoque Fidei falsum subesse posse; non solum ex parte credentis, sed etiam ex parte Dei revelantis. I. Licet Deus sit vita per essentiam, potuit tamen mori in humana natura: ergo licet sit veritas per essentiam, potest tamen mentiri in humana natura. *Resp.* Disparitas est, quod mendacium sit malum culpæ, quod nequit referri in Deum, a quo avertit; unde repugnat Deo, etiam in humana natura (t. 1. §. 301. Schol. 2.). At pati & mori est tantum malum pœnæ, quod in natura assumpta non repugnat. II. De fide est, Christum esse in SS. Eucharistia: sed contingere potest, ex defectu debitæ consecrationis non esse ibi Corpus Christi: ergo saltem ex parte credentis, Fidei falsum subesse potest. Similiter prudentia dictat, esse adorandam Hostiam in Sacrificio consecratam: sed contingere potest, non esse consecratam: ergo prudentia admittit falsitatem, consequenter & Fides. *Resp.* Fides credentis non refertur ad has, vel illas species panis, sed ad hoc, quod verum Christi Corpus sit sub speciebus panis, quando rite consecratur; unde Fidei falsum non subest. Debet tamen S. Hostia præsens absolute adorari; nam ad hoc sufficit, quod habeatur certitudo moralis, eam esse rite consecratam; hæc enim satis est ad judicium prudentiæ, quod est regula proxima agendorum. Deinde

Prudentia est virtus intellectualis practica, quæ licet admittat falsitatem speculativam, non tamen admittit practicam: hinc licet judicium speculativum, quo judico, hanc Hostiam esse consecratam, sit falsum; judicium tamen practicum, quo judico, me posse adorare Hostiam, quam prudenter puto esse consecratam, practice verum est. Fides autem est virtus intellectualis speculativa, & practica; unde illi repugnat falsitas tam speculativa, quam practica. III. Veteres crediderunt, Christum esse nasciturum; quæ fides in multis duravit usque ad prædicationem Evangelii post Christum natum, ubi falsum fuit, eum esse nasciturum. *Resp.* Ad fidem credentis post Christum natum solum spectabat, quod Christum aliquando nasci crederet: temporis autem determinatio, circa quam decipiebatur, non erat ex fide Divina, sed ex conjecturis, & fide humana. IV. Quando Episcopi alicujus Provinciæ docent, aliquid fide Divina credendum esse, rudes saltem illud credent, & tamen falsum subesse potest. *Resp:* Si falsum sit, rudes credent fide humana; non enim assentiuntur iis, quæ proponuntur a Pastoribus, quia Deus revelavit, sed quia putant Deum revelasse. V. Ex majori de fide, & minori falsa sequitur conclusio falsa: sed assensus conclusionis sequitur ex ambabus præmissis: ergo præmissa de fide influit in conclusionem falsam. *Resp.* Falsa conclusio in tali Syllogismo causatur a propositione falsa, & mala applicatione syllogizantis, qui detorquet propositionem fide certam ad falsam conclusionem.

Schol. 2. Assensus Fidei Divinæ, licet ejus certitudo non sit summa intensive, cum in uno sit intensior, quam in altero, sicut actus amoris; est tamen certissimus appretiative, quia adhæret objecto propter veracitatem Divinam, & veritatem objecti crediti in actu exercito præfert omni alteri veritati. Hinc cum motivum Dei testificantis sit fortius omni humana ratione, etiam Fides omni scientia est certior. Formido vel dubitatio, quam fideles patiuntur circa veritates Fidei, non oritur ex motivo formali assensus, sed ex imbecillitate intellectus non potentis perfecte objectum penetrare. *Certitudo fidei summa est.*

§. 551. Objectum Fidei necessario est obscurum. Hinc *ad Hebr.* 11. Fides dicitur, *argumentum rerum non apparentium.* Et juxta S. Augustinum *tr.* 20. *in Joan. Fides est credere, quod non vides.* Ratio est, quia per obscuritatem ab omnibus aliis habitibus intellectualibus distinguitur. Certe objectum Fidei non potest per se movere intellectum, vel sensum ad sui cognitionem, cum neque sit adinstar primorum principiorum, quæ ex *Objectum fidei est obscurum.*

ipsis terminis innotescunt: neque adinstar conclusionis, quæ ex principiis per evidentem consequentiam deducitur: neque aliquid sensibile, quod sensibus percipiatur, Ergo est obscurum.

An obscuritas fidei stet cum evidentia in attestante?

Schol. Quæritur hic, an si quis clare, immediate, & evidenter cognoscat, rem aliquam esse a Deo revelatam; qualiter Beatissima Virgo Conceptionem, & Nativitatem Christi cognovit, illi adhuc possit Fide Divina assentiri. Respondetur affirmative, quia evidentia in attestante relinquit adhuc rem revelatam in se obscuram; non enim demonstrat connexionem prædicati cum subjecto, sed tantum esse revelatam, & ut talem esse certam.

Mysteria fidei sunt evidenter credibilia.

§. 552. Licet autem objectum Fidei sit obscurum, Mysteria tamen Fidei nostræ sunt evidenter credibilia. Ita testatur 1mo. S. Scriptura, *Ps.* 92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Et *Joan.* 10. Christus ait: *Loquor vobis, & non creditis; opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me.* 2do. Illud est evidenter credibile, scilicet evidentia morali excludente omne rationabile dubium, quod idoneis testibus, signis, & aliis argumentis extrinsecis probatur; nam ex his desumitur credibilitas: sed hujusmodi sunt Fidei nostræ Mysteria, uti patet ex motivis credibilitatis a S. Augustino in *ll. de Civ. Dei*, & aliis PP. & ab Huetio *de dem. Evang.* explicatis: quorum

Motiva credibilitatis.

Primum est impletio Vaticiniorum de Nativitate, vita, morte & doctrina Auctoris Legis Evangelicæ.

Secundum est modus mirabilis, quo Christiana Religio in universo orbe celerrime post Christi mortem per paucos & pauperes piscatores, non armorum potentia, non Magnatum favore, non opum & voluptatum illecebra, sed Christi virtute propagata fuit: & quidem doctrina carnali homini adeo contraria, cui se non solum rudes, sed etiam doctissimi subjecerunt, quæ crevit in mediis acerrimis persecutionibus, & tot Martyrum sanguine confirmata fuit.

Tertium sunt miracula in ejus confirmationem patrata.

Quartum est Sanctitas Auctoris Religionis nostræ Christi, ejus Discipulorum, & eorum, qui eam scriptis, factis, & sanguine defenderunt: item doctrinæ hujus puritas, quæ vitia damnat, virtutes commendat.

Quintum est ejus antiquitas; a Christo enim fundata, ad hæc usque tempora perduravit (t. 1. §. 17.).

Sextum est consensus Doctorum in asserendis Fidei dogmatibus (t. 1. §. 16.). Certe hæc motiva in nulla alia Religione reperiuntur, uti examinanti facile patebit.

Schol. Dices I. Fidei nostræ Mysteria non sunt evidenter vera, nec evidenter possibilia: ergo nec evidenter credibilia. *Resp.* Disparitas est, quod veritas, & possibilitas sumatur ab intrinsecis rei prædicatis: credibilitas vero a motivis & testimoniis extrinsecis. II. Cognitio illa evidens credibilitatis nec est a lumine Fidei, quia etiam est in illis, qui disponuntur ad Fidem, antequam lumen Fidei eis luceat: nec est a lumine naturali, quod Fidem supernaturalem ut possibilem non potest cognoscere. *Resp.* Juxta nonnullos illi, qui disponuntur ad Fidem, cognoscunt credibilitatem, & possibilitatem Fidei supernaturalis in communi, lumine naturali, licet non in particulari determinatam. Alii dicunt, eos illam cognoscere lumine supernaturali, seu illustrationibus actualibus. III. Si Mysteria Fidei essent evidenter credibilia, tunc illi, quibus æqualiter proponerentur, omnes crederent; quod tamen falsum est. *Resp.* Fallit sequela: tum quia non omnes debite attendunt, sed ex pravitate affectus ab eorum examine mentem abstrahunt: tum quia plures interiori illustrationi obicem ponunt. *Solvuntur objectiones.*

§. 553. Ex dictis hucusque de objecto, & proprietatibus Fidei Theologicæ colligitur, quid requiratur ad actum Fidei internum & externum. Itaque *Actus Fidei internus* est firmus mentis assensus rei a Deo revelatæ, & ab Ecclesia propositæ propter primam veritatem. *Actus Fidei externus* est, quo internus externe manifestatur. *Actus fidei quid?*

Schol. Ut mens rei revelatæ firmum præbeat assensum, requiritur 1. Perceptio eorum, quæ prædicantur; nam *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*. 2. Examen mentis, an qui verba facit, fidem mereatur; nam *Eccli. 19. v. 4. Qui cito credit, levis est corde*. 3. Judicium, quo mens ponderatis motivis credibilitatis certo judicat, omnino credibilia esse, quæ dicuntur. 4. Alterum judicium, quo mens decernit, rem hic & nunc esse credendam. 5. Actus voluntatis, qui dicitur pia motio seu affectio credulitatis, qua voluntas imperat intellectui, ut veritati revelatæ, & sufficienter propositæ firmum assensum præbeat. Varias quæstiones circa hæc movet Muratorius, sive Lamindus Pritannus in opere *de moder. Ingen. in negot. Rel.* Notandum etiam est, aliud esse credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. Credere Deo, est credere, vera esse, quæ Deus dixit, ob infinitam ejus veritatem. Credere Deum, est credere, Deum esse, ob ejus summam veritatem: hi actus sunt actus Fidei informes, & conveniunt etiam peccatoribus. Credere in Deum, est credere Deum non simpliciter, sed ex affectu charitatis tendentis in Deum tamquam ultimum finem. *Requisita ad actum fidei.*

Ad actum Fidei requiritur evidentia credibilitatis.

§. 554. Ad actum igitur Fidei internum necessario præ-requiritur evidentia credibilitatis. Nam Innocentius XI. damnavit hanc propositionem 21. *Assensus Fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidat, ut non sit locutus Deus.* Ratio est, quia ad credendum Fide Divina requiritur voluntas credendi firmissima, quæ tamen sine evidentia credibilitatis haberi nequit; siquidem per opinionem probabilem absque imprudentia facile in contrarium mutari posset.

An requiratur pia motio voluntatis?

Schol. Scotistæ negant, ad assensum Fidei requiri piam motionem voluntatis (§. 553. Schol.): sed communior est sententia in Scholis, eam requiri. 1. Quia *ad Rom.* 10. dicitur: *Corde creditur ad justitiam:* id est voluntate movente intellectum ad credendum, uti exponit S. Thomas *lect.* 2. & innuit S. Augustinus *tr.* 26. *in Joan. Credere non potest, nisi volens.* 2. Intellectus non determinatur, nisi vel ab objecto evidente, vel a voluntate. Sed ad assensum Fidei non determinatur ab objecto evidente, quia hoc est obscurum (§. 551.). Ergo a voluntate. Deinde actus Fidei est liber quoad exercitium, & speciem in ratione assensus potius, quam dissensus: ergo eget motione voluntatis, qua determinetur ad assensum potius, quam dissensum. Non obstat I. quod ad assensum fidei humanæ non requiratur motio voluntatis: ergo nec ad assensum Fidei Divinæ. *Resp.* Disparitas est, quod actus Fidei Divinæ sit supernaturalis, firmior, & difficilior actu fidei humanæ. II. Dæmones credunt sine pia motione voluntatis. *Resp.* Credunt fide naturali, convicti evidentia signorum, non vero Fide Divina. III. Voluntas movet intellectum solum quoad exercitium, non vero quoad speciem. *Resp.* Non movet quoad speciem, si objectum sit evidens; secus, si obscurum fuerit.

Judicium credibilitatis, & pia motio sunt supernaturales a gratia. Quid sit pia motio?

§. 555. Judicium credibilitatis practicum, & pia motio voluntatis sunt ab auxilio gratiæ, & aliquid supernaturale; alias enim Fides & initium salutis esset a nobis, quod in Pelagianis refutatum fuit (t. 1. §. 345.).

Schol. Pia hæc motio voluntatis non est amor charitatis; alioquin peccator non posset elicere actum Fidei, quod alibi refutabitur. Est ergo pia hæc motio quædam complacentia erga summam Dei veritatem, vi cujus voluntas intellectum ad firmissimum assensum determinat.

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1mo. Ad actum Fidei supernaturalem ex parte intellectus requiritur notitia Mysteriorum, & illustratio Spiritus S. qua homo incipit inquirere, & cognoscere motiva credibilitatis, quibus evidenter persua-

deatur, quod hoc vel illud objectum re vera sit revelatum, ideoque possit, & debeat firmissimo assensu credi: & hoc vocatur judicium credenditatis propter Divinam revelationem. 2do. Ex parte voluntatis requiritur pia affectio submittendi intellectum suum in re quantumvis obscura auctoritati Dei dicentis.

§. 556. Aliquis actus Fidei supernaturalis internus fuit omni tempore adultis necessarius necessitate medii ad salutem. Nam *ad Hebr.* 11. dicitur: *Sine fide impossibile est placere Deo.* Ubi Apostolum de Fide supernaturali loqui patet ex eo, quia paullo ante Fidem definiverat, quod sit *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Et Christus, *Marc. ult.* ait: *Qui non crediderit, condemnabitur.* Ubi iterum sermo est de Fide in Evangelium, consequenter de Fide supernaturali. Et *Joan.* 3. *Qui non credit, jam judicatus est.* Scilicet Fide Divina; nam subditur: *Quia non credit in nomine Unigeniti Filii Dei.* Et Tridentinum *Sess.* 6. *cap.* 7. ait, *Baptismum esse Sacramentum Fidei, sine qua nulli unquam contigit justificatio.* Et *cap.* 8. *Fides est salutis humanæ initium, fundamentum, & radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum ejus consortium pervenire.* Unde etiam infantibus Fides habitualis est necessaria necessitate medii ad salutem. *Actus fidei est necessarius necessitate medii.*

Schol. Deistæ negant, Fidem aliquam supernaturalem esse necessariam ad salutem, sed sufficere Religionem naturalem. Sed eos refutavimus in *diss. Proœm.* (t. 1. §. 5. cum Schol.).

§. 557. 1. In omni statu & tempore explicite credendum fuit necessitate medii, ita ut aliquis salvari non potuerit, Deum existere ut Auctorem supernaturalem gratiæ, & remuneratorem gloriæ. Ita docet Apostolus *ad Hebr.* 11. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Apostolum hic loqui de Deo remuneratore in ordine supernaturali, constat, tum quia dicit, *oportet credere*, scilicet ea Fide, quæ est *sperandarum substantia rerum &c.* adeoque supernaturali: tum quia in eodem capite de Abraham subdit, quod cum aliis Patribus *meliorem patriam* appeteret, id est cœlestem: & de Moyse, quod thesauro Ægyptiorum contempto aspiceret in *remunerationem*, id est cœlestem. *Quænam explicite credenda?*

2. Item pro omni statu & tempore necessitate medii necessaria fuit aliqua Fides Incarnationis. Sic *ad Gal.* 4. dicitur: *Non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi.* Et *Act.* 4. *Non est in aliquo alio salus: nec enim aliud nomen est sub cælo da-*

tum hominibus, *in quo oporteat nos salvos fieri*. Propositio est universalis ad nullum statum & tempus restricta. Deinde nos non salvamur absque Fide Incarnationis: ergo nec antiqui sine ea saltem implicita salvati sunt; nam Fides nostra, & veterum ante Evangelium quoad substantiam eadem est: 2. *ad Cor.* 4. *Habentes eumdem spiritum Fidei*. Denique sicuti necessaria est redemptio Christi, ita & Fides illius, per quam nobis applicatur redemptio: *ad Rom.* 15. *Justitia Dei per Fidem Jesu Christi in omnes*, *&* *super omnes*. Sed redemptio Christi pro quovis tempore post peccatum fuit necessaria necessitate medii ad salutem: ergo etiam Fides in Christum.

An fides explicita Incarnationis & SS. Trinitatis necessaria sit?

Schol. 1. Nonnulli negant, in hoc statu post Evangelium promulgatum Fidem explicitam Incarnationis, & SS. Trinitatis esse necessitate medii necessariam ad salutem. Canus vero vult, eam solum esse necessariam ad glorificationem, non vero ad justificationem. Certum est, in veteri lege Fidem implicitam Incarnationis & SS. Trinitatis saltem communi populo suffecisse ad salutem. Ast post Evangelium sufficienter promulgatum, 1*mo*. Fides Incarnationis explicita necessitate medii necessaria est ad salutem. Ita 1. ait Christus, *Joan.* 3. *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto*, *ita exaltari oportet Filium hominis*, *ut omnis*, *qui credit in ipsum*, *non pereat*, *sed habeat vitam æternam*. Sed aspectus serpentis erat medium necessarium ad salutem corporis. Ergo & Fides in Christum ad salutem animæ, & quidem explicita; nam subditur: *Qui credit in eum*, *non judicatur*, *qui autem non credit*, *jam judicatus est*, *quia non credit in nomine Unigeniti Filii Dei*. Item *Marc. ult. Prædicate Evangelium omni creaturæ: qui crediderit*, *&* *baptizatus fuerit*, *salvus erit*; *qui vero non crediderit*, *condemnabitur*. Ergo ad salutem absolute necessarium est, credere Evangelium, quod Mysterium Incarnationis explicite continet. Et *Joan.* 14. Christus ait: *Creditis in Deum*, *&* *in me credite*. Ubi parem exigit Fidem de Deo & seipso. Sed Fides in Deum explicita requiritur. Ergo & in Christum. Unde Tridentinum *Sess.* 6. *cap.* 6. ait, requiri, ut credatur *illud imprimis*, *a Deo justificari impium per gratiam ejus*, *per redemptionem*, *quæ est in Christo Jesu*. Ergo requirit Fidem explicitam Incarnationis, & quidem *imprimis*, id est necessitate medii. 2. Ita docet S. Augustinus *l. de corrept.* *&* *grat. c.* 7. *Ab hac damnatione non se liberabunt*, *qui poterunt dicere*, *se non audiisse Evangelium*. Et S. Bernardus *ep.* 77. ait, *Baptismum aliquando posse suppleri*; *non vero fidem Evan-*

gelii explicitam. Et S. Thomas 2. 2. *a.* 7. concludit: *Post tempus gratiæ revelatæ tam majores, quam minores tenentur habere Fidem explicitam de Mysteriis Christi*: Et in Symbolo Athanasiano, post explicata Mysteria SS. Trinitatis & Incarnationis, subditur: *Hæc est Fides Catholica; quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, salvus esse non poterit*. 3. Ratio est: In Lege Evangelica perfectior Fides Incarnationis requiritur; quam in veteri: sed in veteri Fides implicita Incarnationis necessitate medii requirebatur (§. 533. n. 2.): ergo in nova explicita requiritur. Ex hoc fluit 2*do*. quod etiam Fides explicita SS. Trinitatis in nova Lege sit necessaria necessitate medii ad salutem, tum ex citato loco *Marc. ult.* tum ex eo, quod Fides explicita Incarnationis sit necessaria, quæ nequit haberi sine Fide explicita SS. Trinitatis, scilicet, quod Filius Dei sit incarnatus, & conceptus de Spiritu S. 3*tio*. fluit, Fidem explicitam Incarnationis & SS. Trinitatis non solum ad glorificationem, sed etiam ad justificationem esse necessariam necessitate medii, tum ex locis *Joan.* 3. & *Marci ult.* citatis; & ex Tridentino, quod non solum agit de glorificatione, sed de justificatione: imo *Joan.* 3. Christus non solum dicit, quod, qui incredulus est Filio Dei, non videbit vitam, sed addit, *quod ira Dei maneat super eum*, id est, remaneat peccator, & injustus: tum quia justus est filius Dei adoptivus, & hæres gloriæ. Ergo si Fides hæc implicita sufficit ad justificationem, sufficit etiam ad glorificationem, quod est contra Canum. Non obstat I. quod *ad Hebr.* 11. requiratur tantum Fides in *Deum remuneratorem*: & Cornelius dicitur *justus*, antequam hæc Mysteria a S. Petro didicit. *Resp.* Apostolus non dicit, *sufficit*, sed *oportet credere*; unde Fidem explicitam Incarnationis, & SS. Trinitatis non excludit. Cornelius vel justificatus fuit per Fidem implicitam horum Mysteriorum, ob Evangelium nondum sufficienter promulgatum: vel ante justificationem a S. Petro de his Mysteriis instructus fuit, & dicitur justus a nuntiis a se missis, id est, bene moratus; nam illi ignorabant, in quo vera justitia consisteret. II. Qui habet Fidem explicitam Dei remuneratoris supernaturalis, potest elicere perfectam Contritionem, & Charitatem: ergo justificari. *Resp.* Potest quidem elicere, attenta sola rei natura, non vero ordinatione Dei, qui nemini vult dare gratiam efficacem veræ Contritionis sine Fide explicita Incarnationis, & SS. Trinitatis. III. Puer in sylvis enutritus vivens secundum rectam rationem: item perveniens ad primum instans rationis: item surdus & mutus, nil audientes de Evange-

tio, sine Fide explicita horum Mysteriorum justificantur. *Resp.* Tali puero vel Deus interne revelabit hæc Mysteria, vel fidei præconem ad eum mittet. Ita S. Thomas. In instanti rationis morali puer de his Mysteriis satis instrui potest. Surdus & mutus si nullius instructionis sit capax, reputatur pro amente vel infante, qui sine Fide actuali per solam Fidem habitualem in Baptismo susceptam salvatur. IV. S. Augustinus *l. 1. ad Simplician. q. 2.* ait: *In quibusdam tanta est gratia Fidei, quanta non sufficit ad obtinendum regnum cœlorum, sicut in Cathecumenis ... in quibusdam vero tanta, ut jam corpori Christi, & sancto Dei templo deputentur.* Ergo datur Fides sufficiens ad justificationem, quæ non sufficit ad obtinendam gloriam. *Resp.* Ex verbis S. D. contrarium colligitur; nam agnoscit eamdem Fidem, quæ sufficiat, ut quis deputetur sancto Dei templo, id est regno cœlorum, & ut corpori Christi per justificationem incorporetur.

Deistæ & eorum tolerantia refutatur.

Schol. 2. Cum absque explicita Fide Incarnationis & SS. Trinitatis nemo salvari possit, illi qui nihil de Evangelio audiverunt, extra salutis viam sunt, & damnantur, non quia non crediderunt, infidelitas enim negativa peccatum non est; sed quia originali peccato obstricti, aliisque peccatis actualibus & personalibus inquinati, medio illa expiandi a Christo nobis præscripto destituuntur. Quare graviter errant Deistæ & increduli cum Voltairio, cum cuilibet Religioni & Sectæ amplissimam viam salutis pandunt. Quippe homo non ad suum lubitum, sed Dei beneplacitum actiones suas dirigere debet; unde Religio contraria revelationi Divinæ accepta illi esse nequit; & cum una sit veritas, una etiam solummodo vera Religio esse potest. Quod autem Rousseau ait *Emile tom.* 3. dogma Intolerantiæ crudele esse, odium proximi inducere, & Intolerantes hostes esse generis humani, absonum est; nam intolerantiam Theologicam a civili distinguere oportet, quod apte fieri posse, exemplum primitivæ Ecclesiæ demonstrat. Primi quippe Christiani Gentilium errores proscribebant; sed simul quantum ad officia vitæ civilis Principibus obedientiam, & reliqui omnibus charitatem & humanitatem exhibebant. Quare etiam nos incredulos & hæreticos nec odio habemus, nec absolute damnamus, nec de eorum salute omnino desperamus, cum se convertere possint; sed toto cordis affectu pro eorum temporali & æterna salute Deum precamur. Ita Cl. P. Bertieri *Th. dogm. tom.* 2.

Quinam articuli

Schol. 3. Jurius, in libro *le vrai Systeme de l' Eglise*, omnibus Societatibus Christianis fundamentales Fi-

dei articulos retinentibus æternam salutem pollicetur. Verum cum hoc modo unitas ceu gēnuina veræ Ecclesiæ nota subsistere non possit, quam *tom.* 1. §. 16. jam demonstravimus, hoc commentum ruit, quod etiam ipsa adversariorum dissensio in statuendis fundamentalibus articulis magis adhuc destruit. Quippe ipse Jurius Trinitatem & Incarnationem pro fundamentalibus articulis astruit. Buddeus *Inst. Th. dogm. l.* 1. *c.* 1. præter hæc Mysteria inter fundamentales articulos recenset, Deum velle omnium salutem, Christi satisfactionem, nostram justificationem, fidem, pœnitentiam, vitam æternam. Clericus *diss. de eligenda inter Christianos dissid. sententia*: & Lockius *de Christianismo rationi consono*, contendunt, eos omnes salvari, qui credunt unius Dei existentiam, & Christum esse Messiam, etsi de ejus Divinitate male sentiant. Semlerus *Inst. ad doctr. Christ. t.* 1. *c.* 2. articulos fundamentales eos esse ait, qui in Baptismi formula & Symbolo Apostolico continentur; sed §. 79. ait, articulos fundamentales Ecclesiarum particularium sejungendos esse ab iis, qui totius Christianæ familiæ proprii sunt; imo cum fundamenta Christianismi practici non omnino abjiciant Sociniani, novi Ariani, & Arminiani, illis etiam salutis viam patere. Denique Fanatici, omnis nationis & linguæ homines, Gentiles, Judæos, Turcas inter membra Catholicæ Ecclesiæ recensent, dummodo rationis lumen Divinum sequantur. Verum qualis Ecclesia, in qua ne quidem de articulis Fidei fundamentalibus consensus adest? Sane Ecclesia nullo non tempore illos ex suo gremio exclusit, qui in quocumque articulo ab ejus doctrina recesserunt, uti jam alibi (tom. 1. §. 16.) ostensum fuit. Dices I. In veteri Testamento multi extra Synagogam salvati sunt per solam observationem legis naturalis: ergo etiam extra Ecclesiam in novo Testamento salvari quis potest, quod legem naturæ non abrogavit. *Resp.* Synagoga ad solos Judæos pertinebat, ceu propria eorum Ecclesia, extra quam nullus Judæus salvari potuit; nec fuit universalis, omnes veros Dei cultores complectens: at Ecclesia Christi ex sua institutione est universalis, & præter legem naturæ alia etiam credenda & agenda præcipit. II. Diversæ etiam Sectæ unam Ecclesiam possunt constituere, si eorum Sectatores sint uniti in charitate, qua destructa, vera consensio destruitur. *Resp.* Unitas in Fide præcipue in vera Ecclesia requiritur, qua destructa, si qua etiam charitas manet, Ecclesia corruit, uti patet ex ejus definitione. III. Durum est, omnes extra Ecclesiam Catholicam viventes damnari. *Resp.* Durum est, sed tamen verissimum, cum S. Scriptura, & tota

fundamentales fidei?

Traditio testetur, extra Ecclesiam veram & Catholicam, quæ tantum una est, non esse peccatorum remissionem, charitatem & salutem.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. In Catechesibus omnino docendum est, absolute necessariam esse cognitionem explicitam SS. Trinitatis, & Incarnationis Christi, & eorum, quæ sub his Mysteriis latent, scilicet, omnia Deum ex nihilo creasse: omnia ab eo regi: eum esse remuneratorem bonorum in hac & altera vita, & judicem, ac vindicem justissimum malorum: animam hominis esse immortalem: gratiam Dei esse necessariam ad salutem. Ita Benedictus XIV. in Bulla: *Etsi minime*, quæ omnia hoc versu continentur: *Facta*, *regit*, *judex*, *mens immortalis*, *opemque*, *Tres*, *Caro*. Frequenter etiam inculcanda Mysteria vitæ, passionis, ac mortis Christi. 2do. Si quis adeo rudis foret, ut ne quidem Deum remuneratorem sciret, nec de eo quid capere posset, in periculo mortis baptizari posset, quia foret instar infantis: si tamen mora permittat, cum tali rudi elicere juvat actum Fidei, Spei, Charitatis, & Doloris. 3tio. Si Confessarius advertat, pœnitentem ignorare scitu necessaria necessitate medii, est incapax Absolutionis; unde vel prius instrui debet, vel sine Absolutione dimitti, monendo, ut illa addiscat. Item ignorans Mysterium SS. Trinitatis, & Incarnationis est incapax Absolutionis, juxta *prop.* 46. ab Innocentio XI. damnatam. In casu vero necessitatis, quando quis de his Mysteriis instrui nequit, juxta P. Babenstueber sub conditione absolvendus est, modo explicite credat, Deum esse remuneratorem bonorum, vindicem malorum; reliqua vero implicite, credendo quod credit Catholica Ecclesia.

Credenda & scienda necessitate præcepti. §. 558. Necessitate præcepti tenentur adulti saltem quoad substantiam scire, & credere, 1. Articulos fidei in Symbolo Apostolorum contentos. 2. Orationem Dominicam. 3. Decalogum, & Præcepta Ecclesiæ. 4. Septem Sacramenta, ea præcipue, quæ suscipiunt. 5. Signum S. Crucis.

Credo, *Pater*, *Mandans*, *Ecclesia*, *Septem*. Symbolum Apostolorum requiritur ad recte credendum; Oratio Dominica ad recte sperandum; reliqua ad bonum faciendum, & malum fugiendum.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Adulti præsertim rudiores satisfaciunt huic præcepto, si recensita puncta sciant secundum substantiam, secundum id, quod vocibus simpliciter significatur; non vero sufficit, si implicite solum credant, credendo quod credit Catholica Ecclesia. Parochi vero, Curati, Confessarii & Concionatores tenentur etiam illa scire secundum modum, & explicationem,

ita ut illa ex S. Scriptura, vel aliunde probare possint. Episcopi demum, Prælati & Doctores tenentur etiam illa scire secundum difficultates & controversias, ita ut hæreticorum objectiones solvere possint, quia rudes docere tenentur: Trident. *Sess.* 5. *2do.* Connitendum quidem est omni modo, ut prædicta memoriæ mandentur secundum ordinem verborum; gravis tamen ad hoc obligatio probari non potest, maxime in rudioribus, sed satis est, si quis interrogatus recte respondeat. *3tio.* Si Confessarius advertat, pœnitentem ignorare quoad substantiam scitu necessaria necessitate præcepti, absolute quidem eum breviter instructum absolvere potest, si habeat verum propositum ea discendi; secus vero, si non habeat. Si vero Confessarius advertat, quod pœnitens jam a multis Confessionibus occasionem ea discendi neglexerit, sine Absolutione dimittat, donec serium propositum ostendat. *4to.* In articulo mortis Confessarius doceat ea, quæ necessitate medii explicite sunt credenda, ignaros, & in quantum fieri potest, necessaria necessitate præcepti; moneat, ut de negligentia sua doleant, cum proposito ea discendi, si copia detur, & frequentes actus Fidei eliciant, credendo quidquid Deus revelavit, & Ecclesia credendum proponit.

Præceptum datur ad eliciendum actum fidei internum.

§. 559. Præceptum Fidei, prout est negativum, secundum actum internum pro omni tempore obligat, ne unquam interne dissentiamus, vel voluntarie dubitemus de ullo Fidei articulo sufficienter nobis proposito; quia hoc cederet in contemptum Divinæ auctoritatis. Prout vero hoc præceptum est affirmativum, non quidem obligat pro omni tempore, sed ut sæpe eliciamus actum Fidei circa præcipua Mysteria. Ita patet ex hac propositione damnata ab Innocentio XI. *Satis est, actum Fidei semel in vita elicere.* Et: *Sufficit, illa Mysteria semel credidisse.* Ratio est, quia Christianus non potest christiane vivere, & tendere ad Deum, nisi frequenter per actus Fidei animum ad Deum erigat.

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1mo. Non potest certo statui, quoties ad actus Fidei quis obligetur: directe tamen quis obligatur 1. quando illi Mysteria sufficienter ad credendum sunt proposita, ubi longa mora trahi non debet: & ideo pueri tenentur elicere Fidem, quando usum rationis sunt adepti, & necessitatem credendi sufficienter apprehendunt; unde a parentibus mature in rebus Fidei instruendi sunt. Excusantur tamen pueri plerumque a transgressione hujus præcepti, tum quia non satis penetrant obligationem credendi; tum quia illis Mysteria Fidei ut divinitus revelata non satis proponuntur; tum quia mora culpabilis ex prudenti judicio æstimanda est.

2. Obligatur, quando urget vehemens tentatio contra Fidem, alio modo non vincibilis, maxime in articulo mortis; scrupulosi tamen satisfaciunt, mentem ad alia objecta, & pios affectus avertendo. 3. Quando facienda est Professio Fidei externa de præcepto; alias enim quis mentiretur. 4. Indirecte hoc præceptum obligat, quando aliud præceptum urget ad eliciendos actus Spei, & Charitatis, Religionis, & Pœnitentiæ, vel gratia amissa est reparanda; ubi tamen notat Sanchez, sufficere actum Fidei implicitum, & virtualem. *2do.* Non opus est, ut pii Christiani anxientur, an huic præcepto eliciendi Fidem satisfaciant, quia practice censetur satisfieri per actus Fidei in actibus aliorum bonorum operum occurrentes, v. g. in recitatione Symboli, usu SS. Eucharistiæ &c. quæ sine actu formali vel virtuali Fidei fieri non possunt. Licet vero sit mens Ecclesiæ, ut fideles in Festis per annum celebrari solitis Mysteria per Fidem pie recolant; non tamen definit, eum peccare mortaliter, qui forte aliquo Festo actum Fidei elicere negligit. *3tio.* Actus Fidei formalis ita elicitur: Credo quidquid Deus revelavit; quia ipse est æterna veritas & sapientia, quæ nec falli potest, nec fallere. Vel: Credo quidquid credit Catholica Ecclesia, quia Deus, infallibilis veritas & sapientia, illud revelavit; ubi semper addendum est motivum formale Fidei: quod si fideles saltem in mente addant Symbolo Apostolorum recitato, frequentissimos actus Fidei elicient; quod proinde illis suadendum est.

Non licet exterius fidem negare.

§. 560. In nullo casu etiam vitandæ mortis licet Fidem corde retentam ore vel facto negare, falsamque exterius profiteri, seu simulare. Christus enim *Matth.* 10. ait: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo eum coram Patre meo.* Et 2. *ad Tim.* 2. *Si negaverimus, & ille negabit nos.* Ergo est præceptum negativum, non negandi Fidem, quod semper & pro semper obligat. Ratio est: negare Fidem, est dicere Deum revelasse falsum, vel Fidei dogmata non revelasse. Sed utrumque est mendacium Deo injuriosum. Ergo non licet.

Solvuntur objectiones.

Schol. 1. Helcesitæ, teste Eusebio *l.* 6. *hist. c.* 31. docebant, Fidem in persecutione ore negari posse, modo in corde conservaretur. Idem dicebant Priscillianistæ. I. Naaman Syrus permittente Elisæo simulavit adorare idolum in templo Remmon cum Rege suo, 4. *Reg.* 5. *Resp.* Naaman solum obsequium politicum Regi suo exhibuit. II. Sinenses Catholici Confucium suum cultu externo idololatrico colere non prohibentur. *Resp.* An hic cultus Confucio exhibitus sit idololatricus, & illicitus, diu disputatum fuit, uti mox dicetur.

Schol. 2. Sinenses Confucio Philosopho templa erigunt, & in æquinoctiis in ejus honorem capræ, vini, candelarum, florum & thymiamatis oblationem faciunt: parentibus etiam sacras ædes erigunt, iisque statis temporibus sacrificia offerunt. Habent etiam tabellas mortuorum nomine inscriptas, quas sedem aut thronum animarum vocant, & alias in suis templis collocatas cum hac inscriptione: *Cœlum colito*. Hos ritus a neo-conversis velut superstitiosos & Christianæ Religionis contrarios S. Congregatio *de propaganda Fide* anno 1645. reprobavit, & Innocentius X. sub excommunicationis pœna vetuit. Verum ob non satis exactam harum consuetudinum relationem a quibusdam Missionariis S. J. factam, iterato examine quasdam, ut civiles, tolerari posse Congregatio Inquisitionis censuit, ejusque sententiam Alexander VII. an. 1656. ratam habuit. Verum re ab aliis Missionariis præsertim Ord. Præd. denuo ad tribunal Inquisitionis delata, decretum Innocentii confirmatum est, & Carolus Maigrot in Provincia Fokensi Vicarius Apostolicus ritibus his oculis inspectis & rite perpensis, eos an. 1693. damnavit. Quod idem fecit Clemens XI, qui etiam Thomæ de Tournon Visitatori suo in Sinarum Imperio jussit, decretum suum ab omnibus Missionariis servari, quod ille non sine maxima difficultate executus est, contradicentibus nihilominus Missionariis, qui eos licitos putarunt; unde statuta sua Clemens XI. denuo confirmavit; sed necdum sopita controversia, tandem Benedictus XIV. rem confecit, & in Bulla: *Ex quo singulari*, omnes Missionarios juramento ad exactam observantiam Clementis XI. obstrinxit. *De ritibus Sinensibus.*

Schol. 3. Idem Tournonius quosdam ritus Malabaricos an. 1704. damnavit, uti Pillayaris idoli imaginem ex funiculo 108. filorum portare, superstitiosos ritus in nuptiis, cinerum ex vaccarum stercore benedictionem frontique inspersionem &c. de quibus scripserunt plures relati a Mamachio *tom. 2. Orig. Christ.* & Walchio *Bibl. Th. tom. 2.* Decretum Tournonii confirmavit Clemens XI. cujus Constitutionem cum nonnulli revocatam esse venditarent, ipse Clemens authenticum ejus exemplar Episcopo Meliapurensi transmitti jussit. Item Benedictus XIII. an. 1727. Tournonii statuta confirmavit: cumque adversarii necdum acquiescerent, Clemens XII. re ad eorum instantiam denuo discussa, dictum decretum denuo confirmavit, & ad illud observandum omnes Missionarios jurejurando adegit, ac tandem totam controversiam definitiva ultimata sententia Benedictus XIV. in Bulla: *Omnium sollicitudinem*, diremit. Vid. Cl. P. Berti *Th. l. 23. c. 10.* *De ritibus Malabaricis.*

Resolvuntur casus. *Corollar. Pract.* 1*mo.* Ille externe directe Fidem negat, qui claris verbis negat articulum Fidei, vel contrarium errorem approbat: ille vero indirecte, vel interpretative Fidem negat, qui ab auctoritate publica de Fide sua interrogatus tacet, & verbo, signo, vel facto falsam Religionem profitetur: si quis vero loco responsi oscularetur Crucifixum, esset virtualis Fidei externa confessio. 2*do.* Ad evitanda gravia mala propter Fidem imminentia licet Christiano fugere, vel se abscondere, nisi quis ex officio honorem Dei, & salutem proximi specialiter curare debeat: pro quo hanc regulam tradit P. Sporer: Si sis in tali statu, ut te fugiente periclitaretur honor Dei, salus proximi, & observatio tui officii; fugere non licet. Si solum es utilis, non vero necessarius, manendo, poteris manere; non tamen teneris cum gravi tuo incommodo. Si manendo potius obesses, quam prodesses, peccares non fugiendo, ob malum per tuam præsentiam causatum, nisi bona fides excuset. 3*tio.* Ad vitanda mala gravia propter Fidem, licet se pecunia redimere, quia datur pecunia ad redimendam vexam, sine privata Fidei negatione, sicuti olim faciebant Libellarii. 4*to.* Qui publica auctoritate interrogatus, verbis ambiguis & æquivocis respondet; v. g. sum Evangelicus, subintelligendo Catholicus, Fidem interpretative negat & mortaliter peccat: si vero taceat, vel dicat, se non teneri respondere &c. non quidem negat Fidem, sed peccat contra præceptum affirmativum, Fidem exterius profitendi. Si quis vero a privato interrogetur, non licet quidem tacere, si silentium foret signum negationis, vel erubescentiæ Fidei: nec licet negare, se esse Catholicum; posset tamen quæstionem eludere, dicendo: quid ad te? &c. quia sic Fidem tantum ex justa causa dissimularet, vel celaret. 5*to.* Sacerdos vel Religiosus non negat Fidem, si neget, se esse Sacerdotem, vel Religiosum, quia tantum certum vitæ statum non profitetur. 6*to.* Si Magistratus hæreticus mandet, ut Catholici per certum signum se prodant, qui non obedit, non negat Fidem, sed mere occultat, nisi hoc signum statueretur pro signo negationis Fidei. 7*mo.* Utens vestitu directe manifestativo hæresis, vel infidelitatis, interpretative Fidem negat: si vero vestitus sit tantum distinctivus gentis a gente, illa uti, & se esse hujus nationis simulare licet, ob justam causam, v. g. securitatem itineris. Si sint signa distinctiva sectæ a secta, sed non protestativa talis sectæ, quia habent alium finem, v. g. corpus vestire; tali signo uti, v. g. vestibus Prædicantium, non est mortale secluso scandalo, & quando non urget præceptum

confessionis externæ Fidei, quia nec professio sectæ intenditur, nec signum ad hoc institutum est: imo Christiani milites & navigantes in mari signis falsæ Religionis protestativis uti possunt, quia hostes sciunt, in his circumstantiis hoc fieri, non ad falsam Religionem profitendam, sed ad decipiendum. 8*vo.* Facto simulat, & Fidem interpretative negat, qui voluntarie actionem exercet, quæ sit ipse cultus falsus, v. g. thus idolo immolat: vel ex circumstantiis significat professionem falsæ Religionis, v. g. accedendo ad Cœnam Acatholicorum. 9*no.* Ad Fidem dissimulandam ex gravissima causa licet die prohibito comedere carnes, si non accipitur pro signo falsæ Fidei, quia in hoc casu præceptum Ecclesiæ non urget, si scandalum, & contemptus veræ Religionis absit: si vero carnes apponerentur ad explorandam Fidem, non liceret comedere: si quis vero protestaretur, hoc non esse signum, quia Catholicis licet vesci carnibus in multis casibus, comedendo ex gravi causa non peccaret: ita Layman. 10*mo.* Si Acatholicus coram Catholico Fidem Catholicam injuriis afficeret, teneretur eam Catholicus sua confessione defendere, si fructum speret; secus, si major contemptus Religionis prævideatur. 11*mo.* Ad externam Fidei Professionem jure Ecclesiastico sub mortali tenentur cum juramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, 1. Provisi de Beneficio curato intra duos menses a die possessionis coram Episcopo, Vicario generali, vel officiali. 2. Provisi de Canonicatu, & dignitate in Ecclesia Cathedrali coram Episcopo, vel Vicario, & in Capitulo, sub pœna, quod fructus non faciant suos. 3. Hoc Pius IV. extendit ad Prælatos Religionum etiam Militarium, licet hæc extensio in omnibus Religionibus non sit recepta. 4. Pius V. idem extendit ad Doctores, Magistros Regentes, & Professores quarumcunque artium Clericos, & Laicos sub pœna excommunicationis latæ, & privationis omnium Beneficiorum in eos, qui aliquem sine hac Professione ad gradum, vel Cathedram promoverint. Hæc Professio nequit fieri per Procuratorem.

§. 561. Fidei non opponitur quodcumque peccatum, adeoque habitus Fidei remanet in peccatore, qui non committit peccatum infidelitatis. Ita 1*mo.* docet Apostolus 1. *ad Cor.* 13. *Si habuero omnem Fidem... Charitatem autem non habuero, nihil sum.* Ubi aperte supponitur, Charitatem a Fide separari posse. Hinc Tridentinum *Sess.* 5. *can.* 8. definit: *Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia, simul & Fidem semper amitti; aut Fidem, quæ remanet, non esse veram Fidem... anathema sit.* Et Alexander VIII. damnavit hanc pro- *Fides manet in peccatoribus.*

positionem 18. *Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam Fides, & etiamsi videantur credere, non est Fides Divina.* Et hanc 52. Quesnelli: *Fides non est absque amore & fiducia.* 2do. Non omne peccatum est contrarium Fidei, nec destruit rationem formalem objecti illius; & Fides in intellectu potest firmiter adhærere Deo, licet voluntas per peccatum ab eo deflectat: ergo Fides remanet in peccatoribus.

Solvuntur objectiones. *Schol.* 1. Protestantes, qui gratiam habitualem a Fide non distinguunt, consequenter docent, Fidem in homine peccatore non remanere, nec gratiam amitti, nisi per peccatum infidelitatis. Quesnellus etiam *prop.* 51. & 52. docet, Fidem non posse divelli a Charitate. I. Quia Fides juxta S. Scripturam sine operibus mortua est, & sine Charitate nil prodest. *Resp.* Talis Fides nil prodest, quia non meretur vitam æternam; non tamen omnino extinguitur quoad actus suos. II. Juxta S. Augustinum *in Ps.* 51. *n.* 6. sola Fides, quæ per dilectionem operatur, mundat cor, & sine Spe, & Charitate pia Fides non est. *Resp.* Idem S. D. *tr.* 6. *in Joan.* notat: *Fides sine Charitate potest esse, non tamen prodesse.* III. Sine Charitate nulla est virtus Christiana: ergo nec Fides. *Resp.* Nulla est virtus meritoria, quæ debet fieri in statu gratiæ (r. 1. §. 585.).

An fides in damnatis &c. maneat? *Schol.* 2. In dæmonibus, & damnatis non remanet Fides infusa & supernaturalis, quia carent donis gratuitis, & pia motione voluntatis. Credunt ergo fide naturali, tum ex evidentia signorum, tum miserabili experientia, qua Deum vindicem sentiunt. In Beatis etiam non remanet Fides, quia in eis destruitur objectum formale Fidei, quod est prima Veritas non visa, quam intuitive Beati vident. Remanet tamen Fides in animabus Purgatorii, quæ Deum nondum clare vident, & sperant adhuc beatitudinem, cujus spei Fides fundamentum est.

Infidelitas quid? §. 562. Quia non omnia peccata opponuntur Fidei, (§. 561.); hinc modo videndum, quænam ergo peccata illi opponantur. In genere ergo Fidei opponitur omnis *Infidelitas*, quæ est carentia Fidei.

Quotuplex? *Schol.* Infidelitas alia est *negativa*, seu *materialis*, quæ est invincibilis carentia in eo, qui nihil unquam de Fide audivit: alia est *formalis*, quæ iterum vel est *privativa* in eo, qui vel non vult audire Fidem, vel ei sufficienter propositæ non assentiri, vel non inquirere, quando tenetur: vel est *positiva* & *contraria*, seu carentia Fidei in eo, qui sufficienter propositæ dissentit, negando veritatem Fidei, vel contrarium errorem asserendo. Hæc iterum triplex est: 1. *Paganismus*, in quo doctrina Fidei tam secundum vetus, quam novum Te-

stamentum rejicitur; quo reducitur *Atheismus* & *Mahometismus*. 2. *Judaismus*, in quo Christo nato novi Testamenti doctrina rejicitur, & veteri Testamento multæ fabulæ Talmudicæ admiscentur, & sic figura pro veritate admittitur. Pagani, Judæi & omnes, qui non sunt baptizati, vulgo *Infideles* dicuntur. 3. *Hæresis*, de qua mox plura. Huc etiam reducitur *Apostasia*, quæ est discessio a Fide Catholica ad Infidelitatem: latius etiam sumitur pro defectione a S. Ordine ad statum laicalem, & matrimonialem: item pro defectione a Religiosa Professione: denique pro defectione ab obedientia Summi Pontificis, & *Schisma* dicitur.

§. 563. Infidelitas negativa non est peccatum, sed pœna peccati: formalis vero privativa, & positiva, scilicet Paganismus, Judaismus, Atheismus, & Mahometismus, est peccatum. Rationem dat S. Thomas, quia repugnat auditui Fidei, & eam contemnit: et patet ex dictis (§. 464. & 465.). *Infidelitas positiva est peccatum.*

Schol. 1. Infideles, qui nunquam Fidem susceperunt, sive subdantur Principibus Christianis, sive non, nullatenus ad Fidem cogendi sunt, quia Ecclesia nullam in eos habet jurisdictionem, nec Principes habent potestatem, subditos ad fidem cogendi: non jure naturæ, quia præceptum Fidei est supernaturale: non jure Divino, quod neque ex S. Scriptura, neque ex Traditione colligitur; imo ex modo, quo Christus Apostolos misit, contrarium eruitur, quos non ut milites armatos, sed ut agnos inter lupos misit, & voluit, ut in pace, & patientia possiderent animas suas. Hinc Innocentius III. *c. Majores*, *de Bapt.* ait: *Est Religioni Christianæ contrarium*, *ut semper invitus & penitus contradicens ad servandam Christianitatem aliquis compellatur*. Possunt tamen Infideles Principibus Christianis subjecti cogi, ne Evangelii prædicationem impediant, neve alios credere volentes violenter retrahant, aut turbent: imo etiam ad Fidei prædicationem statis temporibus quiete audiendam pœnis adigi possunt, qualis lex conscientiæ vim non inferret, sed eorum crassam negligentiam in salutis negotio suppleret. Unde Gregorius XIII. *Const.* 92. sub pœna interdicti commercii cum Christianis Judæos ad audiendam singulis septimanis Christianam concionem ab Episcopis compelli voluit. Denique Infideles, qui Fidem aliquando susceperunt, possunt corporaliter compelli, ut servent, quod semel susceperunt. Qui enim Fidem per Baptismum susceperunt, incorporantur Ecclesiæ tamquam ejus subditi, & se ad Fidem servandam obligarunt. Ergo cogi possunt, ut obligationi satisfaciant. *Infideles vi ad fidem cogendi non sunt.*

Schol. 2. Ritus Infidelium Principibus Christianis sub- *An ritus In-*

Fidelium tolerandi? ditorum per se loquendo non sunt tolerandi, quia eos observando Infideles peccant contra jus naturæ. Per accidens tamen ad vitanda majora mala possunt ritus Infidelium tolerari; & hinc recte tolerantur ritus Judæorum, quia sic testimonium Fidei accipimus ab hostibus nostris, & quasi in figura repræsentatur nobis, quod credimus.

Hæresis quid? §. 564. *Hæresis* est carentia Fidei in eo, qui Fidem quidem suscepit, sed libere & pertinaciter errorem contra Fidem tuetur. Est autem *Pertinacia* deliberata voluntas dissentiendi alicui veritati revelatæ, ut tali, sufficienter per Ecclesiam, S. Scripturam, aut aliam Fidei regulam propositæ. *Hæreticus* est, qui baptizatus habet, vel tuetur voluntarie, & pertinaciter errorem contra aliquam Fidei veritatem.

Quotuplex? *Schol.* 1. Hæresis mox definita dicitur *formalis:* huic opponitur *materialis*, quæ quidem est error in Fide, sed ex ignorantia, simplicitate, & prava instructione, ita ut illi adhærens paratus sit actu, vel habitu eum cognita veritate deponere. Hæretici alii sunt *interni* tantum, qui errorem sola mente retinent: alii *externi* simul, qui errorem suum exterius produnt facto, verbo, vel alio signo, cum intentione eum profitendi.

An unum articulum negans fidem retineat? *Schol.* 2. Fides sive habitualis, sive actualis non remanet in hæretico, qui vel unum tantum Fidei articulum pertinaciter negat. Sic 1. Apostolus *ad Gal.* 5. *v.* 5. iis, qui dicebant, observantiam legalium esse necessariam ad salutem, testatur: *Evacuati estis a Christo:* id est, a spiritu Fidei, uti explicat *v.* seq. Et Tridentinum *Sess.* 6. *cap.* 15. ait: *Asserendum est, non modo infidelitate, per quam & ipsa Fides amittitur; sed quævis hæresis, etiam circa unum tantum articulum, est infidelitas.* Ergo Fides per eam amittitur. 2. In hæretico unum tantum articulum pertinaciter negante, non manet motivum formale Fidei, scilicet prima veritas, ut manifestata per Ecclesiam; qui enim unum articulum non credit, alios, quos tenet, non credit propter primam veritatem revelantem; alias etiam illum articulum crederet. 3. Si negans unum articulum retineret Fidem, posset dici Fidelis; nam Fides est una, & simplex in omni credente. Non obstat I. Apostoli in triduo mortis Christi, Fidem in Christum, & *Marci ult.* fidem resurrectionis, & præsertim S. Thomas, amiserunt: Moyses dubitavit, an aquam e petra elicere: Zacharias, an filium habere possit, nec tamen circa alia Fidem amiserunt. *Resp.* Apostoli in illo triduo Fidem in Christum interius non amiserunt: iidem, Moyses, & Zacharias redarguuntur, non quod essent pertinaces in ar-

ficulo Fidei sufficienter proposito, sed quod tardi essent ad credendum veritati sufficienter quidem revelatæ, ad hoc, ut tenerentur credere sub veniali, non vero sub mortali. II. S. Augustinus *l. de Bapt. c.* 5. ait: *Tene Fidem resurrectionis mortuorum, sicut tenebas; sed crede jam Christum resurrexisse a mortuis, quod non tenebas.* Ergo Judæus habet fidem resurrectionis mortuorum. *Resp.* Judæus habet fidem mere naturalem, & acquisitam, non vero supernaturalem, & infusam Divinæ auctoritati innixam. Eodem modo credit hæreticus nonnullos articulos. III. Possum fide humana eidem homini credere unum, non vero aliud: errare circa conclusionem unam alicujus scientiæ, quin amittam habitum scientiæ circa alias conclusiones: servare unum mandatum, quin servem aliud: ergo etiam unum Deo credere, & non aliud. *Resp.* Disparitas est, quoad 1mum, quia homo non est universaliter infallibilis, sicut Deus. Quoad 2dum, in conclusionibus unius scientiæ, sunt diversa, per quæ probantur, quorum unum cognosci potest sine alio; in Fide motivum est unicum. Quoad 3tium, in diversis mandatis diversa obstacula, & motiva occurrunt; non vero in Fide. IV. Unus actus contrarius habitum temperantiæ non destruit: ergo nec unus habitum Fidei: imo Theologia manet in hæreticis: ergo & Fides. *Resp.* Unus actus contrarius non tollit rationem formalem temperantiæ. Et Theologia hæretici non est eadem cum nostra ex defectu objecti formalis quo, scilicet revelationis mediatæ.

§. 565. Hæresis ex genere suo est grave peccatum, & superat omnia peccata, quæ contingunt in perversitate morum. Ratio est: quia per hæresim, sicut per aliam quamcumque infidelitatem mens hominis maxime a Deo avertitur, cum ne quidem veram Dei cognitionem tamquam primæ veritatis admittat. Deinde Hæresis directe impedit remissionem aliorum peccatorum, quia Fides est fundamentum justificationis, sine qua nemo Deo placere potest, & ad filiorum ejus consortium pervenire. *Hæresis est grave peccatum.*

Corrollar. Pract. 1*mo.* Si quis ignoret, suam sententiam Catholicæ Ecclesiæ adversari, quantumvis crassa sit ignorantia, & a peccato mortali contra Fidem non excuset; proprie tamen non est hæreticus, nec pœnis Ecclesiasticis hæreticorum subest, quia non est pertinax: imo ignorantia etiam affectata ob discendi tædium ab hæresi excusat; secus, si quis ideo ignorantiam affectet, quia proponentis auctoritatem minoris æstimat. 2*do.* Dubitans deliberate cum pertinacia de aliquo Fidei articulo, sive positive judicando, non esse certo, sed tan- *Resolvuntur casus.*

tum incerto assensu dignum; sive negative, cohibendo assensum, licet positive non dissentiat; peccat graviter, & est hæreticus, quia implicite saltem judicat, eum esse incertum: & *c. 1. de hær.* dicitur: *Dubius in Fide, infidelis est*. Eodem modo peccat graviter, qui assensum tantum opinativum de Fide deliberate elicit, cogitando: v. g. forte pœnæ Inferni non sunt æternæ. Et hoc judicium in Fide erroneum junctum cum pertinacia est hæresis. Si vero dubium tantum oriatur ex scrupulo conscientiæ, vel alio motu, cui dubitans non consentit, sed resistit, nullum est peccatum: signum vero resistentiæ est, si quis in ipsa tentatione magna molestia afficiatur, odio habens errorem, & diligens veritatem. 3*tio*. Hæresis formalis cognoscitur ex gradibus pertinaciæ, quorum 1*mus* est, nolle inquirere in veritatem, dum quis de sua secta dubitat, ex odio & contemptu Ecclesiæ. 2*dus*. Contra definitionem Ecclesiæ sufficienter propositam, sed non satis agnitam ideo sentire, quia quis animum a propositis motivis avertit, & malitiose ad motiva suæ sectæ convertit, non studio veritatis, sed ex respectu humano, & quia non vult subjici Ecclesiæ. 3*tius*. Agnita veritate Ecclesiæ ex odio contradicere. 4*to*. Signa hæresis materialis sunt: 1. Si quis errans contra Fidem paratus sit, agnito errore, mox Ecclesiæ se submittere. 2. Si quis de Catholica Fide nihil sciverit, nec de sua unquam dubitaverit. 3. Si dubitans, inquirendo pro possibili veritatem agnoscere studuerit. 4. Qui propositam conversionem ex respectu humano, & incuria differt, ab eo quidem tempore hæreticus non est; peccat tamen contra præceptum affirmativum Fidei, si diu differat. 5*to*. Qui negat aliquid per revelationem privatam Divinam sibi cognitum, est vere infidelis, & essentialiter ab hæretico apud Deum non differt; non tamen appellatur hæreticus, nec pœnis hæreticorum subest (§. 547. Schol. 1.). 6*to*. Media conservandi Fidem positiva sunt: 1. Maximi facere donum Fidei. 2. Sæpius pro eo gratias agere. 3. Sæpe actus Fidei elicere. 4. Magno studio Mysteria Fidei addiscere. Negativa sunt: 1. Fuga superbiæ & libidinis. 2. Fuga curiositatis. 3. Fuga consortii Acatholicorum, & lectionis librorum hæreticorum. 7*timo*. Modus recipiendi resipiscentes ab hæresi est: 1. Instruendi sunt in Fide nostra Catholica. 2. Disponendi sunt ad emittendam publicam Fidei professionem. 3. Hanc autem debent emittere coram Sacerdote superpelliceo induto, & duobus testibus. 4. Absolvantur ab hæresi, & admittantur ad Confessionem Sacramentalem, & SS. Eucharistiam.

Hæretici excom- §. 566. Hæretici formales, qui hæresim animo conce-

ptam voce, vel alia actione mortaliter mala asserunt, aut profitentur, incurrunt Excommunicationem Papæ reservatam: *c.* 7. 13. *de hæret.* *muni-cantur.*

Corollar. Pract. 1*mo.* Quatuor conditiones requiruntur, ut propter hæresim excommunicatio incurratur. 1. Ut quis sit hæreticus formalis. 2. Ut hæresim internam animo conceptam exterius significet per verba, vel alia signa sufficientia, etsi nullus audiat, vel videat. 3. Ut actio externa sit mortaliter peccaminosa; unde hæreticus pure mentalis, & qui hæresim internam alteri prodit, ad petendum consilium, non est excommunicatus. 4. Ut quis hæresim externe asserat, animo eam profitendi. 2*do.* Si quis hæresim occulte animo fovens ideo a Missa, vel S. Communione abstineret, ita ut hoc modo colligeretur externa hæresis professio, Excommunicationem incurreret; secus, si oblivioni, vel alteri excusationi adscribi posset. 3*tio.* Excommunicantur hæreticorum receptores, fautores, & defensores, qui favorem & auxilium hæretico, qua tali, præbent, ut hæresim latius diffundere possint, etiam ex amicitia, vel negligentia, si eorum officium sit, ut impediant. *Resolvuntur casus.*

§. 567. Inter alia media negativa Fidem conservandi est fuga lectionis Librorum hæreticorum. Quippe sicuti hæresim, ita & hæreticorum libros Ecclesia semper detestata est; unde nequis libros hæresim continentes sine expressa licentia legeret, sæpius iterata lege cavit. Sic Concilium Nicæn. II. statuit, hæreticorum Scripta vulgo non permittenda *can.* 9. Conc. Senonense a. 1518. idem decrevit *cap.* 34. Conc. Coloniense an. 1549. plures ejusmodi libros nominatis eorum Auctoribus prohibuit *med.* 1. *c.* 4. Item Conc. Londinense an. 1555. *c.* 2. Item Conc. Rothomagense an. 1581. *c.* 2. Item Conc. Burdigalense an. 1624. *cap.* 1. Vid. *Summ. Conc. Carranzæ* a me editam. Utque Ecclesia legi suæ majus robur adderet, Excommunicationis pœnam Papæ reservatam in omnes legentes, retinentes, imprimentes vel quomodolibet defendentes, per regulam Indicis & Bullam Cœnæ adjecit; quæ pœna etiam in recentioribus quibusdam Constitutionibus, uti Const. 74. Sixti V. & Const. 36. Clementis VIII. de novo confirmata fuit. Verum Ill. Godeau *Th. mor. part.* 1. notat, hanc legem Excommunicationis in variis Provinciis, & juxta modernos Doctores etiam in Germania nec promulgatam, nec receptam, vel saltem per contrariam consuetudinem abrogatam fuisse. Unde curiosi ibidem lectores nullius quidem Canonicæ pœnæ, peccati tamen gravis reatum incurrunt, nisi ignorantia aut parvitas materiæ eosdem excuset. *Lectio librorum hæreticorum prohibetur.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Quatuor conditiones requiruntur, *Resolvuntur casus.*

ut ob lectionem libri hæretici incurratur reatus peccati gravis: 1. Ut liber sit scriptus ab hæretico, sive typis sit impressus, sive non; sive Auctor sit hæreticus nominatus & damnatus, sive non. Non tamen peccat qui hæreses Scriptoris hæretici in libro Auctoris Catholici ad verbum insertas, sine prava intentione legit. Idem dicendum, si in libro Scriptoris Catholici legantur adjecta Scholia Scriptoris hæretici, quia talis liber non censetur Commentantis hæretici, nisi Scholia tam copiosa forent, ut novus liber censeretur. Ille tamen probabilius graviter peccat, qui scienter epistolam vel concionem ab hæretico de Religione scriptam legit, quia sub generico nomine libri continetur. 2. Requiritur, ut liber vel hæresim in se contineat, vel de Religione tractet: unde non prohibentur libri hæreticorum Philosophici, Medici, Historici, Poetici, Juridici civiles, excepto Aventino, Sleidano, Munstero. Prohibentur etiam illi hæreticorum libri, qui de Religione expresse non tractantes, obiter aliquam hæresim inspergunt, licet P. Layman doceat, in tanto rigore Indicem in Germania quoad hoc non esse receptum. 3. Requiritur, ut quis talem librum scienter legat, etiam tantum oculis percurrendo. Si vero solum audiret, etiam mandando lectionem habenti licentiam, non incurreret peccatum grave, juxta P. Billuart: sicut nec ille, qui legens, idioma non intelligeret. Requiritur etiam, ut scienter legatur, & imprimatur; unde ignorantia excusat a peccato; non tamen excusatur, qui sciens pravo animo non legit, quia lex est etiam in contemptum hæreticorum. 4. Requiritur, ut legatur notabilis quantitas prudenti judicio determinanda, v. g. pagina ex justo volumine. 2. Libri hæresiarcharum, cujuscumque sint argumenti, in eorum odium, & detestationem omnes prohibentur. 3*tio.* Retinentes etiam librum hæreticum in sua vel aliena domo, suo vel alieno nomine, ex causa eum legendi vel non, peccant, si notabili tempore ultra diem, vel ultra quam occasionem habent eum extradendi, retineant. 4*to.* Imprimentes, procurantes impressionem, typographi, & typos ordinantes librorum hæreticorum, & eos, quatenus sunt hæretici, defendentes, similiter peccant graviter. 5*to.* In Indice librorum prohibitorum Pii V. Sixti V. Clementis VIII. est duplex classis librorum prohibitorum. In 1ma classe ponuntur libri hæresiarcharum, & aliorum hæreticorum, qui expresse de Religione tractant, etsi forte nullam hæresim contineant; hi omnes prohibentur sub pœna Excommunicationis, ubi hæc censura recepta est. In 2da classe ponuntur libri hæreticorum de Religione non tractantes,

licet obiter unam vel aliam hæresim contineant; hi ex dictis secluso alio periculo legi possunt. Ad eamdem classem spectant libri Catholicorum, qui specialiter prohibentur propter materiam, vel modum, quo scripti sunt, uti de rebus obscœnis, sortilegiis, maleficiis practicandis, Astrologia judiciaria &c. Quo reducitur *Talmud*, & *Alcoran*, qui omnes licite legi non possunt. Libri tamen Gentilium, & veterum hæreticorum, uti Tertulliani, & Origenis, quorum errores jam extincti sunt, non prohibentur. 6*to*. S. Scriptura in vulgari idiomate sine Episcopi vel Inquisitoris licentia legi prohibetur in regula 4ta Indicis: quæ tamen prohibitio in nostris regionibus recepta non est, dummodo versio sit Catholica.

§. 568. Aliud medium negativum conservandi Fidem est fuga consortii hæreticorum (§. 565. Coroll.). Hinc non licet cum Infidelibus communicare in Sacris, quæ ad Religionem spectant: *tit. de Judæis*; hac enim communicatione admissa, adest periculum perversionis, & indignum est cum iis conversari, qui nomen Christi, & Catholici Romani blasphemant. *Non licet cum Infidelibus communicare.*

Coroll. Pract. 1*mo*. Licet communicare cum Infidelibus in civilibus, modo absit scandalum, & periculum perversionis. Cum Judæis autem, *tit. de Jud.* prohibentur Christiani habitare, comedere, in balneo lavari, medicinam ab iis accipere, & in eorum servitio commorari, ne ita cum iis familiaritas contrahatur. 2*do*. Non licet directe, & proxime communicare cum Infidelibus in eorum superstitiosis ritibus, sacrificiis, festis &c. quæ sunt per se mala. Indirecte tamen, & remote cum illis communicare licet in iis, quæ cum sint per se indifferentia, æque in bonum usum, ac superstitiosum converti possunt, v. g. vendere agnos, flores &c. quibus forte emptor Infidelis utetur ad sacrificia; quia respectu vendentis abusus ille per accidens sequitur. Qui vero proxime cooperaretur sacrilegiis Infidelium, v. g. fabricando idolum, vendendo agnum præcise pro sacrificio, graviter peccaret. 3*tio*. Non licet hæreticis famulari, dum adest periculum pervesionis: quod si absit, famulus vero plerumque, v. g. singulis mensibus bis vel ter, ab observatione præceptorum Ecclesiæ impediatur, servitium adhuc est illicitum; excusat tamen ad aliquod saltem tempus, non tamen ultra ordinarium, quo famuli solent conduci, notabile damnum, v. g. amissio salarii, vel si a Catholico sufficiens salarium, quo eget, famulus accipere non possit. Si vero famulus raro impediatur ab observatione præcepti Ecclesiastici, nec adsit periculum perversionis, licet servire Acatholico tolerato. Quæ vero excusant apud dominos Catholicos ab observatione præceptorum, ex- *Resolvuntur casus.*

cusant etiam famulos hæreticorum. *4to.* Licet in Germania Acatholicorum funera comitari humanitatis causâ: assistere Baptismo, & nuptiis: una vel altera vice curiositatis gratia eorum conciones, & cantus audire: spectare Cœnam, sine simulatione tamen eorum sectæ: fungi apud eos officio mere politico: suscipere gradum ex Jure & Medicina, si nil contrarium Religioni agendum sit: non vero licet apud eos audire lectiones Theologicas, nec Jus Canonicum, excepto libro II. *de Judiciis*; licet tamen audire lectiones Juris Civilis, & Medicas: periculosius autem est, audire Jus Publicum ob magnam cum Fide connexionem: imo Ill. D. Godeau parentes ob periculum perversionis obligari censet, ne suos filios ad Acatholicas Academias mittant.

Spes quid? §. 569. Secunda virtus Theologica est *Spes*, quæ, si in genere spectetur, est motus appetitus efficaciter tendentis in bonum absens, arduum, apprehensum ut possibile. *Spes* vero *Theologica* est virtus Theologica supernaturalis a Deo infusa, per quam certa cum fiducia, id est firmiter, futuram æternam beatitudinem, & media illius assequendæ per Dei auxilium expectamus.

Objectum materiale spei. §. 570. Objectum materiale Spei primarium est Deus possidendus: secundarium vero sunt omnia media tum spiritualia, tum temporalia, per quæ Deus decrevit, nos ad se adducere. Circa Deum enim beate a nobis possidendum primario, circa media vero illum obtinendi Spes secundario versatur.

Bona creata quomodo sint objectum spei? *Schol.* Licet bona creata ad beatitudinem conducentia sint objectum materiale Spei secundarium, si tamen non desiderentur & petantur a Deo in ordine ad beatitudinem æternam, non sunt objecta materialia ne quidem secundaria, quia sic non forent media ad nostram æternam beatitudinem consequendam, sed potius impedimenta.

Objectum formale spei. §. 571. Objectum formale motivum Spei, est vel bonitas Dei respectiva, sive ut nobis bona; vel omnipotentia Dei; vel infinita Dei fidelitas, & ejus promissio. Hæc enim sunt ratio tendendi in objectum materiale Spei, & Spem ab omnibus aliis virtutibus distinguunt. Quodnam autem ex his determinate sit objectum formale Spei, mox patebit.

Formale quod. *Schol.* 1. Objectum formale quod Spei, seu ratio, quæ in objecto materiali, scilicet Deo possidendo, a Spe attingitur, est Deus prout est beatitudo nostra objectiva, connotans beatitudinem formalem, seu visionem beatificam, non tamquam constitutivum, sed conditionem in objecto requisitam. Nam objectum Spei debet esse quid pure Divinum & increatum, quale est solus

Deus, beatitudo nostra objectiva, cum e contra beatitudo formalis sit actus creatus. Deinde Spes primo, & per se attingit Deum seu beatitudinem objectivam; sperans enim non quærit Deum propter possessionem, alias finem suum ultimum in re creata poneret; sed quærit possessionem Dei propter Deum, non ut rem beatificantem, sed applicationem Dei beatificantis. Cum vero Deus non sit objectum Spei, nisi ut possidendus, & possideri non possit nisi per visionem beatificam, visio beatifica in objecto formali quod Spei importatur tamquam connotatum, & applicatio objecti formalis.

Formale quid? *Schol.* 2. De objecto formali motivo Spei litigant Theologi, quorum alii omnipotentiam, alii bonitatem Dei respectivam, ut nobis bonam, alii fidelitatem Dei assignant. Pro iis conciliandis notandum, Spem tres actus includere, scilicet: Desiderium bonorum supernaturalium a Deo promissorum, quod non consistit in simplici complacentia beatitudinis, sed in voluntate seria adhibendi media ad eam obtinendam: Firmam fiduciam, qua bona a Deo promissa nos obtenturos confidimus: & Erectionem animi contra difficultates occurrentes in consecutione beatitudinis. Igitur objectum formale motivum Spei, prout est desiderium, est Bonitas Dei respectiva, ut nobis bona, & a nobis possidenda; hæc enim immediate movet ad actum desiderii. Motivum Spei, prout est erectio animi, est Omnipotentia Dei, sive virtus auxiliatrix, quæ movet ad prosequendum bonum arduum, erigitque animum contra omne id, quod boni sperati consecutionem impedire potest. Hinc *Is.* 6. *Sperastis in Domino Deo forti.* Denique motivum Spei, prout est certa fiducia, est infinita Dei fidelitas, ejusque promissio, qua innixi beatitudinem, & media ad eam conducentia certo expectamus. Hinc Spes *ad Hebr.* 6. dicitur *anchora tuta.* Et Tridentinum *Sess.* 6. *can.* 16. *In Deo sperantibus proponenda est vita æterna & tamquam gratia filiis per Christum Jesum misericorditer promissa, & tamquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis reddenda.*

An pro alio, & in homine sperare possimus? *Schol.* 3. Spes directe solum respicit bonum operantis: sed supposita unione amoris, qua homo alios homines in natura sibi similes etiam tantum naturaliter diligit, & bonum alterius suum reputat, potest etiam alteri vitam æternam sperare. Deinde non licet sperare in homine, sed in solo Deo, causa primaria nostræ beatitudinis: licet tamen in homine, seu alia creatura sperare, tamquam in agente secundario, & instrumento, quo juvamur ad quæcumque bona in beatitudinem ordi-

nata consequenda; unde convertimur ad Sanctos, & ab hominibus aliqua petimus. Licet etiam Spem aliquam ponere in propriis meritis, ex gratia Dei factis, tamquam in causis instrumentalibus, quia sunt media ad salutem ordinata, & tota fiducia ultimato refunditur in Deum Auctorem gratiæ & meritorum.

Spes a Fide & Charitate distinguitur. §. 572. Cum Spes habeat speciale motivum formale, a motivo aliarum virtutum distinctum (§. 571. cum Schol.); sequitur, quod a Fide & Charitate distinguatur. Nam 1mo. ex dictis (t. 1. §. 375. cum Schol.) Fides ad justificationem requisita, non est Fiducia, & Fides in intellectu, Spes in voluntate residet: objectum formale Fidei est prima veritas; Spei bonitas, omnipotentia & fidelitas: ergo a Fide distinguitur. 2do. Juxta Tridentinum *Sess.* 6. *cap.* 6. Spes justificationem & charitatem præcedit: ergo a charitate separari potest, adeoque ab ea distinguitur. Item Clemens XI. hanc propositionem 57. Quesnelli damnavit: *Totum deest peccatori, quando ei deest Spes; & non est Spes in Deo, ubi non est amor Dei.* Denique Spes etiam informis est virtus, licet imperfecta, habens motivum formale diversum a motivo formali Charitatis: ergo ab ea distinguitur.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Protestantes docent, veram & salvificam Fidem esse certam fiduciam in promissis Dei (t. 1. §. 375. cum Schol.). Quesnellus spem non distinguit a Charitate. I. Quia Spes & Charitas idem habent objectum, scilicet Deum, beatitudinem nostram supernaturalem. *Resp.* Objectum formale Charitatis est Deus in se bonus, adeoque ab objecto formali Spei differt. II. Præsumptio est, sperare beatitudinem sine Charitate. *Resp.* Præsumptio est, sperare beatitudinem obtinendam sine Charitate; non vero, sperare sine Charitate beatitudinem obtinendam per Charitatem, quo modo peccator sperat.

Spei est certa ratione sui. §. 573. Proprietates Spei Theologicæ sunt: 1mo. Spes est certa ratione sui. *Ps.* 23. *Qui sustinent te, non confundentur. Ad Rom.* 8. *Spes non confundit.* 2. *Ad Tim.* 1. *Scio, cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum servare.* Deinde Spes nititur motivo certo & infallibili, nempe bonitate, omnipotentia, & fidelitate Divina: ergo ratione sui certa est.

Incerta respectu nostri. 2do. Spes respectu nostri incerta est. Nam nullus potest esse certus de sua gratia (t. 1. §. 377.), & ab illa excidere potest (t. 1. §. 378.). Ergo spes respectu nostri incerta est. Spes tamen simpliciter certa dici debet; quia res denominatur ex iis, quæ sunt illi propria, non vero ex iis, quæ per accidens ipsi adveniunt. Sed

spes ratione sui certa est (n. 1.), & quidquid sperans incerti patitur, nascitur ex defectu liberi arbitrii, & pravitate cordis humani. Ergo Spes simpliciter certa dici debet.

§. 574. Cum Spes respectu nostri sit incerta (§. 573.), hinc omnem timorem non excludit, imo vero ex illa timor summi Boni amittendi nascitur. Est autem *Timor* motus appetitus refugientis malum arduum & imminens. Si sit motus appetitus sensitivi, est passio; si rationalis, in certo sensu est donum Timoris (t. 1. §. 568. cum Schol.); Timor ergo fiduciam Spei temperat, & est medium inter Spem, & desperationem. *Unde timor definitur.*

Schol. Timor in genere est quadruplex. Timor *mundanus* est, quo quis bona temporalia amittere ita timet, ut pro eorum conservatione legem violare, & a Deo recedere paratus sit. *Timor servilis* est, quo quis a Deo puniri timet, & ideo ad eum convertitur, ob timorem pœnæ. Timor *secundum substantiam servilis*, est præcise timor pœnæ. Timor *serviliter servilis*, est timor pœnæ culpæ annexæ, ita ut pœna habeatur pro summo & principali malo, & si non esset pœna, committeretur culpa. Timor *filialis* est, quo timetur offensa Dei, & quis ad Deum convertitur propter timorem culpæ. Timor *initialis* est, quo timetur pœna & culpa simul, ita ut quis ad Deum convertatur propter timorem pœnæ, & culpæ: hic timor medius est inter servilem, & filialem. *Quotuplex?*

§. 575. Quia Spes timorem omnem non excludit (§. præc.), hinc non existit in hac vita is perfectionis status, in quo nec timor pœnarum, nec desiderium remunerationis æternæ aliquam partem habeat. Hoc 1mo. innuit S. Scriptura, *ad Rom.* 8. *v.* 23. *Nos ipsi primitias Spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri; spe enim salvi facti sumus... Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus.* Ita loquitur Apostolus de se, & primis Christianis fervidissimis, quibus certe male se anteponunt Neomystici Quietistæ. Et *ad Phil.* 3. *v.* 12. *Unum autem, quæ quidem retro sunt, obliviscens, ad ea vero, quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor... Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus.* Subscribit S. Bernardus, *de dilig. Deo c.* 15. *Nescio, si a quoquam hominum quartus gradus in hac vita perfecte apprehenditur, ut se scilicet diligat homo tantum propter Deum. Asserant hoc, si qui experti sunt: mihi, fateor, impossibile videtur. Erit autem procul dubio, cum introductus fuerit servus bonus fide-* *Non datur in hac vita status sine omni timore & spe.*

M 2

lis in gaudium Domini sui. Unde merito hanc propositionem damnavit Innocentius XII. *Datur habitualis status amoris Dei, qui est Charitas pura, & sine ulla admixtione motivi proprii interesse ... Neque timor pœnarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem ... Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam.* 2do. Ratio est: Quamdiu vivimus, non desunt tentationes, corpus aggravat animam, caro concupiscit adversus spiritum: ergo scuto Fidei, & galea Spei salutis, quæ timorem secum habet, ne summum Bonum amittatur, & malum pœnæ fugiatur, opus est.

Schol. Quietistæ volunt, eum statum amoris in hac vita dari, qui sit omnino sine omni timore & Spe: sed de his inferius agemus.

Timor mundanus malus est. §. 576. Porro timor, qui Spem comitatur, non est timor mundanus, utpote qui malus est. Nam illum 1mo. prohibet S. Scriptura, *Matth.* 10. *v.* 28. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus; animam autem non possunt occidere.* Hinc S. Augustinus *Serm.* 161. ait: *Timor vanus est omnium hominum, timentium amittere temporalia, quandoque migraturorum, & migrare trepidantium ... hinc increpandi, hinc objurgandi, hinc lugendi homines, timentes mori, & nihil aliud agentes, nisi serius mori.* 2do. Ratio est: Timor mundanus est, quo quis propter malum temporale paratus est Deum offendere (§. 574. Schol.); quod utique semper malum est.

Timor serviliter servilis malus est. §. 577. Similiter Spes non habet secum timorem serviliter servilem, qui etiam malus est. Nam timor serviliter servilis timet pœnam culpæ annexam, ut summum, & principale malum, ita ut si non esset pœna, culpa committeretur: sed hoc est malum, tum quia inordinatum est, plus timere minus malum, quale est pœna, quam majus, quale est culpa: tum quia homo non timet pœnam ut principale malum, nisi quia bonum proprium habet tamquam principale bonum, & ultimum finem (§. 574. Schol.); quod perversum est.

Timor servilis est bonus. §. 578. Timor vero servilis secundum substantiam suam cum Spe subsistit, & bonus est. Sic 1mo. *Luc.* 12. *v.* 5. Christus ait: *Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc timete.* Innumera certe ex S. Scriptura proferri possent testimonia, quibus Deus peccatores metu pœnarum ad frugem se recipere compellit: blasphemum autem foret, dicere, Deum uti malis artibus, scilicet timore servili, ad bonum finem. 2do. S. Augusti-

nus *in Ps.* 127. de timore servili ait: *Bonus est & ille timor, utilis est, sed nondum est ille castus permanens in sæculum sæculi.* Et S. Thomas 2. 2. *q.* 19. *a.* 4. *Timor servilis secundum suam substantiam bonus est, sed servilitas ejus est mala.* Hinc Patres communiter in Sermonibus suis timorem judiciorum Dei populo Incutiunt; 3*tio.* Ille timor est bonus, quo constringitur mala voluntas, ne in exteriora peccata prorumpat, continentur homines sub disciplina, peccatores disponuntur ad justitiam, justi incitantur ad perseverantiam: sed talis est timor servilis (t. 1. §. 374. & §. 574. Schol.): ergo est bonus.

Schol. 1. Protestantes non distinguentes inter servilitatem timori adjunctam, & ipsum gehennæ timorem essentialiter spectatum, absolute dicunt, timorem servilem esse malum & peccatum: quibus etiam favent Jansenistæ. I. 1. *Joan.* 4. *v.* 18. dicitur: *Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem.* Et S. Augustinus *tr.* 9. *in ep: Joan.* ait, timorem tormentum habere. Et *Serm.* 161. timentem ardere igne sempiterno; cujus ratio est, quia timor servilis provenit ex amore proprio: ergo malus est. *Resp.* In omnibus his locis sermo est de timore serviliter servili, non vero de servili simpliciter secundum suam substantiam spectato; qui provenit ex amore sui, ordinato ad Deum ultimum finem, non vero ordinato ad seipsum. II. Timor pœnæ peccata multiplicat; nam mala voluntas, quæ nullo torrente sopita jacebat, præceptorum minis lacessita in prava desideria exardescit. *Resp.* Hoc plane est per accidens ob malam nostram voluntatem. III. Timor pœnæ cohibet tantum manum ab opere externo, licet internus affectus in malum vehementissime exardescat. *Resp.* Malus internus affectus sensim intepescit, & omnino extinguitur, si illi per timorem peccandi materia subtrahatur. *Solvuntur obiectiones.*

Schol. 2. Timor serviliter servilis non remanet cum Charitate, quia servilitas repugnat Charitati (§. 577.): timor vero servilis simpliciter manet cum Charitate. Deinde timor servilis est initium sapientiæ, seu quasi principium extrinsecum disponens ad sapientiam, in quantum aliquis timore pœnæ discedit a peccato, & per hoc habilitatur ad effectum sapientiæ. Denique timor servilis non est proprie virtus, quia principaliter est de malo; est tamen habitus ad actus bonos. *Proprietates timoris servilis.*

§. 579. Timor filialis, & castus est optimus: hic enim oritur ex Charitate, adeoque effectus ejus est, & consequenter ab optima causa, optimus esse debet. *Timor filialis optimus.*

Schol. Timor filialis est effectus primus sapientiæ, & *Proprietates tim-*

moris filialis. hoc modo ejus initium; cum enim ad sapientiam spectet, ut vita humana reguletur secundum rationes Divinas; ab eo debet sumi principium, ut homo Deum revereatur, & sic secundum Eum regulabitur. Item timor initialis non differt essentialiter a filiali, sed solum secundum perfectum, & imperfectum. Item timor filialis numeratur inter septem dona Spiritus S. non vero servilis, qui tamen hoc sensu est donum Spiritus S. quod fit a Spiritu S. Crescente Charitate crescit timor filialis, quia semper homo magis timet Deum offendere, & minuitur timor servilis, quia magis confidit homo de præmio, & minus timet de pœna. Denique in patria non remanet timor servilis, quia Beati de perpetuitate suæ beatitudinis sunt securi; manet vero timor filialis, quantum ad actum, qui est revereri Deum: *Ps.* 18. *Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi.*

Actus spei quid? §. 580. Ex dictis colligitur, quid ad *Actum Spei* Theologicæ requiratur, qui est expectatio cum firma fiducia æternæ futuræ beatitudinis, & mediorum illius assequendæ per Dei auxilium (§. 569.).

Actus spei est necessarius ad salutem. §. 581. Actus Spei Theologicæ est necessarius adultis 1*mo.* necessitate medii ad salutem. Nam S. Scriptura fere semper Fidem & Spem conjungit: *ad Hebr.* 11. fides dicitur, *sperandarum substantia rerum:* & *ad Eph.* 2. *v.* 2. increduli vocantur, *filii diffidentiæ.* Ergo cum actus Fidei sit necessitate medii necessarius ad salutem (§. 556.), etiam actus Spei erit. Deinde Spes est dispositio necessaria, tum ad veniam peccatorum obtinendam: *Matth.* 9. *Confide, fili, remittuntur tibi peccata* (t. 1. §. 574.); tum ad cæteras gratias impetrandas: *Jac.* 1. *v.* 7. *Non ergo æstimet homo ille* (qui hæsitat diffidentia) *quod accipiat aliquid a Domino.* Accedunt PP. S. Clemens Alex. *l.* 1. *strom. Fides est ad salutem inclinatio, post quam, timor, spes, & pœnitentia.* S. Ambrosius *l.* 1. *de pœn. c.* 1. *Nemo potest bene agere pœnitentiam, nisi speraverit indulgentiam.* Ex quibus sic: Illud est necessarium necessitate medii ad salutem, sine quo remissio peccatorum, & salus obtineri nequit: sed talis ex dictis est Spes Theologica: ergo est necessaria necessitate medii.

2*do.* Actus Spei est etiam necessarius necessitate præcepti. Quippe præceptum Divinum habetur: *Ps.* 65. *Sperate in eo, omnis congregatio populi:* Eccl. 11. *Dirige viam tuam, & spera in illum:* 2. *Pet.* 1. *Sperate in eam, quæ vobis offertur, gratiam.* Ideo Alexander VII. merito propositionem hanc proscripsit: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei,*

Spei & Charitatis, ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium. Item datur præceptum naturale; nam recta ratio dictat, ut media ad salutem necessaria amplectamur. Sed Spes est medium ad salutem necessarium. Ergo eam amplecti debemus.

Coroll. Pract. 1mo. Certo definiri non potest, quo determinato tempore præceptum Spei obliget. Communiter 1. obligat sub initium usus rationis, quando homini per Fidem æterna beatitudo sufficienter est proposita. 2. Quando quis vehementer contra Spem tentatur, ut aliter resistere non possit, maxime in articulo mortis. 3. Per accidens, quando urget præceptum alterius virtutis, v. g. orationis, pœnitentiæ &c. fideles tamen de impletione hujus præcepti angi non debent, cum passim in exercitio bonorum operum, oratione &c. frequentes actus Spei eliciant. *2do.* Si quis renuntiaret juri ad cœlum, dummodo sibi liceret bonis temporalibus semper frui, graviter peccaret, quia ultimum finem in iis constitueret, & æternam beatitudinem ac Deum ipsum sperneret. *3tio.* Speranda sunt a Deo primario bona supernaturalia, & spiritualia; temporalia vero non aliter, nisi quatenus conducunt ad salutem. *4to.* Ut Spes sit utilis ad justificationem, & salutem, supernaturalis beatitudo promissa, omnipotentia Dei, ejus bonitas, & fidelitas in promissis, ceu motiva Spei in praxi per Fidem supernaturalem proponantur, quæ actum Spei dirigant: qui proinde *5to.* hoc modo elici potest: Spero, mi Deus, per merita Jesu Christi remissionem peccatorum, gratiam vitandi peccata, præsertim gratiam finalem, & vitam æternam, quia Tu infinite bonus ac misericors, potens & fidelis promisisti. Item peto a te humillime & spero hoc vel illud bonum temporale, v. g. sanitatem, quia tu vis, potes, & promisisti dare, si conducat ad salutem animæ meæ. *Resolvuntur casus.*

§. 582. Non quodlibet peccatum Spei opponitur; unde Spes manet in omnibus fidelibus viatoribus, etiam peccatoribus, qui non desperant, vel præsumunt. Ita Tridentinum *Sess.* 6. *cap.* 6. requirens Spem in peccatoribus, qui ad justificationem se disponunt. Ratio est: fundamentum Spei, scilicet Fides, remanet in peccatoribus adhuc fidelibus (§. 561.), nec omnia peccata Spei contrariantur; imo in peccatoribus manet motivum formale Spei: ergo etiam Spes. *Spes manet in peccatoribus.*

Schol. 1. Quia in hæreticis destruitur Fides ceu fundamentum Spei, destruitur etiam Spes, & Spes eorum non est Theologica, sed humana, & falsa. Neque Spes manet in damnatis, qui certi sunt, se æternam beatitudinem assequi non posse. Neque Spes manet in Beatis, *In quibus non maneat.*

quibus beatitudo non amplius est futura: manet tamen in animabus Purgatorii, quibus beatitudo absens per graves pœnas assequenda est.

An supposita revelatione damnationis, salus sperari possit? *Schol.* 2. Homo, cui facta esset revelatio Divina suæ damnationis, posset quidem adhuc concupiscere, & inefficaciter desiderare beatitudinem: sed non posset, nec deberet sperare, quia voluntas non potest sperare bonum, nisi quod intellectus prudenter judicat esse futurum: sed supposita revelatione Divina suæ damnationis non potest homo prudenter judicare, beatitudinem sibi esse futuram, cum non possit revelationi claræ dissentire: ergo eam non potest sperare. Non obstat I. quod cum certa revelatione æternæ salutis stet adhuc timor, uti patet in S. Paulo, 1. *ad Cor.* 9. *v.* 27. & stante revelatione salus adhuc sit possibilis, utpote quam revelatio velut aliquid extrinsecum non mutat: ergo etiam Spes. *Resp.* S. Paulus claram revelationem suæ salutis non habebat; hinc timere poterat. Deinde ad objectum Spei non sufficit, quod sit possibile, sed quod prudenter futurum & consequendum judicetur. II. Si cui Deus revelaret suum peccatum, non solum illud vitare posset, sed sperare deberet, se illud vitaturum: ergo a pari. *Resp.* Non posset sperare, se vitaturum, quia evitatio non speraretur prudenter futura; conari tamen deberet, peccatum evitare, quia objectum hujus conatus, scilicet peccatum possibile vitatu, adhuc manet, & præceptum vitandi urget.

Desperatio quid? §. 583. Spei igitur per defectum opponitur *Desperatio*, quæ est actus voluntatis, quo quis abjicit omnem Spem consequendæ beatitudinis, & media ad eam consequendam necessaria; & quidem ex odio saltem virtuali vel aversione beatitudinis, & mediorum; quia apparent obtentu impossibilia, vel nimis ardua, vel nunquam futura.

Desperatio est peccatum mortale. §. 584. Desperatio plena & deliberata est peccatum mortale. Nam immediate opponitur Divinæ bonitati, ac misericordiæ; & hominem avertit a fine suo ultimo, estque causa gravissimorum scelerum, quia facit, ut homo abjecta salutis cura, sine timore se in quævis crimina præcipitet.

Resolvuntur casus. *Corollar. Pract.* 1mo. Desperationi sæpe conjungitur crimen hæresis, specialiter in Confessione explicandum, quando procedit ex judicio erroneo contra Fidem, quando quis ideo desperat, quia actualiter & deliberate judicat, Deum non esse omnipotentem; & in hoc peccato non datur parvitas materiæ, sed sola indeliberatio excusat. 2do. Si quis conformando se Divinæ voluntati cessaret rogare Deum pro obtinenda v. g. sanitate, non

peccaret: si vero ideo cessaret, quia Deum erga se immisericordem, & non potentem juvare judicat, graviter peccat. 3*tio*. Si quis timeat de sua salute, quia dubitat, an Deus facienti, quod est in se, sit defuturus, peccat contra Fidem, & Spem: secus, si ideo timeat, quia nescit, an peccata sua ex suo defectu sibi sint remissa. Nec ille contra Spem peccat, qui vitio alicui deditus viribus suis diffidens, putat, se non posse abstinere; nisi forte Spem Divinæ misericordiæ abjiceret & media negligeret. 4*to*. Remedia contra desperationem sunt: 1. Consideratio infinitæ Dei bonitatis, & fidelitatis in promissis implendis. 2. Exempla conversionum gravium peccatorum. 3. Parabola de ove perdita & filio prodigo. 4. Devotio erga Beatissimam Virginem. 5. Fuga acediæ & melancholiæ.

§. 585. Spei per excessum opponitur *Præsumptio*, quæ est inordinata & temeraria fiducia obtinendi a Deo aliter beatitudinem, quam ipse statuit, vel propriis viribus, & mediis pure naturalibus, vel sine propriis operibus per solam fiduciam in meritis Christi. *Præsumptio quid?*

Schol. Ad præsumptionem reducitur *Tentatio Dei*, quando quis temere vult experiri Dei misericordiam, expectando miraculosum Dei auxilium. *Blasphema præsumptio & Dei tentatio* est, si quis per bona opera, Sacrificium Missæ, preces &c. petat & speret a Deo consequi quæ per se mala sunt. *Tentatio Dei quid?*

Coroll. Pract. 1*mo*. Qui peccat cogitans: volo confiteri: Deus facile in una Confessione remittit; si propositum Confessionis, & fiducia veniæ obtinendæ habeant se tantum concomitanter, vel consequenter ad peccatum, non peccat peccato præsumptionis; unde sufficit, in Confessione ipsum solùm peccatum exprimere cum hac circumstantia aggravante, non vero speciem mutante, quia hæc potius significant propositum non recedendi a Spe, & se convertendi: si vero hoc propositum sit ratio motiva peccandi, esset peccatum præsumptionis, quia misericordia Dei detorqueretur in occasionem, & causam peccati. 2*do*. Remedia contra præsumptionem sunt: 1. Consideratio Divinæ Justitiæ. 2. Longioris vitæ incertitudo. 3. Difficultatis veræ conversionis. 4. Pœnarum præsumptuosis jam multoties a Deo justissimo malorum vindice inflictarum. *Resolvuntur casus.*

§. 586. Tertia virtus Theologica est *Charitas*, quæ proinde est virtus Theologica supernaturalis Divinitus infusa, qua Deum super omnia diligimus, & proximum ac reliqua propter Deum. *Charitas quid?*

Schol. Charitas tripliciter sumi potest: 1. Pro quovis amore naturali & civili, quo de bono alterius gau- *Quotuplex?*

demus. 2. Pro amore benevolentiæ, quo quis alteri bene vult & facit, quantum in se est, non sui, sed illius gratia. 3. Pro amore concupiscentiæ, quo quis alteri bene vult, sui ipsius amantis gratia. Dein Charitas ratione objecti, alia est *Charitas Dei*, qua Deus super omnia diligitur: alia *Charitas proximi*, qua proximus diligitur propter Deum. Rursus ratione perfectionis & modi, unus altero plus diligi potest vel *objective*, quando volumus ei majus bonum, quam alteri: vel *appretiative*, quando unus pluris æstimatur, quam alter, & amans plus refugit ejus quam alterius inimicitiam: vel *intensive*, quando unus intensiori conatu & affectu diligitur, quam alter. Denique Charitas alia est *habitualis*, alia *actualis*.

Objectum materiale Charitatis. §. 587. Objectum Charitatis materiale primarium, & attributionis est Deus; Charitas enim primario, & per se circa Deum versatur, & ad illum cætera refert. Objectum materiale secundarium sumus nos ipsi, & proximus; quia Charitas per se secundario versatur circa illas personas, quibus Deus & nos amore benevolentiæ volumus summum bonum, & cætera, quæ ad illud conducunt, & quidem in gloriam Dei; sed Deus, qui est Charitas, hoc modo nobis, & proximo bene vult, & nos ipsi nobis, & proximo: ergo nos ipsi & proximus sumus objectum secundarium Charitatis. Denique indirecte & reductive objectum materiale Charitatis sunt res omnes, sive naturales, sive supernaturales, quatenus cedere possunt in gloriam Dei, & nostrum, ac proximi commodum; quia omnes creaturæ sunt res Dei, in gloriam ejus productæ, & conservatæ, & diligentibus Deum convertuntur in bonum.

Proximus quis? *Schol.* Proximus noster est omnis creatura supernaturalis beatitudinis capax, sive sit Angelus, sive homo, justus, aut peccator, fidelis aut infidelis, hæreticus, excommunicatus, Paganus, amicus, inimicus; quia hi omnes non solum sunt res Dei, sed etiam ex amore benevolentiæ vocantur a Deo ad æternam beatitudinem: dæmones vero & damnati non sunt nostri proximi, quia illis vitam æternam velle non possumus; cum talis amor repugnaret Charitati erga Deum, qua approbamus ejus justitiam.

Objectum formale Charitatis. §. 588. Objectum formale Charitatis terminativum & motivum est Divina & increata bonitas, prout est in se, & propter se amabilis, lumine supernaturali cognoscibilis. Nam 1mo. Charitas est amor Dei: ergo est de Deo sub ratione boni Divini, quia amor versatur circa bonum, & est gaudium de bono. 2do. Est amor non concupiscentiæ, qui generat Spem; sed benevolentiæ: ergo est de Deo sub ratione boni Divini, non ut nobis

utilis, sed prout est in se, & propter se amabilis. *3tio.* Debet esse lumine supernaturali cognoscibilis, quia diligere Deum propter ejus bonitatem naturali lumine cognoscibilem, esset amor naturalis.

Schol. 1. Objectum formale motivum Charitatis est Bonitas Divina, prout involvit Essentiam, Attributa, & Personas, seu prout transcendens omnem Dei perfectionem; quia omnia hæc, non secus ac natura sunt bona per se Divina, increata, infinita propter se amabilia amabilitate ultimi finis.

Schol. 2. Eadem specie Charitatis diligitur Deus, & proximus, Deus propter seipsum, & proximus propter Deum, quia etiam ratio formalis diligendi proximum Deus est; hoc enim in proximo debemus diligere, ut in Deo sit, illique tamquam ultimo fini adhæreat, indeque Deus ametur, laudetur, & glorificetur, propter infinitam suam bonitatem, ut ita motivum formale diligendi proximum sit infinita Dei bonitas in se, & propter se ambabilis. Hinc si quis diligat proximum propter accepta ab eo beneficia, vel propter egregias ejus qualitates naturales, aut supernaturales, est tantum amor naturalis, nisi hæ qualitates considerentur ut participationes Divinæ perfectionis, & sic ipsa Dei perfectio in illis ametur. Quare Charitas est una virtus specie atoma. *An Charitas Dei & proximi sit una specie.*

§. 589. Proprietates Charitatis sunt tres, *Primo*. Charitas habitualis est quid creatum in anima. Sic *ad Rom.* 5. Charitas dicitur *diffusa in cordibus nostris per Spiritum S. qui datus est nobis*. Ubi Charitas aperte distinguitur a Spiritu S. tamquam effectus a causa. Et Tridentinum *Sess.* 6. *cap.* 7. ait, *quod per Spiritum S. Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque in ipsis inhæret*. Ergo a Spiritu S. distinguitur. Ratio est: Actus Charitatis est quid creatum: ergo etiam forma, seu Charitas tamquam principium actionis, debet esse quid creatum. *Charitas est quid creatum.*

Schol. 1. Magister Sententiarum docuit, quod Charitas habitualis sit ipse Spiritus S. mentem inhabitans, & immediate movens ad actus dilectionis, nullo habitu mediante. Hæc sententia a nonnullis Theologis censetur esse erronea, ab aliis temeraria. Non obstat I. quod 1. *Joan.* 4. dicatur: *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Resp.* Deus dicitur Charitas increata, qua ipse nos diligit: reliqua verba loquuntur de Charitate, qua nos Deum diligimus, & per quam Deus manet in nobis; quia Charitas, qua nos Deum diligimus, est effectus Charitatis increatæ, qua ipse nos diligit, quo ipsi similes, amici & grati efficimur. Non obstat II. S. Augustinus in pluribus locis do- *Solvuntur objectiones.*

cet, Charitatem fraternam esse Charitatem increatam & Deum, *l.* 8. *de Trin. c.* 8. *Resp.* S. D. vult, esse Charitatem increatam non formaliter, sed effective, quia est a Deo, & Charitatis Divinæ participatio.

An Charitas sit vera amicitia inter Deum & hominem? *Schol.* 2. Charitas est vera, & proprie dicta amicitia inter Deum & hominem. Nam Christus, *Joan.* 15. Apostolis suis dicit: *Vos amici mei estis*. Et: *Jam non dicam vos servos, sed amicos meos*. Per nihil aliud autem, quam per Charitatem, homines sunt amici Dei. Deinde Charitas habet omnia ad proprie dictam amicitiam requisita: nam 1. est amor benevolentiæ, quo homo diligit Deum propter Deum ut ultimum finem, & Deus diligit hominem propter se, non tamquam propter ultimum finem, sed propter ejus utilitatem, & tamquam propter subjectum, cui vult æternam beatitudinem; & sic utrinque est amor benevolentiæ. 2. Est amor mutuus; diligimus enim per Charitatem eum, qui nos diligit: *Joan.* 14. *Qui diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum*. 3. Est communicatio beatitudinis hic per gratiam in jure, & in spe; in patria vero, in re. Non obstat I. quod Deus hominem diligat propter se, & inter hominem, & Deum nulla æqualitas, inter servum, & dominum nulla amicitia detur. *Resp.* Deus diligit hominem propter se, ita ut ly *propter* dicat finem, cujus gratia, non vero finem, cui; nam Deus diligit hominem, illique sua bona communicat, non ob suam utilitatem, sed ut homini bene sit in Deo tamquam ultimo suo fine. Deinde inter Deum & hominem per gratiam ad dignitatem filiorum Dei & consortium Divinæ naturæ elevatum saltem datur proportionis æqualitas. quæ ad amicitiam sufficit. Eadem æqualitas datur inter dominum, & servum ad dignitatem filii, vel servi honorati per gratiam elevatum. Non obstat II. Leges amicitiæ sunt, ut mutuus amor innotescat; quod nescit homo relate ad Deum. Item amici debent simul convivere, quod non tenet inter Deum & hominem. Amicitia est inter multos, non vero Charitas. Per amorem amicitiæ alteri bonum volumus, quod Deo nullius boni indigo velle non possumus. Denique nulla est communicatio hominis ad Deum, cum nonnisi servi inutiles simus. *Resp.* Sufficit, ut amor mutuus moraliter certo innotescat. Deus & homo convivunt per vitam spiritualem, & conversationem mentis & cordis. Amicitia Dei potest esse inter multos, quia Deus omnia novit, & scit, quinam ejus amicitia digni sint. Deo velle bonum possumus, gratulando interna, procurando externa, nosque illi subjiciendo. Servi sumus inutiles ex nobis, utiles sumus ex gratia Dei.

§. 590. Altera proprietas Charitatis est, quod sit excellentior aliis virtutibus in specie moris. 1. *Ad Cor.* 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc: major autem horum est Charitas*. Et *ad Col.* 3. *Super omnia Charitatem habete, quod est vinculum perfectionis*. Ratio est: Inter omnes virtutes Charitas perfectius attingit regulam primam, seu Deum, quem ita attingit, ut in eo sistat, non ut ex eo aliquid percipiat: unde imperat aliis virtutibus, est radix meriti, & inseparabiliter conjungitur justificationi. *Charitas est excellentior omnibus virtutibus.*

Schol. 1. Lutherani cum dicant, nos justificari per fidem (t. 1. §. 376.), eam Charitati præferunt, quia *Fides per dilectionem operatur: ad Gal.* 5. Ergo Fides est nobilior in genere moris, sicut dominus est nobilior instrumento, quo operatur. Verum Fides non operatur per dilectionem tamquam per instrumentum, sed tamquam per formam propriam. *Solvuntur objectiones.*

Schol. 2. Charitas etiam in esse physico est nobilior omnibus aliis virtutibus, quia nobilius habet objectum formale: hinc sine Charitate potest quidem esse vera virtus, sed imperfecta, quia non ordinatur ad ultimum finem, nec est meritoria vitæ æternæ. Igitur Charitas est forma aliarum virtutum non intrinseca, alias omnes virtutes essent ejusdem speciei; sed extrinseca, quatenus per Charitatem omnes referuntur ad ultimum finem supernaturalem. *Charitatis prærogativæ.*

§. 591. Tertia proprietas Charitatis est, quod Charitas viæ sine termino augeri possit. Ita docet 1mo. S. Scriptura: *ad Eph.* 4. *In Charitate crescamus: ad Philipp.* 1. *Oro, ut Charitas vestra magis ac magis abundet: Apoc. ult. Qui justus est, justificetur adhuc*. Idem definivit Concilium Viennense in *Clem. Ad nostram, de hæret.* & Tridentinum *Sess.* 6. *cap.* 10. ait: *Hoc justitiæ incrementum petit Ecclesia, cum orat: da nobis Fidei, Spei & Charitatis augmentum*. 2do. Subscribunt PP. S. Hieronymus *l.* 2. *cont. Jovin.* S. Athanasius in *Vit. S. Antonii:* S. Augustinus *tr.* 5. *in ep. Joan.* ubi ait: *Charitas meretur augeri, ut aucta mereatur perfici*. 3tio. De ratione viatorum est, ita tendere ad terminum, ut magis, ac magis ad illum appropinquent; alioquin cessaret processus viæ. Sed hanc appropinquationem facit Charitas. Ergo semper sine termino augeri potest. *Charitas semper augeri potest.*

Schol. 1. Charitas non augetur extensive, quia etiam minima Charitas se extendit ad omnia, quæ sunt ex charitate diligenda: solum ergo intensive augetur. Item Charitas viæ in eodem homine non potest superare vel æquare ejus Charitatem in patria, quia Deus præmiat *Quomodo augeatur?*

ultra condignum: Charitas tamen habitualis alicujus viatoris potest esse perfectior & intensior Charitate alicujus Beati, sicuti Charitas Beatissimæ Virginis in via major fuit, quam illa alicujus infantis beati. Quoad statum tamen & modum operandi, Charitas patriæ est perfectior qualibet Charitate viæ, quia Charitas patriæ est in termino, & ob claram visionem tota intensione semper in Deum fertur.

An per actus remissos augeatur? *Schol.* 2. Quæritur, an per actus Charitatis remissos mereatur homo de condigno augmentum Charitatis. Respondetur contra Durandum: Quilibet actus Charitatis etiam remissus sive elicitus sive imperatus meretur de condigno augmentum Charitatis. Nam 1. juxta Tridentinum *Sess.* 6. *can.* 32. justificati bonis operibus merentur augmentum gratiæ, & vitam æternam (t. 1. §. 383.). Sed actus Charitatis etiam remissus est bonum opus a justo per Dei gratiam, & meritum Christi. Ergo meretur de condigno augmentum Charitatis. Idem Tridentinum *cap.* 10. docet, justum bonis operibus, quibus mandata observat, crescere in gratia: sed ad observationem mandatorum sufficit actus etiam remissus Charitatis: ergo ille meretur augmentum Charitatis. 2. Actus etiam remissus Charitatis habet omnia ad meritum de condigno requisita: est quippe supernaturalis, fit ab homine amico Dei, & est ordinatus a Deo ad præmium, qui etiam calici aquæ dato in nomine suo præmium promisit. Porro per actus ejusmodi remissos gratia, & Charitas non statim augentur in esse physico; quia actus remissi, v. g. ut duo in habente Charitatem ut sex, non sunt dispositiones sufficientes ad augendam physice Charitatem ultra sex, cum sint improportionati: nec augmentum his actibus remissis debitum confertur in hac vita; nam si actus intensiores eliciantur, suum illis augmentum præcise respondet: adeoque augmentum illud differtur usque ad ingressum gloriæ, & primum instans glorificationis, in quo justus ex clara Dei visione in actum ferventissimum tantæ intensionis erumpit, quantæ fuit meritum actuum remissorum; qui actus intensissimus cum non sit meritorius, utpote extra viam elicitus, sed tantum dispositio physica, totum augmentum huic dispositioni proportionatum respondebit actibus remissis in via elicitis.

Status puri amoris Quietistarum non datur. §. 592. Quia Charitas viæ sine termino augeri potest (§. 591.), ideo non datur status puri amoris, & indifferentiæ Quietistarum. Nam 1*mo.* status puri amoris, & indifferentiæ Evangelio repugnat, in quo diligentibus Deum præscribitur observantia mandatorum, *Joan.* 14. *v.* 15. & inter præcepta numeratur, Fides, Spes, Cha-

titas, Pœnitentia, Oratio &c. Et *ad Philipp. 4. v. 18.* dicitur: *Quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta... hæc cogitate.* Quæ monita Charitati repugnarent, si nobis liceret in puro amore indifferenter quiescere. 2do: Indifferentia Quietistarum Charitatem non purgat, sed ad æternum interitum tradit: removet a recogitandis & deflendis peccatis: generat præsumptionem, & tollit studium orationis: ergo mala est: 3tio. *Hæc est voluntas Dei, ut abstineamus ab omni immunditia... ut habentes donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, simus sollicitudine non pigri, Spiritu ferventes, Domino servientes; Spe gaudentes....: ad Rom. 12. v. 11.* Ergo Quietistæ, qui in statu indifferentiæ pigritiam, teporem, desperationem & turpitudinem approbant, specioso Charitatis nomine transgressionem Divinæ voluntatis condecorant.

Schol. Beguardi & Beguinæ docuerunt, hominem in hac vita posse quemdam Charitatis gradum attingere, ultra quem progredi non possit. Eumdem errorem docuit Michael de Molinos, qui novam Scholam mysticam erexit, & docuit 1. annihilandas esse potentias animæ: 2. eam non debere se in aliquo opere active gerere; sed 3. debere se regendam committere Divinæ voluntati, a qua 4. nil petendum est, sed in ea omnis sollicitudo propriæ salutis, spes, timor, & omnia virtutum desideria sunt deponenda: 5. unde fiet, ut anima in sua quiete, etiam in somno semper oret, etiam dum impuræ cogitationes occurrunt, & dæmonis instinctu, aut alterna sollicitatione carnales actus exercentur, qui non commaculant partem superiorem Deo subjectam. Hæc dogmata damnavit Innocentius XI. a. 1687. in Bulla: *Cœlestis Pastor.* In hunc Quietismum incaute prolapsus est Franciscus de Fenelon Episcopus Cameracensis, qui in libro: *Explication des Maximes des Saints,* docuit, dari quemdam statum habitualem amoris Dei, qui est Charitas pura, in quo nec salutem æternam volumus, darique in eo extremas probationes, in quibus non solum omnis spes amittitur, sed etiam anima invincibiliter credere potest, se juste a Deo reprobatam, & hac mystica morte a Deo derelictam quasi cum Christo in cruce spirare: hæc tamen perturbatio cietur tantum in inferiori parte, cæca & involuntaria passione, ita ut in superiori regnet Charitas, dum inferiorem percellit desperatio. Episcopus Parisiensis, Meldensis, & Carnotensis gravi censura hunc errorem notarunt, pluraque scripta utrinque prodierunt: sed damnatis ab Innocentio de amore puro, & statu indifferentiæ dogma-

Quietistarum error.

tibus, D. Fenelon sententiæ Papæ se submisit, erroremque suum palam e suggestu reprobavit. Quietistæ opponunt I. exemplum Christi in cruce derelicti clamantis: *Deus meus, ut quid dereliquisti me? Matth.* 27. *v.* 46. *Resp.* Supplex hæc Christi oratio cum spe conjuncta fuit, & exclamavit tantum ob ea, quæ patiebatur, humana natura, nullum a Divina levamen accipiens. II. Opponunt exemplum Moysis, volentis deleri de libro vitæ pro salute populi. *Resp.* Juxta S. Hieronymum, Moyses loquitur de vita corporali. III. Opponunt exemplum S. Pauli, cupientis *anathema esse* pro fratribus, *ad Rom.* 9. *v.* 3. *Resp.* S. Paulus vel loquitur de morte corporis, vel si de exitio animæ, loquitur hypothetice, si pro gloria Dei fieri posset. Vid. meas *Inst. Theol. Mysticæ tom.* 1. §. 317.

Charitas amitti potest. §. 593. 1. Charitas amitti potest: nam gratia sanctificans amitti potest (t. 1. §. 378.): sed gratia sanctificans non distinguitur realiter a Charitate habituali (t. 1. §. 364. Schol. 3.): ergo etiam Charitas amitti potest. Ratio ulterius est: Charitas viæ non replet totam capacitatem voluntatis, quia versatur circa summum bonum, obscure tantum, & imperfecte cognitum, nec semper est in actu. Ergo quando actu in Deum non fertur, potest aliquid occurrere, per quod Chariras ex mutabilitate liberi arbitrii amittatur.

Et per mortale perditur. 2. Porro Charitas per unum etiam tantum peccatum mortale amittitur. Ita docet 1mo. S. Scriptura, *Joan.* 14. *Qui diligit Deum, mandata ejus servat.* Sed qui peccat mortaliter, non servat mandata Dei. Ergo non diligit Deum. Unde Tridentinum *Sess.* 6. *cap.* 15. *Asserendum est, non modo infidelitate, sed etiam quocumque alio mortali peccato, quamvis non amittatur Fides, acceptam justificationis gratiam amitti.* 2do. Per peccatum mortale homo fit dignus morte, per Charitatem vita æterna; nemo autem simul morte & vita dignus esse potest.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Jovinianus, & Beguinæ docuerunt, Charitatem amitti non posse. I. *Cant.* 8. dicitur: *Aquæ multæ non potuerunt extinguere Charitatem.* Et *ad Rom.* 8. *Neque mors, neque vita ... poterit nos separare a Charitate Dei.* Et 1. *ad Cor.* 13. *Charitas nunquam excidit. Resp.* In 1mo & 2do textu sensus est, quod tribulationes hujus sæculi non possint extinguere Charitatem, quæ tamen extingui potest a libero arbitrio per peccatum: in 3tio sermo est de Charitate patriæ. II. S. Augustinus *ep. ad Julian.* ait: *Charitas, quæ deficere potest, nunquam vera fuit.* Et S. Leo *serm. de Pass.* ait de S. Petro: *Vidit in te Dominus non fidem fictam, non dile-*

ctionem aversam, sed constantiam fuisse turbatam. *Resp.* S. Augustinus vult, quod Charitas, quam quis solum ad tempus exercere vult, vera non sit. S. Petrus non amisit Charitatem directe per actualem contemptum, sed indirecte, committendo aliquid contrarium Charitati propter timorem. III. Charitas excludit omnia motiva peccandi: ergo nequit amitti, sicuti nec Fides nec Spes per quodlibet peccatum amittitur. *Resp.* Charitas quando est in actu, omne motivum peccandi excludit, quia tunc Deum super omnia diligit: secus est, si non sit in actu, quia tunc motivum peccandi intervenire, & voluntas illi consentire potest. Deinde non omne peccatum Fidei & Spei repugnat (§§. 556. 582.), sicuti Charitati, quia quodlibet mortale est aversio a Deo ultimo fine; Charitas vero conversio, & unio cum Deo ultimo fine.

§. 594. Ex dictis hucusque colligi potest, quid sit *Actus Charitatis*, nimirum est actus voluntatis, quo voluntas diligit Deum summum bonum propter se, & Proximum propter Deum. Diligere autem dicimur, quando voluptatem ex alterius felicitate percipimus. *Actus Charitatis quid?*

Schol. Quia Charitas versatur circa Deum, & Proximum, duplex præceptum amoris Dei & Proximi datur, quod per ordinem explicandum est. Cæterum actus Charitatis, alii sunt *interni*, scilicet, *Dilectio*, per quam alteri bonum volumus: *Gaudium*, seu quies animi in bono præsente, & possesso: *Pax*, quæ consistit in unione nostræ voluntatis cum voluntate Dei, & Proximi circa finem communem beatitudinis. *Misericordia*, quæ est voluntas seu affectus alienam miseriam sublevandi. Actus *externi* Charitatis sunt, *Beneficentia*, *Eleemosyna*, *& Correctio fraterna:* de quibus in subsequentibus agetur.

§. 595. Datur speciale & a cæteris distinctum præceptum diligendi Deum affectu interno explicito, & non solum effectu observando cætera mandata. Ita 1mo. S. Scriptura, *Matth.* 22. *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum.* Unde sic: Verba S. Scripturæ sumenda sunt in sensu proprio, & naturali, nisi obstet grave inconveniens. Sed hæc verba, *diligere ex toto corde &c.* naturaliter sine inconvenienti affectum & actum internum significant. Ergo actu interno Deus diligendus est. 2do. Juxta S. Scripturam mandatum diligendi Deum dicitur primum & maximum; secundum vero mandatum est, diligendi Proximum. Ergo mandatum dilectionis Dei est speciale a cæteris distinctum. 3tio. S. Scriptura distinguit dilectionem Dei, & observantiam mandatorum ut causam, & effectum, ut signum & significatum: *Joan.* 14. *Datur præceptum diligendi Deum actu explicito.*

Si diligitis me, mandata mea servate. Ergo distinguuntur. Hinc merito damnatæ sunt sequentes propositiones: 1. *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei & Charitatis.* 2. *An peccet mortaliter; qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.* 3. *Probabile est, ne singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum dilectionis Dei.*

Solvuntur objectiones. *Schol.* Nonnulli docuerunt, non dari præceptum speciale a cæteris distinctum, diligendi Deum actu interno explicito, sed dilectionem Dei præceptum nihil aliud esse, quam observantiam præceptorum, etiam sine ullo internæ dilectionis affectu. I. Quia *Joan.* 14. dicitur: *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est, qui diligit me. Resp.* Hæc verba solum innuunt, observationem mandatorum Dei esse signum dilectionis Dei. II. S. Bernardus *Serm.* 50. *in Cantica* ait: *Est Charitas in actu, & in affectu, & de illa quidem, quæ operis est, puto datam esse legem, mandatumque firmatum; nam in affectu quis ita habeat, ut mandetur? Illa mandatur ad præmium, ista in præmium datur. Resp.* S. Bernardus non excludit omnem obligationem affectionis internæ, sed tantum perfectæ, & consummatæ cum dulcedine & devotione consummata, uti ex toto contextu apparet.

Deus appretiative super omnia amandus. §. 596. Præceptum Charitatis Dei prout est affirmativum nos obligat, ut Deum appretiative super omnia propter seipsum diligamus. Nam Deus diligendus est ex toto corde, id est tota intentione, & voluntate: ex tota mente, ita ut intellectus noster subdatur Deo: ex tota anima, ita ut appetitus sensitivus reguletur secundum Deum: ex tota fortitudine, ita ut actus externi sint conformes legi Divinæ, adeoque Deus pluris æstimari debet, quam reliqua omnia; quod est appretiative super omnia diligere.

An etiam intensive? *Schol.* 1. Quæritur, an Deus etiam intensive sit diligendus super omnia. Pertus Soto cum nonnullis Lovaniensibus docet, esse peccatum, si Deus amore intensive majori non diligatur, quam Proximus; & hoc nonnulli mortale, alii veniale peccatum esse dicunt. Nos dicimus: Non peccat contra præceptum Charitatis, qui intensiori amore, sive naturali, sive supernaturali diligit Proximum, quam Deum. 1. Quia objectum sensibile, uti Proximus, vehementius movet voluntatem, quam spirituale, uti est Deus, quia sensibile voluntati dependenter a sensibus operanti est propinquius. Ergo potest intensius movere ad Charitatem intensiorem, licet amor Dei sit in voluntate appretiative major, cum

Deus pluris æstimetur, quam totus mundus. 2. Si detur præceptum Charitatis intensioris erga Deum, sequeretur perpetua anxietas conscientiarum, cum impossibile sit discernere inter gradus intensionis, & scire, an Deum intensius diligamus, quam proximum. Non obstat I. quod teneamur Deum diligere, ex toto corde, mente & anima: ergo intensius, quam quodvis aliud, maxime cum inordinatum sit, quod voluntas plus afficiatur ad bonum creatum, quam ad increatum. *Resp.* Tenemur Deum appretiative ex toto corde diligere; & inordinatum est, si voluntas appretiative ad bonum creatum magis afficiatur, quia alias bonum creatum increato præferretur, non vero intensive, quia sic solum objectum appetitui vehementius applicatur. II. Proximus diligitur ex Charitate propter Deum: ergo Deus intensius diligendus est, quia propter quod unumquodque tale, est magis tale. *Resp.* Ly *propter Deum* non dicit bonum amatum, sed rationem motivam amandi. III. Spiritus S. inclinat cor hominis ad amandum: sed nequit intensius ad amorem Proximi, quam Dei inclinare, quia Deus meretur, ut intensius ametur. *Resp.* Spiritus S. quandoque magis inclinat hominem ad minus bonum, quia movet secundum modum & dispositionem subjecti: Deus vero non præcipit omnia, quæ meretur; alias continuo actuali amore in eum ferri teneremur.

Schol. 2. Quæritur ulterius, an homo deliberate agens teneatur omnia opera sua referre in Deum. Quidam Theologi respondent, hominem deliberate agentem teneri sub peccato veniali actum referre in Deum ex amore benevolentiæ relatione virtuali explicita relicta ex actuali relatione præcedente, quæ adhuc perseveret, & in opus influat; ita tamen, ut defectus hujus relationis non ipsum opus, sed operantem maculet. Dicendum est: 1. Homo tenetur aliquoties opera sua omnia referre relatione virtuali explicita in Deum ut ultimum finem sive naturalem, sive supernaturalem, eo scilicet modo, quo eum cognoscit: omnis enim homo sive fidelis, sive infidelis tenetur sæpius elicere actum amoris Dei ut ultimi finis. Sed in hoc actu amoris involvitur virtualis relatio omnium operum in Deum tamquam ultimum finem, & quidem explicita. Ergo &c. 2. Ut vero tum opera nostra, tum operans a peccato eximantur, non requiritur relatio virtualis explicita, sive ut ex Charitate saltem initiali ad Deum propter se dilectum omnia semper referantur; sed sufficit relatio virtualis implicita in Deum, scilicet, quod opus sit honestum ex objecto, & nullis malis circumstantiis, nec ul-

An homo opera sua ad Deum explicite virtualiter referre teneatur?

lo malo fine vitietur. Nam 1. non potest assignari lex præcipiens relationem explicitam, nisi præceptum dilectionis Dei. Sed hoc, cum sit affirmativum, non obligat pro semper, sed tantum certis temporibus. Ergo quando præceptum dilectionis non urget, in qua virtualis explicita relatio operum ad Deum involvitur, non obligat illa virtualis explicita relatio. 2. Infidelis, vel peccator, qui nulla præcedente actuali relatione in Deum propter se dilectum facit eleemosynam ex motivo misericordiæ, non peccat ex parte objecti, quod honestum est: nec ex parte circumstantiarum, quas bonas esse supponimus: nec ex parte finis; quia habet pro fine particulari proximo & explicito honestatem operis particularem, quæ ex se tendit ad Auctorem totius honestatis, scilicet Deum, quem habet virtualiter implicite pro fine ultimo. 3. Ex contraria sententia videtur sequi, Infidelem, quamdiu manet Infidelis, in omni opere non relato ad Deum propter se dilectum peccare, quod damnavit Alexander VIII. Item sequitur, quod qui dolet de peccato mere ob ejus turpitudinem, sine ullo respectu ad Deum offensum, peccet; quod damnatum videtur in hac propositione: *Re vera peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem & disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu*. Item sequitur, quod qui elicit actus Fidei, & Spei, sine ulla relatione explicita ad Deum propter se dilectum, peccet. Item sequitur, quod peccator, qui Deum timet & ejus justitiam, sine relatione ad Deum propter se dilectum, peccet; adeoque non disponatur ad justificationem; quod est contra Tridentinum. Has tamen sequelas nolim ita intelligi, quasi contraria sententia censuram mereatur, cum eas erudite solvere nitatur R. P. Chmel Benedictinus Breznoviensis in Opere: *De off. hom. erga Deum*. 4. Si esset obligatio referendi omnia virtualiter explicite ad Deum propter se dilectum, hæc obligatio foret sub peccato mortali, quia est contra maximum præceptum diligendi Deum: quod tamen est contra adversarios, qui obligationem sub veniali solum agnoscunt. Non obstat I: quod 1. *ad Cor.* 10. jubeamur *omnia in gloriam Dei facere*. Et *c.* 16. *Omnia vestra in Charitate fiant*: quæ præcepta affirmativa obligant pro semper. *Resp.* Hæc omnia in nostra sententia verificantur, juxta quam homo tenetur aliquoties opera sua referre in Deum propter se dilectum relatione virtuali explicita. Porro hæc præcepta affirmativa obligant pro semper, quoad relationem virtualem implicitam, quatenus homo semper tenetur agere quod de se bonum, & perfectum est. II. S. Augu-

stinus *l. 4. contr. Jul. c. 3.* ait: *Quidquid autem boni fit ab homine . . . ipso non recto fine, peccatum est.* Et: *De tali opere non in Domino gloriari, solus impius negat, esse peccatum. Resp.* S. Augustinus illa verba: *Non recto fine.* Et: *Non in Domino gloriari*, sumit contrarie, ita ut non liceat perverso fine agere, & in alio, quam in Domino, gloriari; agit enim contra Julianum dicentem, opera etiam ex malo fine facta bona esse. III. Homo rationalis debet omnia opera sua referre ad finem rationi conformem: ergo ut elevatus ad statum supernaturalem debet omnia referre ad finem supernaturalem, quæ relatio non potest esse virtualis implicita, quia opus morale bonum non tendit ex se ad finem supernaturalem. *Resp.* Disparitas est, quia ratio est homini intrinseca regula omnium actionum: elevatio vero ad statum supernaturalem est quid extrinsecum, non destruens, sed conservans naturam: unde dum homo non refert actiones suas ad Deum ut finem supernaturalem, refert tamen ad Deum ut finem naturalem; adeoque habet Deum pro objecto, & non peccat: at si illas non referat ad finem rationi conformem, nullatenus Deum pro fine habet, & in nullo illi servit, & sic peccat.

Non est contra Charitatem servire Deo propter mercedem æternam.

§. 597. Non repugnat Charitati servare legem & Deo servire, sive illum diligendo, sive alia virtutum opera exercendo propter æternam retributionem. Nam licitum est, intuitu æternæ mercedis operari (t. 1. §. 384.). Ergo Charitati non repugnat. Quippe finis bonorum operum a Deo statutus, est vita æterna; hunc proponit Evangelium, inquirit Fides, præstolatur Spes, rependit Justitia. Ergo pro illo bonis operibus vacare, Charitati non repugnat.

Resolvuntur casus.

Corollar. Pract. 1mo. Deus super omnia diligendus est saltem appretiative (§. 596.), licet decentissimum sit, ut etiam intensive super omnia diligatur. *2do.* Quamvis nefas sit, Deum diligere propter mercedem vitæ æternæ tamquam finem principalem, licet tamen eum diligere propter mercedem, ceu finem minus principalem & causam impellentem. *3tio.* Præceptum actus Charitatis Dei non habet quidem determinatum tempus sibi assignatum; obligat tamen, quamprimum homo sufficientem usum rationis obtinet, & Deum summum Bonum, & ultimum finem cognoscit: ubi tamen ly *quamprimum* non sumitur pro primo instanti rationis physice, sed moraliter, ita ut cognito præcepto, longa mora in illo implendo non trahatur: tum sæpius in vita, cui tamen præcepto plerumque satisfit, opera bona faciendo, quia Deus vult; devote orando: *Sanctificetur*

Nomen tuum: Fiat voluntas tua; quo modo concomitanter elicitur actus Charitatis, gaudendo de perfectionibus Divinis: tum quando urget gravis tentatio circa odium Dei: tum in articulo mortis, ubi absolute obligat: tum quando Contritio est elicienda, quæ necessario includit actum Charitatis. *4to.* Actus amoris Dei hoc modo elici potest: Amo Te, o Deus, ex toto corde, quia Tu es summum & infinitum Bonum. *5to.* Intentio mane facta, omnia propter Deum agendi, si per contrariam intentionem, vel vanam gloriam, vel grave peccatum non corrumpatur, censetur adhuc influere in opera totius diei, licet quis in singulis actionibus de motivo Charitatis non cogitet. Signum perdurationis est, si interrogatus respondere possit, se ad gloriam Dei operari. *6to.* Media proficiendi in Charitate Dei sunt: 1. Meditatio beneficiorum nobis a Deo præstitorum: 2. Præmiorum, quæ Deus promisit diligentibus se; & 3. Divinarum perfectionum. 4. Bona intentio, omnia agendi ad gloriam Dei, & ejus beneplacitum. *7timo.* Amor Dei super omnia tres gradus habet. Primus est, Deum propter summam ejus bonitatem appretiare super omne bonum creatum, ita ut quis malit omni bono privari creato, & omne malum perpeti, quam Deum graviter offendere. Secundus, Deum ita appretiare, ut quis malit omni bono creato carere, quam Deum leviter offendere. Tertius est, Divinæ voluntati in prosperis, & adversis ita se conformare, ut quis nihil velit, nisi Deum, & propter Deum; ideoque semper eligat, quod est perfectius, excludendo omnes voluntarias imperfectiones.

Homo debet diligere seipsum.

§. 598. Ab amore Dei pergimus ad amorem Proximi: inter Proximos autem nemo sibi proximior, nisi homo sibi ipsi. Proinde homo seipsum actu interno ex Charitate diligere tenetur. Deus enim tamquam infinite bonus dignus est, ut ab omnibus amore benevolentiæ diligatur: ergo etiam homo propter Deum hunc amorem sibi velle debet. Sed hoc est amare seipsum amore Charitatis: ergo homo seipsum amare propter Deum debet.

An magis se quam proximum diligere debeat?

Schol. Homo seipsum magis ex charitate diligere debet, quam alium Proximum: nam *Matth.* 22. dicitur: *Diliges proximum tuum, sicut teipsum:* adeoque dilectio sui ipsius debet esse exemplar dilectionis alterius: exemplar autem est potius, quam exemplatum. Hinc S. Augustinus *l.* 1. *de Civ. c.* 20. ait: *Regulam diligendi Proximum a semetipso dilector accipit.* Deinde Deus diligitur ut principium boni: homo autem se diligit ut participem illius boni, & Proximum ut socium in isto

bono: sed participatio est potior consociatione, sicuti unitas est potior unione: ergo homo seipsum magis, quam Proximum diligere debet. Non obstat I. quod ly *sicut teipsum* significet æqualitatem inter amorem sui, & proximi. Et 1. *ad Cor.* 13. dicitur: *Charitas non quærit, quæ sua sunt*. *Resp.* Ly *sicut*, solam similitudinem in S. Scriptura multoties designat. Et S. Apostolus loquitur de Charitate, quæ communia propriis anteponit. II. Proximus subinde est sanctior, quam nos: ergo plus amandus: imo Christum, & Beatissimam Virginem plus quam nos diligere debemus. *Resp.* Proximus subinde est sanctior, & Deo conjunctior, sed non ita propinquus amanti, sicut amans sibi; adeoque plus tenetur se diligere. Christus ut Deus super omnia amandus est, ut Homo plus quam nos amari debet, velut Auctor nostræ salutis. Beatissima Virgo plus quam nos amari debet objective, quia illi majora bona propter dignitatem Maternitatis Dei velle debemus; non tamen debemus illam appretiative magis amare, quam nos.

§. 599. Homo item omnes Proximos, suos etiam peccatores secundum naturam spectatos, actu interno propter Deum diligere debet, *Matth.* 22. *Diliges proximum tuum, sicut teipsum*. Sed peccator non desinit esse Proximus, *Matth.* 18. *Si peccaverit in te frater tuus*, quia frater noster dicitur, & beatitudinis capax est, si secundum naturam spectetur (§. 587. Schol.). Ergo diligendus est; & quidem actu interno; nam *Joan.* 15. præcipitur: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*. Christus autem non solum per opera externa, sed affectu etiam interno nos dilexit. Hinc Innocentius XI. has propositiones damnavit: 10. *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali*. Et 11. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos*. ***Homo debet diligere proximum.***

Ordo tamen in Charitate observandus est, ut 1*mo*. Deus super omnia diligatur. 2*do*. Seipsum quisque diligat secundum bona spiritualia. 3*tio*. Proximum secundum bona spiritualia. 4*to*. Seipsum secundum bona corporis. 5*to*. Proximum secundum bona corporis. 6*to*. Seipsum & Proximum secundum bona externa.

Coroll. Pract. 1*mo*. Proximo in extrema necessitate spirituali versanti succurrendum est cum certo periculo propriæ vitæ, dummodo spes æque certa Proximum juvandi adsit, nullumque gravius damnum inde secuturum putetur: sic teneor baptizare infantem moriturum. 2*do*. Qui ratione officii ex justitia obligatur ad prospiciendum saluti spirituali Proximi, non tantum in extrema, sed & ***Resolvuntur casus.***

gravi necessitate spirituali constitutis cum periculo propriæ vitæ succurrere debet. Hinc Parochus tempore pestis fugere nequit, nisi alteri idoneo officium suum resignet: cavere tamen debet, ne ex sua morte alii grave damnum patiantur: unde pro sui conservatione ad bonum commune, illis personis, de quarum bona conscientia, & debita instructione satis securus est, ad conservandam pro bono communi propriam vitam, Sacramenta non admodum necessaria ministrare facile non debet. *3tio.* Qui alteri grave damnum spirituale intulit, debet illud cum periculo propriæ vitæ resarcire: adeoque obstetrix infantes invalide baptizans, cum periculo pœnæ capitalis sibi infligendæ crimen manifestando, damnum resarcire debet. *4to.* Ordinarie non licet vitam propriam postponere alienæ; licet tamen eam exponere pro salute personæ publicæ, ex qua salus communis dependet; item pro Fide, Religione, & Republica; imo sæpe ad hoc tenemur, quia bonum publicum privato præferendum est. *5to.* Ad impediendam æternam damnationem injusti aggressoris, etsi eum jure occidere possim, licet tamen potius permittere & tolerare mortem corporalem. *6to.* Vitam hominis nocentis non debemus præferre vitæ hominis innocentis; unde occidendus est latro, ut ex ejus manibus innocens liberetur, dummodo hoc fieri possit sine periculo propriæ vitæ. *7timo.* Magis diligendus est Proximus melior, ea scilicet Charitate, quam comitatur gaudium circa bona possessa: sic plus diligendus est vir sanctus, quam parens improbus. Ea vero Charitate, quæ conjuncta est cum honore & reverentia, magis diligendi sunt parentes, quam filii, & uxor; magis benefactores, quam illi, quibus benefecimus. Illa autem Charitate, qua alteri optamus bona nondum possessa cum beneficentia magis diligendi sunt, qui nobis sunt propinquiores. Et ideo *8vo.* in bonis ad conservandam vitam corporis extra extremam necessitatem succurrendum est 1. uxori, 2. filiis, 3. parentibus, & quidem patri præ matre, 4. fratribus & sororibus, 5. propinquis, domesticis & familiaribus. In necessitate vero extrema omnibus præferendi sunt parentes, erga quos debitum est antiquius & nobilius. *9no.* In rebus pertinentibus ad civilem communicationem præferendi sunt concives: in bellicis, commilitones: in spiritualibus, spirituales patres, & filii, & fratres. In hoc tamen etiam genere præferendi sunt parentes.

Inimici diligendi sunt. §. 600. Inimici etiam actu interno & formali ex Charitate sunt diligendi. Sic *1mo,* præcipit Christus, *Matth.* 15. *Diligite inimicos vestros:* Quod esse præceptum declarat Christus, dicens: *Ut sitis filii Patris vestri,*

qui in cœlis est. Quippe omnibus ad salutem necessarium est, esse filios Patris cœlestis. Deinde in Oratione Dominica *Matth*. 6. petimus, ut Deus nobis dimittat *debita nostra*; *sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*: adeoque præceptum est dimittere inimicis: alias non dimittetur nobis, sicuti ibidem dicitur: *Si non dimiseritis hominibus*, *nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra*. 2*do*. Ratio est: Dilectio inimicorum nostram perfectionem spiritualem & naturalem promovet, & a multis peccatis nos retrahit, dum inordinatas nostras passiones domat, pacem internam conciliat, inimicum nostrum ad nostram amicitiam invitat, & trahit, quo deinde velut amico in nostris necessitatibus uti possumus; inimicum ad saniorem frugem reducit; & nos ipsi volumus, ut alii nobis offensas illis illatas condonent, & nos diligant. Ergo etiam nos inimicos nostros velut proximos actu interno etiam diligere debemus (§. 599.).

Schol. Dilectio amici secundum se, & cæteris paribus est absolute melior, & magis meritoria, qaam dilectio inimici; nam amicus est objectum melius, & Deo conjunctius, ac nobis, quam inimicus, saltem si amicus spectetur ratione amicitiæ & respective ad amantem. Ergo dilectio amici est melior. Sane absolute loquendo pejus est, odisse amicum, quam inimicum. Ergo absolute melius est amare amicum, quam inimicum. Non obstat I. quod dilectio amicorum non mereatur mercedem: *Matth*. 5. *Si diligitis eos*, *qui vos diligunt*, *quam mercedem habebitis? Resp*. Dilectio amicorum non habet mercedem, si non diligantur propter Deum, & si non simul diligantur inimici. II. S. Chrysostomus *hom. de cruce* ait: *Melius est pro inimicis*, *quam pro amicis orare*. Et juxta S. Thomam, *dilectio inimici præeminet secundum rationem diligendi*. *Resp*. S. Chrysostomus loquitur de dilectione, & oratione pro inimicis simul, & amicis, quæ melior est dilectione amicorum tantum. Et S. Thomas non vult, quod ratio diligendi, scilicet bonitas Divina, sit major, seu magis participata in inimico, quam in amico, sed quod sit purior, & fortior, quia est difficilior. III. Dilectio inimici est fortior, & purior, imo difficilior: ergo melior. *Resp*. Est fortior & purior, sed non melior absolute & ratione objecti, sed tantum secundum quid, & accidentaliter. Deinde difficilius non est semper magis meritorium, sed requiritur major objecti bonitas, circa quod difficultas occurrit: sic dilectio Dei melior est, quam dilectio Proximi, licet hæc sit difficilior; nam difficultas

An dilectio amici sit melior dilectione inimici?

non se tenet ex parte objecti, quatenus bonum est, sed quatenus a bono deficit.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Ex Charitate tenemur inimicis nostris exhibere beneficia, & signa dilectionis generalia, quæ communiter omnibus ejusdem status hominibus præstare solemus, v. g. orare in communi, salutare &c. si omnibus hæc præstantur: non tamen tenemur exhibere illis signa specialia, v. g. ultro aliquem alloqui, amice conversari, ægrotum invisere, mœstum solari, hospitio excipere, quia hæc non tenemur communiter omnibus exhibere; si quis tamen inimicum torvis oculis aspiciat, asperius alloquatur, vel ex negatis signis specialibus inimicus magis exacerbetur, & alii scandalizentur; signa etiam specialia illi exhibenda sunt de præcepto sub peccato mortali: item si quis his signis inimici animum Deo, & sibi reconciliandum putet, & si ad depellendum proprium odium hæc signa sint necessaria. *2do.* Inimicum salutantem vicissim resalutare necesse est, & veniam petenti tribuere, ac alia signa exhibere, quæ ostendunt inimicitiam esse depositam, nisi quis sit Superior, & reconciliationem justæ correctionis causa differendam esse credat. In genere perfectius est, signa etiam specialia inimico exhibere. *3tio.* Offensam nobis illatam ex animo condonare debemus, ex phantasia vero & memoria eam depellere vix possibile est: possumus tamen actionem injuriarum instituere tum civilem, ut nobis satisfiat, & damnum illatum compensetur; tum criminalem publicæ justitiæ amore, ne crimina maneant impunita, sed hoc fieri debet sine odio & vindicta. *4to.* Quando duo se mutuo offenderunt, & offensæ sunt æquales; ille prior veniam petere debet, qui prior offendit: si offensæ vel offendentes sunt inæquales, ille qui inferior est, vel gravius offendit, prius veniam petere debet. *5to.* Offensus non peccat graviter, si non statim ignoscat, quod sæpe nimis durum est, ob humanam fragilitatem, quæ saltem a mortali subinde excusat; longa tamen mora trahi non debet. *6to.* Qui offendit alium, a quo offensus non fuit, tenetur ab eo veniam petere, si offensa sit gravis, & aliud medium reconciliationis non suppetat; qui vero veniam petenti non vult ignoscere, graviter peccat.

Solvuntur objectiones. *Schol. 2.* Contra hucusque dicta objici potest. I. In veteri Lege non erat necesse diligere inimicum, quia Christus, *Matth.* 5. dicit: *Audistis, quia dictum est antiquis . . . odio habebis inimicum tuum.* Et Christus ibidem dilectionem inimicorum præcipit solum tamquam aliquid perfectum: *Estote ergo perfecti, sicut & Pater*

vester cœlestis perfectus est. *Resp.* Etiam in Lege veteri dilectio inimicorum præcepta fuit: *Lev.* 19. *Ne oderis fratrem tuum in corde tuo ...... non quæras ultionem.* Et *Prov.* 25. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum.* Hoc quippe præceptum est legis naturæ. Christus non ait: in lege dictum est, odio habebis inimicum tuum, sed a Scribis legem perverse interpretantibus, qui cum *Lev.* 19. diceretur: *Diliges amicum*, male inferebant, inimicum esse odio habendum; quod argumentum a contrario non valet, si prædicatum sub eadem ratione convenit subjecto antecedentis, & consequentis, sicuti diligere convenit amico, & inimico, sub eadem ratione creaturæ Dei, qualis est uterque: unde *Matth.* 5. Christus illud, *amicum*, *Lev.* 19. exprimit per ly *proximum*. Ibidem Christus loquitur de perfectione cuilibet Christiano necessaria: nam dixerat: *Ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est*, quod cuilibet necessarium est. II. S. Augustinus in *Ench. c.* 73. dicit, perfectorum esse diligere inimicos, neque hoc a tanta multitudine impleri. Et *l.* 1. *de Serm. Dom. in monte* ait: *Ascendit aliquem gradum, qui proximum diligit, quamvis adhuc oderit inimicum.* Et S. Hieronymus *l.* 1. *contr. Pelag. c.* 9. eos redarguit, quod dicerent, inimicos esse diligendos, sicut Proximos. *Resp.* S. Augustinus in primo loco agit de speciali dilectione perfectorum. In altero agit de gradu justitiæ Pharisaicæ, quem dicit tam parvum esse, ut Publicanis sit communis. S. Hieronymus Pelagianos redarguit, quod dicerent, inimicos ita specialiter diligendos esse, sicuti consanguineos. III. Unaquæque res naturaliter odit suum contrarium: ergo etiam homo suum inimicum. *Resp.* Odit suum contrarium, in quantum est contrarium, sicuti & nos inimicos, in quantum sunt inimici, odisse debemus, non vero in quantum homines sunt, beatitudinis capaces; displicere igitur nobis debet, quod nobis sint inimici; diligere eos debemus, quia Proximi nostri sunt.

§. 601. Non solum corde & actu interno Proximum nostrum diligere debemus, sed etiam opere, actus externos Charitatis illi impendendo. Inter hos actus externos est primo *Eleemosyna*, quæ est opus, quo datur aliquid indigenti ex compassione propter Deum. *Actus externi Charitatis. Eleemosyna quid? Quotuplex?*

Schol. Eleemosynæ vel sunt spirituales, vel corporales. *Spirituales* sunt septem: 1. Ignorantes docere. 2. Consulere dubitanti. 3. Consolari tristem. 4. Peccantem corrigere. 5. Remittere offendenti. 6. Portare patienter onerosos & graves. 7. Pro omnibus orare. *Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.* Eleemosynæ *corporales* etiam sunt septem: 1. Pascere esurientem.

2. Potare sitientem. 3. Vestire nudum. 4. Recolligere hospitem. 5. Visitare infirmum. 6. Redimere captivum. 7. Sepelire mortuum. *Visito, Poto, Cibo, Redimo, Tego, Colligo, Condo.*

Datur praeceptum eleemosynae. §. 602. Datur præceptum Divinum positivum, & naturale dandi eleemosynam. 1*mo.* Divinum præceptum habetur, *Prov.* 21. *Qui obdurat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur:* *Eccli.* 29. *Propter mandatum assume pauperem, & propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum:* & *Matth.* 25. *Ite maledicti in ignem æternum: esurivi enim, & non dedistis mihi manducare.* Nullus certe damnatur, nisi propter omissionem præcepti. 2*do.* Quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Sed unusquisque vellet, sibi in necessitate per eleemosynam subveniri. Ergo etiam ille subvenire debet.

Resolvuntur casus. *Corollar. Pract.* 1*mo.* Præceptum dandi eleemosynam est respectu omnium Proximorum, fidelium & infidelium. 2*do.* Obligatio dandi eleemosynam oritur vel ex parte accipientis in necessitate constituti, quæ necessitas aut est *extrema*, cui nisi succurratur, aliquis vita periclitatur, sive saltem periculo mali morti æquali exponitur: aut est *gravis*, ubi alter ægre vitam sustentat, sive dignitate suâ privatur: vel est *communis*, quam comitatur aliquod incommodum in necessariis ad vitam & statum, sine nimia tamen miseria, & molestia, qualem patiuntur ostiatim mendicantes: vel obligatio oritur ex parte dantis, si habeat bona *superflua*, sive *naturæ*, hoc est, non necessaria ad suam, suorumque sustentationem: sive *superflua personæ*, hoc est, non necessaria ad statum & dignitatem tuendam. 3*tio.* De necessariis naturæ nemo tenetur dare eleemosynam, quia Charitate ordinata suæ & suorum necessitati primo debet succurrere, nisi persona extremam necessitatem patiens sit talis, ut ab ea salus Ecclesiæ vel reipublicæ dependeat, ubi bonum commune privato præferri debet: imo etiam ex necessariis naturæ sub gravi peccato succurrendum est extreme indigenti, si cum modico detrimento fieri possit. 4*to.* De necessariis personæ sive statui eleemosyna tribui debet homini extreme indigenti per se: nemo tamen pro conservanda pauperis vita tenetur statu suo excidere, si hoc majus damnum videatur. 5*to.* Proximo in gravi necessitate constituto succurrendum est ex bonis statui necessariis, si modicum tantum damnum inde sequatur: secus, si quis notabile damnum subire deberet, quod æquiparatur gravi necessitati alienæ. 6*to.* Ex superfluis naturæ, & personæ, sub gravi peccato danda est eleemosyna gravem necessitatem patientibus, si

eorum paupertas cognita fuerit, & nemo adsit, qui eos juvare velit. *7timo.* Etiam in communi necessitate constitutis, sub gravi peccato danda est eleemosyna ex bonis naturæ & personæ superfluis: *Luc.* 11. *v.* 41. *Verumtamen quod superest, date eleemosynam:* certe, qui hanc non dat, nimis inordinate bona divitiasque amat. Unde damnata est hæc propositio 12. *Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui: & ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.* Non tamen est obligatio succurrendi illis pauperibus, qui suo labore se sustentare possunt. *8vo.* Non satisfit præcepto eleemosynæ pauperi mutuando, commodando, vendendo credito, nisi solum esset pauper secundum quid. *9no.* De illicite acquisitis restitutioni obnoxiis, eleemosynæ fieri non possunt, & Clerici strictius quam laici ad eas obligantur. Pauper vero fictus peccat petendo eleemosynas, quas veris pauperibus restituere tenetur. *10mo.* Eleemosynæ quantitas & proportio juxta varietatem personarum regulanda est. P. Tamburinus quinquagesimam partem annuorum redituum in communi necessitate assignat. Verum Charitas proximi regulam certam nec quærit, nec attendit.

§. 605. Alius actus externus Charitatis erga proximum est *Correctio fraterna*, qua per convenientem sermonem Proximum a malo peccati ad bonum honestatis convertere nitimur. Quæ correctio fraterna est de præcepto: *Matth.* 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum:* & *ad Gal.* 6. *Etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Hinc S. Augustinus *Serm.* 16. *de verb. Dom.* ait: *Si neglexeris corripere, pejor eo factus es, qui peccavit.* Ratio est, quia tenemur præcepto naturali subvenire Proximo corporaliter indigenti, reducere bovem Proximi errantem, & a Proximo omne malum avertere, cum possumus. Ergo tenemur etiam per correctionem fraternam subvenire spiritualiter indigenti, reducere peccantem, & maximum malum peccati ab eo avertere.

Correctio fraterna quid? Est de præcepto.

Coroll. Pract. 1mo. Præceptum correctionis fraternæ sub pecccato gravi obligat, si peccatum grave Proximi aut ejus periculum certum sit; adeoque in dubio non est obligatio, nec privata persona tenetur inquirere in certitudinem, sed solus Superior, Pater & Dominus respectu suorum. *2do.* Obligat, si probabile sit, Proximum nondum emendasse peccatum, nec emendaturum, nisi moneatur. *3tio.* Obligat, si adsit spes probabilis, cor-

Resolvuntur casus.

rectionem esse profuturam; si enim magis irritandus proximus videatur, cessat finis correctionis, scilicet emendatio: excipitur tamen articulus mortis, quando omissa correctione moribundus de æterna salute periclitaretur, cui adhibenda est correctio, etsi æqualiter dubitaretur, sitne profutura vel obfutura ob instans malum irreparabile. *4to.* Obligat, si non adsit alius æque ac magis idoneus ad corrigendum, vel qui credatur esse correcturus. *5to.* Obligat, si sit aptus locus, tempus, & occasio, & fieri possit sine gravi proprio incommodo. Sine his conditionibus privati non tenentur monere delinquentem. *6to.* Superiores, Parentes, & Heri, hoc præcepto sæpius tenentur; imo Superiores Regulares etiam sub peccato gravi tenentur, veniales defectus corrigere, si ex iis disciplina relaxetur, & privatus sæpe tenetur delictum ad Superiorem deferre. *7timo.* Correctio non necessario verbis, sed aliis signis & modis fieri potest: non tamen expediunt verba aspera; nec debet fieri públice, nisi peccatum publicum fuerit. Modum præscribit Christus, *Matth.* 18. Correctio fiat 1. inter te & peccantem solum. 2. Si non sufficiat, coram testibus. 3. Si nec sic prosit, deferatur ad Superiorem; imo rem sæpe immediate ad Superiorem deferre licet, ut emendatio procuretur; quod an necesse sit, circumstantiæ docebunt.

Odium quid? §. 604. Vitia Charitati specialiter opposita sunt primo, *Odium Dei*, *&* *Proximi*. Est autem *Odium* in genere tædium ob bonum alterius, quo quis malevole fertur in alterum.

Quotuplex? *Schol.* Odium aliud est *abominationis*, qua aversamur aliquid ut nobis malum, & disconveniens: hoc odium opponitur amori concupiscentiæ. Aliud est *odium inimicitiæ*, quo volumus alicui malum, ut illi male sit; & opponitur amori benevolentiæ. Odium abominationis rursus duplex est: aliud est odium *personæ*, quo ipsam secundum se, quantum ad naturam, & gratiam, ut malum displicens aversamur: vel odium *qualitatis* Proximi sive boni, sive mali.

Odium est peccatum mortale. §. 605. Odium inimicitiæ tum erga Deum, tum erga Proximum est peccatum mortale, quia graviter repugnat præcepto maximo Charitatis Dei (§. 595. 596.), & Proximi (§. 599. 600.).

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* *1mo.* Odium Dei, quo quis directe vult malum Deo, est peccatum omnium gravissimum, ubi non datur parvitas materiæ. *2do.* Odium inimicitiæ erga Proximum, ex genere suo est peccatum mortale, nisi fiat veniale vel ex indeliberatione, vel ex parvitate materiæ, quando quis leve malum alteri imprecatur. Hinc deliberate velle, gaudere, desiderare, imprecari Proximo

grave malum, v. g. mortem, pestilentiam &c. sive ex vindicta, sive ex aversione erga ejus personam, semper est mortale. 3*tio.* Odium abominationis, seu qualitatis personæ, si bona qualitas in proximo odio habeatur, est peccatum grave, & fraternæ Charitatis invidentia: si qualitas sit mala, odium bonum est. Cavendum vero, ne odium rei paullatim ad personam se extendat. 4*to.* Hominibus malis subinde licet maledicere ex odio abominationis qualitatis personæ, v. g. furi, ut suspendatur, non quidem optando, quatenus malum ipsius absolute est, sed quatenus boni rationem habet, ut alia mala evitentur: dæmonibus etiam, quatenus sunt inimici Dei, maledicere possumus. 5*to.* Proximo sine justa causa maledicere est de se grave peccatum, & subinde justitiæ adversatur, & ad contumeliam spectat, quas peccatorum species exacte in Confessione distinguere oportet; nam subinde ambæ reperiuntur in maledictione, uti si quis serio ex odio alicui in faciem maledicat non sine læsione honoris, contra justitiam, & Charitatem de se mortaliter duplici peccato peccat, si non ex indeliberatione & levitate materiæ fiat veniale. Interdum peccatur contra Charitatem sine contumelia, quando absenti sine imminutione honoris maledicitur. Interdum committitur peccatum contumeliæ contra justitiam & pietatem sine peccato odii contra Charitatem, si quis non serio alteri in faciem maledicat; ubi tanto gravior est contumelia, vel impietas, quanto excellentior est persona. 6*to.* Subinde fit, ut verba maledictionis contra hominem subditum nec Charitati, nec justitiæ notabiliter repugnent, sed tantum virtuti mansuetudinis & patientiæ: v. g. si parens filio, dominus servo, sine animo, ut mala imprecata eveniant, maledicat: hinc tantum sunt peccata venialia ex supposito, quod scandalum absit. Item si ex subita ira, & indeliberatione ad incutiendum subditis terrorem maledictiones sine scandalo effutiantur, est solum veniale: tenentur tamen ejusmodi imprecantes sub gravi peccato consuetudinem deponere, tum propter scandalum, tum propter vitium ex genere suo mortale: & ideo consuetudinarii non debent facile absolvi, si nullam diligentiam se emendandi adhibeant. 7*timo.* Creaturis irrationabilibus, v. g. ligno, bovi &c. maledicere sine scandalo, ordinarie est tantum veniale, si affectus pravus præcise tendat in has res, secundum se spectatas: si vero tendat in personam, ad quam spectant, est mortale pro gravitate materiæ: si in Deum, creaturis ad nos puniendos utentem, erit blasphemia. 8*vo.* Non peccat graviter, qui in æstu iræ dicit: *tonitru, diabole, pestis, aut morbus quicumque graviter*

infectivus: quia hæc mala tantum pronuntiando nemini imprecatur: secus est, si imprecari intendat. 9*no.* Qui sibi ipsi mortem imprecatur deliberate ex prava intentione, graviter peccat; secus, si fiat ex ira indeliberate, vel ex bono fine, ne in periculo peccati vivere cogatur: imo Palao eum a mortali excusat, qui sibi ob gravissima mala mortem imprecatur, ut a gravissimis doloribus liberetur: quod tamen sine peccato saltem veniali vix fiet, nisi se in voluntatem Dei simul resignet. 10*mo.* Qui aliis serio grave malum imprecatur, debet exprimere in Confessione, an illi parentes, vel consanguinei fuerint, quia etiam contra pietatem peccat. Signa autem, quod aliquis alteri non serio maledixerit, sunt, si statim horreat, pœniteat, & interrogatus, an libenter vidisset, si mala imprecata evenissent, serio respondeat, sibi gratum non fuisse. Se vero & alios etiam non serio dæmoni devovere, ob gravem deformitatem sæpe peccatum mortale est. 11*mo.* Denique odium ab aversione bene distingui debet, utpote in qua malum alteri non optamus, & plerumque veniale est.

Acedia quid? *Ex genere suo est mortale.*

§. 606. Secundo Charitati opponitur *Acedia*, quæ est tristitia de bono Divino in nobis participando cum labore, & difficultate; & ideo quia Acedia Charitati, & amicitiæ Dei gravitet repugnat, ex genere suo peccatum mortale est.

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1*mo.* Acedia, si sit tædium & tristitia de bonis spiritualibus, & Divinis, de amicitia Dei, vita æterna, & mediis ad eam necessariis, propter difficultatem in iis consequendis, & quidem deliberata; est peccatum mortale, quia est aversio ab ultimo fine. 2*do.* Si vero Acedia sumatur pro fastidio, & tepore animi in arduo virtutum exercitio; est peccatum veniale, nisi omitterentur actus virtutum graviter præcepti. 3*tio.* Filiæ Acediæ sunt: amaritudo, nausea, odium rerum spiritualium, torpor in servitio Divino, negligens præparatio ad suscipienda, & administranda Sacramenta, otium, pusillanimitas, odium Dei, tædium vitæ, desperatio. 4*to.* Remedia contra Acediam sunt: 1. Nausea, quam tepidus Deo creat, quem incipit evomere ex ore suo, *Apoc.* 3. 2. Meditatio beneficiorum Dei. 3. Exempla fervidorum Christianorum. 4. Exempla sæcularium summo studio dominis terrenis servientium.

Invidia quid? *Ex genere suo est mortale.*

§. 607. Tertio Charitati erga proximum opponitur *Invidia*, quæ est tristitia de bono alieno, æstimato ut malo proprio, quatenus est diminutivum propriæ excellentiæ. Hinc quia Invidia Charitati graviter repugnat, ex genere suo peccatum mortale est.

Corollar. Pract. 1*mo.* Invidia ob levitatem malæ affe-

ctionis, inconsiderantiam, & parvitatem materiæ, plerumque veniale peccatum solum est. Ex ea tamen oritur, Odium, Detractio, & Susurratio. *2do.* Qui tristatur de scientia & virtute Proximi, non quia Proximus hæc habet, sed quia quis illis caret, non peccat per Invidiam, sed potius habet laudabilem æmulationem, quia hæc tristitia est de propria penuria, quam ex comparatione cum alterius abundantia quis advertit; dummodo illa abundantia etiam sibi conveniat, nec supra suum statum fuerit. *3tio.* Si quis de dignitate ab altero obtenta tristetur, quia certo novit, quod illa indignus sit, non peccat, si bona illa consideret prout a potestate humana contra justitiam distributivam indigno obveniunt, & indignus illis ad peccandum abutitur: sæpe tamen quis peccat, si tristetur, quod Deus permittat, illa bona indignis conferri; quia voluntati Divinæ repugnare non licet. *4to.* Si quis tristetur, quod Cajus persecutor suus sit promotus ad certum officium, unde merito timet, ne occasione arrepta graviter illi noceat, tristitia illa, si sit prudens, non est vitiosa; secus est, si ex temeraria suspicione solum oriatur. *5to.* Si mercator vehementer doleat, dum videt, quod emptores ad alios vicinos mercatores accedant, & suas merces negligant, si ideo tantum doleat, quod illo lucro carere debeat, non peccat: secus est, si ideo doleat, quod alii lucrum acquirant. *6to.* Si quis tristetur ob bona spiritualia Proximi, graviter peccat ob fraternæ Charitatis invidentiam. *7timo.* Remedia contra Invidiam sunt: 1. Humilitas. 2. Meditatio malorum ex Invidia provenientium. 3. Charitas. *Resolvuntur casus.*

§. 608. Quarto Charitati opponitur *Scandalum*, quod est dictum, vel factum minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. *Scandalum quid?*

Schol. Scandalum aliud est *activum*, quod modo definitum est: aliud est *passivum*, seu ipsa ruina spiritualis ab activo causata. Scandalum activum aliud est *per se*, quando quis vel expresse intendit alterum ad peccatum inducere; vel aliquid dicit, aut facit, quod per se est inductivum ad peccatum: aliud est *per accidens*, quando præter intentionem peccantis, aut conditionem operis, alter ex mala sua dispositione ad peccatum inducitur. Scandalum passivum aliud est *datum*, quod vere oritur ex alterius dicto, vel facto re vera malo, vel speciem mali habente: aliud est *acceptum*, quo quis ex dicto, vel facto alterius, præter ejus intentionem & conditionem operis ex sola sua sinistra interpretatione sumit occasionem peccandi: quod fit vel ex infirmitate, & ignorantia, & dicitur *Scandalum Pusillorum*; vel ex malitia, & est *Scandalum Pharisaicum*. *Quotuplex?*

Scandalum ex genere suo est mortale. §. 609. Scandalum activum ex genere suo est peccatum mortale; veniale autem propter parvitatem materiæ, aut inadvertentiam. Nam *Matth.* 18. Christus dicit: *Væ homini, per quem scandalum venit.* Et certe non licet proximum inducere ad peccatum, quod tamen fit per scandalum (§. 608.).

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Scandalum activum indirectum, cum quis exercet actionem, quam novit esse aptam ad causandam ruinam spiritualem, est speciale peccatum in Confessione exprimendum. Pro quo sint sequentes regulæ. Prima: In Confessione necessario exprimenda est species peccati mortalis, ad quod quis exemplo suo alterum induxit; insuper exprimendus est numerus personarum, quas seduxit, vel probabiliter seducere potuit. Secunda: Non semper peccatum scandali committitur, si quis coram aliis peccet; sed tunc solum, quando probabile periculum est, alterum ad peccatum movendi. 2*do.* Ad scandalum activum non requiritur, ut passivum actu sequatur, sed ut sequi possit. 3*tio.* Si quis exemplo suo alterum ad peccatum, vel damnum inferendum induxit, non tenetur ad ejus compensationem, nisi jussio, vel suasio efficax præcesserit, quia non contra justitiam, sed contra Charitatem peccavit. Scandalizans tamen bono exemplo errorem corrigere debet. 4*to.* Qui induxit fœminam ad fornicandum, circumstantiam hujus scandali in Confessione exprimere non tenetur, quia Confessarius ex communiter contingentibus præsumit, virum fœminam induxisse: si vero fœmina virum seduxisset, hoc in Confessione exprimere deberet, quia hoc communiter non contingit. 5*to.* Histriones verba turpia in comœdiis proferentes: item turpia carmina componentes, turpes imagines pingentes, & sculpentes, turpia coram aliis canentes, vel loquentes, maxime coram junioribus, & similia videntes, aut audientes, a peccato gravi excusari vix possunt. 6*to.* Si minus malum contineatur in majori, nec majus aliter impediri possit, licet suadere minus, quia sic non suadetur minus peccatum, nec intenditur, sed tantum, ut determinatus ad majus malum unam ejus partem omittat. In praxi tenemur omni modo malum ab altero intentum impedire, & absolute dissuadendum est majus malum sine suasione minoris mali. 7*mo.* In nullo casu licet exercere actionem intrinsece malam ad impediendum peccatum Proximi, sicut nec licet aliquid omittere, si omissio intrinsece mala fuerit. 8*vo.* Opera bona ob scandalum pharisaicum nunquam omittenda sunt; ob scandalum vero pusillorum subinde sunt occultanda, vel differenda, donec explicata ratione scandalum cesset, quia hoc sua-

det Charitas. 9*no.* Opus præceptum semel & iterum ob prævisum scandalum, v. g. auditio Missæ, ne inimicus majus odium concipiat, omitti, non tamen sæpius, debet, quia præceptum naturale impediendi peccatum gravius urget. 10*mo.* Opera indifferentia, & de se licita non tenemur omittere ad vitandum scandalum, si rationabilis causa propriæ salutis adsit; quia utimur jure nostro, & peccatum alienum solum permittitur: secus, si rationabilis causa absit. 11*mo.* Nunquam licet cooperari alterius peccato per actionem directe in illud influentem: licet tamen per actionem remote concurrentem materialiter cooperari, 1. si actio nostra sit de se bona, vel indifferens, 2. si fiat ex rationabili causa, & bona intentione, 3. si alterius peccatum impedire nec possis, nec tenearis. 12*mo.* Fœmina negative dubitans, an ab aliquo ametur, potest eum ad alloquium admittere, si sit honestum, & aliunde de mala ejus voluntate non constet; secus, si ex motibus ejus perversa voluntas prudenter timeretur. 13*tio.* Si vestitus fœminæ sit statui conveniens, & honestus, & alloquium suaviter honestum, non peccat, illis utendo, ut honestos procos accipiat, quia nil mali intendit. Si vero ornatus ejus sit scandalosus cum denudatione, peccat talis fœmina graviter alliciens ad turpia; unde nec compressionem manuum ab adolescente ad turpia proclivi admittere potest. 14*to.* Qui non aufert occasionem peccati, eo fine, ut deprehensus corrigatur, non peccat, quia peccatum solum permittit: non tamen licet, se v. g. abscondere, ex eo præcise fine, ut v. g. fur deprehensus puniatur; quia hoc esset intendere pœnam, & consequenter peccatum Proximi, si occasio furandi simul præbeatur: hinc non convenit inter Theologos, an liceat ultro offerre occasionem peccati, v. g. in mensa ponere pecuniam, ut fure deprehenso majora mala impediantur. P. Sanchez negat: P. Layman affirmat, quia hoc non est peccato formaliter cooperari, sed materiam ministrando illud tantum permittere; non quod permittens intendat, malum peccati fieri, sed potius grave aliquod malum impedire, si nullum aliud sufficiens correctionis remedium supersit.

§. 610. Quinto Charitati opponitur *Discordia*, quæ est dissensio voluntatum circa bonum, quod velle debemus. Item *Contentio*, seu pugna verborum, quæ est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris; quæ pugna, si ex ira usque ad verbera procedat, vocatur *Rixa*. Et denique *Schisma*, quando quis ab unitate Ecclesiæ, prout est corpus mysticum, voluntarie se sepa- *Discordia quid? Contentio. Rixa. Schisma.*

rat. Quæ omnia utpote Charitati repugnantia, pro substrata materia sunt vel peccata mortalia, vel venialia.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo*. Discordia circa malum non est vitiosa, sed laudabilis; unde nec parentibus obediendum, si ad malum nos invitent. 2*do*. Non est peccatum discordiæ, dissentire in bono, si in eo concordare obligati non simus: v. g. recusando sequi socium ad Religionem euntem: vel si nolis consentire, ut Proximus bonum ipsi non debitum consequatur, non quia bonum ipsi non cupis, sed quia proprium, aut alterius commodum præfers. Subinde etiam ex ignorantia dissensio voluntatum oritur, dum unus hoc, alter aliud medium ad honorem Dei, & salutem Proximi expedire judicat: talis dissentio erat inter SS. Paulum, & Barnabam, *Act.* 15. 3*tio*. Contentio & disputatio de rebus Fidei est illicita ex parte disputantis, si non sit satis doctus, licet non semper graviter peccetur in regionibus, ubi Catholici hæreticis sunt permixti, si privatim de Fide disputent. Deinde ex parte eorum, coram quibus de Fide disputatur, si sint indocti, & vim argumenti non penetrent, disputatio illicita esse potest, sicuti & ex parte hæreticorum, qui suis sophismatibus infirmos decipiunt. 4*to*. Rixa, si fiat animo juste se defendendi, non est peccatum: si ex motu odii, & vindictæ, pro substrata materia est mortale, vel veniale: si ad alterum graviter lædendum, est mortale.

Bellum quid? §. 611. Sexto Charitati opponitur Bellum injustum. Est autem *Bellum* congressio vi & armis, inter duos exercitus contrarios: si sit ad propulsandam injuriam inferendam, dicitur *Bellum defensivum*: si sit ad obtinendam satisfactionem pro injuria illata, *offensivum*.

Bellum est licitum. §. 612. Bellare per se non est malum, sed supposita legitima auctoritate, & justa causa licitum. Sic in lege naturæ Abraham *Gen.* 13. cum vernaculis suis bellum gessit contra quatuor Reges. In lege scripta Deus jussit bellum & probavit, *Exod.* 17. *Num.* 21. *Deut.* 7. & 1. *Reg.* 15. In lege nova militibus, ut fugiant iram Dei, *Luc.* 3. S. Joannes non suasit, ut militiam deserant, sed ea bene utantur, dicens: *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris*. Et Christus ipse laudavit Centurionis fidem, qui habebat sub se milites, nec tamen militiam deseterre docuit. Et *ad Hebr.* 11. laudatur Gedeon, Barac & Sampson, qui *fortes facti sunt in bello*, & *castra verterunt exterorum*. Deinde ita docet S. Ambrosius *l.* 1. *de off. c.* 40. S. Augustinus *ep.* 50. *ad Bonif.* Et ipsa Ecclesia decrevit in variis Conciliis bellum pro recuperan-

da Terra sancta. Ratio est, quia jure naturæ licet vim vi repellere: ergo bellum defensivum est licitum. Item privatus injuriam passus potest petere satisfactionem, & restitutionem: ergo etiam Respublica. Sed hæc aliquando non aliter, nisi armis obtineri potest, si injuriantes, & damnificantes nolint satisfacere, nec habeant Superiorem, qui eos ad hoc compellat: ergo armis & bello hoc quærere licet.

Schol. Manichæi, teste S. Augustino *l.* 22. *contr. Faustum c.* 74. Wicleffistæ, & Erasmus contendunt, omne bellum esse illicitum. I. Quia *Is.* 2. *v.* 4. prædicitur in adventu Christi omnia bella cessatura: *Conflabunt gladios suos in vomeres.* Et *Matth.* 26. *Qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Et *Matth.* 5. jubemur, *non resistere malo. Ad Rom.* 12. *Non vos defendentes, charissimi, sed date locum iræ.* Et 2. *ad Cor.* 10. *Arma nostræ militiæ non carnalia sunt, sed potentia Deo. Resp.* Sensus Isaiæ est, tempore Nativitatis Christi pacem futuram, sed non perpetuam. In 2do. & 3tio. loco sermo est, de ultione injuriarum privata auctoritate sumpta. In ultimo loco loquitur Apostolus de armis, quibus ad conversionem infidelium & peccatorum usus est. II. Concilium Nicænum *can.* 11. pœnitentiam 10. annorum ad militiam redeuntibus indicit. Et S. Basilius *ep. ad Amphil. c.* 13. dicit eis, qui aliquem in bello occiderunt, abstinendum esse a Communione per triennium. Et S. Martinus Juliano dixit: Christi ego miles sum: mihi pugnare non licet. *Resp.* Ex supposito, quod Canon Nicænus genuinus sit, loquitur de redeuntibus ad militiam idololatriæ conjunctam, vel pœnitentiæ curriculo deserto ad militiam fugientibus. S. Basilius consulit, non præcipit, nec ejus Canon usu receptus est. S. Martinus tunc erat Monachus; unde non tenebatur militare, maxime quia illi post 24. stipendia juxta jus Romanum dimissio debebatur. Item detrectavit militiam sub Juliano Apostata, sub quo militare indignum erat. III. Bellum opponitur paci, quæ est effectus Charitatis, & ex eo multa peccata, & mala etiam innocentes sequuntur. *Resp.* Bellum contrariatur paci, quamdiu geritur, adeoque secundum quid, non vero simpliciter, quia bellum justum est via ad pacem. Peccata & mala ex bello non per se, sed per accidens ratione militantium sequuntur.

Solvuntur objectiones.

Coroll. Pract. 1mo. Bellum offensivum nonnisi auctoritate publica Principis nullum Superiorem agnoscentis geri potest. 2do. Justæ causæ indicendi bellum offensivum sunt: 1. Gravis injuria illata non reparata, nec aliter reparanda. 2. Ut subditi rebelles ad obedientiam co-

Resolvuntur casus.

gantur. 3. Ut recuperetur Civitas vel Provincia Principi jure debita. 4. Vindicatio gravis contumeliæ Principi illatæ. 5. Auxilium delatum hosti injusto. 6. Si quis impediat, ne nocentes juste puniantur. 7. Violatio pacti gravis momenti. 8. Denegatio justi tributi. 9. Auxilium præstandum confœderatis justum bellum gerentibus, vel injuste vexatis. 10. Veræ Religionis defensio. 11. Denegatio transitus innoxii. 3*tio.* Perspecta belli justitia ante bellum motum parti adversæ proponi debet, quæ si competentem satisfactionem offerat, bellum intermitti, aut jam inceptum, licet aliqui ceciderint, si pro expensis satisfiat, revocari debet; ubi Charitas exigit, ut Princeps aliquid de summo jure remittat. 4*to.* Subditi, qui de belli justitia dubitant, deposito dubio Principi merito obediunt, & militant, quia illius est, justitiam belli discutere. Qui vero non sunt subditi, in dubio de belli justitia militare non possunt, nisi dubium eorum sit negativum, & illi de probitate Principis satis persuasi sint. Qui vero parati sunt bellare, sive bellum justum, sive injustum fuerit, sunt in certo damnationis periculo, propter voluntatem etiam injuste bellandi. 5*to.* Bellum ex natura sua non potest esse re ipsa justum ex utraque parte, quia in uno nequit esse jus petendi, nisi in altero sit obligatio reddendi: potest tamen per accidens esse justum ex utraque parte ex ignorantia, quia unus ignorat jus alterius. 6*to.* Pugnantes in bello justo progredi possunt secundum justum mandatum ducis sui expressum, vel tacitum ad agrorum vastationem, pagorum eversionem, hostium spoliationem, nocentium cædem, quia sunt ministri justæ sententiæ in nocentes a Principe latæ. Si tamen dux hoc expresse prohibeat, milites contravenientes peccant, & tenentur ad restitutionem, si dux consulto parcere velit; secus, si solum pro servanda disciplina militari, ubi milites saltem contra obedientiam graviter peccant, si se & exercitum in grave periculum conjiciant. 7*mo.* In bello defensivo ea solum licent, quæ ad securitatem ab hostibus sunt necessaria. Si bellum geratur ad recuperandam Civitatem jure debitam, & ab altero cum invincibili juris ignorantia possessam, ea tantum licent, quæ cum minimo hostium, & incolarum damno ad eam recuperandam fieri possunt: nec belli expensæ exigi, nec vindicta decerni debet. Si bellum geratur ad vindicandam injuriam, modus servari debet. 8*vo.* Insidiæ, & stratagemata in bello licent; non tamen licet violare promissa. 9*no.* In bello justo non licet per se, & ex intentione occidere innocentes, quales sunt infantes, ad bellum inepti, rustici, peregrini, Clerici, Religiosi:

licet vero per accidens, si alio modo victoria obtineri non possit, quia ratio boni communis hoc exigit; unde etiam, ut pars saltem reipublicæ, spoliari in hoc casu possunt, exceptis Ecclesiis & Monasteriis, nisi hostes eis ut propugnaculis utantur. 10*mo*. Repressaliæ, quando Princeps subditis injuriam passis dat potestatem invadendi terram injuriantium, & bona eorum pro compensatione occupandi, licitæ quidem sunt, si satisfactio aliter haberi non possit; ob rapinas tamen non facile sunt concedendæ, & contra Ecclesiasticos sunt prohibitæ sub Excommunicatione, *c. un. de injur. in* 6. 11*mo*. Mobilia in bello justo capta jure gentium sunt occupantis, etsi justam compensationem excedant: si vero ab hostibus injuste ab illis ablata mobilia capiantur, sunt capientium, nec pristinis veris dominis restitui debent, quia respublica hæc militibus concedit, tum ut ferventius ad pugnam accendantur, tum ut innumeris litibus ansa auferatur: excipiuntur tamen, quæ jure re postliminii gaudent, uti currus, & naves onerariæ, quæ pristinis dominis restitui debent. Bona vero immobilia in bello justo capta sunt Principis, & si ab hoste injuste possessa fuerint, veris dominis sunt restituenda. 12*mo*. Pacta pacis inita metu belli injuste illati sunt servanda, quæ nec Papa relaxare potest; alias gravissima damna, nunquam vero pax oriretur, & bonum commune pateretur; injuste tamen ablata restitutioni semper manent coram Deo obnoxia. 13*tio*. Capti in bello justo, sine peccato ad suos fugere possunt, nisi manere promiserint: capti vero in bello injusto, v. g. Christiani a Turcis, si promissio manendi non intervenerit, non tantum fugere, sed & in compensationem damni illati, & servitii præstiti res eorum auferre possunt. 14*to*. Supremi belli duces tenentur invigilare disciplinæ militari, milites a rapinis coercere, justa stipendia illis erogare; alias peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem damnorum inde secutorum. Subordinati vero duces sub mortali, & onere restitutionis tenentur milites certæ internecioni non exponere, stipendia rite distribuere completo numero militum, si deficiant, & a rapinis milites cohibere. 15*to*. Milites sub peccato gravi tenentur duci suo obedire, in acie persistere, & non facile fugere, stationem servare, & arcem pro possibili defendere, ab exercitu non fugere, eos, apud quos hospitantur, indebitis exactionibus non gravare, nisi in pœnam nocentium hoc illis concedatur, vel gravissima necessitas urgeat, quæ si ex dilatione stipendii oriatur, dux illius causa ad restitutionem tenetur. 16*to*. Clericis jure Ecclesiastico bellare prohibitum

est, *c. Quicumque*, *caus.* 23. *q.* 8. In majoribus constituti peccant mortaliter: in minoribus non gaudentes privilegio fori, nullo modo; secus, venialiter peccant. Si Beneficium habeant, quod residentiam non requirit, juxta stylum Germaniæ bellare possunt. In casu vero necessitatis jus naturæ Clericis pugnare permittit. *17mo.* Princeps Catholicus potest vocare in auxilium Infideles, & Hæreticos, absolute loquendo; propter gravia tamen incommoda hoc non licet, nisi necessitas excuset. *18vo.* Die festo bellare licitum est, si necessitas pro publica salute urgeat; extra necessitatem, saltem veniale erit. Hæc de Fide, Spe, & Charitate. Da nobis igitur, quæsumus, Domine, Fidei, Spei & Charitatis augmentum, &, ut mereamur assequi, quod promittis, fac nos amare, quod præcipis. Amen.

CAPUT XII.

De Virtutibus Cardinalibus.

Virtus moralis quid? §. 613. Explicatis Virtutibus Theologicis, ad Virtutes Morales reliquas progredimur. Porro *Virtutes Morales* illæ dicuntur, quæ pro objecto immediato non habent ipsum Deum, aut perfectionem Divinam, sed bonitatem quamdam moralem, quæ in formandis hominum moribus occupatur. *Virtus Moralis* communiter definitur: Est habitus electivus in mediocritate consistens.

Quotuplex? *Schol.* Virtutes Morales aliæ sunt *infusæ*, quæ a Deo nobis infunduntur; aliæ *acquisitæ*, quæ frequentatis actibus acquiruntur. Rursus Virtutes *subjectivæ* dicuntur, quæ principaliori virtuti velut species generi subjiciuntur. Virtutes *integrantes* sunt, quæ nobiliori velut partes conjunguntur. Virtutes *potentiales* sunt, quæ velut modi & instrumenta in exercendis virtutum principaliorum actibus adhibentur.

Virtus moralis in medio consistit. §. 614. Omnes Virtutes Morales in medio seu mediocritate consistunt. Nam Virtutes Morales per rationem regulari debent: sed ratio mensuram & medium in objecto constituit, ne vel per excessum, vel per defectum a recto aberretur: ergo Virtutes Morales in medio consistunt.

Quomodo? *Schol.* Extrema illa, inter quæ Virtus Moralis mediat, non solum inter se pugnant; sed etiam ipsi virtuti opponuntur; quin & ipsæ Virtutes Morales magis semper ad unum extremum vergere videntur: sic fortitudo magis ad audaciam, quam ignaviam deflectit. Porro mediocritas virtutum a ratione definiri debet. Virtutes vero Theologicæ in medio per se non consistunt,

quia in iis per excessum nemo peccat: nemo enim Deum nimium diligit, sed tantum per defectum. Per accidens vero medium requirunt, si quis v. g. ita se impenderet, ut sanitatem ad officium suum rite obeundum necessariam temere destrueret.

Sine Charitate veræ, sed non perfectæ virtutes acquiruntur.

§. 615. Sine Charitate veræ Virtutes Morales acquiri possunt, uti patet ex *cap. de Gratia*, ubi contra Bajum (t. 1. §. 347.) probatum fuit, posse hominem sine gratia sanctificante & Charitate opera moraliter & naturaliter bona efficere, nec omnia peccatorum opera esse peccata & vitia. Interim tamen sine Charitate Virtutes Morales perfectæ acquiri non possunt: tum quia ad perfectam Virtutem Moralem requiritur perfecta prudentia, quæ non habetur sine Charitate, quia peccatum prudentiam corrumpit, cum appetitum circa fines Virtutum Moralium, quæ ad ultimum finem tendere debent, corrumpat. Sane Virtus Moralis perfecta hominem simpliciter bonum facit, quia Virtutes Morales in esse perfecto ita sunt connexæ, ut qui una caret, nullam perfecte habeat, uti ostendunt Philosophi: sed hoc de peccatoribus dici nequit: ergo non habent Virtutes Morales perfectas.

Virtutes Cardinales quid & quot?

§. 616. Inter Virtutes Morales præcipuæ sunt *Virtutes Cardinales*. Ex quibus velut fonte aliæ secundariæ promanant. Et sunt quatuor: scilicet, *Prudentia*, *Justitia*, *Fortitudo*, *Temperantia*. Prudentia intellectum: Justitia voluntatem: Fortitudo appetitum irascibilem: Temperantia appetitum concupiscibilem intra terminos honestatis continet.

Prudentia quid?

§. 617. *Prudentia* est vera eorum, quæ agenda, vel non agenda sunt, cognitio. Ita S. Basilius *hom.* 12. *ad popul.*

Ejus actus.

Schol. Prudentia est quidem virtus intellectualis, sed simul est regina, & dux omnium Virtutum Moralium, sine qua nulla earum consistere potest: nam voluntas per seipsam, quod honestum est, prosequi non potest, nisi ratio ostendat. Est etiam virtus ab aliis distincta, quia habet speciale objectum formale, scilicet agibile in omni materia virtutum, ut conforme recto appetitui. Tres actus veluti integrantes Prudentiæ a S. Thoma numerantur, 2. 2. *q.* 47. *a.* 8. scilicet: 1. *Bene consultare*; quod fit, quando mens proposito honesratis fine accurate secundum omnes circumstantias examinat actiones, quæ velut media ad finem magis, vel minus conducunt. 2. *Recte judicare* de particulari opere honesto agendo, & turpi fugiendo. 3. *Executionem præcipere*, qui est præcipuus actus Prudentiæ, exercitium voluntatis dirigens, per quem intellectus practice judicat,

hic & nunc executioni mandandum esse, quod in consilio mentis decretum, & a voluntate acceptum fuit. Prudentia dividitur in *perfectam & simpliciter dictam*, quæ proposito vero fine totius vitæ humanæ deliberat, judicat, & imperat, quid ad eum finem accomodate agendum sit: & in prudentiam *imperfectam* & *secundum quid*, quæ proposito fine speciali, consentanee ad illum deliberat, judicat & præcipit: quomodo potest aliquis esse v. g. prudens medicus, & tamen perversus homo.

Partes integrales Prudentiæ. Memoria. Intellectus. Docilitas. Solertia. Ratio. Providentia. Circumspectio. Cautio.

§. 618. Partes Prudentiæ integrales, sine quibus non est perfectus actus Prudentiæ, sunt: 1. *Memoria*, seu recordatio præteritorum: cum enim Prudentia versetur circa operabilia contingentia, homo debet in illis dirigi ex his, quæ in pluribus accidunt, ad quod requiritur experientia plurium; consequenter eorum memoria. 2. *Intellectus*, seu intelligentia, seu cognitio præsentium, & recta æstimatio alicujus finis, aut principii moralis particularis. 3. *Docilitas*, ut quis velit ab aliis erudiri, & præcipue a senibus, ac illis, qui longa experientia sanum intellectum circa fines operabilium sunt adepti. 4. *Solertia*, seu prompta conjecturatio circa inventionem medii congrui, maxime, ubi quid repentine agendum est. 5. *Ratio*, ut quis bene ratiocinari possit. 6. *Providentia*, ut consideret futuros eventus ex opere secuturos. 7. *Ciscumspectio*, seu attenta consideratio circumstantiarum. 8. *Cautio*, seu cura vitandi mala, & impedimenta, quibus ab extrinseco opus virtutis vitiari, aut impediri posset.

Partes Prudentiæ subjectivæ.

§. 619. Partes Prudentiæ subjectivæ, seu species ejus, sunt: 1. *Prudentia monastica*, qua quisque sibi prospicit, quid in singulis actionibus decens, & honestum sit. 2. *Prudentia gubernativa*, quæ vel est *Œconomia*, quæ totius familiæ honestam institutionem tuetur: & *civilis*, seu *Jurisprudentia*, quæ bonum commune civitatis seu reipublicæ spectat. Hæc iterum duplex est: una velut *architectonica*, seu principatum gerens, per quam leges cum auctoritate decernuntur ab iis, qui reipublicæ præsunt: altera *ministerialis*, quæ in particularibus negotiis, ac litibus, quod rectum & justum est, ob reipublicæ commodum definit; quæ propria est eorum, qui rempublicam administrant.

Partes potentiales. Eubulia. Synesis. Gnome.

§. 620. Partes Prudentiæ potentiales, seu virtutes Prudentiæ annexæ, sunt: 1. *Eubulia*, seu virtus bene consiliativa. 2. *Synesis*, seu virtus bene judicativa de operabilibus secundum regulas communes. 3. *Gnome*, seu virtus bene judicativa secundum altiora principia in iis, in quibus aliquando recedendum est a lege communi,

licet non a mente legislatoris, cui in voluntate respondet virtus *Epikiæ*.

§. 621. Prudentiæ per defectum opponitur 1*mo. Imprudentia:* hæc, si sumatur negative, est sola carentia Prudentiæ, quo modo potest esse sine peccato, uti in pueris: si vero sumatur privative, est carentia Prudentiæ, quam quis potest, & debet habere, qualiter est generale peccatum, quia nullum peccatum fit, nisi sit defectus in aliquo actu rationis dirigentis: vel sumitur contrarie, quando quis directe agit contra Prudentiam, spernendo & repudiando sanum consilium, aut Divina documenta; & sic est speciale peccatum in Confessione exprimendum, & quidem mortale, si sit gravis contemptus Divinarum Regularum. *Imprudentia quid, & quale peccatum?*

2*do.* Prudentiæ opponitur *Præcipitatio*, si quis per impetum voluntatis, aut passionis sine memoria præteritorum, intelligentia præsentium, solertia in considerandis futuris eventibus, ratiocinio, & docilitate ad agendum fertur. *Præcipitatio.*

3*tio. Inconsideratio*, cum quis contemnit, vel negligit attendere ea, ex quibus rectum judicium procedit. *Inconsideratio.*

4*to. Inconstantia*, quando quis recedit a recto proposito definito. *Inconstantia.*

5*to. Negligentia*, quæ est defectus sollicitudinis requisitæ in actu interiori intellectus, ad excitandam & dirigendam voluntatem in executionem boni operis consulti, & judicati. *Negligentia.*

Coroll. Pract. Præcipitatio, Inconsideratio, Inconstantia, & Negligentia licet ex parte intellectus sint diversæ, tamen in genere moris prout in Confessione explicari debent, eam solum rationem habent, quod efficacem causam, vel saltem periculum malæ electionis, aut actionis præbeant. Unde qui hominem pro fera incaute occidit, non duo peccata, unum negligentiæ, & alterum homicidii committit, sed unum tantum homicidii, quia cautio ideo adhibenda est, ut homicidium vitetur. *Resolvuntur casus.*

§. 622. Vitia Prudentiæ per excessum opposita sunt 1*mo. Prudentia carnis*, qua quis prævidet media, ad perficienda opera carnis idonea: estque peccatum mortale, si opera carnis sint mala. *Prudentia carnis.*

2*do. Astutia*, cum quis ad aliquem finem sive bonum, sive malum consequendum excogitat vias non veras, sed simulatas. *Astutia.*

3*tio. Dolus* & *Fraus*, quæ sunt executio astutiæ; dolus per verba principaliter, fraus per facta. *Dolus.*

4*to. Sollicitudo* nimia circa temporalia, quæ avocat mentem a bonis cœlestibus, & diffidentiam in Dei bonitate producit. *Sollicitudo temporalium.*

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Astutia, fraus, & dolus nulla justa necessitate nixa, ex genere suo sunt peccatum veniale; sed ratione nocumenti directe, vel indirecte voliti, si sit grave, fiunt mortale. 2do. Sollicitudo temporalium, si hæc tamquam finis præponantur spiritualibus; vel si superfluum studium ad ea quærenda, & conservanda adhibeatur; vel si sit timor & anxietas, ne faciendo, quod fieri debet, necessaria nobis deficiant, pro substrata materia; & circumstantiis graviter vel leviter peccaminosa est.

Fortitudo quid? §. 623. Altera virtus Cardinalis est *Fortitudo*, quæ appetitum irascibilem juxta leges prudentiæ intra terminos honestatis continet; estque virtus moralis, per quam animus erga ea, quæ acerba, & terribilia sunt, recte se habet, ut nec prave timendo, nec temere audendo ab officio desciscat.

Ejus objectum. *Schol.* Fortitudo immediate versatur circa timores, & audacias, illos, & has moderando secundum rectam rationem: mediate vero circa pericula, præsertim mortis, quæ tamen talia sunt, ut honeste suscipi possint.

Magnanimitas. §. 624. Partes Fortitudinis, seu virtutes Fortitudini annexæ, sunt: 1mo. *Magnanimitas*, quæ magna & excelsa bona spectat: quare cum in hac vita nihil præclarum sit, præter virtutem, illius proprium munus est ad eximia virtutum opera magno honore digna contendere.

Magnificentia. 2do. *Magnificentia*, quæ est promptitudo animi ad faciendos magnos sumptus, ubi recta ratio expedire judicat. Hæc continet contemptum pecuniæ. Differt vero a Liberalitate, quod hæc circa sumptus mediocres & ordinarios, illa circa majores occupetur.

Patientia. 3tio. *Patientia*, quæ in rebus adversis animi mœrorem temperat, ac mala præsentia æquanimiter tolerat, ne quid contra honestatis decorem agatur.

Perseverantia. 4to. *Perseverantia*, & *Constantia*, per quam non obstante temporis diuturnitate, difficultate & molestiis homo in bono opere persistit, quamdiu recta ratio dictat: ita ut Perseverantia difficultatem diuturnitatis temporis; Constantia vero difficultatem impedimentorum externorum vincat.

Martyrium quid? §. 625. Actus Fortitudinis est, sustinere & immobiliter stare in periculis; & quidem est hic actus Fortitudinis magis principalis, quam illa aggredi; quia Fortitudo est magis circa timores reprimendos, quam circa audacias. Excellentissimus autem actus Fortitudinis est *Martyrium*, quod est voluntaria mortis tolerantia ex odio veræ Fidei, vel alterius virtutis Christianæ.

Quotuplex? *Schol.* Martyrium a græco *μαρτυρέω testimonium* significat, & Martyr *testem*, qui in testimonium Christi

mortem subit. Martyres alii sunt *designati*, quibus sententia mortis indicta fuit: alii *consummati*, qui vitam in tormentis profundunt: alii *vindicati*, quorum felix exitus ab Ecclesia discussus, & approbatus est. Olim etiam Martyres appellabantur, qui quacumque ex causa innoxii necabantur, uti Carolus Simplex, teste Mabillonio *præf.* 2. *in sæculum* 3. *Benedictin.* Item olim Templa & Altaria in Martyrum memoriam constructa super Martyrum tumulos, Martyria vocabantur.

§. 626. Ad Martyrium 1*mo.* requiritur vel mors ipsa, vel saltem cruciatus illativus mortis. Ita S. Thomas 2. 2. *q.* 124. *a.* 4. & *in* 4. *d.* 49. *q.* 5. *a.* 3. & patet ex praxi Ecclesiæ, quæ S. Joannem Evangelistam, S. Theclam &c. velut Martyres veneratur, etsi tormentis miraculose superstites in pace demum quieverint. *Requisita ad Martyrium.*

2*do.* Perpessio ob Fidem Christi sive credendorum, sive agendorum. Martyres enim sunt testes Christi (§. 625. Schol.), de quibus Christus ait: *Quicumque confessus me fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.* Quod idem tenet de fide agendorum; qui enim moritur pro exercitio alicujus virtutis præceptæ, aut consultæ, profitetur Fidem in facto, adeoque Martyr est. Ubi docet S. Thomas 2. 2. *q.* 124. *a.* 5. & alii a Benedicto XIV. in opere *de Canoniz.* relati. Sic Ecclesia ut Martyrem colit S. Joannem Baptistam, qui pro veritate, & S. Thomam Cantuariensem, qui pro justitia occisus fuit.

3*tio.* Requiritur, ut a persecutore in odium Fidei mors inferatur, quia *Matth.* 10. *v.* 18. dicitur: *Ad præsides, & ad reges ducemini propter me.* Et patet ex eo, quia non licet occidere seipsum.

Schol. 1. Dices I. Beatissima Virgo Maria plus quam Martyr a S. Bernardo dicitur; & tamen persecutorem non habuit. *Resp.* Dicitur solum Martyr improprie, uti notat Benedictus XIV. *de Can. l.* 3. *c.* 11. II. In Martyrologio Romano ad diem 28. Februar. inter Martyres recensentur, qui Alexandriæ peste laborantibus inservientes, attracta lue mortui fuerunt. Ergo non requiritur persecutor. *Resp.* In Martyrologio dicitur, eos *veluti Martyres* honorari, quæ particula, *veluti*, similitudinem potius, quam veritatem significat: hinc etiam in libro *de Martyrio per pestem*, a Theophilo Raynaudo conscripto, ex correctione S. Congregationis adduntur hæc verba: *Cui charitati . . . . . Martyrii nomen convenit, non tamen in ea acceptione, qua PP. Doctores & Ecclesia vocant illos, qui in pugna, & certamine cum Tyranno propter Deum vitam non resistentes ponunt, suntque magis formaliter & explicite testes, & ideo* *Solvuntur objectiones.*

per excellentiam & antonomastice Martyres. III. Nonnulli ut Martyres coluntur, qui seipsos pro Fide aut pudicitia servanda occiderunt, uti S. Apollonia flammis se injecit. *Resp.* Illi speciali Dei instinctu ad hoc moti fuerunt.

Milites contra Infideles pugnantes an Martyres sint?

Schol. 2. Milites, qui in bello pro defensione veræ Fidei contra Infideles suscepto pugnantes occiduntur, non sunt Martyres: si enim hi milites intentionem suam referunt ad honorem, pecuniam, vel bonum duntaxat humanum reipublicæ, certum est, eos palmam Martyrii non mereri, cum nec propter Fidem Christi, nec ob testimonium alicujus virtutis supernaturalis moriantur. Si autem ex pia intentione defendendi Fidem contra hostes illius in statu gratiæ pugnantes occidantur, actum quidem valde meritorium exercent, quia publicum Deo, veræque Religioni testimonium perhibent, cujus augmentum & propagationem totis viribus cum vitæ suæ periculo promovere satagunt; non tamen ideo proprie sunt Martyres, quia hi milites actu pugnantes non voluntate, sed potius necessitate mortem sustinent; imo hanc ipsis hostibus inferrent, nisi ab illis vincerentur. Deinde non præ se ferunt mansuetudinem Christi, cujus passio est exemplar veri Martyrii, quique *cum pateretur non comminabatur*: 1. *Petr.* 2. His denique accedit praxis & sensus Ecclesiæ, qui hujusmodi milites in actuali pugna decedentes nunquam ut Martyres colere consuevit.

Cura Ecclesiæ in discernendis veris Martyribus.

Schol. 3. In veris a falsis Martyribus discernendis maximam semper diligentiam adhibuit Ecclesia, uti ostendit Mabillon. *præf.* 2. *in sæc.* 5. *Benedict.* & Ruinart *præf. in Acta Martyr.* Hujus diligentiæ primum argumentum sunt Characteres, ab antiquis Christianis Martyrum tumulis inscripti; v. g. signum Crucis; Nomen Christi monogrammate expressum; palmæ; columba cum oliva; vitrea aut figulina vasa cum sanguine; instrumenta Martyrii &c. de quibus vide Aringhum. Accedit cura Notariorum in consignandis Actis Martyrum jam a tempore Clementis I. uti ostendit Schelstrate *t.* 1. *Antiq. Eccl. diss.* 3. Insuper ad servandam Martyrum memoriam eorum Acta olim Romani mittebantur, uti probat Benedictus XIV. *de Can. l.* 1. *c.* 4. *n.* 15. Unde Ecclesia merito de veracitate & multitudine Martyrum suorum gloriatur, quam contra Dodwellum vindicat Ruinart *præf. in Acta Mart.*

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1*mo.* Qui lethale vulnus perpessus, a Deo miraculose sanatus est; vel qui ex odio Fidei, aut alicujus virtutis in exilium, vel carcerem ejectus ærumnis confectus moritur, verus Martyr est. 2*do.* Illi etiam sunt veri Martyres, qui tormentis expositi Divina vir-

fure se protegente nullum dolorem sunt experti. *3tio.* Qui lethale vulnus passus, medicorum cura liber evasit, Martyr non est: imo si vulnus non lethale passus potuit facile vocare medicum, & non vocavit, Martyr non est, cum videatur mortem plus æquo appetivisse: si vero medicum facile vocare non potuit, & ita mortuus est, Martyr erit. *4to.* Qui moritur pro veritate Fidei, ut cultum Martyris in Ecclesia obtineat, Martyr non est, quia a præcepto Divino recedit. *5to.* Qui moritur pro veritate per solum lumen naturæ, non vero ex revelatione nota; vel pro veritate particulariter sibi revelata, sine approbatione Ecclesiæ; vel pro veritate necdum ab Ecclesia definita, uti pro Immaculata Conceptione Beatissimæ Virginis Mariæ, saltem coram Ecclesia Martyr non est. Sicuti nec ille, qui moritur pro articulo falso, quem invincibiliter putat esse verum, & ad Fidem pertinere. *6to.* Martyr est Sacerdos, qui contra prohibitionem legis civilis in regno Acatholico legitime vocatus, prædicans occiditur. *7mo.* Persecutor potest esse vel Infidelis, vel Hæreticus, vel Catholicus, si in odium alicujus virtutis ad Fidem relatæ mortem inferat: Martyres quippe facit non pœna, sed causa: S. August. *in Ps.* 34. Vid. Benedictum XIV. *cit. op. l.* 3. *c.* 12. *8vo.* Ad Martyrium etiam requiritur voluntas, & acceptatio saltem virtualis, vel talis, ut quis aliquando Martyrium optaverit, & postea etiam dormiens a Tyranno in odium Fidei aut virtutis occidatur: non sufficit vero mors, si nunquam acceptatio, vel voluntas eam pro Fide patiendi præcesserit. *9no.* Ultro se Martyrio offerre sine speciali Spiritus S. impulsu, zelo Fidei, & fraternæ Charitatis motivo, non licet. Hinc potest quis fugere in persecutione, nisi fuga v. g. in Pastore cederet in damnum spirituale gregis: quin & privati, si pro gloria Dei, & Proximi salute expediat, nec periculum foret abnegandæ Fidei, in persecutione meritorie non fugiunt. *10mo.* Sine speciali instinctu non licet Martyri tyrannum ad mortem sibi inferendam provocare, quia occasio peccandi illi tribueretur. *11mo.* Hæreticus, qui etiam pro vero articulo Fidei Catholicæ moritur, Martyr non est, quia negans unicum articulum Fide caret (§. 564. Schol. 2.). De effectibus Martyrii, & de præparatione ad illud fructuose suscipiendum, agetur in *c. de Sacr. de Baptismo.*

§. 627. *1mo.* Vitium Fortitudini per excessum timoris oppositum est *Timiditas*, quando quis inordinate timet, ubi timendum non foret. *Vitia Fortitudini opposita. Timiditas.*

2do. Per defectum timoris Fortitudini opponitur *Stupiditas*, quando nulla mala, & pericula timentur, ubi ea formidare oportet. *Stupiditas.*

Audacia. 3*tio.* Per excessum fiduciæ Fortitudini opponitur *Audacia*, seu temeritas in aggrediendis periculis, quando, ubi, & quomodo non oportet.

Ignavia. 4*to.* Per defectum fiduciæ Fortitudini opponitur *Ignavia animi*, nihil audentis, quando vel ubi aggredi, vel sustinere oportet.

Resolvuntur casus. *Corollar. Pract.* 1*mo.* Malitia horum vitiorum non est distincta a malitia mali, vel periculi, quod incurritur; proinde non necessario explicanda in Confessione; v. g. si metu mortis perjures, sufficit dicere: pejeravi. 2*do.* Si quis vero metuat malum aliunde sub peccato mortali prohibitum, v. g. si metu non adulterandi pejeres; hic timor de se malus in Confessione exprimi debet: item si sis paratus, quodcumque peccatum potius committere, quam aliquam rem amittere; quia malitia hujus dispositionis est specie distincta a malitia peccati, v. g. perjurii, quod ejus occasione committitur.

Magnanimitati opponitur Præsumptio. §. 628. Magnanimitati per excessum opponitur 1*mo.* *Præsumptio*, qua homo aggreditur opus arduum, facultatem suam excedens: v. g. si imperitus artis medicæ corpori mederi velit.

Ambitio. 2*do.* *Ambitio*, seu inordinatus appetitus honorum, vel appetendo honorem sibi non competentem, vel majorem, quam conveniat; v. g. officium incompetens: vel appetendo honorem ex re illicita; v. g. rebellione: vel ad consequendum honorem medium illicitum adhibendo.

Inanis gloria. 3*tio.* *Inanis gloria*, seu inordinatus appetitus humanæ existimationis, sive laudis: quod fit, si quis simulata virtutis, & doctrinæ excellentia laudem quærat; & est

Hypocrisis. *Hypocrisis:* vel si quis majorem de se existimationem quærat, quam meretur; aut ex rebus. malis, aut indifferentibus, uti divitiis, quæ claram famam non merentur; & vocatur *Jactantia:* vel si quis famam quærat

Jactantia. apud eos, qui de re judicare nesciunt, v. g. disserendo apud rudem de rebus altissimis.

Pusillanimitas. 4*to.* Per defectum Magnanimitati opponitur *Pusillanimitas*, qua quis sibi ipsi diffidens, bonum aliquod, veluti officium, tamquam superans propriam facultatem, detrectat.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Præsumptio de se est peccatum veniale; sed ratione damni dati, sæpe fit mortale. 2*do.* Ambitio de se est peccatum veniale; sed sæpe fit mortale, si quis in honore quæsito ultimum finem ponat; vel ad eum consequendum paratus sit peccare mortaliter; vel si eum quærat cum gravi alterius damno & injuria. 3*tio.* Inanis gloria de se est peccatum veniale; potest tamen sicuti Ambitio fieri mortale. Cæterum honorem, gloriam & favorem hominum quærere, &

acceptare promeritum ex opere virtutis, non est peccatum, dummodo non propter se, sed honestatis causa tamquam incitamentum virtutis, & utilis ad melius pro gloria Dei, & bono publico sustinendum suum officium acceptetur. *4to.* Pusillanimitas est de se veniale peccatum, nisi mortale fiat vel ratione damni emergentis, vel materiæ specialis, circa cujus neglectum versatur.

§. 629. *1mo.* Magnificentiæ per excessum opponitur *Pecuniarum profusio*, seu *Banausia*, si majores expensæ fiant, quam ratio dictat. *Magnificentiæ opponitur*

2do. Per defectum illi opponitur *Parvificentia*, cum quis præ animi angustia cœpto magno operi, v. g. Ecclesiæ ædificandæ, decentes sumptus non præbet. *Banausia. Parvificentia.*

Coroll. Pract. Banausia, & Parvificentia sunt peccata venialia; per accidens vero fiunt mortalia, vel ratione injusti damni, vel ratione malæ intentionis: v. g. si quis ita pecunias desideret, ut earum causa paratus sit, legem Dei transgredi. *Resolvuntur casus.*

§. 630. *1mo.* Patientiæ per defectum opponitur *Durities*, seu *Insensibilitas*, si quis ob animi stuporem nec propriis, nec alienis miseriis movetur. *Patientiæ opponitur Durities.*

2do. Per excessum *Impatentia*, cum quis nimium ob malum tristatur, aut ex tristitia a bono recedit. *Impatientia.*

Coroll. Pract. Insensibilitas ex genere suo est peccatum veniale, sicut & Impatientia; quæ tamen per accidens fit peccatum mortale, ratione eventus, scandali, aut mali, quod Impatientia victus committit, aut committere proponit. *Resolvuntur casus.*

§. 631. *1mo.* Perseverantiæ, & Constantiæ per excessum opponitur *Pertinacia*, quæ est firmitas animi retinendi proprium sensum, vel agendi propositum, quando, & ubi non oportet, vel plus quam oportet. *Perseverantiæ opponitur Pertinacia.*

2do. Per defectum illi opponitur *Inconstantia*, qua quis leviter a bono proposito recedit. *Inconstantia.*

Coroll. Pract. *1mo.* Pertinacia plerumque est peccatum veniale; subinde tamen est mortale, si versetur circa fidem, vel aliquid proximo graviter nocivum. *2do.* Inconstantia est peccatum mortale, si quis gravi obligatione v. g. sub voto ad propositum servandum teneatur: veniale vero, si obligatio levis fuerit. Si quis nullo modo obligetur, nullum est peccatum, nisi fiat ex inordinata passione, vel cum periculo proximo peccandi. Interim Layman censet, communiter esse veniale sine causa a proposito bene cœpto desistere, cum sit quædam mentis inordinatio. *Resolvuntur casus.*

§. 632. Tertia virtus Cardinalis est *Temperantia*, quæ concupiscentiam ad leges rationis conformat; estque vir- *Temperantia quid?*

tus, quæ versatur in moderandis voluptatibus corporis, & animi.

Partes ejus integrales. Verecundia. §. 653. Partes integrales Temperantiæ, seu conditiones ad ejus actum perfecte exercendum, sunt *1mo. Verecundia*, seu timor opprobrii, & consequenter actus turpis, ex quo opprobrium generatur: quæ non est virtus proprie dicta, quia deficit a perfectione, cum apprehendat aliquid exprobrabile, & turpe, quod sibi faciendum sit: quia tamen verecundari secundum rectam rationem est bonum, & laudabile, ideo verecundia est laudabilis passio, & subinde dicitur virtus late talis.

Honestas. *2do. Honestas*, seu amor honestatis, scilicet illius, quod virtuosum, pulchrum, decorum, & non turpe est.

Partes subjectivæ. Abstinentia quid? §. 654. Partes subjectivæ, seu species Temperantiæ sunt, Abstinentia, Sobrietas & Castitas. *Abstinentia* est virtus moderans secundum dictamen rationis concupiscentias & delectationes ciborum, ut non impediant bonum rationis.

Gradus Abstinentiæ. *Schol.* Gradus Abstinentiæ sunt: 1. Abstinere ab omni cibo ad tempus. 2. Abstinere a certo genere cibi ad tempus, v. g. carne. 3. Semper ab eo abstinere.

Jejunium quid? Quotuplex? §. 655. Actus abstinentiæ est *Jejunium*, quo a cibo, & potu secundum leges rectæ rationis abstinemus.

Schol. Jejunium aliud est *naturale*, quod est abstinentia ab omni cibo, & potu in stomachum transmisso: aliud est *morale*, quod est parsimonia in cibo & potu, secundum regulas parsimoniæ, & prudentiæ mediocritatem sectantis. Aliud est *liberum*, quod ex motivo virtutis aliquis libere suscipit: aliud est *Ecclesiasticum*, ab Ecclesia præscriptum, & est abstinentia a carnibus, & prandii, ac post cœnam cujuslibet cibi subtractio usque ad diem sequentem.

Jejunium est actus virtutis. §. 656. Jejunium sive libere susceptum, sive ab Ecclesia præceptum, est actus virtutis Abstinentiæ, illoque aliquid a Deo meremur, illi satisfacimus, & aliquid impetramus. Probat hoc Bellarminus *de bon. oper.* ex variis utriusque Testamenti & SS. PP. testimoniis. Quippe Jejunium carnis concupiscentias reprimit; 2. *ad Cor.* 6. *In jejuniis & castitate*. Mentem ad Divina contemplanda elevat; hinc Daniel post jejunium trium hebdomadarum revelationem a Deo accepit. Valet ad satisfaciendum pro peccatis; *Joel.* 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & fletu, & planctu.* Et Christus ipse, exemplum nobis dans, jejunavit quadraginta diebus, & noctibus.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Contra Jejunium clamant Protestantes. I. Quia 1. *ad Tim.* 4. dicitur: *Corporalis exercitatio ad modicum prodest;* quod de Jejunio multi antiqui explicant, inter

quos S. Ambrosius dixisse fertur: *Jejunare & abstinere a cibis non multum prodest*. *Resp.* Apostolus per corporalem exercitationem intelligit studium corroborandi corporis more Athletarum. Quando veteres hoc de Jejunio explicant, loquuntur de Jejunio sine pietate peracto. Testimonium citatum non est S. Ambrosii, sed cujusdam hæretici Luciferiani. II. S. Scriptura damnat abstinentiam a carnibus; *Matth.* 15. *Non quod intrat in os, coinquinat hominem*. Et *Luc.* 10. jubet Christus: *Manducate, quæ apponuntur vobis*. Et 1. *ad Cor.* 10. *Omne, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam*. Et 1. *ad Tim.* 4. damnantur illi, qui præcipiunt *abstinere a cibis, quos Deus creavit*. Et *ad Col.* 2. *Nemo vos judicet in cibo & potu*. Et 1. *ad Cor.* 8. *Esca vos non commendat Deo*. *Resp.* Quod intrat in os, non coinquinat hominem, si non prohibeatur; secus si prohibeatur. Christus jubet ea, quæ non prohibentur, & apponuntur, manducare. 1. *Ad Cor.* 10. loquitur Apostolus de esu Idolothytorum, de quibus non vult fideles anxie inquirere, cum nullus cibus de se sit immundus. 1. *Ad Tim.* damnat hæreticos Ebionitas & Manichæos futuros, docentes, cibos quosdam ex natura sua malos esse. *Ad Col.* loquitur de cibis legaliter immundis, quibus vult, fideles uti posse: quod idem docet in loco ultimo citato. III. S. Augustinus *l.* 30. *contr. Faust.* nullum Jejunium nisi libere susceptum agnoscit: & S. Spiridion hospiti suo carnes suillas in Quadragesima apposuit. *Resp.* S. Augustinus loquitur de jejunio Manichæorum, carnis naturam malam esse docentium. S. Spiridion nil aliud ad manus habuit, quo hospitis sui vires reficeret. IV. Pisces nonnullis melius sapiunt, quam carnes: ergo etiam hi prohiberi debuissent. *Resp.* Pisces non ita nutriunt, & per accidens nonnullis melius sapiunt.

§. 657. Jejunium in communi, jure naturæ præceptum est. Nam jure naturæ quisque tenetur uti remedio ad salutem utili, & necessario. Sed Jejunium est tale remedium, ad deletionem pœnæ pro culpa præterita, ad cohibendos pravos motus, & elevationem mentis ad Deum (§. 656.). Ergo tenetur adhibere Jejunium, quatenus ad hæc sibi est necessarium. *Jejunium jure naturæ præceptum est.*

§. 658. Ecclesia tempora Jejuniorum convenienter determinavit: quia conveniens est, ut fideles ad celebrationem solemnium Festorum se præparent per elevationem mentis ad Deum, victoriam passionum, & studium virtutum: sed hoc fit per Jejunia certis temporibus ab Ecclesia determinata: ergo convenienter ea determinavit. *Tempora Jejunii apte determinavit Ecclesia.*

Schol. 1. Antiquissimum, & apud omnes Patres ma-

Quadragesimalis Jejunii origo. xime testatum est *Jejunium Quadragesimale*, quod teste S. Hieronymo *ep.* 54. *ad Marcell.* Epiphanio *hær.* 75. & S. Leone *Serm. de Quadr.* ab Apostolis institutum est ad exemplum Christi, Moysis, & Eliæ 40. dies jejuniantium. Olim initium Quadragesimæ sumptum est a nostra Dominica prima Quadragesimæ, teste S. Ambrosio *Serm.* 84. a qua usque ad Pascha computatis etiam Dominicis currunt dies 42. Verum cum in quibusdam Ecclesiis Feria V. majoris Hebdomadæ, post Synaxim populi Jejunium solveretur, 40. dies usque ad Cœnam Domini numerabantur, uti testatur Ordo Romanus: Feria autem sexta & Sabbato secundum consuetudinem totius anni, etiam in Hebdomanda Sancta Jejunium resumebatur. Hinc Telesphorus Papa præcepit Clericis, ut pro sex Dominicis, quibus non jejunabatur, septimam Dominicam adjicerent, & Jejunium a Feria 2da post Quinquagesimam inciperent: ut numerus 40. dierum usque ad Cœnam Domini compleretur. Postea vero in Concilio Laodiceno sublatus est mos solvendi Jejunium in Cœna Domini. Deinde, ut ab omnibus etiam laicis sacer numerus quadragenarius, exclusis Dominicis, in quibus sola abstinentia observabatur, impleretur, S. Gregorius I. vel uti alii malunt, Gregorius II. quatuor dies, Dominicam primam Quadragesimæ præcedentes, adjecit. Porro quia etiam Orientales Ecclesiæ Sabbato jejunare non consueverant, ad complendos 40. dies etiam octava hebdomada addita fuit, & Dominica illa dicta est Sexagesima. Postea vero nona hebdomada addita fuit, dicta Septuagesima, tum quia in Ecclesia Romana novem continuis hebdomadibus Catechumeni pro Baptismo Sabbato S. recipiendo instruebantur: tum quia aliquæ Ecclesiæ Orientales etiam Feria 5ta non jejunabant. Igitur Quinquagesima dicta est, quia Quadragesimam: Sexagesima, quia Quinquagesimam: Septuagesima, quia Sexagesimam præcedit.

Jejunium Feriæ 6tæ & Sabbati. *Schol.* 2. Feria 6ta per totum annum Jejunium semper commune fuit. Circa Sabbatum vero primis statim sæculis consuetudo variabat: nam Ecclesiæ Orientales excepto Sabbato S. jejunare non solebant, uti patet ex *Constit. Apost. l.* 5. tum ne Judæi Sabbatum colentes a Fide Christiana avocarentur: tum ad refutandos hæreticos, qui dicebant, dolendum esse die Sabbati, eo quod Deus malus V. T. eo die ab opere creationis cessavit: tum quia Sabbatum requiem æternam significat. Plures vero Occidentales Ecclesiæ Sabbato in memoriam sepulturæ Dominicæ jejunabant, cujus loco Orientales Feria 4ta Jejunium servabant. Tandem Innocentius I. in *ep. ad Decent.* Sabbati Jejunium approbavit, *can. Sabbato,*

de consecr. d. 3. Igitur in ptimitiva Ecclesia moris fuit, duobus in hebdomada diebus Jejunium celebrandi perfectum; quod tamen postea in Occidente mutatum fuit in meram abstinentiam a carnibus, & quidem die Veneris in honorem & memoriam Passionis & mortis Dominicæ, *c. ult. de observ. jejun.* die Sabbati vero in memoriam sepulturæ Dominicæ, *c. Quia dies, d.* 5. *de consecr.*

Schol. 3. Jejunia quatuor Temporum partim ab Apostolis, partim non multo post Apostolorum tempora instituta fuerunt. Et quidem Jejunium ultimi mensis seu Decembris ab Apostolis institutum fuisse, ex eo colligitur, quia illo tantum mense sacræ Ordinationes a S. Petro usque ad Simplicium Papam fieri solebant, teste Micrologo *c.* 28. quibus Jejunium præmissum fuisse, constat ex *Act.* 13. Jejunii æstivi, quod post Festum Pentecostes celebratur, meminit S. Athanasius in *Apol.* & S. Leo *Serm.* 2. *de Pentec.* ait, illud ex Apostolica traditione subsequi. Jejunium septimi mensis in Septembri Apostolicis institutis electum esse, ait idem S. Leo *Serm.* 8. *de jej. sept. mens.* Jejunium vero verni mensis Callistus Papa adjecisse dicitur circa annum 217. *c.* 1. *d.* 76. Jejunia quatuor Temporum instituta sunt, tum quia etiam olim Hebræi quater in anno jejunabant, *c. Jejunium, d.* 76. tum ut omnes totius anni actiones a Deo dependere profiteamur, *c. Hujus, d.* 76. tum ut ordinandi in sacros ministros uberioribus gratiis pro bono Ecclesiæ instruantur. *Jejunia quatuor Temporum.*

Schol. 4. Præter hæc Jejunia alia ab Ecclesia instituta fuerunt. Sic *c.* 1. *de observ. Jejun.* mentio fit Jejunii & Vigiliæ Natalis Domini, Assumptionis Beatissimæ Virginis Mariæ, & Apostolorum, ac statuitur, quod quando hi dies incidunt in Feriam 2dam, non in Dominica, sed in Sabbato jejunetur. De Jejunio in Vigilia Pentecostes, S. Joannis Baptistæ, & S. Laurentii nil habetur in Jure Canonico; quæ tamen ob generalem Ecclesiæ consuetudinem observanda sunt. Adventum Domini etiam olim in Ecclesia Romana cum Jejunio celebratum, testatur Radulphus. Et patet ex *c.* 2. *de observ. jejun.* & quidem teste Radulpho Adventus Domini incipit post crastinum S. Catharinæ: Ambrosianus vero Adventus habet sex septimanas, & incipit Dominica post Festum S. Martini. Tres dies Rogationum ante Ascensionem Domini S. Mamertus Episcopus Viennensis instituit, eisque Jejunia conjunxit, quæ approbata fuerunt a Concilio Aurelianensi, *c. Rogationes, d.* 3. *de Consecr.* & olim etiam in Ecclesia Romana his diebus a carnibus abstinebatur, uti patet ex ordine Romano. A Paschate *Jejunia reliqua.*

tamen usque ad Pentecosten Jejunium cessavit ex more antiquissimo, *c. Scire*, *d.* 76.

Statio, Vigilia quid? *Schol.* 5. Statio, Jejunium, & Vigilia re ipsa quidem differunt; sed quia subinde in eosdem dies concurrebant, promiscue a Scriptoribus Ecclesiasticis usurpantur. Nam Missa olim in diebus Jejuniorum post meridiem celebrari solebat, cui postea Officium vespertinum annectebatur, quo toto tempore populus Christianus orationi intentus perstabat in Ecclesia, neque prius ad cibum sumendum discedere audebat, *c.* 1. *Solent*, *de cons. d.* 1. unde Jejunium, propter conjunctam in Ecclesia diuturnam commorationem, *Statio* dicebatur: postea vero usus obtinuit, ut aliorum solemnium dierum, quibus non jejunabatur, in Ecclesia commorationes, Stationes dicerentur. Deinde quia populus Christianus pridie solemnium Festorum post solutam Stationem, & sumptum cibum, nocturno tempore ad Ecclesiam revertebatur, ut ibi in oratione vigilaret, dum Clerici nocturnas preces ad modum Vigiliarum instituebant; ideo plerumque *Vigilia* post Jejunium, & Stationem sequebatur, licet Vigilia sine Jejunio, & Statio sine Vigilia esse possint.

Jejunia Ecclesiastica obligant sub mortali. §. 639. Jejunia ab Ecclesia certis temporibus præcepta sub peccato mortali obligant. Nam Jejunium ob suam utilitatem (§. 636.), & necessitatem (§. 637.), est materia gravis: ergo ejus præceptum graviter obligat (§. 473.). Hinc merito ab Alexandro VII. damnata est hæc propositio 23. *Frangens jejunium, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto.*

Solvuntur objectiones. *Schol.* Objiciunt Protestantes I. Obligatio Jejuniorum spectat ad jugum Legis Mosaicæ: & Jejunia Catholicorum sunt eadem cum Jejuniis Montanistarum certis diebus jejunantium: ergo non obligant. *Resp.* Jejunia spectant ad præcepta Legis moralia, quæ non sunt abrogata. Error Montanistarum fuit, quod duas Quadragesimas ex lege a Montano lata, & fanaticis ejus prophetiis innixa observarent. II. *Lucæ* 5. Christus ait, discipulos suos tunc jejunaturos, quando Sponsus ab eis recedet: sed a justis non recedit: ergo nec jejunare debent. *Resp.* Christus Sponsum se vocat, & discipulos suos quasi pronubos, quibus non competebat Jejunium extraordinarium, quamdiu Christus cum eis etat corporaliter, ob dies lætitiæ; bene vero, quando corporaliter ab iis recessit. III. Cassianus *collat.* 121. dicit, justos quadragesimalis Jejunii lege non teneri, sed tantum mundanos, & vitiis deditos. *Resp.* Cassianus loquitur de lege pœnis cogente, non vero dirigente. Addit, justos

solvere sine dispensatione Jejunium posse; sed tunc solum, quando necessitas urget, quam veram esse de justis præsumitur.

§. 640. Ad Jejunium Ecclesiasticum requiritur 1*mo.* Ciborum delectus, seu abstinentia a carnibus: *Const. Apost. l.* 5. Origene *l.* 3. *in Job* &c. imo etiam in nonnullis locis a lacte, caseo & ovis. Olim etiam a vino abstinebatur, teste Origene, S. Basilio &c. Sex diebus Hebdomadæ Sanctæ cibis tantum aridis, sale, pane & oleribus, & potu aquæ fideles reficiebantur, teste S. Epiphanio *hær.* 75. In Parasceve vero, & Sabbato S. omnino jejuni perseverabant, teste Alcuino *de Div. offic.* *Requisita ad Jejunium Ecclesiastic. Abstinentia a carne.*

2*do.* Requiritur Abstinentia a secunda refectione, uti patet ex Traditione, ex qua constat, unicam solummodo refectionem in diebus Jejunii in usu fuisse. Quare *Collatio* seu cœnula vespertina olim ignota fuit. Huic occasionem præbuit usus quorumdam Monachorum bibendi ante Collationem, seu lectionem spiritualem, quæ vespere ante Completorium fieri solebat, cui potui, ne noceret, panis seu alterius cibi frustulum additum fuit: & quia in diebus Jejuniorum ob hunc potum Collatio in Refectorio legebatur, adytus ad Refectorium dictus est, ire ad Collationem, & serotina illa refectiuncula Collatio dicta fuit. Hæc collatiuncula tandem aliqualiter aucta fuit, quando tempus refectionis a vespera ad meridiem translatum fuit, ne jejunos somnus omnino fugeret, eamque Ecclesia hodie dum permittit. *Una refectio. Collatio vespertina unde?*

3*tio.* Requiritur certum tempus refectionis, ut non prandium, sed cœna sit. Sic olim hora diei nona, seu tertia nostra pomeridiana Jejunium solvebatur, teste S. Athanasio *l. de Virg.* In Quadragesima vero usque ad vesperam jejunabatur: S. Basilius *or.* 1. *de jejun. &c.* Cum vero posterioribus temporibus homines propter animi & corporis infirmitatem in Jejunio tamdiu non perseverarent, anticipatum est communi Ecclesiarum consuetudine tempus tum Officii Divini, tum cœnandi, quod hodie etiam in Quadragesima est circa meridiem, vel hora, vel sesquihora ante meridiem. *Tempus refectionis.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Prohibitus est in diebus Jejunii & abstinentiæ usus lardi, adipis & pinguedinis anserinæ; nam consuetudo, quæ etiam post damnatam propositionem 32. ab Alexandro VII. adhuc licitum faciat in nonnullis regionibus usum ovorum & lacticiniorum, non ideo permittit usum lardi: & periculum foret, ne hæc licentia etiam se extenderet ad intestina animalium, farcimina, & jusculum ex carnibus, quæ certo sunt prohibita. Probabilitas tamen sententiæ contrariæ ad hoc servire potest prudenti Confessario, ut pauperibus ob ne- *Resolvuntur casus.*

cessitatem usum adipis, & pinguedinis concedere possit. 2*do*. Usus cujuscumque potus quacumque hora die Jejunii, servata temperantia, licitus est, si potius ad digestionem ciborum, vel ad sedandam sitim, quam ad nutritionem sumatur: hinc etiam ne potus noceat, licet etiam extra cœnulam pauxillum panis ad haustum sumere, nisi tamen sæpius repetatur, quia alias multa modica in effectu nutritionis coalescerent in quantitatem ad mortale sufficientem, uti patet ex prop. 26. ab Alexandro VII. damnata. 3*tio*. Potus *Thee* & *Caffee* non violant Jejunium, quia sunt tantum potus & parum nutriunt, nisi illis notabilior lactis quantitas admisceatur. Idem de *Cioccolata* dicendum, dummodo non instar densæ pultis in magna quantitate sumatur: hinc etiam electuaria in parva quantitate ad digestionem ciborum sumpta non violant Jejunium, juxta S. Thomam 2. 2. *q.* 147. *a.* 6. *ad* 3. 4*to*. In una refectione die Jejunii permissa aliquanto plus cibi more solito, servata tamen temperantia, sine peccato sumi potest. 5*to*. Refectio unica debet esse moraliter continuata, ne fiat repetita. Si tamen ab illa discedere cogaris, confecto negotio reverti potes, eamque complere, quia una est moraliter. Qui tamen ab ea sufficienter refectus surgit, animo non revertendi, nequit iterum accumbere, & comedere. Lessius tamen putat, posse talem mutata intentione reverti ad convivas, a quibus recesserat, quia prandium adhuc durat. Similiter excusantur lectores, & ministri mensæ in Monasteriis, si aliquid prius accipiant, tum quia faciunt, ut officium suum melius expleant, tum quia est refectio inchoata, quæ ex justa causa interrumpitur. 6*to*. Qui in die Jejunii sæpius modicum quid comedit, violat Jejunium, si ad quantitatem collationis v. g. perveniat, juxta propositionem 25. ab Alexandro VII. damnatam. 7*mo*. Qui in die Jejunii semel buccellam carnis modicam comedit, vel coquus parum carnis adinstar nucis avellanæ, vel unius unciæ prægustans, graviter non peccat. 8*vo*. Qui eadem die Jejunii sæpius notabilem partem carnis comedit, toties peccat, quoties sumit, quia hoc præceptum semper obligat. Si quis vero per binam refectionem jam violavit Jejunium, non peccat sumendo tertiam sine carnibus, quia substantia Jejunii jam violata est. Licet vero talis per tertiam refectionem non peccet, attamen juxta communiorem sententiam novæ hæ refectiones peccatum aggravant, uti docet S. Antoninus 2. *part. tit.* 6. 9*no*. Pro collatione, vespertina ratione ciborum spectandus est mos regionis, pro quo apud nos etiam cibos coctos sumere licet. Ratione quantitatis attendenda est regionum & personarum

diversitas: cavendum semper, ne cœnula in cœnam abeat. Quartam partem integræ cœnæ Reginaldus assignat. Excessus autem in collatione ad mortale sufficiens est talis, qui ad alteram collationem sufficeret. 10*mo.* Licitum est, collationem circa meridiem capere, plena refectione ad vesperam dilata, si justa causa itineris, vel studii occurrat; sine hac erit veniale. 11*mo.* Horam refectionis anticipare, si sine justa causa fiat, hodie nonnisi veniale est.

§. 641. Causæ excusantes a Jejunio Ecclesiastico sunt: 1. Dispensatio Superioris. 2. Impotentia physica, & moralis. 3. Labor, vel officium. 4. Pietas, vel majus bonum. *Causæ a Jejunio excusantes.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Episcopus in lege Jejunii dispensare potest, & quando hic adiri non potest, etiam Parochus, cum aliquo suo Parochiano. Item Superiores Ordinum Religiosorum cum suis Religiosis subditis. Confessarii vero, Medici & Abbatissæ ex defectu jurisdictionis in foro externo dispensare non possunt, sed tantum pro sua peritia declarare, quod adsit legitima causa non jejunandi. 2*do.* Qui habet dispensationem circa esum carnium, non potest hoc ipso duplicem refectionem sumere, quia sunt materiæ divisibiles. Unde communiter in dispensatione secunda refectio non conceditur: & hoc etiam præcipit Benedictus XIV. in *Constit. Non ambigimus. In suprema. Si fraternitas. Libentissime quidem:* ubi monet & instruit Episcopos, quomodo in dispensatione Quadragesimæ gerere se debeant. 3*tio.* Ratione impotentiæ excusantur a Jejunio ægroti, convalescentes, prægnantes, lactentes, pauperes ostiatim mendicantes, & omnes, qui tantum habere non possunt, quod eis ad unicam refectionem sufficiat: laborantibus etiam apud hæreticos esus carnium permitti potest, si fiat sine scandalo. Consuetudo etiam toleratur, ut finitis Bacchanaliis reliquiæ carnium dentur pauperibus absumendæ. Si impotentia sit certa, licet ex culpa contracta, per se excusat: si dubia, petenda est dispensatio. 4*to.* Ratione ætatis duplicem plenam refectionem sumere possunt juvenes ante annum 21. ætatis, qui abundantiori alimento egent: senes, qui sexaginta annos compleverunt, adeoque juxta P. Layman habent pro se præsumptionem de defectu virium, ob defectum caloris; ubi tamen apud bonos Christianos, si necdum incommoda senii sentiant, præsumptio defectus virium cedere debet veritati. 5*to.* Excusat ab unica refectione labor cum Jejunio non conjungibilis, uti agricultura, & illorum opificum, quorum labor sine notabili defatigatione corporis exerceri non potest, uti Fabrorum, Pistorum, *Resolvuntur casus.*

Fullonum, Cœmentariorum, Coriariorum, Textorum: non vero litteras ponentium, pictorum, sartornm, sutorum, corium tantum scindentium, scribæ, barbitonsores. Quod autem non omnes corporaliter laborantes a Jejunio excusentur, patet ex propositione 30. ab Alexandro VII. damnata. Opifices tamen ob laborem a Jejunio etiam illis diebus excusantur, in quibus vacant, ad vires reparandas & conservandas. Si tamen pluribus diebus a gravioribus laboribus abstinerent, a Jejunio non excusarentur. *6to.* Non excusantur, qui iter unius diei equitando faciunt, sive necessarium sit, sive non, uti patet ex propositione 31. ab Alexandro VII. damnata: secus est, si iter sit arduum & necessarium, in quo omnes communiter defatigantur, uti iter pedestre majoris partis unius diei, vel equestre plurium dierum. *7mo.* Qui ultro se defatigat ludo pilæ, venatione &c. in diei Jejunii, tenetur jejunare, quia lex jubet etiam removere impedimenta a Jejunio impedientia; unde cessat jus, quod ad has actiones habet. Ex capite tamen laboris subinde etiam Conciouatores & Professores quotidie fere concionantes, & docentes, Confessarii, Cantores, Advocati, Judices, Medici, & alii extraordinaria ingenii occupatione assiduo intenti, ita ut cum Jejunio officium suum nullo modo obire queant, excusantur. Ita P. Ricci in P. Reiffenstuel. *8vo.* Ratione pietatis & majoris boni excusantur, qui opera charitatis, & misericordiæ corporalia & spiritualia exercent etiam ob mercedem, quando cum Jejunio illa non possunt peragere, uti Infirmarii, Ludimagistri, uxor, quæ iram mariti effugere nequit, nisi cum eo cœnet; si tamen hoc in contemptum Religionis non exigat. Ob opus vero conjugale nec maritus, nec uxor, juxta Ill. D. Goudeau, a Jejunio excusatur, quia primis Ecclesiæ temporibus a carnali commercio conjuges omnino abstinebant. Multo minus puellæ aut mulieres eximi debent, metuentes, ne Jejunio eorum venustas minuatur.

Gula quid? §. 642. Abstinentiæ opponitur *Gula*, quæ est inordinatus appetitus cibi & potus, spectati ut delectabilis.

Gula est peccatum. §. 643. Gula *1mo.* est peccatum, quia in cibo & potu non servat modum a recta ratione præscriptum, quæ dictat, ita sumendum esse alimentum, ut utile sit vitæ, & sanitati (§. 642.): ergo est peccatum.

Vel mortale vel veniale. *2do.* Gula subinde est peccatum mortale, subinde veniale. Nam inordinatus cibi appetitus vel tollit ordinem rationis circa finem, dum homo ita delectationi gulæ adhæret, ut paratus sit ad satisfaciendum suo appetitui transgredi præcepta sub mortali obligantia; & sic erit peccatum mortale: vel tollit ordinem rationis tantum

circa media, quando gulæ ita inordinate adhæret, ut tamen nolit violare præcepra gravia; & sic erit veniale.

3tio. Peccatum gulæ quinque modis committitur. Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose comedendo: *laute*, quærendo alimenta pretiosiora: *studiose*, quærendo cibos nimis accurate præparatos: *nimis*, excedendo in quantitate: *præpropere*, præveniendo tempus: *ardenter*, voraciter comedendo. *Quinque modis fit.*

4to. Gula est peccatum capitale, quæ suas habet malas filias, seu vitia, quæ ex ea oriuntur: & quidem ex parte animæ 1. *Hebetudo mentis*, seu rationis ob ciborum fumos caput perturbantes. 2. *Inepta lætitia*, dum appetitus excitatur ad tripudia, & ludos illiberales, & lingua in multiloquia se effundit. 3. *Scurrilitas*, quando fit excessus in jocis. 4. *Immunditia* ex parte corporis secundum inordinatam emissionem quarumdam superfluitatum, & maxime seminis. *Est peccatum capitale.*

Coroll. Pract. 1mo. Quando quis præcise propter delectationem ut finem, non vero tamquam medium comedit, peccat, uti patet ex propos. ab Innocentio XI. damnata. Sumere vero tantum cibi, nt vomitus sequatur, per se solum veniale est. Mortale vero est, si quis ob solam voluptatem usque ad vomitum scienter se ingurgitet, vel post sumptum cibum vomitum provocet, ut iterum ex sola voluptate comedat, quod bestiale est. *2do.* Vesci carne humana mortale peccatum est, tum quia est contra ordinem naturæ exigentem, ut quis cibo seipso inferiori vescatur: tum quia sic allicerentur homines ad alios occidendos, ut illis pro cibo uterentur: licet tamen vesci carne humana in extrema necessitate, quia sic non dehonoratur humana natura, sed a morte vindicatur. Item licet uti medicamentis ex humana carne, sanguine, vel lacte confectis ad morbum depellendum. *3tio.* Gula est peccatum mortale, si per eam sanitati graviter noceatur. *Resolvuntur casus.*

§. 644. Altera species Temperantiæ est *Sobrietas*, quæ est virtus moderans affectum & usum potus inebriantis. *Sobrietas quid?*

§. 645. Sobrietati opponitur *Ebrietas*, quæ est voluntarius excessus in potu inebriante, usque ad defectum usus rationis. *Ebrietas quid?*

§. 646. Ebrietas plene voluntaria per se est peccatum mortale: nam *ad Gal.* 5. ebrietas recensetur inter peccata, quæ a regno Dei excludunt. Ratio est, quia graviter repugnat rectæ rationi, quod homo sciens, & volens privet se usu rationis, & potentia propinqua ad illam, utpote quæ est bonum hominis præstantissimum, & exponat se periculo gravia mala perpetrandi, quod facit Ebrietas. *Ebrietas est mortale.*

Solvuntur obiectiones. *Schol.* 1. Dices I. *Gen.* 43. fratres Josephi dicuntur fuisse inebriati, nec tamen legitur, eos peccasse. *Resp. Inebriati* sumitur pro *satiati* sine privatione usus rationis. II. S. Augustinus *Serm.* 41. ait, ebrietatem esse mortale, si assidua sit. Et S. Thomas *q.* 2. *de malo a.* 8. *ad* 3. ait, semel inebriari esse veniale; assidue vero, mortale. *Resp.* Ideo hi Doctores dicunt, assiduam ebrietatem esse mortale, quia taliter se inebrians vim vini expertus scienter se inebriat, cum e contra semel ebrius factus ob ignorantiam virtutis vini, a mortali forte excusari possit. III. Potest quis ex usu lupuli, vel tabaci privari usu rationis, nec tamen peccat: item non est peccatum, volentem spoliare bonis suis: ergo nec se spoliare usu rationis. *Resp.* Ex odore lupuli, & tabaci ordinarie non absorbetur ratio totaliter; quod si fiat, usus eorum peccatum mortale erit. Deinde homo non est dominus rationis suæ: ergo ea se spoliare nequit.

An Noe & Loth inebriando se peccaverint? *Schol.* 2. Quæritur, an Noe inebriando se peccaverit. *Resp.* Ebrietas Noe non fuit proprie, & absolute talis, uti communiter docent Interpretes. Unde non peccavit, se inebriando, quia inexpertus vim vini illud bibit, sicuti antea aquam biberat: imo ebrietas Noe mysterium fuit, quod explicat S. Hieronymus *contra Lucifer. Natus in carne, Christus Ecclesiam plantavit, & passus est. Nudatum patrem irrisit major filius, & minor texit: & Deum crucifixum irriserunt Judæi, & honoraverunt gentes.* Loth vero vix ex toto a peccato ebrietatis excusari potest, utpote cui illa fuit voluntaria, cum dives vim vini optime noverit: quia tamen fatigatus ex itinere & siticulosus forte præter expectationem inebriatus fuit, aliquo modo a peccato excusari potest.

An liceat se inebriare pro vita & sanitate servanda? *Schol.* 3. Cajetanus putat, licere se inebriare vitandæ mortis causa, aut ad recuperandam sanitatem. Verum negativa sententia est probabilior: tum quia S. Augustinus *Serm.* 295. ait: *Etiamsi ad hoc veniretur, ut diceretur: aut bibas, aut morieris; melius erit, ut tibi caro tua sobria occideretur, quam per ebrietatem anima moreretur:* tum quia privatio usus rationis per immodicum potum est intrinsece mala. Non obstat I. quod potus in hoc casu non sit immoderatus, sed necessarius ad vitam, seu sanitatem: nec privatio usus rationis, sed tantum sanitas intendatur. *Resp.* Potus in hoc casu non est quidem immoderatus respectu sanitatis; bene vero respective ad bonum rationis conservandum: & privatio usus rationis indirecte ac efficaciter in causa sua intenditur. II. Privans se usu rationis per somnum non peccat: ergo nec per potum, si recta ratio dictet. *Resp.* Disparitas est, quia somnus tantum

actuali usu rationis privat, non vero potentia proxima ad illum, sicut dormiens excitatus statim ad illum redire possit: ebrietas vero tollit proximam potentiam ad usum rectæ rationis, qua aliquis pro libitu uti nequit, & si forte hoc aliquo pharmaco procurare possit, hoc medium est extraordinarium. Deinde privatio usus rationis per somnum inducitur naturaliter ad reparandas naturæ vires; per ebrietatem vero inducitur violenter ex causa illicita, sensibus vigilantibus. III. Licet sibi amputare membrum ad vitam salvandam: ergo etiam se ad tempus usu rationis privare. *Resp.* Disparitas est, quia recta ratio dictat, pro conservatione totius partem esse negligendam; non vero bonum inferioris ordinis, scilicet vitam, esse servandum cum damno boni superioris, scilicet rationis. Deinde mutilatio non est intrinsece mala, sed tantum, si fiat sine justa causa: ebrietas vero absolute intrinsece mala est.

Coroll. Pract. 1mo. Ut ebrietas sit peccatum mortale, debet fieri usque ad privationem usus rationis, intendi, & dum inter potandum observatur, potus continuari. Hinc non est mortale, si quis usum rationis non amiserit, sciat, quid ebrius egerit, ebrietatem nec præviderit, nec intenderit, uti iis contingere solet, qui ob debilitatem stomachi ad bibendum sunt indispositi, vel vini generositatem ignorant, vel post liberaliorem potum aeri se exponunt. Peccant tamen illi, qui diu noctuque potantes periculo ebrietatis se exponunt, non curantes, an ebrietas secutura sit, necne. 2do. Peccat graviter, qui alios jussu, consilio, aliove modo invitat, & directe inducit ad plenam ebrietatem: sicuti & illi peccant, qui voluptatis causa ad æquales calices provocant, si ebrietas intendatur, vel ejus periculum certo prævideatur. Nec mos patriæ, aut bonus affectus a gravi peccato illum excusat, qui convivam suum urget usque ad periculum plenæ ebrietatis; tunc vero excusat, quando in ea quantitate potus propinatur, ut non sit periculum ebrietatis. 3tio. Non est peccatum, vinum alteri apponere, relicta illi libertate bibendi, licet timeas eum usque ad ebrietatem bibiturum, quia cooperatio est tantum materialis. Unde etiam caupones excusat probabilis spes & opinio, quod hospites se plene usque ad peccatum mortale non sint inebriaturi; maxime si accedat timor periculi discordiarum, nisi vinum liberalius proponatur. Modicum tamen lucrum non excusat: unde graviter peccant, qui vinum corrumpunt ad bibulos alliciendos, ut inebriet, & ita citius vendatur; vel si citra incommodum vinum negando ebrietatem impedire possint, & non impediant. 4to. Qui per experientiam

Resolvuntur casus.

novit, se in his, vel illis consortiis communiter plene inebriari, sub gravi peccato ob periculum proximum ea vitare debet. Qui vero inter bibendum dubitat, vel advertit probabile periculum privationis rationis secuturæ, & tamen pergit bibere, graviter peccat, nisi dubium prudenter deponat. 5*to.* Usus linguæ impeditus, titubatio pedum, vomitus, objecta dupliciter apparentia, non sunt semper signa certa plenæ ebrietatis: certiora sunt, si quis altera die ignoret, quid priori dixerit, fecerit, quomodo domum venerit &c. 6*to.* Remedia contra ebrietatem suggeret prudentia Confessarii: pro pœnitentia utiliter injunget salutarem mortificationem, & abstinentiam a popinis.

Castitas quid? §. 647. Tertia species Temperantiæ est *Castitas*, quæ est virtus moderativa delectationum in venereis juxta dictamen rectæ rationis.

Quotuplex? *Schol.* Castitas est triplex: *Conjugalis*, quæ abstinet a voluptatibus carnis illicitis, & utitur moderate licitis in matrimonio: *Vidualis*, quæ post solutum matrimonium abstinet in posterum ab illicitis, & licitis in matrimonio: *Virginalis*, quæ etiam est perfecta, has voluptates nunquam experta ab omnibus omnino tam licitis, quam illicitis in perpetuum abstinet. Hinc *Virginitas* definitur: Est firma voluntas, perpetuo abstinendi ab omnibus delectationibus venereis. Differt Virginitas a castitate, quod castitas etiam in conjugatis, corruptis, & pœnitentibus locum habere possit; non vero Virginitas, & ideo propositum servandæ integritatis usque ad tempus nuptiarum, non est virtus Virginitatis, sed castitatis. Duplex autem est Virginitatis integritas: una carnis, ac veluti materialis, consistens in integritate carnis, ac membri genitalis in utroque sexu, qualem a natura habemus; altera animi ac propositi. Castitas etiam subinde Pudicitia vocatur, quatenus cohibet impudicos aspectus, oscula, & tactus.

Virginitas est licita. §. 648. Virginitas, seu voluntas abstinendi perpetuo ab omni delectatione venerea, est licita. Quippe S. Scriptura consulit Virginitatem, 1. *ad Cor.* 7. *De Virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Et *Matth.* 19. Christus laudat eos, qui *seipsos castraverunt propter regnum cælorum.* Imo Christus ipse, & Beatissima Virgo Maria, Virgines permanserunt. Ratio est, quia recta ratio dictat, ut propter bonum animæ rejiciantur delectationes corporis: sed hoc facit Virginitas, quæ a licitis etiam in matrimonio voluptatibus abstinet, ut homo liberius Deo, & animæ invigilare possit: *Virgo enim cogitat, quæ Domini sunt:* 1. *ad Cor.* 7. ergo Virginitas est licita.

Schol. Lutherus objicit I. Virginitas est contra præceptum naturale, & Divinum: *Gen.* 1. *Crescite, & multiplicamini.* *Resp.* Hoc præceptum est affirmativum, adeoque non pro semper obligat, sed tantum in casu necessitatis, & quidem totam multitudinem, non vero quemlibet in particulari, nisi necessitas urgeat. II. Si omnes vellent manere Virgines, totus mundus periret: imo Virginitas omnes delectationes fugiendo non tenet virtutis medium. *Resp.* Si mundus periret, ob necessitatem nubendum foret. Deinde Virginitas tantum a delectationibus venereis secundum rectam rationem abstinet, adeoque medium tenet. III. Olim puniebantur vitam cœlibem ducentes, teste S. Augustino *l.* 4. *de ver. Rel.* Et idem S. D. docet, apud Judæos legem nubendi sub obedientia obligasse. *Resp.* Leges cœlibes punientes, vel non universales, vel injustæ fuerunt. Apud Judæos non erat lex, ut nuberent, sed consuetudo ob spem generandi Messiam: unde Josue, Elias &c. Virgines permanserunt. *Solvuntur objectiones.*

§. 649. Virginitas est excellentior, & melior Matrimonio. Patet 1*mo.* ex 1. *ad Cor.* 7. *Qui matrimonio jungit Virginem suam, bene facit, & qui non jungit, melius facit... Beatior autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium: puto autem, quod & ego Spiritum Dei habeam.* Et Trident. *Sess.* 24. *can.* 10. *Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui Virginitatis, vel cœlibatus; & non esse melius ac beatius, manere in Virginitate, aut cœlibatu, quam jungi matrimonio; anathema sit.* 2*do.* Matrimonium secundum se convenit homini secundum partem inferiorem, qua similis est brutis; Virginitas vero secundum partem superiorem, qua similis est Angelis. Ergo est melior. *Est melior Matrimonio.*

Schol. Jovinianus licet ob molestias matrimonii non nupsisset, docebat tamen, Virginitatem non esse excellentiorem matrimonio, cui hodie Protestantes nostri subscribunt. I. Quia S. Augustinus *de bon. conjug. c.* 21. ait: *Non est impar meritum continentiæ in Joanne, qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham, qui filios generavit*: ergo si meritum est æquale, æqualis est virtus. *Resp.* Meritum castitatis virginalis, & conjugalis est æquale, si majori erga Deum affectu conjugalis exerceatur. II. Conjugium ordinatur ad bonum commune, Virginitas ad privatum: ergo illud est melius. *Resp.* Conjugium ordinatur ad bonum commune, sed ordinis inferioris, scilicet corporale; Virginitas vero ad bonum privatum ordinis superioris, seu spirituale. III. Matrimonium est Sacramentum, non vero Virginitas: ergo illud est melius. *Resp.* Gratia Sacramen- *Solvuntur objectiones.*

ti Matrimonii compensatur per uberiorem gratiam, quam Virgines consequuntur.

Luxuria quid? §. 650. Castitati opponitur *Luxuria*, quæ est inordinatus appetitus vel usus venereorum.

Quotuplex? *Schol.* Septem sunt species Luxuriæ, scilicet: Fornicatio simplex, Stuprum, Raptus, Adulterium, Incestus, Sacrilegium, & Peccatum contra naturam: quod iterum quadruplex est: Pollutio, Sodomia perfecta, Sodomia imperfecta, Bestialitas. Et hi vocantur *actus Luxuriæ perfecti, & consummati*. Actus *imperfecti* sunt: Oscula, Tactus, Amplexus, Aspectus, Delectationes morosæ, & Turpiloquia propter delectationem carnalem, de quibus in sequentibus.

Luxuria est mortale. §. 651. Luxuria est ex genere suo peccatum mortale: tum quia *ad Gal.* 5. inter opera a regno Dei excludentia recensetur: tum quia Luxuria modum & ordinem naturæ, & rationis circa venerea excedit, quorum tamen rectus usus est valde necessarius ad bonum commune, seu conservationem generis humani.

In luxuria non datur parvitas materiæ. 2*do*. In Luxuria directe in se volita non datur parvitas materiæ excusans a peccato mortali. Nam Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo ulterioris consensus, & pollutionis*. Sed si in hac materia daretur levitas, esset tale osculum, quod tamen levis materia non est. Ergo non datur. Deinde periculum ulterioris turpioris consensus est inseparabiliter conjunctum cum consensu directo in levem delectationem ob naturæ fragilitatem; unde id, quod de se foret veniale, ratione periculi proximi incidendi in mortale, fit mortale. Ergo non datur levitas materiæ.

Est peccatum capitale. Ejus filiæ. 3*tio*. Luxuria est peccatum capitale, ex qua multa vitia ob finem ejus multum appetibilem generantur: ejusque filiæ interiores sunt: 1. *Cæcitas mentis*, dum appetitus inferior suo objecto vehementer intentus, non sinit, rationem apprehendere finem bonum. 2. *Præcipitatio*, dum ratio non bene consultat de mediis ad finem necessariis. 3. *Inconsideratio*, dum ratio deficit in eligendis mediis aptioribus. 4. *Inconstantia*, dum ratio decreta sua non exequitur. 5. *Amor sui*, dum voluntas in carne sua ultimum finem constituit. 6. *Odium Dei*, dum Deum pro ultimo fine aversatur. 7. *Amor præsentis, & horror futuri sæculi*, dum eligit potius in hoc, quam in altero sæculo vivere. Filiæ vero externæ sunt: turpiloquia, scurrilia, ludicra, & stultiloquia; quia ex abundantia cordis luxuriosi os loquitur.

Schol. Caramuel putavit, in re venerea dari parvitatem materiæ. I. Quia juxta S. Augustinum *l.* 2. *contr. Jul. c.* 10. sæpe concupiscentia non lethaliter, sed venialiter vincimur. *Resp.* S. D. loquitur de concupiscentia, cui non plene consentimus. II. Inter conjuges datur materia levis in re venerea: ergo etiam in aliis. *Resp.* Disparitas est, quod inter conjuges consensus in levem motum non habeat annexum periculum consensus in ulteriorem actum mortalem, siquidem ille conjugibus esr licitus. III. Objectum supponitur esse leve: ergo etiam peccatum est leve, sicuti in aliis peccatis directe volitis datur levitas materiæ. *Resp.* In objecto illo levi adesi periculum proximum peccati mortalis, quod in aliis peccatis non adest.

Coroll. Pract. 1*mo.* Virgo integra animo & proposito, violata autem per stuprum, retinet quidem Virginitatis præmium; a velo tamen consecrationis humilitatis, & decoris gratia in Monasterio abstinere debet: *c. Si quis non*, *c.* 15. *q.* 1. nec ad Prælaturam sine dispensatione ascendere valet: ita Layman. 2*do.* Virgo integra carne, animo vero violatà, Virginitatis quidem meritum apud Deum perdit; acta tamen pœnitentia Virginitatem suam integre recuperat, & in Ecclesia pro Virgine etiam habetur, ac inter Virgines consecrari & velari potest. 3*tio.* Per voluntariam pollutionem Virginitas simpliciter amittitur, ita ut per pœnitentiam reparari non possit, quia perit materiale Virginitatis, seu immunitas ab omni experimento delectationis venereæ per effusionem seminis. Interim probabile est, quod mulier voluntarie polluta inter Virgines consecrari & velari possit, quia claustrum Virginitatis illæsum servat, & qui talem violaret, Virginis stuprator coram Ecclesia diceretur. 4*to.* Mulier occulte etiam per vim violata, peccat, si velum consecrationis inter Virgines ab Episcopo petat, vel accipiat, corruptione sua dissimulata; quia sic in hac cæremonia Sacramentali falsitas interveniret. In casu tamen necessitatis, si fama periclitaretur, Episcopus dispensare posset, & in precibus præscriptis sub nomine Virginitatis castitas intelligeretur. Pro praxi docet P. Layman, quod Confessarius Virgini clam corruptæ quærenti possit quidem suadere, ut Monasterium Virginum, ad quod aspirat, ingredi possit; ita tamen, ut a velo Virginitatis abstineat, contenta velo continentiæ, & observantiæ. Si vero talis mulier Confessarium de hac re nec interroget, nec de ea dubitet, prudens Confessarius subinde dissimulare potest, tum quia de velo consecrationis Confessarius Monasterii judicare debet: tum quia non est improbabile, quod mulier occulte corrupta, accepto velo

Resolvuntur casus.

Professionis, velum consecrationis non quidem petere; oblatum tamen acceptare possit, ne se infamet. Quare interrogata de carnis integritate, respondere posset, se esse Virginem, scilicet coram Ecclesia.

Fornicatio quid? Est mortale. §. 652. Prima species Luxuriæ est *Fornicatio*; quæ est concubitus soluti cum soluta. Est autem hæc fornicatio simplex intrinsece peccatum mortale. Ita patet 1mo. ex S. Scriptura; *Deut.* 23. *Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filiis Israel, quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum.* Et 1. ad Cor. 6. *Fornicarii ... regnum Dei non possidebunt.* Similia habentur *ad Gal.* 6. *ad Eph.* 5. *ad Hebr.* 13. *Apoc.* 21. Et Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.* 2do. Confirmant hoc Patres: S. Chrysostomus *hom.* 22. *in* 2. *ad Cor.* ait: *Quoties scortatus es, toties condemnasti teipsum.* Et S. Fulgentius *ep.* 1. *c.* 1. *Fornicatio nunquam potest esse sine gravi crimine.* 3tio. Ratio est: Fornicatio simplex vergit in grave damnum non solum prolis, sed etiam boni communis, & societatis humanæ: nam nec supponit, nec importat diuturnam societatem maris, & fœminæ, ad bonam prolis educationem necessariam; & facit prolem incertam, ejusque honorem lædit: ergo est intrinsece mala.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Nicolaitæ, Gnostici, & quidam Græci docuerunt, fornicationem nullo jure esse illicitam, quod adhuc tenent Anabaptistæ, promiscuum concubitum permittentes. Durandus voluit, fornicationem jure naturæ esse tantum peccatum veniale; quod autem sit mortale, habere a lege positiva. Caramuel denique putavit, fornicationem non esse intrinsece malam, sed solum, quia lege positiva est prohibita. I. Quia fornicatores possunt inter se pacisci de cohabitatione, quousque ad prolis educationem necessaria erit, vel alio modo illi providere: imo, qui cum sterili fornicatur, nulli proli nocet. *Resp.* Pactum illud fit per accidens, & ex natura fornicationis non fluit; unde facit quidem, ut actu proli non noceat, non vero ut non nocere possit, & communiter noceat. Deinde sterilitas illa est per accidens; semper enim coitus per se ad generationem prolis ordinatur. II. Proli ex fornicatione natæ melius est esse, quam simpliciter non esse: ergo fornicatio non est mortale, nec intrinsece mala. *Resp.* Licet proli sit melius esse, quam non esse, non tamen excusantur parentes, qui dum generationi vacant, non solum debent proli velle esse, sed bene esse per bonam educationem.

Corollar. Pract. 1mo. Fornicatio cum Infideli probabiliter non includit novam speciem: quia secluso scandalo, periculo subversionis & contemptu Religionis Catholicæ, non probatur nova malitia. 2do. Fornicatio cum vidua non distinguitur specie a simplici fornicatione, quia est concubitus soluti cum soluta: 3tio. Concubitus cum sponsa alterius non est quidem adulterium, quia solum matrimonium ratum dat jus in corpus sponsæ, sed est simplex fornicatio: debet tamen hæc circumstantia in Confessione exprimi, quia mutat speciem, & præter fornicationem committitur injustitia contra fidem sponsalium; & reducitur ad speciem adulterii, & est contra jus ad rem; quod idem dic de sponso. 4to. Qui cum tribus distinctis solutis peccavit, sufficienter se accusat, dicendo: ter fornicatus sum, quia est eadem specie malitia: deberet tamen numerus personarum exprimi, si fornicatio cum inductione, scandalo, vel occasione proxima conjuncta foret. 5to. Qui incepta copula fornicaria se retrahit, peccat graviter, tum per inceptam fornicationem, tum per pollutionem consummatam, tum per positivam impeditionem prolis, si eam intendat. 6to. Eunuchus vel frigidus habens copulam tenetur suum statum Confessario explicare; quia cum non habeat verum semen, inutiliter provocat semen fœminæ, adeoque peccato fornicationis, & peccato contra naturam peccat. 7mo. Quando quis in copula non servat debitum modum, sed vel sedendo, vel viro succumbente, non committit fornicationem specie diversam, modo servetur vas naturale, & non sit periculum effusionis seminis extra illud: Ita Sanchez, cui tamen alii contradicant. *Resolvuntur casus.*

§. 653. Altera species Luxuriæ est *Stuprum*, seu concubitus soluti cum soluta adhuc Virgine, ipsa invita. Si vero Virgo invita per vim opprimitur, dicitur *Stuprum violentum*: Quare si absit dolus, violentia, aut metus injuste incussus, Stuprum non continet speciem peccati a simplici fornicatione distinctam, nec circumstantia Virginitatis violatæ in Confessione necessario explicanda est, quia adhuc est concubitus soluti cum soluta, & Virgini in sui deflorationem consentienti non infertur injuria, nec ejus parentibus, quia puella habet libertatem in corpus suum. Si vero Stuprum violenter Virgini invitæ illatum fuerit, sive si etiam invitam sine ejus consensu quis opprimat, specie distinctum peccatum a simplici fornicatione committit; quia gravissimam illi injuriam infert, & consequenter etiam contra justitiam peccat. *Stuprum quid?*

Coroll. Pract. 1mo. Stuprum proprie est defloratio Virginis, ipsa invita. Hoc committit, qui Virginem fa- *Resolvuntur casus.*

tuam, ebriam, aut dormientem sine prævio ejus consensu opprimit. *2do.* Stuprum est in Confessione specialiter explicandum, si Virgo fraude per magnam dotis aut matrimonii promissionem, aut gravi metu, etiam reverentiali, inducta sit, quia sic consensus per gravem injuriam extortus fuit.

Raptus quid? §. 654. Tertia species Luxuriæ est *Raptus*, quo persona aliqua cum violentia abducitur ad turpem actum exercendum. Est peccatum mortale, & nova species injustitiæ peccato Luxuriæ superaddita.

An Benjamitæ peccaverint filias Israelitarum rapiendo? *Schol.* Quæri hic potest, an factum Benjamitarum Israelitarum filias rapientium *Jud. 2.* verus Raptus, & peccatum fuerit. Respondetur negative; quia hoc factum Benjamitarum non fuit injusta violentia, cum hoc egerint auctoritate publica de mandato Primorum populi, & propter bonum commune, ne tota tribus periret: nec enim Benjamitæ poterant ducere alienigenas ob prohibitionem legis, & omnes alii Israelitæ juraverant, se illis non daturos filias suas.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Ad Raptum requiritur violenta abductio personæ, sive per violentam manum injectionem, sive per metum gravem, sive per mandatum alteri datum ad vim inferendam. Unde *2do.* non est Raptus, si puella sponte consentiat, licet ejus parentes, vel tutores non consenserint. *3tio.* Requiritur ad Raptum, ut sit vera abductio de loco in locum moraliter diversum, qualis non est, si quis de cubiculo in cubiculum, de domo in domum vicinam, mulierem inducat. Denique fieri debet ad actum turpem cum ea exercendum.

Adulterium quid, & quale peccatum? §. 655. Quarta species Luxuriæ est *Adulterium*, seu violatio tori alieni, quod fit vel dum solutus accedit ad conjugatam, vel dum conjugatus ad solutam, vel conjugatus ad conjugatam, quod est duplex Adulterium. Adulterium est species Luxuriæ ab aliis distincta, & peccatum mortale. Nam adulter peccat contra fidem datam in contractu Sacramentali Matrimonii, in quo usum sui corporis soli conjugi tradidit. Ergo non solum contra castitatem, sed etiam contra justitiam peccat, & quidem contra sextum præceptum Decalogi, *Non mœchaberis;* ac merito 1. *ad Cor.* 7. *Adulteri regnum Dei non possidebunt.*

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* In Confessione exprimi debet Adulterium soluti cum conjugata, conjugati cum soluta, conjugatæ cum soluto, solutæ cum conjugato, & conjugati cum conjugata, & vicissim, quia duplex adest malitia contra castitatem & justitiam. *2do.* Ratio Adulterii non cessat, licet unus conjux in copulam cum alieno consentiat: uti patet ex propositione ab Innocentio

XI. damnata: quia conjux nequit renuntiare statui matrimoniali. 3*tio.* Adulterium mentale committitur, quando conjux concupiscit alienum, vel si morose delectetur de copula imaginaria cum alieno.

§. 656. Quinta species Luxuriæ est *Incestus*, qui est peccatum Luxuriæ commissum sive per copulam, sive per tactus, & oscula &c. impudica, inter personas cognatione conjunctas. Est autem Incestus determinata species Luxuriæ. Siquidem in usu venereorum circa consanguineos, & affines in gradibus prohibitis reperitur specialis & multiplex repugnantia usui recto venereorum: tum quia in actibus venereis est quædam turpitudo reverentiæ consanguineis, & affinibus debitæ contraria: tum quia continua conversatio cum consanguineis aperiret viam omnibus impudicitiis, si non esset prohibita: tum quia amor carnalis nimium excresceret. *Incestus quid, & quale peccatum?*

Schol. 1. Omnes Incestus in quocumque gradu videntur esse ejusdem speciei, quia gradus consanguinitatis, & affinitatis solo jure positivo prohibiti, & Matrimonium dirimentes ex eodem motivo prohibentur, quo illi, qui jure naturæ sunt prohibiti, scilicet, ut servetur honor propinquis debitus, removeatur occasio libidinis, & multiplicentur amici: ergo sunt ejusdem speciei. Deinde varii Incestus solum differunt secundum majus, & minus, scilicet majorem, vel minorem indecentiam: ergo sunt ejusdem speciei. *An omnes incestus sint ejusdem speciei?*

Schol. 2. Loth cum filiabus suis concumbens a peccato Incestus excusatur, quia ille fuit Lotho omnino involuntarius, utpote non prævisus: ergo non fuit peccatum (§. 421.). Filiæ vero ejus a peccato excusari vix possunt; nam horrore facinoris deterritæ ab ebrio nesciente extorserunt, quod a vigilante & sano nunquam obtinuissent. *An Loth incestum commiserit?*

Coroll. Pract. 1*mo.* Incestus etiam committitur per oscula, tactus &c. cum consanguinea vel affine usque ad quartum gradum inclusive. 2*do.* Licet omnes incestus sint ejusdem speciei, alii tamen sunt aliis graviores. Sic gravior est incestus cum consanguinea, quam cum affine: gravior in 1mo, quam in 2do gradu &c. gravissimus in primo gradu lineæ rectæ cum matre: unde tamquam circumstantiæ notabiliter aggravantes exprimi debent in Confessione. Incestus in 1mo & 2do gradu lineæ rectæ, & collateralis: cæteri non videntur notabiliter aggravare. 3*tio.* Qui peccat carnaliter cum cognata legali ratione adoptionis, committit Incestum ab aliis specie distinctum in 1mo & 2do gradu in Confessione exprimendum. 4*to.* Qui peccat cum cognata spirituali, committit incestum ab aliis specie distinctum in Confessione exprimendum; *Resolvuntur casus.*

non tamen requiritur, ut explicetur, an cognatio spiritualis sit ex Baptismo, vel Confirmatione: nec an sit paternitas, vel compaternitas, quia non est deformitas notabiliter gravior.

Sacrilegium carnale quid, & quale peccatum?

§. 657. Sexta species Luxuriæ est *Sacrilegium*, quod est violatio rei sacræ per actum venereum, quod sive ratione personæ sacræ, sive loci sacri, sive rei Deo consecratæ committitur. Est speciale peccatum mortale Luxuriæ, quia est etiam contra Religionem, cum sit indigna rei sacræ tractatio.

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1mo. Quando persona sacra Deo per votum castitatis consecrata Luxuria contaminatur, sive per actus turpes, sive per delectationes morosas, tam in se, quam in alia persona non sacra: item quando persona non sacra concupiscit sacram, vel impudice cum ea agit: item quando utraque persona est sacra; semper committitur Sacrilegium in Confessione explicandum, & quidem in ultimo casu duplex. 2do. Sufficit pœnitenti dicere, se peccasse contra votum castitatis, vel cum persona voto castitatis obstricta hoc, vel illo modo, si tantum voto simplici sit adstrictus, vel sacris initiatus: si vero sit persona Religiosa, videtur adesse circumstantia notabiliter aggravans in Confessione explicanda: non tamen requiritur, ut pœnitens explicet, se esse Sacerdotem, aut Episcopum, vel alias voto simplici se teneri, aut votum sæpius iterasse, nisi novum peccatum scandali accessisset. 3tio. Sacrilegium carnale etiam committitur per copulam carnalem, vel voluntariam seminis humani effusionem in loco sacro cultui Divino deputato, qualis est Ecclesia a tecto interiori usque ad pavimentum, & cœmeteria benedicta: unde excluduntur loca non benedicta, uti Sacristia, turres, tectum exterius &c. non autem requiritur, ut semen effundatur in pavimentum, sed alius quicumque locus sufficit. 4to. Colloquia, aspectus, & tactus impudici in loco sacro non sunt proprie Sacrilegia, nisi sint admodum enormes, & coram aliis. 5to. Copula conjugalis ob periculum incontinentiæ in loco sacro, si conjuges exire non possint, v. g. tempore obsidionis, non est Sacrilegium, sed licita. 6to. Committitur Sacrilegium carnale, quando circa res sacras, vasa sacra, vel eorum interventu impudica aguntur: non tamen est Sacrilegium, exercere copulam fornicariam cum rebus sacris ad collum appensis, si quis eis ceu instrumentis ad turpia non utatur, excepta SS. Eucharistia ad collum appensa.

Peccata contra naturam.

§. 658. Septima species Luxuriæ est *Peccatum contra naturam*, quod quadruplex est: Primum est *Pollutio*, sive mollities, seu effusio seminis humani extra concu-

bitum voluntarie procurata: quæ est intrinsece mala, & peccatum mortale. 1mo. Quia *ad Gal.* 5. & *ad Eph.* 5. immunditia, seu pollutio dicitur a regno Dei excludere. 2do. Pollutio est contra primarium finem, ad quem semen a natura est destinatum, qui est conceptio prolis, & generis humani propagatio: ergo est intrinsece mala. 3tio. Si in aliquo casu liceret procurare pollutionem, homines ob maximam voluptatem ad infinitos pene casus hanc licentiam contra ordinem naturæ, cum maximo damno speciei humanæ, extenderent. Proinde Innocentius XI. merito damnavit hanc propositionem: *Mollities jure naturæ prohibita non est: unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.* *Pollutio quid, & quale peccatum?*

Coroll. Pract. 1mo. In nullo casu ne quidem ad servandam vitam licet quærere, intendere, vel procurare pollutionem. 2do. Pollutio involuntaria in somno culpa vacat: peccatum vero est, si per causam studiose, & directe ante somnum procurata, & causa non retractata sit: item si quis consequenter de ea delectetur carnaliter: item si ab expergefacto promoveatur. Pollutionem tamen in somno, vel alias contra voluntatem exortam teneris in quantum potes cohibere, internam displicentiam elicere, & alio phantasiam avertere: nec debes eam unquam manibus reprimere, quod ratione consensus maxime periculosum est. 3tio. Si actio, ex qua prævidetur pollutio, vel motus ex natura sua notabiliter influit in pollutionem, uti actus venerei, tactus, oscula, aspectus &c. sequens pollutio, etsi non intenta, sed tantum prævisa, est mortale; quia sic censetur quis velle pollutionem, 4to. Si actio sit tantum venialiter mala, uti aspectus curiosus, turpe jocosum verbum, pollutio secuta contra voluntatem, & sine consensu, erit tantum veniale: mortale vero erit, si periculum consensus prævisum fuerit. 5to. Quando actio, ex qua prævidetur pollutio, sed non intenditur, non est peccatum Luxuriæ, sed alterius generis, v. g. ebrietas; pollutio secuta contra voluntatem, nisi sit prævisum periculum consensus, non est peccatum grave, sed veniale, quia per accidens sequitur. 6to. Quando actio de se est honesta, & licita, & adest rationabilis causa necessitatis, vel utilitatis ponendi illam, licet timeatur pollutio, dummodo non intendatur, & absit periculum consensus, pollutio non erit peccatum: hinc licet vacare studio casuum, excipere Confessiones, recreationis causa equitare, cibos, & potus calidos temperate sumere, licet contra voluntatem sequatur pollutio, quæ subinde etiam ex subito terrore oritur: resistere tamen quis debet con- *Resolvuntur casus.*

sensui, & spiritualia remedia ad hoc adhibere; quæ si nihil proficiant, ita ut quis soleat in pollutionem consentire, tunc quis ab his actionibus abstinere teneretur. *7mo.* Si pollutio mere naturalis habita in somnis placeat, ut naturæ exoneratio, & alleviatio, peccatum non est, eamque affectu simplici, & inefficaci desiderare propter bonum finem, non videtur esse peccatum, juxta P. Billuart. Alii tamen cum P. Soto &c. docent, esse peccatum. In praxi præstat, ab hac complacentia, & desiderio omnino abstinere propter periculum. *8vo.* Fricare verenda ad procurandam pollutionem est mortale; ad depellendum vero molestum pruritum, quin pollutio intendatur, si statim cessetur, quando turpis motus advertitur, non est peccatum; secus, si quis fricare pergat. *9no.* *Distillatio* est fluxus humoris cujusdam medii inter urinam & verum semen: si fiat præter intentionem, sine sensu carnis vel levissimo, non est peccatum: secus est, si cum tali sensu fiat. *10mo.* Etiam fœminæ habent pollutiones tum interius, tum exterius; unde de his Confessarius caute quærere potest.

Sodomia perfecta quid? §. 659. Alterum peccatum contra naturam est *Sodomia perfecta*, quæ est congressus duorum ejusdem speciei, maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina, cum seminatione inter partem præposteram.

Sodomia imperfecta quid? §. 660. Tertium peccatum contra naturam est concubitus cum debito quidem sexu, scilicet maris cum fœmina, sed extra vas naturale in parte præpostera, & vocatur *Sodomia imperfecta*. Utraque est distincta species Luxuriæ, & peccatum mortale. Nam *ad Rom.* 1. Apostolus ait, *Gentilium sapientes propter suam idololatriam esse traditos in reprobum sensum, & in hanc passionem ignominiosam, ut fœminæ mutarent naturalem usum, & masculi in masculos exarserint.* Hinc Deus misit ignem super Sodomam, & Gomorrham hoc vitio se inquinantes. Certe patet enormitas hujus peccati ex ipsa ejus notione, quod ita est contra naturam, ut etiam bestiæ illud perhorrescant.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* *1mo.* Mollities, Sodomia, & Bestialitas non sunt peccata ejusdem speciei infimæ, uti patet ex propositione 24ta ab Alexandro VII. damnata; adeoque non sufficit in Confessione dicere, se procurasse pollutionem. *2do.* Sodomia potest habere adjunctas alias malitias, Incestus, Sacrilegii, Adulterii &c. *3tio.* Sodomita in Confessione debet explicare, an fuerit agens, vel patiens, quia agens committit pollutionem. *4to.* Dum quis ad se polluendum utitur instrumento inanimato, non committit quidem Sodomiam; hæc circumstantia tamen ob singularem turpitudinem in Confessione explicanda est.

§. 661. Quartum peccatum contra naturam est *Bestialitas*, quæ est coitus hominis cum bestia. Estque distincta species Luxuriæ, & peccatum mortale, uti patet ex ipsa ejus notione, & pœna in illud lata, *Lev.* 20. ubi jubetur, ut bestia, & bestialista simul interficiantur. Apud Christianos vero modo flammis addicuntur.

Bestialitas quid, & quale peccatum?

Coroll. Pract. 1*mo.* Non opus est in Confessione explicare, qualis fuerit bestia, an equa, an capra, &c. quia differunt in genere moris. 2*do.* Si concubitus fiat cum dæmone, præter malitiam bestialitatis, adest etiam malitia superstitionis ob societatem cum dæmone; & sub diversa specie, sub qua apparet, potest etiam adesse species Incestus, Adulterii, & Sodomiæ: non tamen debet explicari, an dæmon fuerit incubus, vel succubus, nisi adsit Sodomia, quia non mutatur species. 3*tio.* Coitus cum fœmina mortua, præter pollutionem, contrahit malitiam illam specialem, v. g. adulterii, quam quis affectat.

Resolvuntur casus.

§. 662. Recensiti hucusque actus Luxuriæ sunt consummati. Actus imperfecti sunt, oscula, tactus, amplexus, aspectus, & turpiloquia, quæ si fiant propter delectationem veneream, maxime inter solutos, sunt peccata mortalia. 1*mo.* enim *ad Eph.* 5. immundi excluduntur a regno Dei: sed nomine immunditiæ ab Interpretibus communiter etiam oscula &c. intelliguntur: ergo excludunt a regno Dei. 2*do.* Complacentia in osculis &c. est de objecto mortaliter malo, quia consistit in delectatione venerea, seu commotione humorum generationi servientium, quæ ex natura sua ordinatur ad pollutionem, & fornicationem; imo est inchoata pollutio: ergo sicut pollutio (§. 658.), sic etiam hæc mortaliter mala sunt, quia sunt in genere Luxuriæ, ubi non datur parvitas materiæ (§. 651. n. 2.).

Actus luxuriæ imperfecti tactus &c. sunt peccatum mortale.

Coroll. Pract. 1*mo.* Oscula & amplexus, si non fiant causa delectationis venereæ, sed ut signa amicitiæ secundum consuetudinem patriæ, non sunt peccata. 2*do.* Delectatio tantum sensibilis sine libidine, ex sola proportione objecti cum organo tactus, & visus naturaliter orta, per se loquendo culpa vacat; raro tamen deest omne peccatum, quia moraliter vix possibile est, ut non exurgat carnalis delectatio, aut periculum illius. Hinc practice non est probabile, tactus, &c. inter solutos causa delectationis sensibilis studio procuratos, culpa carere mortali; secus, si fiant ex joco, aut levitate, non attendendo ad ullam delectationem, nisi tales tactus, & aspectus forent valde impudici, v. g. verendorum inter personas diversi sexus, qui etiam ex curiositate facti ob grave periculum a mortali excusari non possunt. Mi-

Resolvuntur casus.

tius quidem sentit P. Layman de aspectu turpi inter personas ejusdem sexus, & proprii corporis; si tamen fiat sine justa causa, & advertatur periculum pravæ delectationis, non potest excusari a mortali. Si vero hi aspectus fiant a Medico, Chirurgo &c. ut medicina applicetur, sine periculo consensus, licent. Item si ancillæ vestiendo tangant impudice pusiones, secluso tamen affectu venereo, hoc non est peccatum. 3*tio.* Qui partes turpes brutorum ex curiositate tangunt, & fricant, etiam usque ad pollutionem, non excusantur a mortali, quia hæc libidinem valde excitant. 4*to.* Oscula, tactus, & aspectus &c. etiam inter sponsos, sunt mortalia. Inter conjuges vero, si fiant ut incitamenta ad copulam conjugalem, culpa vacant: si solius voluptatis gratia, cessante periculo pollutionis, sunt venialiter mala: notat tamen P. Antoine, in praxi hos actus in multis maxime juvenibus conjugibus esse mortales ob periculum proximum pollutionis; unde Confessarii eos tolerare non debent. Conjux vero seipsum ob solam voluptatem, non vero copulæ causa tangens, etiam cessante periculo pollutionis, gravirer peccat, quia non habet jus in proprium corpus ad usum venereum. 5*to.* Tactus impudici &c. inter personas ejusdem sexus graviora sunt peccata mortalia, quam inter personas solutas diversi sexus; quia tendunt ad pollutionem, quæ gravior est fornicatione simplici. Item si fiant a persona conjugata, vel cum conjugata, spectant ad speciem adulterii; quæ omnia, una cum pravis desideriis, in Confessione explicanda sunt. 6*to.* Turpia loqui, audire, scribere, pingere, legere, canere, ex affectu venereo, aut ad eum excitandum, est mortale: si fiat ex necessitate, vel utilitate, nullum est peccatum: si ex curiositate, levitate, joco, secluso scandalo, & periculo consensus in rem veneream, est veniale. Audientes obscœna, si rideant & gaudere videantur, modo non de re turpi, sed solum de artificioso, & lepido modo proponendi rideant, vel ne ab aliis convitiis lacessantur, absente scandalo, tantum venialiter peccant. Item verba scurrilia, & inurbana, sine intentione libidinis, plerumque sine gravi scandalo, sunt venialia.

Delectationes morosæ sunt peccatum mortale. §. 663. Ad actus imperfectos Luxuriæ spectant etiam *Delectationes morosæ*, quando quis de objecto venereo voluntarie delectatur, sine voluntate illud opere explendi: & *Desideria lasciva*, quando quis objectum turpe cogitatum exequi desiderat, quæ si cum plena advertentia, & voluntarie admissa sint, peccatur mortaliter, tum ob periculum consensus, ob vehementiam naturæ in actum perfectum: tum quia non solum actus, sed

etiam affectus ad peccatum mortale malus est, uti patet ex dictis de vitiis & peccatis.

Coroll. Pract. 1mo. Delectatio voluntaria de cogitatione rei venereæ, non est de se peccatum: delectatio vero morosa seu consensus plene deliberatus in delectationem rei venereæ, semper est peccatum mortale. Signa vero, quod aliquis non consenserit, sunt, si sit timoratæ conscientiæ, & raro in hac materia externe peccet; secus est, si sit liberioris conscientiæ, & frequenter peccet. Item si instantanea tantum, & fugitiva adhæsio fuerit. Plura alibi de vitiis & peccatis. *2do.* Motus impudici voluntarie procurati, vel non procurati cum consensu, & complacentia, sunt peccata mortalia. *3tio.* Remedia contra Luxuriam sunt: 1. Frequens oratio. 2. Invocatio Beatissimæ Virginis Mariæ Immaculate Conceptæ. 3. Frequens Confessio, & Communio. 4. Mortificatio. 5. Meditatio Novissimorum. 6. Fuga occasionum, otii, ebrietatis, & familiaritatis cum altero sexu. 7. Exercitium præsentiæ Dei.

§. 664. Expositis hucusque partibus subjectivis Temperantiæ, & vitiis illis oppositis, explicandæ restant partes ejus potentiales, seu virtutes illi annexæ, quæ sunt: Mansuetudo, Clementia, Humilitas, Studiositas, Modestia, Eutrapelia: & vitia illis opposita, scilicet: Ira, Crudelitas, Lenitas, Superbia, Abjectio animi, Curiositas, Negligentia, Petulantia, Insolentia. *Partes potentiales Temperantiæ.*

§. 665. *Mansuetudo* est virtus moderatrix iræ. *Ira* igitur per excessum illi opponitur, quæ est inordinatus appetitus vindictæ, cumque charitati etiam contrarietur, est de se peccatum mortale; licet ex imperfectione actus, vel levitate materiæ veniale esse possit. Per defectum illi opponitur *iræ vacuitas*, cum scelera vindicare oportet. *Mansuetudo quid? Ira quid, & quale peccatum?*

Schol. Ira est peccatum capitale, cujus filiæ sunt, 1. Indignatio, 2. Tumor mentis. 3. Clamor. 4. Contumelia. 5. Blasphemia. 6. Rixa. *Filiæ Iræ.*

Coroll. Pract. 1mo. Peccaminosa Iræ inordinatio contingit tum ex parte modi irascendi, quando quis nimium interius excandescit, vel exterius per signa Iram prodit, aut vindictam justam majori cum vehementia repetit, quam recta ratio postulat: hæc Ira per se est peccatum veniale; per accidens vero fit mortale ob grave damnum sibi in sanitate, vel alteri illatum: tum ex parte objecti, appetendo vindictam injustam, vel justa majorem: v. g. imprecando mortem non promeritam, vel repetendo etiam justam vindictam ex odio, vel erumpendo in gravia maledicta, blasphemias, & contumelias: quæ inordinatio est graviter peccaminosa. *2do. Indignatio* est quædam accensio cordis inordinata, propter illa, *Resolvuntur casus.*

quæ contra voluntatem nostram fiunt. *Ira* est motus vehementior, & libido se vindicandi. *Iracundia* est consuetudo irascendi. 3*tio*. Injusta vindicta censetur, si appetatur alicui pœna, qui malum non egit: si major pœna delicto: si sine debito ordine juris: si sine debito fine ad bonum tuendum, & malum puniendum: si sine debito ordine; in quibus Ira vel grave vel leve peccatum ob gravitatem vel levitatem vindictæ appetitæ, vel indeliberationem erit. 4*to*. Remedia contra Iram sunt: consideratio malorum corporis & animæ ex Ira provenientium, pœnæ illi statutæ, exemplum Christi, voluntaria pœnitentia sibi ipsi injuncta, quando quis irascitur, &c.

Clementia quid Crudelitas. §. 666. *Clementia* est virtus moderans pœnas ex animi lenitate, in quantum ratio justitiæ patitur. Opponitur illi per excessum *Crudelitas*, per quam homo ex animi austeritate propensus est ad exigendam pœnam ultra meritum culpæ. A crudelitate differt *Feritas* seu *Sævities* in eo, quod crudelitas attendat culpam, seu excedat modum in pœna: sævities vero non attendit culpam, sed tantum hominum cruciatu delectatur. *Sævities.* Per defectum Clementiæ opponitur *Lenitas*, qua quis contra dictamen rationis mitigat, aut remittit pœnas, quas reus ex præscripto legum subire deberet. *Lenitas.* Crudelitas, vel lenitas pro substrata materia sunt vel mortale, vel veniale peccatum.

Humilitas quid? §. 667. *Humilitas* est virtus, qua quis considerans suos defectus tenet se in infimis, secundum modum suum, vel quæ temperat appetitum tendendi ad excelsa. Opponitur illi per excessum *Superbia*, seu inordinatus appetitus propriæ excellentiæ. Per defectum nimia *sui Abjectio* cum contemptu, & neglectu proprii muneris, & damno eorum, quibus quis præest. Superbia de se est peccatum mortale, quia opponitur subjectioni hominis erga Deum; subinde tamen est veniale.

Superbia quid? Filiæ & species Superbiæ. *Schol.* Superbia est vitium capitale, cujus filiæ sunt: 1. *Præsumptio*, & manifestatio excellentiæ suæ per aggressionem operis supra vires. 2. *Vana gloria*, qua quis inordinate appetit laudem humanam. 3. *Jactantia*, qua quis verbis: 4. *Ostentatio*, qua quis factis opera sua deprædicat. 5. *Hypocrisis*, qua quis fictis signis gloriam quærit. 6. *Ambitio*, qua quis inordinate dignitates affectat. Quatuor sunt species Superbiæ: 1. Cum quis æstimat, bona, quæ habet, habere a seipso. 2. Cum æstimat, ea se habere a Deo, sed ex propriis meritis. 3. Cum arrogat sibi bona, quæ non habet. 4. Quando in bonis, quæ habet, cæteris despectis, vult illis præferri plus quam decet. Superbia alia est *perfecta*, per quam

homo adeo se extollit, ut Deo ejusque voluntati subjectus esse nolit: alia *imperfecta*, quæ sistit in nimia sui æstimatione.

Coroll. Pract. 1mo. Velle excellere, secundum se est indifferens, imo honestum, si fiat ex honesto fine, ad promovendam gloriam Dei, & salutem proximi: si vero appetitus quiescat in propriæ excellentiæ complacentia, est vitium Superbiæ. *2do.* Superbia perfecta (Schol. præc.) est grave peccatum, quia continet directam aversionem mentis a Deo. *3tio.* Superbia imperfecta, sistens in nimia sui æstimatione, est de se peccatum veniale, nisi accedat gravis injuria proximi, per gravem contemptum, infamationem, oppressionem illius: vel si Superbia sit causa violandi grave præceptum. *4to. Præsumptio* est ex genere suo peccatum veniale; fit autem per accidens mortale, si gravis injuria Deo, aut damnum proximo inferatur, v. g. præsumendo officium Medici, Confessarii &c. sine debita scientia, vel exponendo se periculo peccati. *Vana gloria* per se est veniale; fit autem mortale ratione materiæ, gloriando de re mala, vel prorumpendo in contumelias graves erga proximum; quod idem de *Jactantia* & *Ostentatione* dicendum est. *Ambitio* per se veniale est; fit autem mortale vel ratione materiæ, ex qua honor inordinate petitur; vel ratione mediorum illicitorum, quibus dignitas quæritur; vel ratione damni, quod proximo infertur; vel ratione periculi æternæ salutis, quod dignitatem ambitam comitatur, & ab ambiente vix effugietur. *5to.* Si in vestitu quæratur cupiditas aliis placendi, sine malo fine, sicut & fucus faciei illitus, non exceditur veniale: si vero grave scandalum subsit, ad alios seducendos, vel si ornatu nimis pretioso impediatur solutio debitorum; a mortali quis non excusabitur, quia graviter nocet proximo. *6to. Hypocrisis* est graviter mala, si finis sit graviter malus: v. g. si quis simulet castitatem, ut alium ad grave peccatum seducat; secus vero, si finis sit leviter malus: v. g. ut quis ab hominibus laudetur. *7mo.* Remedia contra Superbiam sunt: timor pœnarum a Deo superbis intentarum: odium aliorum, quod superbus in se provocat: exemplum Christi humiliantis se: consideratio vanitatis, quæ humanæ laudi inest, quæ cito transit, sæpe errat, & facile variatur. *Resolvuntur casus.*

§. 668. *Studiositas* est virtus moderans appetitum, & studium veritatis cognoscendæ secundum regulas rectæ rationis. Per excessum illi opponitur *Curiositas*, quæ est superflua cognoscendi, & discendi cura: qui excessus vel est ex parte objecti, si quis velit cognoscere ad se non pertinentia; vel ex parte modi, si quis rerum ad *Studiositas quid? Curiositas.*

ſe pertinentium cognitionem assequi conetur mediis illicitis, aut intempestivis animæ, & corpori noxiis laboribus; Per defectum opponitur illi *Negligentia*, quæ est voluntaria omissio eorum discendorum, quorum cognitio ad cujusque statum pertinet. Hæc vitia pro substrata materia possunt esse vel peccata mortalia, vel venialia.

Negligentia.

Coroll. Pract. 1mo. Curiositate quatuor modis peccatur: 1mo. ratione *Objecti*, quando quis scire cupit nec Dei gloriæ, nec suo muneri, nec proximi utilitati necessaria, v. g. Sacerdos, vel Religiosus scientias profanas, quarum intemperans studium si eum a suis obligationibus avocet, graviter peccat. 2do. ratione *Subjecti*; si scientias officio suo non convenientes inquirat, v. g. Advocatus rejectis libris juridicis, Astronomiæ soli intentus; qui ratione damni clienti suo inde emergentis graviter peccat. 3tio. ratione *Finis*, si scientia ad aucupandam vanam gloriam dirigatur. 4to. ratione *Circumstantiarum* peccat, qui alterius secreta revelari sibi cogit, illicitis mediis scientiam occultorum quærit, novas opiniones Religioni præjudiciosas procudit &c. Vid. Ill. Godeau *Theol. mor. parte* 1.

Modestia quid? Petulantia. Rusticitas. Insolentia.

§. 669. *Modestia* est virtus, quæ motus & corporis gestus externos secundum rationis præscriptum moderatur. Per excessum illi opponitur *Petulantia*: per defectum *morum Rusticitas*. Est & alia Modestia in cultu externo, quæ in corporis ornatu, & externarum rerum apparatu mediocritatem servat: cui per excessum opponitur *Insolentia*, seu modus insuetus in apparatu vestium, conviviorum, & supellectilis. Quæ iterum pro ratione materiæ sunt levia, vel gravia peccata.

Eutrapelia quid?

§. 670. *Eutrapelia* est virtus, quæ in dictis, & factis ludicris ad recreationem animi, & corporis institutis, decorem servat. Per excessum illi opponitur, si illiberale, immodestum, petulans, contumeliosum, flagitiosum, obscœnum jocandi genus usurpetur: vel genus ludendi, & jocandi honestum loco, & tempore indebito, vel contra dignitatem ludentis, aut illius, coram quo luditur, exerceatur. Per defectum peccatur, cum quis ob animi austeritatem, vel morositatem tum sibi ipsi omnem honestam recreationem interdicit, tum in aliis impedire conatur. In his pro ratione materiæ, graviter, vel leviter peccari potest.

Justitia quid?

§. 671. Quarta virtus Cardinalis est *Justitia*, quæ est constans & perpetua voluntas, jus suum cuique tribuendi. Sive est virtus moralis firmans voluntatem ad perpetuo alteri reddendum jus suum ad æqualitatem.

Schol. Jus in hac definitione sumitur pro debito rigo-

roso, seu re alteri debita; per æqualitatem vero intelligitur commensuratio rei reddendæ cum debito alterius.

§. 672. Partes subjectivæ seu species Justitiæ sunt: 1. *Justitia commutativa*, quæ dirigit commutationes, commercia, &. contractus, ut in illis servetur perfecta æqualitas inter mercem, & pretium, adeoque servat proportionem arithmeticam, seu æqualitatem rei ad rem, & dati ad acceptum. 2. *Justitia distributiva*, quæ est virtus inclinans communitatem, seu ejus Principem ad servandam proportionem debitam, sive geometricam inter ea, quæ distribuuntur, & conditionem personarum, quibus distribuuntur, ita ut secundum merita, dignitates; secundum bona, onera distribuantur: hæ duæ species vocantur *Justitiæ particulares*, quia bonum particulare primario respiciunt. 3. *Justitia legalis*, seu generalis, quæ est virtus firmans voluntatem privati, ad tribuendum communitati, quod ei debitum est ratione juris alti, quod habet communitas in personas privatas, ut nimirum ejus bonis pro commodo publico uti possit. *Justitia vindicativa* potest revocari partim ad distributivam, quatenus male meritis pro qualitate criminis pœnam imponit: partim ad commutativam, quia servat æqualitatem rei ad rem, pœnæ ad culpam: hinc definitur: Virtus reddens malefactori pœnam culpæ ejus debitam, & adæquatam.

Partes ejus subjectivæ. Commutativa. Distributiva. Legalis. Vindicativa.

Schol. Tres conditiones ad Justitiam veram essentialiter requiruntur: 1. Debitum rigorosum, quia debitum morale simplicis honestatis est commune etiam aliis virtutibus. 2. Æqualitas, vel arithmetica, vel geometrica; quia per hanc Justitia ab aliis virtutibus differt. 3. Alteritas non tantum personarum; quia Justitia rectificat operationes ad alterum; nemo enim sibi ipsi proprie debet; sed etiam jurium, quia jus est radix debiti legalis, & mensura constituendæ æqualitatis inter debitorem, & creditorem. Hæ conditiones conveniunt speciebus Justitiæ mox recensitis, ubi ordo partis ad partem fundant Justitiam commutativam; totius ad partes, distributivam; partis ad totum, legalem. Hæc legalis Justitia etiam est in Principe, quatenus est custos, & rector boni publici, quia sic tenetur ad conservationem boni publici; & tunc vocatur *Nomothetica:* specialiter autem est in eo, si consideretur ut pars reipublicæ, quia sic ob nexum politicum tenetur ad procurandum bonum commune instar civis.

Requisita ad Justitiam.

§. 673. Partes potentiales Justitiæ sunt: Religio, Pietas, Observantia, Veracitas, Gratitudo, Vindicatio, Liberalitas, Amicitia, de quibus inferius.

Partes potentiales Justitiæ.

§. 674. Objectum materiale Justitiæ remotum, & me-

Obje-

Num ejus materiale. diatum sunt res debitæ, quæ commutantur, vel distribuuntur: proximum vero & immediatum sunt actiones, per quas ponitur æqualitas, sive, quibus hæ res commutantur, vel distribuuntur; uti venditio, mutuum &c. objectum vero cui, est persona, quæ habet jus activum, seu cui æqualitas debetur: nam æqualitas immediate introducitur in actiones, & quidem plerumque externas, & his mediantibus in res.

Objectum formale. §. 675. Objectum formale quod Justitiæ, est jus specifice sumptum pro æqualitate inter jus activum unius, & jus passivum, seu obligationem alterius, quia Justitia per suos actus hanc æqualitatem primo intendit (§. 671.). Objectum vero formale quo, est honestas hujus æqualitatis, utpote per quam Justitia ab omni alia virtute distinguitur, cujus est, reddere alteri, quod justum est.

Schol. Justitia est vera virtus, quia facit bonum habentem (§. 544.); & quidem specialis, quia speciale objectum habet. Subjectum ejus proximum est voluntas, ad cujus actus rectificandos ordinatur. Item Justitia principaliter versatur circa operationes voluntatis, quæ sunt ad alterum, & secundario solum potest versari circa passiones, imperando actus virtutum circa passiones versantium, v. g. mansuetudinis, ne ex inordinata passione iræ proximus damnificetur. Justitia etiam in suis operationibus primario attendit medium rei, seu medium re ipsa inter excessum & defectum, uti sunt decem floreni ad debitum decem florenorum; non vero medium rationis, seu medium inter excessum & defectum per intellectum, quod spectat ad alias virtutes morales, v. g. talem mensuram cibi esse servandam; ubi si hæc mensura etiam nimis parva fuisset, cognito tamen errore non tenetur quis eam recompensare; cum e contra, quando quis solvit 10. florenos, putans se non plus debere, cum tamen re ipsa 20. debeat, servat quidem medium rationis, non vero rei, adeoque cognito errore tenetur 10. superaddere. Denique quia jus est objectum Justitiæ, objectum vero ceu specificatum est prius, & præsupponitur ad habitum; ideo Theologi inscribunt hunc tractatum: *de Jure, & Justitia*, & non *de Justitia, & Jure*, uti Civilistæ fundati in *l.* 1. *ff. de Just. & jure*. Nota vero: Jus hic accipitur prout idem est ac justum, non quidem generaliter, sed specifice, sive pro eo tantum justo, quod est debitum rigorosum, ut adæquatum cum jure alterius: adeoque jus aliud est *passivum*, quod est ipsum debitum; aliud *activum*, quod definitur.

Jus activ. §. 676. *Jus activum* est legitima potestas ad aliquam

rem obtinendam vel retinendam, aut ad aliquid faciendum, ita ut ab illius obtentione, retentione, vel ab illa actione facienda licite quis impediri non possit. *vum quid?*

Schol. 1. Jus activum ex parte principii dividitur in *naturale*, & *positivum*, idque vel *Divinum*, vel *humanum*; quod ultimum iterum dividitur in *Jus gentium*, *civile*, & *Canonicum*, de quibus egimus *cap.* 9. Ex parte termini jus activum dividitur in *jus ad rem*, quod quis habet, ut res sua fiat, adeoque dat actionem in personam, quæ alicui devincta est, seu personalem: ad hoc refertur jus, quod quis habet per electionem, postulationem, & præsentationem ad Beneficium. Et in *Jus in re*, quod quis habet in re jam sua, & obtenta: & dat actionem in rem, seu realem, quæ quocumque transit, ab habente hoc jus repeti, & vindicari potest. Species juris in re sunt: dominium rei, usus, ususfructus, habitatio, emphyteusis, feudum, libellus, superficies, servitus, pignus & hypotheca & possessio, de quibus nunc pluribus. *Quotuplex?*

Schol. 2. Inter jus in re, & jus ad rem notabile discrimen est; cui enim competit jus in re, habet facultatem, rem in quocumque loco & in cujuscumque manibus sit, & ubicumque illam reperierit, repetendi, & quicumque eam receperit, ex justitia illam restituere tenetur. Sic equum suum Petrus furto sibi ablatum, ubicumque eum invenerit, repetere potest, licet forte equum alius bona fide emerit, quia Petrus habet jus in re, & omnis res cum suo onere transit ad alium. Jus vero ad rem non tribuit hujusmodi facultatem in rem ipsam, sed tantum justum titulum, & jus aliquod inchoatum ad acquirendum illius rei dominium; ex quo fit, ut si quis impediatur a consecutione talis rei, ad quam jus habet, non possit rem ipsam vindicare, atque in judicio repetere; sed duntaxat actionem personalem instituere adversus eum, qui eum impedit vel impedivit ab ejus consecutione. *Differentia inter jus in re, & ad rem.*

Schol. 3. Est autem *Actio* in genere jus persequendi in judicio, quod sibi debetur: §. 1. *Inst. de Action.* dicitur autem *in judicio*, quia nemo sibi ipsi jus dicere potest. Porro Actio alia est *realis* seu *in rem*, quæ etiam *Vindicatio* dicitur, & est illa, quæ rei adhæret, adeo ut a quocumque repeti & vindicari possit, & siquis probet, rem esse suam, possessor etiam in judicio eam restituere debet; de quo vide meas *Inst. J. E. tom.* 3. §. 960. *Schol.* Alia est Actio *personalis* seu *in personam*, quæ proxime tendit in personam nobis obligatam ex contractu aliquo vel delicto: dicitur autem *personalis*, quia ita personæ cohæret, ut contra alium, qui rem *Actio quid, & quotuplex?*

illam forte detinet, institui non possit. Sic si mutuo dedisti Cajo 100. florenos, quo ille Titio donavit, actio tibi solum contra Cajum, non vero contra Titium competit.

Dominium quid? Quotuplex? §. 677. Primaria species juris in re est *Dominium*; quod est jus reale disponendi de re aliqua tamquam sua.

Schol. 1. Dominium dividitur in *dominium jurisdictionis*, quod est jus gubernandi suos subditos in ipsorum commodum: scilicet, præcipiendi, prohibendi, judicandi, puniendi, præmiandi; hi enim actus ad gubernandum spectant: & in *dominium proprietatis*, quod est jus disponendi de re aliqua tamquam sua in suum commodum, nisi quis lege prohibeatur. Dominium proprietatis subdividitur in *perfectum*, & *plenum*, quod continet proprietatem & emolumenta rei: ac in *semiplenum*, & *imperfectum*; quod vel est *directum*, quando continet nudam rei proprietatem, sine emolumentis, cujus dominus vocatur Proprietarius; vel *utile*, quod continet fructus, & emolumenta rei, sine proprietate, quale habet Usufructuarius, Emphyteuta, Feudatarius, seu Vasallus.

An detur dominium duorum in solidum? *Schol.* 2. Quæritur hic, an simul dari possit dominium plenum duorum in solidum, sive an penes duos, vel plures non partialiter, sed totaliter spectatos possit simul esse dominium plenum & perfectum, totale & ejusdem rationis in eamdem rem eodem modo sumptam. Respondetur negative; quia alias esset dominium totale, & non esset, quia secum compateretur aliud dominium totale, a quo posset impediri, quoad usum & exercitium sine injuria, quod est contra essentiam dominii pleni (Schol. præc.).

Usus-fructus quid? §. 678. Dominium semiplenum seu imperfectum est jus imperfecte de re disponendi; quod vel est directum, vel utile (§. 677. Schol. 1.). Prima species dominii utilis est *Ususfructus*, qui est jus utendi, ac fruendi re aliena, salva ejus substantia, *l.* 1. *ff. de usufructu*.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo*. Usufructuarius omnes fructus ex re fructifera percipere potest, etiam pensiones, & redditus ex ædibus, & areis; venationes, piscationes, lapidicinas, metalli fodinas, ubi tamen decima pars metallorum ad dominum proprietatis spectat. 2*do*. Ususfructus non potest proprie constitui in rebus usu consumptibilibus, v. g. pecunia, frumento &c. sed tantum quasi ususfructus, & æstimatio earum. 3*tio*. Usufructuarius non potest alienare rem, in qua usumfructum habet, sine domini proprietarii consensu, licet alter nomine usufructuarii fructus percipere possit. 4*to*. Usufructuarius debet rem sibi concessam diligenter cole-

re, & non deteriorare: debet etiam impensas ad annuam fructuum perceptionem, collectas, & tributa præstare: *l. usufructu. ff. de usufructu*. 5to. Ususfructus cessat, si usufructuarius eum domino proprietatis cedat: §. *Finitur. Inst. de usufructu*. Si tota res pereat: *l. Repeti. ff. Quibus modis ususfructus*. Si tempus conventum sit finitum: *l. Ambiguitatem, c. de usufr*. Si usufructuarius moriatur: *l. 2. ff. de usufr*. Vid. *Inst. J. E. tom. III. pag.* 131.

§. 679. Altera species dominii semipleni est *Usus*, seu jus utendi tantum re aliena, salva ejus substantia: *l. 1. ff. de usu & habit*. *Usus quid?*

Schol. Usus alius est *juris*, seu utendi tantum re aliena, salva ejus substantia: alius est usus *facti*, qui est legitima quidem, sed nuda rei alienæ usurpatio ab alieno nutu dependens, & citra injuriam quocumque momento revocabilis. Jam certum est, usum juris non posse separari ab omni dominio, quia hic usuarium facit dominum rei, saltem quoad utilitatem. Item certum est, usum facti, si sit irrevocabilis, involvere aliquod dominium, nempe jus ad hanc ipsam irrevocabilitatem. Item certum est, ipsum usum facti revocabilem, esse separabilem a dominio in rebus unico actu non consumptibilibus, uti patet in Religiosis, qui utuntur rebus Monasterii, quin aliquod dominium, aut jus irrevocabile in eas habeant, cum ob Votum Paupertatis sint incapaces dominii. Jam vero de usu facti licito, & revocabili circa res unico actu primario consumptibiles quæritur, an a dominio separari possit. Occasionem huic quæstioni dederunt Fratres Minores S. Francisci de Observantia, quibus in S. Regula sua prohibetur, habere sive in communi, sive in particulari ullius rei dominium; dubium enim emersit, an etiam rerum unico actu consumptibilium, v. g. cibi, & potus, non haberent dominium, & an usus in illis a dominio separari possit. Ita censuit Clemens V. in *Clement. Exivi*, Nicolaus III. *c. Exiit, de verb. sign. in* 6. & Gregorius IX. qui declararunt, Fratres Minores simplicem usum habere suorum mobilium unico actu consumptibilium; dominium vero manere penes Papam, qui ideo Fratribus Minoribus Syndicos constituit, qui nomine Papæ eleemosynas Fratribus datas acciperent, & ipsis pro necessitate distribuerent. Hoc tamen negavit Joannes XXII. ab Okam & aliis offensus in *Extravag. Ad Conditorem*: qui hoc dominium a se abdicavit, & Syndicos constitui prohibuit, qui nomine Ecclesiæ hæc bona administrarent. Sed subsequentes Pontifices denuo receperunt, & ad hunc usque diem retinuerunt. Adeoque communis est Theologorum sententia, quod usus in rebus unico *An usus in rebus uno actu consumptibilibus a dominio separari possit?*

actu consumptibilibus a dominio separari possit: tum 1. quia usus revocabilis est separabilis a dominio; qui enim concedit alteri potestatem utendi re sua, retinendo facultatem eam pro libitu revocandi, concedit usum & retinet dominium, quia potestatem utendi revocare valet sine novo contractu interveniente: ergo usus a dominio separari potest; & quidem si quilibet Religiosus habeat merum usum rerum sibi concessarum sine omni dominio reali, cur non etiam tota communitas Fratrum Minorum poterit habere talem usum sine dominio etiam imperfecto? tum 2. quia, conviva haber usum ciborum sibi appositorum, nec tamen eorum est dominus, quia semper ab invitante prohiberi potest, qui cibos appositos removere & pauperibus largiri potest: tum 3. quia dominium rerum uno actu consumptibilium non habet, nisi qui illud acceptare voluerit; sed Fratres Minores possunt nolle acceptare dominium harum rerum, sed solum usum pro dantis, aut alterius nutu revocabilem, uti approbarunt citati antea Pontifices: ergo habent usum sine dominio. Non obstat I. quod Joannes XXII. in *Extrav. Ad Conditorem*, vocet hanc sententiam juri, & rationi contrariam. *Resp.* Hæc controversia non spectat ad fidem; unde Joannes contrariam sententiam tenuit, & suis successoribus rem determinandam reliquit. II. Qui re per usum consumptibili uti potest, habet potestatem illam destruendi: ergo habet dominium. *Resp.* Qui rem independenter a revocatione alterius destruere potest, habet ejus dominium; secus, si solum dependenter ab alio. III. Non potest quis uti rebus consumptibilibus, salva earum substantia: ergo dominium ab usu earum non distinguitur. *Resp.* Usus rerum non consumptibilium, qualiter in jure sumitur, supponit salvam eorum substantiam; non vero usus consumptibilium.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Cui concessus est nudus usus, v. g. horti, non omnes ex eo fructus percipere, vel alienare, sed tantum potest in eo ambulare, poma, olera, & reliqua ibi nata, ad suum, familiæ & hospitum victum adhibere. Item qui nudum usum habet gregis ovium, vel vaccarum, non potest percipere pecorum fructus, fœtus, lanam, lac, nisi modicum ad victum quotidianum; potest tamen uti pecoribus ad agros stercorandos, *l. Plenum*, *ff. de usu & habit.* Denique usuarius jus suum alteri vendere, locare, aut concedere non potest: §. 1. *Inst. de usu & habit.*

Habitatio quid? §. 680. Tertia species dominii semipleni est *Habitatio*, seu jus habitandi in alienis ædibus, salva earum substantia: §. item 15. *Instit. de usu & habit.*

§. 681. Quarta species est *Emphyteusis*. Quinta, *Feu-*

dum. Sexta, *Libellus*. Septima, *Superficies*. Octava, *Pignus & Hypotheca*; de quibus infra de Contractibus.

§. 682. Ad dominium semiplenum reducuntur Servitus, & Possessio. *Servitus* est jus in re aliena alteri constitutum, quo dominus rei in commodum alterius aliquid pati, aut non facere tenetur. *Servitus quid?*

Schol. Servitus alia est *activa*, quæ est jus, quod quis habet in re alterius, ut sibi, vel rei suæ serviat: alia est *passiva*, seu ipsa rei subjectio in commodum alterius. Rursus alia est servitus *realis*, qua res rei servit, v. g. domus domui, cujus aquas excipit: alia est *personalis*, qua res personæ obligatur, v. g. transeundi agrum alienum: vel persona rei, v. g. Titius, agrum meum colendi. Servitus realis alia est *urbana*, quæ prædio urbano, seu habitaculo patrisfamilias, sive in urbe, sive in vicis debetur; estque vel *affirmativa*, quæ obligat ad ferendum quid positivum, cujus species sunt: servitus oneris ferendi, stillicidium, tigni immittendi; vel est *negativa*, quæ obligat ad aliquid non faciendum, uti altius non tollendi, luminibus non officiendi. Alia servitus est *rustica*, quæ prædio rustico distincto ab urbano habitaculo debetur: uti iter, seu per alienum fundum etiam equo transeundi: actus, seu jus agendi jumentum, vel vehiculum: via, aquæductus, adaquandi, pascendi, calcis fodiendæ. Utraque hæc servitus dividitur in *continuam*, cujus usus continuo durat: *quasi continuam*, cujus actus, quia a causis naturalibus pendet, non semper existit; est tamen semper in potentia, uti stillicidii: & *discontinuam*, cujus actus a libera hominis actione dependens non semper datur, uti iter &c. *Quotuplex?*

Coroll. Pract. 1mo. Servitutes comparantur vel pacto, vel ultima voluntate, vel usucapione 10. annis inter præsentes, 20. inter absentes. 2do. Ad possessionem servitutum comparandam requiritur, ut actus ex debito fiat, non vero ex gratia, & ut alter sciens patiatur actum exerceri, si sint affirmativæ; si vero sint negativæ, possidentur per unicum actum prohibitionis cum scientia, & patientia illius, qui prohibetur: *Gloss. in c. Abbates, de verb. sing.* Vid. *Inst. J. E. tom.* 3. §. 961. *& seq.* *Resolvuntur casus.*

§. 683. *Possessio* est detentio rei, corporis, & animi, jurisque adminiculo: vel si sumatur pro jure possidendi, est jus insistendi alicui rei tamquam suæ non prohibitæ possideri. *Possessio quid?*

Schol. Possessio alia est *Naturalis*, seu *facti tantum*, quæ fit animi, & corporis adminiculo, qualiter rem possidet invasor: alia est *Civilis*, seu *juris tantum*, quæ fit animi tantum, & juris adminiculo, qualiter rem ab invasore raptam verus dominus possidet: alia est *Mix-* *Quotuplex?*

ta, seu juris & facti simul, quæ est naturalis, & civilis simul; uti rem possidet dominus.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo*. Privilegia possessionis sunt, quod possit præscribere: melior est conditio possidentis: in judicio petitorio habet præsumptionem pro se: potest quis possessionem suam tueri: ante omnia restituitur in integrum. Possessio immemorialis supplet omnes præsumptos defectus, nec patitur inquisitionem de titulo. 2*do*. Possessio acquiritur tum apprehensione vera, quæ in rebus corporeis fit manibus, aut pedibus: tum apprehensione ficta, per traditionem clavium &c. tum apprehensione civili, per solam legis dispositionem. 3*tio*. Amittitur possessio, voluntate cedendi, per oppignorationem, commutationem &c. per fugam, diuturnam absentiam &c. de quibus Jurisperiti. Vid. meas *Inst. J. E. tom.* 3. §. 978. *& seq.*

Objectum dominii. §. 684. Objectum dominii sunt omnes res sublunares, quæ sub dominio hominis cadere possunt. Nam omnes hæ natura sua sunt homine inferiores, & ad illius commodum ordinatæ. Ergo de illis libere disponere, adeoque dominium habere potest (§. 667.).

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo*. Homo igitur est dominus famæ suæ, utpote quam proprio labore acquirere, ablatam in judicio repetere, & satisfactionem postulare potest. 2*do*. Unus homo cadere potest sub dominium alterius hominis; servitus enim nec jure naturali prohibetur, quia homo habet dominium utile sui corporis: nec jure Divino, uti patet tum ex Veteri Testamento, *Exod.* 21. tum ex Novo, 1. *ad Cor.* 2. nec jure humano, uti patet ex variis locis Juris etiam Canonici. Servitus autem introducta fuit jure gentium; sed nunc ex jure novo nulla servitus inter Christianos admittitur, exceptis regionibus Americanis, ubi Americani servos habent, & jure retorsionis etiam barbaros Christiani servos faciunt. 3*tio*. Servitus acquiritur vel titulo nativitatis, dum quis nascitur ex matre serva, licet patre libero: vel jure belli: vel justa condemnatione, vel emptione. 4*to*. Servis, seu mancipiis ex emptione, vel matre serva, vel ex justa sententia, non licet fugere, quia illi sunt de rebus domini; hi vero tenentur parere justæ sententiæ. Servis vero, qui ad peccatum sollicitantur, vel quibus dominus mortem intentat, aut necessaria vitæ denegat, aut in bello justo captis, licet fugere, non tamen dominis detinentibus, aut persequentibus vim inferre; quia tum servitus, tum fuga ad suos jure gentium introducta fuit. 5*to*. Jus dominii in servos extendit se ad omnes eorum operas, & fructus, ita ut, quidquid servus acquirit, domino suo acquirat, nisi aliter conventum fuerit:

potestatem tamen vitæ & necis in servos dominus non habet: *Inst. de his, qui &c.* 6*to*. Homo est dominus bonorum spiritualium tam externorum, uti sunt jurisdictio spiritualis, Episcopatus, jura Beneficiorum, scientiæ &c. quam internorum, uti gratiæ, virtutum &c. quia hæc acquirit sua industria, vel dispositive, vel meritorie. 7*mo*. Homo e contra non est dominus vitæ suæ, & membrorum, sed tantum custos, & usuarius, & solus Deus est Dominus, *Sap.* 16. quia vita ceu fundamentum dominii est prior omni dominio, nec illam propria industria acquirere vel relinquere possumus. 8*vo*. Nec Princeps, nec respublica habet dominium directum in vitam, & membra civium, sed indirectum tantum, in quantum quorumdam vita est bono publico nociva. 9*no*. Quando fama alicujus est necessaria proximo, non potest libere de ea disponere, vel eam negligere, uti Prælatus ad gubernandos subditos &c. sed neglectus famæ est contra justitiam. Secus vero diffamare se, vel famam negligere sine rationabili causa, est tantum peccatum prodigalitatis.

§. 685. 1. Subjectum dominii capax est omnis, & sola natura intellectualis, quia omni, & soli naturæ intellectuali competit fundamentum dominii, scilicet intellectus, & voluntas, per quæ habet potestatem disponendi de suis actibus, & per actus de rebus externis (§. 677.). *Subjectum dominii.*

2. Etiam peccatores, & Infideles sunt capaces dominii. Sic Concilium Constantiense damnavit hanc propositionem Wicleffi: *Nullus est Dominus civilis, nullus est Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.* Et 1. *Petr.* 2. dicitur: *Subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis, & modestis, sed etiam dyscolis.* Item S. Scriptura pro veris dominis agnoscit Principes Infideles, uti Pharaonem &c. & Reges peccatores, uti Salomonem, & Achabum. Deinde nec Infidelitas, nec peccatum privat hominem libero arbitrio, quod est fundamentum dominii (§. 677.). Ergo peccatores, & Infideles sunt illius capaces.

3. Item parvuli, & amentes sunt capaces dominii. Nam *ad Gal.* 4. *v.* 1. dicitur: *Quanto tempore hæres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium.* Deinde licet ad actualem usum dominii requiratur usus rationis, non tamen requiritur ad dominium habituale, quod immediate fundatur in potentiis; alias dormiens, vel ebrius dominium amitteret. Denique parvulis, & amentibus injuriam facit, qui eorum bona rapit, quæ nec ad Principem, nec ad rempublicam, nec ad curatores spectant. Ergo sunt eorum domini.

Schol. Igitur prætet Deum, & Angelos solus homo est capax dominii: Verum specialis difficultas occurrit circa nonnulla subjecta particularia, scilicet Clericos, Religiosos, filiosfamilias, maritos, & uxores, an & quale dominium habeant: quia tamen hic nodus plura adhuc dicenda præsupponit, eum suo loco aptius dissolvemus; & nunc ad modos acquirendi dominium progredimur.

Divisio rerum est justa & conveniens.

§. 686. Modus acquirendi dominium sibi soli proprium, divisionem rerum præsupponit. Hanc divisionem rerum & dominiorum contra Wicleflum docentem, omnia bona temporalia adhuc esse communia, dicimus 1. esse justam, quia jam in Veteri Testamento Patriarchæ multa dicuntur possedisse divisim, nec tamen amici Dei esse desierunt: & ideo merito damnati sunt hæretici, *Apostolici* dicti, qui negabant, salvari quemquam posse, nisi omnibus divitiis, & dominiis renuntiaret.

2. Hæc divisio est conveniens; nam per eam in statu naturæ lapsæ paci, & concordiæ consultum fuit: si enim Abraham, & Loth viri justi nequibant habitare communiter, eo quod substantia eorum multa foret, & quasi indivisa, quid de aliis minus piis futurum? Quot bella, & lites? dum unusquisqne rem communem in usu suam facere vellet. Deinde per divisionem res melius tractantur, & conservantur, cum quivis de proprio magis, quam de communi sit sollicitus.

3. Hæc divisio facta est jure gentium: non enim facta est jure naturæ, quod eam nec præcipit, nec ad eam ut simpliciter necessariam, sed tantum ut convenientem inclinat. Nec est facta jure Divino positivo, quod nec ex S. Scriptura, nec ex Traditione colligitur. Ergo jure gentium, quatenus homines attenta naturæ corruptione cognoscentes gravia incommoda ex communitate bonorum orta, divisionem tamquam vitæ sociali magis convenientem communi consensu saltem tacito introduxerunt. Cum vero hæc incommoda in statu Religioso non sint timenda, & iis per curam Superiorum, & obedientiam subditorum satis sit provisum, commune bonorum dominium merito in eo retinetur.

4. Divisio rerum jam ante Diluvium facta fuit. Nam *Gen.* 4. Abel obtulit *de primogenitis gregis* NB. *sui*. Major divisio facta fuit post Diluvium, ubi *Gen.* 10. dicitur filius Heber vocatus esse Phaleg, quia in diebus ejus *divisa est terra*, ibique describuntur termini habitationis filiorum Noe cum posteris eorum. Unde S. Epiphanius *hæresi* 66. tradit, Noe divisisse terram filiis suis, ita ut Sem Asiam, Cham Africam, Japhet Europam obtinuerit. Quoad minores portiones, nepotes eorum occuparunt loca sibi magis commoda, quæ tunc

nullius erant. Denique vel auctoritate Principum, vel inventione, vel contractibus portiones magis particulares factæ fuerunt.

Schol. 1. Dices I. Divisio rerum est contra jus naturæ, quo omnia sunt communia. *Resp.* Jure naturæ tantum permittente, non vero præcipiente omnia sunt communia. II. SS. PP. dicunt, per iniquitatem factam esse divisionem rerum, & divites non debere dicere: hoc est meum. *Resp.* Volunt occasione iniquitatis, ut evitetur, factam esse divisionem, & divites ad eleemosynas hortantur. III. Ante divisionem quilibet habebat jus utendi omnibus rebus, quo jure per divisionem privatus est: ergo est iniqua. *Resp.* Privatus est exigente bono communi, quæ jactura compensatur per appropriationem, & usum partis concessæ. *Solvuntur objectiones.*

Schol. 2. In divisione rerum quædam res *communes* manserunt, uti aer, imber &c. quædam res integris communitatibus datæ fuerunt, dictæ res *publicæ*, uti theatra: quædam res *nullius* manserunt, uti feræ: quædam factæ sunt *singulares*. Porro facta hac rerum divisione, videndum modo est, quomodo earum dominium acquiratur. *Res quotuplices?*

§. 687. Igitur ad acquisitionem dominii sive pleni sive semipleni ordinarie requiritur titulus, simul & traditio: *l.* 31. *ff. de acq. rer. dom.* *Ad acquirendum dominium in genere requiritur titulus & traditio.*

Schol. Titulus est ratio fundandi dominium. Alius est titulus *verus*, seu vera causa acquirendi dominium: alius est *præsumptus*, qui pro se bonam fidem habet. Porro dictum est, ordinarie requiri titulum, & traditionem: nam subinde solus titulus sine traditione sufficit, uti in donatione, venditione &c. uti infra patebit. Vid. *Inst. J. E. tom.* 3. §. 955. *Titulus quid?*

§. 688. Modi acquirendi rerum dominia speciales, varii sunt, qui *tit.* 1. *Inst. de rer. div.* recensentur. Præsertim vero acquiritur dominium rerum, 1. Occupatione. 2. Accessione. 3. Per Præscriptionem. 4. Per Contractum dominii translativum. *Occupatio* est rei vacantis, seu nullius, corporalis apprehensio, cum animo eam habendi ut suam. *Modi acquirendi dominium.* *Occupatio quid?*

Schol. Res vacantes proprie sunt illæ, quæ necdum ab ullo sunt occupatæ: unde etiam *res nullius* vocantur: si vero habuerunt aliquando dominum, modo tamen eum amiserunt, vocantur *res derelictæ*. Res vacantes & derelictæ occupantur, vel per *Venationem*, quæ est occupatio ferorum animalium terrestrium in naturali libertate existentium: vel per *Piscationem*, vel per *Aucupium*: quorum illa animalia aquatilia, hoc volatilia occupat: vel per *Inventionem*: res autem inventæ, *Quotuplex?* *Venatio.* *Piscatio.* *Aucupium.* *Inventio.*

sunt triplicis generis: aliæ nunquam dominum habuerunt; uti insula in mari nata, gemmæ, & lapilli in maris litore: aliæ dominum habuerunt, nunc autem eo carent, quia pro *derelictis* habentur; uti merces in mare projectæ sine animo & spe recuperandi: *l. Si jactum, ff. de furtis*. Item *Thesaurus*, qui §. *Thesauros, Inst. de rer. div.* definitur: Vetus depositio pecuniæ, vel similis rei, ut de ejus depositione, vel dominio nulla cognitio, aut memoria extet: aliæ res inventæ sunt, quorum dominus, etsi non procul abesse credatur, tamen inculpabiliter ignoratur, quæ dicuntur *bona incerta;* uti loculus argento plenus in via repertus.

Thesaurus.

Bona incerta.

Res vacantes fiunt primo occupantis.

§. 689. Res vacantes, & derelictæ fiunt primo occupantis. De rebus animatis vacantibus, constat ex *l. 1. ff. de acq. rer. dom.* De rebus vacantibus inanimatis, patet ex *l. 3. ff. de rer. div.*

Resolvuntur casus de feris, venatione &c.

Coroll. Pract. I. 1mo. Animalia ex natura sua mansueta, uti canes &c. licet longius a conspectu domini sui fugerint: item emortuorum animalium pelles, non sunt res nullius, adeoque ad proprios dominos pertinent: *l. Pomponius. famil. herciscundæ*. *2do.* Animalia ex natura sua fera, cicurata, uti cervi, columbæ &c. ad proprium dominum spectant, si consuetudinem ad eum revertendi retineant, vel custodia ejus detineantur; imo arte vel fraude hujusmodi animalia ad se allicere, species furti est, & ad restitutionem obligat. Si vero reverti desierint, ad naturalem feritatem rediisse censentur, & fiunt primo occupantis. Quod idem dic de examine apum. *3tio.* Feræ, quæ cicurari non possunt, uti apri, pisces, & varia avium genera, acquiruntur per occupationem, earumque dominium tamdiu quis retinet, quamdiu in ejus custodia detinentur; uti apri in in vivariis, pisces in lacubus, aves in caveis: postquam vero in naturalem libertatem se receperunt, ita ut difficilis sit eorum consecutio, primo occupanti cedunt, nisi loci consuetudo aliter ferat: *Gloss. in §. Singulorum. Inst. de rer. div.* Quod si vero feræ in custodia magnæ vastitatis, magis natura loci, quam hominum industria constituta, conclusæ contineantur, uti cervi in saltibus, pisces in rivis, ita ut earum captura sit valde difficilis, & dubia, manent in naturali libertate, & ad nullius dominium spectant: *l. 3. §. item ff. de sequi. poss.* Hinc qui has feras per injuriam extrahit, proprie furtum non committit, sed injustum damnum, ad cujus compensationem tenetur. *4to.* Si fera ab uno tale vulnus accepisset, ut certo constaret, percussoris manum effugere non posse, illi tradenda est: si dubium sit, pro rata dubii inter vulnerantem & capientem dividi

debet. 5*to*. Venatio ferarum ex duplici capite illicita fit. 1. Si Princeps justo titulo tale jus acquisivit. 2. Si Princeps a tempore immemoriali jus venandi in locis publicis sibi vindicavit; tunc enim alii injuriam illi inferunt, & puniri possunt, qui contra ejus decretum venari præsumunt: prima tamen vice mitiori pœna affici debent: si sæpius repetant, graviori: Iniquus tamen venator in foro conscientiæ non tenetur captas feras ante sententiam Judicis restituere, quia earum tamquam nullius per occupationem dominium acquisivit: peccat tamen graviter, vel leviter, pro ratione periculi, cui se exponit, & damni juri Principis illati, ad cujus reparationem tenetur, nisi sit leve in ordine ad jus venandi, ubi ordinarie Princeps pœna transgressori indicta contentus est. Idem dicendum de captura piscium in fluminibus. 6*to*. Si Princeps lege lata prohibeat, ne quis in locis publicis, vel sibi propriis venetur, nullo interveniente pacto subditorum, tenetur ad cavenda damna a feris illata, & ad eorum compensationem tenetur. Si vero per liberum populi consensum, aut renuntiationem jus venandi accepit, sive si illud ante distributionem terræ in subditos sibi reservavit, ex justitia ad præcavenda damna, & illata per feras compensanda non tenetur, nisi fotent immodica, vel constet, populum hoc jus cessisse ea lege, ut damna præcaveat, & resarciat.

Coroll. Pract. II. 1*mo*. Thesaurus in proprio fundo repertus ad inventorem spectat: si vero in alieno fundo, v. g. a mercenario, reperiatur, partim ad inventorem, partim ad dominum fundi spectat: si vero in alieno fundo de industria non sine injuria domini reperiatur, totus ad dominum fundi spectat; quia tamen hæc lex est pœnalis, quoad dimidiam partem ante sententiam judicis non obligat. Si sciens, in alieno agro thesaurum latere, eum communi pretio emat, nullam facit domino injuriam, & dominus thesauri inventi efficitur, quia non censetur fructus fundi, nisi eruatur. Thesaurus repertus in loco publico, ad nullius speciale dominium spectante, licet spectet ad dominium jurisdictionis alicujus Principis, vel administrationem Ecclesiæ, totus est inventoris: §. *Thesaurus*, *Inst. de rer. div.* putant tamen nonnulli, partim ad inventorem, partim ad Principem vel Ecclesiam spectare. 2*do*. Si rem pro derelicta a domino habitam quis occupaverit, statim ejus dominus efficitur. Pro derelicto autem habetur, quod dominus ea mente abjecit, ut in numero rerum suarum esse nolit: unde bona naufragantium vi tempestatis in mare projecta, vel levandæ navis causa: item quæ per

Resolvuntur casus de thesauro.

De rebus derelictis.

eluvionem abripiuntur, non sunt bona derelicta, sed domino restituenda; quæ si quis ex mari expiscetur, non quidem retinere, pretium tamen laboris, & periculi repetere, vel nisi solvatur, de re recuperata retinere potest. 3*tio.* Res inventæ, quarum dominus inculpabiliter ignoratur, si earum dominus post diligentem inquisitionem non compareat, juxta multos, ob præsumptam voluntatem domini, pauperibus erogandæ, vel ad pium usum applicandæ sunt; quod etiam præscribit Catechismumis Romanus *par.* 3. S. Thomas 2. 2. *q.* 62. *a* 5. *ad* 3. Alii vero valde probabiliter dicunt, esse inventoris, quia pro derelictis habentur. Prudentis vero viri arbitrio determinandum est, quanto tempore inventor expectare debeat, donec rem inventam in suos usus convertere possit, v. g. promulgatione in vicinis Ecclesiis facta, in rebus majoris momenti post unum, & alterum annum; in rebus levibus post unum, & alterum mensem. Quod si vero post alienationem, & absumptionem bona fide factam dominus compareat, nihil ipsi restituendum est, nisi in quantum quis locupletior factus fuit, nec pauperes quid restituere deberent, nisi res in specie extet, vel locupletiores facti sint. 4*to.* Bona vacantia, quorum dominus sine testamento decessit, nullo vel incognito hærede, qui ab intestato succedat, ad fiscum devolvuntur: *l.* 1. *c. de bon. vac.* Si vero peregrinus, vel hospes, cujus hæredes ignorantur, alicubi intestatus decedat, ejus bona ab Episcopo loci in pias causas erogari debent: *Authent. Omnes, c. Communia, de Successrion.*

Accessio quid? §. 690. Alter modus acquirendi dominium est *Accessio*, quæ est jus, quo res aliqua fit nostra, quia rei nostræ tamquam præsuppositæ, & principaliori accedit.

Quotuplex? *Schol.* Accessio naturalis fit 1. per *Nativitatem*: sic dominus pecorum fit dominus fœtuum, dominus fundi fit dominus arborum, quæ in illo crescunt; nam accessorium sequitur principale, per *reg.* 42. *in* 6. §. *Item ea, Inst. de rer. divis.* 2*do.* Fit per *Alluvionem*, quæ est incrementum ex eo, quod uni prædio alluente flumine demitur, & alteri adjicitur: si hoc fiat, quasi insensibiliter, dicitur *alluvio latens*, & spectat ad eum, cujus fundo adjicitur: si vero avulsio fiat per manifestum fluminis impetum, dicitur *incrementum patens*; hinc si partem notabilem vis fluvii de tuo fundo subtraxerit, manet tua: si vero fundo alieno adhæserit, & arbores, quas secum traxit, in eo radices egerint, ex eo tempore censetur alieno fundo acquisita. Insula vero in medio fluminis orta communis est prædia in ripa possidentibus, pro modo latitudinis fundi eorum; si non sit

in medio, prædio propinquiori accedit: si flumen alveum suum derelinquit, fit eorum, quorum prædia adjacent, pro modo latitudinis eorum; §. *Præterea*, *Inst. eod.* 3tio. Accessio industrialis fit per *Plantationem*, & *Implantationem*: ubi planta sequitur solum, si fixerit in eo radices, & si bona fide in alieno fundo plantata sit, peti potest ejus æstimatio: si arbor in tuo fundo agat radices in alieno, utrique fit communis: §. *Si Tit. Inst. eod.* ubi tamen hodie potissimum ad ramos propendentes ratione divisionis fructuum &c. attenditur. Sata etiam in solo alieno, domino soli cedunt, ita tamen, ut in bona fide æstimatio rei reddenda sit: ædificium etiam in fundo alieno domino fundi cedit, præstito tamen in bona fide pretio materiæ, & impensarum: §. *Cum in suo*, *Inst. eod.* 4to. Per *Scripturam*, & *Pictionem*, & *Intexturam*: ubi gemma cedit annulo, tela picturæ, si sit pretiosa, & charta Scripturæ; refuso tamen eorum pretio, & gemma exclusa: §. *Si tamen*, *Inst. eod.* 5to. Per *Specificationem*, quando ex aliena materia nova quasi species fit, v. g. ex auro alieno scyphus; quæ si in priorem rudem materiam reduci possit, dominus materiæ fit dominus novæ speciei; si reduci non possit, cedit specificanti: refundi tamen utrobique debet damnum pro rata, si bona fide factum fuerit; in mala enim fide omnia perduntur. Si materia communis utrique fuerit, cedit specificanti, damno alteri refuso; §. *Cum ex aliena*, *Inst. eod.* 6to. Per *Confusionem*: si duæ materiæ fluidæ ex voluntate dominorum, vel casu confundantur, totum corpus ipsis commune efficitur: si vero uno, volente, & altero nolente, aut ignorante materia utriusque confundatur, totum est illius, cujus est principale, cum obligatione reddendi æstimationem rei alienæ. 7mo. Per *Commixtionem*: si duo solida v. g. frumenta ex voluntate dominorum commisceantur, massa fit communis: si secus, invito suum pro rata refundi debet: §. *Quod si frumentum*, *Inst. eod.* Nummi soluti commixti propriis, ita ut discerni non possint, transeunt in dominium accipientis, sive bona sive mala fide dati fuerint; sic tamen ut domino competat actio furti contra furem: *l. Si alieni ff. de Solut.*

§. 691. Tertius modus acquirendi dominium est per *Præscriptionem*, quæ est acquisitio dominii per possessionem, bona fide cum debito titulo & tempore legitimo continuatam. Differt ab Usucapione, sicut effectus a causa: *Usucapio* enim juxta *l. 3. ff. de usurp. & usucap.* est abjectio dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti. Hinc fere pro eodem accipiuntur. *Præscriptio quid?*

Requisita ad Præscriptionem. *Schol.* Conditiones ad legitimam Præscriptionem requisitæ sunt: 1*mo.* *Res apta præscribi*, quæ a jure non prohibetur. 2*do.* *Bona fides*, quæ est credulitas, qua quis sibi rationabiliter persuadet, rem, quam possidere incipit, esse suam, aut saltem nescit esse alienam (*Reg.* 2. *jur. in* 6.). 3*tio.* *Titulus* (*l.* 24. *c. de rei vind.*), qui vel est *verus*, & nullo substantiali vitio laborat: vel *coloratus*, & *apparens*, qui occulta nullitate laborat, v. g. si a Titio emas rem, putans esse Titii, cum sit Caji: vel *existimatus*, qui prudenter creditur intervenisse, & tamen non intervenit, v. g. si quis ex hæreditate rem possideat, quæ a patre empta dicitur; cum tamen empta non sit: vel *præsumptus*, quando ne quidem allegari potest certus titulus, sed tantum præsumitur intervenisse ob longitudinem temporis. 4*to.* *Possessio* (*Reg.* 3. *Jur. in* 6.), quæ vel est possessio *facti*, qua insistitur rei, præscindendo an juste, vel injuste: vel *juris*, qua juste rei insistitur. Possessio facti alia est *naturalis*, qua quis corpore & animo insistit rei: alia *civilis*, qua solo animo res tenetur, licet alter insistat re, & facto. 5*to.* *Tempus* a lege definitum: hoc vel est *breve*, quod est infra 10. annos: vel *longum*, quod inter præsentes habitantes in eodem territorio est saltem 10. annorum, inter absentes 20. annorum: vel *longissimum*, quod est saltem 30. annorum: vel *immemoriale*, cujus nescitur initium.

Præscriptio dominium transfert. §. 692. Præscriptio transfert dominium, non solum in foro externo, ita ut completa præscriptione repetenti rem suam negetur actio, id est, non audiatur in judicio; sed etiam in foro conscientiæ, ita ut ille, qui legitime præscripsit, & postea advertit, rem fuisse alienam, non teneatur illam priori domino restituere. Nam 1*mo.* dominium, quod præscriptione acquiritur, approbat Jus civile, *l.* 1. *ff. de Usuc.* & Jus Canonicum, *c. Ad aures*, *de Præscript.* 2*do.* Dominium, quod quis præscriptione acquirit, transfertur in eum auctoritate reipublicæ, & Principum, per leges ab illis latas, & quidem juste; nam respublica privatis sua bona auferre potest, si bonum commune, & pax civium hoc exigit, & viri doctrina & pietate insignes hoc necessarium esse judicant, tum ut puniatur hominum res suas non custodientium socordia; tum ut tollatur incertitudo dominiorum alias futura, si res suas ab aliis diu bona fide possessas repetere liceret; tum ut litibus sæpe injustis, & frivolis ob instrumenta noviter reperta finis ponatur. Ergo præscriptio est justa in foro conscientiæ.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Dices I. Sine culpa nemo re sua privari, nec unus cum alterius damno locupletari debet, quod fit in

præscriptione. *Resp.* Sine culpa nemo re sua privari debet, nisi causa publica subsit: nec debet quis locupletari cum damno alterius, si damnum ex injuria privata auctoritate inferatur; secus, si quis justæ legis beneficio utatur. II. S. Augustinus, *cau.* 33. q. 5. c. 4. ait: *Si nunquam tenuisses ejus assensum, numerus te nullus defendisset annorum*. Et S. Raymundus ait: *Consulerem ei (qui aliquid bona fide præscripsit,) ut restitueret, saltem propter ambiguum duplicitatis: si nollet, non auderem sibi dare securitatem, quod sit in statu salvandorum*. *Resp.* S. Augustinus loquitur de mutua conjugum in corpora potestate, quæ semper perseverat, nisi uterque in separationem a toro consenserit. S. Raymundus ipse fatetur, S. Thomam, & omnes post eum Theologos sibi esse contrarios, quos & nos tuto sequimur. III. Si Judex secundum allegata, & probata alicui quid adjudicat, quod certo scit, ad se non spectare, debet tamen restituere: ergo etiam finita præscriptione debet restituere, quod certo novit ad alium spectare, maxime quia tunc bona fides cessat. *Resp.* Disparitas est, quod Judex per sententiam non transferat dominium, sed tantum declaret, ad quem secundum allegata, & probata pertineat; secus fit in præscriptione: deinde illa sententia nititur falsa præsumptione, quæ cedere debet veritati; secus vero præscriptio: deinde in dato casu non cessat bona fides, quia potest quis judicare, rem esse suam beneficio legis.

Coroll. Pract. 1mo. Præscribi non possunt res sacræ, Monasteria, Ecclesiæ, Calices, jura spiritualia, v. g. jus cognoscendi causas Ecclesiasticas a laico: nec res communes, sive publicæ, ut forum, viæ, pontes &c. de quibus Juristæ. 2do. Possessor malæ fidei nullo unquam tempore præscribit, *c.* 2. *de præscript.* Bona fides debet durare toto tempore currentis præscriptionis, quæ interrumpitur, dum bona fides cessat, in quo jus civile a jure Canonico correctum fuit, *loc. cit.* & *c. Vigilanti, de præscript.* Si dubitans possessionem incipiat, bona fides nulla est; stante enim dubio, nequit prudenter judicare, rem esse suam: imo qui de re jam bona fide possessa dubitare incipit, tenetur inquirere: si dubium vincere non possit, licite se resolvit ad eam detinendam, quia melior est conditio possidentis. Fides autem requisita debet esse theologice, & juridice bona, id est, non solum debet esse sine peccato, sed etiam sine ignorantia juris; ignorantia tamen facti bonæ fidei non nocet, *l.* 4. *ff. de facti & juris ignorantia*. 3tio. Ad præscriptionem requiritur titulus saltem rationabiliter præsumptus. Et quidem ad præscriptionem brevis, vel longi *Resolvuntur casus.*

temporis 3. 10. vel 20. annorum, debet posse allegari, & probari titulus coloratus, vel existimatus: in præscriptione vero longissimi temporis 30. vel 40. annorum, regulariter ob diuturnitatem temporis titulus præsumitur, nisi jus commune præscribenti resistat: v. g. in Decimis contra Ecclesiam Parochialem, ubi præter possessionem 40. annorum, etiam titulus, vel tempus immemoriale probari debet. *4to.* Ad præscriptionem inchoandam requiritur possessio naturalis, & civilis: ad continuandam vero sufficit civilis, *l.* 1. *&* 6. *ff. de acquir. possess.* Item possessio debet esse propria, seu fieri nomine proprio, non alieno; unde qui detinent rem nomine alterius, uti depositarius, commodatarius, tutor &c. nunquam præscribunt. *5to.* Res mobiles privatorum, vel pertinentes ad Ecclesiam cum titulo, præscribuntur spatio trium annorum, tam inter præsentes, quam inter absentes: §. 1. *Inst. de Usuc.* sine titulo vero, requiruntur 30. anni *l. Sicut, c. de præscript.* 30. *ann.* Item ad res furtivas, quas aliquis bona fide a fure emit, & ad res immobiles vi occupatas, a bonæ fidei possessore præscribendas, 30. anni requiruntur: §. *Furtivæ, Inst. de Usucap.* Item res mobiles minorennium, nonnisi 30. annis præscribuntur. Res immobiles privatorum cum titulo, inter præsentes spatio 10. annorum, inter absentes spatio 20. annorum; sine titulo spatio 30. annorum præscribuntur: excipiuntur res immobiles a possessore malæ fidei ad aliquem per contractum translatæ, quæ domino ignorante ante 30. annos non præscribuntur. Bona mobilia & immobilia fisco jam incorporata, 30. vel 40. annis præscribuntur: adversus Ecclesiam Romanam, scilicet Lateranensem, & Summum Pontificem, 100. annis præscriptio absolvitur: *c. Illud, de præscript.* adversus Ecclesias inferiores, Hospitalia, causas pias, & civitates, spatio 40. annorum. Res pupillorum tantum, tempore immemoriali præscribuntur, *l.* 3. *c. de præscr.* 30. *an.* *6to.* Præscriptio dormit, quando inchoata ita cessat, ut finita causa, propter quam dormiebat, reviviscat, & posteriores anni computentur cum prioribus, non computatis iis, quibus dormiebat: dormit autem præscriptio tempore belli, & pestis, ubi jus non dicitur, & homines alio fugiunt: quando is, contra quem præscribitur, agere nequit: & quando Ecclesia caret rectore, vel habet impotentem. Præscriptio interrumpitur, quando ita cessat, ut, si reviviscat, posteriores anni non continuentur cum prioribus; quod fit, quando cessat bona fides, vel possessio aufertur: item per interpellationem juridicam, protestationem, & litis contestationem. *7mo.* Contra Præscriptionem datur beneficium

restitutionis in integrum ad rem suam recuperandam, quod competit per quadriennium a die, quo quis agere potest; & competit minoribus usque ad annum ætatis 29num: Ecclesiis, *l. ult. c. de in integr. rest. c.* 1. *de rest. in int. in* 6. absentibus reipublicæ causa, & in hostium potestate detentis, *l.* 1. *ff. ex quibus caus.* & currentem contra se præscriptionem invincibiliter ignorantibus: Layman *l.* 3. *t.* 1. *c.* 8. *n.* 20. Vide meas *Inst. J. E. tom.* 3. §. 1047. *& seq.* ubi hæc materia fuse explicatur.

§. 693. Quartus modus acquirendi dominium est per Contractum. Porro *Contractus* in genere est duorum, vel plurium in idem consensus, liber & legitimus, signo sensibili manifestatus, quo se invicem, vel saltem unus se alteri obligat ad aliquid dandum, vel agendum. *Contractus quid?*

Schol. Contractus late sumitur pro quolibet pacto, aut conventione, sive inde oriatur obligatio, sive non; & definitur: duorum, pluriumve in idem placitum consensus. Quod si pariat obligationem, dicitur *Pactum stricte tale*, quod ex se obligat in conscientia, sicut contractus; differt tamen in eo, quod contractus pariat actionem civilem; pacto vero tantum conceditur actio prætoria, vel exceptio, quod aliquis non debeat illi solvere 100. florenos debitos, qui sibi centum se daturum promisit. Contractus generatim dividitur, 1. in *expressum*, & *explicitum*, qui fit expressa partium conventione; & *implicitum*, & *tacitum*, qui fit implicite per juris dispositionem, qualis est tutela, & aliud quodvis officium. 2. Contractus expressus alius est *nudus*, qui fit absque confirmatione juris civilis, adeoque actionem in judicio non tribuit: alius est *vestitus*, qui jure confirmatus actionem tribuit. 3. Contractus vestitus alius est *bonæ fidei*, in quo judex potest multa decernere ex æquo & bono, licet verbis expressa non fuerint, uti emptio, locatio: alius est *stricti juris*, in quo judex alligatur ad verba contrahentium, uti liberalis promissio &c. 4. Contractus alius est *nominatus*, qui proprium nomen in jure habet, uti emptio, locatio &c. alius est *innominatus*, qui caret nomine determinato, quales sunt hi quatuor: *do*, *ut des: do*, *ut facias: facio*, *ut des: facio*, *ut facias*. 5. Contractus nominatus vel in utilitatem unius solum contrahentis accipientis, vel dantis cedit, in quo nihil ab altero rependitur loco ejus, quod datur, & qui in uno tantum obligationem parit, & vocatur *gratuitus*; uti Promissio, Donatio, Commodatum, Precarium, Depositum, quo etiam Testamentum velut Donatio referri potest: vel Contractus nominatus in utilitatem utriusque contrahentis cedit, in quo loco ejus, quod datur, reddi & præstari aliquid debet, *Quotuplex?*

adeoque ultro citroque obligatio oritur, & dicitur Contractus *onerosus;* uti Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, Census, Cambium, Contractus Societatis, Emphyteusis, Feudum, Libellus, Assecuratio, Mutuum, Hypotheca; Transactio, Ludus, Sponsio. Nos primo de Contractibus gratuitis, deinde de lucrativis agemus, priusquam tamen requisita ad validum Contractum in genere explicaverimus.

Ad contractum requiritur consensus internus liber, manifestatus.

§. 694. Igitur ad validum in foro conscientiæ Contractum requiritur primo: Consensus internus, & liber ab inadvertentia, & ignorantia, externe manifestatus. 1mo. Consensum internum requiri, patet ex *l.* 3. *ff. de oblig. Non satis est dantis esse nummos, & fieri accipientis; ut obligatio nascatur; sed etiam hoc animo dari & accipi; ut obligatio constituatur.* Ratio est, quia ad contractum requiritur duarum vel plurium voluntatum conventio (§. 693.). Sed ubi deest consensus internus, nulla est voluntatum conventio. Ergo requiritur consensus internus. 2do. Quando deest substantialis in rem consensus, contractus non est validus. Sed hic deest, quando non est liber ab inadvertentia, & ignorantia. Ergo ab his liber esse debet. 3tio. Contractus est actus commercii humani. Sed ad hoc requiritur, ut signo externo manifestetur. Ergo debet esse manifestatus.

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1mo. Non sufficit ad valorem contractus consensus in sola verba, sed requiritur consensus in ipsum contractum, ita ut contractus verbo tenus sine intentione se obligandi in foro conscientiæ nullus sit, licet in foro externo validus præsumatur. 2do. Contractus in ebrietate, & amentia initus non valet, ex defectu usu rationis, nisi fiat in lucidis intervallis. 3tio. Error, vel dolus circa substantiam rei irritat contractum, ob defectum consensus: v. g. si quis aurichalcum emat pro auro. Valet vero contractus, si quis erraverit circa qualitates impulsivas, etsi error sit antecedens, vel proveniat ab altero contrahente, vel ab aliquo tertio: v. g. si quis emerit equum decennem, quem putavit esse quinquennem, nisi qualitas teneat se ex parte motivi, vel materiæ primario intentæ. 4to. Nullus metus intrinsecus ortus a causa naturali, v. g. morbo, tempestate &c. nec metus extrinsecus a causa libera juste incussus invalidat contractum, nec facit eum rescindibilem, quia manet voluntarium simpliciter (§. 425.), nec ulla adest injustitia. Metus vero gravis vehementer conturbans, nec facile superabilis injuste ab extrinseco incussus, ordinarie quidem contractum non invalidat, facit tamen ob injuriam illatam rescindibilem: excepto contractu

Matrimoniali, Professione Religiosa, promissione & traditione de rebus Ecclesiæ, Absolutione a censuris, quæ ex metu injuste incusso facta, a jure sunt irritata. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 614. *& seq.*

§. 695. Secundo ad Contractum validum requiritur, ut fiat a persona habente rerum suarum administrationem. Illi enim soli contrahere possunt, qui dominium bonorum suorum in alios transferre possunt: sed qui non habent rerum suarum administrationem, uti filiifamilias, minores, pupilli, uxores, hoc non possunt: ergo nec valide contrahere possunt. *Persona habilis ad contrahendum.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Filiusfamilias pubes, aut pubertati proximus, obligatur tum naturaliter, tum civiliter ex omni contractu, qui non cedit in præjudicium patris, *l.* 58. *ff. de action.* Hinc potest contrahere de bonis suis castrensibus, quæ ex officio suo accipit: non vero de bonis profectitiis, quæ ex rebus patris, negotiatione, opera, vel industria sua lucratur: nec de bonis adventitiis, quæ filio aliunde per donationem, legatum, vel fortunam obveniunt, quia priorum dominium, posteriorum administratio & ususfructus ad patrem spectat. 2*do.* Pupillus, aut minor 25. annis contrahens, etiam cum auctoritate tutoris, aut curatoris, nec civiliter, nec naturaliter obligatur, circa alienationem suorum bonorum immobilium, aut mobilium pretiosorum, quæ servando servari possunt, nisi decretum judicis accedat, *l. Si prædia, ff. de rebus earum:* si vero de aliis rebus contrahat, tunc obligatur, *l. Impuberes, ff. de cons. & auctor. tutor.* Item pupillus pubes & minorennis sine consensu tutoris & curatoris in suum commodum, non vero in damnum contrahere potest: *Inst. Quibus alienare licet.* Unde celebrato emptionis contractu, pupillus sine auctoritate tutoris emens, non potest actione civili compelli invitus ad solvendum pretium, licet si contractui stare velit, actione civili venditorem ad tradendam sibi mercem pro constituto pretio, cogere possit. Eodem modo, quod pupillus vel minor habens curatorem ludendo vel alio contractu amisit, solvere non tenetur, sed exceptione legis se defendere potest, nisi se soluturum jurasset; id tamen quod solvit, creditor tuta conscientia retinere potest, donec per beneficium legis ab eo repetatur, quia manet obligatio naturalis, licet ob exceptionem legis aliquo modo inefficax maneat, qua fit, ut pupillus vel minor nec in foro conscientiæ solvere teneatur, nisi quatenus ditior factus est. 3*tio.* Denique etiam uxor de bonis communibus contrahere nequit. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 604. *& seq.* *Resolvuntur casus.*

Debet contractus esse legitimus, circa materiam honestam & possibilem.

§. 696. Tertio ad validum Contractum requiritur, ut sit legitimus, nec a lege prohibitus, & circa materiam honestam, & possibilem. Nam privati possunt apponere conditiones contractibus, sine quibus non valeant. Ergo etiam Lex hoc potest. Deinde de re inhonesta, & impossibili nequit adesse voluntas eam adimplendi. Ergo nec validus contractus iniri potest.

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1*mo.* Contractus de re intrinsece inhonesta, & lege Divina, aut humana prohibita, sunt invalidi, nec etiam per juramentum confirmantur, quod nequit esse vinculum iniquitatis: nec illi juramento firmantur, quos jus humanum non tantum irritat, sed etiam juramentum eis adjectum sine viribus esse statuit. An vero juramentum firmet illos contractus, qui a jure humano præsertim civili propter bonum privatum irritantur, non conveniunt Theologi. Confessarius potest in favorem pœnitentis resolvere, si sequentibus actibus juramentum adjectum sit: alienationi rerum dotalium, & donationum propter nuptias: pacto, quo filia renuntiat hæreditati paternæ: contractui minoris sine auctoritate tutoris: donationi omnium bonorum præsentium, & futurorum: donationi 500. solidos excedenti sine licentia judicis: promissioni non revocandi testamentum, vel certum hæredem instituendi: mutatio filiifamilias renuntianti S. C. Macedoniano. In his & similibus juramentis prudens Confessarius potest suadere relaxationem juramenti petendam; quod licet non firmet contractum, servandum tamen est, quoties servari potest, non quidem ex justitia, sed ex religione. Unde qui metu mortis aliquid jurato promisit latroni, petere debet vel relaxationem, vel solvere, vel a latrone, vel si ille dare nolit, ab Episcopo, *c.* 6. 18. 26. *de jurejur.* 2*do.* Contractus initus sub conditione de præsenti, vel præterito non suspenditur, sed statim valet: de futuro necessario cognito ut tali, non suspenditur; secus, si sit de futuro contingente, quo eveniente, contractus sine novo consensu fit absolutus: sub conditione impossibili est nullus: sub turpi non obligat, ne sit vinculum iniquitatis: conditione tamen turpi impleta, cum ob laborem, periculum, vel delectationem fit pretio æstimabilis, contrahens obligatur ad implendum promissum: sic contractus cum meretrice, turpi opere expleto, obligat promissorem in conscientia ad dandam pactam mercedem, quam meretrix retinere potest, quia solutio mercedis de se mala non est. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 606. *& seqq.* ubi etiam de restitutione in integrum agitur, §. 617.

Promissio quid?

§. 697. Explicata natura Contractus in genere, ad sin-

gulos Contractus accedimus, & quidem primo ad gratuitos. Inter hos primus est *Promissio*, quæ est liberalis, deliberata, & spontanea fidei obligatio facta homini de re licita, & possibili.

§. 698. Promissio *nuda* ordinarie, & per se obligat tantum ex sola fidelitate sub veniali. Quippe nuda promissio manet sub solo debito fidelitatis, juxta S. Thomam 2. 2. *q.* 88. *a.* 3. *ad* 1. Sed fidelitas de se tantum obligat sub veniali ad conformanda facta promissis, sicuti veracitas ad conformanda dicta menti. Ergo de se obligat solum sub veniali. *Promissio nuda sub veniali obligat.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Promissio *jurata*, chirographo firmata, & testibus munita, in materia gravi obligat sub mortali; quæ tamen materia ut gravis sit, quadruplo major esse debet, quam in furto, quia homines magis sunt inviti in re sua furto ablata, quam de non impleta promissione. 2*do.* Si promissor intendat, se in re notabili ex justitia graviter obligare, gravis est obligatio. 3*tio.* Promissor dubitans, an se graviter, vel leviter obligaverit, probabilius solum sub veniali obligatur, quia promittentes ordinarie non censentur aliter se obligare velle, quam sicut exigit natura promissionis liberalis, quæ obligatio est levis; hinc plurimæ promissiones a gravi obligatione excusantur. 4*to.* Promissio facta sine sufficienti deliberatione, non spontanea, metu injusto, vel fraude extorta (nisi juramento firmata sit), signis externis non manifestata, vel externa, sine animo se obligandi, & non acceptata, non obligat. 5*to.* Promissio cessat, si res fiat illicita, & promissario inutilis: item si mutuo consensu dissolvatur: si promissarius non stet suis promissis factis: si notabilis fiat promittentis, vel rei promissæ mutatio, ubi etiam jurata cessat. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 622. *& seqq.* *Resolvuntur casus.*

§. 699. Alter Contractus gratuitus est *Donatio*, quæ est rei propriæ collatio, nullo jure cogente, sed mere liberaliter alteri facta. *Donatio quid?*

Schol. Donatio 1. alia est mere *gratuita*, modo definita: alia *antidoralis*, quæ fit ob præstitum sibi beneficium. 2. Alia est *completa*, & *realis*, quam comitatur rei donatæ traditio: alia *incompleta*, & *verbalis*, quam traditio non comitatur; prior jus in re, posterior jus ad rem tribuit. 3. Donatio alia est *inter vivos*, qua vult aliquis se vivo rem esse absolute alterius: alia est *mortis causa*, qua quis sic donat, ut rem velit esse alterius, nonnisi post mortem suam.

§. 700. Donatio acceptata ab altero obligat in conscientia. Nam per donationem transfertur dominium rei donatæ in donatarium, eique post acceptationem jus & *Donatio obligat.*

actio contra donantem acquiritur (§. 699.). Ergo obligat in conscientia.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo*. Ante acceptationem donatio non parit obligationem, ideoque revocari potest, licet donans absolute se obligare voluerit. Donatio tamen præsenti & tacenti facta, censetur ab eo acceptata. 2*do*. Nemo potest donare, nisi qui habet rerum suarum perfectum dominium, de quibus libere disponere potest. 3*tio*. Donatio inter vivos regulariter revocari non potest, nisi ob ingratitudinem donatarii coram judice probatam: *l. fin. c. de revoc. donat*. Donationes vero ob ingratitudinem irrevocabiles sunt: donatio Ecclesiæ, vel pio loco facta, quia principaliter Deo fit: donatio remuneratoria: donatio facta filiæ in dotem: & si donator ingratitudinem sciens eam non revocet, censetur eam remittere, nec jus revocandi ad hæredem transit, nisi lis a defuncto intenta jam fuerit. Item donatio revocari potest, si donanti postea proles nascatur: *l. Si unquam, c. de revoc. donat.* nisi sit antidoralis, vel Ecclesiæ facta, quæ tantum revocatur usque ad legitimam liberis debitam, licet præstet totum reddere. Item revocatur, si sit inofficiosa lædendo liberorum legitimam. Juxta jus Romanum ultra 500. aureos non valet donatio: *l. pen. ff. de donat*. 4*to*. Donatio mortis causa revocari potest expresse, vel implicite, si res alteri donetur, si facta sit metu periculi mortis futuræ, & quis periculum evaserit, ubi tacite revocata censetur: si donatarius ante donantem moriatur. 5*to*. In dubio, an donatio sit inter vivos, an mortis causa, censetur esse inter vivos, quia est principalior: & si donator mortis causa promittat, se donationem non esse revocaturum, transit in donationem inter vivos. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 629. *& seqq.*

Commodatum quid? §. 701. Tertius Contractus gratuitus est *Commodatum*, quod est contractus gratuitus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis conceditur ad solum usum pro certo tempore: si concedatur pro tempore indeterminato, donec revocetur, vocatur *Precarium*.

Ejus obligatio. §. 702. Commodatarius tenetur in conscientia, 1. Rem numero, & qualitate eamdem restituere. 2. Eam ad solum usum sibi concessum impendere. Et 3. damnum ex morosa restitutione natum reparare.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo*. Commodatum non potest fieri in rebus usu consumptibilibus, v. g. pecunia, vino &c. nisi forte darentur ad solam ostentationem. 2*do*. Si commodatarius adhibeat rem ad usum sibi non concessum, & ipsa pereat, tenetur restituere in æquivalenti; item etiam tenetur ad præstandam culpam juridicam levissimam, id est, debet damnum resarcire, si in conser-

vanda re commodata eam diligentiam non adhibuerit, quam homines diligentissimi adhibere solent; & quidem juxta probabiliorem etiam in conscientia ante sententiam judicis, licet alii non improbabiliter putent, modo post sententiam eum teneri. 3*tio.* Commodatarius tenetur ad expensas ordinarias v. g. pabulum, & soleas equi reparandas; non vero ad expensas extraordinarias, v. g. curationem equi infirmi. Nec tenetur ad casum fortuitum, nisi sua mora causa sit, quod res commodata pereat, eo tempore apud dominum non peritura. 4*to.* Si quis alicui commodaret equum contagiosum, a quo equi commodatarii inficerentur, si vitium non aperuit, de illo damno commodatario dato reparando tenetur. 5*to.* Commodatarius in casu incendii proprias suas res commodatis pretiosiores salvare potest, relictis commodatis; secus, si hæ prætiosiores sint. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 640.

§. 703. Quartus Contractus gratuitus est *Depositum*, seu contractus, quo rei alienæ custodia gratis suscipitur. *Depositum quid?*

§. 704. Depositarius in conscientia tenetur, 1. Reddere depositum deponenti, si repetat. 2. Tenetur eamdem numero rem restituere. 3. Eam diligenter custodire. *Ejus obligatio.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Si res deposita sit furtiva, domino, non vero furi restitui debet, si de dominio certo constet; nam dominus rem suam ubique vindicare potest. 2*do.* Depositarius non potest re deposita uti, nisi bona fide, & prudenter putet, fore, ut deponenti non displiceat; maxime si sine deterioratione, vel destructione rei fieri possit, nisi tamen res arcæ inclusa fuerit. 3*tio.* Depositarius tenetur de culpa levissima, si ita conventum fuerit, si ultro deposito se obtulit; ubi singularem curam spondere censetur, nisi forte dicat, se nolle damnum præstare. Item Caupones, Nautæ, Stabularii, Molitores, circa res apud se depositas tenentur etiam ex culpa levissima juridica, nisi prius dixerint; ut deponentes rerum suarum curam agant, & hi consenserint: *l. Nauta*, *ff. de depos.* Opifices vero, v. g. Sartores, qui rem apud se depositam elaborare debent, cum potius sit locatio, tenentur tantum de culpa levi, seu illam diligentiam in ea custodienda adhibere, quam homines diligentes adhibere solent. 4*to.* Deponens tenetur aperire vitium rei, ex quo depositario damnum emergere potest. 5*to.* *Sequestrum* est res deposita controversa apud tertium, eo fine, ut post sententiam judicis vincenti tradatur. Vid. *Inst. J. E.* §. 653. *& seqq.* *Resolvuntur casus.*

§. 705. Ad Contractus gratuitos ultimo refertur *Testamentum*, quod est voluntatis nostræ justa sententia, de *Testamentum quid?*

eo, quod quis vult post mortem suam fieri, cum hæredis institutione.

Ejus species. *Schol.* 1. Quinque sunt species ultimæ voluntatis; scilicet Testamentum, Codicillus, Legatum, Fideicommissum, & Donatio mortis causa: de hac jam egimus (§. 699. 700. cum Schol. & Cor.): de reliquis in sequentibus agemus.

Quotuplex? *Schol.* 2. Testamentum aliud est *solemne*, quod habet omnes solemnitates a jure ad suum valorem requisitas: aliud est *privilegiatum*, cujus valor ab his solemnitatibus est independens. 2. Testamentum solemne, aliud est *scriptum* seu *clausum*, quod testator sua vel alterius manu scriptum, & clausum testibus offert. Aliud est *nuncupativum*, quo testator coram testibus voce articulata suam voluntatem declarat. 3. Testamentum privilegiatum vel est *militis*, quod miles facit, dum versatur in expeditione militari, non vero si tantum sit ptæsidiarius: vel Testamentum *inter liberos*, quod a patre, matre, vel alio ascendente in favorem liberorum conditur: vel Testamentum *coram Principe*, sive *ad acta* repositum, quod fit oblato Principi, vel judici libello, in quo ultima voluntas continetur: vel Testamentum *rusticorum*, quod fit ruri ab hominibus rusticanis: vel Testamentum *tempore pestis:* vel Testamentum *ad pias causas*, quod fit ad Dei, aut Sanctorum honorem, vel spiritualem animæ salutem.

Hæres quis & quotuplex? *Schol.* 3. Hæreditas est successio juridica in jus defuncti ratione propinquitatis, vel legitimæ institutionis. Unde 1. alius est *hæres ab intestato*, qui ratione propinquitatis succedit in bonis illius, qui nihil, vel invalide disposuit: alius est *ex Testamento*, qui ultima voluntate morientis instituitur ad succedendum in suis bonis. 2. Hæres ex Testamento alius est *universalis*, seu *ex asse*, qui in omnibus bonis: alius *particularis*, qui tantum in parte aliquota, tertia, vel quarta succedit. 3. Hæres, alius est *necessarius*, quem testatot tenetur instituere in parte legitima, nisi justam exhæredandi causam habeat: alius est *non necessarius*, quem testator non tenetur instituere etiam in portione legitima. *Executor Testamenti* est is, quem testator nominavit, ut Testamentum exequatur. Jura Testamentorum ex particularibus locorum consuetudinibus ut plurimum discenda sunt, ad quarum peritos Confessarius pœnitentes remittere debet. Generalia igitur hic solum traduntur. Plura satis fuse tractata videri possunt in *Inst. J. E. tom.* 2. §. 781. *& seqq.*

Requisita ad §. 706. 1. Ad Testamentum solemne scriptum, seu clau-

sum de jure civili requiruntur sequentia: 1. Directa institutio hæredis. 2. Septem testes; 3. & quidem legitimi, hoc est, qui a jure non prohibentur esse testes, uti fœminæ, pupilli, infames &c. 4. Rogati, ut excludatur omnis suspicio, & subornatio. 5. Horum testium subscriptio, & subsignatio, sicut etiam ipsius testatoris, vel si hoc non possit, octavus testis adhiberi, & se subscribere debet. 6. Unitas contextus, ut nimirum hæc omnia uno eodemque tempore continuato fiant. 7. Ut omnes testes simul præsentes sint, ipsumque testatorem videant & audiant. *Testamentum solemne.*

2. Ad Testamentum nuncupativum eædem ferme conditiones requiruntur, excepta scriptura Testamenti, subscriptione, & subsignatione: loco quorum requiritur, ut testator coram septem testibus simul præsentibus nuncupet, seu oretenus exprimat nomen hæredis, & quod post mortem velit fieri de bonis suis. Expedit tamen securitatis gratia, ut tale Testamentum a Notario in scriptum redigatur.

3. Porro Testamentum his juris solemnitatibus destitutum valet tamdiu in conscientia, quamdiu non irritatur, & rescinditur per sententiam judicis, si lis super eo mota fuerit, & ad judicium sæculare deferatur: quippe leges civiles irritantes Testamenta non solemnia resistunt illis tantum civiliter, tollendo actionem, & obligationem civilem, relicta tamen obligatione naturali, licet aliquantulum inefficaci, utpote quæ per exceptionem civilis constitutionis elidi potest, uti dictum fuit (§. 505. Schol. 2.).

Coroll. Pract. 1mo. Si Testamentum debitis solemnitatibus destitutum ad forum civile deferatur, judex debet illud pro nullo declarare, & hæreditatem adjudicare hæredi ab intestato, eumque liberum pronuntiare a legatis solvendis ex Testamento imperfecto, licet constet de contraria mente testatoris; quia judex secundum Leges judicare debet, secundum quas Testamentum nullum est. *2do.* Neque in foro conscientiæ hæres ab intestato tenetur relinquere hæreditatem, nec solvere legata, exceptis iis, quæ sunt ad pias causas, ex Testamento minus solemni; quia judicis sententia justa est, quæ eum a solutione etiam in foro conscientiæ liberat. *3tio.* Si hæres in Testamento sine debitis solemnitatibus facto institutus, vel legatarius rem sibi relictam sine vi, & fraude nactus sit, eam retinere potest, donec civili condictione indebiti ab eo repetatur; quia manet obligatio naturalis, quæ per se sufficiens est ad dominium transferendum. *4to.* Idem homo modo unius Testamenti debitis solemnitatibus destituti cassationem petere potest, ut *Resolvuntur casus.*

ipse ab intestato succedat; & deinde alterius Testamentis his solemnitatibus carentis hæreditatem, vel legatum sibi relictum capere & retinere potest, si nihil contra eum excipiatur; quia obligatio naturalis manet, licet minus efficax, quæ per exceptionem elidi potest. *5to.* Hæres in Testamento sine solemnitatibus, & legatarius institutus, vel fideicommissarius in eo denominatus, non possunt occulta compensatione uti, si hæreditas in foro externo hæredi ab intestato sit adjudicata; quia tenentur obedire justæ judicis sententiæ.

Requisita ad Testamentum privilegiatum. §. 707. Testamentum privilegiatum *militis* scriptum vel nuncuparivum duos tantum testes: *rusticorum*, quinque testes, si plures haberi nequeant, requirit: *l. fin. de Test.* Testamentum *inter liberos* valet, si illud totum pater propria manu scripserit, etsi nulla alia solemnitas adhibeatur: *Nov.* 107. *Tempore pestis* testes septem non congregati, sed separatim adhiberi possunt: *l.* 8. *c. de. Test.* Testamentum *ad acta* sufficit, coram Principe, vel judice fieri sine aliis solemnitatibus. Testamentum denique, vel legata *ad pias causas* valent, licet nullæ juris civilis solemnitates adsint: *c. Relatum, de Test.* cujus ratio est, quia jura sæcularia causis Ecclesiasticis nullum præjudicium afferre possunt, nisi a Romano Pontifice approbentur: *c. Ecclesia, de Const.* Sed solemnirates Testamentorum quoad pias causas non sunt a Romano Pontifice approbatæ: *c. Relatum, de Test.* Ergo non possunt illi præjudicium afferre.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* *1mo.* Testamentum militis, ducis & eorum, qui castra sequuntur militum causa, uti medici, chirurgi, mercatorum &c. si fiat in actuali conflictu, nullas requirit solemnitates: *pr. Inst. de mil. test.* factum vero in castris extra conflictum actualem, duos testes requirit: *ex recessu. imp.* 1512. Conditum extra castra, omnes solemnitates juris requirit: *l.* 16. *c. de test. milit.* imo illud, quod in actuali conflictu, vel in castris factum est, post obtentam missionem non durat ultra annum. *2do.* In Testamenro rusticorum, si unus vel plures testes scribendi periti forent, hi deberent subscribere, & simul pro aliis subscribere possent, si præsentes sint: *l. fin. c. de Test.* Nomine autem rusticorum juxta multos intelliguntur ruri degenres, & juxta quosdam etiam nobiles ruri degentes. Vid. P. Pichler. *3tio.* Si hæredi certo constet, ut aliquid in piam causam juxta voluntatem restatoris expendatur, etsi in foro externo nequeat probare, tenetur in conscientia voluntati testatoris satisfacere; quia non opus est probatione, ubi de veritate constat. *4to.* Si Parochus proferat schedam a Parochiano ante obitum

sibi datam, quæ contineat legata ad pias causas, testatoris voluntas executioni mandanda est; si ejus manus cognoscatur, vel duobus testibus probari possit. Hinc Parochus semper duobus saltem testibus etiam fœminis, ad evitandas lites, has dispositiones firmari curet. *3tio.* Merito damnata est ab Alexandro VII. propositio 43. quod annuum legatum pro anima relictum non duret plus, quam per 10. annos: quia hæc sententia nititur falso supposito, Purgatorii pœnam in anima non durare ultra decennium, quod est contra praxim Ecclesiæ, anniversaria per integra sæcula celebrantis.

§. 708. *Codicillus* est scriptura continens aliquam ultimam voluntatem absque hæredis institutione. *Codicillus quid?*

Coroll. Pract. *1mo.* Codicillus vel cum, vel sine Testamento fieri potest: §. *Non tantum*, *Inst. de Codicill.* *2do.* Codicillos etiam plures facere licet, dummodo non sint contrarii; alias prior a posteriore censetur revocatus. *3tio.* Ad Codicillum sufficiunt quinque testes non rogati, etiam fœminæ; in scriptis & nuncupative fieri potest; unde Codicillo scripto testes se subscribere debent: *l. ult. c. de Codicill.* Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 832. *& seqq.*

§. 709. Tertia species ultimæ voluntatis est *Legatum*, quod est dispositio alicujus rei particularis, quam defunctus vult, per suum hæredem, sive testamentarium, sive ab intestato, dari alicui alteri, qui ideo vocatur *Legatarius*. *Legatum quid?*

Coroll. Pract. *1mo.* Legata non debentur, nisi deducto ære alieno: *l.* 66. *ff. ad leg. Falcidiam*. *2do.* Ea, quæ necdum existunt, sed sunt futura, legari possunt, uti fructus ex agro proventuri: *l.* 17. *ff. de legat.* *3tio.* Res nominatim legata, v. g. hic equus, si non reperiatur nec, dolo hæredis periisse probetur, peti ex Testamento non potest; secus, si res in genere legetur: *l.* 32. *ff. de legat.* *4to.* Res aliena legari potest, ita ut hæres teneatur eam emere, & dare legatario, vel, si potest, ejus æstimationem; *l. Cum alienam*, *c. de legat.* *Resolvuntur casus.*

§. 710. Quarta species ultimæ voluntatis est *Fideicommissum*, quo hæres vel testamentarius, vel ab intestato veniens, a defuncto gravatur, ut hæreditatem totam, vel ejus quotam, hoc est mediam, tertiam, vel aliam similem partem, alteri restituat, seu tradat. *Fideicommissum quid?*

Schol. Igitur Fideicommissum est aliqua *Substitutio hæredis*. Hæc vel est *directa*, in qua, sine ministerio instituti hæredis vel legatarii, hæreditas vel legatum sub conditione defertur substituto: vel est *indirecta*, in qua hæreditas, vel legatum defertur substituto per ministerium hæredis, vel legatarii, uti in Fideicommisso. Sub- *Substitutio quid, & quotuplex?*

stitutio directa, alia est *pupillaris*, qua pater prolem impuberem sub sua potestate constitutam hæredem instituit, eique alium substituit sub conditione, si ante pubertatem, & antequam testari possit, moriatur. Alia est *vulgaris*, qua quis jure non prohibitus substituitur hæredi, si ipse nolit, vel non possit hæreditatem acceptare. Alia est *exemplaris*, qua pater filio quidem puberi, sed testari non potenti, v. g. ob amentiam, alium substituit. Alia est *reciproca*, quando quis plures instituit hæredes, & unum alteri substituit.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Per substitutionem pupillarem, si proles instituta impubes moriatur, non solum bona patris, sed etiam omnia, quæ ipsa acquisivit, devolvuntur ad substitutum, quia substitutio patris est quasi Testamentum prolis: §. *Igitur*, *Instit. de substit. pupill.* Sed ad hoc requiritur, 1. Ut proles sit vere sub potestate patris; unde mater jure Romano sic substituere nequit. 2. Ut proles impubes moriente patre non cadat in potestatem alterius, v. g. avi. 3. Ut moriatur ante pubertatem. 2do. Quando hæres nimium gravatur Fideicommissis, potest detrahere, antequam solvat, quartam partem Fideicommissorum, si illi libera non remaneat, quæ vocatur *Trebellianica: t. ff. de S. C. Trebell.* *Trebellianica.* Item si a testatore tot fuissent facta legata, & donationes mortis causa, ut ei quarta pars hæreditatis deductis deducendis non remaneat, potest a singulis legatis servata proportione quartam partem totius hæreditatis, seu omnium bonorum, detrahere, quæ vocatur quarta *Falcidia.* *Falcidia.* Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 803. *& seqq. &* §. 828. *& seqq.*

Quinam testari possint? §. 711. Omnes homines liberam habent de bonis suis ante mortem testandi facultatem, nisi vel naturali vel positivo jure prohibeantur. Ratio datur *l.* 1. *c. de SS. Eccl. Nihil enim est, quod magis hominibus debeatur, quam ut supremæ voluntatis, postquam jam aliud velle non possunt, liber sit stylus, & liberum, quod non redit, arbitrium.*

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Jure naturali non possunt testari, qui carent usu rationis, uti infantes, amentes, furiosi, nisi habeant lucida intervalla. 2do. Jure positivo prohibentur testari impuberes, masculi ante 14tum, fœminæ ante 12mum annum completum: *l. Qui frater. Qui Testam. fac.* Item surdus, & mutus a nativitate: *loc. cit.* Item usurarius manifestus: *c. Quamquam, de usur. in* 6. nisi prius satisfecerit, aut cautionem præstiterit. Item prodigus, cui bonorum administratio est interdicta: §. *Item prodigus, Inst. Qui Testam. fac.* Item servus, seu mancipium. Item filiusfamilias pubes, nisi de bonis

castrensibus vel quasi castrensibus; de adventitiis vero, nonnisi ad pias causas: Religiosi Professi, & damnati ad mortem etiam civilem. De Clericis quoad bona beneficialia infra agetur. Vid. *Inst. J. E.* §. 782. *& seqq. tom.* 2.

§. 712. Omnes homines, non tantum singuli, & privati, licet amentes, surdi, muti, prodigi, servi: sed etiam Communitates, & Collegia hæredes institui possunt, nisi specialiter prohibeantur: *l.* 1. *c. de SS. Eccl.* *Qui hæredes institui possint?*

Corollar. Pract. 1*mo*. Si nullum Testamentum factum fuerit, ad quod per se nemo tenetur, vel factum sit irritum, fit successio ab intestato. Et quidem ut hæredes ab intestato, 1. Succedunt legitimæ proles, mares, & fœminæ æqualibus portionibus; in quorum mortuorum locum succedunt nepotes, non *in capita*, id est, non æqualibus portionibus, sed *in stirpes*, id est, in ea parte, quam pater, vel mater eorum haberet, si viverent. 2. Deficientibus descendentibus, succedunt ascendentes propinquiores, quibus conjunguntur fratres, & sorores ex utroque parente conjuncti: *Nov.* 118. 3. Deficientibus ascendentibus, veniunt collaterales, & imprimis fratres, & sorores ex utroque parente, & eorum filii, qui in stirpes succedunt. 4. His deficientibus, succedunt fratres, & sorores ex uno tantum parente conjuncti, & eorum proles, quæ præferuntur patruis defuncti; ita tamen, ut conjuncti ex patre in bonis paternis, ex parte matris, in maternis succedant, in reliquis vero æqualiter. 5. His etiam deficientibus, succedunt in capita propinquiores collaterales sine discrimine, modo sint in gradu æquali, & hoc usque ad gradum quintum Canonicum. 6. His omnibus deficientibus, succedunt sibi conjuges. Et 7. denique, si conjux non supersit, succedit Fiscus. Hæc de jure communi, cui particulares locorum consuetudines subinde derogant. Bonis vero Religiosi, si ante Professionem nil disposuerit, succedit Monasterium jus successionis habens. 2*do*. Proles spuria nata ex parentibus, inter quos tempore conceptionis erat impedimentum dirimens, nihil potest accipere a patre, vel matre, sive per Testamentum, sive ab intestato, præter necessaria victui, & amictui, si non sit legitimata: *l. Licet*, *c. de nat. liberis*. Proles vero naturalis nata ex parentibus sine impedimento, tantum matri succedit, nisi alia sit consuetudo. 3*tio*. Hæredes necessarii quoad legitimam sunt descendentes filii, & filiæ, nepotes, & neptes, & his deficientibus ascendentes, non vero collaterales. Est autem *legitima* descendentium tertia pars bonorum, si ultra quatuor hæredes non fuerint, inter eos juxta num. 1. dividenda: si vero plures *Resolvuntur casus.*

quam quatuor fuerint, dimidia pars omnium bonorum ex æquo n. 1. inter eos dividenda. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 856. *& seqq.*

Testamentum revocari potest. §. 713. Testamentum & quævis ultima voluntas semper revocari potest ad nutum testatoris: ambulatoria enim est voluntas hominis usque ad supremum vitæ exitum.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Testamentum revocatur vel per aliud Testamentum, vel per factum contrarium; v. g. si testator Testamentum laceret, nomen hæredis deleat, nuncupativum coram 7. testibus revocet. 2*do.* Si testator juraverit, se Testamentum non revocaturum, non quidem licite, valide tamen revocat, etsi etiam hæredi jurasset; quia quod uni tantum promissum est, alteri valide donari potest. Interim tamen hæc promissio est obligatoria, & hæredi instituto jus ad hæreditatem confert, cum sit de re licita; unde secundus hæres probabiliter tenetur restituere primo hæredi aliquid æquivalens huic juri violato, non quidem vi prioris Testamenti valide revocati, sed vi promissionis validæ, & obligatoriæ non revocandi. Ita Sbogar in *Theol. radic.* 3*tio.* Si quis rem suam promittat, licet post mortem tradendam, est promissio inter vivos irrevocabilis; & si res promissa consumpta sit, saltem per hæredem in æquivalenti promissario reddi debet.

Executor testamenti ad quid teneatur? §. 714. Denique Executor Testamenti statim moraliter voluntatem testatoris exequi debet, nisi justa causa differendi adsit.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Executio Testamenti, si nullus executor in eo designatus sit, spectat ad hæredes. Si intra annum executioni non mandetur, devolvitur executio ad Episcopum, saltem quoad pia legata: *c. Tua, de Test.* Plures etiam executores institui possunt, & uno absente, alter exequi potest: fœminæ etiam & Religiosi cum licentia sui Superioris executores Testamenti esse possunt, exceptis Fratribus Minoribus de Observantia: *Clem. un. de Test.* 2*do.* Relicta incerta in Testamento ex parte legatarii incerti, nulli cedunt: *l. Si quis, ff. de reb. dub.* In foro conscientiæ putant aliqui, pro rata dubii legatum esse dividendum: legata autem pia in dubio loci pauperiori Ecclesiæ cedunt. Si quid pauperibus, aut Ecclesiæ sine determinatione relictum sit, executio debet fieri in loco domicilii defuncti; vel si hoc ignoretur, pauperibus, & Ecclesiæ loci, in quo mortuus est, cedit: *l. Si quis, c. de Episc.* Si incertitudo se teneat ex parte rei legatæ, & res a natura sit determinata ad certos limites optimi, mediocris, & infimi, uti vinum &c. mediocre dari debet: si vero ab arte, vel æstimatione de-

terminanda est, uti vestis; domus &c. minimum dare sufficit: *l.* 57. *ff. de Legat.* Idem dicendum de rebus legatis in numero, pondere & mensura, ubi minimum in eo genere; & quantitate dare sufficit: *l.* 3. *ff. de tritico legat.* 3tio. Si voluntas defuncti possit honeste impleri, non licet executori, vel Episcopo in aliud opus, etiam melius, commutare, sed hoc ad solum Papam spectat: *Clem. Quia, de Rel. dom.* licet subinde Episcopus ex epikia ob novam causam a testatore improvisam; quæ inutile redderet legatum, id in alium usum convertere possit. *4to.* Si executor executionem Testamenti diu differat, graviter peccat, nisi ex justa causa impediatur.

§. 715. A Contractibus gratuitis hucusque expositis, ordo nos vocat ad Contractus onerosos: quorum primus est *Emptio-Venditio*, scilicet contractus consensu mutuo constitutus dandi mercem pro determinato pretio, & pretium pro determinata merce. *Emptio Venditio quid?*

Schol. 1. Pretium justum dicitur, quod valori mercis adæquatur: duplex est; *Legitimum*, quod vel a lege, vel Magistratu taxatum est: & *Vulgare*, seu *naturale*, quod spectatis variis circumstantiis, communi peritorum æstimatione determinatum est. Pretium legitimum consistit in indivisibili, ita ut non liceat plus accipere: vulgare vero patitur diminutionem, vel excessum: estque vel *Summum*, supra quod, vel *Infimum*, infra quod res a peritis non solet æstimari; & *Medium*, quod inter priora mediat. Sic si pretium medium sint 10. floreni, infimum erit 9. summum 11. flor. plus minus: si medium sint 100. erit infimum 95. & summum 105. flor. *Pretium quotuplex?*

Schol. 2. Species quædam Emptionis & Venditionis sunt Monopolium & Negotiatio, de quibus postea. Pacta etiam quædam Emptioni & Venditioni subinde adjici solent; quæ sunt, 1. *Pactum retrovendendi*, quando res ita venditur, ut venditori intra certum tempus, vel quando illi libuerit, emptor teneatur rem retrovendere. 2. *Contractus Mohatra*, dum quis indigens pecunia numerata adit mercatorem, qui nolens pecuniam mutuam dare, offert illi merces, quibus petens non indiget, ut emat eas pecunia credita 105. florenorum; ita tamen, ut easdem merces sibi revendat 100. florenis. 3. *Pactum legis commissoriæ*, quando res eo pacto venditur, ut si emptor intra certum tempus non solvat, res inempta sit. 4. *Pactum addictionis in diem*, cum venditio fit sub pacto, ut si alius intra certum tempus offerat meliorem conditionem, res sit inempta. 5. *Retractus* est jus proximioris consanguinei ad rescindendam venditionem rei immobilis oblato pretio, quo ab extraneo vel remotiore consanguineo res empta fuit. *Pacta venditioni addi solita.*

Requisita ad Vendit. & Empt.

§. 716. Ad validam Emptionem & Venditionem requiritur: 1. Merx, seu res, quæ sit vendentis. 2. Pretium, quod sit ementis. 3. Pactio, quæ sit legitima. Ad licite vero vendendum & emendum insuper requiritus: Res sine vitio occulto: Pretium justum: & Pactio sine fraude.

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1mo. Venditor debet rem vendere pretio justo vulgari, vel legitimo, quod etiam Clerici, & peregrini sub peccato, & onere restitutionis excessus servare debent, nisi taxa a Magistratu facta iniqua sit. Si vero nulla taxa adsit, debet servari pretium vulgare, & res summo, medio, vel infimo pretio vendi potest; excessus vero super justum pretium restitui debet, nisi merces plus offerenti publice vendantur. *2do.* Ratione damni emergentis, vel lucri cessantis res vendi supra, & emi infra commune pretium potest: item singularis affectus est titulus legitimus rem carius vendendi, ob pretium affectionis: in emptore vero non sufficit hic affectus, ut carius illi res vendatur; quia sic venditor venderet, quod suum non esset, nec licet rem carius solvere ob datam dilationem solutionis, excedendo justum pretium, quia foret usura: vide prop. 42. ab Alexandro VII. damnatam. *3tio.* Res novæ, & pretiosæ, non habentes pretium legitimum, aut vulgare, probabilius eo tantum pretio vendi possunt, quod spectatis rerum circumstantiis, prudentis, & periti arbitrio justum censetur, quæ unica regula in hoc casu superest. *4to.* Si quis expresse, vel tacite conveniat cum altero, sibi aliquid ad vendendum danti, v. g. ut rem vendat 10. florenis, & siquid ultra lucratus juste fuerit, retineat sibi; potest juste excessum super 10. flor. pro se retinere: si vero nec expressa nec tacita conventio præcesserit, tenetur excessum priori reddere, utpote quem nequit retinere ratione rei venditæ, quia pretium spectat ad dominum rei: nec ratione designationis pretii, quæ solum facit, ut non infra hoc pretium vendatur: nec ratione industriæ, quia ille fructus non est mere industrialis, sed fructus rei ad dominum spectantis: pro industria tamen sua aliquam mercedem exigere potest. *5to.* Mercatores statim injustitiæ damnari non possunt, si merci alienam substantiam v. g. aquam vino infundant, modo emptoribus damnum non inferatur, & merx juxta proportionem pretii satis sit ad usum consuetum idonea: plerumque tamen emptores volentes bonas merces defraudantur; unde hæc mixtio imminuto etiam pretio approbanda non est: si vero possit fieri sine damno emptoris, debet pretium minui, vel pondus augeri. In duobus tamen casibus a peccato, & restitutione hanc

mixtionem Layman excusat: 1. Si emptores abhorreant a vino ob nimiam ejus meracitatem, ita ut si aqua temperetur, ejus præstantia non appareat emptoribus, & ipse emptor alio modo pretium justum consequi non possit; quod frequentius fit illis, qui vinum mensuratim vendunt, ubi nullum damnum est emptoribus, vel si qui etiam in majori quantitate emant, statim tamen mensuratim vendunt, uti fit in cauponibus: secus foret, si vinum aqua mixtum iis venderetur, qui illud longiori tempore sunt servaturi, quia citius corrumpitur cum damno emptoris. 2. Si pretium vini a Magistratu injuste taxetur, ita ut œnopolæ damnum pati debeant, nisi aqua admisceatur; quod tamen de Magistratu facile præsumi non debet. 6*to.* Si vitium occultum rei etiam venditorem inculpabiliter lateat, ille non obligatur in conscientia ad præstanda damna, quæ emptori obvenerunt: emptori tamen competit actio, vi cujus venditor compellitur reddere excessum justi pretii, si defectum scivisset, ut servetur æqualitas. De vitio autem manifesto, quod emptor facile deprehendere potuisset, venditor eum monere non tenetur, dummodo rem justo pretio vendat: secus est, si venditor advertat, emptorem ex invincibili ignorantia vitium non posse deprehendere, quia respectu hujus est occultum. Denique secundum constitutiones municipales venditor vitia præcipua, seu *defectus capitales*, rei manifestare debet: Imo si res ob quodcumque vitium sit minus utilis, pretium sub peccato & onere restitutionis minuendum est. 7*mo.* Res ad peccandum determinatas, vel quibus aliquis ad peccatum abusurus certo prævidetur, vendere non licet. 8*vo.* Res absolute vendita, licet non tradita, sine culpa venditoris, si sit determinata, perit emptori tamquam domino: si vero sit indeterminata, vel vendita ad mensuram, pondus, & numerum, ante traditionem perit venditori, quia venditio talis rei fit sub conditione, si tradatur. Fructus etiam rei determinatæ venditæ ad emptorem spectant, quia eum tangit periculum. Res successive duobus vendita, si neutri sit tradita, debetur priori, qui jure est potior: si alteri sit tradita, illius est, quia habet jus in re, nisi prior venditio facta sit Ecclesiis, vel civitatibus, vel prior emptor pretium jam solverit, vel secundus mala fide emerit; ubi de damno erga priorem tenetur. 9*no.* Contractus venditionis cum pacto retrovenditionis in gratiam solius venditoris est licitus, quia ille tamquam dominus modum rei suæ imponere potest, dummodo justum pretium servetur, id est, pretium minuatur: si vero sit in gratiam emptoris, & pretium augeatur, est contractus Mohatræ, &

illicitus juxta prop. 40. ab Innocentio XI. damnatam. Pactum legis commissoriæ, & addictionis in diem, minuto tamen pretio, licitum est: 10*mo*. Venditio rescindi potest: 1. mutuo consensu. 2. propter læsionem ultra dimidium. 3. per restitutionem in integrum, qua graviter læsus ex naturali æquitate per officium judicis reducitur in eum statum & jus, in quo fuerat ante læsionem. 4. per retractum. 5. per *Evictionem*, quæ est rei suæ ab altero possessæ recuperatio. Plura vide in *Inst. J. E. tom.* 2. §. 683. *& seqq.*

Monopolium quid? §. 717. Species quædam Emptionis & Venditionis est *Monopolium*, quando unus vel pauci, exclusis aliis, vendunt certum genus mercium: quod fieri potest vel ex privilegio Principis, vel coemendo merces ejusdem generis, vel impediendo, ne merces ejusdem generis advehantur. Monopolium etiam est, quando plures inter se conspirant, non vendere, vel non emere aliqua, nisi certo pretio. Quousque Monopolium sit licitum, ex sequenti Corollario patebit.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo*. Monopolium ex justis causis a Principe concessum est licitum, dummodo justum pretium monopolæ taxent, quod datur ob magnas expensas, & pericula, quæ monopola subit. 2*do*. Quando unus, vel pauci coemunt omnes fere merces ejusdem generis, ut inducant raritatem, & aucto pretio carius vendant, peccant graviter contra charitatem proximi, & probabilius etiam contra justitiam commutativam, & tenentur ad restitutionem, quia pretio injusto vendunt, quod eo ipso augetur, si merces apud plures venales non prostent. 3*tio*. Qui vi, vel fraude impedit, ne aliunde merces advehantur, ut ipse solus carius vendat, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem, quia alios injuste jure suo privat: si sine fraude, justo tamen pretio, peccat solum contra charitatem. 4*to*. Qui inter se conveniunt non vendere, nisi pretio supra summum, aut non emere, nisi infra infimum, peccant contra justitiam, & tenentur ad restitutionem, quia pretium est injustum. Si vero sine vi, vel fraude tantum conveniant non vendere, nisi summo, & non emere, nisi infimo pretio, peccant solum contra charitatem, quia pretium adhuc justum est.

Negotiatio quid? §. 718. Altera quædam species Emptionis & Venditionis est *Negotiatio*, quando merces eo animo emuntur, ut postea carius vendantur lucri capiendi gratia. Negotiatio de se est licita; lucrum enim, quod in negotiatione tamquam finis intenditur, licet in ratione sui non importet quid honestum, & necessarium, non tamen importat quid vitiosum, & virtuti contrarium.

Ergo ad finem honestum, & necessarium dirigi potest, scilicet ad publicam necessitatem, ne vitæ necessaria desint, & est quasi stipendium laboris. Negotiatio tamen Clericis & Religiosis est interdicta, *c. Decrevit*, *d.* 88. *c. fin. de vit. & hon. Cler.* & in Tridentino *Sess.* 22. *c.* 1. *de reform.* & ratio est, ne Clerici nimium implicentur sæcularibus negotiis.

Coroll. Pract. 1mo. Lex prohibens Clericis negotiationem de se obligat sub mortali: licet excusentur, si non habeant habitum negotiandi, vel alio modo vitam sustentare non possint. 2do. Clericis licet, empta pecora, & in prædiis suis nutrita, vendere. 3tio. Benedictus XIV. in Bulla: *Apostolicæ servitutis*, interdicit Clericis omnem negotiationem, etiam sub alieno nomine, & statuit, ut negotia a laicis inchoata, & ad Clericos delata, statim dimittantur: si vero sine damno dimitti non possint, non continuentur sine licentia Ordinarii: & contravenientium bona pœnæ spolii subjicit, & declarat, quod exempti a spolio, ad effectum testandi, non intelligantur exempti quoad bona per interdictam negotiationem acquisita. *Resolvuntur casus.*

§. 719. Secundus Contractus onerosus, per quem dominium in alium transfertur, est *Mutuum*, seu contractus, quo rei alicujus numero, pondere, & mensura constantis dominium transfertur in alium, cum onere restituendi in specie, & qualitate, tempore a mutuante præfixo. *Mutuum quid?*

Schol. Mutuum ex eo dicitur, quod faciat ex meo tuum. Ad illud requiritur 1. res fungibilis, quæ reciprocam functionem admittit, ita ut si res ejusdem speciei, vel, uti loquuntur Juristæ, ejusdem generis restituatur, in individuo restituta censeatur. 2. Debet esse contractus obligans solum mutuatarium ad restituendum, cum e contra mutuans per se ad nihil teneatur, nisi non repetere ante tempus conventum; quo sensu etiam a pluribus Moralistis ad contractus bilaterales & onerosos refertur, maxime quia est quasi virtualis venditio pecuniæ pro alia suo tempore reddenda. *Explicatur.*

§. 720. Obligationes mutuantis sunt: 1. Ut tradat rem sine vitio occulto. 2. Ut non repetat ante tempus præfixum. Obligationes vero mutuatarii sunt: 1. Tenetur reddere tempore præfixo. 2. Tenetur de omni casu, utpote dominus rei. 3. Tenetur restituere sine damno mutuantis. *Obligationes mutui.*

Coroll. Pract. 1mo. Materia mutui est regulariter aliqua res, ipso usu principali, & quidem unico consumptibilis, sive physice, sive moraliter, uti vinum, pecunia &c. 2do. Contractus mutui rei traditione perficitur, & res illa in dominium mutuatarii transit, cum obliga- *Resolvuntur casus.*

tione reddendi eamdem in specie. 3*tio.* In rebus mutuatis a pecunia diversis debet reddi eadem quantitas, seu mensura, sive creverit sive decreverit earum pretium, seu valor extrinsecus. Si quis tamen certo, vel probabilius sciat, pretium v. g. frumenti mutuati imminutum iri tempore redditionis præfixo, potest de præsenti pretio majori, & consequenter de reddenda majori quantitate ad æqualitatem pretii præsentis pacisci, licet frumentum usque ad illud tempus non sit servaturus. Si vero certo noverit, præfixo tempore plus valiturum, non potest modo de majori illo pretio pacisci, nisi ob damnum emergens, si eousque frumentum asservasset, quia tantum jus habet ad præsens pretium. 4*to.* Qui mutuo dat pecunias, potest pacisci de præsenti valore, licet prævideat, valorem tempore redditionis imminutum iri, quia jus habet ad præsentem valorem: non potest autem de pecunia v. g. aureis in specie reddendis pacisci, si certo sciat, eorum valorem tempore solutionis auctum iri, nisi ratione damni emergentis: secus foret, si dubitaretur de valore augendo vel minuendo. 5*to.* Filiusfamilias adhuc constitutus sub patria potestate mutuam accipiens pecuniam sine consensu patris, non tenetur (sicuti nec ejus parentes) ne quidem post mortem patris, nec post suam emancipationem restituere ex *Senatus consulto Macedoniano*, etiam in foro conscientiæ, nisi habeat bona castrensia, vel publice putetur sui juris, vel pecunia sit expensa in utilitatem patris. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 635. *& seq.*

Usura quid? §. 721. Quia in mutuo dominium rei transfertur in mutuatarium (§. 719.), illud lucrum, quod ex mutuo provenit, & accipitur, vocatur *Usura*, quæ est lucrum immediate proveniens ex mutuo tamquam debitum ex justitia, vel ex prætenso titulo benevolentiæ, aut gratitudinis. Unde *Contractus usurarius* est, quo mutuans mutuatarium obligat ad dandum aliquid pretio æstimabile ultra sortem, solo titulo mutui.

Quotuplex? *Schol.* Usura alias est *mentalis*, quando quis lucrum velut debitum ex mutuo intendit, licet in pactum non deducat: alia est *realis*, quando signo, vel pacto lucrum stipulatur, & dicitur *lucratoria*. Iterum usura alia est *aperta*, *expressa*, & *formalis*, quando aliquid in contractu titulo mutui intenditur, & exigitur: alia est *palliata*, quando lucrum accipitur ratione alterius contractus, qui virtualiter mutuum in se includit.

Usura est illicita. I. §. 722. Usura est omnino illicita. Nam 1*mo.* prohibetur jure Divino, juxta omnes Catholicos. *Ps.* 14. dicitur habitaturus in tabernaculo Domini, *qui non dedit pecuniam suam ad usuram*. Et *Ezech.* 18. de usurario

dicitur: *Non vivet, sed morte morietur*. *Luc.* 6. *Date mutuum, nihil inde sperantes*. Ergo etiam nihil supra sortem, seu usuram. Hoc autem non esse merum consilium, sed præceptum, docent Patres: S. Ambrosius *l. in Tob. c.* 18. S. Hieronymus *in Ezech.* S. Augustinus *ep. ad Maced.* Accedunt Concilia: Eliberitanum *c.* 20. Agathense *c.* 69. Lateranense II. *c.* 13. Lateranense III. *c.* 25. Lugdunense II. *c.* 26. &c. quæ videri possunt in *Summa Conc. Carranz. nov. edit.* Idem Summi Pontifices declararunt: Urbanus III. *c. Consuluit*, 10. *de usur.* Leo X. in Concilio Lateranensi. 2*do.* Usura lucratoria prohibetur a jure Canonico, in Decreto *caus.* 14. *q.* 3. in Decretalibus, *tit. de Usuris*, in sexto, Decretalium, & Clementinis, *tit. de Usuris*. Jus vero civile, etsi usuras non abrogaverit, non tamen approbavit, sed tantum, majoris mali vitandi gratia, toleravit, & a jure Canonico in hoc correctum fuit. 3*tio.* Usura lucratoria juxta communem Theologorum contra Abulensem etiam jure naturali est prohibita, & illicita, tum quia tollit æqualitatem, plus exigendo quam datum fuerit; tum quia contra jus naturæ domino rem suam vendit; vendit enim mutuatario usum ipsius rei mutuo datæ, qui tamen spectat ad mutuatarium, sicuti ipsa res: tum quia contra jus naturæ idem bis vendit: vel enim usurarius usuras accipit pro pecunia, & sic duplex pretium pro eadem re accipit, unum, cum sortem accipit, alterum, cum usuras recipit: vel accipit usuras pro usu pecuniæ, & sic vendit id, quod non existit, quia usus pecuniæ a pecunia separatus nullus est ex ipsa intentione mutuantis, qui non dat pecuniam, nisi ad usum.

2. Nihilominus ratione damni emergentis, lucri cessantis, & periculi amittendæ sortis, aliquid supra sortem, seu usuræ compensatoriæ accipi possunt. Nam hæc omnia sunt mutuo extrinseca, & pretio æstimabilia; imo æquitas naturalis dictat, quod mutuatarius teneatur mutuantem benefactorem suum servare indemnem, & compensare illi damnum, quod mutuans incurrit, vel merito timet ex mutuo dato. Unde etiam S. Congregatio de Propaganda Fide, a Missionariis Chinensibus requisita, an liceat consuetudo Chinensis, recipiendi ex mutuo 30. pro 100. etiam sine respectu lucri cessantis, & damni emergentis; respondit, licere ratione periculi probabiliter imminentis amittendæ sortis: cujus decisionis authenticum exemplar Hurtado exhibet; quod Innocentius X. approbavit.

Schol. 1. Dices I. contra 1. partem. *Deut.* 23. dicitur: *Non fœneraberis fratri tuo ad usuram .... sed alieno*. Et *c.* 28. *Fœneraberis gentibus multis, & ipse* *Solvuntur objectiones*

contra primam partem. *a nullo fœnus accipies*. Et *Luc.* 19. Christus ait: *Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam? Resp.* Usuræ illæ Judæis fuerunt licitæ, Deo bonorum omnium Domino jus concedente in alienigenarum bona, sicut licentiam dedit, Ægyptios spoliandi. Deinde usura in illa Christi parabola non approbatur, sed illius scopus est, ut in bonis a Deo acceptis semper proficiamus, non cum pecunia, sed cum gratia accepta majorem acquirendo. II. Jus naturale permittit, ut homo pretium recipiat pro mutuo, ad quod dandum plerumque non tenetur. *Resp.* Mutuatio non est æstimabilis seorsim a pecunia; unde non potest aliud pretium pro mutuo, aliud pro gratia mutuandi facta exigi, sed reddendo mutuum fit sufficiens recompensatio. III. Pecunia præsens, & numerata præstantior est absente, & numeranda: ergo pro illa data mutuo aliquid exigi potest. *Resp.* Præsens pecunia non est pretiosior futura, nisi adsit lucrum cessans, ratione cujus utique aliquid supra sortem accipi potest. IV. Argentum monetatum non differt specie ab argento in vasa formato: sed licet accipere pretium pro usu vasorum argenteorum: ergo etiam pro usu argenti in monetas cusi. *Resp.* Argentum monetatum non quidem specie physica, sed tamen morali ab argento in vasa formato differt; nam usus vasorum argenteorum principalis non est eorum consumptio, & ideo usus eorum per locationem vendi potest, reservato dominio: usus vero pecuniæ est ejus consumptio moralis; unde hic usus reservato dominio vendi nequit, cum non distinguatur a dominio omnino independente, quod in mutuo in mutuatarium transfertur. Vid. Cl. P. Richard *Analys. Conc. tom.* 4.

Solvuntur objectiones contra 2. part. *Schol.* 2. Dices I. contra 2. partem: *c. Naviganti, de usuris* dicitur: *Naviganti, vel eunti ad nundinas mutuans pecuniæ quantitatem pro eo, quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid supra sortem, usurarius est censendus. Resp.* Juxta multos mendum in textum irrepsit, & legendum est: *usurarius non est censendus*. Deinde loquitur Pontifex de periculo communi, & ficto, vel si mutuans periculum sortis in se suscepit, ad lucrum ex mutuo captandum. Denique ait, censendum, id est, præsumendum esse, in foro scilicet externo, usurarium, non vero coram Deo, si meræ suæ indemnitati consulat. II. Fur non tenetur quid ultra rem ablatam restituere ob periculum eam amittendi. *Resp.* Fur non fecit pactum cum domino de solvendo auctario propter periculum, quod tamen fecit mutuatarius. III. Mutuans paciscendo de auctario nequit quærere suam

indemnitatem; nam si recipiat sortem, est indemnis; si non recipiat, nec auctarium recipiet: ergo illusorie agit. *Resp.* Mutuans si sortem sine auctario recipit, non servatur indemnis, quia nil recipit pro periculo, quod antea erat pretio æstimabile, & pro quo ei auctarium tunc pactum debetur. IV. Si licet pro periculo sortis accipere auctarium, licebit etiam pro periculo hujus auctarii, & sic in infinitum; imo ratione hujus periculi excusarentur omnes usurarii, cum semper sors, maxime pauperibus data, periclitetur. *Resp.* Unico auctario totum periculum compensari potest; imo, si liceret quid pro periculo auctarii exigere, brevi deveniretur ad periculum tam leve, quod nullo pretio dignum foret. Periculum autem debet esse verum, probabile, & prudenter æstimatum; & pauperibus eleemosyna, vel mutuum sine auctario dandum est.

Schol. 5. Quæritur, an *Montes Pietatis* sint usurarii. Est autem *Mons Pietatis* ærarium publice constitutum ad mutuandum indigentibus, ea lege, ut pro mutuo ipsis dato pignus relinquant, & determinato tempore mutuum restituant, recepto pignore, & insuper quid modicum pro sustentatione officialium solvant: si autem statuto tempore mutui solutio non fiat, pignus distrahi possit, ut detracta sorte, & exiguo augmento, reliquum mutuatario restituatur. Hi Montes Pietatis non sunt usurarii; approbati enim sunt a Leone X. & inter alia pia loca recensentur a Tridentino *Sess.* 22. *de ref. c.* 9. Et ratio est, quia in illis nihil exigitur titulo mutui, sed tantum titulo sustentationis officialium, & damni, quod alioquin Monti emergeret, qui tamen pro bono communi erectus est. *Montes Pietatis quid, & an liceant?*

Coroll. Pract. 1mo. *Titulus primus*, ratione cujus aliquid ultra sortem exigi potest, est *damnum emergens*, quod mutuans patitur ratione rei mutuæ datæ; v. g. si mutuans egeat pecunia sua ad emenda necessaria familiæ suæ, quæ modo vilius emere posset, & ratione mutuatæ pecuniæ postea carius emere debet. *Alter titulus* est *lucrum cessans*, quod mutuans certo, aut probabilissime fuisset consecuturus, si pecuniam suam mutuam non dedisset. *Tertius titulus* est *periculum sortis amittendæ* ex dictis, scilicet, si absit intentio lucrandi ex mutuo, si periculum verum, & gravibus rationibus innixum sit, si hoc periculum charitatis leges erga pauperes non lædat, quibus gratis subveniendum est. 2do. Ut prædicti tituli auctarium ab usura excusent, requiritur 1. ut mutuatarius expresse moneatur de damno, sive ut lucrum cessans, damnum emergens, & periculum sortis expresse, vel tacite deducantur in pactum. 2. Ne *Recol. vuntur tituli.*

plus exigatur, quam valeat damnum in æstimatione prudentum: vide litteras Encyclicas Benedicti XIV. *t.* 1. *Bullarii*. 3*tio*. Licet minoris emere chirographum, v. g. 1000. florenorum, quod creditor ægre, nec integrum extorquere potest; emptor vero ob gratiam, qua apud debitorem valet, totum accipit: quia tale debitum difficultatibus obsessum re vera minus valet, & emptor ob fallaciam gratiæ, etiam periculum subire debet: pretium tamen minus debet esse justum pro rata spei in uno, & difficultatis in alio: ipse tamen debitor hoc debitum emere potest. 4*to*. Non est licitum mutuanti aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus, juxta propos. 42. ab Alexandro VII. damnatam, quia hoc daret ansam usuris palliatis. 5*to*. Nec licet aliquid ultra sortem exigere ob majorem æstimationem pecuniæ præsentis, quam futuræ, juxta propos. 41. ab Innocentio XI. damnatam (Schol. 1.). Item illicitus est contractus Mohatra ex damnatione prop. 40. ab Innocentio XI. quia est palliata usura (§. 715. Schol. 2.). Item committitur usura, quando ultra sortem aliquid exigitur tamquam debitum ex benevolentia, & gratitudine, juxta prop. 42. ab Innocentio XI. damnatam, quia hoc auctarium præcise foret ex mutuo; aliquid autem sperare sine pacto non est illicitum, quia hæc spes non impedit liberalem donationem. 6*to*. Usurarius tenetur ad restitutionem: accipere autem mutuum ab usurario jam parato ad usuras, ob propriam necessitatem, licet. 7*mo*. Pœnæ usurariorum notoriorum sunt: 1. Ipso jure sunt infames: *c. Infames*, *cau.* 3. *q.* 7. prohibentur a SS. Eucharistia & Ecclesiastica sepultura: Testamenta facere non possunt: *c. In omnibus de usur.*

Census quid? §. 723. Tertius Contractus onerosus est *Census*, qui est contractus, quo quis sibi pro certa pecuniæ summa emit jus, ex re, vel persona alterius percipiendi annuam pensionem.

Quotuplex? *Schol.* Census dividitur 1. in *reservativum*, quando quis rem suam alteri vendit, reservata sibi annua pensione ex re illa præstanda: & in *consignativum*, quando quis dominium rei quidem retinet, interim tamen consignat jus exigendi, & percipiendi ex ea annuam pensionem. Census consignativus alius est *realis*, qui in certa re fructifera v. g. agro constituitur: alius est *personalis*, qui in certa aliqua persona obligante se ad annuam pensionem ex arte sua, vel aliunde præstandam constituitur. 2. Census ratione temporis dividitur in *perpetuum*, qui ex se in perpetuum durat, estque vel *redimibilis*, qui restituto pretio redimi potest: vel *irredi-*

mibilis, qui redimi non potest: & in *temporalem*, qui tempore absolvitur, eoque vel *determinato*, v. g. intra 20. annos, vel *indeterminato*, v. g. ad vitam unius hominis, vel duorum; & hic etiam vocatur *vitalitius*.

§. 724. Census realis est licitus. Hunc enim approbarunt Martinus V. & Callistus III. in *Extrav. l.* 3. *t.* 5. Et ratio est, quia in emptione census realis occurrunt omnia ad legitimam emptionem & venditionem requisita, scilicet consensus, merx, & pretium; licet enim fructus succedentibus temporibus percipiendi pretium excedant, hoc tamen pretium injustum non efficit, utpote quo non emuntur pensiones annuæ, sed jus ad illas, quod minus valet, eo quod sit variis periculis obnoxium. Et quia etiam aliæ venditiones cum conditione redemptionis præsertim ad arbitrium venditoris sunt licitæ (§. 716. Schol.); ideo etiam census realis, cum pacto redimendi ex parte venditoris, licitus est. *Census realis est licitus.*

Schol. 1. Dices I. Emens censum realem intendit lucrum ex mutuo, quia dat mille, ut habeat annuatim 50. adeoque post 40. annos duo millia: ergo est usurarius. *Resp.* Emens censum abdicat a se sortem, quam repetere nequit, quod non facit mutuans, adeoque non est mutuum; & Censuista hic non est usurarius, sicut nec ille, qui dum emit agrum, successu temporis plures fructus recipit, quam pretium agri valeat. II. Jus, quod dicitur vendi, in censu non extat: ergo non est vendibile. *Resp.* Jus illud non extat sub nomine census, bene vero sub nomine juris percipiendi fructus ex re sua. Ex his etiam probabiliter infertur, censum realem utrinque redimibilem esse licitum, cum nullum mutuum hic subsit, sed natura emptionis & venditionis observetur. *Solvuntur obiectiones.*

Schol. 2. Census personalis tam redimibilis, quam irredimibilis ex parte venditoris tantum, spectata natura sua, probabiliter est licitus, quia super personæ industria constitui potest obligatio solvendi partem lucri annui, sicut etiam fit in Decimis personalibus: certe sola hic emptio cum pacto retrovendendi occurrit, & nullum mutuum. S. Pius V. in Bulla: *Cum omnis*, requirit quidem ad censum rem immobilem, & frugiferam: verum census personales fieri non vult, ad evitandum usuræ periculum. Census vero personalis utrinque redimibilis super personæ industria constitutus, probabiliter quidem defendi potest, quia aliis etiam emptionibus pactum adjici potest, non solum ad nutum venditoris redimendi, sed etiam ad voluntatem emptoris revendendi, ubi nullum mutuum intercurrit; interim tamen hic census periculo usurariæ intentionis non caret. Eodem modo, licet census realis utrinque redimibilis cum pacto *An census personalis liceat?*

assecurationis probabiliter defendi possit, quia etiam in aliis contractibus, v. g. commodato &c. pactum adjici potest, ut periculum rei ad commodatarium &c. spectet, licet eorum natura requirat, ut spectet ad commodantem: ergo etiam contractui censuali utrinque redimibili reali, & personali pactum assecurationis addi potest, ut si res censualis pereat, damno venditoris pereat, & venditor obligatus sit, censum restituta sorte redimere, modo hæc obligatio venditori compensetur, vel pretium census augendo, vel pensionem minuendo. Interim tamen etiam hic census ab omni periculo usuræ non omnino liber est. Vid. Benedictum XIV. *de Synodo diœces. l.* 10. *c.* 5.

An census Germanicus sit licitus?

Schol. 3. *Census Germanicus*, pro 100. florenis mutuo datis, 5. florenos solvendi, est licitus. 1. Quia respublica ob dominium altum rerum, & bonorum ad privatos pertinentium ex causa bonum publicum concernente disponere potest, ut non quidem ex mutuo, sed alio titulo, v. g. boni communis, statuti &c. lucrum moderatum mutuanti obveniat: ergo illi ultra sortem 5. florenos de 100. datis concedere potest, quod etiam de facto fecit in Recessibus Imperii de 1530. 1548. Augustæ, & 1577. sub Maximiliano II. & 1600. sub Rudolpho II. 2. In præscriptione dominium rei ab uno in alterum a lege ob dominium altum transferri potest (§. 692.): ergo etiam in Censu Germanico. Causæ autem publicæ utilitatis sunt: evitatio litium ob lucrum cessans: facilitas obtinendi mutuum: subsidium ex hoc censu personis miserabilibus, Ecclesiis &c. proveniens: tranquillitas conscientiæ: præsumptio generalis lucri cessantis, vel alterius justi tituli, uti periculi amittendæ sortis; quæ præsumptio manet, licet cesset in quibusdam casibus particularibus. Non obstat I. quod Census Germanicus sit usura lucratoria, & respublica non possit imponere onus subditis, nisi aliunde compenset: ergo est illicitus. *Resp.* Usuræ ex titulo mutui solum prohibentur; non vero ex alio titulo boni communis, statuti &c. & compensatio fit reipublicæ, in cujus bonum Census Gemanicus cedit ob causas assignatas. II. In præscriptione antecedenter ad statutum Principis adest bona fides, & sic bene inchoatur: in Censu vero Germanico antecedenter ad statutum Principis adest mala fides, quia est usura. Deinde in præscriptione possessio rei alienæ subest dominio alto Principis; in usura vero lucrum ex re sterili, & pecunia non subest; unde hic census a republica solum toleratur, non vero approbatur. *Resp.* Etiam in præscriptione antecedenter ad legem non acquiritur dominium rei, sicuti antecedenter ad statutum Principis

non acciperetur Census Germanicus. Deinde non minus possessio rei alienæ, quam lucrum illud est sub dominio alto Principis, quod ad omnia bona fortunæ se extendit. Quod vero respublica Censum Germanicum approbet, patet ex praxi tribunalium censum hunc creditoribus adjudicantium; imo ipsa respublica eum sumit. III. Recessus Imperii præsumunt lucrum cessans, vel alium justum titulum: ergo hoc cessante, Censui Germanico non patrocinantur. *Resp.* Recessus Imperii fundant se in præsumptione generali, & in bono publico, quæ non cessant in casibus particularibus, licet cesset præsumptio. IV. In Evangelio dicitur: *Mutuum date, nihil inde sperantes. Resp.* Christus quidem exegit tantam charitatem, ut Christiani gratis dent mutuum, & omnes usuras ratione mutui prohibuit: sed cum hodie frigescat charitas, ut gratis dare nolint; hinc ex causa publica pro conservatione reipublicæ & commerciorum salva conscientia, Census Germanicus a republica statutus sustineri potest, dummodo taxa non excedatur.

Coroll. Pract. 1mo. Ut Census sit licitus, & justus, requiritur, ut census realis constituatur in re fructifera, quæ subtractis laboribus, & expensis sufficiat ad solvendas pensiones: item ut pretium census sit justum, non exorbitans a lege, consuetudine, & judicio prudentum: & ut pereunte re censui subjecta, census cesset. Aliæ conditiones in *Extrav.* Martini V. & Callisti III. ac in Bulla S. Pii V. *Cum onus*, requisitæ, non sunt in Germania omnes receptæ. 2do. Census Germanicus est quidem licitus; sæpe tamen in particularibus casibus charitas lædi potest, si pauperes per lucrum solvendum ad inevitabilem mendicitatem redigantur, quo casu quis lucrum exigere non posset. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 697. *& seqq.* *Resolvuntur casus.*

§. 725. Quartus Contractus onerosus est *Cambium*, seu contractus, quo fit permutatio pecuniæ pro pecunia, cum aliquo lucro ultra sortem. *Cambium quid?*

Schol. Cambium aliud est *reale*, seu permutatio pecuniarum, legitima servata æqualitate inter datum, & acceptum: aliud est *siccum* seu *fictum*, cui nullus inest titulus lucri, seu auctarii captandi, quod tamquam usurarium damnatur in Bulla S. Pii V. Cambium reale aliud est *manuale*, *seu minutum*, quo pecunia unius formæ, aut materiæ permutatur cum pecunia alterius formæ, vel materiæ; uti argentea cum aurea, nova cum veteri: aliud est *locale* vel *per litteras*, quando permutatur pecunia præsens pro distante, aut distans pro præsente, sive quando pecunia datur in uno loco, ut reddatur in altero. *Quotuplex?*

Cambium est licitum. §. 726. Cambium sive manuale vel minutum, sive locale est licitum, servatis debitis conditionibus. Ita patet ex Bulla S. Pii V. *In eam*, in qua tamen omnes conditiones præscriptæ fere nullibi sunt usu receptæ. Et certe sine Cambiis cessaret commercium, ad quod variæ species pecuniæ in varia loca transferendæ requiruntur, quod per Cambium obtinetur. Deinde lucrum, quod Campsor, qui pecuniam præstat, ex Cambio accipit, justis titulis accipit, uti ratione officii cambiendi, expensarum, industriæ, & laboris, in congregandis pecuniis, sustentandis ministris, periculis subeundis: ergo est licitum. Conditiones vero ad justum Cambium requisitæ, sunt: 1. Ne subsit fraus, vel dolus. 2. Ne quid accipiatur pro dilatione solutionis. 3. Ut lucrum sit justum, lege, vel consuetudine taxatum. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 702. *& seqq.*

In qua specie pecunia solvenda? *Schol.* Si famulo vel nuntio dentur 100. ducati in auro, ut solvat creditori domini sui, non curantis in qua specie id fiat, non potest famulus hos ducatos pro moneta argentea cum lucro commutare, & ita solvere creditori, lucro sibi retento, quia prudenter judicari nequit, ut famuli, œconomi, procuratores ita cum suis pecuniis negotientur: maxime cum talis famulus ad servitia sui domini obligatus, nullum titulum hujus lucri assignare possit. Interim tamen sententia Lessii & aliorum non videtur omnino rejicienda, qui talem famulum a restitutione lucri excusant (nisi tamen dominus expresse jussisset, ut in gratiam creditoris ducati aurei in specie solverentur), quia lucrum illud est fructus industriæ, proveniens per negoriationem pecuniariam ex famuli industria & periculo factam; ac proinde nec domino pecuniæ debetur, nec etiam suo creditori, cui integre per aliam pecuniam satisfit.

Contractus Societatis quid? §. 727. Quintus Contractus onerosus est *Contractus Societatis*, seu conventio plurium, partem suam conferentium in negotiationem ad commune lucrum.

Quotuplex? *Schol.* Contractus societatis duobus modis iniri potest. 1. Quando omnes socii conferunt sortem, sive capitale æqualiter, vel inæqualiter. 2. Si unus conferat sortem; alter vero laborem, & industriam. Ad contra-

Contractus trinus quid? ctum societatis spectat etiam *Contractus trinus*, qui sic initur: Titius, & Cajus ineunt societatem, in quam Titius confert 1000. aureos, Cajus vero totidem, vel suas operas, unde Titius speret lucrari 200. aureos. En primus contractus societatis. Ne vero sors Titii periclitetur, offert Cajo 50. aureos, vel statim dandos, vel ex lucro, vel post negotiationem sumendos, ut sortem Cajus assecuret. En secundus contractus assecurationis

sortis. Quia vero Titius mallet lucrum certum minus, quam incertum majus, vendit Cajo 200. aureos ex negotiatione lucrandos pro 100. aureis. En tertius contractus assecurationis lucri certi pro incerto; unde Titius vel singulis annis, vel in fine negotiationis accipit 1100. aureos.

§. 728. Contractus societatis est licitus, ex communi praxi doctorum, & timoratorum. Ad hoc tamen requiritur: 1. Ut negotiatio sit honesta. 2. Ut sit vera, & lucrativa, non autem ficta. 3. Ut pecunia maneat sub dominio, & periculo eam conferentis. 4. Ut sicut lucrum, ita & damnum sit commune; alias foret *Leonina*, ab apologo leonis sic dicta, qui societatem iniit cum reliquis feris, ut de eorum prædis, non vero labore & periculo participaret. 5. Ut damnum & lucrum sit commune pro rata rei, quam quis contulit. *Contractus societatis licet.*

Schol. 1. Contractus trinus cum eadem persona, sive simul, sive successive initus, probabilius est illicitus, ex Bulla Sixti V. *Detestabilis avaritiæ*. Et ratio est, tum quia vi contractus trini dominium sortis, & lucri in alterum socium transfertur; nam alteri socio perit, & ille de sorte pro libitu suo disponere potest, adeoque est contractus mutui lucrativi, & consequenter ratione lucri ultra sortem usurarius. Vid. Benedictum XIV. *de Syn. diœc. l.* 10. *c.* 7. *n.* 6. Non obstat I. quod *c. Per vestras, de donat. inter vir. & uxor.* jubeatur, ut si vir vergat ad inopiam, dos uxoris alicui mercatori committatur, ut de parte honesti lucri, dictus vir onera matrimonii sustinere possit. Et *l. Si non fuerint, ff. de socio*, dicitur, societatem ita iniri posse, ut nullius damni partem alter sentiat; lucrum vero commune sit, ubi adest contractus trinus. *Resp.* Ex illa Decretali tantum sequitur, quod dos honestæ negotiationi exponi possit; non vero quod dos & lucrum assecurentur. Sensus vero legis *ff.* est, quod in societates unus pecuniam, alter operas conferre possit, quæ si tanti, vel majoris sint valoris, quam pecunia, conferens operas non debeat damnum pecuniæ casu perditæ subire, quia jam fert damnum operarum. II. Commodatarius assecurans commodatum non fit ejus dominus: ergo nec assecurans sortem, & lucrum non fit ejus dominus. *Resp.* Disparitas est, quia commodatarius rem in individuo reddere debet: ergo assecurando non fit ejus dominus: pecunia vero ad negotiationem collata tantum in specie reddi debet; unde eam, & lucrum assecurans fit ejus dominus. III. In contractu trino assecuratio sortis, & venditio lucri fiunt justo pretio: ergo servatur æqualitas justitiæ. *Resp.* Fiunt tamen cum eadem persona, *An contractus trinus sit licitus?*

adeoque adest mutuum; secus enim foret, si cum personis diversis fierent, ubi mutuum non esset, cum dominium non transferretur.

An contractus duplex sit illicitus? *Schol.* 2. Contractus duplex, scilicet societatis & assecurationis sortis tantum, vel societatis, & assecurationis lucri tantum, non videtur esse illicitus, quia non degenerat in mutuum; nam socius assecurans non fit dominus sortis: si enim assecuret sortem, non assecurando lucrum, non potest de sorte pro libitu disponere, sed tenetur impendere negotiationi, ex qua conferens lucrum sperat: si vero tantum lucrum assecuret, non assecurando sortem, iterum non fit dominus, quia sors sibi conferenti perit. Deinde in contractu duplici periculum utrinque æquale est: nam in assecuratione sortis uterque exponitur periculo nil lucrandi: in assecuratione vero lucri uterque exponitur periculo sortis.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Impensæ factæ pro bono societatis cedunt omnium sociorum damno pro rata spei lucri, nisi aliter conventum sit. *2do.* Societas animalium, seu conventio duorum vel plurium, qua unus animalia in societatem confert, alter illa custodit, & pascit, ut ambo lucrum ex fructibus percipiant, est licita, dummodo 1. animalia pereuntia sine culpa villici recipientis, non ipsi, sed conferenti domino pereant. 2. Villicus recipiens animalia sedulo curet, & lucri accuratam rationem reddat. 3. Lucrum secundum æqualitatem proportionatam capitalis ponentis, & operis recipientis dividatur. *3tio.* Societas solvitur 1. Morte naturali, civili & morali sociorum. 2. Renuntiatione sociorum. 3. Finito tempore statuto. 4. Finita negotiatione. 5. Interitu rei, vel egestate alterius socii. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 705. *& seqq.*

Ludus quid? §. 729. Sextus Contractus onerosus est *Ludus*, seu certamen duorum, ad animi delectationem aliquid in communi deponentium cum pacto, ut victori cedat.

Est licitus. §. 730. Ludus in genere est licitus; servit enim ad honestam animi oblectationem, & sicuti pecuniam meam alteri gratis dare possum, ita possum dare sub pacto, si in ludo vincat. Ludus tamen alearum, seu qui sola fortuna, sine industria, regitur, jure positivo maxime Clericis est prohibitus: uti patet *l.* 3. *c. de aleatoribus*, *c. Episcopus*, *d.* 35. & ex Tridentino *Sess.* 22. *c.* 1. *de ref.* Et ratio est, quia ex his lusibus oriuntur fraudes, mendacia, perjuria, iræ, rixæ &c. & tota familiæ substantia non raro absorbetur.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Ut ludus sit licitus, cavenda sunt verba scandalosa; præcepta Dei, & Ecclesiæ non sunt violanda; & lusus personæ, loco, & tempori congruere

debet. 2*do.* Ad ludum cum pacto requiritur, 1. ut quis libere de re sua disponere possit. 2. Ut servetur inter ludente sæqualitas. 3. Ut quis illicitis fraudibus non utatur. 3*tio.* Victor in ludo prohibito lucrum ex eo acquisitum retinere potest, quia nullum jus restitutionem illi imponit. Victus vero in ludo prohibito non tenetur solvere, quia in jure datur illi facultas repetendi in judicio solutum, nisi ad solutionem juramento se obligaverit.

§. 731. Septimus Contractus onerosus est *Sponsio*, quando duo de veritate rei contendentes, ponunt præmium pro eo, qui veritatem fuerit assecutus. Ut sponsio sit licita, requiritur 1. Ut fiat super re dubia; alias non servatur æqualitas periculi. 2. Ut uterque idem eodem modo accipiat, de quo certatur. Illicita vero est sponsio, si sit de re turpi, vel fraus adhibeatur, dissimulando v. g. certitudinem: licite tamen certat, qui certitudinem profitetur, si alter nihilominus certare velit. *Sponsio quid?*

§. 732. Hactenus de illis Contractibus onerosis egimus, quibus dominium directum transfertur; nunc de iis dicendum, quibus dominium saltem directum non transfertur: inter quos primus est *Locatio* & *Conductio*, quando quis rem aliquam alteri utendam, vel fruendam concedit, certo pretio, vel mercede constituta: qui concedit, dicitur *Locator;* qui suscipit, *Conductor* dicitur. *Locatio, Conductio quid?*

§. 733. Obligationes Locatoris sunt: 1. Aperire debet vitium rei locatæ. 2. Solvere expensas ad conservationem rei locatæ necessarias, tributa, & onera publica portare, nisi aliter conventum sit. 3. Conductorem non expellere ante elapsum tempus locationis. *Ejus obligationes.*

Obligationes Conductoris sunt: 1. Ne re locata, nisi ad usum concessum utatur. 2. Ne eam deserat ante elapsum tempus. 3. Ut rem locatori integram servet. 4. Ut solvat statutam pensionem.

Coroll. Pract. 1*mo.* Conductor ante elapsum tempus expelli potest: 1. Si integro biennio non solvat pensionem. 2. Si ob casum improvisum res usibus domini sit necessaria. 3. Si necesse sit, rem locatam reficere, & id fieri non possit conductore eam inhabitante. 4. Si conductor in re male versetur, eam destruendo, abutendo &c. 2*do.* Si magna incidat sterilitas, minuendum est de pensione pro rata sterilitatis: item si conductor aliunde, v. g. per tempestates, aliave vi extrinseca, vel casu fortuito, sine culpa sua magnum damnum passus sit, nisi sterilitas per ubertatem præcedentis, vel subsequentis anni compensetur: *c. Propter, de Locat.* vel nisi pensio sit solvenda in parte aliquota, v. g. in tertia parte fructuum, quia tunç est contractus quasi societatis, ut quis damnum & lucrum cum domino fundi partiatur; *Resolvuntur casus.*

quod tamen non tenet, si solum determinata quantitas, v. g. 20. modii, solvendi sint, ubi nulla adest societas, nec periculum locatoris; consequenter aliquid de pensione ob sterilitatem remitti debet. 5*tio.* Locator, & conductor sibi invicem obligantur ex culpa lata, & levi, non vero levissima, nec ex casu fortuito, quia contractus est in utilitatem utriusque. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 712. *et seqq.*

Emphyteusis quid? §. 734. Alter Contractus, ubi dominium directum non transfertur, est *Emphyteusis*, quando alteri in perpetuum, vel saltem ad decennium conceditur rei immobilis dominium utile, cum onere, ut quotannis solvat certum canonem domino directo, seu proprietario. Qui habet hoc dominium utile, vocatur *Emphyteuta*.

Quotuplex? *Schol.* Emphyteusis alia est *Ecclesiastica*, cujus dominium directum ad Ecclesiam spectat: alia est *laica*, quando ad laicum spectat. Rursus Emphyteusis alia est *simpliciter hæreditaria*, concessa, ut transferatur ad quoscumque hæredes, etiam extraneos: alia est *mixte hæreditaria*, quæ concessa est pro filiis, seu descendentibus, iisque hæredibus: alia est simpliciter *ex pacto*, & *providentia*, quæ data est pro filiis, seu descendentibus, vel absolute, vel in certas generationes.

Ejus obligationes. §. 735. Conditiones, & obligationes Emphyteusis ex locorum consuetudine, & contrahentium pactis potissimum peti debent. Ex jure communi requisitæ, sunt: 1. Ad valorem contractus emphyteutici requiritur scriptum instrumentum: *l.* 1. *c. de jure Emph.* 2. Emphyteuta debet fundum sibi concessum colere, & cavere, ne deterior efficiatur, & omnia impendia præstare, quæ ad ejus conservationem, & fructuum collectionem spectant. 3. Debet solvere constitutum sibi annuum canonem, quem si tribus annis non solvat, dominus eum expellere potest: *l.* 2. *c. de jure Emph.* 4. Non licet Emphyteutæ domino irrequisito fundum emphyteuticum alienare; alias ipso jure Emphyteusi privatur: *l.* 3. *c. de jur. Emphyt.* 5. Si fundus emphyteuticus vendatur, vel juxta nonnullorum locorum consuetudinem alio modo alienetur, debet Emphyteuta domino directo solvere *Laudemium* statutum, *mercedem ad manum*. Plura & specialia dabunt jura, & consuetudines locorum, ad quorum peritos timoratos Confessarius pœnitentem debet remittere, ut eorum sententiam in dubiis emergentibus sequatur. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 722. *et seqq.*

Feudum quid? §. 736. Tertius Contractus onerosus dominii directi non translativus, est *Feudum*, quo conceditur res immobilis quoad dominium utile, sub onere obsequii personalis

exhibendi domino directo, qui *Infeudator*, & qui accipit, *Vasallus* dicitur.

Schol. Feudum dividitur 1. in *novum*, quod primo alicui acquisitum est beneficio solius conferentis: & in *antiquum*, quod ab ascendente jure agnationis ad alterum transmissum fuit. 2. Dividitur in Feudum *hæreditarium*, quod alicui simpliciter concessum esr pro se, & quibuscumque hæredibus: & in *gentilitium*, seu *ex pacto, & providentia*, quod alicui concessum est pro se, & liberis suis. *Quotuplex?*

§. 737. Obligationes Feudi denuo ex consuetudine locorum & pactis adjectis peti debent. Communes sunt: 1. Vasallus sine domini consensu Feudum alienare nequit; alioquin committit *Feloniam*, Feudum est caducum, & alienatio irrita: *l. 2. feud. t.* 52. 2. Vasallus non solvit annuum canonem, sed tantum obligatur ad honorem, subsidium, & defensionem domini directi: *l. 2. feud. t.* 6. 3. Vasallus, ejusque successor intra annum, & diem investituræ renovationem, præstito juramento fidelitatis, petere deber, non solum a domino, sed eo mortuo, ab ejus successore; alioquin Feudo privatur per judicis sententiam: *l. 2. feud. c.* 24. Reliqua ad Juristas spectant, apud quos hic iterum consilium petendum erit. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 726. *& seqq.* *Ejus obligationes.*

§. 738. Quartus Contractus onerosus dominii directi non translativus, est *Libellus*, quo Emphyteuta, vel Feudatarius rem in Emphyteusim, vel Feudum acceptam simili contractu tertio tradit. *Libellus quid?*

§. 739. Quintus Contractus onerosus dominii directi non translativus, est *Pignus*, quo res mobilis creditori traditur in securitatem debiti. Quod si res immobilis nuda conventione absque traditione obligetur creditori in securitatem debiti, ut si aliter non satisfiat, inde petatur satisfactio, dicitur *Hypotheca*. Si aliquis suscipiat in se obligationem alteri debitum solvendi, si debitor non solverit, vocatur *Fidejussio*. Si vero aliquis alienæ rei periculum in se suscipiat, obligando se ad eam compensandam, si perierit, dicitur *Assecuratio*. *Pignus quid? Hypotheca. Fidejussio. Assecuratio.*

Schol. Contractui Pignoris, & Hypothecæ subinde additur, 1. *Pactum legis commissoriæ*, ut si debitum ex mutuo ad certum tempus solutum non sit, pignus creditori cedat. 2. *Contractus Antichreticus*, quo convenitur, ut creditor fructus ex pignore lucretur, donec illi debitum restituatur. *Pactum legis commissoriæ. Pactum Antichreticum.*

Coroll. Pract. 1mo. Quæ res vendi, illæ etiam oppignorari possunt. *2do.* Pactum legis commissoriæ a jure civili, *l. ult. Cod. de pact. & pign.* & *c. Significasti, de Pign.* reprobatur. Justum tamen est pactum, ut si *Resolvuntur casus.*

ad certum diem solutio facta non sit; pignus creditori justo pretio vendi debeat. 3*tio.* Contractus antichreticus est usurarius, si creditor ultra sortem ex fructibus pignoris aliquid lucretur solius mutui causa: secus, si justi tituli, lucri cessantis, damni emergentis, interveniant: vel fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quae ex statuto Germanico, vel jure census super eadem constituti exigi possunt cum pacto redhibitionis. 4*to.* Fidejussor obligatur satisfacere, si debitor non satisfaciat. 5*to.* Ad assecurationem requiritur, 1. Æqualitas inter pretium & periculum, quod assecurator in se suscipit: 2. Ut re vera adsit periculum. 3. Ut assecuratio sit libera, non vero coacta. 4. Ut assecurator ignorans moneatur de periculis. 5. Ut habeat bona rei assecurandæ commensurata. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 665. *& seqq.* & §. 671. *& seqq.*

Injustitia quid? §. 740. Objectum justitiæ tum materiale, tum formale, seu jus hactenus consideravimus: hoc si lædatur ab aliquo, committitur peccatum justitiæ oppositum, scilicet *Injustitia*, quæ est juris alieni violatio.

Quotuplex? *Schol.* Injustitia alia est *generalis*, seu quævis deficientia ab observatione legis; quo modo omne peccatum injustitia, & peccator injustus dicitur: alia est *specialis*, quæ virtuti justitiæ specialiter opponitur, & quæ modo definita fuit: violatio juris alieni. Injustitia specialis alia opponitur justitiæ commutativæ, & est læsio juris in re alieni; & trahit post se onus restituendi, seu reparationem damni alteri illati, quia justitiæ commutativæ actus est restitutio, utpote quæ facit æqualitatem arithmeticam inter rem & rem, damnum & reparationem, datum & acceptum: alia opponitur justitiæ distributivæ, & violat jus ad rem alterius, ex qua non oritur obligatio restituendi, quia per eam non læditur jus reale, sed personale, cum personæ sit quidem res debita, nondum vero propria, eo quod ante distributionem bona communitatis nulli sint debita. Justitiæ commutativæ in specie opponuntur omnia peccata, per quæ proximus in triplici bonorum genere læditur, quæ sunt: 1. Bona animæ, non solum gratiæ, sed etiam Intellectus, Memoria, Ars, & Scientia: in his damnificatur proximus, si impellatur ad peccatum: si auferatur illi usus rationis: si male vel negligenter instruatur: si a bono spirituali, vel spirituali annexo impediatur. 2. Bona corporis, in quibus proximus læditur, per homicidium, mutilationem, stuprum, adulterium, duellum. 3. Bona famæ, honoris, & fortunæ, circa quæ proximus læditur per detractionem, contumeliam, calumniam, temerarium judicium, suspicionem, & furtum. Justitiæ

distributivæ in specie opponitur acceptio personarum; quando bona communia, & officia non secundum merita personæ, sed secundum affectum ad eam distribuuntur. De his peccatis jam nunc secundum ordinem agendum est.

§. 741. Igitur, quantum ad jus proximi in bonis animæ læsum, vel damnum ipsi in illis illatum; qui vi, vel fraude alteri graviter nocet in bonis animæ, inducendo ad peccatum, privando eum ratione, male instruendo, impediendo a bono spirituali, peccat graviter, & tenetur ad restitutionem: peccat enim contra jus alterius in re, cum cuilibet non minus competat jus rigorosum in bona animæ naturalia; quam in bona temporalia: item ne per fraudem in errorem, peccatum &c. inducatur, nec a bono spirituali impediatur. *Lædere alium vi vel fraude in bonis animæ est contra justitiam.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Qui sine vi, & fraude alterum in peccatum, quod non est contra justitiam, induxit, non tenetur ex justitia, sed ex charitate procurare, ut damnum spirituale reparetur; hoc enim jus naturæ juxta leges charitatis exigit, ut auctor talis mali, suadendo, hortando &c. ejus emendationem procuret: licet extra casum necessitatis hæc obligatio probabilius non sit sub peccato mortali; cum ipse seductus per pœnitentiam se juvare teneatur. Dictum est, si non sit peccatum contra justitiam; qui enim aliquem induxit ad alterum damnificandum; illi detrahendum &c. tenetur ex justitia ad restitutionem, non quidem inducto, sed ei, qui damnum passus est, quia est causa damni. 2*do.* Qui proximum vi, fraude, vel metu reverentiali gravi ad grave peccatum induxit, tenetur ex justitia vim vel fraudem tollere, & quantum potest, procurare media, quibus seductus amissam gratiam recuperet, quia est injusta causa damni: quod tamen ita intelligendum, si seductus vel ob ignorantiam, vel aliam causam non habeat media pœnitentiæ in promptu: quæ si habeat, iisque sponte non utatur, cedit juri suo, & seductor ex justitia ad nihil tenetur. 3*tio.* Qui alterum æterna salute privavit, tenetur solum ad agendam pœnitentiam; salus enim æterna semel amissa recuperari nequit: unde privans ad nullam aliam restitutionem tenetur. 4*to.* Qui alterum privat memoria, usu rationis &c. quia hæc bona, utpote altioris ordinis, bonis fortunæ compensari non possunt, tenetur saltem reparare omnia damna, quæ ex ablato usu rationis oriuntur: uti satisfacere, quod quis ad officium suum incapax factus fuerit, quod redditus amiserit, medicinas procuraverit &c. 5*to.* Qui philtro conjecit proximum in amentiam, vel maleficiis compulit ad noxium quid agendum, peccat graviter contra *Resolvuntur casus.*

justitiam, & ex justitia tenetur tollere maleficia, si adhuc durent, & remedia adhibere contra philtrum, & reparare damna inde exorta, si reparari possint. Imo Sotus probabiliter putat, quod etiam pro ablato usu rationis, & memoriæ, restitutio pecuniaria fieri debeat, quia pro vera injustitia debet fieri restitutio, prout est possibilis. *6to.* Qui proximum imbuit errore mere speculativo, non censetur saltem ordinarie gravem injuriam inferre, quia tale damnum communiter parvi fit. Ille vero peccat graviter, qui proximum imbuit errore practico, ex quo alia damna sequuntur: v. g. si Professor Theologiæ, Juris, aut Medicinæ doceat scienter sententias hæreticas, aut falsas, ex quibus aliorum damna oriri possunt, qui proinde tenetur ad restitutionem damnorum, quia agit contra jus alterius, ne per fraudem in errorem inducatur. *7mo.* Qui absque vi, vel fraude solo consilio justis de causis Candidatum revocat de sua vocatione, vel Novitium a Novitiatu, non peccat graviter contra justitiam, nec contra charitatem, quia abstractio illa non est ad malum; nam vita in sæculo non est illicita. Abstractio tamen facta sine justa causa, est peccatum grave, præsertim si sit contra vocationem moraliter certam, quia talis magnis animæ periculis exponitur. Justæ vero causæ abstrahendi a statu Religioso sunt: si parentes auxilio Candidati indigeant: si promiserit Matrimonium, vel debita habuerit: si aliqua corporis infirmitate laboret: si in Ordine aliquo non vigeat disciplina: si complexio ejus non sit apta ad illum Ordinem: si mores habeat Religioni nocituros. Qui autem per vim, & fraudem abducit Candidatum a Religione, peccat graviter contra charitatem, & justitiam, avertendo eum a magno bono; unde tenetur ex justitia vim, & fraudem tollere, & seductum ab injuria liberare, ut si velit ingredi, vel regredi ad Religionem possit: tenetur etiam damna seducto resarcire, & procurare media revertendi ad vocationem, si seductus illa non habeat; si enim habeat, & sibi non consulat, censetur volens sua damna pati. *8vo.* Qui alium rationabiliter invitum impedit a consecutione boni, illi ex justitia debiti, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem, sive vis vel dolus intervenerint, sive non, quia violat jus alterius: sic qui impedit, vel removet aliquem a Beneficio Ecclesiastico propter causam indebitam, ad quod ipse habet jus quæsitum vel perfectum, per collationem, præsentationem, electionem, compensare ei debet damnum illatum. Si vero bonum illud non debeatur illi ex justitia, uti eleemosyna, beneficium, aut aliud donum gratuitum, & quis

solo consilio, precibus, donis sine vi & fraude alterum impediat, non tenetur ad restitutionem, quia non peccat contra justitiam commutativam, & jus alterius in re non lædit; unde si fecisset ex odio, & animo nocendi, peccaret quidem contra charitatem, non tamen contra justitiam. Qui vero vi, fraude, detractione, mendacio, alterum a consecutione talis boni impedit, is damnum illi compensare debet arbitrio boni viri, juxta certitudinem vel probabilitatem spei ad tale bonum; quia talis habet jus, ne fraude a consecutione illius impediatur. 9*no*. Qui leves alterius defectus exaggerando eum impedit a consecutione boni indebiti, si non exaggeret per mendacia, non tenetur ad restitutionem, quia non violat graviter jus alterius. 10*mo*. Qui a consecutione Beneficii impedit dignum, ut conferatur digniori, non tenetur ad restitutionem, si sine fraude faciat, quia dignus non habet jus, ut præferatur digniori.

§. 742. In bonis corporis læditur proximus, primo per *Homicidium*, quod est injusta exanimatio hominis per hominem facta. Si fiat a bruto, vocatur in jure *Pauperies*. *Homicidium quid?*

Schol. Homicidium 1. vel est exanimatio *sui ipsius*, vel *alterius*, vel *fœtus in utero animati*. 2. Homicidium alterius vel fit *publica auctoritate*, vel *privata*. 3. Si privata, vel fit *ob necessariam defensionem*, vel *absque necessitate defensionis*. 4. Homicidium sine necessitate defensionis aliud est *casuale*, quod sine culpa, & dolo accidit: aliud est *voluntarium*, quod fit culpa & dolo: estque vel *directe tale*, quando ponitur aliqua actio, per quam mors directe intenta sequitur: vel *indirecte*, quando ponitur causa ita propinqua, ut ex ea mors certo secutura prævideri potuerit. 5. Homicidium voluntarium vel est *simplex*, sine circumstantia specialis malitiæ: vel *qualificatum* cum tali circumstantia: quale est *proditorium*, quando alter nil metuens sub specie amicitiæ occiditur: *insidiosum*, dum quis alium ex improviso occidit: *assassinium*, quando quis alterum per tertium pretio ad hoc conductum occidit: *veneficium*, quando alter veneno occiditur: *maleficium*, per artes magicas occidendo alterum: *sacrilegium*, occidendo personam sacram, vel profanam in loco sacro: *latrocinium*, quando spolii causa alter occiditur: *parricidium*, quando parentes, & cognati usque ad quartum gradum inclusive occiduntur: *crimen læsæ Majestatis*, quando Papa, Princeps, vel custos ejus latus actu stipans occiditur. *Quotuplex?*

§. 743. Licitum est auctoritate publica occidere malefactores bono communi noxios. Quippe *Exod.* 22. le- *Licet malefactores occidere.*

gitur: *Maleficos non patieris vivere*. Et: *Qui cum jumento coierit, morte moriatur*. Et S. Paulus *ad Rom.* 13. *v.* 4. de Principe dicit: *Si malum feceris, time; non enim sine causa gladium portat, vindex in iram ei, qui malum operatur*. Deinde quælibet persona ad totam communitatem comparatur, ut pars ad totum: ergo siqua sit nociva communitati, & corruptiva propter peccatum, salubriter occiditur, ut bonum commune conservetur. Ex quo etiam sequitur, quod hoc soli Magistratui, qui pro bono communi vigilat, competit.

Solvuntur objectiones Waldensium. *Schol.* Waldenses negant, licitum esse, aliquem auctoritate publica occidere: & Scotus putavit, nonnisi eos, qui in S. Scriptura determinantur, pœna mortis affici posse. Rationes sunt: I. Quia solus Deus vitæ dominium sibi reservavit in *Deut. Ego occidam*. Et 1. *Reg. Dominus vivificat, & mortificat. Resp.* Deus solus est vitæ dominus independens; dependenter vero a Deo etiam Princeps peccatores ex justa causa occidere potest, ne bono communi noceant. II. *Gen.* 9. v. 6. prohibetur, ne quis *humanum sanguinem effundat, quia ad imaginem Dei factus est homo*: quæ imago etiam in peccatore perseverat. *Resp.* Ibi prohibetur iniqua proximi occisio auctoritate privata, non publica.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo*. Respublica seu Magistratus non habet jus ad arbitrium suum occidendi, vel periculo mortis exponendi suos subditos, quia non habet absolutum dominium in corpora suorum subditorum. Ut autem Judex reum juste morti adjudicet, 1. Debet in eum habere jurisdictionem, 2. Causa mortis debet esse justa, a legibus præscripta, nec ex aliqua prava passione sententia ferenda, 3. Juris ordo servandus est, 4. Defensio rei patienter audienda; nec is captiosis quæstionibus vexandus, nisi & ipse reus subdole neget, & crimen tegat. 2*do*. Magistratus habet jus, subditos suos exponendi mortis periculo, quando recta ratio dictat, necessarium esse ad rempublicam tuendam. 3*tio*. Licitum est bannitum per publicam mortis sententiam cuivis e populo occidere, dummodo non fiat ex odio, sed publicæ justitiæ zelo & auctoritate, nec pendente appellatione, & excipiantur parentes, liberi, uxor, qui bannitum alere tenentur, nisi actualis reipublicæ hostis existat, cum jus civile jus naturale non tollat. Bannitus vero defendere se non potest, aggressorem occidendo, quia alias potestati publicæ, quam ille exequitur, resisteret. Extra territorium vero proscribentis proscriptum occidere non licet, quia extra hoc sententia jus dicentis executioni mandari non potest. 4*to*. Leges civiles dantes jus patri, occidendi adulterum cum filia, eatenus solum

justæ sunt, quatenus ob enormitatem sceleris pœnam mortis homicidæ non decernunt, nec ullam actionem contra illum recipiunt.

§. 744. 1. Seclusa auctoritate Divina jubente, vel permittente, est peccatum mortale directe occidere seipsum, quia est contra præceptum: *Non occides:* & occisio sui ipsius est contra naturalem inclinationem sui ipsius: injuriam facit communitati, cujus quis pars est, & peccat in Deum, cujus potestati, & judicio vita nostra subjecta est; ergo non licet. Hinc si qui sancti leguntur directe cooperati esse ad mortem suam, ex speciali Dei instinctu hoc fecerunt. *Non licet occidere seipsum.*

2. Nec licet seipsum occidere indirecte, faciendo, aut omittendo aliquid, unde mors, licet non intenta, sequatur, nisi adsit justa causa illud faciendi, vel omittendi. Nam non licet directe occidere seipsum (n. 1.). Ergo nec indirecte; alias enim esset voluntarium interpretative in causa. Si autem justa causa subsit, licet se indirecte occidere, quia præceptum affirmativum, vitam suam conservandi, obligat non pro semper.

Coroll. Pract. 1mo. Virgini ad servandam castitatem suam, non licet directe se occidere; nam non peccat, si vim invita patiatur: licet tamen illi certo mortis periculo se exponere pro sola integritate corporali, quæ rationem boni magni habet; quia sic directe ad sui occisionem non cooperatur, sed eam tantum permittit, aut contra vim injustam se non defendit, quod ex gravi causa pro conservatione fidei, & bono communi reipublicæ licet. *2do.* Licet se, seu carnem suam vigiliis, & jejuniis moderatis affligere: graviter tamen peccat, juxta P. Layman, qui indiscrete jejunia continuando adverteret, vitam illius notabiliter minui; ubi tamen P. Gobat observat, non esse obligationem vitam prolongandi, sed tantum conservandi; nam prolongare illam importat studium singulare, ad quod nemo tenetur, nisi bono publico valde utilis & necessarius foret: conservare autem dicit tantum studium commune, ad quod tenemur. Hinc licite quidem pes gangræna infectus abscinditur, ut vita servetur: nemo tamen ad hæc media extraordinaria, & nimis dura tenetur, etsi etiam Superior præciperet. Unde etiam virgo excusatur a peccato, quæ renuit admittere chirurgum ad sanandam partem verecundam, quando id magis quam mortem horret. Pariter excusantur, qui pro servanda vita nolunt nubere. *3tio.* Graviter peccant, qui nolunt se a gravi mortis periculo eripere, quando facili medio possunt, sumendo v. g. medicinas ordinarias: ad media vero sumptuosa, & nimis dura non tenentur. Si vero ægrotus nonnisi *Resolvuntur casus.*

per summam nauseam, & cruciatum medicinam sumere posset, non peccat, si renuat, quia adest moralis impossibilitas. Graviter tamen peccant, qui per frequentem intemperantiam vitam sibi abbreviant. *4to.* Mulier non potens parere, licite potest admittere excisionem, ut infans baptizetur: ad hoc tamen non obligatur: si vero infans in utero mortuus sit, non tenetur pati ejus excisionem, ut vitam propriam conservet; quia hoc medium & periculosum, & nimis arduum est. *5to.* Voluntarie seipsum occidens, sepultura Ecclesiastica, & suffragiis privandus est; non vero qui ex furore aut melancholia hoc fecit, aut ante mortem vere de hoc facto doluit. Si dubitetur, an ex amentia factum sit, præsumitur ex opere externo occisionem fuisse voluntariam, nisi adsit præsumptio in contrarium: si dubium maneat, res ad Ordinarium deferatur: si dubitetur, an a se vel alio quis occisus fuerit, delictum non est præsumendum, nisi graves conjecturæ præcesserint.

Non licet alium privata auctoritate occidere. §. 745. Homicidium innocentis, vel alterius cujuscumque privata auctoritate nunquam directe est licitum, quia est contra præceptum: *Non occides*. Deinde homicidium adversatur gravissimo præcepto, & hominem contra charitatis, & justitiæ leges privat bono temporali omnium maximo, & irreparabili, scilicet vita: ergo non licet.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Occidere innocentes indirecte & præter intentionem, quandoque licet: sic jure belli licite expugnatur civitas, in qua sunt multi innocentes. *2do.* In casu, quo tyrannus minaretur excidium civitatis, nisi illa aliquem innocentem occidat, nequit eum occidere: si vero tyrannus petat innocentem a se occidendum, alias civitatem eversurus, potest civitas hunc innocentem tradere, quia ipse innocens tenetur in hoc casu etiam cum vitæ dispendio periclitanti reipublicæ succurrere. *3tio.* Concilium Constantiense *Sess.* 15. velut hæreticam & detestandam opinionem illorum damnavit, qui licitum esse dicunt, regem tyrannum interficere: adeoque tolerandus est talis Princeps tyrannus a populo, & scelerum ejus supplicium Deo relinquendum, vel potius orandum, ut Deus cor ejus in bonum commutet.

Licet injustum vitæ aggressorem occidere. §. 746. 1. Unicuique tamen licet defendere vitam propriam cum occisione injusti invasoris, *servato moderamine inculpatæ tutelæ*. Nam *1mo. Exod.* 22. *v.* 2. dicitur: *Si effringens fur domum, sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit; percussor non erit reus sanguinis. Quod si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur.* In

quæ verba S. Augustinus *q.* 84. *in Exod.* ait: *Intelligitur ergo, tùnc non pertinere ad homicidium, si fur nocturnus occiditur; si autem diurnus, pertinere: hoc est enim, quod ait: si sol oriatur super eum; poterat quippe discerni, quod ad furandum, non occidendum venisset.* Hanc autem legem esse etiam pro foro conscientiæ, patet ex *c. Si perfodiens, de homicidio.* 2*do.* Ita docent PP. S. Cyrillus *l.* 1. *in Joan. c.* 35. S. Ambrosius *l.* 1. *off. c.* 36. &c. 3*tio.* Vim vi repellere omnia jura permittunt: *l.* 1. *ff. de just. & jur. c. Significasti, de homicid.* cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ. Item plus tenetur homo propriæ, quam alienæ vitæ providere; quod falleret, si non liceret occidere injustum vitæ aggressorem, maxime cum in hoc casu occisio invasoris fiat præter intentionem, cum invasus non intendat mortem invasoris, sed propriam defensionem.

2. Licet etiam pro defensione facultatum non modici momenti, quæ alia ratione reparari, & liberari non possunt, injustum aggressorem vulnerare, vel occidere: quia temporalia bona sunt per se necessaria ad vitam conservandam; & Charitas non exigit, ut magna jactura eorum pro conservanda vita proximi fiat, nisi sit in gravi, vel extrema necessitate constitutus, in qua necessitate talis injustus aggressor non versatur, sed potius in magna malitia: unde etiam hoc exigere videtur publica securitas. Deinde ex jure gentium licet gerere bella cum cæde plurimorum pro solis bonis temporalibus: ergo etiam injustum invasorem eorum servato debito moderamine occidere. Vid. Ill. D. de Ligorio *Th. mor.* qui multos graves Doctores allegat. *Item aggressorem bonorum.*

3. Famam vero & honorem non licet defendere cum occisione invasoris. Nam 1*mo.* Alexander VII. damnavit has propositiones: 17. *Est licitum Religioso vel Clerico, calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minitantem occidere, quando alius modus defensionis non suppetit.* Item 18vam: & Innocentius XI. damnavit similem propositionem inter damnatas 30mam. 2*do.* Ratio est, quia honor est inferioris longe ordinis, quam vita alterius; injuste ablatus per viam juris & alia remedia reparari potest; adeoque occisione alterius moderamen inculpatæ tutelæ non servatur, & hoc modo via lata homicidiis aperiretur, cum difficile sit mundanis persuadere, eum, quem putant, honorem, re ipsa talem non esse. *Non vero famæ.*

Schol. 1. Dices I. contra n. 1mum. S. Augustinus *l.* 1. *de lib. arb.* ait *c.* 5. *Quomodo apud Divinam providentiam liberi sunt, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti sunt?* Et inter has vitam *Solvuntur objectiones.*

reponit. Et *ep.* 154. ait: *De occidendis hominibus, ne ab eis quoque occidatur, non mihi placet consilium.* Et S. Ambrosius *l.* 3. *off. c.* 4. ait: *Mihi quidem non videtur, quod vir Christianus & justus & sapiens quærere sibi vitam aliena morte debeat.* Item S. Cyprianus *ep.* 56. ait: *Christianis non licet occidere injustos vitæ ipsorum ereptores, sed occidi necessum est.* Et S. Bernardus *tr.* 1. *de militia* ait: *Quis igitur finis vel fructus sæcularis hujus non dico militiæ, sed malitiæ, si & occisor lethaliter peccat, & occisus æternaliter perit? Resp.* S. Augustinus in primo loco loquitur de homicidio ex intentione patrato; vel solum inquirit, an liceat, & non resolvit; nam in *l.* 1. *retract. c.* 9. fatetur, se in illo libro, quem junior scripsit, multa inquisivisse, quæ resolvere non potuit. In altero loco solum docet, quod invasus invasorem non teneatur occidere; non vero, quod non possit. S. Ambrosius vult, occisionem aggressoris ex odio, vel intentione fieri non debere. S. Cyprianus loquitur de persecutoribus Christianorum, quos occidere non licet. S. Bernardus de militibus in bello injusto, vel ex vana ostentatione alios occidentibus loquitur. II. *c. De his, dist.* 50. Clericus incurrit irregularitatem, qui injustum invasorem occidit; & alterum occidere privata auctoritate intrinsece malum est. *Resp.* In dato casu irregularitas per *Clement. Si furiosus*, sublata est. Et occidens iniquum aggressorem a jure potestatem obtinet. III. Invadens, si occidatur, damnandus foret: ergo per propriam vitam ei consulendum est, quia re vera est in extrema necessitate spirituali. *Resp.* Extrema illa necessitas ex propria invadentis voluntate, & malitia oritur, quam tollere potest.

Schol. 2. Dices I. contra n. 2dum. Vitæ proximi tum corporali, tum spirituali bona fortunæ utpote inferioris ordinis posthabenda sunt. *Resp.* Hoc verum est, si proximus, non sua sponte & malitia, se in eam necessitatem conjecit. II. S. Scriptura *Exod.* 22. & jura statuunt, furem nocturnum impune occidi, non vero diurnum, nisi telo se defendat. *Resp.* Fur diurnus, si comprehendi & bona ab eo ablata recuperari possint, nequit occidi; secus, si non possint: in fure vero nocturno cum discerni non possit, an animo furandi, vel occidendi advenerit, si homines advocari non possint, ad declinandum periculum, defensio occisiva licet. III. Innocentius XI. damnavit has propositiones: *Non solum licitum est, defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.* Et hanc: *Regulariter possum occidere furem pro conservatione unius au-*

rei. *Resp.* In his solum statuitur, quod non liceat pro conservatione rei exigui momenti, vel pro jure inchoato, vel pro re nondum possessa occidere invasorem bonorum temporalium.

Coroll. Pract. 1*mo*. Occisio iniqui aggressoris debet fieri ex animo se defendendi, & cum moderamine inculpatæ tutelæ, hoc est, non inferendo majus damnum, quam necessarium sit ad propulsandam injuriam. Quod moderamen in eo consistit, si quis consideratis circumstantiis loci, temporis, personarum &c. contra aggressorem modo faciliori se defendere non posse rationabiliter putet, quam præveniendo, & resistendo: & ideo si invasus se possit liberare fugiendo, clamando, percutiendo, vulnerando, nequit injustum aggressorem occidere. 2*do*. Ut hæc occisio injusti aggressoris sit licita, requiritur 1. Ut aggressio sit certa, & injusta. 2. Ut defensio fiat in ipsa aggressione: unde si aggressor inflicto vulnere fugit, non licet eum in fuga occidere. Quando vero meipsum juste defendo, injustum aggressorem occidendo, etiam alius eodem modo potest me defendere. 3. Requiritur moderamen inculpatæ tutelæ. 3*tio*. Vir nobilis, vel militaris juxta multos Doctores non tenetur fuga sibi graviter ignominiosa fugere iniquum invasorem. Sed Ill. D. Godeau hanc sententiam veluti charitati Christianæ contrariam refutat: Clericis vero, Religiosis, & aliis plebejis fuga hæc non est probrosa, imo nec nobili, si aggressor sit ebrius, amens, parer, vel superior; unde tunc adest obligatio fugiendi. 4*to*. Invasus, si advertat, quod non servaturus sit moderamen inculpatæ tutelæ, vel quod ex occisione aggressoris æterna damnatio sit secutura, potest, licet non teneatur, permittere sui occisionem, si ejus persona non sit reipublicæ multum necessaria, & ipse suam salutem æternam in tuto ponere possit. 5*to*. Quando injuste invasus non potest aliter fugere, nisi jacentem in via angusta claudum innocentem occidendo, potest fugere, licet mors claudi innocentis sequatur, quia per hoc non amittit jus se defendendi. 6*to*. Si quis furem fores adhuc effringentem, antequam bona surripuerit, occidat; peccat, nisi fur simul esset vitæ aggressor, quia vim justo majorem ad sui defensionem adhibet: si vero bona majoris momenti jam surripuit, & fugit, ita ut non supersit spes ea recuperandi, non peccat, eum occidendo. Quænam autem sint bona magni momenti, facile determinari nequit: ea certe esse debent, sine quibus vita secundum conditionem status duci nequit. Porro non licet talem furem occidere, si clamore, vel furis persecutione bona ablata recuperari possint. Talem au-

Resolvuntur casus.

tem furem etiam Clericus, vel Religiosus licite occidere potest, quia etiam hi habent jus ad sua & Monasterii bona defendenda. 7*mo*. Non licet pro conservarione rei exigui momenti, vel pro jure inchoato, vel pro re nondum possessa occidere invasorem bonorum temporalium, uti patet ex prop. 31. 32. & 33. ab Innocentio XI. damnatis, quia aliis mediis recuperari possunt. 8*vo*. Marito, etsi sit judex, non licet occidere uxorem in adulterio deprehensam, juxta propos. 19. ab Alexandro VII. damnatam; imo uxor, & adulter licite se defendere possunt, etiam defensione occisiva contra aggressorem, quia aggressio est injusta. Sicut etiam ex dictis non licet occidere injustum invasorem famæ & honoris. 9*no*. Non licet defendere pudicitiam cum occisione injusti invasoris; vel enim hæc sumitur pro virtute animi, & hæc ab invita auferri nequit: vel pro integritate carnis, & hæc est inferioris ordinis ad vitam hominis; consequenter si pro ejus defensione occideretur homo, non servaretur moderamen inculpatæ tutelæ.

Procuratio Abortus est mortale. §. 747. Secundo, in bonis corporis læditur proximus, per procurationem *Abortus* fœtus, sive animati, sive inanimati; quæ si fiat vel directe, vel indirecte faciendo aliquid, unde prævidetur abortus, est peccatum mortale. Si enim fœtus est animatus, committitur homicidium (§. 742.): si non est animatus, reducitur saltem ad homicidium, quia impeditur homo futurus. Ergo est peccatum mortale (§. 745.). Hinc merito Jus Civile procurationem abortus fœtus animati, morte; inanimati, exilio; & Jus Canonicum severissima pœnitentia plectit: & Innocentius XI. damnavit has propositiones: 34tam. *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur*. Et 35tam. *Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eamdem habere, cum paritur; ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi*.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo*. Fœmina etiam per stuprum violentum imprægnata, ante animationem fœtus non potest licite procurare abortum, ne quidem ad mortem vitandam, quia hoc opponitur generationi a natura intentæ magis, quam pollutio: unde etiam hoc non licet ad vitandam infamiam communitatis, familiæ, vel Parthenonis. Imo nec abortus licite procurari potest statim post conceptionem. Ad summum juxta P. Sanchez probabile est, quod fœmina in ipsa injusta, & violenta oppressione, violenta resistentia possit semen continuo expellere, tamquam injustum aggressorem castitatis, ad

infamiam vitandam; quod magis est impedire perfectam conceptionem, quam procurare abortum. Verum probabilior sententia pro praxi tenenda est, hoc non licere, quia hoc etiam post oppressionem non licet. 2*do*. Ne quidem indirecte licet procurare abortum per medicamenta, per quæ directe intenditur evitanda infamia, vel mors ab extrinseco inferenda, quia ad hoc illa medicina non prodest, nisi quatenus fœtum occidit, & expellit. 3*tio*. Procurans abortum fœtus animati incurrit Excommunicationem, juxta Bullam Sixti V. & etiam in dubio, an fuerit animatus, irregularitatem. Verum hanc Bullam Gregorius XIV. reduxit ad terminos juris communis, juxta quod tales ut homicidæ puniantur; non tamen fiunt irregulares, si fœtus inanimatus fuerit: quoad fœtum vero animatum Excommunicatio non est amplius Papæ reservata, sed Confessarius ab Ordinario delegatus ab ea absolvere potest. Masculus vero in utero die quadragesimo, fœmina die octogesimo censentur animari: in dubio præsumitur esse masculus. 4*to*. Prægnans, si immodico saltu, labore, intemperantia, deliberata ira, fœtui noceat, gravissime peccat, etsi hoc non intendat, dummodo prævideat, & aliunde certo sciat. Ad servandam tamen vitam, & sanitatem potest prægnans licite adhibere medicinam per se non ordinatam ad expulsionem fœtus, licet per accidens sequatur abortus, quia sine tali medicina vita matris, & infantis in periculo maneret: si vero medicina non conduceret ad sanitatem, nisi expellendo fœtum, non licet eam sumere, nisi valde probabile esset, sine tali medicina & vitam matris & infantis periclitaturam.

§. 748. Tertio, in bonis corporis læditur proximus per injustam *Mutilationem*, & vulnerationem; quia homo habet jus, ne sibi membra sua per injuriam, nec eorum usus per debilitatem, & destructionem auferatur; adeoque mutilans contra justitiam peccat. *Mutilatio est peccatum.*

Coroll. Pract. Non licet se, vel alium castrare ad servandam castitatem, aut sedandas tentationes, quia alia remedia suppetunt; & Christus *Matth.* 19. de castratione spirituali, & malarum cogitationum suppressione solum loquitur. Unde etiam non licet sibi amputare nasum, aut oculos eruere ad alienum turpem amorem impediendum, nisi ex altiori instinctu fiat; homo enim non est dominus membrorum suorum, sed tantum usufructuarius. Peccant etiam parentes, qui filios etiam consentientes castrari faciunt, ut serviant regi, vel ad cantum apti sint. *Resolvuntur casus.*

§. 749. Quarto, in bonis corporis proximus læditur *Duellum quid?*

per *Duellum* privata auctoritate initum; quod est certamen inter duos, vel plures ex condicto susceptum.

Quotuplex? *Schol.* Duellum aliud est *solemne*, quod fit adhibitis patrinis, seu secundantibus ex condicto ad certum tempus, & locum securitatis privilegio præditum, vulgo *Campum Francum*; ubi provocatio sæpe fit per litteras, vulgo *Chartas:* aliud est *privatum*, quod fit ex condicto ad certum locum, & tempus, sed sine aliis solemnitatibus.

Est graviter illicitum. §. 750. Duellum privata auctoritate initum est peccatum mortale, & omni jure prohibitum: & primo quidem jure Divino, *Exod.* 20. *Non occides*. Deinde jure Canonico *c. Monomachiam*, *caus.* 2. *q.* 5. & in Tridentino *Sess.* 25. *c.* 19. *de ref.* & ex Bullis Julii II. Leonis X. Clementis VII. Pii IV. & Clementis VIII. Denique jure Civili prohibetur duellum, *l. un. c. de gladiat.* & an. 1668. Leopoldus Imperator severissime illud prohibuit. Certe duellum repugnat charitati nobis, & proximo debitæ, vitam, & salutem æternam moraliter certo periculo exponendo: repugnat etiam justitiæ, cum homo non sit dominus vitæ suæ, nec est medium aptum ad litem terminandam, quæ aliis modis finiri potest, & in vindictam illud assumere, privato non competit (§. 745.).

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* I. 1mo. Circa duellum notari debet propositio ab Alexandro VII. damnata: *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.* Novissime etiam Benedictus XIV. a. 1752. In Constitutione: *Detestabilem*, has propositiones damnavit. 1. *Si vir militaris, nisi offerat & acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abjectus, & ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, unde se, suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitæ, ac promeritæ spe perpetuo carere deberet; culpa, & pœna vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum.* 2. *Excusari possunt etiam honoris tuendi, & humanæ vilipensionis vitandæ gratia acceptantes duellum, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt, pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.* 3. *Non incurrit Ecclesiasticas pœnas ab Ecclesia contra duellantes latas dux, vel officialis militiæ acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ, & officii.* 4. *Licitum est in statu hominis naturali acceptare, & offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit.* 5. *Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis male ordinatæ, in qua nimirum vel negligentia, vel*

malitia Magistratus justitia aperte denegatur. Has propositiones ut falsas, scandalosas, & perniciosas damnavit laudatus Pontifex; easque docere, defendere, & edere publice & privatim, etiam disputandi gratia; nisi impugnando, sub pœna Excommunicationis ipso facto incurrendæ, & Papæ reservatæ prohibuit. Insuper decrevit; sepulturæ sacræ privationem a Tridentino inflictam morientibus in loco duelli incurrendam perpetuo fore; etiam ante sententiam judicis; a decedente, etiam extra locum conflictus ex vulnere ibidem accepto; sive duellum publice sive privatim indictum fuerit, ac licet vulneratus ante mortem non incerta pœnitentiæ signa dederit, & a peccatis & censuris absolutus fuerit; sublata Episcopis locorum super hac pœna dispensandi facultate. *2do.* In nonnullis tamen casibus duellum licitum est: 1. Si auctoritate publica fiat: v. g. si hostis exercitui duellum offerat; idque ab aliquo acceptari; ad vires & animos hostium debilitandos; necessarium videatur. 2. Si ad reipublicæ bonum; belli exitum; securitatem ab hostibus consequendam; imminente belli conflictu ducibus magis expedire videatur; ut totum bellum ad duellum, vel paucorum certamen revocetur.

Coroll. Pract. II. Quod ad homicidium casuale attinet, quod præter intentionem agentis accidit, illud modo peccatum mortale, modo veniale est. Sic *1mo.* qui licito operi incumbens casu aliquem occidit, nullum peccatum committit, modo ex tali opere homicidium passim non sequatur, v. g. dum venator in sylva casu hominem nullo modo cognitum sclopeto trajicit. Quod si vero locus venationis publica via esset, mortaliter peccaret, si necessariam diligentiam non adhiberet, ne quem ictu suo læderet. Item si opifex posito signo, quo sibi transeuntes caverent, lapides ex tecto projiceret; & casu transeuntem necaret, non peccaret; nullo vero signo dato, peccaret mortaliter. *2do.* Patres vel matres infantes suos in lecto secum dormientes suffocantes, mortaliter peccant; sicuti & Clerici venationi clamorosæ sibi prohibitæ vacantes casu hominem occidentes, graviter peccant & fiunt irregulares, juxta Ill. D. Godeau *Th. mor. tom. 2.* *3tio.* Princeps homicidia in sua ditione vel civitate non præcavens vel impediens, graviter peccat, & omnium homicidiorum patratorum fit particeps. *4to.* Advocatus clientis innocentiam in causa capitali male defendens: item Medicus imperitus ægrum ex artis suæ ignorantia interimens: Parens filio suo rixoso arma deferre permittens, quibus alios occidit: feras bestias in sua domo nutritas non diligenter custodiens, ita ut homines occidant; peccant graviter

De homicidio casuali.

& homicidii rei fiunt. 5*to.* Proximum a morte non eripiens cum possit, vel eum de insidiis vitæ suæ structis non admonens: item homicidium indirecte suadens, vel quocumque modo ad vindictam alios incitantes, unde homicidia sequuntur, graviter peccant, & homicidii reatum incurrunt.

Restitutio pro homicidio & mutilatione fieri debet. §. 751. Qui alterum injuste occidit, vel mutilat, tenetur ad damna inde emergentia reparanda, & restituenda: graviter enim peccat contra justitiam commutativam, quæ post se trahit onus restituendi, & damna injuste illata reparandi (§. 740. Schol.).

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Pro cicatricibus, & deformitate membri, ipsiusque vitæ jactura secundum se nulla est compensatio facienda ante judicis sententiam, juxta P. Layman (contra alios, qui putant, compensationem saltem in pecunia, quæ est possibilis, faciendam esse), quia vita hominis liberi, & integritas corporis, sunt bona altioris ordinis, quæ nec pecunia, nec ad æqualitatem compensari possunt. 2*do.* Injustus occisor, vulnerator & mutilator tenetur ad compensanda omnia damna realia in bonis fortunæ, quæ ex injusta ejus actione sequuntur, quia est illorum causa. Unde tenetur ad reparanda damna ante mortem occisi sequentia, qualia sunt expensæ in medicos, & medicinas necessarias: tenetur restituere lucrum operarum, quo vulneratus carere debuit. Item homicida debet compensare damnum, quod liberis, parentibus & uxori per se provenit ob jus petendi alimenta, & imminutam hæreditatem ob mortem acceleratam; non vero hæredibus extraneis, uti fratribus, sororibus, & cæteris amicis. Pro sumptibus vero exequiarum ordinarie nihil est restituendum, nisi faciendæ fuissent extraordinariæ, quia ordinariæ etiam fieri debuissent, si occisus morte naturali obiisset. 3*tio.* Homicida, facta restitutione hæredibus, non tenetur creditoribus occisi debita solvere, quia hæredes ad hoc tenentur. 4*to.* Qui occidit injustum aggressorem, non tenetur compensare damna, quæ ejus uxor, & liberi inde patiuntur, dummodo non excesserit moderamen inculpatæ tutelæ. 5*to.* Provocans ad duellum, & occidens provocatum, non tenetur ad restitutionem, si provocatus sponte comparuerit, & in pugnam consenserit, quia censetur renuntiasse juri suo: secus foret, si ex metu gravis infamiæ, vel alterius gravis mali comparuerit.

Stuprator & Adulter tenentur ad resti- §. 752. Quinto, in bonis corporis læditur proximus per *Stuprum* vi, metu & fraude extortum, uti patet ex §. 653. Item per *Adulterium* (§. 655.). Unde qui aliquam vi, metu, vel fraude corrupit, tenetur ad restitutionem,

quia illi gravem Injuriam intulit, & est causa gravium damnorum ex tali stupro secutorum. Similiter committens adulterium est causa injusta, quod pars innocens, & filii legitimi patiantur damnum in bonis suis. Ergo ad restitutionem tenetur. *restitutionem.*

Coroll. Pract. 1mo. Stuprator virginis consentientis, si nullam vim, metum, vel dolum adhibeat, non tenetur ad aliquam restitutionem, nisi forte facinus occultum puellæ propalasset: si vero vim &c. intulit, tenetur ad omne damnum reparandum, quod fieri poterit, eam vel in matrimonium ducendo, vel dotando. Si vero puella nullum damnum passa est, ad nullam restitutionem tenetur. 2do. Adultera enixa prolem spuriam, ordinarie non tenetur facinus suum manifestare, ad avertendum damnum mariti, & legitimarum prolium; nam hoc nil prodest, cum proles adultera matri credere non teneatur. Adultera tamen studere debet, ut marito, & legitimis prolibus damnum compenset, rem familiarem melius curando, de cultu corporis sibi subtrahendo, ex bonis propriis plus legitimis prolibus relinquendo, suadendo, ut spurius renuntians hæreditati statum Ecclesiasticum amplectatur: raro tamen in praxi, juxta P. Layman, adultera obligatur significare spurio defectum natalium, si res sit occulta; imo si manifestet, non tenetur filius hæreditate abstinere, si non satis probet, quia nemo unius hominis testimonio credere debet. Adultera tamen ad revelandum crimen obligatur, quando ex eo, quod spurius pro legitimo habetur, majora, vel æqualia damna alios consequuntur, quam sit damnum infamiæ spurii, vel adulteræ, scilicet, si fama eorum jam aliunde læsa sit, vel si agatur de successione spurii in regno, si is malis moribus imbutus legitimo virtuoso præferendus foret. 3tio. Adulter, si ex sufficientibus signis sciat, prolem ex se esse genitam, tenetur restitutionem facere patri putatitio eum alenti, vel filiam spuriam dotanti, & filiis legitimis, quia hujus damni causa est; nisi excusetur vel in totum, vel ex parte, quando damnum ab adultera compensatum iri satis probabiliter credit, vel restitutio fieri nequeat sine periculo vitæ, vel gravi dispendio famæ. Adulter vero, qui in utramque partem dubius est, an proles ex se sit genita, tenetur prolem alere, quia præsumptio est contra nocentem. Mater tenetur prolem spuriam alere per primum triennium: *c. 2. de convers. Infid.* & Gonsalez putat, sufficere tertium annum inchoatum; deinde debet alere pater. *Resolvuntur casus.*

§. 753. In bonis famæ proximus læditur per *Detractionem*, quæ est famæ alienæ injusta & occulta violatio. *Detractio quid?*

Quot modis fiat? *Schol.* Detractio fieri potest vel *directe*: quod fit quatuor modis: 1. Falsum crimen imponendo. 2. Verum crimen amplificando. 3. Occultum crimen manifestando. 4. Perperam alterius factum explicando. *Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.* Vel *indirecte*: quod fit: 1. Negando recte & bene facta alterius. 2. Minuendo illa. 3. Reticendo, quando silentium pro vituperatione habetur. 4. Frigide laudando. *Qui negat, aut minuit, reticet, laudatque remisse.*

Detractio est mortale cum onere restituendi. §. 754. Detractio ex natura sua est peccatum mortale, charitati, & justitiæ contrarium, & detractor ad famæ restitutionem obligatur: *Prov.* 24. *v.* 9. *Abominatio hominum detractor. Eccl.* 10. *v.* 11. *Si mordeat serpens in occulto, nihil minus eo habet, qui detrahit.* Imo S. Hieronymus *in Ps.* 100. docet, detractionem pejorem esse fornicatione, quia & sibi, & alteri, & illi, qui audit, nocet. Ratio est: Detractio aufert proximo injuste bonum omnibus divitiis melius, scilicet famam, seu bonam opinionem de sua excellentia: nam *melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ: Prov.* 22. Ergo est peccatum mortale, & quia magnum bonum aufert, illud ex justitia restituere tenetur.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Detractio leve peccatum esse potest, tum ex defectu advertentiæ; tum ex levitate animi, & lapsu linguæ. 1. Si defectus leves proximi narrentur, vel generalibus tantum peccatorum nominibus proferantur, v. g. esse superbum, avarum, iracundum &c. nisi conditio personæ talis fuerit, ut in ea hi defectus censeantur esse magni; v. g. si de viro gravi, vel Sacerdote dicas, esse mendaciis assuetum. 2. Si manifestentur soli defectus naturales, vel defectus ingenii, v. g. si dicas esse cæcum, non habere magnum judicium &c. nisi ex horum revelatione magnum damnum sequatur. 3. Si ratione conditionis personæ peccata cæteroquin gravia non censeantur notabiliter famam lædere, uti si persona sit vilis, nec crimen magno dedecori sibi ducat: v. g. si dicas, hunc militem esse imprecationibus deditum. 4. Gravitas detractionis minuitur ex conditione personæ detrahentis, si sit vilis, cui ordinarie nulla fides habetur. 5. Detractio non est, si quis peccatum alterius occultum, quando ad ejus emendationem est necessarium, manifestet illi, qui potest, & debet corrigere, qui grave damnum avertere, consilium, & auxilium necessarium dare potest. 2*do.* Si quis narret occultum alicujus crimen sine propria confirmatione, & nocendi proposito, addendo, quod ab aliis audiverit, si narratio ex se fidem apud audientes mereatur, vel sinistram suspicionem generet; peccat contra justi-

tiam cum onere restitutionis: secus, si prudenter præviderit, audientes non esse credituros: si vero non ex pondere narrationis, sed ex levitate animi audientes fidem adhibeant, solum contra charitatem quis peccat, quia non est causa adhibitæ fidei; imo etiam juxta nonnullos contra justitiam, si prava saltem suspicio in audientibus generetur. *3tio.* Si quis crimen alicubi notorium notorietate facti, ita ut celari non possit, si nimirum decem in parva familia illud jam sciant, aliis ignorantibus manifestet, si crimen sit verum, non peccat graviter, quia talis criminosus censetur spoliatus juræ famæ suæ; ubi tamen id alibi narrare non licet. Si vero crimen sit falsum, ulterius narrare est grave peccatum contra justiam: sæpe tamen excusat ignorantia putantem, crimen vel esse vere commissum, vel audientes id jam nosse. Si crimen sit notum notorietate juris, de quo quis in judicio convictus, confessus, & condemnatus fuit, si sententia sit publicata, aliis in locis sine injuria evulgari potest, nisi tamen exinde infamia cognatis ejus emergeret; secus foret, si crimen per solam rei confessionem, & depositionem testium sit notorium. *4to.* Peccat graviter contra justitiam, qui falso testi vel accusatori iniquo habenti magnam auctoritatem falsum crimen imponit, ut suum honorem defendat, juxta prop. 43. & 44. ab Innocentio XI. damnatas, quia mentitur in materia gravi. Nec reus potest, si falso accusetur, sine peccato gravi contra justitiam manifestare crimen occultum etiam verum sui accusatoris, vel testis, si hæc manifestatio sit inutilis ad defensionem rei, vel quia testem non reddit inhabilem ad testificandum, vel quia reus crimen illud probare nequit, vel si alia ratione possit se reus defendere, vel si crimen illud sub secreto habeat, aut injusto modo illius notitiam acceperit. Si vero hæc manifestatio sit necessaria ad defensionem rei, licitum est illi verum crimen manifestare, etiam quando testis contra reum testatur verum crimen, sed occultum, injuste & injuriose manifestatum: quia non habet aliam viam se defendendi: excipitur tamen casus, quo reo parvum damnum immineret, testi vero ex manifestatione maximum impenderet; quia tunc reus peccaret graviter contra charitatem. *5to.* Qui crimen occultum suppresso nomine personæ narrat, si absit periculum, ne ab audientibus persona cognoscatur, non peccat graviter; secus, si cognoscere possint: maxime graviter peccatur, si quid de certo Ordine, vel Monasterio narretur, ita ut infamia in illa redundet. *6to.* Qui interrogando, applaudendo, animando est causa cœptæ, vel continuatæ detractionis, peccat

tum contra charitatem, quatenus ad peccatum detractionis alterum provocat: tum contra justitiam, præbendo causam injustæ infamationis. Qui gravi detractione per consensum tantum internum delectatur, peccat graviter ob delectationem de gravi peccato, & odium internum. Qui solum audit detractionem, licet positive non concurrat, nec interne approbet, sed tantum non impedit, cum facile possit, peccat graviter contra charitatem: excusari tamen potest, si præviderit, monitionem suam nihil profuturam, vel magnum incommodum sibi timeat, vel ex verecundia rationabili ob auctoritatem detrahentis prohibeatur: debet tamen dare signa displicentiæ. *7mo.* Qui ex inadvertentia alteri graviter detraxit, tenetur in conscientia ad restitutionem famæ; quia alias silentio suo censetur detractionem moraliter continuare. *8vo.* Qui uni in diversa materia detrahit, plura peccata committit, quia jus ad diversas famas lædit. Et qui uni apud plures detrahit, plura numero peccata committit, quia apud singulos famam ejus lædit. *9no.* Per se loquendo est grave peccatum detractionis, grave crimen alterius sine justa causa etiam uni soli manifestare, etsi secretum promittat, quia sic re vera fama ejus apud illum læditur: sæpe tamen culpa minuitur, quando quis solatii, vel consilii causa acceptam ab alio injuriam amico prudenti, & taciturno manifestat; quia eam in silentio decoquere admodum difficile foret: præstat tamen personam reticere, nisi ad solatium, vel consilium valde expediat, eam amico revelare. *10mo.* Qui verum, sed occultum crimen apud alios manifestavit, debet apud audientes criminis opinionem, quantum potest, abolere, sed sine mendacio: unde dicere potest: se male dixisse, injuriam alteri fecisse, se deceptum esse: vel debet eum laudare, specialiter honorare &c. Si quis vero falsa infamatione alteri detraxerit, debet revocare sua dicta coram illis, quibus dixit, addito etiam juramento, si opus sit, licet revocando æquale vel paullo minus damnum in sua fama pateretur: secus foret, si damnum notabiliter majus v. g. vitæ foret subeundum. Quod si vero falso infamatum in vitæ periculum induxisset, æquitas postularet, ut etiam cum propriæ vitæ periculo innocentem liberaret. Si nulla via restituendi famam suppetat, non tenetur quis, saltem ante sententiam judicis, ad compensationem pecuniariam. *11mo.* A restitutione famæ excusatur 1. Qui nullo modo potest restituere. 2. Quando infamatus cedit juri famæ suæ. 3. Quando infamatus sponte tacite vel expresse remittit restitutionem, modo non remittat in damnum proximi, & familiæ. 4. Quando prudenter judicatur, diffamationem jamdiu

esse oblivione deletam; alias enim foret periculum novæ diffamationis. 5. Si fama aliis modis sit reparata, 6. Si crimen occultum alia ratione fiat publicum. 7. Si levis fuerit læsio famæ, ubi subinde præstat per laudem diffamato satisfacere. 12*mo*. Crimen occultum, vel defectum proximi revelare licet: 1. Si servato modo correctionis fraternæ, crimen testibus, aut Superioribus pro emendatione manifestetur. 2. Si manifestatio ad impediendum notabile damnum proximi temporale vel spirituale sit necessaria. 3. Quando agitur de officio vel Beneficio conferendo, vel Matrimonio contrahendo, impedimenta occulta manifestari possunt, si exinde notabile incommodum timeri merito possit. 4. Licitum est; simulationem ejus aperire, qui se peritum Confessarium, Medicum &c. simulat, si cui certo constet, talem non esse. 13*tio*. Detractioni affinis est *Susurratio*, quæ est manifestatio defectus alieni apud alterum eo fine, ut dissolvatur inter eos amicitia, & seminetur discordia: hæc ex genere suo est peccatum mortale, nisi levitas materiæ excuset: si vero fiat ad dissolvendam amicitiam peccaminosam sine modo illicito, omni culpa vacat. *Susurratio quid?*

§. 755. In bonis honoris læditur proximus per *Contumeliam*, quæ est injusta dehonoratio personæ præsentis, non exhibendo illi reverentiam debitam externam. Hæc ex genere suo est peccatum mortale: *Matth.* 5. *Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Et Apostolus *ad Rom.* 1. contumeliosos inter eos recenset, quos Deus tradidit in reprobum sensum. Sane rapere divitias est peccatum mortale: ergo etiam rapere honorem, quod facit contumelia. *Contumelia quid?*

Coroll. Pract. 1*mo*. Contumelia est grave peccatum, quando injuria est notabilis, qua alicui vel verbo vel facto in faciem grave crimen objicitur. 2*do*. Contumelia fit veniale, 1. Ex defectu plenæ advertentiæ. 2. Ob levitatem criminis objecti. 3. Ex conditione personæ exprobrantis, ut fit inter pueros, mulierculas, famulos. 4. Si ex joco fiat. Si fiat correctionis gratia, ab omni peccato excusatur. 3*tio*. Si honor alterius scripto, v. g. libello famoso, lædatur graviter, est peccatum mortale. 4*to*. Contumelia differt a *Convitio*, quod fit objiciendo alicui defectus animi vel corporis, v. g. dicendo: *Stolide*. Item differt ab *Improperio*, per quod alteri objicitur malum indigentiæ, v. g. quod quis fuerit vile mendicabulum. In his pro personæ, & aliarum circumstantiarum conditione graviter, vel leviter peccatur. 5*to*. Pro contumelia illata debet fieri satisfactio per exhibitionem reverentiæ, & petitionem veniæ, in quantum auctoritas delinquentis permittit. *Resolvuntur casus: Convitium quid? Improperium quid?*

Judicium temerarium quid? §. 756. In bonis etiam famæ & honoris proximus læditur per *temerarium Judicium*, quando sine sufficienti fundamento malum de proximo judicatur, quod ex genere suo est peccatum mortale: *Matth. 7. v. 1. Nolite judicare, & non judicabimini. Jac. 4. v. 11. Qui judicat fratrem suum, judicat legem*. Hoc est, deficit a lege. Deinde, juxta commune: Quisque præsumendus est bonus, donec demonstretur malus. Ergo quivis habet jus ad bonam sui existimationem. Hinc injuriam proximo infert, qui eum temere in corde judicat, & ejus famam interne lædit; & sic mortaliter peccare potest. *Suspicio temeraria quid?* E contra vero *temeraria Suspicio*, quando sine sufficienti fundamento aliquid mali de proximo suspicamur, est ex genere suo tantum peccatum veniale; quia suspicans ob debilitatem judicii non censetur saltem communiter graviter lædere bonam proximi existimationem.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Ut judicium temerarium sit grave peccatum, debet esse perfecte deliberatum, temerarium, id est, indicia non debent esse talia, ut hominem prudentem ad judicandum moneant, & debet esse circa rem gravem. 2do. Judicium temerarium fit leve peccatum tum ob levitatem materiæ; tum ob imperfectionem actus: tum ob circumstantias personæ parvi æstimantis sinistrum de se judicium. 3tio. Suspicio temeraria, si quis advertat levitatem indiciorum, & nihilominus illi diutius in re gravi inhæreat, potest esse mortaliter peccaminosa, quia graviter lædit bonam existimationem proximi, & ad gravem contemptum ejus deducit. 4to. Quando quis dubitat de probitate proximi, dubium in meliorem partem interpretari debet: quando tamen de damno vitando agitur, & non constat de probitate proximi, ita nos gerere possumus ac si malus esset; non tamen judicando vel suspicando: v. g. si quis domi suæ peregrinum excipit, ita rebus suis consulere potest, ac si ille suspectæ probitatis esset, quia hoc suadet prudentia, & proximo nulla fit injuria.

Furtum quid? §. 757. Denique in bonis fortunæ proximus læditur per *Furtum*, quod est injusta & occulta rei alienæ ablatio, domino rationabiliter invito.

Quotuplex? *Schol.* Furtum aliud est *simplex*, quod aliam speciem malitiæ adjunctam non habet: aliud est *qualificatum*, quod aliam malitiam adjunctam habet: quale est 1. *Sacrilegium*, seu furtum rei sacræ, aut e loco sacro. 2. *Rapina*, si cui scienti, & repugnanti res sua aufertur. 3. *Peculatus*, quando pecunia, vel res ad fiscum Principis, vel reipublicæ spectans, aufertur. Item *delictum cudendi monetam* ex adulterato metallo, vel proprio sine licentia Principis. Item *usus bonorum com-*

munium in propriam utilitatem. 4. *Abiegatus*, quando aliquot aminalia simul, vel successive ex grege alieno, vel unum e majoribus v. g. bos abducuntur. 5. *Plagium*, seu abductio hominis liberi, vel servi alieni ad vendendum, vel retinendum invito domino in mancipium.

§. 758. Furtum ex genere suo est peccatum mortale: 1. *ad Cor.* 6. *Neque fures . . . . neque rapaces regnum Dei possidebunt*. Deinde per furtum non tantum violatur charitas, sed etiam justitia, utpote quæ est constans & perpetua voluntas, jus suum cuique tribuendi, adeoque etiam relinquendi. Denique furto maxime turbatur pax & tranquillitas reipublicæ, cum nemo quiete posset sua possidere, si liceret rapere aliena. *Furtum est mortale.*

Coroll. Pract. 1*mo*. Materia furti absolute gravis ad peccatum mortale sufficiens, respectu omnium etiam Regis, est unus aureus, seu ducatus, sive res illi æquivalens; nam in communi hominum æstimatione valor unius aurei non est quid modicum, & Principes ægre fuerunt, si in Gabellis uno aureo defraudentur; & nisi hoc admittamus, furibus lata via ob contemptum venialium ad furta aperiretur. Materia vero respective gravis, attendendo ad diversos hominum status, ea est, quæ uno die sufficit ad victum personæ, cui aufertur; quia de hac quantitate ablata dominus censetur esse rationabiliter invitus. Hinc a Principe ducatum, a Comite 3. florenos, a mercatore opulento 2. florenos, a cive mediocriter divite unum florenum, ab opifice 6. vel 7. baceos, ab operario diurno 18. vel 20. crucigeros, a paupere paucos crucigeros furans, graviter peccat. 2*do*. Furtum in materia levi solet fieri peccatum grave: 1. Per intentionem furandi successive materiam gravem; unde per singula furta graviter peccatur, quia actus externus malitiam suam desumit ab actu interno, graviter in hoc casu peccaminoso; non tamen obligatur fur sub mortali ad restitutionem pro singulis furtis levibus, antequam ad notabilem quantitatem pervenerit; quod tenet, sive quis uni, sive pluribus personis successive furetur. 2. Leve furtum fit mortale per multiplicationem, quando quis plura levia furta committit, non intendens magnam quantitatem; ubi in ultimo furto de se quidem levi, sed relate ad præcedentia gravi, graviter peccatur. 3. Si plures communi consensu se determinent, ut quivis modicum auferat, ita tamen, ut furta levia simul sumpta constituant materiam gravem, peccant singuli graviter, quia singuli ad totum damnum concurrunt. 3*tio*. Auferre aliquid ex joco sine consequentia rixarum, & cum animo restituendi, non est *Resolvuntur casus.*

peccatum. Item non furatur, qui aliquid surripit ab amico, non dubitans, quin acciperet, si peteret: si prævideatur invitus esse quoad modum, peccatur contra charitatem: si quoad substantiam, res ablata restitui debet. *4to.* Qui alteri in plena ebrietate aliquid aufert, non intendendo, nec prævidendo, & in ebrietate contra voluntatem amittit, non peccat, nec ante sententiam judicis ad restitutionem tenetur. *5to.* Regulariter major quantitas, scilicet plus dimidio, requiritur ad peccatum mortale per minuta furta constituendum, sive ab eodem, sive a diversis quis successive modicum furetur, quam ordinaria quantitas; quia domini non censentur tam graviter esse inviti. *6to.* Sartor, si fragmenta panni pretiosi retineat, ordinarie graviter peccat; si vero fragmenta sint exigui momenti, pro derelictis habentur. *7mo.* Non peccat uxor clam ea accipiendo, quæ ad honestam sustentationem familiæ spectant, ubi maritus nequit esse rationabiliter invitus. Nec peccat uxor, si servato moderamine status det congruas eleemosynas: nec peccat, si aliqua accipiat, quæ maritus certo concederet, si rogaretur, ob voluntatem ejus præsumptam. Similiter maritus bona uxoris dilapidans, peccat graviter cum onere restituendi. Item uxor pauper vidua non dotata, post mortem mariti tantum sibi de bonis auferre potest, quantum sibi ad sustentationem opus est. Item non peccat uxor, si post mortem mariti, qui plura debita contraxit, quam solvere possit, clam quædam pro necessaria sui, & liberorum sustentatione subtrahat, si propria bona dotalia non habeat; quia etiam maritus, si in vivis bonis cessisset, pro foro conscientiæ aliqua licite occultare potuisset, quibus se & familiam suam parce sustentaret; in quo creditores rationabiliter inviti esse non possunt. *8vo.* Peccant filii, si patre quoad substantiam invito aliquid subtrahant, & tenentur ad restitutionem, vel tenentur deducere in divisione hæreditatis, ne cæteri fratres defraudentur, nisi etiam forte illi furati essent, vel pater condonet, aut condonaturus præsumatur, si rogaretur, vel si pater, & fratres sciant, & compensationem non petant. In filiorum vero furtis duplo major quantitas requiritur, quam in furtis extraneorum. Quod si filius in commodum & obsequium patris ultra debitum operatur, potest juxta Lugo & alios in mercedem sui laboris aliquid accipere. Sed hanc sententiam alii merito improbant, quia filius jure naturæ ad obsequium patris tenetur. An vero titulo compensationis uti possit, dicetur §. seq. *9no.* Famuli, & ancillæ, si successive in modica quantitate esculenta, & poculenta consumant,

non peccant graviter, quia domini hoc satis norunt, & non tam quoad substantiam, quam quoad modum sunt inviti: si vero auferant cibos integros, vel residuos pretiosos, quos dominus vult asservari, vel si quotidie e cella auferant vinum pretiosum, peccant graviter, quia dominus etiam quoad substantiam est invitus. Item si certa cibi & potus quantitas quotidie famulis porrigatur, non peccant portionem residuam vendendo; peccant vero, si portionem suam vendant, & nihilominus aliunde esculenta surripiant. Famuli etiam & ancillæ non peccant, dando residua alimenta ordinaria pauperibus, vel indigentibus amicis, vel illis, quorum ope in negotiis domesticis adjuvantur, quibus vix pares sunt; quia in his non censetur dominus rationabiliter invitus: imo vult potius dari pauperibus, quam ut per negligentiam pereant: peccant vero graviter, si extraneis justo liberalius esculenta donent, vel vendant, & pecuniam in suos usus convertant; unde tenentur ad restitutionem, si non possint in ære, saltem per extraordinariam industriam præstandam.

§. 759. 1. In extrema tamen necessitate, quando adest certum periculum vitæ, morbi insanabilis, vel alterius mali morti æquivalentis, licet alienum quid subtrahere, ad illam necessitatem tollendam: hoc enim non est furari, cum dominus tunc non possit esse rationabiliter invitus; siquidem res temporales datæ sunt a Deo tamquam media vitam conservandi; adeoque vita periclitante proximus hoc, vel illo bono summe necessario uti potest, quippe hoc sensu in extrema necessitate omnia sunt communia. Certe divisio bonorum facta est jure gentium (§. 686.); conservatio vero vitæ est juris naturæ, quod in extrema necessitate priori juri præponderat. ***In extrema necessitate aliena auferre licet.***

2. Licita etiam est *occulta Compensatio*, quando creditor ex bonis debitoris clam aufert, quantum sibi debetur: dummodo hæ conditiones adsint: 1. Quod debitum sit ex titulo justitiæ; non vero ex sola charitate, vel gratitudine. 2. Quod debitum sit liquidum, & certum. 3. Quod debitum via juris, vel alio modo, sine notabili damno, molestia, gravi offensione, & inimicitia recuperari non possit: res enim sic ex justitia debetur. ***Compensatio occulta licet.***

Coroll. Pract. 1*mo.* Ablata in extrema necessitate, ea cessante, si adhuc extent, sunt domino restituenda: si vero in necessitate consumpta sint, a paupere, nulla bona, nec spem ad illa habente, non sunt restituenda, utpote qui usus fuit jure suo: si vero sit tantum pauper secundum quid, vel quia in illo loco bona non ha- ***Resolvuntur casus.***

bet, sed tamen alibi, vel quia spem propinquam per artem suam, aut hæreditatem ad illa habet, debet restituere, quia solum per modum mutui accepit. *2do.* Gravis solum necessitas ad auferendum alienum non sufficit, juxta prop. 36. ab Innocentio XI. damnatam, ne homines graves sibi necessitates fingentes ad furta alliciantur; peccatum tamen aliqualiter minui videtur, præsertim, si dives rogatus fuit, qui in tali casu ad eleemosynam dandam obligatur. *3tio.* Si filius in domo paterna instar famuli laboret non accepto salario, non potest illud clam surripere utendo compensatione, quia necdum certum est, quod illi salarium ex justitia debeatur: si quid tamen subinde ad honestam recreationem surripiat, non videtur esse ad restitutionem obligatus, quia pater solum quoad modum est invitus. *4to.* Famuli ob tenue salarium non possunt uti occulta compensatione, juxta prop. 37. ab Innocentio XI. damnatam; alias lata via furtis aperiretur, & famulus paciscendo de tenui salario libere cessit juri suo; secus esset, si ab extrinseco coactus fuisset.

Fur debet restituere. §. 760. Fur tenetur ad restitutionem rei alienæ domino faciendam: *Ezech. 33. v. 14. Si egerit pœnitentiam, aut pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, vita vivet.* Ratio est, quia fur non habet ullum titulum, quo rei alienæ dominium sibi vindicare possit, & res semper ad suum dominum clamat, qui rationabiliter est invitus, si sibi non restituatur. Ergo ad eam restituendam tenetur, ut servetur justitia commutativa (§. 740.).

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Fur tenetur restituere rem alienam extantem; si tamen sine manifestatione criminis, & alio gravi damno res ipsa restitui non posset, putat Diana, sufficere, si valor rei restituatur. *2do.* Si res aliena apud furem tali casu pereat, quo etiam apud dominum periisset, v. g. incursu hostium, ad nihil tenetur: secus, si apud dominum non periisset, vel si periisset, per injuriam v. g. furtum periisset. *3tio.* Si fur rem alienam alteri donaverit, consumpserit, perdiderit cum, vel sine culpa, aut si eam vendiderit cum, vel sine lucro, vel damno, debet ejus valorem restituere, licet res quocumque ex capite apud dominum periisset; quia simpliciter causa est, quod res non amplius existat. *4to.* Fur tenetur restituere lucrum cessans, ac damnum emergens. Item tenetur restituere rei meliorationem tum intrinsecam, tum extrinsecam, si nimirum res aliena, dum inique detinetur, melioretur, v. g. ex vitulo fiat vacca, vel pretium rei crescat: uti si medimnus frumenti eo tempore, quo fur abstulit, constiterit 6.

florenis, tempore vero consumptionis 9. florenis, debet solvere 9. florenos: si autem antea constiterit 9. florenis, & tempore consumptionis 6. florenis, obligatur 6. florenos solvere, nisi dominus eo forte tempore vendidisset, quo 9. florenis constabat. Variante vero valore rei intra tempus injustæ ablationis, & consumptionis, satis est pretium illius temporis, quo res ablata restituitur, refundere. 5*to.* Fur tenetur compensare rei deteriorationem, & restituere omnes fructus perceptos naturales, & mixtos, etsi consumpti sint, nec inde factus fuerit ditior: fructus vero industriales non tenetur restituere, quia sunt fructus propriæ industriæ.

§. 761. Ex hactenus dictis constat, quid pro læsione juris alieni in specie restituendum sit; restat modo ut aliqua de obligatione, causa, & culpa, personis obligatis, ordine, tempore restitutionis in genere, & causis ab ea excusantibus dicamus. Igitur *Restitutio* in genere est actus justitiæ commutativæ, quo res ab alio accepta redditur, vel quo damnum proximo irrogatum reparatur. *Restitutio quid?*

Schol. Restitutio differt a *Solutione*, quod hæc non supponat damnum irrogatum: a *Satisfactione*, quod hæc sit magis particularis, & proprie respiciat personam: a *Compensatione*, quæ est tantum damni illati reparatio. Restitutionem esse actum justitiæ commutativæ, patet ex §. 740. Schol. Radices restitutionis sunt: 1. Obligatio restituendi oritur *ex re accepta aliena*, quocumque modo ad aliquem perveniat, quæ semper clamat domino suo, & illi restituenda est. 2. *Ex injusta acceptione*, qua quis vel scienter, & injuste occupavit rem alienam, v. g. furto, &c. vel quando quis damnificando re sua proximum privavit. *Ejus radix.*

§. 762. Restitutio rei injuste ablatæ, aut damni injuste irrogati, vel in re, si sit possibilis, vel in voto, si in re sit impossibilis, est necessaria ad salutem: *ad Rom.* 13. *v.* 7. *Reddite ergo omnibus debita.* Et S. Augustinus *ep.* 54. *ad Maced.* ait: *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Ratio est: Qui non restituit, cum possit, voluntarie perseverat in peccato, contra hæc legis naturalis præcepta: *Alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis.* Et: *Suum cuique tribuendum.* Item omissio restitutionis est furtum virtualiter, seu acceptio rei alienæ continuata. Ergo sicuti fur, sic ille, qui non restituit, salvari nequit. *Restitutio est necessaria.*

Schol. Dices I. Christus *Luc.* 11. Pharisæos arguens rapinæ, non meminit restitutionis faciendæ. *Resp.* Hoc præceptum per se jam sciebant; unde necessitas eleemosynæ solum intimabatur, utpote cui lotiones suas *Solvuntur objectiones.*

externas Pharisæi præferebant. II. Dominus consentire debet, ne res sibi ablata restituatur, quia rem suam æternæ saluti furis præferre nequit. *Resp.* Hoc solum tenet in extrema proximi necessitate, quam non patitur, qui rem alienam ex malitia retinet, quam tollere potest. III. Rachel furata est idola patris sui, *Gen.* 31. David abstulit oves & boves in Gessur & Gerzi, 1. *Reg.* 27. & omnia bona Miphiboseth dedit Sibæ, 2. *Reg.* 16. sine facta restitutione. *Resp.* Non pauci Rachelem furti accusant: alii vero excusant, quia fecit jure compensationis, eo quod pater ejus Laban eam dote sua privaverit. David jure belli abstulit oves, & boves. Ejus agendi ratio erga Miphiboseth excusari nequit; sed certum est, quod restitutionem non omiserit, vel idem, vel æquivalens reddendo: sane in restitutionis partem computari potest, quod eum cibo regio aluerit, & forte Miphiboseth in distractionem medietatis bonorum suorum sponte consensit.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Restitutio est facienda sub peccato gravi, si materia sit gravis; sub levi, si materia sit levis; qui absolute nequit restituere, si doleat de peccato, & voluntatem restituendi habeat, si posset, salvari potest. 2*do.* Obligatio restituendi ex re accepta non durat, nisi quamdiu res ipsa durat, & extat, vel formaliter in se, vel virtualiter in æquivalenti, seu fructu & effectu relicto: ex injusta vero acceptione durat, licet res interierit, nec virtualiter amplius extet, quia iniquitas soli nocenti nocet. 3*tio.* Confessarius, si ex gravi culpa, & crassa ignorantia deobligavit pœnitentem ab onere restitutionis, tenetur in defectu pœnitentis ipse restituere, quia positive ad damnum proximi concurrit, nisi in sequenti Confessione de hac obligatione pœnitentem monere possit: si vero solum negative se habuit, tacendo, & non imperando restitutionem, ad summum peccat contra officium suum, vi cujus tenetur procurare bonum spirituale pœnitentis, non vero temporale alicujus tertii; unde cum non peccet contra justitiam, sed tantum contra charitatem, non tenetur ad restitutionem. Hanc tamen restitutionem Ill. D. Godeau illis Confessariis injungit, qui ex malitia, metu, vel culpabili ignorantia de onere restituendi pœnitentes non admonent, quia eorum silentium alieni damni causa est. 4*to.* Possessor bonæ fidei, postquam certo cognovit, rem a se hucusque possessam esse alienam, tenetur eam restituere, si adhuc extet: si autem eam bona fide consumpsit, & postea resciat, fuisse alienam, non tenetur restituere, nisi id, in quo factus est ditior ratione rei alienæ, nisi forte hoc præscripserit: sic qui vinum fur-

tivum bona fide ebibit, alias de suo vino bibiturus, tenetur pretium ejus restituere. Item possessor bonæ fidei tenetur restituere fructus naturales ex re aliena perceptos, qui ex ipsa rei substantia proveniunt, uti gramina: & mixtos ex rei substantia, & hominum industria simul provenientes, uti segetes jam perceptas, si adhuc extent, vel quantum inde ditior factus est, si non extent; nisi legitime præscripserit: quia res suo domino fructificat, licet possit detrahere expensas non tantum necessarias & utiles, sine quibus res periisset, vel deterior facta fuisset, aut fructus in tanta copia non protulisset, sed etiam voluptuarias ad æstimationem laboris: fructus vero mere industriales non tenetur restituere, qui cedunt suæ industriæ. *5to.* Possessor dubiæ fidei tenetur serio morali diligentia inquirere, an res sit aliena: manente vero dubio speculativo, practice se resolvere, & rem retinere potest, quia in dubio melior est conditio possidentis: potest etiam eam vendere, monendo tamen emptorem de periculo ad damnum avertendum. Si oborto dubio negligat inquirere, & postea dominus compareat, tenetur non solum rem, sed etiam fructus consumptos vel alienatos a tempore oborti dubii & neglectæ inquisitionis restituere, quia tunc fuit in mala fide.

§. 763. Ut ex injusta acceptione oriatur obligatio restitutionis in foro conscientiæ, ante sententiam judicis requiritur culpa Theologica, & non sufficit mere juridica. *1mo.* Quia damnum sine culpa Theologica illatum non est voluntarium, sed mere fortuitum, velut ab amente datum. Ergo sicut non tenetur amens, ita nec is, qui nullam culpam Theologicam admisit. Unde in *c. fin. de injur.* dicitur: *Si scire debuisti, ex facto tuo injuriam verosimiliter posse contingere.* Ubi sermo est de culpa per ignorantiam vincibilem commissa, quæ est Theologica. *2do.* Damnum per meram culpam juridicam illatum non parit obligationem restituendi ex re accepta, quæ supponitur non amplius existere: nec ex injusta acceptatione, cum non intercedat injuria formalis. Ergo jure naturæ non adest obligatio reparandi damnum per meram culpam juridicam illatum. Interim tamen in conscientia quis tenetur ad reparandum damnum ex culpa mere juridica datum, ex legibus positivis humanis, & civilibus, quæ tamen modo post sententiam judicis obligant. *Qualis culpa ad restitutionem requiratur?*

Schol. Culpa Theologica est quævis offensa Dei: *Culpa juridica* est omissio diligentiæ, qua proximi damnum impediri potuisset, sive sit peccatum, sive non. Culpa juridica alia est *lata*, seu omissio diligentiæ, a pruden- *Culpa juridica quotuplex?*

tibus communiter adhiberi solitæ: alia est *latior*, seu dolus præsumptus, seu omissio debitæ diligentiæ, unde damnum proximi prævidetur, licet non intendatur. Culpa *latissima*, est dolus apertus, seu omissio debitæ diligentiæ, ut proximo damnum inferatur. Culpa juridica *levis*, est omissio diligentiæ, quam prudentiores, & diligentiores adhibere solent. Culpa *levissima*, est omissio diligentiæ exactissimæ, quam diligentissimi adhibere solent.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Ad incurrendam obligationem restitutionis sufficit culpa juridica. 1. Quando quis ad hoc se specialiter obligavit. 2. Ex legibus positivis humanis & civilibus, uti ex lege Aquilia, aliisque quasi delictis & damnis vel nostra, vel nostrorum culpa, vel per animalia nostra illatis, ubi saltem post sententiam judicis in conscientia ad reparationem damni obligamur. 2do. Damnum per culpam venialem illatum in foro conscientiæ saltem ex parte juxta proportionem culpæ resarciendum esse videtur; unde transactio suaderi potest.

Personæ ad restituendum obligatæ. §. 764. 1. Ad restitutionem obligantur quicumque positive efficaciter cooperantur ad damnum proximi, hoc versu expressi: *Jussio*, *Consilium*, *Consensus*, *Palpo*, *Recursus*, *Participans*. Uti patet ex hac propositione 39. ab Innocentio XI. damnata: *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum damnum grave tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni.* Cujus ratio est, quia omnes hi sunt causa moralis damni: ergo idem est ac si damnum intulissent; adeoque illud reparare tenentur.

2. Ex negative vero concurrentibus, quales sunt: *Mutus*, *non obstans*, *non manifestans*, illi solum tenentur ad restitutionem, qui ex contractu, vel quasi contractu obligantur ad damnum avertendum, quia extra contractum illi non tenentur ex justitia ad impediendum alterius damnum, sed tantum ex charitate: ergo peccant quidem contra charitatem, non vero contra justitiam commutativam, cujus proprius actus est restitutio (§. 749.).

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. *Mandans* si ante executionem mandatum serio revocet, idque innotescat mandatario, non tenetur ad restitutionem, si mandatum executioni mandetur; secus est, si revocatio non innotescat. Si filius nomine patris nescientis damnum infert, quod postea pater ratum habet, peccat quidem pater approbando; sed non tenetur ad restitutionem, si nihil injusti lucri ad eum pervenerit: nec sua ratihabitione faciat, ut damnum magis inferatur, vel jam illatum non resarciatur, quia causa damni non fuit. Mandans vero tenetur

restituere in solidum. 2*do. Consulens* tenetur ad restitutionem in solidum, nisi vel ante executionem consilium efficaciter revocaverit, vel bona fide dederit ad negotium feliciter gerendum, ex quo illo utens damnum passus fuit. 3*tio. Consentiens*, qui suo suffragio alterum movet ad illationem damni, uti Consiliarius iniquo tributo subscribens, tenetur ad damna compensanda: qui vero ultimus fert suffragium pro re injusta, dum sufficiens numerus suffragiorum jam adest, peccat quidem, sed non tenetur ad reparandum damnum, nisi forte contradicendo, alios ad mutandam sententiam movere posset. 4*to. Palpo*, qui adulando, laudando, exprobrando inducit alterum ad damnum inferendum, tenetur ad restitutionem, si sit causa efficax: *laudans* vero post damnum illatum, peccat quidem contra charitatem, sed non tenetur ad restitutionem, nisi forte laude ad nova damna inferenda excitet, quæ resarcire debet. 5*to. Qui dat recursum*, tenetur ad restitutionem, si damnificatorem defendat, res furtivas custodiat, nisi quis in solitudine habitans reciperet furem ad evitandam mortem sibi intentatam. 6*to. Participans*, iniquæ actioni præbendo auxilium, comitando furem præsidii causa, scalas tenendo &c. tenetur ad restitutionem: non vero tenetur usurarias pecunias domini sui numerans, nec rusticus metu adactus iniquas prædas militis vehens, quia hæ actiones per se malæ non sunt. 7*mo.* Circa cooperantes negative, famulus advertens alium suum conservum domino suo furari, & *tacens*, non tenetur ad restitutionem, licet peccet contra charitatem; quia dominus domesticis suis invigilare debet, nisi forte famulo custodia rei specialiter commissa sit: si autem extraneus furetur, & famulus taceat, tenetur ad restitutionem, quia contra extraneos famuli res domini defendere debent. 8*vo.* Inter cooperantes negative, restitutioni maxime obnoxii sunt Principes, Magistratus, & belli Duces &c. si non impediant furta &c. Consiliarii non impedientes iniquam constitutionem; Tutores non impedientes damna pupillorum, quia hi ex officio, & quasi contractu tenentur ex justitia alterius damnum impedire. Item Custodes stipendio ad custodiendas res domini conducti: Custodes tamen pecorum, vinearum, stagnorum, & sylvarum non tenentur restituere pœnas, quas domini accepissent ex delatione lignantium &c. damna tamen ex omissa delatione orta compensare debent, si sint magni momenti, & dominus rationabiliter sit invitus; & ideo non tenentur deferre pauperes moderate ligna cædentes ob præsumptam domini licentiam. 9*no.* Si plures sine conspiratione, sed tantum casu concurrant ad

damnum inferendum, singuli pro sua quivis parte ad restitutionem tenentur: si vero mutuo consensu damnum intulerint, vel si singuli ita influant, ut cujusvis influxus se solo ad totum damnum sufficiat; vel si influxus singulorum sit causa necessaria, ut sine eo damnum non fieret; singuli tenentur in solidum, ita ut si unus pro parte sua non restituat, alter totum restituere teneatur. 10*mo.* In damnificatione lucrativa primo debet restituere is, apud quem res ablata extat vel in se, vel in æquivalenti, unde factus est ditior, vel quam mala fide consumpsit. Deinde in defectu prioris tenetur mandans, in ejus defectu positive cooperantes, & denique in eorum defectu cooperantes negative, ex contractu obligati. In actione pure damnificativa, v. g. combustione domus, si plures æqualiter concurrant, quilibet debet restituere partem suam, & in defectu aliorum, totum: si unus mandavit, ille debet restituere, & in ejus defectu executor. 11*mo.* Miles particularis, qui in bello injusto urbem deprædavit, tantum obligatur ad damnum a se illatum, quia reliquus exercitus tamen damnum intulisset: si vero miles particularis cum aliquot commilitonibus domum expoliat, tenetur ad restitutionem in solidum, quia quivis miles damnum saltem impedire potuisset.

Domino restituendum. §. 765. Restitutio regulariter domino rei fieri debet; res enim clamat, & devincta est suo domino, cujus jus in ablatione, & damnificatione injusta læsum fuit: ergo illi restituenda est.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Debita certa domino suo restitui debent, vel si mortuus sit, ejus hæredi; si autem nullum hæredem reliquerit, nec de rebus suis disposuerit, tamqum bona derelicta debitor ea sibi retinere potest: juxta Amicum *de Just.* & alios, quorum sententiam non facile sequendam arbitror, cum jure civili fisco Ecclesiastico in Clericis, *c.* 1. *de Success. ab Intest.* sæculari vero in laicis cedant, *l.* 6. *ff. de jur. fisci.* Si quis vero rem depositam, commodatam, emphyteuticam acceperit, eam depositario &c. restituere debet, qui jure suo privari nequit, nisi certo prævideatur ea re abusurus, vel consentiat, ut domino restituatur. Si quis vero rem a possessore malæ fidei v. g. fure acceperit, & emerit; per se non furi, sed domino restituere debet, qui solus in eam jus habet: quod si tamen emens alio modo pretium suum solutum recuperare non posset, putant multi, hoc pretium eum repetere posse, permittendo, ut fur rem recipiat; tum quia jus ad suum pretium habet; tum quia non tenetur ad conservandam rem domini cum tanto damno. 2*do.* Bona incerta comparata ex delicto,

v. g. furto, iniquo pondere, & mensura, si facta diligenti inquisitione dominus non innotescat, debent dari pauperibus ob præsumptam domini voluntatem. Si vero dominus in particulari quidem ignoretur, sciatur tamen in communi, uti sciunt Caupones, Pistores &c. qui iniquo pondere, & mensura concives suos defraudarunt, licet nesciant quos in particulari, communitati læsæ restituere debent, minuendo pretium, vel augendo pondus, & mensuram.

§. 766. In restitutione facienda ordo inter creditores observandus est, ita ut unus alteri præferri debeat, & quidem in conscientia, quia unus creditor habet jus præ alio, ut suum sibi restituatur. *Ordo in restitutione servandus.*

Coroll. Pract. Hic ordo restituendi sequens est. Si debitor habeat bona sufficientia ad omnia debita solvenda, ea solvere tenetur: si autem non sit solvendo, 1. Restitui debet res aliena apud debitorem adhuc extans. 2. Ex bonis debitoris solvi debent funeralia, medicamenta, & alimenta sibi, uxori & liberis impensa. Item quod pro faciendo inventario, custodia supellectilis, & confectione testamenti impensum fuit. Item merces operariorum, & famulorum ad necessarios usus conductorum. 3. Creditores hypothecarii habentes pignus vel hypothecam præferuntur aliis creditoribus chirographo, vel instrumento publico, vel testibus munitis. Plura Juristæ. Vid. *Inst. J. E. tom.* 3. §. 976. *Schol.* *Resolvuntur casus.*

§. 767. Si obligatio restituendi proveniat ex re accepta, restitutio fieri debet, quamprimum moraliter fieri potest; quia præceptum non retinendi est negativum, quod omni tempore obligat. *Quando restituendum sit?*

Coroll. Pract. Qui habet certum restituendi propositum, sed restitutionem ex gravi causa differt, nequit argui peccati mortalis, nec Absolutione privari, maxime si ex mora læso nullum damnum inferatur. *Resolvuntur casus.*

§. 768. Restitutio ex re accepta potest fieri in loco debitoris, quia debitor bonæ fidei debet manere indemnis. E contra restitutio ex injusta acceptione debet fieri in loco creditoris, quia possessor malæ fidei debet læsum servare indemnem, & in integrum perfecte restituere. *Ubi?*

Coroll. Pract. 1mo. Si domino a possessore seu debitore bonæ fidei res sua in alium locum transmitti debeat, expensis domini id fieri debet, & si in via quocumque modo sine culpa mittentis pereat, domino suo perit. 2do. Qui tenetur restituere ex delicto, sumptibus suis rem ad locum domini transferre debet, exceptis tamen iis expensis, quas ipse dominus facturus fuisset. Quod si vero transferendo rem in locum domini majo- *Resolvuntur casus.*

res expensas facere deberet, quam res ipsa valeat, ad deferendum non obligatur.

Quæ a restitutione excusent? §. 769. A restitutione excusat impotentia tum physica, quando quis nec in re, nec in spe habet, unde possit restituere; quia juxta regulam 6. juris *in* 6. nemo potest ad impossibile obligari: tum moralis, quando quis absolute quidem solvere potest, sed restitutio valde difficilis redditur propter jacturam animæ, vitæ, famæ, libertatis, justi status, aut bonorum temporalium; qua impotentia durante, creditor non potest esse rationabiliter invitus.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Si quis ob restitutionem lapsurus esset in desperationem, & filii ob inopiam in furta, & latrocinia; vel fame esset periturus, durante periculo potest differre restitutionem, aut omittere, nisi forte creditor in similem necessitatem lapsurus esset: imo si debitor, & creditor actu forent in æquali necessitate, debitor restitutionem omittere posset, quia melioris est conditionis; quod tamen de extrema solum necessitate intelligendum est; quamvis etiam in hoc casu nonnulli Doctores dubitent. 2*do.* A restitutione excusat jactura libertatis vel famæ necdum amissæ, nisi per tertium sine infamia restitutio fieri possit. 3*tio.* Excusat jactura justi, & honesti status, si nobilis deberet omnia bona vendere, necessarios famulos dimittere; civis primarius exercere artem mechanicam; artifex vendere instrumenta sua, ubi restitutio differri, & solutio per partes fieri potest, quia in his casibus creditor debitori subvenire debet, nisi ipse sit in simili necessitate. Aliqua tamen status diminutio non excusat a restitutione; ideoque absolvi non debent, qui nihil de luxu, ludis, conviviis &c. sibi subtrahere volunt, ut debita solvant. Item si status sit injustus, per furta & usuras acquisitus, manet obligatio restituendi cum jactura status, ad quem debitor nullum jus habet. 4*to.* Licite etiam differtur restitutio ob damnum, creditori, reipublicæ vel tertio verosimiliter inde eventurum, quia non foret ad utilitatem creditoris. 5*to.* *Cessio bonorum*, quando debitor solvendo impar creditoribus sua bona inter se dividenda relinquit, non plene liberat ab onere restitutionis, sed debitor ad plenam solutionem manet obligatus, si ad pinguiorem fortunam pervenerit; quia per hoc flebile beneficium creditores non privantur jure suo, & ignominia cessionem concomitans solum est in pœnam contrahentis debita supra vires suas. 6*to.* Obligatio restitutionis omnino tollitur, 1. Per impotentiam perpetuam. 2. Per interitum rei juste acceptæ, & in individuo debitæ, si eodem modo apud dominum peritura fuisset; secus, si

injuste ablata sit. 3. Per remissionem creditoris liberam, sine vi, fraude, vel metu extortam: 4. Per compensationem factam creditori, si quid ille tibi debeat, vel creditoris creditori; quo modo solvitur obligatio in foro interno, non vero semper in foro externo. 5. Per legitimam præscriptionem (§. 759. & §. 691.).

§. 770. Ex hucusque dictis satis quidem colligitur, quomodo jus suum cuique tribui debeat, & quomodo jus alterius læsum reparari possit. Verum quia frequenter contingit, ut tum ex malitia alter alterum indemnem servare nolit; tum ex ignorantia, quando partium jura magis sunt obscura, quivis facile litem obortam dirimere non possit: ideo salubriter judicia instituta fuerunt, in quibus jus dicitur, & justitia legitime administratur. Est ergo *Judicium* sententia cum auctoritate prolata de eo, quod justum est. *Judicium quid?*

Schol. 1. Judicium 1. aliud est *Ecclesiasticum*, quod ad judicem Ecclesiasticum spectat, quando contenditur de rebus, vel causis, vel personis Ecclesiasticis: aliud est *Sæculare*, quod ad judicem sæcularem spectat, ubi contenditur de rebus sæcularibus, vel inter personas laicas. 2. Judicium aliud est *petitorium*, in quo de rei proprietate, vel alio jure agitur: aliud *possessorium*, quando de sola rei possessione, vel quasi possessione contenditur. 3. Aliud est *ordinarium*, & *solemne*, in quo ordo, & forma juris servatur, scilicet ut reo in jus citato libellus sive intentio actoris in scripto edatur; deinde litis contestatio fiat, juramentum calumniæ præstetur, si petatur; postea probationes proferantur, & demum sententia a judice in scripto proferatur: aliud est *extraordinarium*, & *summarium*, in quo simpliciter de plano sine solemni strepitu, & figura judicii sola rei veritate inspecta proceditur: ubi tamen semper reus citari debet, data ei copia defensionis. 4. Aliud est judicium *Civile*, in quo actor suum, vel alterius commodum privatum prosequitur: aliud est *Criminale*, in quo agitur in causa criminali ad vindictam, & pœnam publicam corporalem, vel pecuniariam fisco applicandam, aut ad officii privationem. *Quotuplex?*

Schol. 2. Personæ, quæ in judiciis interveniunt, aliæ sunt principales, scilicet, Judex, Actor, & Reus: aliæ accessoriæ, nempe Testes, Procurator, seu Advocatus, Assessor, Tabellio. *Judex* est persona publica ad id constitutus, ut secundum legis præscriptum, vel loci consuetudinem populo jus dicat: alius est *ordinarius*, qui ex officio universitati causarum præest; alius *delegatus*, cui vices suas ordinarius commisit. *Arbiter* ex consensu partium constituitur. *Actor* in criminalibus *Ac-* *Personæ ad judicium requisitæ.*

cusator dictus est, qui contra alium in judicio agit. *Reus* dicitur ille, qui accusatur. *Testes* testimonium dicunt. *Advocatus* partem aliquam defendit. *Assessor* votum suum judici exponit. *Tabellio* sententiam exequitur.

Judicis obligationes. §. 771. Ad legitimum Judicem requiritur: 1. Jurisdictio. 2. Rectus processus, & accurata causæ discussio. 3. Competens scientia. 4. Bona & recta intentio. 5. Justæ sententiæ secundum leges prolatio. Ratio patet ex ipsa definitione Judicis (§. 770. Schol.).

An semper secundum allegata procedere debeat? *Schol.* Quæritur, an judex debeat ferre sententiam secundum allegata, & probata, licet privata scientia noverit, reum esse innocentem. *Resp.* 1*mo.* In causis civilibus & minoribus criminalibus, in quibus de mulcta pecuniaria agitur, judex debet ferre sententiam secundum allegata, & probata, licet scientia privata noverit, reum esse innocentem: quia reipublicæ licet ex gravi causa disponere de bonis subditorum, ea ab uno ad alterum transferendo: ergo etiam hæc potestas judicibus concessa est, quia reipublicæ plurimum interest, ut secundum allegata, & probata lites terminentur. *Resp.* 2*do.* In causis vero criminalibus, quando innocens morte esset plectendus, nequit judex secundum allegata & probata eum condemnare, sed causam ad alium judicem remittere, & testem innocentiæ agere debet: nam hominem innocentem non licet directe occidere (§. 745.). Sed judex sciens, aliquem esse innocentem, procedens secundum allegata eum directe occideret, quia ne quidem de jure eum ut nocentem habere potest, quia jus in gravissima causa capitis supponit omnimodam veritatem. Ergo non licet. Non obstat I. quod Deut. 17. v. 6. dicatur: *In ore duorum aut trium testium peribit, qui interficietur.* *Resp.* Solum in hoc textu testes requiri dicitur; non vero quod judex innocentiam rei privatim sciens, eum condemnare possit. II. Judex secundum allegata procedens bene fungitur officio suo. *Resp.* Si aliunde innocentem non noverit; secus enim præsumptio a veritate eliditur. III. Judex publica auctoritate fungitur: ergo secundum privatam scientiam procedere nequit. *Resp.* Judex secundum allegata procedere debet, nisi aliunde probationes falsas esse certo sciat.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Nullus judex sibi non subditum sine peccato mortali ad suum forum trahere potest, quod vel maxime tenet, si judices sæculares ad suum forum trahant Clericos. 2*do.* Judex occulte solum excommunicatus, vel ipso jure officio suo privatus ante sententiam declaratoriam, vel non habens nisi titulum coloratum, valide profert sententiam & licite, nisi forte in ultimo casu esset in mala fide: *c. Ad probandum, de*

sent. & l. Barbarius, ff. de off. Præt. 3tio. Suscipiens officium judicis sine debita scientia, ob periculum damni exinde secuturi mortaliter peccat. 4to. Judex ex privata scientia sine accusatione formali, aut virtuali, testibus, & concessa defensionis copia aliquem condemnare nequit: subinde autem sufficit accusator virtualis, quando crimen est publicum, reus notorius, vel judex crimen videt: quando infamia est publica, ubi saltem inquisitio fieri potest. 5to. Ad inquisitionem generalem nulla requiritur rei, vel criminis notitia; subditi tamen in hac inquisitione non tenentur manifestare crimina occulta, nisi redundent in damnum boni communis, quia in criminibus occultis ordo correctionis fraternæ servari debet. Ad inquisitionem vero specialem requiritur, ut infamia, vel rumor publicus auctoris præcesserit; alias enim ejus fama læderetur: loco infamiæ sufficit confessio rei coram paucis in judicio, & coram multis extra illud. 6to. Reum juridice interrogatum non confessum, nec convictum potest judex in gravioribus causis subjicere torturæ ad detegendam veritatem; ad quam tamen requiritur, ut præcesserit infamia juridice probata, & quasi semiplena probatio: si crimen alio modo probari non possit: causa debet esse gravis, quando de gravi pœna mortis &c. agitur; ubi reus etiam ad revelandos complices torqueri potest, quos indicare tenetur. Confessio vero etiam extra torturam continuari debet: & tertio tortus extra torturam negans absolvendus est. Vid. *Inst. J. E. tom.* 3. §. 1273. *& seqq.* 7mo. Reus nonnisi convictus damnari potest. Sententia autem injusta ex falsa causa est nulla, & per se non obligat, & per eam aliquid injuste recipiens, debet illud restituere. 8vo. Judex non habens stipendium licite petit, & accipit a partibus munera, quia labor ejus remuneratione dignus est. Si vero congruum stipendium habeat, accipiens munera contra justitiam peccat, & ad restitutionem tenetur, nisi pro indebito labore aliquid recipiat. Munuscula tamen in esculentis, & poculentis brevi consumptibilibus etiam ante sententiam acceptare, non prohibetur, quia non censentur movere virum constantem; omni tamen periculo non carent. Nec licet litigantibus judici munera offerre, nisi causa sit certa, vel ad redimendam vexam, & scandalum absit; quod tamen itidem periculosum est.

§. 772. Quilibet in judicio accusator esse potest, nisi jure prohibeatur; secundum *rubr. c. Qui accusare non possunt:* quia quivis contra alterum in judicio agere potest: ergo actor seu accusator esse potest (§. 770. *Accusator seu actor quis esse possit?*

Schol.). Vid. *Inst. J. E. tom.* 3. §. 894. *& seqq. &* §. 68. *& seqq.*

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Crimen in commune damnum vergens, si probari possit, ad judicem deferri debet, quia pars debet succurrere toti. Seipsum autem nemo accusare tenetur, nec patrem, matrem, filios & uxorem, nisi urgeat boni communis necessitas. 2*do.* Crimen accusandum debet esse contra bonum commune: & accusator crimen debet probare posse; alias injuste infamat proximum, & tenetur ad restitutionem. 3*tio.* Actores esse non possunt infames, & excommunicati, qui tamen denuntiare possunt, sicuti & Clerici etiam in causa sanguinis pro se, vel republica sine metu irregularitatis, modo protestentur, se non intendere sanguinem. 4*to.* Quando crimen commissum est in damnum alicujus particularis, pars læsa, ejus uxor, pater, & filii accusare possunt, ut sibi satisfiat, nisi lædens emendatus satisfactionem offerat: si vero accusator non sit pars læsa, uti si furta secreta privatis sint noxia; tunc solum accusare licet, quando delinquens laborat infamia, & crimina sunt manifesta. Per se loquendo accusationi & denuntiationi juridicæ non est præmittenda correctio fraterna, quia per accusationem non intenditur emendatio, sed punitio ad conservandam justitiam: per accidens vero, si sit spes emendationis, & punitio non multum intersit boni communis, peccat contra charitatem, qui alium sine prævia correctione fraterna accusat.

Rei obligationes. §. 773. Reus juridice interrogatus 1*mo.* tenetur sub peccato mortali fateri veritatem, licet capite plectendus foret, quia tenetur obedire suo Superiori, legitime, & necessario ad bonum commune aliquid præcipienti: sed talis est judex juridice interrogans: ergo tenetur reus obedire; maxime quia judex habet jus interrogandi, & vult reum obligare. 2*do.* Quod si vero reus non secundum juris ordinem interrogetur, scilicet, si nec criminis infamia laboret, nec ejus indicia, vel semiplena probatio adsit; non tenetur crimen reus fateri, sed amphibologia illud celare potest, quia potestas judicis se eo non extendit, ut reum præter ordinem juris interroget: unde etiam 3*tio.* si reus prudenter dubitet, an judex juridice interroget, non tenetur respondere; quia in dubiis reo favendum est, & reus non se habet ut causa instrumentalis respectu judicis in sua responsione, sed ut causa principalis; proinde debet agere secundum proprium suum judicium.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Dices I. cum Lessio: præceptum fatendi veritatem cum periculo vitæ non obligat, utpote admodum

difficile, & rarissime a reis observetur. *Resp.* Præcepta humana etiam cum periculo vitæ obligant, si sint ad bonum commune, & male fit, si hoc præceptum non observetur. II. Nemo tenetur testimonium dicere contra aliquem sanguine junctum, vel quando sibi grave damnum imminet: ergo nec contra se in periculo vitæ. *Resp.* Disparitas est, quod jura consanguineos a testimonio dicendo eximant ad rixas inter familias evitandas; non vero reum, in quo damnum commune privato præponderare debet.

Coroll. Pract. 1*mo.* Quando reus juridice interrogatus negavit veritatem, non tenetur retractare dictum, & eam fateri, si non amplius interrogetur, quia obligatio jam transiit; unde de peccato suo cum proposito emendationis dolere debet. 2*do.* Reus, qui ex metu gravis torturæ, vel vi illius imponit sibi falsum crimen, non peccat ratione diffamationis suæ, cum sit dominus famæ suæ; ratione vero mendacii peccat venialiter, vel si addat juramentum, ratione perjurii peccat mortaliter, imo etiam ratione suicidii: sed hoc alii negant, quia cum tam gravi cruciatu torturæ nemo tenetur conservare vitam suam; & ideo non tenetur confessionem suam retractare, nisi damnum tertii exinde sequatur. 3*tio.* Quando reus non interrogatur juridice, aut de eo non constat, si aliter evadere non possit, potest negare crimen capitale, dicendo, se falso accusari, alium mentiri, quia sic solum occultat veritatem, & falsum non dicit: quod enim nequit juridice probari, falsum in judicio reputatur. 4*to.* Juste condemnatus non potest se defendere, sed tenetur judici obedire: injuste vero condemnatus, quia patitur injuriam, nisi grave scandalum oriatur, defendere se potest. Innocens vero secundum allegata, & probata damnatus, per se loquendo potest quidem se defendere, sive judex ejus innocentiam noverit, sive non; per accidens tamen sæpe ob grave scandalum non potest: imo juxta prop. 18. ab Alexandro VII. damnatam, falsum accusatorem, testes falsos, & judicem iniquum interficere nequit. 5*to.* Reus debet per seipsum exequi pœnam non nimis acerbam sibi a judice dictatam, ire in carcerem, in exilium, solvere pecuniam, moderatam disciplinam subire: damnatus vero ad pœnam mortis, mutilationis, flagellationis publicæ & infamis, debet indirecte, & per accidens cooperari, scalas ascendere ad furcam, jugulum præbere; non tamen tenetur directe in seipsum pœnam tam acerbam exequi, quia hoc a natura hominis nimis alienum foret. An vero damnatus ad venenum bibendum parere possit, litigant Moralistæ; unde reus poterit se conformare probabili

Resolvuntur casus.

sententiæ judicis ita præcipientis; non tamen ad hoc obligatur, cum sit præceptum inhumanum, & facile aliud supplicium decerni possit. Sic etiam damnatus ad mortem inedia perferendam, potest cibum clanculum sibi oblatum recusare, quia active non concurrit ad mortem suam, sed eam justitiæ amore fortiter perfert; potest tamen etiam cibum oblatum acceptare, & comedere, quia nimis difficile est mortem oppetere, a qua quis se liberare potest. *6to.* Ante judicis sententiam semper licitum est reo fugere, nisi promiserit, vel juraverit, se permansurum, quia sic carcer non est pœna, sed tantum custodia: imo etiam post latam sententiam licet reo fugere, & carcerem effringere; damnum quippe custodum ab eo non intenditur, sed per accidens se habet, dum jure suo utitur. Neque peccat is, qui ad fugam auxilium, & consilium præbet, nisi obstet lex specialis, uti in custodibus. Non tamen talis reus tenetur fugere, sed ex amore justitiæ, & charitate, ne custodes damnum patiantur, manere potest; imo seipsum judici ad pœnam promeritam sustinendam sistere.

Testis quis? §. 774. In Testibus ad testimonium dicendum sequentes conditiones requiruntur:

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Testis juridice interrogatus tenetur respondere secundum veritatem, nisi vel ex confessione, vel ex secreto nosset, vel sibi & suis grave damnum immineat; nisi forte periclitaretur bonum commune, quod privato præferendum est: ut vero teneatur respondere, debet juridice interrogari; unde non tenetur, si unicus testis adsit, quia accusatio cum unico teste injusta est, sicuti etiam, quando ab illegitimo judice interrogatur, nisi hoc requiratur ad reum a periculo liberandum; ubi etiam ex charitate ultro se ad testandum offerre debet, quod si omittat, vel citatus a judice ad testificandum non compareat, peccat quidem contra charitatem & obedientiam, non tamen tenetur ad restitutionem. Si autem scienter falsum testimonium dicat, tenetur ad reparationem omnium damnorum, & verba sua retractanda sunt; etiam cum periculo vitæ, si alteri æquale periculum immineat. *2do.* In causis gravioribus civilibus & criminalibus præter accusatorem duo testes requiruntur: *c. Licet, de Test.* qui, ut plene probent, debent deponere jurato de tota veritate: de eodem facto in circumstantiis principalibus: de sensu, visu, vel auditu: & debent esse omni exceptione majores. Hinc *3tio.* repelluntur Infideles contra fi-

deles, infantes, amentes, consanguinei & affines usque ad 4. gradum, pauperes & servi. 4to. In causis levioribus subinde unus testis sufficit, sicuti etiam in causis non judicialibus; v. g. an infans sit baptizatus, & quando de impediendo peccato agitur. Plura vide in *Inst. J. E. tom.* 3. §. 1089. *& seq.*

§. 775. Advocatus non potest suscipere patrocinium causæ injustæ, & in necessitate debet patrocinium causæ pauperum gratis suscipere. *Advocati obligatio.*

Coroll. Pract. 1mo. Ab officio Advocati excluduntur impuberes, surdi, ignorantes, qui mortaliter peccant; si ex sua negligentia cliens damnum patiatur, vel causa nimium protrahatur. Clerici, & Religiosi nonnisi pro suis Ecclesiis, & Monasteriis, & personis miserabilibus patrocinari possunt. 2do. Advocatus scienter injustam causam defendens, graviter peccat, & tenetur ad restitutionem parti læsæ, & suo clienti, si eum ignarum de injustitia suæ causæ non moneat. 3tio. Advocatus, qui fraudibus, & mendaciis defendit causam justam, non peccat quidem contra justitiam, nec tenetur ad restitutionem; peccat tamen contra justitiam legalem, pervertendo publicum judicium. 4to. Advocatus pro suo labore pecuniam accipere potest, moderatam tamen, & labori commensuratam; alias excessum tenetur restituere. Non possunt autem Advocati convenire de quota litis pro stipendio, ne exinde sumant occasionem volendi vincere per fas, & nefas: *l. Sumptus, ff. de pactis.* Vid. *Inst. J. E. tom.* 3. §. 896. *& seq.* *Resolvuntur casus.*

§. 776. Denique accusato, qui injuste gravatur a judice, licitum est appellare, & ad majorem judicem provocare. Ita S. Paulus Cæsarem appellavit, *Act.* 15. & appellatio ad justam defensionem pertinet, quæ jure naturæ unicuique permissa est. *Appellatio licet.*

Coroll. Pract. 1mo. Non licet in civilibus a justa sententia appellare, ut causa cum damno tertii protrahatur, nisi novæ probationes inventæ fuerint: licet tamen in criminalibus ad vitam prolongandam, & spem benignioris sententiæ. 2do. De jure conceduntur 10. dies a lata sententia ad appellandum; & 30. dies a lata sententia ad obtinendum a judice, a quo appellatur, litteras dimissorias, vulgo *Apostolos*. Regulares quidem de jure prohibentur etiam ad judices competentes appellare: *c. Ad nostram de Appell.* Multi tamen Auctores putant, eos appellare posse, si injuste graventur, & Superior modum correctionis excedat, quia appellatio est juris naturalis; per modum autem simplicis querelæ ad Superiorem semper recurrere possunt, & ejus protectionem contra injuste gravantem Superiorem inferiorem *Resolvuntur casus.*

implorare. *3tio.* Appellatio devolvit causam a judice inferiore ad superiorem, & suspendit vim prioris sententiæ, excepta correctione morum, sententia Excommunicationis, Suspensionis, & Interdicti, & processu criminali. Plura Juristæ. Vid. *Inst. J. E. tom.* 3. §. 1151. *& seq.*

Religio quid? §. 777. Jam nunc partes potentiales Justitiæ explicandæ restant. Harum prima est *Religio*, quæ est virtus, per quam homo Deo tamquam rerum omnium principio debitum cultum exhibet.

Eius proprietates. *Schol.* Religio est vera virtus, quia habentem se, & opus ejus bonum facit. Est unica virtus, & ab aliis distincta, quia objectum ejus formale est unicum, & ab objectis aliarum virtutum distinctum, scilicet, cultus Deo exhibitus ob singularem ejus excellentiam, & rationem primi principii creationis, & gubernationis. Non tamen est virtus Theologica, quia Deus non est objectum immediatum Religionis, sed tantum finis, cui cultus exhibetur; quia tamen Religio propinquius ad Deum accedit, inter omnes virtutes morales maxime eminet.

Devotio quid? §. 778. Primus actus elicitus Religionis est *Devotio*, quæ est quædam actualis voluntas prompte tradendi se ad ea, quæ pertinent ad famulatum & cultum Dei.

Causa devotionis. *Schol.* Causa extrinseca, & principalis devotionis est ipse Deus, qui auxilio gratiæ suæ voluntatem illi prompte serviendi inspirat. Causa intrinseca est meditatio tum Divinæ bonitatis, & beneficiorum ejus, quæ excitat dilectionem tamquam causam proximam devotionis; tum meditatio nostræ infirmitatis, quæ excludit præsumptionem, illum impedientem, qui suæ virtuti innititur, ne se Deo subjiciat. Interim meditatio humanitatis Christi, & ejus operum homines sensibilibus assuetos, sæpius fortius ad dilectionem, & devotionem excitat, quam subtilior Divinitatis contemplatio. *Effectus* primarius devotionis est lætitia orta ex consideratione Divinæ bonitatis, & beneficiorum ejus: secundarius est tristitia orta ex consideratione nostræ infirmitatis, quæ per se tristitiam, per accidens vero lætitiam causat ob spem divinæ subventionis. De devotione multa pro Directoribus animarum utilia congessi in meis Institutionibus Theologiæ Mysticæ *tom.* 1. §. 67. *& seq.* ubi etiam damnata illa sententia Michaelis Molinos, ab Innocentio XI. refutata fuit, qui prop. 27. 30. 33. falso docuit: *Qui desiderat & amplectitur devotionem sensibilem, male facit eam desiderando, & ad eam conando.*

Oratio quid? §. 779. Alter actus elicitus Religionis est *Oratio*, quæ est petitio decentium a Deo, cum ascensu mentis ad Deum.

Schol. 1. Oratio formaliter est actus intellectus; originaliter vero & præsuppositive, voluntatis: orare enim importat quamdam ordinationem, quia homo per orationem ordinat, & disponit, inducendo Deum, eique suum desiderium manifestando, ut aliquid faciat, quod spectat ad intellectum: quia vero oratio est actus rationis practicæ, quæ movetur a voluntate; ideo oratio originaliter est actus voluntatis. Elicitive autem oratio est actus Religionis, quia per eam homo cultum Deo exhibet, se illi subjiciendo, & profitendo, quod illo tamquam bonorum omnium Auctore indigeat (§. 777.). *Proprietates ejus.*

Schol. 2. Oratio alia est *mentalis*, quæ non voce, sed mente formatur, exercendo tres animæ potentias, memoriam, intellectum, & voluntatem circa Deum & Mysteria fidei cum familiari ad Deum collocutione, & variis piis affectibus voluntatis, quæ etiam dicitur *Meditatio*. Alia est *vocalis*, quæ formatur distinctis verbis, internum nostrum pium affectum erga Deum exprimentibus. Oratio vocalis alia est *publica*, quæ nomine totius fidelis populi per ministros Ecclesiæ Deo offertur, uti fit in Missa & Horis Canonicis, quæ necessario debet esse vocalis: alia est *privata*, quam singuli privatim quocumque decenti modo peragunt. Orationis mentalis excellens gradus est *Contemplatio*, seu elevatio mentis in Deum per simplicem intuitum ardentissime affectuosum, quam Theologici Mystici dividunt in *Cherubicam*, seu intellectivam; quæ sub se continet contemplationem SS. Trinitatis, Incarnationis, SS. Eucharistiæ, Attributorum Divinorum, & orationem quietis & silentii: et in *Seraphicam*, seu affectivam; quæ sub se complectitur contemplationem igneam, flammeam, resignativam, nuditatem contemplativam, solitudinem affectivam, soliloquia, nebulam spiritualem, libertatem spiritus, contemplationem obscuram, amorem vulnerantem, contemplationem passivam, mortem mysticam, annihilationem mysticam, illapsum passivum, & transformationem mysticam. Quæ omnia fuse & Theologice explicata, & contra Pseudoilluminatos & Quietistas vindicata, non sine fructu legi poterunt in meis Institutionibus Theologiæ Mysticæ *tom.* 1. §. 238. & *seq.* *Oratio quotuplex?*

§. 780. Oratio est necessaria ad salutem tum necessitate præcepti, tum etiam saltem communiter necessitate medii. Patet hoc 1mo. *Luc.* 18. *v.* 1. *Oportet semper orare, & nunquam deficere. Matth.* 26. *Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem.* Et S. Aug. *de don. persev. c.* 16. ait: *Constat, alia Deum dare non orantibus, sicuti initium fidei; alia nonnisi orantibus præ-* *Oratio est necessaria ad salutem.*

parasse, sicuti usque in finem perseverantia. Et Tridentinum *Sess.* 6. *cap.* 11. *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere, quod possis, & petere, quod non possis, & adjuvat, ut possis.* Ex quo 2do. formatur hoc argumentum: Oratio est necessaria ad obtinendam gratiam: sed sine gratia nequit obtineri salus: ergo oratio est necessaria ad obtinendam salutem; & quidem necessitate medii, saltem ordinarie, quia subinde Deus hominem sine oratione mediis ad salutem necessariis instruit.

Oratio mentalis est necessaria. *Schol.* 1. Oratio etiam mentalis, sive meditatio, id est studiosa investigatio eorum, quæ ad salutem pertinent, omnibus est necessaria: nam *Eccl.* 3. *v.* 22. dicitur: *Quæ præcipit tibi Deus, illa cogita semper.* Et *Ps.* 76. *Meditatus sum nocte cum corde meo.* Certe quomodo seria, & viva erit oratio omnibus necessaria, nisi miseriam suam quis cognoscat, ut ad orandum accendatur? Vid. *Inst. Th. Myst. tom.* 1. §. 48. *& seqq.*

Schol. 2. Pelagiani, sublata necessitate gratiæ, orationis necessitatem implicite negarunt. Wicleffistæ putabant, orare nihil aliud esse, quam bene operari. Michael Molinos hanc propositionem docuit: *Qui Divinæ voluntati resignatus est, non convenit, ut a Deo rem aliquam petat, quia petere est imperfectio.* Quæ propositio ab Innocentio XI. damnata fuit. Quippe Deum non oramus, ut aliquid illi occultum proponamus, sed ut nostrum nihilum coram eo, & indigentiam profiteamur, & opem flagitemus, quam Deus vult a nobis exorari.

Deus rogari debet. §. 781. Solus Deus tamquam Auctor, & principalis causa omnium bonorum orari, & rogari debet: solus enim ille dat *gratiam & gloriam: Ps.* 83. solus ille est omnium Auctor, nullusque est in cœlo, sive in terra, qui ab alio, quam ab ipso, aliquid boni habere possit.

Sancti invocari possunt. §. 782. Nihilominus tamen bonum etiam & utile est, invocare Sanctos, ut pro nobis apud Deum intercedant. Nam 1mo. *Gen.* 48. Jacob Angelum invocavit super filiis Joseph: *Angelus ... benedicat pueris istis.* Et *Jobi* 5. *v.* 1. *Voca ergo, si est, qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum convertere.* Hic Eliphaz ex communi traditione sui temporis loquitur, nec verba illa per modum interrogationis profert, uti volunt Protestantes; nam Hebraicum נא, non est interrogativum, & textus Chaldaicus, LXX. ac ipse Lutherus nullum signum interrogationis hic ponunt: & si sermo sit de Angelis ad nos missis, saltem probatur, eos utpote sanctos invocari posse. Deinde 2. *Mach.* 15. Jeremias & Onias dicuntur orare pro Judæis. 2do. Idem patet ex Conciliis. In Concilio Ephesino S. Cyrillus invocat S. Joan-

nem. In Chalcedonensi *act.* 11. de S. Flaviano dicitur: *Flavianus post mortem vivit, Martyr pro nobis oret.* In Nicæno II. *act.* 4. sancitur, Sanctos esse honorandos, & eorum intercessiones postulandas, ut valentes nos familiares reddere Regi omnium Deo. Et Tridentinum *Sess.* 25. mandat Episcopis, ut fideles diligenter instruant, docentes eos, *Sanctos cum Christo regnantes orationes suas pro hominibus offerre, bonum atque utile esse, suppliciter eos invocare, & ob beneficia impetranda a Deo, ad eorum orationem, opem auxiliumque confugere.* Ubi tantum definitur, bonum & utile esse, Sanctos invocare; non vero esse ad salutem necessarium. 3*tio.* Accedunt Patres: Origenes *hom.* 26. *in Num. Quis dubitat, quod Sancti quique Patrum & orationibus nos juvent?* Eusebius *l.* 13. *præp. Evang. Nam & eorum sepulchra celebrare, & preces ibi, votaque nuncupare ...... consuevimus.* S. Ambrosius *l. de viduis* ait: *Martyres obsecrandi.* S. Hieronymus fuse hoc probat in *l. contra Vigilant.* S. Augustinus *tr.* 84. *in Joan.* ait: *Martyres commemoramus, ut ipsi pro nobis orent.* 4*to.* Ratio est: bonum & utile est confugere ad preces justorum in terra: *Orate pro invicem: Jac.* 5. Ergo etiam ad intercessionem Sanctorum, quorum orationes sunt ad impetrandum efficaciores.

Schol. 1. Vigilantius, & cum eo Lutherani & Calvinistæ negant, Sanctos esse invocandos. I. Quia in Oratione Dominica Christus nil de invocatione Sanctorum tradidit. Et *ad Rom.* 10. *v.* 14. dicitur: *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* Ergo sicuti in Sanctos credere non licet, ita nec eos invocare licet. *Resp.* In Oratione Dominica, nec Christus invocandus præscribitur: docetur ibi, quid, non vero, quomodo petere debeamus. Apostolus agit de Infidelibus, qui, cum de Christo nil audierint, nec eum invocare possunt. II. Sancti preces nostras saltem mente fusas non audiunt, quia solus *Deus corda scrutatur:* 3. *Reg.* 8. *v.* 39. Et: *Mortui nihil noverunt amplius: Eccl.* 9. *v.* 5. *Resp.* Solus Deus propria auctoritate corda scrutatur; Sancti vero notitia sibi a Deo concessa, vel quia Deus illis revelat, vel quia in Deo vident. Imo si etiam daremus, Sanctos non audire preces nostras, de quo nihil definivit. Ecclesia, illæ non essent superfluæ, quia satis est, quod a Deo audiantur, apud quem non sunt sterilia mutuæ charitatis officia, quibus militantes in terris gratulantur Beatis in cœlis, & rogant, ut pro illis intercedant. III. Sic Sanctis officium Mediatoris soli Christo competens tribueretur. *Resp.* Christus Mediator est solutione pretii pro redemptione nostra: Sancti mediato-

Solvuntur objectiones.

res sunt sola intercessione: ad hos dicimus: *Orate pro nobis:* ad Christum vero: *Miserere nobis.*

An animæ purgantes orari possint? *Schol.* 2. Quæritur, an etiam animæ in Purgatorio orari possint. Multi respondent negative, tum quia preces nostras non cognoscunt, utpote necdum fruentes visione beatifica; verum saltem alia via per Angelos cognoscere possunt: tum quia non sunt in Purgatorio, ut orent, sed ut patiantur. Verum cum non puniantur nisi a Deo amico, cum per dolores ratio eorum non turbetur, per viam simplicis impetrationis, ad quam meritum non requiritur, uti in Beatis patet, pro nobis orare possunt. Probabilius igitur dicitur, animas purgantes orari posse, ut pro nobis Deum rogent; præsertim quia pie credi potest, has animas ob mutuæ charitatis obsequium pro iis orare, qui pro illis orant.

Omnes homines orare possunt. §. 783. 1. Omnes igitur homines viatores non solum debent (§. 780.), sed etiam utiliter orare possunt, licet forte sint aliqui impii & peccatores, quorum oratio non est peccatum. Sic 1mo. *Esdræ* 9. v. 26. dicitur: *Provocaverunt Te ad iracundiam ... & in tempore tribulationis clamaverunt ad Te, & Tu de cœlo exaudisti.* Ergo oratio impiorum exaudita est, & consequenter peccatum non fuit. 2do. Origines *hom.* 5. *in Isa.* ait: *Etsi peccatores estis, orate Dominum.* Et S. Augustinus *Serm.* 135. ait: *Qui dixit: propitius esto mihi peccatori, verum dixit, an falsum? Si verum dixit, peccator erat; & tamen exauditus est, & justificatus est.* Et S. Thomas 2. 2. *q.* 83. *a.* 1. ait: *Orationem peccatoris ex bono naturæ desiderio procedentem Deus audit, non quasi ex justitia, quia hoc peccator non meretur, sed ex pura misericordia.* 3tio. Impiis præcipitur oratio, qui dicere debent: *De necessitatibus meis erue me:* item ut Missam audiant &c. Ergo oratio eorum non est peccatum.

2. Etiam Beati orare possunt; orant enim pro nobis, & eorum intercessionem implorare possumus. Damnati vero orare non possunt, quia non possunt habere pios motus ad orationem requisitos (§. 779. Schol.), & sciunt, se nihil orationibus suis a Deo consequi posse.

Solvuntur objectiones: *Schol.* Quesnellus in suis *Reflexionib.* hanc propositionem 59. habet: *Oratio impiorum novum est peccatum; & quod Deus illis concedit, novum est judicium.* I. Quia *Prov.* 28. *v.* 9. dicitur: *Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio ejus execrabilis.* Et *c.* 15. *v.* 8. *Victimæ impiorum abominabiles Domino.* *Resp.* Sermo est de oratione, quæ ab impio fit, ut suis malignis desideriis satisfaciat. II. S. Augustinus *in Ps.* 108. ait: *Oratio, quæ non fit per Christum, non solum non po-*

test delere peccatum, *sed etiam ipsa fit peccatum*. Et S. Hilarius *in Ps.* 54. *Ubi operatio iniquitatis extabit*, *illicò despicitur oratio deprecantis*. Et S. Ambrosius *l. de Cain. c.* 9. *Avertit se Deus a precibus impiorum*. *Resp.* S. Augustinus supponit, quod impius non oret per Christum; unde utique oratio ejus mala est. S. Hilarius loquitur de oratione levi, diffidente, & inutili, uti ex contextu patet. S. Ambrosius loquitur de oratione Caini, quæ ex animo maligno, & in fratrem invidente proficiscebatur.

§. 784. Non tenemur tamen singulis momentis orare; nam certa quædam dari debent tempora quieti, & aliis negotiis destinata, nullumque adest præceptum singulis momentis ad orandum nos astringens. Sæpius tamen orandum est; id quod ex circumstantiis dependet, maxime vero in periculo mortis, urgente tentatione, & quando proximus est juvandus. Semper vero orandum est hoc sensu, quod desiderium salutis, tamquam causa orationis, continuum actu, vel virtute in nobis esse debeat. *Non est orandum singulis momentis.*

Schol. Euchitæ hæretici docebant, semper sine intermissione orandum esse: *Luc.* enim 18. dicitur: *Oportet semper orare*, *& non deficere*: *ad Eph.* 6. *Orantes omni tempore*: 1. *ad Thessal.* 5. *Sine intermissione orate*. Verum hi textus juxta modo dicta explicandi sunt.

Coroll. Pract. Præceptum orationis obligat *1mo.* tempore obligationis, quo peccator tenetur se reponere in statum gratiæ. *2do.* Tempore gravis tentationis, quæ alio congruo medio vinci non potest. *3tio.* Tempore manifesti mortis periculi, quam constitutus in illo subire debet. *4to.* Tempore gravis pressuræ reipublicæ aut proximi, quæ alio modo averti non potest. *5to.* Quotiescumque aliquod speciale Divinum auxilium ad salutem spiritualem vel corporalem est necessarium. *6to.* Non desunt Doctores excusantes a peccato veniali eos, qui mane ac vespere orare negligunt, tum Deo debitas gratias referendo pro acceptis elapso die beneficiis, tum ejus auxilium implorando pro evitandis instantibus periculis. Licet autem in recensitis modo circumstantiis præceptum orandi determinate obliget; per hoc tamen non tollitur obligatio indeterminata, quæ orationem diu differre non permittit, quæ ita frequentari debet, ut ad vitam christiane instituendam sufficiat. *Præceptum orationis quando obliget?*

§. 785. Bona, quibus abuti possumus, conditionate solum a Deo petenda sunt, uti bona temporalia, quæ forte saluti æternæ ex malo nostro usu nocere possunt: illa vero, quibus abuti non possumus, uti charitas & beatitudo, absolute a Deo petenda sunt, uti patet ab *Quid orandum?*

exemplo Sanctorum, qui salutem æternam absolute a Deo petierunt: *Ps.* 26. *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini*. Et *Matth.* 6. docet nos Christus absolute orare: *Sanctificetur nomen tuum*.

Explicatio Orationis Dominicæ. *Schol.* Inter omnes orationes præstantissima est *Oratio Dominica*, tum auctoritate, utpote ab ipso Christo tradita: tum brevitate, quia breviter docet, quid credendum, sperandum, amandum, fugiendum, & petendum sit: tum necessitate, quam omnes ex præcepto Ecclesiæ discere debent: tum efficacia, quia Deo nihil acceptius esse potest, quam formula precandi a dilecto Filio suo præscripta. Porro septem sunt petitiones Orationis Dominicæ. Proœmii loco est: *Pater noster, qui es in cœlis*, scilicet Majestatem suam ibi maxime manifestans. Sequitur 1ma petitio: *Sanctificetur nomen tuum*; per quam petimus gloriam Dei. Et 2da: *Adveniat regnum tuum*; per quam petimus ad gloriam regni ejus pervenire. 3tio. Petimus media ad hoc regnum perveniendi, inter quæ principale est meritum, quo beatitudinem meremur obediendo Deo; unde oramus: *Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra*. 4to. Ad meritum vero instrumentaliter nos juvat tum panis Sacramentalis, & alia Sacramenta, tum victus & amictus; unde oramus: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. 5to. Petimus removeri obstacula beatitudinis, qualia sunt, tum peccata; unde oramus: *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris:* tum 6to. tentatio, quæ nos impedit ab observatione Divinæ voluntatis; hinc oramus: *Et ne nos inducas in tentationem*, scilicet ne in ea vincamur: tum 7mo. omnia mala spiritualia & temporalia; hinc oramus: *Sed libera nos a malo. Amen*. Id est, fiat, sicut petimus. Vid. Tertullianum & Origenem *de orat.* &c.

Conditiones bonæ orationis. §. 786. Ut vero oratio impetret id, quod petimus, sequentes conditiones habere debet. 1*mo*. Debemus petere proficua, vel necessaria ad salutem, juxta illud 1. *Joan.* 3. *Quodcumque petierimus secundum voluntatem ejus; audit nos*. 2*do*. Pie orandum est, cum Fide, Spe, Charitate, humilitate, attentione. 3*tio*. Perseveranter, uti ex parabola amici tres panes commodantis *Luc.* 11. colligitur. Vid. *Inst. Theol. Myst. tom.* 1. §. 58. & *seqq.*

Pro quibus orandum? §. 787. 1. Denique pro omnibus hominibus viatoribus justis, & injustis, amicis & inimicis, fidelibus & infidelibus orandum est: 1. *ad Tim.* 2. *Obsecro primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: pro Regibus* (qui ethnici erant).... *hoc enim bonum, & acceptum est*

coram Salvatore nostro Deo. *Matth*. 5. *Orate pro persequentibus*, *& calumniantibus vos*. Et *Jac*. 5. *Orate pro invicem*, *ut salvemini*. Ex Patribus sufficiat S. Cyprianus, qui in *exp. orat. Dom.* ait: *Noluit pacis Doctor*, *ut pro se quis tantum precetur: non enim dicimus: Pater meus; nec: panem meum da mihi; sed: Pater noster: panem nostrum da nobis &c.* Ratio est: quod aliis optare debemus, hoc illis precari debemus: alias non diligimus proximum, sicuti nos ipsos. Sed aliis multa optare debemus. Ergo etiam precari pro illis.

2. Pro Beatis non est orandum; nam juxta S. Augustinum *Serm.* 17. *de verb. Apostoli: Injuriam facit Martyri*, *qui orat pro Martyre*. Pro accidentali tamen gloria Sanctorum orare possumus. Sic Ecclesia orat, ut Sacrificium Missæ prosit Sanctis ad gloriam.

3. Nec pro damnatis orare licet, quia hi precibus nostris juvari non possunt, cum ex Inferno nulla sit redemptio. Pro animabus vero in Purgatorio detentis orari posse, patet ex t. 1. §. 414.

Schol. Pro damnatis orari posse, videtur probari ex facto S. Gregorii M. qui precibus suis animam Trajani ab Inferno liberasse dicitur a Joanne Diacono in *Vita S. Greg.* S. Damasceno *in l. de fid. def.* Euchologio Græcorum *c.* 9. S. Thoma *in Suppl. q.* 71. *a.* 5. *ad* 5. & in *Revel. S. Birgittæ l.* 4. *c.* 13. Verum hæc historia omnibus notis falsitatis laborat: tum quia incredibile est, S. Gregorium pro Principe Christianorum persecutore, & Sodomita orasse: tum quia narratio Joannis, tribus sæculis posterioris, nullo veterum testimonio nititur, cujus nec Ven. Beda S. Gregorio summopere addictus meminit, & ipse S. Gregorius *l.* 34. *mor. c.* 16. docet, non licere orare pro diabolo. Oratio *de fid. def.* non est S. Damasceni, ex qua hæc fabula in *Euchologium* irrepsit, & Ecclesia Græca Schismatica alios etiam errores defendit. S. Thomas fidem historiæ non discutit, sed supponit, & respondet, finalem sententiam Trajani suspensam fuisse, illumque secundum præsentia demerita in Inferno punitum esse, sed ad vitam revocatum pœnitentia acta salutem obtinuisse. Revelationes S. Birgittæ non spectant ad fidem Catholicam, & solum dicunt, animam Trajani ad altiorem gradum evectam esse, id est, pœnam ejus mitigatam esse: imo revelatio S. Mechtildi facta testatur, Deum nolle sciri, quid de anima Trajani statuerit.

An anima Trajani oratione ex Inferno liberata sit?

§. 788. Actus Religionis elicitus tertius est *Adoratio*, quæ est honor seu cultus Deo exhibitus propter summam ejus excellentiam.

Adoratio quid?

Quotuplex? *Schol.* Adoratio secundum se non importat actum corporalem, quia etiam Angeli Deum adorant: relate tamen ad nos homines duplex est: una *spiritualis*, quæ consistit in actu intellectus, præstantiam objecti cognoscentis, & actu voluntatis obsequentis, & ob præstantiam objecti se demittentis: altera est *corporalis*, quæ consistit in externa corporis humiliatione, seu signo protestativo excellentiæ objecti. Hæc autem signa sunt diversa: Orientales cooperto capite adorant; Occidentales nudo & inflexo: alii erecti, alii genuflexi, vel humi procumbentes: alii extensis manibus, alii complicatis, quo spectant *Cæremoniæ* Ecclesiasticæ. Si adoratio Deo exhibetur, vocatur *Latria*: si vero exhibeatur Sanctis, seu amicis Dei, propter participatam a Deo eorum excellentiam, dicitur *Dulia*: si Beatissimæ Virgini Mariæ, ob specialem ejus excellentiam, dicitur *Hyperdulia*: si hominibus, propter humanam excellentiam, dicitur *cultus civilis*. Actus externi ad interiorem adorationem referuntur, tamquam ad finem, ut illa in nobis excitetur: vel tamquam ad causam, a qua procedunt: vel tamquam ad significatum, quia internam significant. Rursus adoratio alia est *absoluta*, quæ in propria rei, quæ colitur, excellentia sistit, nec ulterius progreditur: alia est *relativa*, quæ ad alium refertur, & ei exhibetur, ob excellentiam illius, quem repræsentat.

Deus etiam externe est adorandus. §. 789. Solus Deus cultu Latriæ actu etiam externo, non solo interno, est adorandus. Nam 1*mo*. Deus hominem non solum quoad animam, sed etiam quoad corpus conservat. Ergo non solum quoad animam, seu cultu interno, sed etiam quoad corpus cultu externo homo Deum colere tenetur. 2*do*. Homo tenetur proximum suum ad cultum Creatori suo debitum excitare. Sed hoc fit per adorationem externam. Ergo ad eam homo tenetur. Unde etiam præcepta in veteri lege circa cultum Dei externum data legimus.

Cultus Sanctorum est licitus. §. 790. Cultui vero Latriæ soli Deo debito (§. 789.) non obstat cultus Duliæ Sanctis, & Hyperduliæ Beatissimæ Virgini Mariæ debitus, qui proinde cultus est rectus & laudabilis. Hoc probat 1*mo*. Exemplum veterum Patriarcharum, qui Angelos sub humana specie conspicuos religioso cultu venerabantur. Sic Abraham, *Gen.* 18. *v.* 2. & Loth, *Gen.* 19. *v.* 1. adoraverunt Angelos proni in terram: ubi nomine adorationis cultus Latriæ inferior denotatur; nam Angelus ipse, *Apoc.* 22. *v.* 8. S. Joannem docuit, veram adorationem soli Deo deberi: *Deum adora*. Nihilominus tamen Angelus cultum sibi a S. Joanne exhibitum illicitum esse non dixit, li-

cet eum pro sua in tantum virum reverentia respuerit. 2do. Probat hoc Traditio, de qua testatur Eusebius *l. 7. hist. c.* 19. *Christiani viros Sanctos ob ipsorum erga Deum amorem debito semper honore venerati sunt, & hactenus venerantur.* S. Hieronymus in *ep. ad Ripar. Honoramus servos, ut honor servorum redundet ad Dominum.* Et S. Augustinus *l.* 20. *contr. Faust. c.* 21. *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat.* 3tio. Ratio est: licet cultu politico honorare viros Principes, & scientia insignes: ergo etiam cultu religioso Sanctos, ob dotes eorum supernaturales.

Schol. 1. Manichæi sæculo 3tio omnem cultum Sanctorum rejecerunt: eorum errorem sæculo 4to amplexus est Eunomius Arianus in Oriente, & Vigilantius in Occidente, quos modo sequuntur Lutherani & Calvinistæ. *Solvuntur objectiones.* I. Quia Concilium Laodicenum *can.* 35. cultum Angelorum velut Idololatricum rejicit: certe Sanctos religione colere Idololatria est. *Resp.* Canon Laodicenus prohibet solum, Angelis tamquam Diis minoribus cultum Latriæ exhiberi, uti fecerunt Simon Magus & Cerinthus. Item prohibet cultum Angelorum malorum, & Idolorum. Deinde Ecclesia nunquam definivit, Sanctos religione colendos esse, sed est quæstio Scholastica, an hic cultus ad Religionem, vel aliam virtutem spectet. Certum est, quod non colamus Sanctos religione proprie dicta, qua Deo ultimo fini religamur, sed improprie dicta, qua propter Deum honoramus ejus amicos. II. Catholici Sanctis Templa ædificant, in quibus construunt eis Altaria, Sacrificia & thus illis offerunt, eosque more Gentilium canonizant: ergo idololatriam committunt. *Resp.* Templa, & Altaria ordinantur ad Sacrificium soli Deo debitum, & ideo soli Deo ædificantur: vulgo tamen dicunt Templa, Aræ, & Missæ Sanctorum, quorum specialis ibi fit commemoratio: sicuti S. Augustinus *l.* 22. *de Civ. Dei* ait: *Nos Martyribus nostris non templa sicuti Diis, sed memorias sicuti hominibus mortuis ædificamus: Deo quippe, non ipsis, sacrificat Sacerdos, quamvis in memoriam sacrificet eorum, quia Dei Sacerdos est, non illorum.* Thus Sanctis oblatum solum cultum Duliæ significat, & per Canonizationem Sancti non Dii, uti apud Gentiles, sed fideles Dei famuli, & honore digni declarantur. III. Dulia Sanctis exhibita est vera servitus soli Deo debita, quia S. Augustinus *l.* 2. *q.* 9. *sup. Exod. c.* 23. observat, in Græco legi δουλεύειν, ut intelligatur, quia & Dulia debetur Deo tamquam Domino: Latria vero nonnisi tamquam Deo. *Resp.* Cultus Sanctorum est servitus, sed non omnimoda soli Deo debita. Dulia inferioris ad

supremum Dominum soli Deo debetur; non vero Dulia ad aliquem specialibus donis fulgentem, quæ Sanctis exhibetur.

Quinam Sancti publice coli possint? *Schol.* 2. Homines vitæ sanctitate & martyrii gloria insignes publico & solemni cultu honorari non possunt, quamdiu a Papa vel Ecclesia in numero Sanctorum necdum. sunt relati: *c.* 1. *de Reliq. & vener. Sanct.* possunt tamen coli cultu privato, ex peculiari devotione colentis: unde etiam imaginem nondum beatificati domi depingere, retinere, & osculari licet; item eorum reliquias privatim asservare, in eorum honorem jejunare &c. Episcopus tamen nequit in honorem necdum canonizati festum, aut officium publicum instituere, Missam propriam permittere, ejus reliquias exponere, quæ omnia ad cultum publicum spectant: neque templa & altaria erigere, eorum imaginibus laureolas & radios apponere, tabellas votivas publice appendere; quæ omnia Papæ sunt reservata, uti patet ex decreto Urbani VIII. *t.* 4. *Bullar. Constit.* 39. & videri potest in opere *de Beatific. SS.* Benedicti XIV.

Crux Christi recte colitur. §. 791. Eodem modo Crux sive vera, in qua Christus passus est, sive picta, aut sculpta, aut manuum agitatione expressa bene, & laudabiliter colitur. Id quod 1*mo.* patet ex usu & praxi Ecclesiæ, quæ ab anno 326. quo a S. Helena S. Crux inventa fuit, eam singulari honore coluit. Inventionis hujus historiam narrant Scriptores sæculi 4ti; & S. Cyrillus Jerosol. qui potuit esse testis oculatus, in *ep. ad Constantinum*, & *Catechesi* 4*ta* refert, Christianos ex omnibus orbis partibus ad Crucem adorandam Jerosolymam confluxisse, & erogatis in singulas orbis partes S. Ligni particulis, ipsum tamen Lignum integrum semper perstitisse. S. Ambrosius in *orat. Theodos.* addit, Helenam Crucem in capita Regum levasse: & S. Paulinus *ep.* 11. testatur, Ecclesiam Festum Inventionis S. Crucis instituisse. Eusebius non quidem in *Vita Constantini*, in *Chronico* tamen eam refert, aliique Scriptores eam referentes non in re, sed solum in levibus circumstantiis differunt. 2*do.* Crux etiam picta, & sculpta semper culta fuit; nam teste S. Chrysostomo *hom.* 61. *Crucis effigiem ad præsidium, & honorem in armis, & vestibus Imperatores adhibebant.* Theodoretus *Serm.* 6. *contr. Græc.* ait: *Græci Crucis signum venerantur.* S. Augustinus *Serm.* 88. *de verb. Dom. Prius honoravit Crucem.* *L.* 1. *c. de Sacr. Eccl.* prohibetur Crux in pavimento conculcanda inscribi; quod etiam Synodus Trullana *can.* 73. sub anathemate vetuit, & ipsi Iconomachi honorem S. Crucis illibatum servaverunt, teste S. Damasceno, *l.* 2. *de Imag.* 3*tio.* Crux etiam

manibus formari semper consuevit, uti iterum constat ex continua praxi Ecclesiæ. Sæc. 2do Tertullianus *de Cor. mil.* ait: *Ad omnem progressum, ad omnem adytum, & exitum, ad lavacra, ad mensas frontem Crucis signaculo terimus.* Sæc. 3tio S. Cyprianus *ep.* 58. *Muniatur frons, ut signum Dei incolume servetur.* Sæc. 4to S. Athanasius in *Vita S. Antonii* narrat, eum solitum fuisse armari signo Crucis contra dæmonum insidias. Sæc. 5to S. Basilius *l. de Spir. S. c.* 27. docet, ex traditione haberi, *ut signo Crucis eos, qui spem collocant in Christum, signemus.*

Schol. Nonnulli, duce Claudio Taurinensi Episcopo, tam veram, quam cæteras Cruces conculcarunt, cujus impietatis socii in Oriente fuerunt Pauliciani, soboles Manichæorum; quos secuti sunt sæculo 11mo Henriciani & Petrobussiani, & sæculo 14mo Wicleffistæ. I. Quia indecens est, ut filius honoret patibulum, in quo Pater interiit. *Resp.* Gentilibus, & Judæis sicuti Crux Christi erat nocentis patibulum, sic & scandalum, & stultitia: ipsis autem vocatis Judæis, & Gentilibus Dei virtus est, 1. *ad Cor.* 1. *v.* 24. Trophæum Christi victoris, Cathedra docentis, Tribunal Judicis. II. Si Crucem colere licet, colendus etiam esset asinus, in quo Christus sedit, & os Judæ, cui Christus osculum impressit. *Resp.* Disparitas est, quod res animatæ non honorentur, nisi propter excellentiam illis intrinsecam: inanimata vero honorari possunt propter habitudinem, quam habent ad alia honore digna. *Solvuntur objectiones.*

§. 792. Præterea Reliquiis Sanctorum licite, & merito religiosus cultus impenditur. Sic *Exod.* 14. *v.* 18. Moyses ossa Joseph honorifice transtulit, quæ dicuntur prophetasse, *Eccli.* 49. Aquæ Jordanis Eliæ pallium reverentes dividebantur, 4. *Reg.* 2. *v.* 8. Mortuus suscitatus est contactu cadaveris Elisæi, 4. *Reg.* 13. *v.* 2. Multi sanati sunt per sudaria & semicincta S. Apostoli, *Act.* 19. *v.* 11. Deinde patet ex Traditione: Eusebius *l.* 7. *hist. c.* 9. refert, Cathedram S. Jacobi reverenter asservatam esse. S. Hieronymus *contr. Vigilant.* ait: *Male ergo facit Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli secundum nos ossa veneranda offert Domino sacrificia.* Idem confirmat S. Augustinus *l.* 20. *contr. Faust.* Sane translationes SS. Corporum in Historia Ecclesiastica notissimæ sunt. Unde merito Tridentinum *Sess.* 25. statuit: *Affirmantes, Sanctorum Reliquiis venerationem & honorem non deberi, vel eos, aliaque sacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ causa SS. memorias frustra frequentari, omnino damnandos esse, prout jam* *Reliquiæ SS. merito coluntur.*

pridem eos damnavit, & nunc etiam damnat Ecclesia. Rationem dat Concilium: Quia viva membra fuerunt Christi, & Templum Spiritus Sancti.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Sacrarum Reliquiarum olim hostes fuerunt Eunomius & Vigilantius, qui teste S. Hieronymo Catholicos per contemptum Cinerarios & Idololatras vocabant. I. Quia Judæi a Christo culpantur, quod Prophetarum ossa adornarent. *Resp.* Christus corripit Judæorum impietatem, qui Prophetis a patribus suis occisis monumenta erigunt, & interim Prophetas persequuntur, qui eos corripiunt. II. In ossibus mortuorum nulla est excellentia: ergo frustra coluntur. *Resp.* Non est in iis excellentia absoluta, bene vero relativa, propter Sanctos, quibus suo modo servierunt.

SS. Imagines honorare licet. §. 793. Denique licitum est, & fas, Imagines Christi, Deiparæ & Sanctorum habere, & convenienti honore prosequi. Nam 1*mo.* S. Scriptura præcipit, venerari res sacras: notum quippe est, quanto in honore Arca fuerit: *Jos.* 3. *Cavete, ne appropietis ad Arcam: c.* 7. *Josue cecidit pronus in terram coram Arca Domini:* 1. *Reg.* 6. Bethsamitæ Arcam curiose aspicientes morte percussi sunt. Sed Imagines sunt res sacræ. Ergo eas venerari Deus præcipit. 2*do.* Ita docet Traditio. Sæculo 2do Tertullianus *apol.* 13. refert, Christianos a Paganis Crucicolas vocatos esse. Sæc. 4to S. Hieronymus in *Vita S. Paulæ* refert, eam ante Crucem prostratam esse. Sæc. 5to S. Augustinus *l.* 3. *de Trin. c.* 10. loquens de signis sacris, qualia sunt Imagines, ait: *Honore tamquam religiosa possunt haberi*. Sæc. 6to S. Gregorius *l.* 9. *ep.* 52. *ad Secundianum* mittens Christi Imaginem ait: *Et nos quidem non quasi ante Divinitatem, ante illa prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, sed & in throno sedentem recordamur.* 3*tio.* Ita statuerunt Concilia. Nicænum II. contra Iconomachos expresse convocatum *act.* 7. definiens hanc veritatem subdit: *Sic enim robur obtinet SS. Patrum nostrorum doctrina, id est Traditio S. Catholicæ Ecclesiæ.* Synodus VIII. *act.* 10. *c.* 3. definit: *Sacram Domini nostri Christi effigiem eadem, qua S. Evangelia, veneratione colendam statuimus . . . Eadem ratione intemeratæ Genitricis illius effigiem, sanctorumque Angelorum, quemadmodum illos S. Litterarum paginæ describunt, ac Sanctorum omnium veneramur, & colimus. Qui aliter sentiunt, anathema sunto.* Denique Tridentinum *Sess.* 25. statuit, *Imagines Christi, Deiparæ, & aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas, ac retinendas, eisque debitum honorem, & reverentiam impertiendam, non*

quod credatur inesse aliqua in iis Divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab iis sit aliquid petendum, vel quod fiducia sit in Imaginibus figenda, velut olim fiebat a gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant; sed quoniam bonos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant, ita ut per Imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur. 4*to.* Ratio est: Cultus Imaginum nil mali continet: per eum ad amorem Christi, & Sanctorum imitationem accendimur, & imagines etiam Cæsarum cultu civili honoramus. Ergo est licitus.

Schol. 1. Deus in veteri Lege usum Imaginum prohibuit, *Exod.* 20. *v.* 4. Sed hæc prohibitio fuit tantum juris positivi, adeoque rescindi potuit; imo *Num.* 21. *v.* 8. jussit Deus, erigi serpentem æneum: & *Exod.* 25. *v.* 8. jussit, fieri duos Cherubim. In nova Lege nullum erat præceptum pingendi, vel non pingendi Imagines, quod Christus Ecclesiæ determinandum reliquit. Hinc primis jam Ecclesiæ sæculis aliquis usus Imaginum fuit: nam Eusebius *l.* 7. *hist. c.* 18. testatur, se vidisse statuam Christi, quam mulier a profluvio sanguinis a Christo liberata, illi erexit. Sæculo 2do mos erat sculpendi Christi Imaginem in calicibus sub specie Pastoris ovem errantem portantis, quod Catholici Tertulliano jam Montanistæ objiciebant, *l. de pudic. c.* 7. Rarior tamen eo tempore fuit SS. Imaginum usus, tum ne Judæi offenderentur, tum ut a cultu idolorum Gentiles revocarentur. Hinc etiam periculosis illis temporibus cultus Imaginum interdictus fuit, tum in Concilio Eliberitano, tum in *ep.* S. Epiphanii *ad Joannem Jerosolym.* A sæculo vero 4to Ecclesia in libertatem vindicata usque ad nostra tempora Imaginum usum approbavit. *Usus Imaginum origo.*

Schol. 2. In quonam consistat cultus SS. Imaginum respectivus, non eodem modo explicant Theologi. Nonnulli volunt, Imaginem esse tantum signum institutum in memoriam prototypi, ut illi tantum debeatur cultus exterior ita exhibendus, ut non ad Imaginem, sed ad exemplar terminetur. Verum hoc modo Imagini nullus cultus exhiberetur, quod videtur esse contra Concilia. Alii in Imaginibus exemplaria apprehendunt, ita ut Christus, vel alia effigies, sit simul cum illa figura totale adorationis objectum; unde Crux cultu Latriæ respectivo honoratur: sed hic modus hæreticis idololatriæ suspicionem movere potest. Alii melius docent, Imaginem Christi, vel alicujus Sancti concipiendam esse, ut ejus similitudinem expressam, & ideo nobis pretiosam, quia hæc *In quo consistat cultus SS. Imaginum?*

relatio similitudinis est quædam excellentia a prototypo derivata, propter quam naturaliter amicorum nostrorum imagines honoramus. Cum vero tanta excellentia non sit in imagine, quanta in prototypo, honor excellentiæ utrique debitus æqualis esse non potest. Unde cultus Imaginis Christi, & Crucis cum culto Deo exhibito confundi non debet. Quare S. Crucem sive veram, sive pictam non colimus cultu Latriæ absoluto, sed tantum relativo, qui ita ad Crucem terminetur, ut ad Christum transeat, qui utique cultu Latriæ adorandus est; quo sensu S. Crux dicitur ab Ecclesia adorari, quæ Crucem pro ipso Christo in nonnullis hymnis sumit. Circa usum Imaginum SS. Trinitatis usque ad sæculum 13tium nihil in Ecclesia auditum fuit; imo nonnulli eas rejecerunt: sensim tamen Ecclesia non refragante invaluit.

Solvuntur objectiones Iconomachorum.

Schol. 3. Sacras Imagines primo oppugnarunt Judæi ex peculiari Legis instituto. Deinde Manichæi, teste Tharasio Episcopo Costantinopolitano *act.* 4. *Conc.* 7. Sed præ cæteris Leo Isaurus Imperator a quodam Judæo deceptus a. 730. publico edicto in SS. Imagines debacchatus est, Iconomachorum Princeps. Ejus filius Constantinus Copronymus 538. Episcopos Costantinopoli congregavit, a quibus Imagines abrogari jussit anno 754. Legatos etiam misit ad Pipinum Francorum Regem, ut eum in sceleris societatem pertraheret, qui e contrario in conventu Gentiliaci an. 767. habito Imperatorem ab errore suo revocare conatus fuit, licet frustra; nam Constantinus Leonem filium hæresis suæ & imperii hæredem reliquit. Iconomachis in Oriente se opposuerunt S. Damascenus, & S. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus. In Occidente Gregorius II. in Synodo Romana, Gregorius III. in Concilio 93. Episcoporum an. 732. & Stephanus IV. Tandem Constantinus Pius Imperator cum Irene matre sua cultum SS. Imaginum restituit, celebrato Concilio VII. Generali, quod an. 787. Constantinopoli inchoatum, Nicææ vero absolutum fuit, dictum Nicænum II. Præfuit Hadrianus I. per suos Legatos, & in eo statutum fuit, Imagines Christi, & Sanctorum in Templis collocari posse, easque licite coli. Cum vero acta hujus Synodi Gallis innotuissent, multorum animos commoverunt, tum ob nomen adorationis, quo Synodus utitur, tum ob ritus quosdam colendi Imagines, apud Gallos inusitatos. Unde Carolus M. quatuor libros scripsit, vel conscribi jussit contra Synodum Nicænam, qui libri *Carolini* dicti sunt; quin & in Synodo Parisiensi, & Francofurdiensi Græcorum sententia damnata est ex falsa persua-

sione, Græcos cultu Latriæ Imagines adorare: unde usque ad sæculum 12mum. Galli septimæ Synodo obstiterunt. Tandem extinctam pene hæresim Iconomachorum rursus excitarunt Claudius Taurinensis Episcopus, Waldenses, Albigenses, Lutherani & Calvinistæ: quorum rationes sunt: I. *Deut.* 5. *v.* 8. Deus expresse prohibet: *Non facies tibi sculptile*. Et Conc. Eliberitanum *can.* 36. statuit, *picturas in Ecclesia esse non debere, ne, quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur*. *Resp.* Sculptile prohibetur factum, ut adoretur. Concilium Eliberitanum Imagines pictas rejicit, tum ob metum idololatriæ, tum ne, si auferri non possent, ludibrio Paganorum exponerentur. II. S. Irenæus inter hæreses Carpocratis ponit cultum Imaginis Christi, & Pauli, *l.* 1. *c.* 24. Tertullianus *l. de Idol. c.* 3. Imaginum artifices a diabolo esse asserit. S. Epiphanius *hær.* 79. hæreticos esse ait, qui Imaginem B. V. circumferunt, & colunt. *Resp.* S. Irenæus & Tertullianus cultum idololatricum solum reprobant. Et S. Epiphanius loquitur de Collyridianis, Beatissimam Virginem tamquam Deam honorantibus. III. Duo Concilia Constantinopolitana cultum SS. Imaginum reprobarunt. Libri Carolini Synodum VII. cum cultu SS. Imaginum: item Conventus Parisiensis, & Concilium Francofurdiense reprobant. *Resp.* Concilia illa Constantinopolitana fuerunt illegitima. Libri Carolini, & Synodus Parisiensis, ac Francofurdiensis Synodum Nicænam II. rejecerunt ex errore facti, putantes, cultum Latriæ ibi SS. Imaginibus decretum fuisse, & varios modos, thure, luminibus &c. in Gallia non usitatos, honorandi SS. Imagines improbarunt. Cultus vero Duliæ aperte SS. Imaginibus asseritur tum in Libris Carolinis *l.* 2. *c.* 23. *Imagines in Ecclesiis habere non renuimus*: tum in Synodo Parisiensi in *ep. ad Ludovicum*: *Imagines Sanctorum stulta præsumptione non sunt confringendæ*: tum in Concilio Francofurdiensi, quod Synodum Nicænam ob infidelem translationem Actorum ejus in linguam Latinam, & quia necdum ab Hadriano P. publice pro œcumenica declarata & approbata fuisset, rejecit.

§. 794. Ad cultum Dei externum spectant etiam *Cæremoniæ*, quæ sunt actus externi Religionis, qui ad ornatum & pompam cultus Divini, ad honorem Dei, Sacramentorum dignitatem, & ad hominum utilitatem referuntur. *Cæremonia quid?*

Schol. Cæremoniæ ratione finis & effectus, 1. aliæ sunt institutæ *ad justificationem*, uti Sacramenta, de quibus hic non loquimur: aliæ sunt institutæ *ad alios effectus spirituales*, v. g. dæmones coercendos, uti *Quotuplex?*

Exorcismi, Aqua benedicta: aliæ *ad ornatum*, & significationem, uti lumina cereorum. 2. Ratione institutoris, seu causæ, aliæ sunt quasi *ab ipsa natura* institutæ, uti tollere manus, & oculos in cœlum, dum oramus: aliæ *a Deo*: aliæ *ab Apostolis*. 3. Ratione causæ formalis, aliæ sunt *immediate cultus Dei*, uti Sacrificium &c. aliæ *disponunt ad colendum Deum*, uti Jejunia &c. aliæ sunt *instrumenta cultus Divini*, uti Templa, Calices &c. 4. Ratione objecti materialis, aliæ versantur *circa personas*, uti Exorcismi &c. aliæ *circa locum*, uti consecratio Templi: aliæ *circa tempus*, uti dies Festi: aliæ *circa modum*, uti usus linguæ Latinæ in administrandis Sacramentis: aliæ *circa ipsas res*, uti Benedictio aquæ &c. 5. Ratione accidentium, aliæ sunt *perpetuæ*, aliæ *temporales*: aliæ *universales*, aliæ *particulares*: aliæ *liberæ*, aliæ *præceptæ*. Nos hic præcipue de illis Cæremoniis agemus, quæ ad ornatum, & cultum Dei externum præcise pertinent, & ab Ecclesia institutæ sunt, & quidem de generalibus, uti sunt: Usus Psalmodiæ, cereorum, thuris, & variarum benedictionum. Reliquas Cæremonias in usu Sacramentorum adhiberi solitas, & illas, quæ ad Sacramentalia spectant, infra de Sacramentis agentes commodius explicabimus.

Ecclesia potest institu. re Cæremonias. §. 795. Ecclesia habet potestatem instituendi Cæremonias ad cultum Dei spectantes. Sic 1*mo*. S. Paulus 1. *ad Cor.* 11. pollicetur, se ordinaturum, quæ ad celebrandam SS. Eucharistiam spectant. Item Apostoli *Act.* 15. Gentiles a sanguine & suffocato abstinere jusserunt, mutarunt diem Sabbati in Dominicum, instituerunt Festa Paschatis &c. 2*do*. Tertullianus commemorat varias Cæremonias ab Ecclesia institutas in *l. de cor. mil.* Item *Sacramentale* S. Gregorii M. *Euchologia* Græcorum, scripta S. Isidori, Alcuini, Amalarii, Rabani &c. fidem faciunt, ritus, quos hodie in celebratione Sacramentorum, in officio Hebdomadæ Sanctæ, & aliarum solemnitatum observat Ecclesia Latina, ante mille annos jam esse institutos. Unde Tridentinum *Sess.* 21. *c.* 2. declarat, *hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in Sacramentorum dispensatione salva illorum substantia ea statueret, quæ sumentium utilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum & locorum varietate magis expedire judicaret*. Et ipsi Protestantes in Confessione Helvetica confitentur: *Semper in ritibus & Cæremoniis Christi Ecclesiæ usæ sunt libertate*. Et Confessio Augustana docet *art.* 15. ritus, qui sunt humana auctoritate instituti, servandos: ut certæ feriæ, certæ cantiones piæ. 3*tio*. Omni prorsus æta-

te certæ Cæremoniæ pro cultu Dei institutæ fuerunt: in lege naturæ Noe constructo Altari Deo obtulit; in lege scripta Synagoga nova Festa instituit, *Judith ult. Esdræ* 9. Ergo etiam Ecclesia novas Cæremonias potest instituere.

Schol. 1. Igitur juvat hic generalium Cæremoniarum antiquitatem nunc ostendere. 1*mo. Psalmodiæ* usus antiquissimus est. *Ad Col.* 3. Apostolus ait: *Docentes & commonentes vosmetipsos, Psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.* S. Ignatium M. tradidisse Ecclesiæ Antiochenæ formam alternatim cantandi, demonstrat Ruinart in *Act. Mart.* & confirmat S. Augustinus *l.* 4. *Conf. c.* 6. Item ostendit Cardin. Bona in *Harm. Psall. Eccl. p.* 21. Scriptorum sacrorum & profanorum testimoniis, antiquissimam esse hanc cantandi consuetudinem. Organa tamen & reliqua musica instrumenta, juxta D. Habert, primis Ecclesiæ sæculis videntur fuisse in Ecclesia incognita; eorum tamen sæculo 6to Fortunatus Pictaviensis meminit *l.* 2. *c.* 1. Sed eorum usus non ita universaliter receptus fuit; quin sæculo 13tio visa sunt parum congruere moribus Christianorum; unde S. Thomas 2. 2. *q.* 19. *a.* 2. *ad* 4. ait: *Hujusmodi musica instrumenta magis animum movent ad delectationem, quam per ea formetur intus bona dispositio. In veteri autem Testamento usus erat talium instrumentorum, tum quia populus erat magis durus, & carnalis; tum quia hujusmodi instrumenta corporalia aliquid figurabant.* Quare nonnullæ Congregationes Regulares strictiores organa in suis Oratoriis non admittunt. Musicorum instrumentorum usum in Ecclesiam introduxit S. Vitalianus Papa an. 660. & posteriora Concilia, maxime Tridentinum *Sess.* 22. in Decreto *de vit. in Mis.* tolerant, & solum prohibuerunt, ne profana sacris admisceantur, quales sunt concentus, qui magis ad voluptatem, quam devotionem movent, & omnia instrumenta, quæ ad choreas, & ludos theatrales, ac sæculi pompam serviunt. Hinc ne fideles per vanam melodiam alio avocentur, Concilium Braccarense II. a. 567. statuit, ne quid poetice compositum in Ecclesia psallatur: & a. 633. Concilium Toletanum IV. *can.* 13. versus humano studio compositos rejiciens, excipit eos, quos S. Hilarius, & Ambrosius ediderunt. Item Concilium Mediolanense I. tibias & cornua non adhibenda in Ecclesia statuit. *Usus Psalmodiæ & Musicæ.*

2*do. Candelas* & *Cereos* ad Officia Divina accensos jam legimus, *Exod.* 25. In Ecclesia eorum usum antiquissimum esse, patet ex S. Gregorio Naz. *or.* 4. *in Julian.* S. Hieronymo *l.* 2. *adv. Vigilant.* Prudentio in *Hymno* *Cereorum usus.*

de S. Laurentio. Constat etiam, olim Clericis curam accendendi cereos demandatam fuisse ex Concilio Carthaginensi 4to a. 398. *can.* 6. Hujus usus etiam meminit *Sacramentale* S. Gregorii, Rabanus &c. Eodem modo usum luminarium in vigiliis mortuorum probant Acta proconsularia S. Cypriani apud Ruinart: & cereorum laudabilem usum confirmarunt miracula: arsisse cereos sine diminutione olei in Templo Pictaviensi, narrat S. Gregorius Turonensis *de glor. Mart. c.* 5. & plura refert Canisius *de benedict.*

Thuris usus. 3*tio*. De usu *Thuris*, præterquam quod ejus vetus Testamentum meminerit, habetur ejus antiquitas ex *can.* 3. *Apost.* ex Auctore operis *de Eccl. Hier. c.* 3. ex *Actione* 3*tia* Concilii Chalcedonensis, quæ legi possunt apud Card. Bonam *l.* 1. *c.* 25. Testantur etiam perantiqua thuribula, quæ laudat Anastasius in Silvestro P. *Sect.* 36. & Leo Ostiensis *l.* 1.

Campanarum usus & benedictio. 4*to*. Quantum attinet ad usum *Campanarum*, certum est, quovis tempore fideles ad Ecclesiarum aliquo signo convocatos esse. In veteri quidem Testamento tubis argenteis, & ductilibus: primis vero Ecclesiæ sæculis incompertum quidem est, quo signo Christiani convocati fuerint, nec unum, & idem ubique forte in usu fuit; signi tamen sonori jam sæculo 4to meminit S. Ephrem *Paræn.* 43. Et Græci quidem antequam Ursus Participatius Venetorum Dux circa annum 865. campanas quasdam Michaeli Imperatori dono mitteret, plebem convocabant tabula lignea, vel lamina ferrea malleo percussa: de quibus vide Magium *de Tintinnabulis*. At in Ecclesia Occidentali campanarum jam fit mentio in Ordine Rom. in Vita S. Eligii a. 650. scripta *l.* 2. *c.* 21. & a Ven. Beda sub initium sæculi 7mi *l.* 4. *hist. Angl. c.* 23. Quis vero usum campanarum induxerit, incertum est. Polydorus Virgil. *de rer. invent. c.* 12. &c. Ciaconius &c. Sabiniano P. a. 604. tribuunt: alii campanas referunt ad sæculum 5tum a S. Paulino Nolano usurpatas, ac *Campanas*, vel *Nolas*, a Nola Campaniæ urbe dictas. Solemnis campanarum Benedictio antiquior est Joanne XIII. P. uti ex Ritualibus probant Bona *l.* 1. *de reb. Liturg. c.* 22. & Martene *de ant. rit. l.* 2. *c.* 21. Dicuntur autem vulgo baptizari, non quasi gratiæ sint capaces, sed quia benedicuntur: imponitur illis nomen, ut quasi voce alicujus Sancti plebs ad laudem Dei convocetur: benedicuntur, & inunguntur, sicuti lapis a Jacob in titulum erectus, quia in Dei cultum consecrantur: adhibentur etiam in nonnullis locis patrini, ut sacrorum signorum præsint custodibus, & hi eas pulsent juxta Ecclesiæ consuetudinem & finem his versibus expressum:

Laudo Deum verum, plebem voco, congrego Clerum,
Defunctos ploro, nimbum fugo, Festaque honoro.

Admiranda de campanis consecratis refert Gretserus *l.* 2. *de Bened. c.* 45. & Rocca *c.* 7. Immerito ergo Magdeburgenses hanc benedictionem carpunt; & Carolus M. in *Capitular.* solos superstitiosos ritus abrogari voluit.

Templorum usus & dedicatio. 5to. *Templorum* usus antiquissimus est: licet enim primis Ecclesiæ sæculis ob furentes persecutiones non ita publice illa erigere liceret, semper tamen pro celebrandis Divinis loca quædam specialiter eligebantur, uti superior pars domorum, ubi erant Cœnacula; vel subterranea oculis impiorum impervia: item Carceres, ubi Confessores Christi includebantur, vel Cryptæ, & Cœmeteria, & Catacumbæ, vel a Græco *κατὰ τύμβος juxta tumbas*; vel a Latino *cymba*, quod instar navis concavæ & longæ essent, dictæ. Imo Baronius ad annum 57. Sanctorum Pii I. Eusebii, Optati, & Evaristi, aliorumque profanorum Scriptorum testimoniis probat, in ipso Ecclesiæ exordio plura Templa Romæ fuisse, quæ modo *Dominicum*, modo *Domus Dei*, modo *Basilica*, modo *Memoria*, modo *Martyrium*, modo *Titulus* vocabantur. Sane 1. *ad Cor.* 11. ædes, ad quas Apostolorum ærate fideles conveniebant, a privatis domibus distinguebantur: & Philo apud Eusebium *l.* 2. *hist. c.* 17. de Christianis Alexandrinis refert, eos habuisse in singulis locis consecratam orationi domum, & in ea celebrasse castæ vitæ mysteria. Post persecutiones nulli dubium est de Templis ex concessione Constantini M. ubique erectis. Templa autem eriguntur, tum ad sacrificandum, tum ad orandum, tum ad Martyrum Reliquias honorifice asservandas, tum ad pascendum populum verbo Dei, & Sacramentis. Dedicationis Templorum ritus pariter est antiquissimus: dedicationem Templi Salomonici narrat Regum historia, *l.* 3. *c.* 8. & dedicatio Templi etiam recensetur, 1. *Machab.* 4. Romæ in Exquiliis Ecclesiam dedicatam testantur antiqua Martyrologia, & Florentinius *Exercit.* 11. S. Cæcilia inducias mortis petiit, ut domum suam Ecclesiam S. Urbanus P. consecraret. Eusebius *l.* 10. *hist. c.* 3. commemorat Festivitates Dedicationum: & *l.* 4. *de Vita Constantini* dedicationem Ecclesiæ Jerosolymitanæ refert. S. Gregorius *l.* 3. *dial. c.* 30. narrat, in consecratione Templi S. Agathæ inde sub porcorum imagine immundos dæmones exiisse. Hinc Benedictus XIV. censet, hunc ritum esse institutionis Apostolicæ; & Card. Bona *l.* 1. *Rer. Liturg. c.* 20. ostendit, eum non excogitasse Evaristum P. qui solum quosdam ritus adjecit.

Benedi- 6to. *Benedictio Candelarum* in Festo Purificationis

Hic Candelarum. juxta aliquos a Sergio P. a. 687. instituta fuit. Verum ante illum hujus ritus jam meminerunt Sophronius, S. Ildephonsus & Eligius. Alii cum Baronio in *notis ad Martyrol.* Gelasium P. a. 492. ejus auctorem statuunt, qui Lupercalia sustulit: sed ille nullam de hac Benedictione mentionem fecit. Benedictus XIV. *de Fest. B. V.* cum Rocca putat, hanc Cæremoniam institutam esse adversus lustrationes Amburbiales, quibus Ethnici, ut justa persolverent Diis Manibus, urbem accensis facibus februabant; tum quia hæ lustrationes initio mensis Februarii fiebant; tum quia hoc confirmat Rabanus *l.* 2. *de Inst. Cler. c.* 33.

Benedictio Palmarum. 7mo. *Benedictio Palmarum* vetustior est, quam credit P. Martene, qui *c.* 20. *de ant. Eccl. disc.* putat, eam modo post sæculum 8vum incepisse. Nam P. Merati *t.* 1. *p.* 2. eam antiquiorem probat ex *Calendario Eccl. Rom. sæculo* 5to, ex libro *Sacramentorum* Gelasii Papæ, & ex *Sacramentario* S. Gregorii.

Benedictio Cerei Paschalis. 8vo. Ritum benedicendi *Cereum Paschalem* instituit Zosimus P. a 417. juxta Amalarium: eum tamen vetustiorem esse putat. Baronius ad an. 418. cum Ennodius circa annum 521. ejus, tamquam ritus ætate majorum recepti, meminerit. Reliquæ Cæremoniæ suis locis de Sacramentis & Sacramentalibus agentes explicabimus.

Solvuntur objectiones. *Schol.* 2. Lutherani fatentur 1. aliquas Cæremonias necessarias esse. 2. Illas Cæremonias tantum esse adhibendas, quæ in S. Scriptura habent mandatum vel exemplum; novas vero extra illas Ecclesiam instituere non posse. I. Quia Apostolus in *Ep. ad Coloss.* docet, non esse ab hominibus petendam doctrinam de vero Dei cultu. *Matth.* 15. Christus reprehendit traditiones hominum. *Prov.* 30. dicitur: *Non addas ad verbum Domini.* Et 4. *Reg.* 17. Samaritani a feris discerpti sunt, quod novis cæremoniis Deum colerent. *Resp.* Ab hominibus contraria Evangelio docentibus verus Dei cultus peti non debet. Christus rejicit traditiones Pharisaicas inanes, & legi Dei repugnantes. *Prov.* 30. prohibetur solum, aliquid corrumpens legem verbo Dei addere. Samaritani puniti sunt, eo quod una cum vero Deo idola colerent. II. S. Augustinus *ep.* 119. conqueritur, quod multitudine Cæremoniarum Ecclesia onerata sit. *Resp.* S. D. de Cæremoniis privata auctoritate a mulierculis inventis loquitur. III. Usus Cæremoniarum non discriminat veterem Legem a nova, ubi in *spiritu & veritate* Deum adorare oportet, *Joan.* 4. Et videtur repugnare paupertati, & simplicitati Evangelicæ. *Resp.* Discrimen inter Judæos, & Christianos quoad Cæremonias est, quod cultus veteris Legis fuerit primario externus & corporalis,

& internus a Deo etiam simul requisitus erat ex gratia Novi Testamenti: cultus vero Christianus est principaliter internus, & spiritualis, a spiritu fidei, & charitatis tamquam gratia Novi Testamenti procedens. Deinde aurum nostris Cæremoniis usurpari solitum, non est ad ornatum hominis tantum creatum, cum Deus ipse illo tabernaculum suum ornari jusserit.

§. 796. Ceræmoniæ sunt utiles, meritoriæ, & pars cultus Divini. 1*mo.* Utilitas Cæremoniarum patet ex eo, tum quia devotionem internam conservant, nutriunt, & augent: S. August. *l. de cura pro mort. c.* 5. tum quia rudibus sunt loco scripturæ, & picturæ, & repræsentant iis Redemptionis nostræ mysteria, ne oblivioni dentur: tum quia per eas exercetur fides, & serviunt ad Religionis nostræ splendorem, & discernunt Catholicos ab Hæreticis. 2*do.* Cæremoniæ sunt meritoriæ, quia sunt opera virtutum, scilicet Religionis, & subinde aliarum virtutum, si cum fide & charitate fiant (t. 1. §. 385.). 3*tio.* Sunt pars cultus Divini, quia externam Deo reverentiam exhibent (§. 790. & §. 794.). *Cæremoniæ sunt utiles.*

Schol. Calvinus putat, Cæremonias nostras Ecclesiasticas esse inutiles. I. Quia Deus sola obedientia mandatorum suorum delectatur: *Jer.* 7. & 1. *Reg.* 11. *Nunquid vult Deus sacrificium, & non potius, ut obediatur voci Domini? Resp.* S. Scriptura obedientiam præ sacrificiis, sed sacrificia etiam vult fieri ex obedientia. II. Cæremoniæ Ecclesiasticæ a paucis intelliguntur: ergo utiles esse non possunt. *Resp.* Facile intelligi possunt, & rudibus explicantur; imo si etiam non intelligerentur, saltem rebus sacris venerationem apud rudes conciliant. *Solvuntur objectiones.*

§. 797. A primis autem Ecclesiæ sæculis Cæremoniis in prima sui institutione mysticus sensus annexus fuit: unde spiritualem etiam significationem habent, non pure litteralem & historicam originem. Nan 1*mo.* Deus non solum inspirat, quomodo colendus sit ob sui gloriam; sed etiam ob nostram utilitatem: sed si Cæremoniæ non haberent spiritualem significationem, non essent ad nostram utilitatem; ergo eam habent. Unde S. Augustinus *l.* 6. *contr. Faustum c.* 5. ait: *Deus non frustra ea, quibus non indiget, sibi juberet offerri, nisi aliquid in iis ostenderet, quod nobis & nosse prodesset, & talibus signis præfigurari oporteret.* 2*do.* Patet explicando mysticam Cæremoniarum significationem. *Cantus Psalmorum*, concentus cœlestium virtutum, *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus*. Deo in cœlo clamantium, designat. *Cerei* accenduntur in typum lu- *Cæremoniæ spiritualem significationem habent.*

minis spiritualis, & lætitiæ. *Thus* Deo in supremum Latriæ cultum adoletur, & monet nos, ut bonus odor virtutum, & orationis nostræ ad Deum ascendat. *Campanarum* & *Templorum* significatio patet ex dictis (§. 795. Schol. 1.). *Candelæ* in Festo Purificationis benedictæ, & accensæ, Jesum lumen ad revelationem Gentium a Simeon superna illustratione cognitum, nobis manifestant. *Palmarum* benedictio est commemoratio triumphalis ingressus Salvatori nostri Jerosolymam, & pacis, ac gratiæ, ad quam baptizandi in Paschate properabant. *Cereus Paschalis* accenditur ob Mysterium Resurrectionis Christi, ex Conc. Tolet. IV. *c.* 9. & ob Evangelicæ fidei ac gratiæ splendorem.

Sententia Claudii de Vert. *Schol.* Claudius de Vert Monachus Cluniacensis in opere Gallico: *Explication simple, litterale & historique des Cérémonies de l'Eglise*, contendit, S. Cæremonias ex sui institutione nullam habere significationem spiritualem, sed solum institutas esse ad commoditatem ministrorum, & consuetudinem regionum; v. g. cereos ad illuminanda loca subterranea, ubi persecutionum tempore Sacra fiebant; thus ad purgandum fœtorem. Tournely ab errore vindicat Claudium de Vert, eo quod mysticam Cæremoniarum significationem non rejiciat, sicuti ipse de Vert ad Jurium scribens testatur. Eum tamen magno errore deceptum esse, censuit Josephus Suession Episcopus in Epistola sua pastorali a. 1720. prodiitque adversus Claudium egregium opusculum Parisiis. Et hunc Auctorem nimium ausum fuisse, censet Benedictus XIV. *de Sabb. S. n.* 593. & *de Purificat. B. V. n.* 22. P. Berti putat, Claudium rationes quidem symbolicas in Cæremoniis agnoscere, sed quæ ipsarum institutionem modo sunt subsecutæ, ita ut primitus naturalem habuerint causam, postea vero ob mysticum symbolum in illis excogitatum usu retentæ fuerint.

Cæremoniæ sub peccato obligant. §. 798. Cæremoniæ ab Ecclesia institutæ non possunt sine peccato omitti, & obligant ad sui observationem etiam citra scandalum. Nam *1mo.* Ecclesia habet potestatem Cæremonias instituendi (§. 795.). Ergo ei obediendum est; nam leges Ecclesiasticæ obligant etiam in foro conscientiæ (§. 473.). Unde Tridentinum *Sess.* 7. *can.* 13. definit: *Si quis dixerit, receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos aut contemni, aut sine peccato omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum Pastorem mutari posse; anathema sit.* *2do.* Ordo & uniformitas in ministerio Ecclesiastico turbaretur, si cuivis vel novas Cæremonias in-

stituere, vel institutas omittere liceret. Ergo institutæ sub peccato observari debent.

Schol. Protestantes docent, observationem Cæremoniarum sub peccato præcipi non posse. I. Quia S. Paulus, 1. *ad Cor.* 7. ne una quidem in re laqueum injicere ausus est: Et *ad Gal.* 5. non patitur, ut modo in servitutem fidelium conscientiæ redigantur. *Resp.* In primo loco S. Apostolus loquitur de Virginitate, quæ utique præcepta non est: et in altero loco de servitute Legis Judaicæ, a qua liberati sumus. II. S. Augustinus in *ep. ad Jan.* scribit, nos habere liberas observationes, & pessime agere, qui Religionem servilibus oneribus premunt. *Resp.* S. D. agit de Cæremoniis, & consuetudinibus accessoriis, privata auctoritate libere observandis, institutis, uti ex contextu patet. *Solvuntur objectiones.*

Coroll. Pract. 1mo. Cæremoniæ nonnullæ urgente necessitate etiam in Sacramentorum administratione, salva eorum materia, & forma, omitti possunt. 2do. Non omnis sacrorum rituum transgressio est grave peccatum, secluso contemptu; sed attendendum est ad Cæremoniarum conditionem: si enim sint valde conspicuæ, v. g. sacræ Vestes in Missa, omissio earum est peccatum grave; si vero non sint ita conspicuæ, erit veniale. 3tio. Cæremoniæ universales in tota Ecclesia nonnisi a Papa ex gravi ratione mutari possunt: Cæremoniæ vero particulares ab Episcopis institutæ, ab illis, vel eorum successoribus mutari possunt, nisi sint a Papæ confirmatæ. *Resolvuntur casus.*

§. 799. Quartus actus Religionis elicitus est *Sacrificium*, quod est oblatio rei sensibilis a legitimo ministro Deo facta per realem ejus immutationem, ad testandum supremum Dei dominium, nostramque subjectionem. *Sacrificium quid?*

Schol. Ad perfectum Sacrificium requiritur: 1. Ex parte ministri, quod sit Sacerdos, publica, & legitima auctoritate ad sacrificandum destinatus. 2. Ex parte materiæ, quod sit res sensibilis. 3. Ex parte formæ, quod res illa immutetur. 4. Ex parte finis, quod soli Deo in protestationem supremi dominii offeratur. 5. Ut fiat in Altari. Sacrificia Veteris Legis ratione formæ, & finis simul dividebantur in *Holocaustum*, quod totum cremabatur: in *Sacrificium pro peccato*, ubi victima partim cremabatur, partim cedebat usibus Sacerdotum, & pro quibusdam tantum peccatis externis offerebatur: & in *Hostiam pacificam*, ubi victima partim cremabatur, partim usibus tum Sacerdotum, tum offerentium cedebat; hæc hostia oblata pro acceptis beneficiis, dicebatur *Sacrificium Eucharisticum:* vel oblata pro beneficio obtinendo, *Impetratorium.* *Quotuplex?*

Sacrificium Deo offerendum; §. 800. Porro Sacrificium Deo offerendum est. Quippe S. Scriptura notat in omni statu, Naturæ, Legis scriptæ, & Gratiæ, Sacrificium Deo oblatum esse. Et ratio est; quia naturalis ratio homini dictat, se propter defectus, quos in se experitur, subdi alicui enti supremo, scilicet Deo, a quo eget dirigi, & adjuvari; adeoque illi honorem esse deferendum, & subjectionem protestandam, juxta modum humanæ naturæ, qui est, ut ad hoc rebus sensibilibus utatur. Ergo etiam recta ratio dictat, ut homo res sensibiles Deo offerat cum immutatione rei oblatæ in signum suæ subjectionis, quod fit per Sacrificium. Ex quo infert S. Thomas, oblationem Sacrificii esse juris naturæ, licet modus sacrificandi, vel ex electione hominum, uti in lege naturæ, vel ex revelatione Dei, uti in lege scripta, & gratiæ, determinandus sit. Porro de Sacrificio Novæ Legis suo loco tractabitur.

Superstitio quid? §. 801. His actibus Religionis modo explicatis per excessum opponitur Superstitio: & per defectum Irreligiositas. *Superstitio* est falsa Religio, vel cultus vitiosus veri, aut falsi Numinis.

Quotuplex? *Schol.* Excessus in cultu Divino non est secundum quantitatem cultus absolute; nam quantumcumque homo Deum colit, nunquam eum pro debito colet; sed excessus est vel secundum objectum, si alius ut Deus colatur, qui Deus non est; vel secundum modum, & circumstantias, si verus Deus modo indebito colatur. Ideoque Superstitio est vel cultus falsus, aut superfluus Dei, vel cultus indebitus creaturæ exhibitus. Superstitio, qua falsus Deus colitur, tres species continet: scilicet Idololatriam, Divinationem, & vanam Observantiam.

Est peccatum. §. 802. Superstitio, prout est falsa religio ob excessum ex parte modi colendi verum Deum, pro substrata materia peccatum mortale, vel veniale esse potest. Id quod patebit ex subjecto Corollario.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Peccat graviter peccato Superstitionis, qui hodie Deum coleret per Circumcisionem, & cæteras Cæremonias Judaicas, quæ significabant Christum venturum, qui tamen jam venit; unde committeretur mendacium in materia Religionis. 2do. Graviter peccat, qui falsas Reliquias publico cultui exponit, miraculum per aliquam Imaginem factum esse fingit, aut falsas revelationes, ut lucrum acquirat. Item si quis ad movendum populum fingat aliquam historiam, vel miraculum in S. Scriptura reperiri, de se est peccatum mortale, injuriosum primæ Veritati, & auctoritati S. Scripturæ mendacium: ignorantia tamen, & simplicitas sub-

inde a peccato gravi excusat. 3*tio.* Superstitionem committit, qui colit Deum modo ab Ecclesiæ praxi alieno; v. g. qui non vult orare, nisi ante solis ortum, accenso certo candelarum certo ordine dispositarum numero, non audire Missam nisi Sacerdotis, qui vocatur Joannes, non nere die Sabbati in honorem B. V. cum tamen alia opera servilia faciat &c. quæ omnia, absente tamen contemptu, & scandalo, ex simplicitate facta, sunt saltem venialia. 4*to.* Oratio S. Christophori, & S. Coronæ ad accipiendam pecuniam, est superstitiosa, & graviter illicita, quia est invocatio dæmonis. 5*to.* Non est superstitiosum Sacra, aut orationes certo numero offerre in honorem alicujus Mysterii pie ab Ecclesia recoli consueti, v. g. SS. quinque Vulnerum, nisi huic determinato numero effectus adscribatur. 6*to.* Non est superstitiosum, bibere Benedictionem S. Joannis, per quem potum indicatur desiderium mutuæ charitatis, quam S. Joannes tantopere deprædicavit; vel significatur votum, ut haustus sit innoxius, sicuti S. Joannes venenum innoxie bibit; secus foret, si quis per hunc potum vellet honorare S. Joannem. 7*mo.* Jejunare in die Paschæ, non comedere de capite animalis in Festo Decollationis S. Joannis, sunt devotiones superstitiosæ; sed si ex simplicitate, & indiscretione procedant, plerumque non sunt peccaminosæ. 8*vo.* Preces, & Cruces, vi quarum aliqui sperant, se fore invisibiles, seu invulnerabiles &c. sunt superstitiosæ, quia hæc non sine temeritate a Deo petuntur, nec aliunde hunc effectum habent. Denique moneri debent rudes, ne rebus sacris superstitiosa admisceant, & rebus benedictis humili cum fiducia ita utantur, ut effectum eorum ex opere operato virtuti earum non adscribant.

§. 803. Superstitionis prima species est *Idololatria*, quæ est cultus soli Deo debitus alicui creaturæ exhibitus. *Idololatria quid?*

Schol. Idololatria alia est *materialis*, dum quis sine affectu interno solo metu mortis cultum Latreuticum creaturæ exhibet: alia est *formalis*, quæ vel est *perfecta*, quando quis cultum Divinum exhibet creaturæ, v. g. idolo, cui falso creditur inesse Divinitas; quæ proinde conjuncta est cum infidelitate: vel est *imperfecta*, dum quis sciens, nullam creaturæ inesse Divinitatem, vel ex odio in Deum, vel desiderio aliquid ab idolo, dæmone, vel creatura obtinendi, ei cultum Divinum exhibet. *Quotuplex?*

§. 804. Idololatria est peccatum mortale gravissimum: *Exodi 20. Non adorabis ea* (idola), *neque coles*. Sicuti enim gravissimum in republica crimen est, alium *Est mortale peccatum.*

quam legitimum Principem agnoscere, & colere; ita multo magis cultum Creatori debitum creaturæ impendere.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Idololatria etiam materialis est grave peccatum, utpote mendacium contra Religionem graviter perniciosum, & contra præceptum fidem externe profitendi (§. 560.). In foro tamen interno ab Excommunicatione immunis est, quia fides in corde retinetur. 2*do.* Cultus externi signa alia sunt Latriæ proprie dictæ, & soli Deo debitæ: uti offerre Sacrificium, erigere Templa, & Altaria: alia sunt indifferentia, uti inclinatio capitis, genuflexio, incensum, quæ determinantur ad certum cultum ex determinatione, & intentione agentis. Unde si fiant Deo, spectant ad cultum Latriæ: si Beatissimæ Virgini, ad Hyperduliam: si Sanctis, ad Duliam: si hominibus, ad cultum politicum. 3*tio.* Qui proprio sanguine, aut aliter se dæmoni devovet, & subscribit, speciem Idololatriæ committit: item qui dæmoni devovet, & subscribit, speciem Idololatriæ committit: item qui dæmonis dictis firmam fidem adhibet, nisi circa ea, quæ Exorcismis coactus edicit, licet nec tunc illi credendum sit, si dicat, v. g. hanc esse Sagam, quam ex hac caũsa incarcerare non licet, si alia indicia desint...

Divinatio quid? §. 805. Altera species Superstitionis est *Divinatio*, quæ est significatio occultorum ex pacto cum dæmone.

Quotuplex? *Schol.* Pactum cum dæmone vel est *expressum*, quod fit vel verbis, vel expressa dæmonis invocatione, aut explicito proposito, seu voluntate, aliquid a dæmone discendi: aut fit factis, aliquid usurpando, aut agendo, in quo quis scit, vel putat, dæmonem respondere, & cooperari. Vel est pactum *implicitum*, quando aliquis intendit quid scire per signa, aut facta, ex quibus occultorum notitia nec naturaliter haberi, nec a Deo, vel bono Angelo sperari potest. Species Divinationis per pactum expressum sunt: 1. *Præstigium*, quando dæmon sub hominis, vel alterius animalis specie apparet. 2. *Divinatio per somnia*, dum in somno expectatur revelatio occultorum a dæmone. 3. *Necromantia*, dum adhibito sanguine, & certis carnibus, vel aliis signis evocati mortui videntur resurgere, loqui, & ignota docere. 4. *Pythonismus*, quando dæmon per homines arreptitios occulta revelat. 5. *Geomantia*, dum dæmon per signa apparentia in corporibus terrestribus, ligno, lapide &c. occulta docet. 6. *Hydromantia*, dum per signa apparentia in aqua: 7. *Aeromantia*, dum per signa in aere: 8. *Pyromantia*, dum per signa in igne: 9. *Aruspicium*, dum per signa in intestinis animalium

dæmoni immolatorum, occulta docet: quæ omnes species solum materialiter differunt. Species Divinationis per pactum implicitum sunt: 1. *Astrologia judiciaria*, prædicens futura libere contingentia ex astris. 2. *Physiognomia*; quæ vel est *Metoposcopia*, ex vultu, & corporis constitutione, vel *Chiromantia*, ex lineamentis manuum futura prædicens. 3. *Divinatio per sortes*.

§. 806. Omnis Divinatio per pactum sive expressum, sive implicitum, est per se peccatum mortale: per Divinationem enim cum pacto expresso cum dæmone, illi Divinus cultus exhibetur, societas cum infensissimo Dei hoste initur, & adest præsentissimum periculum Apostasiæ. Per Divinationem vero cum implicito pacto eodem modo disserendum: quod confirmat Jeremias *c.* 10. dicens: *A signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt.* Et *cau.* 25. *q.* 5. referuntur plures Canones contra Astrologos statuti. *Divinatio est grave peccatum.*

Coroll. Pract. 1mo. Divinatio cum pacto implicito fit veniale peccatum per Ignorantiam non crassam nec affectatam: vel propter imperfectionem actus, quando certa fides non adhibetur, sed tantum timor, & suspicio futuri eventus habetur: vel quando joci causa, aut ex levitate eventus futurus inquiritur. 2do. Conjectare ex somniis naturalibus corporis complexionem, præsentem valetudinem, aut morbum futurum, item bonam, vel malam animi affectionem, non est superstitiosum, quia inter hæc habetur naturalis connexio. Somniis vero casualibus firmam fidem dare, superstitio est, maxime si ex iis futura libere contingentia prædicantur. Non tamen videtur peccare mortaliter is, qui propter somnium præcedens ponit, vel omittit actionem indifferentem ex timore mali in somniis ostensi; quia ho c potius fit ex anxio timore, quam firma fide. Ille tamen graviter peccaret, qui ita a somniis dependeret, ut plerasque actiones suas secundum illa disponeret. Somniis a Deo immissis fides adhibenda est: somniis vero a diabolo excitatis credere, est peccatum mortale, quod dupliciter committi potest: 1. Desiderando per somnium a dæmone doceri, & ideo certo corporis situ decumbendo. 2. Ex somnio futura contingentia libera temere conjiciendo. Somnium a Deo immissum a diabolico discerni potest: si ad bonum, & fugam peccati cum humilitate, & timore Dei provocet, a Deo: si ad malum, vel indiscretionem, a dæmone esse teneri potest. In dubio præstat judicare esse a dæmone, vel casuale. 3tio. Ex motu, situ, & oppositione astrorum licet certo prædicere effectus naturales necessario futuros, v. g. Eclipses: item probabiliter licet prædicere eventus contingenter futuros, *Resolvuntur casus.*

v. g. pluvias, tempestates, fertilitatem &c. item generaliter licet conjectare temperamentum, & propensiones naturales prolis ex aspectu astrorum in puncto nativitatis; quæ tamen conjectura ad effectus particulares se extendere non debet, cum inclinatio naturalis ope Divinæ gratiæ per virtutes vinci possit. Astrologia vero judiciaria, prædicens ea, quæ ex libertate hominis, & Dei arbitrio mere dependent, plane superstitiosa est, & graviter peccat, qui ex Astrologia, seu revolutione syderum certo prædicere vult pacis, & belli vicissitudines: ex Genethliaca futuros in vita eventus, v. g. Matrimonium cum tali persona: ex Astrologia electionum, quid singulis horis agendum sit, ut res bene succedat. A gravi tamen peccato excusatur, qui non ex solis astris, sed ex aliis simul circumstantiis, & qualitatibus personæ contingenter futurum probabiliter prædicit. Nec graviter peccat, qui ex vano timore potius, quam firma fide ob prædictionem Astrologi unam, vel alteram actionem indifferentem ponit, vel omittit: adeoque qui facit sibi futura a Cingaris prædici, si tantum curiositatis & risus gratia faciat, peccat tantum venialiter, licet raro absit peccatum scandali, inducendo alterum ad divinationem: si quis vero firma fide hoc faciat, graviter peccat. *4to.* Metoposcopia, & Chiromantia, si probabiliter tantum conjectat de corporis valetudine, & temperamento, & consequenter de ingenio, & animi propensione, licita est, quia hæc cognosci possunt; si vero prædicat futuros eventus liberos, est graviter peccaminosa. *5to.* Sortes divisoriæ adhibitæ in electionibus, hæreditatibus, & litibus, ut sciatur, quid cuique tribuendum sit, licitæ sunt; quia sunt contractus, per quem partes æquale jus ad rem habentes ex mutuo consensu subeunt æqualem conditionem acquirendi, & perdendi: non tamen licent in electionibus Ecclesiasticis, *c. Ecclesia*, *de Sortil.* imo etiam tempore pestis per sortes determinari potest, quisnam Sacerdos, vel Medicus infirmorum curam suscipere debeat. Sortes consultoriæ ad indagandam Divinam voluntatem licitæ sunt, si usurpentur ex speciali instinctu Spiritus S. uti *Act.* 12. *v.* 26. vel si nullum aliud auxilium suppetat in re necessaria, & gravissimi momenti; alias sunt illicitæ, quia Deus non vult sortibus suam voluntatem indagari, sed per doctrinam Ecclesiæ, & hominum prudentum. Sortes divinatoriæ, quibus rei occultæ manifestatio, vel consilii directio expresse, vel tacite a dæmone imploratur, sunt omnino illicitæ. Usus tamen sortium, vulgo *Lotterie*, est licitus, dummodo absit dolus, & servetur justitia, quia est pactum mutuum, & spontaneum. *6to.* Ars punctatoria,

si ad quæstiones arte humana non resolvendas se extendat, est superstitiosa: non vero illa, quæ hodie inventa est, ubi resolutio quæstionis qualiscumque in ipsa clave jam contenta ope calculi eruitur. 7*mo.* Graviter peccat, qui jubet prædici, vel ea credit, quæ ex speculis magicis prædicuntur, quorum usus omnino superstitiosus est, nec naturaliter hanc vim habet.

§. 807. Tertia species Superstitionis est *vana Observantia*, quæ est applicatio medii non proportionati, vel naturaliter non connexi, nec a Deo, nec ab Ecclesia instituti, ad consequendum aliquem effectum. *Vana Observantia quid?*

Schol. Vanæ Observantiæ tres sunt species. 1. *Ars notoria*, per quam adhibitis certis signis, variæ scientiæ absque labore comparantur. 2. *Observantia sanitatum*, quando per benedictiones inusitatas, incantationes, insufflationes, scripturas, ligaturas &c. quæ vim naturalem medendi non habent, sanitas & immunitas a vulnere obtinetur. 3. *Observantia eventuum*, qua quis ex observatione rerum impertinentium mala vel sibi vel aliis eventura conjicit, ideoque aliquid facit, aut omittit. *Quotuplex?*

§. 808. Vana Observantia ex genere suo est peccatum mortale; quia plerumque in illa intervenit occulta & interpretativa dæmonis invocatio, cum medium ad effectum omnino improportionatum adhibeatur. *Est per se mortale.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Ars notoria ob tacitam dæmonis invocationem, est peccatum mortale: licitum tamen est, uti scientia de naturali virtute alicujus herbæ ope dæmonis acquisita, dummodo conservatio hujus virtutis, & usus scientiæ actualem dæmonis concursum non requirat. 2*do.* Observantia sanitatum est graviter peccaminosa: dignoscitur autem, si verba inepta, aut ignota, vel characteres peregrini adhibeantur: item si inserantur fabellæ de febri, & spasmo Christi: item si circumstantiæ ad sanitatem conferendam omnino inutiles, tamquam per se efficaces, adhibeatur. Huc pertinet abusus rerum sacrarum, & cultus superstitiosus Sanctorum, v. g. portare secum thalerum icone S. Georgii insignitum, ad vitandum periculosum lapsum ex equo: apponere stramen in forma Crucis ad sistendum fluxum sanguinis ex naribus &c. si quis tamen hæc, & alia faceret ex mera devotione erga S. Georgium, vel S. Crucem sine alia superstitiosa cæremonia, nec infallibiliter ex sola applicatione effectum expectaret, non peccaret. 3*tio.* Observantia eventuum, si firma fides accedat, est peccatum mortale: v. g. si quis occurrente lepore recedat ab itinere &c. a simplicibus tamen sæpe venialiter solum peccatur, tum propter ignorantiam, tum propter fidem firmiter non adhibitam, tum propter defe- *Resolvuntur casus.*

ctum seriæ intentionis. 4to. Si quis prudenter credat, medicum aliquem, vel chirurgum, alias suspectum de mediis superstitiosis, scire etiam media licita, licet eos consulere, sed cum animo utendi nonnisi mediis licitis. Si dubitetur, an res applicanda habeat vim naturalem, necne, accedentibus gravibus rationibus pro licito ejus usu, dubium deponi potest, & res applicari; cum multarum rerum virtutes nobis sint incognitæ: cum protestatione tamen, se nolle effectum, si subsit vis diabolica. Si vero satis constet, virtutem non esse naturalem, sed dubitetur, an sit a Deo vel a dæmone; præsumendum est, esse a dæmone, quia Deus tales effectus non operatur, nisi in Sacramentis, & Sacramentalibus, nec temere ab eo expectandum est miraculum.

Magia quid? §. 809. Ad vanam Observantiam pertinet *Magia* superstitiosa, quæ est ratio efficiendi mira, dæmonis ministerio, per signa ad hoc instituta ex pacto cum dæmone.

Quotuplex? *Schol.* 1. Magia superstitiosa, seu diabolica; de qua etiam egimus (t. 1. §. 208. cum Schol.), differt a Magia naturali, quæ per causas naturales mira ex arte efficit. Si effectus Magiæ superstitiosæ transit in damnum proximi, vocatur *Maleficium:* si ad excitandum carnalem amorem, vel odium erga alium, dicitur *Philtrum*, seu *Veneficium*.

Quomodo cum Magis agendum? *Schol.* 2. Magorum potentiam, & Sagarum artes veluti inania phantasiæ deliramenta multi moderni Doctores derident, de quorum opinione egimus (tom. 1. §. 208. cum Schol.); propter malum tamen persuasionem & intentionem opem a dæmone efflagitandi, ejusmodi homines graviter peccant, & pœnis etiam coerceri possunt. Interim tamen magna prudentia & circumspectione Confessarii hac in materia procedere debent, nec nimium proclives esse ad judicandum, hunc aut illam esse a dæmone obsessos, insolitos morbos a maleficiis proficisci &c. nec sibi vel aliis rudibus persuadeant, tantam esse dæmonis, Magorum & Sagarum potestatem ad mala fidelibus inferenda, aut nimium faciles sint ad Exorcismos, conjurationes, & nescio quæ media a nonnullis contra dæmones excogitata. Quippe ex nimia facilitate hæc credendi & Exorcismos passim usurpandi, multa absurda consequuntur; nam rudis plebs præsertim mulierculæ ejusmodi rebus facile fidem præbent, & maritos suos, filios vel filias, jumenta & pecora a Magis & Sagis veneficio esse infecta credunt; unde temeraria judicia, detractiones, inimicitiæ, & alia gravia damna & peccata sequuntur. His igitur omnibus pro viribus Ecclesiæ ministri se opponant, caveantque, ne a perversis hominibus lucro inhiantibus, vel male credulis mulier-

culis decipiantur, quod jam multoties contigisse non sine scandalo Fidei nostræ adversariorum, experientia docuit. Nihilominus quia juxta dicta (tom. 1. §. 208. cum Schol.) Magia non est omnino impossibilis, vel quia perversi quidam homines opem a dæmone subinde implorant; hinc Corollarium Practicum sequenti Paragrapho subnexum Confessario necessariam pro hac materia instructionem suppeditabit.

§. 810. Magia ex genere suo est peccatum mortale, quia continet societatem cum dæmone, Dei infensissimo hoste. *Est peccatum mortale.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Magi a Confessario præcipue interrogandi sunt de vitiis Magiæ annexis, scilicet de Hæresi, dum Magi credunt, dæmonem non esse damnatum: de Idololatria, dum dæmoni cultum Divinum per sacrificia exhibent: de Apostasia, dum Christum abnegant, & Baptismo renuntiant: de Blasphemia in Deum, Christum, Beatissimam Virginem, & Sanctos: de Sacrilegio, dum SS. Eucharistia, & rebus sacris sæpe abutuntur: de Luxuria: de damnis proximo illatis, homicidiis, morbis, cædibus animalium, vastationibus segetum. 2*do.* Maleficium duobus modis tolli potest: 1. Destruendo simpliciter signa, ex quibus maleficiam per dæmonis pactum dependet; qui modus est licitus, quia amovens signa non intendit dæmonem invocare, cum nullum pactum cum dæmone ineat, sed potius pactum rescindete. 2. Per novum maleficium; qui modus nunquam est licitus: unde non licet petere a malefico, ut maleficium novo maleficio dissolvat, quia sic petens eo ipso cum dæmone communicaret: secus foret, si maleficus sine maleficio maleficium dissolvere posset: hinc licet Sagis abradere capillos, si illis relictis non sentiant torturam. Item licet repercutere Sagam, a qua quis percussus est, ne noceat. In dubio vero, an Magus maleficium novo maleficio tollat, non licet dissolutionem ab eo petere, sicuti nec si adsit suspicio, ob periculum peccandi per commercium cum dæmone: de auctore tamen maleficii facilius præsumi potest, eum signa a se posita sine novo maleficio destructurum, ad quod ex justitia tenetur, & verberibus etiam cogi potest. Si autem suspicio sit, quod alter modum licitum dissolvendi maleficia sine novo maleficio didicerit, ab eo peti potest, ut dissolvat, quia arte bona, quam male didicit, bene uti potest. 3*tio.* Remedia contra maleficia alia sunt naturalia, petita vel a pharmacis, vel destructione pacti, remotis signis: alia sunt supernaturalia, uti fiducialis sui commendatio in Divinam Providentiam, & custodiam S. Angeli Tutelaris: Exorcismi Ecclesiæ: devotus usus *Resolvuntur casus.*

Aquæ benedictæ: & S. Benedicti, ac S. Ignatii numismata: oleum S. Walpurgis; Ceræ Innocentianæ: Devotio erga Beatissimam Virginem Immaculate Conceptam &c. *4to.* Magus, si pactum cum dæmone habeat, debet illud prius dissolvere & ejurare, antequam absolvatur; non tamen necesse est, ut pœnitens petat sibi reddi chirographum a dæmone, in quo se forte illi subscripsit: si tamen pœnitens aliud chirographum apud se habeat, illud destruere, & comburere debet. *5to.* Subinde simpliciores se accusant, se esse Sagas, propter nonnulla magica exercitia, quæ didicerunt, sine expresso pacto cum dæmone; tales vere pœnitentes facilius absolvi possunt, cum consilio, ut frequenter Sacramenta Pœnitentiæ, & SS. Eucharistiæ suscipiant, & actus Fidei, Spei & Charitatis eliciant. *6to.* Si quis pecuniam a dæmone acceperit, nec constet, a quo eam dæmon surripuerit, illam retinere potest, quia ex fundo maris, vel occulto thesauro ad neminem spectante a dæmone accipi potuit: si vero dominus constet, illi restitui debet, nec licet ea uti, si sit adulterina. Item si Magus alicui operam suam magicam præstitit, accepta mercede, ad restitutionem non tenetur, quia opera est pretio æstimabilis. Ita censet P. Layman, cui bene contradicit Ill. D. Godeau; quia si talis Magus ad restitutionem non teneretur, ars magica ad captandum lucrum sine justo titulo servire posset.

Vitia religioso cultui Dei per defectum opposita. *Tentatio Dei quid?* *Quotuplex?*

§. 811. Religioni per defectum opponitur *Irreligiositas* (§. 801.), seu defectus cultus Deo debiti. Alia directe tendit ad irreverentiam Dei, uti Tentatio Dei & Blasphemia. *Tentatio Dei* est, quando quis aliquid dicit aut facit, per quod absque justa causa explorat, an Deus habeat hanc vel illam perfectionem.

Schol. Tentatio Dei alia est *expressa*, & *formalis*, quando quis expresse dubitans de aliqua perfectione Dei, aliquid facit, vel dicit ex animo illam explorandi: v. g. quis dubitat de articulo Fidei, & petit miraculum a Deo pro ejus confirmatione: vel præcipitat se ex turri, ad explorandam omnipotentiam Dei in se conservando. Alia est Tentatio Dei *implicita* & *interpretativa*, quando quis nec dubitans de perfectione Dei, nec explorare volens, aliquid petit, aut agit, quod ex se extraordinarium Dei auxilium requirit: v. g. negligendo medicinas in infirmitate, & temere a solo Deo sanitatem expectando: vel in grave periculum non sine peccato evadendum se conjiciendo.

Est per se mortale.

§. 812. Tentatio Dei per se est peccatum mortale. Nam tentans Deum vel dubitat de aliqua Dei perfectione, & ideo quærit experimentum, ut certificetur; &

sic agit contra reverentiam Dei: vel de Deo præsumit, & contemptis mediis ordinariis a Deo institutis, ab ipso miraculose expectat effectum, quem intendit, quod est audacius, & irreligiose ac irreverenter cum Deo agere. Ergo graviter peccat.

Coroll. Pract. 1mo Tentatio Dei formalis semper est peccatum mortale, nec datur in ea parvitas materiæ. Tentatio vero implicita, per se quidem est peccatum mortale; sæpe tamen est veniale, tum ob imperfectionem actus, ignorantiam, & simplicitatem: tum ob levitatem periculi, quod quis adit. Nullum vero est peccatum, si ex gravi causa cum humili in Deum confidentia aliquid tentetur: proinde, ut ejusmodi temeritates sint peccata, tacite semper sine ulla utilitate, & necessitate extraordinarium Dei auxilium implorari debet. 2do. *Purgationes vulgares*, per apprehensum ferrum candens, aquam ferventem &c. probando suam innocentiam sunt graviter prohibitæ, *l.* 5. *decret. t.* 38. sunt enim tentationes Dei, nec judex ex talibus sententiam ferre potest. 3tio. Tentat graviter Deum, qui temere, & sine justa causa se offert ad Martyrium, quia exponit se periculo lapsus: tunc autem est justa causa, si adsit præceptum Martyrii subeundi ad servandam multorum fidem, & salutem, vel ad blasphemias vitandas: vel si adsit consilium Martyrii, quando scilicet nil aliud sequitur, & expectatur, quam gloria Dei, & simul sentitur specialis instinctus. 4to. Non tentat Deum, qui in gravi necessitate humiliter rogat Deum, ut sibi voluntatem suam vel per Confessarium, vel per internam illustrationem indicet; non tamen debet petere signum externum, quod jam est aliquid extraordinarium. *Resolvuntur casus.*

§. 813. Ad irreverentiam Dei directe etiam tendit *Blasphemia*, quæ est verbum contumeliæ adversus Deum. *Blasphemia quid?*

Schol. Blasphemia, 1. alia est *cordis*, alia *oris*. 2. Alia est *directa*, quæ Deum in seipso inhonorat: alia est *indirecta*, quando quis advertenter loquitur verba, quæ ex modo proferendi & circumstantiis continent imminutionem Divini honoris, licet homo eam non intendat: uti si quis irrisorie vel detestative contra Sacramenta, Sanctos, & cultum Dei loquatur, vel in Sanguinem Christi, & res sacras contumelias effundat. 3. Blasphemia alia est *hæreticalis*, quæ hæresim continet, v. g. Deum esse injustum: alia est *imprecatoria*, qua quis Deo malum imprecatur: v. g. pereat Deus: alia est simpliciter *dehonestativa*, quando quis vera de Deo, sed ex ira & odio in Deum dicit, uti illa *Quotuplex?*

Juliani Apostatæ: *Vicisti*, *Galilæe*: vel quando quis creaturis aliquid tribuit, quod Deo competit: v. g. dæmon est Deo fidelior.

Est mortale. §. 814. Blasphemia ex genere suo est peccatum mortale: *Lev.* 24. *v.* 16. *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur, lapidibus eum obruet omnis multitudo populi*. Ratio est, quia omnis blasphemia infinitam Dei Majestatem positive dehonorat: ergo ex se est gravis injuria Dei, adeoque peccatum grave.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Blasphemia hæreticalis specie differt, quia opponitur etiam Fidei: item blasphemia in Deum, quæ cultui Latriæ, & blasphemia in Sanctos, quæ etiam cultui Duliæ opponitur, probabiliter specie differunt. 2*do.* Ad quævis obvia SS. Nomina Jesu & Mariæ proferre, non est blasphemia, sed tantum vana usurpatio Divini Nominis, adeoque absente contemptu, tantum veniale. Assumptio ergo Divini Nominis licita est; si fiat ad exprimendum Dei dominium, fiduciam, amorem & devotionem erga Deum: illicita vero est, quando sine omni reverentia, necessitate vel utilitate ex sola consuetudine profertur: in quo errant illi, qui fere ad singulos sensus addunt: *apud Deum Deus: scit: puniat me Deus*. Hæc plerumque fiunt indeliberate, adeoque raro sunt mortalia. Graviter vero peccatur, si Nomen Dei in contestationem malæ passionis, ex desperatione, odio Dei, vel ad confirmandum falsum per juramentum assumatur. 3*tio.* Pronuntiare nomen dæmonis sine imprecatione, & gravi scandalo, est tantum veniale, quia est contra decentiam Christianam: magis tamen dedecet personas sacras frequens dæmonis appellatio ob scandalum. 4*to.* Si pœnitens se accuset: blasphemavi: attendat Confessarius, 1. An verba sint blasphema, quia sæpe maledicta, imprecationes, juramenta cum blasphemia a rudibus confunduntur. 2. An cum indignatione, & irreverentia sint prolata. 3. An sint prolata ex animo Deum inhonorandi, & quidem cum advertentia blasphemiæ, ubi graviter peccatur. 4. An sine advertentia ex consuetudine sint prolata, quam pœnitens non curat emendare; ubi tot mortalia committit, quot verba blasphema profert, quia voluntarie causam ponit: secus foret, si studeat se emendare; ubi indeliberatæ blasphemiæ non sunt mortalia. Si pœnitens dicat, quod affectum indignationis nullo modo ad Deum extendere voluerit, sed tantum ad hominem vel jumentum, ad verba attendi debet: si enim talia, vel tali modo prolata sint, ut enormem contumeliam Dei, & Sacramentorum significent: v. g. *bestiæ Sacramentales*, aut *Sacramenta bestialia*, *mille Sacramenta*, *infernalia*, *dia-*

bolica Sacramenta, mortalia Sacramenta, excusari nequit a mortali, nisi ex defectu advertentiæ & voluntarii; & absolvi non debet, nisi firmo emendationis proposito concepto: si vero verba tantam contumeliam non contineant, v. g. simpliciter nominando Sacramenta, &c. venialiter solum peccavit, & sub gravi obligatione tenetur deponere malam consuetudinem ob periculum blasphemiæ formalis. 5*to.* Non peccat graviter per se loquendo, qui verba sacra immutat, dicendo: *Sacerment*, nisi forte audientes, non intelligentes scandalizentur. 6*to.* Qui indignatur tempestati, sine indignatione in Deum, solum venialiter peccat. Qui dicit: videtur Deus mei oblitus esse, absque eo, quod ita sentiat, plerumque solum venialiter peccat, quia hæc verba solum vehementiam doloris sui significant. Item qui diei nativitatis suæ maledicit, sine indignatione in Deum, non blasphemat. 7*mo.* Hæc verba: *heu Domine Deus!* non sunt blasphemia, sed signa admirationis: sicut & hæc *heu centum*, *Domine Deus*, *Sacramentum Dei*, *Crux Dei*, *Vulnera Dei*, *Sanguis Dei*, sine animo asserendi centum Deos, vel blasphemandi, sunt tantum irreverentia Divini Nominis, & leviter peccaminosa: sæpe tamen sunt peccata gravia ob periculum graviter blasphemandi, & scandalum. Hæc verba vero: *ut te Deus castiget*, *stupret te Deus*, *Deus Sacramenta stupret*, *meretrix Sacramentalis*, *aut Sacramentum meretricium*, *sanguinolentum Sacramentum*, *fulminosum Sacramentum*, *fulmen dissipet Sacramenta aut res Sacramentales*, sunt formales blasphemiæ, & graviter peccaminosa. Ad eradicandam denique malam blasphemandi consuetudinem, juvat pœnitenti certas preces injugere, vel suadere, toties recitandas, quoties in posterum blasphemaverit.

§. 815. Quintus actus Religionis elicitus est *Juramentum*, quod est invocatio Divini Nominis in testimonium alicujus rei. *Juramentum quid?*

Schol. Juramentum dividitur 1. In *solemne*, coram testibus & Notario: & in *simplex*, quod fit sine solemnitate. 2. In *contestatorium*, quo Deus simpliciter in testem vocatur: v. g. Deum testor: & *execratorium* & *imprecatorium*, quo Deus simul in testem & vindicem vocatur: v. g. puniat me Deus, nisi ita sit. 3. In *assertorium*, quo juratur aliquid esse, aut non esse, aut non fuisse: & in *promissorium*, quo aliquid futurum promittitur; quod duo affirmat, unum de præsenti, quod scilicet jurans habeat seriam voluntatem id faciendi, quod jurat: alterum de futuro, quod suo tempore sit impleturus id, quod promittit. Denique jura- *Quotuplex?*

mentum *comminatorium* est, quo quis cum juramento minatur, se aliquid facturum.

Juramentum est licitum. §. 816. Juramentum est actus Religionis, eoque uti licet, si debitæ conditiones concurrant. Nam 1mo. Deus ipse juravit: *Ps.* 109. *Juravit Dominus*. Et *ad Hebr.* 6. *v.* 15. *Quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semetipsum*. Item juramento usi sunt Sancti non solum veteris Testamenti, uti Abraham, *Gen.* 21. Isaac, *c.* 26. Jacob, *c.* 32. Moyses, *Deut.* 3. & 4. sed etiam Sancti Legis Evangelicæ, uti S. Paulus *ad Rom.* 1. & 2. *ad Cor.* 1. *Testem Deum invoco*. Quod confirmat praxis Ecclesiæ, quæ sæpe exigit juramentum vel in judicio, *tit. de jurejur.* vel ad abjurandam hæresim, & Fidem profitendam. 2do. Ratio est: origo & finis juramenti sunt bona, & licita: origo enim est fides, qua homines credunt, Deum esse infallibilem veritatem, & habere rerum omnium cognitionem; finis vero est terminandi obortas controversias. Ergo juramentum est licitum.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Apostolici, Cathari, Wicleffistæ, & Anabaptistæ negarunt, usum juramenti esse licitum. I. *Matth.* 5. *v.* 33. Christus ait: *Ego autem dico vobis, non jurare omnino*. Et: *Sit autem sermo vester: est, est: non, non: quod autem his abundantius est, a malo est*. *Resp.* Prohibetur hic solum juramentum temerarium sine necessitate, & utilitate. II. S. Hieronymus *in c.* 5. *Matth.* & Tertullianus *de Idol.* docent, juramentum in se malum esse. *Resp.* Loquuntur de juramento temerario. III. Juramentum est res ordinis superioris, sive cultus Dei: ergo nequit ordinari ad quid inferius: imo si sit cultus Dei, expedit sæpe jurare, ad cultum Deo exhibendum. *Resp.* Juramentum non ordinatur ad inferius tamquam ultimum finem, sed ultimato in Deum refertur: ut vero sit cultus Dei, debet habere debitas circumstantias, quæ tamen rarius adsunt.

Requisita ad juramentum. §. 817. Igitur ad licite jurandum, requiritur, 1. Veritas, ut nimirum res vera sit. 2. Judicium, ut ex justa causa necessitatis, vel utilitatis juretur. 3. Justitia, ut materia sit honesta. Ita *Jer.* 4. decernit Deus: *Jurabis: vivit Dominus, in veritate, judicio & justitia*.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Ad Juramentum essentialiter requiritur, ut fiat per Deum vel directe, seu expresse invocando Deum in testem: v. g. juro per Deum: Deus sit Testis: quam vere Deus vivit: vel tacite & indirecte, quando per creaturas relative ad Deum, quatenus in iis perfectiones Dei specialiter relucent, juratur: v. g. juro per cœlum. Eodem modo juratur per Crucem in

ordine ad Christum: item per S. Evangelia: si quis vero per creaturas ignobiles, v. g. per paleas juraret, juramentum jocosum censeretur. 2*do.* Circa formulas jurandi, inspicienda est intentio pœnitentis, an per eas vere jurare voluerit: sic hæ formulæ: Re vera; Profecto: quam vere vivo: in rei veritate: sim fur, si non ita est: tam verum est, quam sol lucet; non sunt juramenta, nisi quis per conscientiam erroneam illa pro juramentis haberet, sed tantum comparationes, quæ si res falsa sit, mendacium committitur. Item hæ: quod dico, est Evangelium: est instar fidei: tam verum est, quam Deus est: quam Christus est in Venerabili: tam innocens sum, quam Beatissima Virgo Maria; plerumque tantum ex intentione proferentis sunt comparationes, non vero juramenta: cavendæ tamen sunt. Hæ vero formulæ: per animam meam: Deus scit: coram Deo loquor: per conscientiam, per fidem meam: fide Principis: fide Sacerdotali: de se loquendo non sunt formulæ jurandi, sed solum exprimunt, rem ita veram esse, quam vere anima est in corpore &c. unde si absit intentio jurandi, & hæ ab altero in nonnullis circumstantiis ut juramenta non exigantur, obligant quidem ex virtute justitiæ, & fidelitatis, non vero ut juramenta ex virtute Religionis. Hæ autem formulæ: sub meo juramento: sicuti nunc meum juramentum facio: sic me Deus adjuvet: juro per Deum, per Sanctos, Evangelium, Vulnera, Crucem Christi: nollem venire ad Deum: Deus in me non habeat partem: dæmon me, vel te auferat: subito moriar, si non sit verum; sunt vera juramenta, ubi tamen semper ad intentionem proferentis respiciendum est. Jurare tamen per falsos Deos, vel falsam Religionem, non est quidem juramentum; est nihilominus peccatum mortale, si serio fiat, quia honor soli Deo debitus, dæmoni, vel falsæ Religioni tribuitur. 3*tio.* Materia juramenti assertorii est omne factum, quod ex certa causa sine prudenti formidine coram Deo verum judicatur; de incognitis enim & dubiis jurare impium est. 4*to.* Qui jurat deficiente veritate etiam in re levi, semper graviter peccat, juxta prop. 24. ab Innocentio XI. damnatam, quia Deum in testimonium falsi adducit. Excusantur tamen a gravi peccato mercatores, quando cum juramento affirmant: non possum, per Deum juro, merces minoris vendere, tanti constant, si absit mendacium, nec intendant decipere emptores, quia communiter omnes norunt, quod lucrum & expensas negotiationis simul computent; plerumque tamen venialiter peccant, quia sine necessitate jurant. Item a mortali excusatur, qui invitatus ad convivium

jurat, se non occupaturum primum locum, tum quia tacita conditio intelligitur: nisi vincar alterius comitate: tum quia sæpe non intenditur juramentum. Item excusantur a mortali parentes, & domini jurantes, se talem pœnam subditis inflicturos, si postea eam non infligant: quia in juramentis his comminatoriis tacita conditio subintelligitur: nisi majus incommodum nascatur: nisi emendatio sequatur: nisi aliud expediens fuerit: præsertim non obligat juramentum, si parens ex zelo indiscreto pœna inordinata se filios castigaturum juraverit. Peccari tamen potest in his juramentis, quia sine necessitate, & cum scandalo fiunt. 5*to.* Qui jurat ex defectu judicii sine necessitate, seu utilitate, venialiter peccat, modo absit scandalum. Qui vero inveteratam consuetudinem jurandi habet, sive res vera, sive falsa sit, peccat graviter, si ex magna negligentia omittat investigare veritatem, ob periculum falso jurandi. 6*to.* Si res mortaliter mala facienda juramento confirmetur, est peccatum mortale: si venialiter mala, est veniale, & peccatum seu malum volitum in Confessione exprimi debet. Qui jurat, se non facturum ea, quæ sunt consilii, peccat venialiter, & juramentum ejus non obligat. 7*mo.* Non licet jurare ficte, seu cum animo non jurandi, ex prop. 25. ab Innocentio XI. damnata, quia taliter jurans a mendacio excusari nequit. Hinc qui jurat falsum sine animo jurandi in materia gravi, vel levi, semper graviter peccat, quia Deum in testem falsi adducit: qui autem jurat verum sine animo jurandi, sine damno tamen proximi, tantum venialiter peccat, quia non est graviter Deo injuriosum, cum juramentum super fictionem non cadat. Si tamen judex vel Superior præcipit jurare, aut quando gravis contractus, vel promissio juramento firmari debet, tenetur quis sub mortali vere ex animo jurare. Porro juramentum fictum, si dolosum sit, non quidem ex virtute Religionis, bene tamen ex justitia & ratione scandali orituri, obligat ad id, quod ficte & dolose juratum fuit; alias enim alteri injuria fieret: si vero absit dolus, damnum & scandalum, nulla obligatio oritur. 8*vo.* Ex gravi causa licet petere juramentum ab eo, quem timeo pejeraturum, quia utor jure meo, & alter a perjurio abstinere potest: non autem licet alium inducere, ut aliquid tamquam verum ab eo habitum juramento confirmet, si inducens sciat esse falsum; quia hoc perjurium ex parte jurantis materiale, ex parte inducentis esset formale.

Conditiones & obligatio §. 818. Juramentum promissorium validum debet 1. Esse de re honesta & licita, quia juramentum nequit esse vinculum iniquitatis. 2. Debet esse de se possibili;

alias foret nugatorium, & gravis irreverentia erga Deum. 3. Non debet esse in præjudicium vel damnum tertii, quia esset peccaminosum. 4. Si soli Deo fiat, debet esse de meliori bono, uti infra de voto dicetur. Sub his conditionibus juramentum promissorium vim obligandi habet: *Matth.* 5. *Reddes Domino juramenta tua.* Hæc tamen obligatio solum est gravis in materia gravi; levis vero in materia levi: sicut enim nullum est peccatum, non implere juramentum de re mala; sic solum veniale erit, si fuerit de re bona, sed levi. *nes juramenti promissorii.*

Schol. Dices I. Perjurium ex defectu veritatis præsentis est mortale: ergo etiam ex defectu veritatis de futuro. *Resp.* Disparitas est: quando deest veritas de præsenti, Deus invocatur, ut testificetur falsum pro vero: quando vero deest veritas in futurum, seu executio rei promissæ, Deus invocatur ad testificandum verum, quia non invocatur in testem executionis juramenti, sed in testem sinceræ promissionis, & sequentis obligationis. II. Qui promissionem juratam violat, facit dictum suum præteritum, scilicet, se aliquid esse facturum, falsum. Ergo facit, ut Deus in confirmationem falsi adductus fuerit; alias juramentum promissorium falsum non esset perjurium. *Resp.* Qui promittit, se aliquid facturum, non affirmat se vere, & re ipsa facturum esse, cum hoc ob varia impedimenta, quæ obstare possunt tempore executionis, nesciat, sed tantum se obligat ad faciendum: unde juramentum promissorium falsum, est tantum improprie perjurium, quatenus illi deest conformitas dicti cum facto, cui opponitur infidelitas. *Solvuntur objectiones.*

Coroll. Pract. 1mo. Effectus Juramenti promissorii libere facti est obligatio Religionis erga Deum, quæ est personalis, & non transit ad hæredes jurantis; & obligatio justitiæ erga illum, cui aliquid jurato promittitur, si acceptaverit, quæ est realis, & transit ad hæredes, qui rem promissam promissario dare tenentur. Ex juramento de re indifferenti non oritur obligatio, quia talis foret otiosa actio, adeoque mala (§. 438. Schol. 2.). Si vero actio in specie indifferens ordinetur ad finem honestum, oritur obligatio, quia induit honestatem alicujus virtutis. 2do. Si juramento promissorio desit animus implendi, peccatur graviter ex defectu veritatis requisitæ, etsi res levis fuerit. Si promissio sit de re mala, & vana, adeoque non implenda, & tamen impleatur, quasi Deo placeret, committitur blasphemia: si impleatur, quasi ex obligatione juramenti, est superstitio, & zelus sine scientia, quæ in Confessione explicari debent: 3tio. Si juramentum promissorium sit de re levi, non implendo, leviter: si de re gravi, graviter pec- *Resolvuntur casus.*

catur. Si tantum modica pars non impletur, non est mortale. Si quis alteri pro re turpi patranda jurato v. g. ducatum promisit, ea commissa, eum solvere debet, quod nihil mali est. Juramentum de non petenda relaxatione juramenti invalidum est, quia ex causa eam petere melius est, quam non petere. *4to.* Juramentum gravi metu injuste incusso extortum, v. g. a latrone ad dandam pecuniam, est validum, & obligat, utpote simpliciter voluntarium: facile tamen rescindi, & dispensari potest, etiam sine consensu ejus, cui præstitum est, in pœnam tum criminis, tum injuriæ illatæ. *5to.* In quovis juramento promissorio tacitæ hæ conditiones imbibuntur: si potero: salvo jure Superioris: si promissarius obligationem non remittat: si res notabiliter non mutetur: si gravissima incommoda non obstent.

Mendacium quid? §. 819. Juramento opponitur Perjurium, quod cum sit mendacium, de hoc prius agendum est. *Mendacium* igitur est locutio contra mentem, seu sermo prolatus cum intentione dicendi falsum.

Quotuplex? *Schol.* Mendacium ratione finis, aliud est *jocosum*, quod causa propriæ vel alienæ voluptatis dicitur: aliud est *officiosum*, quod causa propriæ, vel alienæ utilitatis profertur: aliud est *perniciosum*, quod alicui injuste nocet. *Restrictio mentalis* est actus mentis, quo dum loquimur, verba restringimus, aut detorquemus ad aliud quid, quam significant. Restrictiones aliæ sunt *pure*, & *stricte mentales*; quæ tantum sunt in mente, & per verba nullo modo manifestantur: aliæ sunt *late tales*, quæ aliquo modo ab audientibus ex signis externis cognosci possunt.

Restrictio mentalis.

Perjurium quid? §. 820. *Perjurium* est Juramentum falsum, seu est mendacium juramento firmatum.

Mendacium & Perjurium est peccatum. §. 821. 1. Mendacium sive verbis sive factis, sicut & Perjurium in nullo casu est licitum: *Exod.* 23. *Mendacium fugies*. Et S. Augustinus integrum librum scripsit *contra Mendacium*, occasione Christianorum, qui putabant, sibi licere, se Priscillianistas simulare, ut veros Priscillianistas detegerent. Ratio est, quia omne mendacium per se potest audientem in errorem inducere, & si mendacium liceret, nullus alteri crederet, quo modo fraudibus lata via aperiretur; & Perjurium est contra reverentiam Deo debitam: ergo est illicitum.

2. Etiam non licet uti restrictione pure mentali, uti patet ex prop. 26. ab Innocentio XI. damnata. Quippe restrictiones pure mentales sunt mendacium, quia sunt locutiones contra mentem, & mendaciis laxam viam patefaciunt. Ergo non licent.

Schol. Dices I. Verba loquentis sumenda sunt juxta intentionem loquentis; non vero audientis. *Resp.* Verba sumenda sunt juxta intentionem sine dolo loquentis, ita ut intentionem ejus significent. II. Verba restrictione utentis concordant ejus menti; nam ejus mens est dicere, quod ipsa concipit. *Resp.* Sed actu non dicit, quod concipit. III. Licet celare suam mentem, quod facit utens restrictione. *Resp.* Licet celare, sed sine mendacio. *Solvuntur objectiones.*

Coroll. Pract. 1mo. Mendacium jocosum, & officiosum ex genere suo sunt tantum peccata venialia; perniciosum vero pro gravitate, vel levitate damni illati, mortale, vel veniale esse potest. 2do. Restrictio pure mentalis juramento stipata, est grave peccatum: si vero non sit pure mentalis, & sensus ex signo, & circumstantiis cognosci possit, urgente causa gravissima vitandæ mortis, vel pœnæ æquivalentis; salvandi secreti Principis, aut sigilli Confessionis, ea uti licet, quia est tantum occultatio veritatis: si tamen judex omnem restrictionem excluderet, non liceret ea uti. Porro de dispensatione in Juramento, infra de Voto agemus. *Resolvuntur casus.*

§. 822. Sextus actus Religionis elicitus est *Votum*, quod est promissio deliberata Deo facta de meliori bono, id est, quod per se loquendo melius est, quam ejus oppositum. *Votum quid?*

Schol. Votum 1. aliud est *absolutum*, aliud *conditionatum*. 2. Aliud est *solemne*, quod fit cum solemnitate, vel per susceptionem S. Ordinis, vel per Religiosam Professionem: aliud est *simplex*, quod fit sine his solemnitatibus. 3. Aliud est *reale*, quando v. g. pecunia, vel alia res pretio æstimabilis Deo promittitur: aliud est *personale*, quando actio humana, vel ejus omissio Deo promittitur, v. g. jejunium, abstinentia a lusu: aliud est *mixtum*, quando res, & actio promittuntur, uti peregrinatio cum oblatione calicis. *Quotuplex?*

§. 823. Votum est actus Religionis, & statui Legis Evangelicæ conveniens: nam promissio & testificatio nostræ observantiæ erga Deum est actus Religionis (§. 777.). Sed Votum st talis promissio &c. (§. 822.). Ergo est actus Religionis; & consequenter etiam statui Legis Evangelicæ conveniens. *Votum est actus Religionis.*

§. 824. Ad Votum requiritur, 1. Deliberatio (§. 822.) 2. Promissio inducens obligationem, ut differat a proposito. 3. Ut Deo fiat, quia est actus Religionis, & Latriæ (§. 823.). *Requisita ad Votum.*

Coroll. Pract. 1mo. Nullum est Votum, quod fit sine animo promittendi, se obligandi, & cum ignorantia invincibili obligationis. Ea vero deliberatio ad Votum *Resolvuntur casus.*

sufficit, quæ sufficit ad peccatum mortale, ut nimirum quis sciat obligationem Voti, & advertenter judicet, materiam esse Voto competentem, & Deum honorare velit. Unde Vota ebrii, dormientis, & amentis nulla sunt. *2do.* Si quis ex metu auferente usum rationis ad vovendum coactus fuerit, jure naturæ Votum est irritum: Metus vero ab intrinseco, & causa naturali ortus Votum non invalidat, quia est voluntarium. Metus ab extrinseco incussus, v. g. a latrone, non tamen ad extorquendum Votum, illud non invalidat, quia sponte, ut medium evadendi, eligitur: si vero metus injuste & directe incussus sit ad extorquendum Votum, est quidem jure naturæ, & Divino validum, sed a jure Ecclesiastico Vota religiosa, imo etiam juxta P. Sanchez omnia Vota irritantur. *3tio.* Non valet Votum indirecte tantum in causa volitum, nisi quis ante positam causam in obligationem consenserit. De Votis dubiis dictum est (§. 445. Coroll.). *4to.* Vovens B. V. Mariæ, vel Sanctis, censetur implicite vovere Deo coram Sanctis, & in honorem Sanctorum: quo modo communiter censentur rudes vovere, nisi vellent expresse vovere Sancto, nil cogitando de Deo; quod Votum non esset proprie dictum, obligaret tamen, & ab Episcopo dispensari posset.

Materia Voti. §. 825. Ad materiam Voti requiritur, 1. Ut sit voventi possibilis. 2. Ut sit moraliter bona vel in se, vel ex fine voventis, vel ex circumstantiis. 3. Ut sit de meliori bono (§. 822.), quia Deo magis placet majus bonum, quam minus, qui proinde minus non acceptat, ne homo se obliget ad omittendum majus bonum.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Invalidum est Votum de facto alieno, sed solummodo eatenus valet, quatenus obligat ad illud procurandum: sic parentes, voventes filios suos certo Ordini Religioso, tenentur persuadere illis, ut eum ingrediantur: filii autem hoc Voto non tenentur, nisi illud adepto usu rationis ratificent. Invalidum etiam est Votum de re physice, vel moraliter impossibili, v. g. vitandi omnia venialia, ad quod specialissima gratia requiritur. Valet tamen Votum vitandi venialia plene deliberata, vel venialia in certa specie, v. g. non mentiendi. *2do.* Materia Voti sunt omnes actus positive boni, virtutes, consilia Evangelica, præcepta. Res vero indifferentes in specie non sunt materia Voti, & eas vovens peccans, peccat venialiter. Vovens vero rem mortaliter, vel venialiter malam, vel propter finem malum, graviter peccat ob gravem irreverentiam, & Votum non obligat. *3tio.* Melius bonum, quod est materia Voti, debet sumi comparative ad oppositum:

unde quia melius est servare consilia Evangelica, quam non servare, non valent Vota illis opposita, de non ingredienda Religione, de ineundo Matrimonio etiam cum paupere sub titulo pietatis: valet tamen hoc Votum conditionatum, si Matrimonium inire voluero, contraham cum hac paupere. *4to.* Invalidum est Votum, si ignorantia, vel error etiam culpabilis circa substantiam, circumstantias magni momenti & causam finalem Voti subsit, quia deest voluntarium, & his cognitis, Votum factum non fuisset: valet vero Votum, si error sit circa mera accidentalia exigui momenti, nisi intentio primario illis alligata fuerit; vel circa causam mere impulsivam, nisi faciat Votum conditionatum.

§. 826. Omne Votum validum obligat ex virtute Religionis ad id præstandum, quod promissum est: adeoque ejus transgressio ex genere suo est peccatum mortale: *Eccl.* 5. *Quodcumque voveris, redde, multoque melius est non vovere, quam post Votum, promissa non reddere.* Ratio est: Omnis promissio jure naturæ obligat (§.698.). Sed Votum est promissio (§.822.). Ergo obligat. *Votum obligat.*

Coroll. Pract. 1mo. Votum obligat secundum intentionem voventis, quia est lex privata sibi imposita. Excipiuntur Vota solemnia, quæ in materia gravi graviter, in levi leviter obligant. In reliquis vovens se obligare potest sub veniali, etiam in materia gravi, vel sub sola pœna: ad levem vero materiam nequit se obligare graviter, quia Deus ob periculum animæ hoc non acceptat. Si de intentione voventis non constet, Votum in materia gravi, a lege Divina vel Ecclesiastica sub peccato gravi præcipi solita, graviter, in levi leviter obligat; si nec ex intentione, nec verbis, nec materia dubium solvi possit, vovens minus eligere potest, quia libertas est in possessione, quod tamen alii probabilius negant. *2do.* Si vovens certum tempus non designavit, debet implere Votum, quamprimum moraliter loquendo sine notabili incommodo implere potest: si sit spes, ut utilius, & devotius impleat, differre potest. Si certo diei impletio Voti præcise alligetur, eo die impleri debet; non implendo peccatur, & obligatio postea implendi extinguitur: si autem non sit affixa certo diei præcise ob specialem rationem, obligatio cum die non expirat, licet peccetur, quia virtualiter sunt duo Vota, faciendi, & non differendi; unde postea adhuc impleri debet: dilatio tamen executionis Voti non excedit veniale, nisi sit periculum non implendi. Si Voto nullus terminus præfigatur, censetur esse perpetuum. *3tio.* Qui vovit sin- *Resolvuntur casus.*

gulis diebus anni jejunare, non tenetur diebus Dominicis, & in Festo Nativitatis Domini, nec quando ob senii infirmitates excusatur, nisi expresse aliter intenderit. *4to.* Si una pars Voti fiat impossibilis, debet servari altera, quando partes Voti divisim sine dependentia unius ab alia promissæ sunt: si vero per modum unius ob naturalem connexionem sunt promissæ, quando una pars fit impossibilis, cessat obligatio quoad alteram, ob præsumptam voluntatem voventis. Cessante principali in Voto; cessat accessorium, nisi aliter vovens intenderit; non vero vicissim. Vovens peregrinationem præcise, eques, vel pedes, vel aliorum negotiorum causa iter faciens, eam implere potest. *5to. Votum pœnale*, vel tantum ad pœnam obligare potest ex intentione voventis, vel ad rem, & pœnam simul: & quando quis excusatur a Voto, excusatur etiam a pœna, ad quam, si sit gravis, non tenetur, si leviter solum contra Votum peccet, ex defectu intentionis se obligandi: imo si pœna gravissima fuerit, quæ iterari non solet, censetur vovens solum prima vice se ad eam obligasse; secus, si sit moderata, quam toties subire debet, quoties peccat. Qui vovet absolute non ludere, non cogitando de lusu non moderato, vel moderato, non tenetur a moderato abstinere, nisi hoc expresse vovisset. *6to. Votum conditionale* non obligat, nisi conditione impleta, quæ conditio si pendeat ab arbitrio voventis, sine peccato, nisi sit præcepta, ab illo omitti, & non poni potest: si alterius arbitrio sit commissa, adhuc impediri potest, modo fraus, vis, metus non interveniat, quia aliquis non vovit, ne conditionem licitis mediis impediat. Si conditio dependet a voluntate voventis, debet expectari, donec probabiliter sit futura. Vota hominibus rudibus non facile suadeantur, nec ab iis fiant sine consilio viri prudentis.

Obligatio voti tollitur per mutationem materiæ. §. 827. Obligatio Voti tollitur *1mo* per *notabilem mutationem materiæ:* si enim hæc ab initio occurrisset, Votum factum non fuisset; adeoque rationabiliter præsumi potest, quod ad eam intentio voventis se non extenderit.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1. Si materia fiat impossibilis, illicita, indifferens, & majoris boni impeditiva; obligatio Voti tollitur. Si major difficultas non oriatur ex ipsa re, sed ex malitia voventis, obligatio Voti non cessat, quia vovens eam tollere potest. Si vero ex propria culpa materia Voti facta est impossibilis omnino, vel inutilis, obligatio Voti cessat, & sufficit, de culpa dolere. *2do.* Obligatio Voti cessat per cessationem finis & motivi principalis.

§. 828. Obligatio Voti tollitur *2do* per *Irritationem*, quæ est annullatio Voti facta proprio nomine ab eo, a cujus potestate dominativa dependet vel voluntas voventis, vel res, de qua fit Votum: si enim vel persona vovens, vel res devota alteri subjecta sit, non potest sine domini consensu firmiter obligari; adeoque ejusmodi Vota includunt hanc conditionem: si dominus meus consentiat. Ergo illo non consentiente, obligatio Voti tollitur. *Per Irritationem.*

Coroll. Pract. 1mo. Maritus potest irritare Vota uxoris juri conjugali, educationi prolium, & gubernationi domus præjudiciosa, quia in his uxor viro est subjecta; non vero in aliis, v. g. moderata eleemosyna de bonis propriis, jejunio, oratione &c. licet, si maritus etiam hæc iniquius ferat, Vota illa, utpote majoris boni, seu pacis impeditiva, obligare desinant. *2do.* Uxor Vota mariti juri matrimoniali præjudiciosa irritare potest: personalia quidem, quæ juri suo derogant, v. g. longas peregrinationes, excepta peregrinatione Jerosolymitana in subsidium Terræ sanctæ: realia vero, si cedant in detrimentum dotis. Vota tamen hæc irritata vel potius suspensa reviviscunt, quando desinunt alteri præjudicare. Votum non petendi debitum alter conjux irritare nequit; non enim tenetur quis petere debitum, sed reddere: subinde tamen ad vitandas discordias Votum hoc non obligat. Si conjuges mutuo consensu castitatem voverint, mutuo consensu Votum relaxare non possunt; sicuti nec si unus licentiam alteri absolute ad hoc dederit, quia cesserunt juri suo, nisi forte una pars reservando sibi jus suum hoc solum permisisset. *3tio.* Pater, Tutor, Curator potest directe irritare omnia Vota personalia & realia etiam reservata, & in favorem tertii emissa a prolibus ante pubertatem; post pubertatem vero sola Vota realia irritari possunt, quia tunc proles quoad personam est sui juris. *4to.* Dominus indirecte tantum illa Vota servi, & ancillæ irritare potest, quæ servitium sibi debitum impediunt; quæ tamen finita servitute denuo obligant. *5to.* Superiores Regulares possunt directe irritare Vota suorum Religiosorum, exceptis votis substantialibus, & voto transeundi ad Religionem strictiorem. *6to.* Irritatio Voti sine justa causa valida est, sed illicita, quia quis jure suo abutitur. *Resolvuntur casus.*

§. 829. Obligatio Voti tollitur *3tio* per *Dispensationem*, quæ est totalis relaxatio obligationis ex Voto contractæ, facta ex justa causa nomine Dei ab eo, qui in voventem habet jurisdictionem spiritualem. *Per Dispensationem.*

Coroll. Pract. 1mo. Ad validam dispensationem requiritur justa causa, v. g. imperfecta deliberatio, turbatio, *Resolvuntur casus.*

metus, dolus, error in vovendo occurrens. Item damnum spirituale vel corporale, maxima difficultas in implendo voto, & majus bonum ex dispensatione oriturum: si de justitia causæ dubitetur, dispensationi conjungenda est commutatio Voti; & si quis bona fide, putans causam esse justam, dispensarit, quam postea insufficientem esse cognoscit, præsumere potest, Deum infinite bonum dispensationem acceptare. 2*do*. Ad dispensationem requiritur potestas ordinaria, vel delegata. Ordinariam habet Papa in tota Ecclesia: Episcopus in suo diœcesi, exceptis votis Papæ reservatis: Prælati Ordinum exemptorum cum suis Regularibus etiam Novitiis circa Vota in Sæculo, vel Novitiatu facta: Superiores locales respectu suorum Religiosorum, qui omnes etiam secum ipsis dispensare possunt, dando jurisdictionem suo Confessario. Delegatam habent, quibus ab Ordinariis concessa fuit. 3*tio*. Vota Papæ reservata, sunt: 1. Votum castitatis perpetuæ, & integræ: non vero Votum castitatis ad tempus, nec Votum non nubendi, nec Votum non petendi debitum, nec Votum non fornicandi, quia non sunt Vota castitatis perfectæ, & integræ. 2. Votum ingrediendi Ordinem Religiosum ab Ecclesia approbatum: non vero Votum ingrediendi strictiorem Ordinem, quod ab Episcopo relaxari potest, ut quis minus strictum ingrediatur: nec reservatur Votum pœnale, alternativum, & metu injusto etiam levi extortum. 3. Votum peregrinandi Jerosolymam ad S. Sepulchrum. 4. Peregrinandi Romam ad limina SS. Apostolorum Petri & Pauli. 5. Peregrinandi Compostellam ad S. Jacobum: scilicet devotionis causa. 4*to*. In votis Papæ reservatis Episcopus dispensare potest, si urgeat necessitas, & difficilis sit Romam accessus. 5*to*. Dispensatio Romæ petitur a S. Pœnitentiaria, & litteræ dispensationis ad Oratorem mittuntur, qui clausas debet tradere Confessario, cui inscribuntur, qui debet esse Doctor Theologiæ, & causas dispensationis discutere, an subsistant, & opera ibi præscripta Oratori intimare: deinde excepta ejus Sacramentali Confessione, & Absolutione datâ, subjungat: Item auctoritate Apostolica mihi specialiter delegata tibi Votum N. quod emisisti, in opera pietatis, quæ tibi præscripsi, dispensando commuto, in nomine P. & F. & S.S. Deinde litteræ comburi debent, ne serviant pro foro externo. Vid. *Theol. mor.* R. P. Voit.

Per Commutationem. §. 850. Obligatio Voti tollitur 4*to* per *Commutationem*, quæ est substitutio alterius operis honesti in locum illius, quod promissum est, sub eadem obligatione.

Coroll. Pract. 1mo. Commutatio Voti est triplex: 1. operis promissi *in melius*, quæ potest fieri sine alia causa ab ipso vovente; exceptis Votis reservatis, quæ nonnisi in ingressum Religionis mutari possunt, & exceptis iis, quæ cedunt in præjudicium tertii, qui per acceptationem jus in promissum acquisivit. 2do. Commutatio fit in *opus æquale*, quæ probabilius ab ipso vovente fieri nequit, quia est actus jurisdictionis Ecclesiasticæ. 3tio. Commutatio fit in *opus minus bonum*: ad quam requiritur tum rationabilis causa, tum legitima potestas in commutante, ordinaria, vel delegata. Si opus sit notabiliter minus, intervenit in commutatione dispensatio. 4to. Qui possunt dispensare, possunt etiam commutare, sed non e contra: unde qui potest commutare, non autem dispensare, debet commutare in æquale; quæ æqualitas moraliter accipi debet secundum prudens judicium, nec parvus defectus pro culpa reputandus est. Commutatio tamen fieri potest extra Confessionem, juxta P. La Croix, quia nullibi in Confessione facienda præscribitur. Hucusque dicta de Voto valent etiam de Juramento. *Recensentur casus.*

§. 831. Inter reliqua Vota præcipua sunt tria Vota solemnia Religiosa, de quibus nunc agendum est. Igitur *Status Religiosus*, est fidelium ad Christianæ Charitatis perfectionem tendentium, editis Votis perpetuæ Paupertatis, Castitatis & Obedientiæ, stabilis in communi vivendi modus ab Ecclesia approbatus. *Status Religiosus quid?*

Schol. 1. Nomen Religiosi derivatur a Religione, & significat Dei cultorem: strictius sumptum appropriatur illis, qui abdicatis rebus omnibus Divino cultui se totos mancipant, & antonomastice *Religiosi*, Græce *Therapeutæ*, id est Dei cultores, & *Ascetæ* vocantur. Nomen vero *Monachi*, solitarium significat; vere enim solus est, qui relinquit seipsum, & cætera, ut soli Deo vacet. Nomina ergo Religiosi & Monachi sunt synomina, & promiscue a Veteribus usurpantur: usu tamen, & consuetudine nunc Monachi nomen iis tribuimus, qui a frequentia hominum separati vitam solitariam ducunt, ubi Benedictini, Cistercienses, Carthusiani &c. Religiosos vero vocamus, qui in populo versantur, & Pastorum sunt adjutores in concionibus, & Sacramentorum administratione, uti Mendicantes, Canonici Regulares: a Regula autem, sub qua vivunt, tam Monachi, quam Religiosi, vocantur *Regulares*. Prima Monasticæ vitæ incunabula in Oriente sæculo 3tio statuit D. Calmet *Com. in Reg. S. Ben.* ubi S. Nicon habitum Monasticum de manu Theodori Ciziceni Episcopi suscepit. Circa an. 200. S. Paulus eremum *Origo ejus.*

petiit, & circa an. 270. S. Antonius Monasticæ vit. fundamenta posuit, quem sub initium sæculi 4ti S. Hilarion secutus fuit, & inter annum 340. & 350. S. Pachomius Monasterium Tabannense fundavit. In Occidente circa medium sæculi 4ti innotuit institutum vitæ Monasticæ occasione S. Athanasii Romæ commorantis, & ad illud plures permoventis. Hoc S. Eusebius Vercellensis an. 350. in Cathedralem suam Ecclesiam introduxit, quem deinde alii in extruendis Monasteriis sunt secuti. Primis illis sæculis Monachi nullam certam Regulam profitebantur, sed quidquid ad eorum profectum necessarium erat, a Superioribus ordinabatur, & illis pro Regula erat. Hinc veterum Patrum Regulæ fuerunt tantum institutiones privatæ, & ipsa Regula S. Augustin ad unius Parthenonis, cui soror sua præfuit, institutionem, extemporanea scriptio fuit. Ideo antiquæ Regulæ passim mutatæ, & plures subinde in uno Monasterio observatæ fuerunt. Verum S. Benedictus vagam illam Regularum observantiam, & mutandi licentiam prudenter correxit; dum formulæ Professionis observationem S. Regulæ suæ inseruit, a qua recedere non liceret. Cum ergo antiquæ Monachorum Regulæ a voluntate Superiorum dependerent, mirum non est, si in iis nec Papæ, nec Episcoporum confirmatio habeatur, quam modo Innocentius III. *c. fin. de Rel. dom.* exehit. Illud etiam notandum, quod nulla olim usque ad sæculum 11mum Religiosorum Ordinum diversitas fuerit, ubi modo ob vestium, & Regularum diversitatem major Monachorum distinctio facta fuit. Denique sæculo 12mo Auctore S. Francisco Seraphico Ordines Mendicantium inceperunt.

Status Prælatorum perfectior est statu Religioso.

Schol. 2. Status Prælatorum Ecclesiæ est perfectior Statu Religiosorum, & major sanctitatis perfectio requiritur in Prælatis, Episcopis & Parochis, quam in Religiosis. Nam 1. *Joan.* 10. lex Pastoribus imponitur, ut animam suam ponant pro ovibus, cum tamen cæteris fidelibus etiam Religiosis tantum præcipiatur, ut diligant proximum sicuti semetipsos. 2. Ita tenent PP. S. Chrysostomus *l.* 6. *de Sacerdot.* ait: *Si talem mihi aliquem adducas Monachum, qualis, ut secundum exaggerationem dicam, Elias fuit, non tamen illi comparandus est, qui traditus populis, & multorum ferre peccata compulsus, immobilis perseverat & fortis.* Et S. Augustinus *ep.* 60. scribit, nonnisi probatiores inter Monachos in Clerum solere assumi, cum aliquando etiam bonus Monachus vix bonum Clericum faciat. 3. Ratio est ex S. Thoma 2. 2. *q.* 187. *a.* 7. quia nobilius & perfectius est, dare, quam accipere, agere, quam pa-

1, quia actus est ultima rei perfectio: sed Monachorum status est ad accipienda Divina, Prælati vero se habent, ut Monachorum perfectiores: ergo horum status est perfectior. Non obstat I. quod Religiosi, non vero Prælati observent illud *Matth.* 19. *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes*. Et quod vita contemplativa Monachorum præferatur vitæ activæ Prælatorum, *Luc.* 10. *Maria optimam partem elegit*. *Resp.* In abdicatione actuali rerum temporalium perfectio essentialiter non consistit, sed illa est tantum instrumentum, non quidem absolute necessarium, sed valde idoneum ad acquirendam perfectionem: abdicatio vero temporalium in præparatione animi, ita ut quis paratus sit, omnia dimittere, si opus fuerit, essentialiter spectat ad perfectionem, quam etiam Prælati habere debent. Deinde officium Pastorale pertinet ad vitam activam simul & contemplativam, non vero ad activam tantum, quæ utique non est melior vita contemplativa. II. Si Prælati in Sæculo inter honores, & opes viventes essent Monachis sub arcta disciplina degentibus meliores & perfectiores, Monachi merito cum Psalmista gemere possent, *Ps.* 72. *Ergo sine causa justificavi cor meum ... & castigatio mea in matutinis*. *Resp.* Non dicimus, Prælatos omnes esse Monachis actu perfectiores, cum multi Monachi eos sanctitate superent; sed tantum dicimus, statum Prælatorum majorem sanctitatem exigere, quam statum Monachorum. III. Perfectius est Deum diligere, quam proximum: sed status Monachorum tendit ad dilectionem Dei, status Prælatorum vero ad dilectionem proximi: ergo est perfectior. *Resp.* Status Prælatorum tendit ad dilectionem proximi ex ferventiori charitate in Deum.

§. 832. Vota Monastica sunt licita, & statui Legis Evangelicæ convenientia. Nam 1mo. *Marci* 10. *v.* 19. Christus laudat eos, qui propter eum patrem & matrem, domus & agros reliquerunt. Et *Matth.* 19. vult, ut dives omnia bona vendat, & det pauperibus. Et 1. *ad Cor.* 7. Apostolus Virginitatis, & castitatis votum commendat. Et 1. *ad Tim.* 5. illud non servantibus dicit: *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*. Obedientiam vero passim S. Scriptura commendat. Ergo sunt de meliori bono, adeoque Vota de iis facta sunt licita (§§. 822. 823.). 2do. Hæc Vota ab ipsa Religiosorum institutione semper approbata, & laudata fuerunt. Ex veteribus S. Augustinum *in Ps.* audivisse sufficiat: *Sunt etiam vota propria singulorum: alius vovet Deo castitatem ... alius vovet relinquere omnia distribuenda pauperibus, & ire in com-* *Vota Monastica sunt licita.*

munem vitam, in societatem Sanctorum: magnum votum vovet. 3tio. Ratio est: per tria Vota Religiosa tolluntur præcipua impedimenta Christianæ perfectionis: per Votum Castitatis, voluptas carnalis; per Votum Paupertatis, cupiditas habendi; & per Votum Obedientiæ, superbia; quæ sunt omnium vitiorum radices. Ergo hæc Vota tamquam de meliori bono sunt licita, & valida, & consequenter etiam obligant (§. 826.).

Solvuntur objectiones. *Schol.* Lutherus & Calvinus rejiciunt Vota Monastica, & docent, ea nullam obligationem inducere. I. Vota Monastica supponunt, nos per professionem Evangelii non esse perfectissime Deo obstrictos: & Apostolus *ad Col.* 2. rejicit omnem cultum a Deo non præscriptum, & præcipue Vota Monachorum, quæ sunt rationem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate (hoc est sui dejectione), & non ad parcendum corpori, cui per fictas austeritates subtrahuntur necessaria ad victum, & vestitum. Et 1. *ad Cor.* 7. ita ad Virginitatem hortatur, ut nolit aliquem obligare. *Resp.* Præter præcepta dantur etiam consilia Evangelica, ut perfectius præcepta impleantur: ad hæc Votis se obstringere bonum est, ne fragilitas nostra labatur. Vota ergo Monastica fundamentum suum habent in S. Scriptura, & Evangelio. In Epistola vero *ad Col.* S. Paulus refutat hæreticos Simonianos, qui Angelos Christo præferebant, & docebant, per eos accessum ad Deum patere, & ideo ad illos confugiendum esse: sicque novam Religionem commenti, a vino, carne, & venere abstinendum esse dicebant: ita S. Clemens *l.* 5. *strom.* Virginitas ante emissum Votum est tantum consilium; sed Voto emisso, ceu lege privata sibi ipsi imposita obligat. II. Admissis Votis Monasticis, non servatur Evangelium eo modo, quo servari debet; per Vota enim consilia Evangelica fiunt præcepta, cum tamen Christus ad consulendum melius saluti nostræ voluerit, ut consilia remanerent. Certe omne opus vel bonum est, adeoque præceptum; vel malum, adeoque prohibitum. Ergo voveri nequit. *Resp.* Evangelium non prohibet, ut consilia ad majorem salutis nostræ securitatem voveamus, quo modo voventibus solum ex lege privata sibi imposita fiunt præcepta, & respectu Evangelii non præcipientis, ut voveantur, sed hoc libero nostro arbitrio relinquentis, consilia manent. Præter bonum datur majus bonum, quod non præcipitur, sed tantum consulitur, quod voveri potest; imo etiam præcepta voveri possunt. III. Paupertas media subtrahit, pauperibus subveniendi: Castitas in incontinentibus mala est: Obedientia a melioribus officiis retrahit: Solitudo ad of-

ficia reipublicæ, & animarum saluti præstanda ineptum hominem reddit. Ergo Vota Monastica non valent. *Resp.* Per divites in mundo satis adhuc pauperibus provideri potest; & nonne Religiosus omnibus suis bonis renuntians, sat amplam eleemosynam vel pauperibus, vel Monasterio pro alendis Christi pauperibus erogat? Castitatis votum infirmi emittere non deberent; quod si emiserint, utantur mediis præscriptis, & votum servabunt. Obedientia ad meliora etiam hominem promptum reddit: & vita Claustralis ad officia sacra reipublicæ, & saluti animarum præstanda optime disponit. Quot Pontifices, Episcopos & Apostolos Ecclesiæ Status Religiosus dedit? Ubinam Divina celebrantur ferventius, conciones fiunt, Confessiones excipiuntur, studia sacra florent, quam apud Religiosos? qui ad omnia officia paratos se sistunt, si a Superioribus vocati fuerint. Reliqui domi in Monasterio pro publicis necessitatibus orant, Divina in Choro celebrant, gemunt pro peccatoribus, student, se humiliant, laborant in opere sibi injuncto. Quomodo ergo D. Schubert dicere audet, Religiosos sibi solis, & non aliis æternam gloriam promereri posse, & violare officia sibi, reipublicæ, & proximo debita, quæ sane a nullo melius, quam a Religiosis expleri possunt?

§. 833. Ad Statum Religiosum hæ conditiones requiruntur. 1*mo.* Tria Vota substantialia Paupertatis, Castitatis & Obedientiæ. 2*do.* Ut, per hæc Vota vovens constituatur sub alterius, scilicet Religionis, potestate; & ut Religio hanc traditionem acceptet, quia status firmus esse debet, ad quod mutua inter Religionem & Religiosum obligatio esse debet. 3*tio.* Ut hæc vota fiant in Religione ab Ecclesia approbata: *c. Ne nimia, de Rel. dom.* *Requisita ad Statum Religiosum.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Ad essentiam Status Religiosi requiritur, ut Vota sint solemnia. 2*do.* Qui in ordinibus militaribus castitatem conjugalem tantum vovent, vel qui editis Votis Paupertatis, & Castitatis Obedientiam Episcopo vel Confessario præstandam vovent, non sunt Religiosi. *Resolvuntur casus.*

§. 834. Ante Professionem præmitti debet annus integer Novitiatus. Ita Tridentinum *Sess.* 25. *de Regul. c.* 15. & 16. *Novitiatus requiritur.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Decens est, ut liberi consilium parentum pro ingressu Religionis exquirant; quem si parentes malitiose impediant, iis invitis eam ingredi possunt, *c. Cum virum, de Regul.* quia quoad statum sunt sui juris. In necessitate vero extrema vel gravi parentibus subvenire, & ingressum differre debent, nisi ma- *Resolvuntur casus, maxime de voto ingrediendi Religionem.*

nifesto peccandi periculo in Sæculo se exponerent; tunc enim amor propriæ salutis præponderat. *2do.* Vovens ingredi Religionem determinatam, si non recipiatur, non obligatur ad aliam: si indeterminatam voverit, & post supplicationem ad 5. vel 6. Monasteria admissus non fuerit, extra regionem suam pro admissione confugere non debet. Item vovens Religionem strictiorem peccat, ingrediendo laxiorem, licet Professio sit valida, *c. Qui, de Regul. in* 6. & liberatur a Voto, quia Religio laxior jus in eum acquisivit. *3tio.* Non satisfacit Voto, qui ingreditur Religionem, & statim egreditur, sed experiri debet, an possit manere: si vero deinde ex juxta causa egrediatur, satisfecit Voto, nisi forte ex culpa sua dimissus fuerit. *4to.* Novitii Regula Ordinis sui sub culpa non obligantur; debent tamen obedire Præpositis suis: gaudent privilegio fori, & Canonis: excommunicari possunt a Superiore, & nonnulla eorum peccata Prælatus reservare potest. Renuntiare bonis suis Novitius nequit, nisi duobus ultimis mensibus. Vide *Inst. J. E. tom.* 2. §. 293. *& seqq.*

Requisita ad Professionem. §. 835. Ad Professionem validam requiritur, 1. Capacitas personæ voventis. 2. Consensus & acceptatio Religionis, & ejus, ad quem spectat. 3. Ut Professio fiat sponte, gravi metu non cogente. Ita Jus Canonicum *de Regul.*

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* *1mo.* Ad validam Professionem requiritur, ut quis anno integro completo in Novitiatu steterit, & annum 16. ætatis compleverit, nec ullum impedimentum ab Ordine arcens habeat. *2do.* Metus gravis, & injustus ipso jure infirmat Professionem, ita ut nulla oriatur obligatio, *c. ult. Qui Clerici*. Item Professus intra quinquennium reclamare potest; postea vero non amplius auditur. Quod si Professio ipso jure irrita fuerit, subsequente tamen expressa vel tacita ratificatione convalescit. Vide *Inst. J. E. tom.* 1. §. 297. *et seqq.*

Religiosus tenetur tendere ad perfectionem. §. 836. Quilibet Religiosus vi Professionis suæ sub peccato mortali tenetur tendere ad perfectionem: quippe Status Religiosus est status perfectionis acquirendæ ex natura sua (§. 831.). Ergo Religiosus vi illius tenetur tendere ad perfectionem.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* *1mo.* Religiosus non tenetur tendere ad perfectionem per omnia opera consiliorum, & supererogatoria, sed tantum per illa, quæ sunt secundum Regulam, & observantiam suæ Religionis, quia ad aliam perfectionem se non obligavit: unde hæc obligatio non est distincta ab obligatione servandi Vota, & observantias regulares suæ Religionis, sed in ea imbibita; ideoque non committit duplex peccatum Religiosus in Confessione detegendum, qui contra Votum & hoc præceptum

delinquit, quia obligatio una est. *2do.* Religiosus peccat mortaliter contra obligationem tendendi ad perfectionem, si consilia & media sui status ad perfectionem conducentia ex contemptu, vel animo nolendi se legibus suæ Religionis subjicere, vel quia illa inutilia reputat, omittit; non vero si omittat subinde, vel quia videt, ea non esse absolute necessaria ad salutem, vel non graviter præcipi, vel alia passione vincitur. *3tio.* Religiosus peccat mortaliter, quando transgreditur Regulam vel aliam observantiam sub veniali obligantem, eo fine, ut impediat perfectionem. Item quando proponit, nullo modo curare perfectionem, vel non progredi ad perfectionem: item quando pravo suo exemplo alios inducit ad Regulæ relaxationem. Non tamen erit mortale transgredi obligationes, & consuetudines Religionis in materia levi ex pravo usu, quia leviter solum a perfectione avertunt; nec est mortale aliquod præceptum Regulæ non obligans sub mortali, sine contemptu, & scandalo sæpius frangere; si per observantiam reliquarum ad perfectionem tendatur. *4to.* Religiosus volens servare omnia in sua Religione sub mortali obliganria, omittens tamen ex prava consuetudine leviter obligantia, vel proponens ea non curare, juxta multos graviter peccat, tum ob contemptum virtualem, tum ob præceptum Tridentini *Sess.* 25. *c.* 1. *de Regul.* Salmanticenses quidem putant, eum non peccare graviter, quia eo ipso, quod vult exequi omnia Vota, & præcepta gravia, vult ire ad perfectionem vitæ, & multa consilia observare, quæ licet suppositis Votis videantur esse præcepta, quia tamen libere ad ea se obligavit, absolute sunt consilia, ad quæ alii Christiani non obligantur: item quia per hoc propositum leviter solum deficit quis ab obligatione tendendi ad perfectionem, cum perfectio essentialis in observatione Votorum, & aliorum sub mortali obligantium consistat. Interim tamen ordinarie talis Religiosus in dicto casu peccat mortaliter, tum ob scandalum, & relaxationem disciplinæ, quam causat: tum ob manifestum periculum transgressionis Votorum, & formalis contemptus. Unde cum P. Sanchez tenendum est, moraliter esse impossibile, in proposito casu, hæc abesse; adeoque talem Religiosum communiter peccare mortaliter. Vide meas *Inst. Theol. Mysticæ tom.* 1. §. 21. *& seqq.*

§. 837. Ad perfectionem Religiosus potissimum tendit per tria Vota substantialia: quorum primum est *Votum Paupertatis*, sive promissio Deo facta, nihil in posterum proprium habendi: *c. Cum ad Monasterium, de statu Monach.* *Votum Paupertatis quid?*

An depositum Religiosorum liceat?

Schol. Quæritur, an Voto Paupertatis repugnet, si Religiosus habeat peculium, seu depositum a voluntate Superioris dependens, & ad nutum revocabile. Affirmat P. Concina: sed contraria sententia negativa est probabilior. 1. Quia Religiosus nullum habet in illud dominium, asservatur plerumque in loco communi, proprietas est penes Monasterium, usus ejus a voluntate Superioris dependet, & ad ejus nutum est revocabilis, est ad bonum Communitatis, consulitur per illud indigentiæ Religiosorum a Monasterio alias sublevandæ, & ad solos honestos usus permittitur. Ergo Voto Paupertatis non repugnat. Certe Tridentinum, quando *Sess.* 25. *c.* 2. statuit: *Nemini licere bona tamquam propria, aut etiam nomine Conventus possidere, vel tenere; sed statim ea Superiori tradantur, Conventuique incorporentur*; solum loquitur de usu irrevocabiliter concesso, & solum confirmat jus antiquum, secundum quod solum erat prohibitum peculium ex lege vi causa concessum vel indifferenter, & generaliter ad omnes usus, vel quod ad nutum Superioris non erat revocabile. Sane Benedictus XIV. in opere *de Canoniz.* probat, hoc depositum, quando in aliquo Monasterio est in usu, non officere Servo Dei ad obtinendam ejus Beatificationem.

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1mo. Religiosus nequit habere proprium nec in bonis mobilibus, nec immobilibus, ita ut de illis libere disponere possit: retinet tamen dominium famæ & honoris, & suorum manuscriptorum, & capax est juris eligendi, præsentandi, & Beneficiorum Regularium. 2do. Religiosus peccat contra Votum Paupertatis, si rem aliquam domi vel foris, etiam quæ ad victum, & vestitum spectat, sine consensu Superioris expresso, tacito, vel præsumpto accipiat, retineat, occultet, absumat, permutet, vel alteri donet. Sufficit vero consensus tacitus Prælati, si sciat, subditum aliquid accipere &c. & non prohibeat. Unde si in aliqua Religione vigeat consuetudo aliquid recipiendi vel expendendi, non petita licentia Superioris, excusari potest in rebus levibus Religiosus per tacitam licentiam. Item si Superior subdito donet, vel ab aliis donata permittat Rosaria &c. quibus scit, eum non indigere, spectata eorum natura, dat tacite licentiam, ea pro more aliis donandi. Consensus præsumptus sufficit, quando quis ob justam causam sibi persuadet, si Prælatus sciret, se talem rem accipere, eum contentum fore. Licet vero subinde Prælatus sit invitus, quod clam quid accipiatur, & absumatur, si tamen non sit invitus quoad rem ipsam, quam rogatus facile concede-

ret, peccatur quidem venialiter, sed non contra Votum Paupertatis. 3*tio.* Religiosus peccat contra Paupertatem, si comestibilia sine licentia Superioris accipiat & absumat; imo si quid clam e rebus Monasterii accipiat, furtum committit, ad quod tamen major quantitas requiritur, quia non dominium, sed solum usum sibi vindicat. Eodem modo est contra Paupertatem usum alicujus rei, v. g. libri, sine licentia Superioris sibi arrogare, vel alteri concedere, aut commodare, ubi tamen parvitas materiæ ex tempore usus æstimanda sæpe a mortali excusat. In depositum vero rem alienam accipere, non repugnat quidem Paupertati; est tamen contra ejus perfectionem. 4*to.* Permutare res magni momenti sine licentia Prælati, tamquam actus dominii, est peccatum mortale, nisi forte Prælatus quoad solum modum sit invitus. Item peccatum est, pecuniam ad certum usum concessam in alium convertere, res ad usum concessas per negligentiam destruere, donata ab aliis sine licentia retinere, ea abscondere, ne Superior libere illa auferre, vel si ab eo acceperit, revocare possit; quia hæc omnia sunt actus dominii Religioso prohibiti. 5*to.* Peccant Œconomi Religiosi, si rem aliquam domestico vel extraneo contra Regulam & voluntatem Prælati largiantur. Ipsi etiam Prælati peccant, si bona Monasterii contra Regulam, & consuetudinem expendant; & donatio, vel alienatio est irrita, ac restitutioni obnoxia, quia non sunt domini, sed tantum administratores. Materia vero gravis contra Votum Paupertatis est determinanda, sicuti in furto, juxta P. Layman. 6*to.* Regulari Beneficium Ecclesiasticum legitime obtinenti competit. administratio redditιuum, quos ad sui decentem sustentationem & pias causas applicare potest: residuum ad Ecclesiam, cui deservit, spectat. Regularis extra Monasterium in peregrinatione, vel Universitate degens licentiam habet, pecuniam in sui sustentationem & moderatas eleemosynas expendendi. 7*mo.* Licet Prælatus concedere possit, ut ex rebus Monasterii vel largitione parentum Religioso pro victu, & vestitu annui redditus, a Prælato tamen revocabiles, assignari possint; hoc tamen sine gravissima causa, juxta Tridentinum *Sess.* 25. *c.* 2. practicandum non est: & melius semper est, si pecunia Religioso ad honestos usus concessa apud Priorem deponatur. 8*vo.* Prælatus non potest concedere, ut Religiosus bona sibi quocumque titulo obvenientia in vanos, superfluos, & pretiosos usus statum suum dedecentes expendat; sed tum Prælatus, tum subditus contra Votum Paupertatis peccant, & donatio, ac alienatio est irrita, ac restitutioni ob-

noxia; pœnas tamen Canonicas retinens cum licentia non incurrit. 9no. Religiosus non peccat contra Votum Paupertatis, si donationem pecuniæ sibi factam non acceptet, quia nullum dominium sine acceptatione in eum transfertur: imo etiam donare volentem rogare potest, ut alteri suo consanguineo donet; quia sic merus est internuntius: item potest pecuniam a divite accipere, ut eam nomine divitis pauperibus distribuat, quia sic est merus eleemosynarius. Si vero rem donatam sine Superioris licentia, licet in favorem alterius acceptet, peccat contra Votum Paupertatis, quia jus pretio æstimabile, & dominium in se transfert, & post acceptationem nequit petere, ut alteri detur, vel libere pauperibus donare. 10mo. Prælatus Religioso usum rei irrevocabilem concedere nequit; ideoque si etiam promittat, se non revocaturum, tamen revocare potest. 11mo. Voluntas testatoris relinquentis Monacho hæreditatem, vel legatum, ea lege, ut ad ipsum, non vero ad Monasterium spectet, ita explicari debet, uti servari potest, scilicet, ut usus cum dependentia a consensu Prælati ad Religiosum pertineat: quod si igitur Prælatus non consentiat, corruit legatum; si consentiat, dominium juris Monasterio acquiritur. Legatum vero ita relictum, ut dominium Monacho sine dependentia a Prælato proprium sit, nullum est; plerumque tamen talis modus impossibilis pro non adjecto haberi potest, si de mente testatoris dubitetur. 12mo. Pœnæ Religiosi proprietarii sunt, ut in loco sacro non sepeliatur, si impœnitens decesserit, sed in sterquilinio una cum sua pecunia: *c. Monachi, de statu Mon.* Deinde ut vivus e Monasterio expellatur, vel hodie in carcerem Monasterii detrudatur: *c. Cum. ad Monasterium, de stat. Mon.* Denique ut biennio activa & passiva voce sit privatus: Trident. *Sess.* 25. *c.* 2. *de Regul.* Sed hæ pœnæ tantum incurruntur a retinentibus proprium, non vero ab iis, qui sine Superioris licentia aliquid alienant, vel absumunt, licet contra Votum Paupertatis peccent.

Votum Castitatis. §. 838. Alterum Votum substantiale Religionis est *Votum Castitatis*, seu promissio Deo facta, abstinendi ab omni delectatione venerea interna & externa, in & extra Conjugium.

Schol. Quomodo hoc Votum violetur, patet ex dictis (§. 650. & seq.), & dicendis infra de Matrimonio.

Votum Obedientiæ. §. 839. Tertium Votum est *Votum Obedientiæ*, seu promissio Deo facta Superiori suo, justa præcipienti obediendi.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Religiosus violat Votum Obedien-

tiæ, si non præstet ea, quæ Superior præcipit cum voluntate sub culpa obligandi, dummodo directe, vel indirecte sint Regulæ conformia: animus vero obligandi ex verbis colligitur, si addat: In virtute S. Obedientiæ &c. *2do.* Si Regula Ordinis obliget sub peccato, ejus transgressio est contra Votum Obedientiæ; secus, si non obliget: ubi tamen Superior, potest transgressori pœnam statuere, cum obligatione eam ex Voto Obedientiæ suscipiendi. Qui autem Regulam sub peccato non obligantem transgreditur, plerumque ob teporem, & pravum affectum venialiter peccat; imo mortaliter, si ob datum scandalum disciplina relaxetur. *3tio.* Regulares Professi non tenentur acceptare novam Regulam, vel arctiorem vivendi modum, quem nec implicite nec explicite professi sunt, nisi hic esset medium necessarium ad observationem Votorum substantialium: unde Regularis cogi non potest ad amplectendam strictioris primævæ Regulæ observantiam, si a tempore immemoriali non sit observata; quia præsumitur, quod voventes Regulam observare voluerint, sicut tunc ejus observatio cum approbatione Superiorum in usu erat. Si vero strictior Regulæ observatio necessarium medium foret ad conservationem Ordinis, ob Vota neglecta, scandalum publicum, & studium perfectionis assequendæ neglectum, alias dissolvendi; tenentur Professi reformationem acceptare, vel maxime, si a majore parte Capituli, vel Summo Pontifice fiat.

§. 840. Status Religiosæ Professionis per se est indissolubilis: nam in Professione Religiosa intervenit mutuus contractus, quo Religiosus se Religioni tradit, & Religio traditionem acceptat, & se mutuo obligat ad eum alendum, docendum, & gubernandum. Sed hic contractus ex neutra parte mutuo etiam consensu dissolvi potest, cum resultet novus status fixus, & permanens, scilicet Status Religiosus, qui quoad essentiam suam est immutabilis (§. 831.). Ergo Status Religiosæ Professionis est indissolubilis. *Status Religiosus est indissolubilis.*

Schol. Quæritur, an Summus Pontifex in Votis substantialibus Religiosorum dispensare possit. Respondetur affirmative. Nam 1. Summi Pontifices jam dispensarunt: uti Alexander III. cum Justiniano Veneto Benedictino: Benedictus IX. cum Casimiro Monacho Cassinensi ut pro bono regnorum nuberent. 2. Nil obstat, quin dispensare possint: nil ex parte Voti; quia etiam in aliis Votis dispensare possunt: nil ex parte solemnitatis, quia est introducta ab Ecclesia. Ergo dispensare possunt. Non obstat I. S. Thomas 2. 2. q. 8. a. 11. docens, Papam posse dispensare cum Sacerdoti- *An Papa in votis Religiosis dispensare possit?*

bus in Voto Castitatis, non vero cum Religiosis. *Resp.* S. D. solum vult, quod Papa non possit dispensare cum Monacho in Voto Castitatis, ita ut simul Monachus maneat: quo sensu etiam intelligitur Innocentius III. in *c. Cum ad Monasterium, de statu Monach.* ubi dicit: *Abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis adeo est annexa Regulæ Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere.* II. Res uni tradita nequit alteri concedi: sed Religiosus per Vota Deo est traditus, & Religioni: ergo nequit per Matrimonium alteri concedi. *Resp.* Papa nomine Dei & Religionis obligationem remittere potest. III. Res semel consecrata nequit amittere consecrationem: ergo nec Religiosus. *Resp.* Res Deo consecrata si destruatur, amittit consecrationem, & eodem modo Monachus, si desinat esse Monachus.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Religiosus ad Episcopatum promotus non absolvitur a tribus Votis substantialibus: unde nequit de ullis bonis testari: ad eas vero observantias regulares tantum tenetur ex decentia, quæ non pugnant cum statu suo, nec eum dedecent, & in vestibus saltem colorem sui Ordinis servare debet. 2*do.* Religiosus e Religione ob culpam ejectus manet verus Religiosus, & votis adstrictus, & rerum, quas acquirit, administrationem tantum, & usum habet; dominium vero vel ad Ecclesiam diœcesanam, ubi Beneficium habet, vel si nullum habeat, ad Romanam Ecclesiam pertinet: Religiosi vero fugitivi bona ad Monasterium spectant, quia quidquid acquirit Monachus, Monasterio acquirit. Hodie ejectio e Monasterio ob plurimas inconvenientias non est in usu, sed incorrigibiles in Monasterio incarcerantur. 3*tio.* Religiosus a Religione minus stricta ad strictiorem transire potest: & Religiosus in uno Monasterio professus ob justam causam cogi potest, ut transferat se ad aliud Monasterium ejusdem Ordinis; modo Monasteria sint sub eodem Generali Ordinis; secus, si singula subsint Abbatibus suis sub Episcopo, ubi cogi nequit, quia obedientiam in hoc solum Conventu vovit. Si vero Monachus in aliud Monasterium transferatur, ibi perpetuo mansurus, neque dos priori Monasterio allata, neque hæreditas jam acquisita, vel ante Professionem in altero Monasterio Monacho accedens ad hoc secundum Monasterium, sed ad prius illud spectat. Plura de Regularibus spectantia ad Jus Canonicum vide in meis *Inst. J. E. tom.* 1. *toto tit.* 15.

Observatio Do- §. 841. Actus Religionis elicitos primarios hactenus consideravimus: nunc ad secundarios pergimus, qui sunt

media ordinata ad priorum exercitium, & sunt Observatio Diei Dominicæ & Festorum, Primitiæ, Oblationes, Decimæ, Beneficiorum dotatio, & Immunitas Ecclesiastica. *Observatio Diei Dominicæ & Festorum* est actus Religionis, quo Diem Dominicum, vel Festum specialiter cultui Dei consecramus. *minicæ & Festorum.*

Schol. 1. Observatio Diei Dominicæ præcipitur, *Exodi* 20. *v.* 8. *Memento, ut diem Sabbati sanctifices*. Hoc præceptum prout præcipit tempus aliquod impendi cultui Divino, est naturale; quatenus vero diem septimum designat, est cæremoniale, & in novo Testamento abrogatum, in quo Ecclesia mox Apostolorum tempore loco Sabbati diem Dominicum instituit, in memoriam mundi eo die creati, & a Christo recreati, qui hoc die natus est, & ab inferis resurrexit: unde *Act.* 20. legimus, fideles convenisse ad frangendum panem *una Sabbati*, id est, prima die hebdomadis, juxta phrasim Hebraicam. Præcipua inter Dies Dominicas est *Dominica Resurrectionis*, Pascha dicta. Circa tempus celebrandi Festum Paschæ controversia orta est A. C. 170. inter Anicetum Papam & S. Polycarpum Smyrnensem Episcopum discipulum S. Joannis Evangelistæ, quem S. Anicetus adducere non potuit, ut abjiceret morem Ecclesiarum Asiæ, Pascha luna 14ta quacumque die occurrente cum Judæis celebrantium, quia sic S. Joannes Evangelista celebraverat: vinculum tamen charitatis ruptum non fuit. Sæculo 2do sub Victore P. hæc controversia magis exarsit inter hunc Papam, & Episcopos Asiæ, maxime Policratem Ephesiorum Episcopum, & in variis Conciliis statutum fuit, ut Pascha die Dominica proxime sequente lunam 14tam post æquinoctium vernum celebraretur: id quod tandem Concilium Nicænum I. definivit. Hæc controversia non ad Fidem, sed disciplinam spectabat, & *Quartadecimani* non vocabantur hæretici ideo, quod Pascha luna 14ta celebrarent, sed quia contra definitionem Ecclesiæ agentes præsumebantur Nazaræos sectari, qui legis observantiam cum Evangelio conjungebant: vel nomen hæretici latius pro qualibet secta ab Ecclesia quocumque modo dissidente usurpabatur.

Origo Dominicæ. *Celebrandi Paschatis tempus.*

Schol. 2. Præter Diem Dominicam Ecclesia rationabiliter instituit alia Festa, ad recolenda Redemptionis nostræ beneficia, vel Sanctorum merita & exempla. Instituere autem Festa pro tota Ecclesia potest Papa, & Episcopus in sua diœcesi, qui olim consensum populi ad hoc requirebat, ne nimium Festis gravaretur, quod tamen hodie abrogatum est: Episcopus tamen sine consensu populi Festa abrogare potest. Interim Festa nova ab Episcopo instituta etiam Regulares exempti *Festa quis instituat?*

observare tenentur, juxta Trident. *Sess.* 25. *c.* 12. *de Regul.*

Quid Dominica, & Festa præcipiatur? *Schol.* 3. In observatione Diei Dominicæ, & Festi duo sunt consideranda: primum finis, qui est cultus Divinus: alterum remotio impedimentorum a cultu Divino, qualia sunt opera servilia. Ecclesia ergo merito in Nova Lege determinavit, observationem Diei Dominicæ, & Festorum fieri debere per auditionem Missæ; de quo præcepto agemus inferius *de Sacrif. Missæ*: & per cessationem ab operibus servilibus; de quo præcepto hic agimus. *Opera* autem *servilia* illa dicimus, quæ versantur circa materiam externam, & vel mechanica, aut illiberalia sunt, vel laborem corporis tantum requirunt, & a mercenariis vel servis fieri solent.

Die Dominico & Festo prohibentur opera servilia. §. 842. Omnes fideles tenentur sub peccato mortali vacare integro Die Dominico, & Festo ab omnibus operibus servilibus. Ita patet ex propositione 52. ab Innocentio XI. damnata: *Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.* Ratio est, quia hæc obligatio ex virtute Religionis ad debitum Dei, & Sanctorum cultum est imposita. Ergo sub gravi peccato obligat.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Abstinendum est ab operibus servilibus Diei Dominico, & Festo, toto die naturali ab ora 12ma nocturna, usque ad horam 12mam noctis sequentis: datur tamen parvitas materiæ, & temporis, adeoque venialiter solum peccat, qui absente scandalo, & tumultu per duas tantum horas laborat, quia non censetur esse pars diei notabilis: ultra eas vero laborare, peccatum mortale erit. 2*do.* Suere, fabricare, arare, metere, fodere &c. sunt opera servilia, adeoque prohibita: opera vero liberalia, uti legere, scribere, docere &c. & opera media inter servilia, & non servilia, ut iter facere pedibus, equo, curru, vel navi, jumenta sine onere ducere, non sunt prohibita: prohibetur tamen currus jumentis ducere, vel naves mercibus onustas; licet, si tale iter ante Festum inceptum fuerit, ob damnum emergens, vel publicam utilitatem in Festo continuari possit. 3*tio.* Licita sunt die Festo opera, ad quotidianum usum, necessitatem, victum, & dispositionem corporis, vestium, & domus necessaria, v. g. coquere cibos, sternere lectum, verrere conclave. Item licitum est transcribere, quod est opus Grammaticæ, & pingere, vel recreationis causa, vel sine apparatu & magno labore, quod perinde ac scribere in ducendis lineis, & formandis figuris consistit, non vero colores terere. Item licet Typographis characteres ordinare, non vero chartæ imprimere; imo multi Doctores probabilius etiam

ordinationem characterum illicitam esse docent. *4to.* Saltem per consuetudinem licitum est die Festo sine strepitu & apparatione venari; & Barbitonsores barbam radere, & venam secare possunt: pessima tamen est consuetudo, quod Barbitonsores, Laniones, Pistores, & capillorum concinnatores toto matutino tempore diei Festi laborent. *5to.* Opus die Festo licitum, v. g. instrumento musico ludere, per hoc non fit illicitum, quod fiat lucri gratia, quia sic non fit opus servile.

§. 843. Præter opera servilia, diebus Dominicis & Festis prohibentur actiones judiciales, quæ spectant ad decisiones causarum civilium, & criminalium, sæcularium, & Ecclesiasticarum, & quæ fiunt cum strepitu judiciali: item mercatus, & negotiatio strepitosa: ex *c.* 1. & *ult. de Feriis*. Hæc enim valde distrahunt animum, & hominem a cultu Divino avocant. *Actiones judiciales prohibentur.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Non licet die Festo citare reum, examinare testes, exigere juramentum judiciale, proferre, & exequi sententiam, quæ erit irrita: in causa tamen necessitatis, & pietatis, judicia institui possunt, quales casus sunt: causæ alimentorum, carceratorum, pupillorum, viduarum, miserabilium personarum, & quæ moram non patiuntur. Latro etiam de fuga suspectus potest capi die Festo, & incarcerari. Item in parvis oppidis agitari possunt causæ civiles, si aliis diebus rustici convenire non possint. 2*do.* Licet ferre Excommunicationem in aliquem die Festo, nec prohibentur actus extrajudiciales, v. g. si Advocatus die Festo judicem informet, si arbiter, non procedens ut Judex, arbitrium suum dicat. 3*tio.* Mercatus prohibetur die Festo: permittitur tamen distractio quarumdam rerum ad victum quotidianum necessariarum. Consuetudo etiam in quibusdam locis licitas facit solemnes nundinas diebus Dominicis & Festis; quas tamen moderari oportet, & maxime, ne ante peractam rem Divinam incipiant. *Resolvuntur casus.*

§. 844. Causæ excusantes a præcepto abstinendi ab operibus servilibus, sunt: Dispensatio Episcopi, & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum, vel consuetudo hanc facultatem ei tribuit. 2. Consuetudo a Prælatis cognita & tolerata. 3. Pietas in Deum. 4. Charitas erga Proximum. 5. Necessitas publica vel privata, propria vel aliena. *Causæ excusantes ab hoc præcepto.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Per consuetudinem in quibusdam locis licet molere die Festo; non tamen frumenta advehere, vel farinam avehere. Item die Dominica sub vesperam tempore messis parare necessaria pro labore sequentis diei, v. g. acuere falces &c. 2*do.* Ob pietatem in Deum licita sunt opera proxime ad cultum Dei spe- *Resolvuntur casus.*

ctantia, v. g. pulsare campanas, circumferre Imagines, Cruces & Vexilla in Supplicatione: ornare vero Altaria, vel Templa verrere &c. debent anticipari; si vero differantur in Festum, sunt tantum venialia. 3tio. Ob Charitatem erga Proximum licet succurrere infirmis, fodere sepulchrum pro mortuo, illo die sepeliendo. 4to. Ob publicam necessitatem licet reficere pontes, fontes, vias publicas, parare ea, quæ spectant ad publicam populi festivitatem, & adventum magni Principis, fœnum & frumentum demessum domum avehere ob periculum, ne ob pluviam corrumpantur; ubi tamen semper tutius venia a Parocho petitur. Excusantur etiam Chirurgi, & Pharmacopolæ laborantes pro ægrotis, conflatores vitri, coctores calcis, & laterum, quorum opus semel ceptum sine damno interrumpi nequit. 5to. Si opifex, v. g. Sartor, culpa sua, vel ob alios labores non necessarios se in necessitatem conjecerit, ut nonnisi die Festo promissas vestes conficere possit, & ideo in Festo laboret, peccat graviter: si vero bona fide putavit, se eas ante Festum adhuc conficere posse, nec se commode excusare potuerit, non peccat graviter, si ad notabile damnum vitandum die Festo conficiat: certo vero excusatur, si vestes sint necessariæ pro funere, nuptiis &c. ubi lex non obligat. 6to. Ancillæ, si aliis diebus ob negotia & voluntatem domini eis non liceat vestes suas reficere, non peccant reficiendo diebus feriatis ob necessitatem privatam: Domicellis vero non licet die feriato acu pingere, nere &c. nisi forte aliter gravis tentatio vinci non possit. 7mo. Famuli & ancillæ non peccant, si jubeantur ab hero die feriato laborare, si sine gravi incommodo imperium detrectare non possint: si tamen sæpius fieret, deberent dominum deserere, si alium invenire possint. Herus vero jubens, graviter, vel leviter peccat, pro notabili parte temporis, quo laborem præcipit, quem ne quidem famulo hæretico, vel infideli injungere potest, quia labor domino imputatur; imo si sex famulis mandaret, ut singuli una hora laborent, ita ut sex horis successive labor perficeretur, peccaret mortaliter; si vero una hora a sex famulis perficeretur, probabiliter tantum venialiter peccaret, quia non videtur graviter dehonorari dies feriatus. 8vo. Ut opus servile die Festo in dictis casibus liceat, debet fieri sine scandalo, & si causa excusans sit manifesta, non requiritur dispensatio; secus vero, si dubia fuerit.

Primitiæ quid? §. 845. Alter actus Religionis elicitus secundarius sunt *Primitiæ*, seu primi fructus agrorum, vinearum, hortorum, arborum &c. Deo in signum gratitudinis erga illum oblati. De his nullum quidem adest Eccle-

siæ præceptum; per consuetudinem tamen introduci possunt.

§. 846. Tertius actus Religionis elicitus secundarius sunt *Oblationes*, seu dona, quæ sine sui immutatione offeruntur; immediate tamen Deo; seu cultui Divino deputanda, vel usibus ministrorum. *Oblationes.*

Coroll. Pract. 1*mo*. Ad Oblationes, licet de se sint liberæ, aliquis ex quatuor causis obligari potest: 1. Ex contractu, concedendo alicui Ecclesiæ fundum, ut certis temporibus Oblationes faciat. 2. Ex deputatione, ratione legati, & hæreditatis acceptæ. 3. Ex necessitate Ecclesiæ. 4. Ex consuetudine. 2*do*. Oblationes a populo Deo factæ spectant ad Sacerdotes, ut eas fideliter dispensent partim in cultum Divinum, partim in proprios usus, partim in usus pauperum. *Resolvuntur casus?*

§. 847. Quartus actus Religionis elicitus secundarius sunt *Decimæ*, quæ sunt decima pars bonorum mobilium juste quæsitorum Ecclesiæ ministris solvenda: *c. Transmissæ, de Decim.* *Decimæ quid?*

Schol. Decimæ aliæ sunt *prædiales*, quæ proveniunt ex agrorum, & prædiorum fructibus: uti vino, tritico &c. Aliæ sunt *personales*, quæ proveniunt ex lucro per laborem, & industriam acquisito, ex negotiatione, opificio &c. Aliæ sunt *mixtæ*, quæ partim ex labore, & industria, partim ex prædiorum fructibus proveniunt, uti fœtus animalium, lac, butyrum &c. *Quotuplices?*

§. 848. 1*mo*. Decimæ materialiter, & secundum substantiam spectatæ, quatenus sunt necessarium stipendium ministrorum Ecclesiæ, a jure naturali & Divino descendunt. Ita definivit Concilium Constantiense *Sess.* 8. contra Wicleffum. Ratio enim naturalis dictat, ut illis, qui cultui Divino ad salutem totius populi ministrant, populus necessaria pro sustentatione ministret. Hinc Apostolus, 1. *ad Cor.* 9. *v.* 11. ait: *Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?* Et *v.* 13. *Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere*. Et *Luc.* 10. Christus ait: *Dignus est operarius mercede sua.* *Cujus juris sint?*

2*do*. Quod si tamen Decimæ spectentur secundum determinationem, & aliquotam, in Veteri Lege erant juris Divini; in Nova vero sunt tantum juris Ecclesiastici. Quoad veterem Legem, patet ex *Exod.* 22. & *Lev.* 27. ubi statuitur, ut duodecim Tribus decimam partem suorum proventuum Levitis darent, tum ut præ paupertate ab aliis non despicerentur, tum ne populus ex avaritia legem naturalem de substentandis ministris Dei violaret. Sed in Lege Nova Decimas quoad quotam esse tantum juris Ecclesiastici, ex eo patet, quia in hac

Lege nullum adest præceptum de decima parte solvenda, sed tantum de sustentatione ministrorum Ecclesiæ, sive decima pars sit, sive alia; unde etiam Ecclesia pro varietate temporum aliam, quam decimam partem determinare potest, & de facto in nonnullis locis undecimam, in aliis decimamtertiam determinavit. Certe primis Ecclesiæ sæculis sævientibus persecutionibus Decimæ solutæ non fuerunt. Sæculo 4to Patres populos ad solvendas Decimas multum hortabantur; nullum tamen de iis præceptum aderat. Sæculo 6to in Ecclesia Orientali Episcopi ad solvendas Decimas sub pœna Excommunicationis fideles cogebant, *l.* 39. *Cod.* ubi hic mos improbatur, & consuetudo non solvendi Decimas apud Græcos invaluit, & alia tributa pro Sacerdotum sustentatione instituta fuerunt, *Nov.* 5. In Ecclesia Latina modo sæculo 5to aliqua obligatio solvendi Decimas imposita fuit; & sæculo 6to Synodus Matisconensis *can.* 5. præceptum hoc clare expressit, & Capitularia Regum Francorum idem expresse statuerunt. Sæculo 8vo eamdem obligationem Principes urgebant, nec tamen omnes populi ubique obedierunt. Tandem sæculo 10mo decreta de solvendis Decimis generalia, a Summis Pontificibus edita fuerunt, & sub Censuris Decimarum solutio præcepta fuit.

3tio. Ex quibus colligitur, eum etiam contra justitiam peccare, qui Decimas defraudat: ita Tridentinum declarat *Sess.* 25. *c.* 12. *de ref. Omnibus, cujuscumque gradus & conditionis sint, ad quos Decimarum solutio spectat, præcipit, ut eas, ad quas de jure tenentur . . . , integre persolvant; qui vero eas subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur, nec ab eo crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur.* Ratio est, quia Decimæ sunt justum stipendium Ecclesiæ ministris pro sustentatione assignatum. Ergo eas defraudare non solum est contra Religionem, quia Decimæ Deo in ministris suis consecratæ sunt; sed etiam contra justitiam.

Solvuntur objectiones. *Schol.* Dices I. *c. Tua, de dec.* & *c. Tua nobis*, dicitur, Decimas Divina constitutione deberi: & Deum præcepisse, Decimas sibi solvi in signum universalis dominii. Et *cau.* 16. *q.* 1. *c. ult.* dicuntur esse juris Divini. *Resp.* Quoad congruam ministrorum sustentationem, non vero quoad quotam; quoad hanc enim ab Ecclesia statutæ sunt ad imitationem legis Divinæ olim Judæis datæ. II. Christus cum *Matth.* 23. dixisset: *Decimatis mentham, & anethum;* subjungit: *Oportuit hæc facere, & illa non omittere. Resp.* Hoc dictum est eo tempore, quo vigebat lex Mosaica. III. *Matth.* 5. Christus jubet, ut justitia nostra plus abundet, quam illa Pha-

risæorum: sed hi solvebant Decimas: ergo & nos solvere debemus. *Resp.* Justitia nostra debet esse major, non in solvendis Decimis, sed in reformandis affectibus internis.

Coroll. Pract. 1mo. Qui Decimas defraudat, contra Religionem, & justitiam peccat, & tenetur ad restitutionem. 2do. Decimæ solvi debent secundum locorum consuetudinem, & non satisfaciunt, qui deteriores portiones offerunt; sed solvi, sicut bona fide occurrunt, debent. *Resolvuntur casus.*

§. 849. Omnes, & soli illi tenentur ad solvendas Decimas, qui prædia, fundos, vel alias res frugiferas titulo non spirituali possident, quæ Decimæ de jure communi solvendæ sunt propriis Parochis: *c. Cum sint, de Dec.* nam Decimæ dantur tamquam stipendium pro spirituali cura & ministerio fidelibus exhibito, quod ad Parochos pertinet. *Quinam teneantur ad Decimas?*

Coroll. Pract. 1mo. Judæi, & alii non baptizati; item Papa, Episcopi & Parochi per se debito personali ad Decimas non obligantur; nam Infideles a Præpositis Christianis nil recipiunt, & Papa, Episcopi & Parochi ipsi sunt Pastores: nec Religiosi ex terris, quas propria industria modo coluerunt, cum antea essent steriles, quæ vocantur *Novalia*: *Gloss. in c. Commissum, de Dec.* 2do. Ad Decimas præstandas ex debito reali orto ex re Decimis obnoxia, antequam ad alterius possessionem deveniret, omnes cujuscumque status, & ordinis, etiam Papa, Episcopi, & Parochi in aliena Parochia titulo temporali prædia possidentes, & Religiosi, imo & Infideles obligantur, nisi justo titulo eximantur. 3tio. Pauperes, qui deductis Decimis se, & suos alere non possunt, dilationem solutionis Decimarum petere debent, & in extrema necessitate ab omni obligatione liberantur. 4to. Parochi super perceptione Decimarum habent fundatam in jure intentionem adversus quemcumque, cui incumbit onus probandi, quod jus Decimarum aliunde habeat. 5to. Decimæ prædiales solvendæ sunt illi Parochiæ, ubi prædia sita sunt, quia hoc onus est reale: Decimæ mixtæ illi Parochiæ debentur, ubi pecora pascunt, accubant, & dormiunt. 6to. Clerici ex redditibus Ecclesiasticis Beneficiorum ad Decimas non obligantur, tum quia Ecclesia vult, ut hi redditus illis sine diminutione proveniant; tum quia novum genus exactionis est, ut Clerici a Clericis Decimas exigant. *Resolvuntur casus.*

§. 850. Jus Decimarum a personis Ecclesiasticis per Permutationem, Transactionem, Compromissum, cum auctoritate Ordinarii acquiri potest. Immunitas vero a solvendis Decimis, per Privilegium, Consuetudinem, *Modi acquirendi jus Decimarum & im-*

munitatem ab iis. Præscriptionem, & Transactionem, vel Remissionem obtineri potest. Ita patet ex *tit. de dec.*

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Jus Decimarum, si sumatur proprie, prout est fundatum in spirituali officio, sine Simonia vendi, vel cum re temporali permutari non potest: si veto spectetur materialiter pro sola utilitate fructuum percipiendorum, præcisum a spirituali jure, ac titulo, vendi, locari, & personæ laicæ concedi potest, nisi a S. Canonibus prohibeatur, quia sic est quid temporale. Hinc Papa redditus Decimarum ex justa causa Principibus in remunerationem Beneficiorum, vel cum onere dotandi, & fundandi Ecclesias concedere potest, dummodo Parochis de congrua sustentatione provideatur. Item omnes Beneficiati, & Rectores Ecclesiæ Episcopis etiam inferiores jus habent, temporales Decimarum proventus vendendi, vel locandi, dummodo dominium ab Ecclesia non alienetur. 2*do.* Episcopi, & Prælati inferiores proventus Decimarum Ecclesiæ suæ olim laicis in Feudum perpetuum concedere poterant; quod tamen prohibitum fuit in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. a. 1580. Hinc laicus Decimas post hoc Concilium ab Episcopo in Feudum perpetuum concessas restituere debet: si vero eas a tempore immemoriali possideat, in dubio præsumitur, eas ante Concilium hoc acquisivisse: imo hodie adhuc Episcopi laicis Decimas in Feudum ad dies vitæ concedere possunt; nam sola concessio in Feudum perpetuum est prohibita. 3*tio.* Jus Decimarum a quibuscumque Clericis, aut Conventu Religioso contra proprium Parochum præscribi potest, cum titulo spatio 40. annorum, sine titulo vero tempore tam longo, ut nulla initii extet hominum memoria: *c. Ad aures, de Præscript.* Laici vero non possunt per præscriptionem acquirere Decimas etiam tempore immemoriali, uti P. Layman colligit ex *c. Causam, de Præscript.* tanti tamen temporis possessio cum bona fide facit præsumptionem tituli, quæ tamen præsumptio cessat, si constet, jus Decimarum sine titulo, id est, legitima Prælati Ecclesiastici concessione, translatum fuisse ad laicum. 4*to.* Immunitas a solvendis Decimis obtinetur per privilegium, *c. Tua, de Decim.* quo Religiosi eximuntur a Decimis de Novalibus, quæ propriis sumptibus, & manibus excolunt, de hortis, & fœtibus animalium suorum. Item immunitas a solvendis Decimis etiam prædialibus non solum a Clericis, sed etiam a laicis præscribi potest, cum titulo annis 40. sine titulo tempore immemoriali. Et in *c. Ex multiplici, de Dec.* ac *c. Statutum, de Transact.* transactio super decimis; & *c. Quocirca, de priv.* remissio decimarum approbatur,

5to. Dantur etiam *Decimæ* mere *laicales*, seu profanæ, quæ sunt genus quoddam tributi, quod olim domini temporales prædiis suorum subditorum imponere solebant. Reliqua ad Canonistas spectant, & videri possunt in *Inst. J. E. tom.* 2. *tit.* 13.

§. 851. Quintus actus Religionis elicitus secundarius est dotatio Beneficiorum Ecclesiasticorum. Est autem *Beneficium Ecclesiasticum* jus perpetuum recipiendi reditus ex bonis Ecclesiæ ratione spiritualis officii, Ecclesiastica auctoritate constitutum. *Beneficium Ecclesiasticum quid?*

Schol. Materia de Beneficiis a Canonistis fuse pertractatur, & videri potest in *Inst. J. E. tom.* 2. *toto tit.* 12. Quantum ad Theologos spectat, notandum, primis Ecclesiæ sæculis bona Clericorum fuisse communia, dispensatione penes Episcopum relicta. At vero crescente numero Clericorum, Summi Pontifices jusserunt, hæc bona in quatuor portiones dividi, quarum 1ma Episcopo, 2da Clero, 3tia fabricæ Ecclesiæ, 4ta pauperibus assignata fuit: *cau.* 12. *q.* 2. *c. Concesso*. Beneficium Ecclesiasticum 1. aliud est *Sæculare*, quod Clericis Sæcularibus: aliud *Regulare*, quod Regularibus competit. 2. Beneficium aliud est *duplex*, quod aliquam eminentiam, jurisdictionem, & administrationem habet, uti Papæ, Episcopi. Si habeat præeminentiam cum jurisdictione fori exterioris, dicitur *Dignitas*, uti omnis Prælatura Sæcularis, & Regularis, & Vicariatus generalis: si habeat præeminentiam in Ecclesia, & Choro, sine jurisdictione fori exterioris, dicitur *Personatus:* si habeat administrationem, sine jurisdictione fori exterioris, dicitur *Officium*, quale habet Custos, Thesaurarius, Primicerius. Aliud est Beneficium *simplex*, quod nec jurisdictionem, nec præeminentiam, nec administrationem habet, uti Canonicatus. 3. Aliud Beneficium est *curatum*, quod curam animarum annexam habet: aliud *non curatum*, quod hanc curam non habet. 4. Beneficium aliud est *titulare*, quod in titulum perpetuum confertur, & non ad nutum, sed ex gravi causa tantum est auferibile: aliud est *manuale*, quod ad nutum conferentis est auferibile. 5. Beneficium aliud est *Electivum*, quod per electionem aliud est *Patronatum*, quod per collationem Patroni: aliud libere *Collativum*, quod per liberam collationem confertur. *Quotuplex?*

§. 852. BeneficiaEcclesiastica quatuor modis licite acquiri possunt: 1. Electione & confirmatione. 2. Postulatione & confirmatione. 3. Præsentatione Patroni prævia, cum subsequente institutione. 4. Libera Collatione. *Modi acquirendi Beneficia.*
Electio est Personæ idoneæ ad Ecclesiam vacantem per vota Capitularium seu eligentium canonica vocatio. *Electio quid?*

Disciplina circa electionem. *Schol.* Varia olim fuit Ecclesiæ disciplina circa ministrorum suorum electiones. Primis temporibus populus cum Clero ad electionem concurrebat; præcipuas tamen partes in electione Episcoporum semper habuit Metropolitanus, & Comprovinciales Episcopi, qui etiam electum a populo ob crimina rejicere, imo sine populi electione Episcopum ordinare poterant; unde electio populi nullum jus ad rem tribuebat Episcopo, sed potius erat postulatio. Sed populo nimium excrescente, & turbas in electionibus movente, circa sæculum 12mum populus exclusus fuit: imo jam antea in nonnullis Ecclesiis Reges & Principes loco populi postulabant, maxime cum Imperatores multa Regalia Episcopatibus concessissent, & Episcopos tamquam Principes Imperii, & suos Vasallos tractassent, ita ut etiam per baculum, & annulum eos investirent: qua de re, & cum sæpe personæ indignæ instituerentur, graves discordiæ inter Sacerdotium, & Imperium exarserunt, & per Callistum Papam, & Henricum V. Imperatorem tandem conventum fuit, ut nonnisi per solum sceptrum ab Imperatore investitura fieret; non vero per annulum, & baculum, quæ sunt signa potestatis spiritualis. Populo igitur excluso, electio penes Clerum mansit; sed hoc etiam nimium aucto, & tumultus excitante, jus electionis ad Capitula Cathedralia, seu Canonicos cum suo Episcopo in communi regulariter viventes sæculo 13tio devolutum fuit; sicuti jam sæculo 12mo jus eligendi Papam ad Cardinales devenit. Hoc jus apud Capitula Cathedralia permansit usque ad tempora Bonifacii VIII. Clementis V. Joannis XXII. Benedicti XII. ubi hoc jus Papæ reservatum fuit: in Extrav. *Ad Regimen*. Sed huic reservationi opposuit se Natio Germanica, & Gallica, donec tandem a. 1516. Concordata inter Leonem X. & Franciscum I. Galliæ Regem erecta fuerunt, in quibus abrogatis reservationibus nominatio Episcoporum Regi, confirmatio Papæ delata fuit. Sed & inter Nicolaum V. Papam, & Fridericum III. Imperatorem Concordata Germaniæ inita sunt, vi quorum in Germania Capitulis Cathedralibus, & Monasteriis &c. competit jus eligendi, reservata Papæ confirmatione.

Forma electionis. *Schol.* 2. Forma electionis præscribitur in jure Canonico: scilicet, exequiis defuncti Prælati celebratis, die electionis ab Ordinario assignato, celebratur Missa de Spiritu S. sub qua eligentes celebrant, vel communicant, & dicto hymno de Spiritu S. pergunt ad locum electionis; quæ fit vel per *inspirationem*, persona a Deo visibili signo demonstrata: vel per *quasi inspirationem*, si omnes subito sine prævio tractatu in unum concl-

ment: vel per *scrutinium*, quando vota singulorum per tres scrutatores secreto exquiruntur, in scripto notantur, & ille pro electo habetur, in quem major pars eligentium convenit: vel per *compromissum*, quando eligentes facultatem eligendi in unum, vel plures transferunt.

Schol. 3. Electionem sequitur *Confirmatio*, quæ olim usque ad sæculum 12mum ad Metropolitanum simul, & Concilium Provinciale pertinuit: sæculo 13tio ad solum Metropolitanum: sæculo 14to ad Papam devoluta est. Praxis confirmationis Romæ est. Examinata electione & persona electi, & Protocollo una cum voto Nuntii Apostolici Romam misso ad Consistorium Cardinalium, fit novus processus. Deinde res proponitur in Consistorio Papali, referente Cardinale, & votum suum addente, sicque in 1mo Consistorio fit tantum *Præconizatio* electi: in 2do vero Consistorio Cardinalis referens Papam & Cardinales de qualitatibus promovendi informat, vocaturque *Præsentatio*: qua facta, Papa votis Cardinalium collectis eum Episcopum pronuntiat dicens: Auctoritate Dei Omnipotentis P. & F. & S.S. & BB. Apostolorum Petri & Pauli, ac nostra, Ecclesiam N. providemus N. ipsique illum in Episcopum præficimus, & Pastorem, curam, & administrationem eidem in spiritualibus, & temporalibus committimus. *Forma confirmationis.*

§. 853. Ad electionem jure Divino non requiritur consensus populi. Nam nullibi in S. Scriptura præcipitur convocatio populi ad electionem ministrorum Ecclesiæ; siquidem in electione S. Matthiæ, & septem Diaconorum habetur solum exemplum, non vero præceptum. Certe S. Matthias a solo Deo electus fuit: *Ostende, quem elegeris*: & electio septem Diaconorum ab Apostolis fideli populo commissa fuit: *Considerate ergo, fratres, viros ex vobis*. Ergo jure Divino populo non competit. Deinde ex dictis (§. 852. Schol. 1.) constat, variam fuisse veteris Ecclesiæ circa electiones disciplinam; electio quippe ad Metropolitanum, & Comprovinciales Episcopos spectabat, postulatio ad populum, vel subinde ad Principes; imo Apostoli, & eorum discipuli irrequisito Magistratu Episcopos elegerunt. Certe si jure Divino electio ad populum, & Principes pertineret, tot mutationes subire non potuisset. Vid. Van-Espen *Jus Eccl. de elect.* *Electio jure Divino ad populum non spectat.*

Schol. Protestantes docent, jus eligendi ministros Ecclesiæ ad plebem totam, vel saltem Principes sæculares spectare. I. Quia hoc jus jam olim Imperatores, & Reges Francorum exercuerunt, uti patet in Carolo M. donec tandem a Gregorio VII. sub prætextu Simoniæ illis *Solvuntur objectiones.*

ablatum fuit. *Resp.* Imperatores jus nominandi Episcopos a Papa acceperunt; tota certe historia probat, olim penes Clerum, & populum postulantem jus electionis fuisse. Simoniam autem in collatione Episcopatuum tempore S. Gregorii VII. intervenisse, omnes norunt; unde merito illis Imperatoribus hoc jus nominandi ablatum fuit. II. Hadrianus I. jus eligendi Summum Pontificem Carolo M. concessit, uti patet ex *c. Hadrianus, d.* 63. quod idem Leo VIII. Othoni Imperatori, ejusque successori concessit: *d.* 63. *can.* 25. *Resp.* Hadrianus Carolo M. hoc jus nunquam concessit, cum nec Carolus, nec ejus filii hoc jure usi fuerint, nullusque antiquus hujus concessionis meminerit, excepto Sigeberto, licet eum Papa ob auxilium contra Desiderium Longobardorum Regem sibi latum Romæ honorifice exceperit; adeoque citatus Canon est spurius. Leo VIII. fuit Antipapa, & Canonem citatum ab eo latum non fuisse, Baronius in *Annal.* solide probat.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Illi soli habent vocem activam, seu eligere possunt, qui sunt membra Capituli: *c.* 16. *de Elect.* Extraneæ tamen personæ Ecclesiasticæ vel ex privilegio Papæ, vel per compromissum unanime Capitularium, vel per jus Patronatus, vel per præscriptionem 40. annorum, etiam sine titulo jus eligendi acquirere possunt: laici vero hujus juris, utpote spiritualis, sunt incapaces, & admisso laico electio nulla est, & eum admittentes per triennium ab officio, & Beneficio, & jure eligendi suspenduntur, *c.* 43. *de Elect.* ex privilegio tamen Papæ laico jus eligendi competere potest. 2do. Novitii, laici Conversi in Conventu Sacerdotum, & qui non sunt Subdiaconi ordinarie loquendo, juxta Trident. *Sess.* 22. *de ref. c.* 4. excommunicati, suspensi ab officio, interdicti personaliter, denuntiati, & vitandi, Religiosi proprietarii per biennium, eligentes indignum, pro illa vice, eligere non possunt: *tit. de Elect.* Item absentes a loco electionis, nisi justa causa subsit, ubi per Procuratorem de Capitulo eligendum, vel apud Regulares per litteras, vel per Procuratorem, sine speciali tamen mandato ad certam personam, quia apud Regulares sub pœna nullitatis vota debent esse secreta, juxta Trid. *Sess.* 25. *de Reg. c.* 6. Absentes autem vocari debent, si non sint nimis remoti: *c.* 42. *de Elect.* & aliquis non vocatus de contemptu agere, & electionem irritare potest: *c.* 28. *de Elect.* 3tio. Capitulares eligere non possunt, si tempus electionis a jure præscriptum elapsum fuerit, scilicet 3. mensium in Ecclesiis Cathedralibus, & Regularibus; & 6. mensium in aliis Collegiatis: *c.* 41. *de Elect.* & *c.* 2. *de Præb.* ubi jus eligendi ad Episcopum,

seu Superiorem confirmantem devolvitur. Currit autem hoc tempus a die scientiæ mortis defuncti; & si electio ex justa causa effectum non habuerit, de novo currere incipit. Vid. P. Engl. in *Coll. Jur. Can.* & *Inst. J. E. tom.* 1. §. 176. *& seqq.*

§. 854. Alter modus acquirendi Beneficia est *Postulatio*, quando persona aliquo impedimento laborans, & propterea dispensatione opus habens, postulatur a Superiore dispensare valente. *Postulatio quid?*

Coroll. Pract. 1mo. Postulatio differt ab Electione, quia postulatus non simpliciter, sed sub conditione dispensationis obtinendæ consentire potest: deinde Electio post publicatum scrutinium mutari nequit; bene vero Postulatio. *2do.* In Electione sufficit, ut major pars Capituli in electum consentiat: Postulatio vero, si concurrat cum Electione, dum aliqui postulant, alii eligunt, requirit duas tertias postulantium: *c.* 40. *de Elect.* si vero omnes postulent, major pars sufficit. Vid. *Inst. J. E. tom.* 1. §. 190. *& seqq.* *Resolvuntur casus.*

§. 855. Tertius modus acquirendi Beneficia est per Præsentationem Patroni. Est autem *Patronatus* jus nominandi, seu præsentandi aliquem instituendum ad Beneficium Ecclesiasticum. *Jus Patronatus quid?*

Schol. 1. Nomen Patroni, prout hodie sumitur, multis sæculis ignotum fuit; non tamen res hoc nomine significata. Veteres nomine Fundatoris utebantur, cui eadem jura, quæ hodie Patronis, competebant, & eorum nomina sæculo 5to Ecclesiis inscribebantur; unde dicebatur, v. g. Basilica Constantiniana. Deinde certum est, quod jam tempore Justiniani Imperatoris jus præsentandi administratores, Præfectos, & Presbyteros Monasteriorum, & Xenodochiorum ad Fundatores laicos spectaverit, *Leg.* 46. *de SS. Eccl.* quod ipsum ad eorum etiam hæredes transiit, quibus etiam Fundatoribus jus petendi alimenta ex fundatione fuit, si quando ad egestatem redacti fuissent. Præterea Fundatores eorumque hæredes loca a se fundata defendere poterant, unde nomen *Advocati*, *Patroni* & *Defensoris* sortiebantur; licet præter illos alii etiam defensores potentiores constituerentur. Nulla autem olim inter Jus Patronatus Ecclesiasticum, & Laicum differentia fuit; sed modo sæculo 9no in Synodo VIII. aliquod distinctionis vestigium deprehenditur. Jus Patronatus Laicum ortum est ex Oratoriis, & Sacellis, quæ Nobiles circa suos fundos, vel in suis ædibus extruebant, ne ad Parochialem Ecclesiam longius ire cogerentur: his pro Sacris faciendis cum consensu Episcopi certos Presbyteros præficiebant; quæ Oratoria tandem in Beneficia simplicia, vel etiam *Origo ejus.*

Parochias mutata fuerunt; quin & subinde pro persolvendo Officio Divino Monasteria, vel Ecclesias Collegiatas addiderunt, & jus præsentandi apud illos Nobiles permansit.

Quotuplex? *Schol.* 2. Jus Patronatus aliud est *hæreditarium*, quod transit ad hæredes etiam extraneos; aliud est *familiare*, quod transit in solam familiam Fundatoris. 2. Aliud est *activum*, quo quis potest præsentare; aliud *passivum*, quo aliquis ex certa familia præsentari debet. 3. Aliud est *reale*, quod certo loco, seu prædio &c. aliud *personale*, quod certæ personæ adhæret. 4. Aliud est *Ecclesiasticum*, quod competit personæ Ecclesiasticæ, ratione dignitatis, Ecclesiæ aut Beneficii Ecclesiastici; aliud est *Laicale*, quod alicui Laico, vel Clerico competit, ratione proprii patrimonii, vel successionis paternæ, aut alterius tituli sæcularis: aliud est *mixtum*, quod partim nomine Ecclesiæ ad Clericum, partim ex alio titulo ad eum spectat; v. g. si aliqua Ecclesia fundavit aliam, quam deinde Laicus dotavit.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Jus Patronatus acquiritur ex *fundatione*, dando solum fundum; *ædificatione*, suis sumptibus Ecclesiam etiam collapsam extruendo, *c. Quoniam*, *de jur. Patr. dotatione*, Ecclesiæ redditus sufficientes assignando; *præscriptione* contra Ecclesiam patronatam 40. annorum, contra liberam tempore immemoriali, & ex privilegio a Papa concesso: *c.* 2. *De reb. Eccl. non alien. in* 6. 2do. Jus Patronatus transit in hæredes secundum stirpes: *Clem.* 2. *de jur. Patr.* Item in alium transfertur *Donatione: arg. c. Nullus*, *de jur. Patr.* ubi tamen requiritur consensus Episcopi, si laicus donet laico; non vero si loco Ecclesiastico, vel Compatrono: *c. un. eod. Permutatione*, *arg. c. Nemini*, 16. *q.* 7. ubi iterum requiritur consensus Episcopi, si fiat in laicum; secus, si in Ecclesiam. *Venditione* universitatis, v. g. si totum castrum habens Jus Patronatus vendatur; quod tamen ideo carius vendi non potest: *c. de jure eod.* 3tio. Jus Patronatus fundatoribus, ædificatoribus, & dotatoribus Ecclesiarum debetur ex justitia. Ejus capaces sunt non solum Clerici, sed etiam laici masculi, & fœminæ: *c. Cum autem*, *eod.* sed cum hoc discrimine, quod Patronus Ecclesiasticus a die notitiæ sex, laicus vero quatuor tantum, *c. un. de jur. Patr. in* 6. mixtum vero jus etiam sex menses ad præsentandum habeat. Deinde si Patronus Ecclesiasticus idoneum præsentavit, variare nequit; bene vero laicus saltem accumulative, ut Episcopus unum seligat: *c. Pastoralis*. Item Patronus Ecclesiasticus indignum præsentans ea vice jure suo privatur, non vero laicus: *arg.*

Cum vos, de off. jud. 4to. Patrono quatuor jura competunt: jus præsentandi: honor præcipuus in sessionibus, & processionibus: alimenta in casu inopiæ ab Ecclesia recipiendi: denique Ecclesiam defendere, ejusque curam gerere debet. Vide *Inst. J. E. tom.* 2. §. 491. *& seqq.*

§. 856. Quartus modus acquirendi Beneficia est per *Collationem*, quæ vel ad Papam, vel Episcopum, & alios Collatores spectare potest. Vide *Inst. J. E. tom.* 2. §. 475. *Collatio quid?*

§. 857. Electores, Patroni, & Collatores Beneficiorum maxime curatorum tenentur in conscientia ad præferendum inter dignos digniores; nam hoc exigit favor Ecclesiæ, & animarum, quibus in quantum fieri potest, consulendum est. Unde propositio 47. docens, Tridentinum per digniores excludere tantum indignos, non vero dignos, ab Innocentio XI. damnata est. *Subjectum Beneficii.*

Coroll. Pract. 1mo. Ut quis sit idoneus ad Beneficium Ecclesiasticum simplex, requiritur 1. Ætas 14. annorum: pro dignitate & personatu non curato 22. pro Beneficio curato 25. pro Episcopatu 30. annorum. 2. Torus legitimus. 3. Status Clericalis, adeoque saltem prima Tonsura. 4. Cœlibatus, nisi quis forte consentiente conjuge perpetuam castitatem voverit, nec bigamus sit. 5. Absentia censuræ, & irregularitatis. 6. Probitas morum, & debita scientia. 7. Intentio Status Clericalis, & carentia alterius Beneficii incompatibilis. *2do.* Peccat mortaliter, qui Beneficium indigno confert, & si ex defectus alicujus requisiti invalida sit provisio, provisus etiam ante sententiam judicis Beneficium resignare debet, nisi dispensationem, & tituli revalidationem obtineat: invalide tamen provisus, qui per tres annos Beneficium bona fide possedit, postea in conscientia tutus erit. *3tio.* Beneficium conferre digno, prætermisso digniore, peccatum est, maxime in Beneficio curato, licet collatio ob bonum pacis subsistat: major vero dignitas non præcise ex majori doctrina, & probitate, sed utilitate desumenda est, quia attendenda est relate ad bonum commune. Vide *Inst. J. E. tom.* 2. §. 511. *Resolvuntur casus.*

§. 858. Obligationes Beneficiatorum sunt: *1mo.* Habitus, & Tonsuræ Clericalis gestatio. *2do.* Recitatio Horarum Canonicarum, de quibus inferius *de Sacram. Ordinis* agemus. *3tio.* Residentia, quæ in Beneficiis curatis est de jure Divino, Ecclesiastico, civili & naturali. Esse de jure Divino, patet ex Tridentino *Sess.* 23. *cap.* 1. ubi ait: *Cum præcepto Divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere... quæ omnia nequaquam ab iis præstari & im-* *Obligationes Beneficiatorum.*

pleri possunt, qui gregi suo non invigilant, sed mercenariorum more deserunt. Unde multi in Tridentino institerunt pro definienda hac sententia, sed Italis reclamantibus res expresse definita non fuit; satis tamen ex hoc loco eruitur. Jus Ecclesiasticum patet ex toto titulo *de Cler. non resid.* Civile constat ex variis Principum constitutionibus. Naturale patet ex eo, quia Beneficiati curati sunt Pastores, qui pascere non possunt, nisi resideant. Quare hic nec Papa dispensare potest, sed tantum declarare, jus Divinum ad hunc vel illum casum non extendi.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Causæ justæ a residentia excusantes sunt: 1. Charitas, quando quis ad sedandas lites &c. a loco Beneficii recedit. 2. Propter aeris intemperiem, vel persecutionem tyranni, vel capitales inimicitias, vel prosequendam litem super juribus Beneficii, vel sacram peregrinationem, habita Prælati licentia. 3. Si quis absit ex mandato Papæ, vel in Apostolicæ Sedis officio occupetur. 4. Si quis absit ob negotia Ecclesiæ, vel studium Theologicum ad quinquennium. *2do.* Episcopi per duos vel tres menses: item Canonici per tres menses: Parochi, constituto tamen prius Vicario, per anni decursum, ad breve etiam tempus, sine damno tamen gregis, abesse possunt. Vide *Inst. J. E. tom. 1.* §. 207. & §. 248.

Pluralitas Beneficiorum est illicita. §. 859. Ordinarie non est licitum, quod Clericus habeat plura Beneficia, quando unum sufficit ad honestam ejus sustentationem; vel si duo illa Beneficia sint incompatibilia, qualia sunt, quæ continuam personalem residentiam postulant; vel in eadem Ecclesia ad eumdem finem instituta sunt, & idem officium eodem tempore persolvendum postulant. Ita statuitur *c. Is qui, de Præb. in* 6. & ratio est, quia alias Ecclesiastici redditus male, & inutiliter dispensarentur, & cultus Divinus imminueretur; id quod primæ Beneficiorum institutioni repugnat.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Licite aliquis obtinere potest duo Beneficia compatibilia, qualia sunt simplicia non requirentia residentiam personalem; vel quæ sunt in diversis Ecclesiis, & incompatibilem residentiam non exigunt; vel quibus in eadem Ecclesia satisfieri potest, si tamen hæc ad congruam sustentationem requirantur. *2do.* In pluritate Beneficiorum Papa dispensare potest: 1. Ob necessitatem in defectu Clericorum. 2. Ob utilitatem Ecclesiæ, quando unus solus censetur sua auctoritate, potentia &c. magis profuturus, quam plures alii. 3. Ob evidentem meritorum prærogativam: *c. De multis, de Præb.* Qui sine dispensatione plura Beneficia recipit, &

retinet, per receptionem secundi mox priori Beneficio quoad titulum, seu jus retinendi, non vero quoad possessionem, ante sententiam judicis, est ipso jure privatus: Trident. *Sess.* 7. *de ref. cap.* 4. & si prius Beneficium cum secundo retinere contenderit, etiam secundo privatus existit: loc. cit. Vide *Inst. J. E. tom.* 2. §. 510.

§. 860. 1. Beneficiati omnium etiam superfluorum redditum Ecclesiasticorum dominium acquirunt. Nam Tridentinum *Sess.* 23. & 24. non distinguit inter fructus ad sustentationem necessarios, & superfluos. Ergo Clerici utrosque faciunt suos, si præscriptas conditiones impleant, sicut illis indistinctive privantur, si negligant. Deinde omnes redditus Beneficiales indistincte Beneficiatis assignati sunt per modum mercedis, & stipendii propter ministerium sacrum. Ergo omnes suos faciunt. *Clerici sunt domini redditum.*

2. Hoc tamen dominium Clericorum non est omnino liberum, sed restrictum adjectione oneris, ita ut ex justitia teneantur superflua suorum redditum in pium aliquem usum erogare, & si in usus profanos expendant, restituere debeant. Ita colligitur ex *c. Episcopi*, 12. *q.* 1. Deinde Doctores communiter docent, Beneficiatos mortaliter peccare, si redditus superfluorum in notabili quantitate in usus profanos expendant. Sed non peccant contra charitatem præcise, quia si nulli etiam essent pauperes, tamen peccarent. Ergo peccant contra justitiam. Rursum sacri Canones vocant bona Ecclesiæ res Dei, patrimonium Christi, vota fidelium, pretia peccatorum, id est, a fidelibus Deo in manibus Prælatorum oblata, ut per eos ad pium usum convertantur. Ergo cum redditus superflui Beneficiatis assignantur, fit cum annexo onere, ut quod superest, in pium usum convertatur; ideo fideles superflua illa Beneficiatis assignarunt. Unde S. Bernardus *ep.* 2. ait: *Quidquid præter necessarium victum & vestitum de Altari retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est*. Et Tridentinum *Sess.* 25. *c.* 1. *de ref.* Episcopis omnino interdicit, ne ex redditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresque suos augeant, cum & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent. Denique Clerici prohibentur testari de bonis Ecclesiasticis: *c.* 1. & 2. *de Test.* Ergo ad ipsos pleno jure non spectant, sed cum onere superflua restituendi. Sane ante divisionem ex justitia, bona superflua debuerunt dari pauperibus. Ergo etiam post illam; nam per divisionem natura eorum & mens Fundatorum mutata non est.

Schol. Dices I. Beneficiati fructus faciunt suos, & *Solvuntur objectiones.*

donationes ex superfluis ab illis factæ nec ab Ecclesia, nec a republica irritantur: ergo ex justitia ea erogare non debent. *Resp.* Dominium illud est restrictum ad pios usus, cum onere restituendi, si non fiat: donationes vero illæ tantum sunt validæ in foro externo, ad evitandas lites; cum bona Ecclesiastica Clericorum a patrimonialibus non semper discerni possint. II. Levitæ olim superflua in bonos, & pios usus erogare non tenebantur: ergo nec nostri Clerici. *Resp.* Etiam Levitæ ad hoc tenebantur, & contra Clericos specialiter pugnat mens Fundatorum. III. Beneficiatus ex superfluis potest solvere debita, pensiones instituere: pauperes ea rapere non possunt; & S. Thomas *quodl.* 6. *q.* 6. *a.* 2. docet, quod talis non teneatur ad restitutionem. *Resp.* Clericus, si non habeat bona patrimonialia, ex Ecclesiasticis sibi tamquam pauperi applicatis debita solvit: pensiones constitui debent pro Clericis pauperibus: nullus vero pauper novit bona Clerici superflua, & si sciat, determinatum jus præ alio paupere non habet, adeoque propria auctoritate auferre nequit. S. Thomas videtur nobis contrarius, & forte loquitur in supposito, quod pauperibus sua pars jam sit subtracta.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo*. Bona patrimonialia Clericorum, ex hæreditate, donatione &c. acquisita pleno jure ad eos spectant, sicuti etiam bona quasi patrimonialia, ob Missas quotidianas, Sacramentorum administrationem, & funeralia accepta. 2*do*. Redditus etiam Ecclesiastici necessarii ad honestam, & decentem vitæ sustentationem pleno jure ad Clericos spectant; & si quid de his per parsimoniam suam sibi subtrahant, libere de eo disponere possunt: imo licet bona patrimonialia habeant, illis servatis, ex bonis Ecclesiasticis sustentationem suam accipere possunt; quia, qui servit Altari, vivit de Altari. 3*tio*. Nomine honestæ sustentationis intelliguntur omnia ad ipsum Beneficiatum, & familiam suam statui suo convenienter alendam, hospitalitatem exercendam erga consanguineos, amicos, & peregrinos, ad donationes remuneratorias, & honestas recreationes, secundum merita, & onera necessaria. 4*to*. Beneficiatus redditus superfluos etiam consanguineis suis indigentibus, considerato statu eorum, qui per ipsum Beneficiatum magis elevatur, erogare potest. Potest etiam consanguineum suum ex bonis Ecclesiasticis in studiis alere, si vel pater ejus sit indigens, vel quia pater eum cum tantis expensis alere non tenetur; in quo tamen alimenta naturali jure debita a patre alias danda subtrahi deberent. 5*to*. Beneficiati de jure, de bonis Ecclesiasti-

cis superfluis nec ad pias causas testari possunt: consuetudo tamen eorum testamenta quidem tolerat, sed non approbat. Unde legatarii, vel hæredes, excepta causa pia, qui hoc norunt, bona ex tali illegitimo testamento acquisita restituere tenentur, nisi eos bona fides excuset. Vid. *Inst. J. E. tom.* 2. §. 520. *& seqq.*

§. 861. Beneficium vacat, vel ex dispositione juris, vel per sententiam judicis, vel per mortem Beneficiati, vel per resignationem, vel per permutationem. *Quomodo Beneficium vacet? Resolvuntur casus.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Resignatio Beneficii in favorem tertii debet fieri in manus Papæ. si quis vero simpliciter resignet, & per modum recommendationis tantum certam personam nominet, potest fieri in manus Episcopi. Similiter resignatio Beneficii cum reservatione pensionis annuæ, regulariter nonnisi in manus Papæ fieri potest. 2*do.* Permutatio Beneficiorum privata auctoritate facta, est illicita: licet tamen, si permutantes ea resignent in manus Ordinarii, dicentes, quod causa permutationis faciant; qui judicabit, num admittenda sit, necne: *Clem. un. de rer. permut.* Vid. *Inst. J. E.* §. 522. *& seqq. tom.* 2.

§. 862. Vitium, quod in conferendis, & acquirendis Beneficiis Ecclesiasticis maxime intervenire potest, est *Simonia*, seu studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, aut spirituali annexum, pretio temporali. *Simonia quid?*

Schol. Simonia, a Simone Mago dicta, 1. alia est *juris Divini*, ob intrinsecam malitiam prohibita, quando pro pretio temporali datur res in se spiritualis, v. g. gratia, Sacramenta &c. alia *juris Ecclesiastici*, quæ ideo mala est; quia ab Ecclesia prohibita, v. g. permutatio Beneficiorum sine licentia. 2. Utraque triplex est. *Mentalis*, seu actio externa facta ex intentione Simoniaca, exterius tamen non manifestata, vel sine pacto expresso, v. g. si quis alteri exhibeat temporale, ut ad spirituale eum obliget, vel e contra. *Conventionalis*, seu pactio Simoniaca expressa, necdum executioni mandata: si ex neutra parte traditio facta sit, dicitur *pure conventionalis*: si tantum ex una parte, dicitur *Mixta*. *Realis* est pactio Simoniaca ex utraque parte, per datum & acceptum completa. Simonia *Confidentialis* est, quando quis propria auctoritate Beneficium alteri quocumque modo procurat cum certa confidentia, id est, pacto expresso, vel tacito, utis, cui procuratur, idem Beneficium vel procuranti, vel alteri resignet, aut pensionem, vel fructus ex eo præstet. *Quotuplex?*

§. 863. Simonia ex genere suo est peccatum mortale, ex *Act.* 8. *Pecunia tua tecum sit in perditionem*, *Simonia est pec-*

Malum mortale. *quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.* Ideo sacri Canones Simoniam vocant execrabile vitium, turpissimum lucrum, Simoniacam pestem, hæresim &c. *c. Reperiuntur*, 1. *q.* 1. Et ratio est, quia malitiosum est, rem sacram, & spiritualem ita vilipendi, ut non pluris æstimetur, quam aliquid temporale; quod facit Simonia.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Ad Simoniam requiritur, ut *materia* sit *spiritualis* ex se, institutione Dei, vel Ecclesiæ, ad animæ salutem, & ordinem bonorum supernaturalium spectans, uti gratia, Sacramenta &c. vel ut sit materia *spirituali annexa*, aut antecedenter, quia ordinatur ad Beneficia, & officia Ecclesiastica, uti electio &c. aut concomitanter, uti labor in administratione Sacramentorum: aut consequenter, quæ officium Ecclesiasticum supponit, uti jus recipiendi redditus Ecclesiasticos. 2*do.* Requiritur, ut *pretium*, vel quasi pretium, sive *munus* sit *temporale* (excepta Simonia confidentiali). Hoc pretium potest esse vel *munus a manu*, uti pecunia, & omnia bona mobilia, & immobilia; seu res temporales pretio æstimabiles: item remissio debiti, vel promissio remittendi, dilatio solutionis, anticipata solutio &c. vel potest esse *munus a lingua*, uti laus, recommendatio, & patrocinium apud Principem cum pacto, ut conferatur res spiritualis: vel potest esse *munus ab obsequio*, seu servitia alicui præstanda sub obligatione conferendi rem spiritualem, aut spirituali annexam: non tamen est Simonia alicui gratis servire, cum spe, ut in remunerationem quis Ecclesiasticum Beneficium obtineat, nec collator eam committit, si in remunerationem alteri Beneficium conferat. 3*tio.* Requiritur emptio & venditio, sive pactum seu contractus non mere gratuitus: si vero sub alio titulo v. g. gratitudinis aliquid promittatur, vel detur, non est quidem de se Simonia expressa, sæpe tamen palliata, ob pactum implicitum: unde hæc verborum formula: ero tibi gratus, si Beneficium conferas, Simoniam sapiunt, si per ea exprimatur intentio, se, vel alterum obligandi: si non detur, vel promittatur in signum puræ gratitudinis antidoralis: si promittatur, vel detur temporale pro spirituali, ut motivum dandi spirituale: uti patet ex propos. 45. ab Innocentio XI. & 22. ab Alexandro VII. damnata. 4*to.* In Simonia non excusat a mortali levitas materiæ, sed tantum inconsideratio, & ignorantia juris, & facti leviter culpabilis. 5*to.* Qui offert pecuniam pro admissione ad Ordinem Religiosum cum obligatione se admittendi, committit Simoniam: *c. Non satis, de Sim.* Non tamen est Simonia, si Superiores aliquid exigant

nomine dotis pro oneribus sustinendis a Monasterio in gratiam supplicantis: uti concessit Clemens VII. Monialibus, dummodo nil temporale pro ipso ingressu accipiatur. Si vero Monasteria sint sufficienter fundata, hoc non omnes concedunt; & consuetudo contraria ex eo solum excusari potest, quod nostris temporibus primæ fundationes valde imminuantur, ut proinde aliunde succurrendum sit, ne corruant: dare vero munuscula senioribus, pro captanda eorum benevolentia in admissione sine obligatione, vel aliquem munusculis ad Religionem allicere, non est Simonia. 6*to.* Parochus exigendo jura stolæ secundum justam taxam suæ diœcesis, non peccat, nisi cum scandalo Sacramenta administrare nollet, nisi jura solvantur. Si vero statutam taxam excedat, vel pro iis functionibus aliquid exigat, pro quibus ex more recepto nihil solvi solet, Simoniam committit, quia nullum titulum habet, qui non est labor sacræ functioni intrinsecus ab ea indistinctus, sed congrua sustentatio, quam Episcopus per suam taxam determinavit. 7*mo.* A Simonia excusat ignorantia invincibilis, non vero crassa, & supina. Item Simonia non est, redimere pretio temporali vexam injustam circa jus quæsitum in re spirituali: secus est, si vexa justa fuerit. Item si quis in jure acquirendo injuste vexetur ab iis, qui jus concedere possunt, est Simonia, aliquid iis dando, ut a vexa desistant: *c. Matthæus*, *de Sim.* quia sic pro voto aliquid datur: si vero facta institutione sola possessio injuste negetur, licet vexam pecunia redimere; quia possessio solum est quid spirituale ratione tituli, qui jam acquisitus supponitur. Non est tamen Simonia circa jus Beneficii acquirendum injustam vexam pretio redimere ab iis, qui tantum obesse possunt, v. g. diffamando, collatorem impediendo. 8*vo.* Non est Simonia, res sacras cum rebus sacris permutare, exceptis Beneficiis, quorum permutatio propria auctoritate fieri nequit: licet etiam vendere Ceram benedictam, Reliquias pretiosis capsulis inclusas, Rosaria Indulgentias habentia, in quibus sola materia emitur; secus foret, si ratione rei sacræ pluris venderentur. Sacram sepulturam emere etiam Simoniacum est, nisi quid solum detur pro loco honoratiori, v. g. in Templo, quo modo etiam pro scamno commodiori in Templo aliquid solvi potest, maxime si pretium pro conservatione Ecclesiæ impendatur. 9*no.* Per se Simoniacum est, aliquid pro dispensatione in voto &c. solvere: subinde tamen juste aliquid pro sustentatione officialium, & necessitatibus Ecclesiæ, ac in pœnam petentis & præcedentis delicti exigitur. 10*mo.* Non est Simonia, si in ludo unus exponat pecu-

niam, & alter Missam, quia tantum offertur executio rei spiritualis, loco executionis rei temporalis alias tradendæ. Talis tamen lusus scandalum creat. 11*mo.* Simonia est, emere titulum Ordinationis jam constitutum; non vero emere censum ex alterius prædio, ut quis ordinari possit, quia ante Ordinationem est res mere temporalis. 12*mo.* *Simonia Confidentialis* his pactis innititur. 1. Resignatione Beneficii cum reservatione accessus, ut procuranti, vel alteri determinato accessus ad illud pateat, facta sine consensu Papæ. 2. Resignatione cum reservatione ingressus, quando possessio Beneficii nondum obtenta alteri ceditur, ut quis post ejus mortem, vel resignationem ejus possessionem capiat. 3. Cum reservatione regressus, quando quis Beneficium possessum alteri cedit, cum pacto, ut post mortem, vel resignationem ejus libere ad illud regredi possit. 4. Si certæ pensiones propria auctoritate procuranti, vel alteri reserventur.

Pœnæ Simoniæ. §. 864. 1. Pœnæ ob Ordinationem Simoniacam sunt: 1. Excommunicatio Papæ reservata, quæ tam ab ordinante, quam ordinato incurritur: Extrav. *Cum detestabile*, 2. *de Sim. inter com.* 2. Suspensio, qua ordinans a collatione Ordinum & munerum Pontificalium, ordinatus vero a susceptione Ordinum, & exercitio susceptorum suspenditur: *c. Si quis ordinaverit*, *de Sim.*

2. Pœnæ ob ingressum Religionis Simoniacum sunt: 1. Excommunicatio Papæ reservata in dantes, & recipientes, si personæ sint singulares; & si suscipiens sit integrum Capitulum, suspenditur ab officio: *Extrav.* 1. *de Sim. int. com.* 2. Detrusio taliter Professi in arctius Monasterium (loc. cit.): nam Professio est valida.

3. Pœnæ in Simoniacos circa provisionem Beneficiorum, Officiorum, Dignitatum, Prælaturarum sunt: 1. Nullitas provisionis, ita ut ante omnem sententiam nec Beneficium retineri, nec fructus percipi possint. 2. Excommunicatio Papæ reservata in omnes ad hanc Simoniam cooperantes. 3. Inhabilitas provisi ad idem Beneficium de novo acquirendum, & alia Beneficia obtinenda. 4. Privatio Beneficiorum prius habitorum, & depositio ab Altaris ministerio, saltem post sententiam judicis.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Qui ignoranter Simoniace promotus est, quia alius ipso inscio pretium dedit, nullam pœnam, nisi nullitatem provisionis, & inhabilitatis ad idem Beneficium incurrit: & ideo fructus bona fide consumptos non tenetur restituere; imo post triennium, quo bona fide Beneficium possedit, nec hoc, nec fructus extantes, quia præscripsit. 2*do.* Ob Simoniam menta-

lem nulla pœna incurritur, similiter nec ob Simoniam conventionalem, licet mixta fuerit, quia de his jura nihil expresse statuunt: bene tamen ob Simoniam confidentialem ex Bulla S. Pii V. *Intolerabilis*. Adeoque ob omnem & solam Simoniam realem utrinque completam, in susceptione Ordinum, ingressu Religionis, & in provisione Beneficiorum commissam, ipso jure & facto incurruntur pœnæ Simoniacorum, etsi Simonia occulta foret: Extrav. *Detestabile*, *de Sim*. Cæterum aliæ etiam Simoniæ in aliis materiis commissæ ad judicem delatæ, arbitraria pœna plecti possunt. *3tio.* Per se solus Papa a censuris absolvere, & in pœnis dispensare potest; si tamen delictum sit occultum, & ad forum contentiosum non deductum, Episcopus a censuris absolvit, sicuti etiam cum illo, qui Beneficium Simoniace obtentum sponte, & ante sententiam condemnatoriam dimisit. *4to.* Pretium temporale pro re mere spirituali sine commodo temporali ante sententiam judicis jure naturæ restituendum est: si vero res annexum habeat commodum temporale, v. g. si castrum pluris vendatur ob jus Patronatus, pretium pro fundo retineri potest, non vero excessus. Pretium vero pro Beneficio Ecclesiastico acceptum, jure positivo restitui debet vel Ecclesiæ beneficiali, vel pauperibus: *c. De hoc*, *de Sim.* imo ante sententiam judicis, juxta nonnullos, ipsi danti; quod si tamen pactum ante collationem rescissum fuit, danti restitui debet. Vide *Inst. J. E. tom.* 3. §. 1174. *& seqq.*

§. 865. Sextus actus Religionis elicitus secundarius est observantia Immunitatis Ecclesiasticæ. Est autem *Immunitas Ecclesiastica* jus, quo personæ, res & loca Ecclesiastica a publicis oneribus sæcularibus libera sunt. *Immunitas Ecclesiastica quid?*

Schol. Immunitas Ecclesiastica triplex est: *personalis*, quæ convenit personis Ecclesiasticis, & in privilegio Fori, Canonis & exemptione ab oneribus sæcularibus consistit. Immunitas *realis* competit rebus Ecclesiasticis, quæ a jurisdictione sæcularium, eorumque exactionibus, & oneribus sunt liberæ. Immunitas *localis* competit Ecclesiis, aliisque locis Ecclesiasticis, ne actus profani in illis exerceantur: & quod *jure Asyli* gaudeant, ne scilicet delinquentes ad loca sacra confugientes inde per vim extrahantur. *Quotuplex?*

§. 866. *Privilegium Fori* est immunitas, vi cujus Personæ Ecclesiasticæ a jurisdictione, & foro sæculari eximuntur, & ad forum, & judicem sæcularem trahi non possunt: *t. de for. comp.* & *t. de Imm. Eccl.* Porro hæc exemptio Personarum Ecclesiasticarum a jurisdictione laicorum, quoad spiritualia, est a jure Divino. Ita docet Concilium Lateranense sub Leone X. *Sess.* 9. ubi di- *Privilegium fori cujus juris?*

citur, quod a jure tam Divino, quam humano potestas nulla in Ecclesiasticas Personas laicis concessa sit. Item Tridentinum *Sess.* 25. *de ref. c.* 20. ait, Ecclesiæ & Personarum Ecclesiasticarum Immunitatem Dei ordinatione, & canonicis sanctionibus institutam esse. Et ratio est: quia nulla jurisdictio propria virtute se extendit ultra genus sui objecti proprii: sed causæ spirituales sunt extra genus jurisdictionis sæcularis; nam jurisdictio Ecclesiastica penitus diversa est a jurisdictione civili; quia illa spiritualis, ac supernaturalis est, tum ratione originis, tum ratione finis: hæc naturalem habet originem, & temporalem pacem, ac tranquillitatem tamquam finem spectat: ergo ad causas spirituales se non extendit. Et quidem jure Divino, quia a Christo immediate descendit, qui solos Apostolos in causis spiritualibus judices constituit, *Matth.* 18. *Quæcumque ligaveritis &c.* & eorum successores, *quos Spiritus S. posuit regere Ecclesiam Dei.*

An exemptio quoad causas civiles sit juris Divini?

Schol. Quæritur, an exemptio Personarum Ecclesiasticarum a foro sæculari quoad causas civiles, & sæculares etiam sit juris Divini. Plurimorum sententia hodie est, quod hæc exemptio quoad causas civiles sit tantum juris humani, ex privilegio & concessione Imperatorum descendens. Nam 1. nullus locus pro exemptione Clericorum a jurisdictione Principis in causis civilibus, nec ex verbo Dei scripto, nec tradito afferri potest. 2. Vix probari potest, quod Clerici sub Imperatoribus Christianis semper hoc privilegium habuerint: imo habemus varias in diversis regnis hujus privilegii mutationes, quod in jure Divino fieri non potuisset. Ergo descendit ab Imperatoribus, qui hanc in civilibus exemptionem Clericis concesserunt, tum ne in civilibus a suis officiis abstraherentur, tum ne in criminalibus vilesceret status Ecclesiasticus: præcipue vero Thodosius, & Valentinianus in *c. Theodos. l.* 45. *de Episc.* & Fridericus II. amplum privilegium Clericis concessit in *Authent. Statuimus, c. de Episc. & Cler.*

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1. Causæ mere Ecclesiasticæ & spirituales sunt, quæ de fide, doctrina, Sacramentis, ministrorum Ordinatione, officiis, & Beneficiis Ecclesiasticis, consecratione vasorum & Virginum, Sacramentalibus, Reliquiis, cultu & Canonizatione Sanctorum, Votorum, & Festorum observatione, dispensationibus &c. occurrunt, & ubi agitur de criminibus Ecclesiasticis. 2*do.* Non tantum Clerici, sed etiam omnes Regulares utriusque sexus, etiam Novitii, & laici Conversi, a sæculari potestate sunt exempti: *l.* 16. *c. Theod.* Item Clerici minoribus tantum Ordinibus, vel prima Tonsura tantum

initiati, privilegio fori gaudent, *c.* 2. *de for. comp.* dummodo vel Beneficium Ecclesiasticum habeant, vel habitum, & Tonsuram Ecclesiasticam deferant, & alicui Ecclesiæ deserviant, vel in Seminario Clericorum versentur. 3*tio.* Clericus non potest renuntiare privilegio fori, utpote toti Ordini Clericali concesso: ideoque non possunt Clerici coram judice sæculari litigare, *c.* 12. *de for. comp.* & judex sæcularis in casibus non permissis Clericum ad suum forum trahens incurrit Excommunicationem: *c.* 15. & 2. *c. de foro comp.* Clericus tamen actor contra laicum in foro sæculari agere potest: *c. Cum sit, de for. comp.* 4*to.* Clericus in flagranti crimine deprehensus, aut suspectus de proposito illud patrandi, a sæculari judice capi potest, ut judici Ecclesiastico tradatur, si crimen sit grave, necessitas capiendi, modus non excedatur, & fiat de mandato Prælatorum saltem tacito: Layman *l.* 4. *t.* 9. *c.* 4. 5*to.* Clericus debitor, si fugam meditetur, in necessitate a judice sæculari, vel creditore interim capi potest, ut judici Ecclesiastico sistatur, & ad solutionem cogatur. Idem *ibid. c.* 9. 6*to.* Clericus a judice sæculari ad testimonium dicendum cogi nequit, nisi cum licentia sui Ordinarii. Plura Canonistæ. Vide *Inst. J. E. tom.* 3. §. 926. *& seqq.*

Privilegium Canonis.

§. 867. *Privilegium Canonis* est, ut, si quis suadente diabolo, id est, ex prava affectione interna, & animo graviter lædendi in corpore, vel honore, Clericum percutias, aut violentas manus injiciat, excommunicatus sit: *c. Si quis suadente*, 17. *q.* 4.

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1*mo.* Privilegium Canonis competit etiam omnibus utriusque sexus Religiosis, eorumque Conversis, Novitiis, & Tertiariis sub habitu, regula, & obedientia viventibus. 2*do.* Hanc Excommunicationem ipso facto incurrit, qui Clericum etiam sola prima Tonsura initiatum &c. per gravem injuriam occidit, mutilat, vulnerat, conspurcat, crines evellit, res illi adhærentes per vim aufert, lacerat, equum, vel currum sistit, in custodia detinet, percutit, aqua, pulvere, lapillis insequitur &c. 3*tio.* Hanc Excommunicationem etiam incurrunt mandantes, consulentes, ex officio non impedientes, effectu secuto, & consilio retractato non intimato: *c. Quantæ, de sent. Excom.* 4*to.* Excommunicationem hanc non incurrit, qui dilacerat, percutit vestimenta Clerico non adhærentia: qui ei aliquid adhærens fraudulenter surripit: qui verbis contumeliosis afficit: qui tantum leviter, aut ex joco, aut subdita cholera percutit: qui in die Parasceves Clericum Christi personam agentem gravius percutit, etiam ex odio peccaminoso: qui cum legitima facultate correctionis causa percutit: qui

in sui defensionem aggressorem detinet, repellit, domo ejicit, si alia via non suppetit: qui ignorans esse Clericum, percutit. 5to. Privilegium Canonis amittunt Clerici in conjugio viventes, si habitum, & Tonsuram non deferant; vel in Majoribus degentes qui dimisso habitu, & Tonsura sæcularibus negotiis se immiscent, si tertio ab Episcopo moniti se emendare contempserint: *c. Contingit, de sent. Excom.*

Immunitas personalis cujus juris sit?

§. 868. Immunitas Clericorum personalis, quoad exemptionem ab oneribus tutelæ, curatelæ, operarum personalium, & teloniorum personalium, in quantum hæc eorum vocationi, officiis & congruæ sustentationi officiunt, est juris Divini. Quippe jure Divino prædicatio Evangelii, & cultus Divinus a Clericis ad hoc specialiter deputatis impediri non potest; nam Deus jam olim in Veteri Testamento ministros suos ab exactionibus ideo liberos esse voluit, *Exod.* 30. *v.* 12. *Num.* 1. *v.* 47. Quæ leges, in quantum sunt morales, etiam in Novo Testamento obligant. Ergo immunitas Clericorum quoad hæc est juris Divini. Deinde qui servit Altari, jure Divino potest vivere de Altari. Ergo per dicta onera Clerico Altari servienti congrua sustentatio subtrahi non potest.

Immunitas realis.

§. 869. Immunitas realis bonorum Ecclesiasticorum, quatenus ad necessariam, & congruam sustentationem ministrorum Ecclesiæ spectant, est juris Divini, uti ex dictis patet (§. 868.), adeoque oneribus realibus & mixtis a Magistratibus laicis gravari non possunt: *c. 4. de cens. in 6.*

Exactiones quotuplices?

Schol. 1. *Onera realia*, seu *exactiones reales* sunt, quæ ipsis rebus imponuntur, sine respectu ad personas possidentes, v. g. fundis, agris, domibus, & vocantur *tributa*, seu contributiones ordinariæ, vulgo *Steuræ ordinariæ*, & *variæ exactiones*, quo referuntur *Accisæ*, quæ imponuntur rebus usu consumptibilibus vendendis, v. g. vino, carnibus &c. & *indebita*, *tributa*, & *census*, quando ultra accisas pecuniarias de potulentis certa quantitas, v. g. 6. mensuræ de singulis urnis, pendenda est Principi. *Onera mixta*, seu actiones mixtæ sunt, quæ exigunt personalem laborem simul & sumptus, v. g. ire ad bellum propriis expensis: vel imponuntur subditis cum respectu ad eorum bona, & annuos redditus, adeoque personis immediate, mediate vero bonis imponuntur, uti *collectæ* & *contributiones extraordinariæ*: quo etiam spectant *præstationes teloniorum*, nempe *Vectigalia*, *aut solutiones propter permissum transitum variarum mercium*, quæ exiguntur de bonis per terram; & *Portatoria*, *seu expensæ pro-*

pter permissam introductionem mercium in alienum Territorium, quæ de bonis per aquas importatis, vel exportatis, aut advectis exiguntur.

Schol. 2. Certum quidem est, bona Ecclesiastica ad Ecclesiæ, & ministrorum ejus conservationem superflua; item bona Clericorum patrimonialia ab omnibus exactionibus esse liberata: *c. Non minus, de Immun. Eccl.* & *c. Adversus, de Immun. Eccl.* Sed non pauci Theologi docent, hanc Immunitatem quoad bona illa superflua & patrimonialia Clericorum esse tantum juris humani, profectam immediate ex Christianorum Imperatorum, & Regum privilegiis, quæ exemptionum privilegia a Summis Pontificibus, aliisque Ecclesiæ Prælatis non tantum acceptata, sed etiam propriis sanctionibus confirmata sunt. Nam olim a tributis communibus hæc bona exempta non erant, uti patet ex S. Ambrosio relato, *can.* 27. *cau.* 11. *q.* 1. *Si tributum petit Imperator, non negamus. Agri Ecclesiæ solvunt tributum.* Tempore Justiniani Imperatoris necdum Ecclesiæ a tributis immunes erant, uti patet ex *Nov.* 37. Clodoveus Rex Galliæ Ecclesiæ agris Immunitatem indulsit. Ludovicus Pius a. 816. mansum unum Ecclesiæ, quantum per annum par boum arare potuit, hoc est, bona Ecclesiæ dotalia Immunitate donavit, quæ Immunitas non tantum Ecclesiis Parochialibus, sed & Cathedralibus & Monasteriis competebat: imo Imperatores in Capitularibus eam ad omnes fundos Ecclesiæ extenderunt, licet terræ de novo Ecclesiæ acquisitæ ea non gauderent, si ante acquisitionem illam non obtinuissent. Denique Fridericus II. *Auth. Item nulla, c. de Episc. & Cler.* eamdem Immunitatem concessit. Sæculo 11mo Immunitas ab exactionibus ad bona Clericorum etiam patrimonialia extendi cœpit, tum in citata *Authentica*, tum ex decretis Concilii Lateran. sub Innocentio III. & alterius sub Leone X. &c. & in *c. Quanquam, de cens. in* 6. hodie tamen hæc Immunitas in variis locis maxime in Gallia non obtinet, adeoque non est juris Divini.

Immunitas quoad bona cujus juris?

§. 870. Immunitati Ecclesiasticæ tam personali, quam reali, quatenus non est juris Divini, Summus Pontifex, per speciale privilegium ob justam causam Principi sæculari datum, ex aliqua parte derogare potest.

An Papa Immunitati derogare possit?

Schol. Nonnulli Publicistæ recentiores volunt, Immunitatem Ecclesiasticam, maxime eam, quæ est juris humani, sine concessione Papæ a Principibus sæcularibus abrogari posse. Verum hæc sententia non placet. 1. Quia Immunitate hac privari non possunt, nisi subditi: sed post concessa hæc exemptionis privilegia ab

An sine consensu Papæ?

ipsis Principibus sæcularibus, & a Papa & Ecclesia acceptata, Personæ Ecclesiasticæ non amplius subditæ sunt sæculari potestati: ergo non possunt hac Immunitate saltem sine consensu Papæ privari. 2. Privilegium Immunitatis Personis Ecclesiasticis concessum est ad convenientem statum & gubernationem Ecclesiæ: ergo sine consensu supremi illius Rectoris a Principibus laicis abrogari non potest, qui non possunt licite revocare prædecessorum suorum indulta in bonum commune concessa. Non obstat I. quod bona Ecclesiastica sint pars territorii, & possessio eorum sit jus politicum. *Resp.* Sunt pars territorii, sed speciali exemptione gaudens, & jus eorum ad forum Ecclesiasticum ex ipsorum Principum privilegio translatum fuit. II. Bona Ecclesiastica recipiunt commodum protectionis publicæ Regiæ: ergo etiam onus exactionum sentire debent. *Resp.* Sentire possent, nisi ad bonum commune Ecclesiæ illis relaxatum fuisset. III. Exemptio hæc a prædecessoribus Regibus facta, est in præjudicium eorum successorum, & damnum reipublicæ: ergo eos non stringit. *Resp.* Præjudicium, & damnum hoc nullum est; nam per consensum Papæ expetitum, & ex justa causa concessum facile tollitur. Porro quid Principes sæculares circa exactiones a bonis Ecclesiasticorum possint, ex eorum privilegiis innotescet: in casu necessitatis cum consensu Papæ Clericorum adjutorium certe non deerit. Vide *Inst. J. E. tom.* 2. §. 580. *& seqq.*

Jus Asyli quid? §. 871. Immunitas Ecclesiastica localis consistit tum in reverentia locis sacris exhibenda, per hoc, quod actus profani in illis exerceri non possint; tum in *Jure Asyli*, quod est privilegium, quo malefactoribus ad Ecclesias, loca sacra, & religiosa confugientibus securitas præstatur, ne inde vi extrahi possint, præsertim ad pœnam in vita, & membris irrogandam.

Est juris humani. §. 872. Jus Asyli non est juris Divini, uti patet tum ex silentio S. Scripturæ N. L. in qua nullum resuscitatæ Legis Mosaicæ de Asylis, *Deut.* 19. *v.* 5. vestigium apparet: tum ex Traditione trium primorum sæculorum, in quibus de hoc jure nulla mentio occurrit. Igitur est juris humani legibus tum civilibus, tum canonicis constitutum. Primus, qui hoc jus statuit, fuit Constantinus M. juxta Baronium ad an. 324. & postea Theodosius M. *l.* 1. *c. Theodos. de his, qui confugiunt &c.* & postquam ab Arcadio Imperatore suasu Eutropii abrogatum esset, idem Arcadius allaborante S. Chrysostomo illud restituit: & Honorius, Theodosius II. *l.* 2. *c. de his &c.* ac denique Carolus M. *c. Reum*, 17. *q.* 4. confirmavit. Hæc Imperatorum privi-

legia Ecclesia recepit, & in multis Conciliis, Aurelianensi, Arausicano &c. *c. id.* 17. *q.* 4. canonizavit. Accesserunt deinde decreta Summorum Pontificum Bonifacii V. a. 618. Nicolai I. a. 858. Innocentii III. *c. Inter alia, de Immun. Eccl.* Gregorii XIV. & Benedicti XIII.

Schol. Jus Asyli non semper eodem modo in usu fuit: originem suam multum ex eo traxit, quod Episcopi olim sæpius pro delinquentibus apud Imperatores intercesserint, judicantes, quod si rei mortis statim ad supplicium raperentur, non possent se ad eam sine peracta debita pœnitentia sufficienter præparare. Quare ad Episcoporum instantiam a pœna mortis absoluti, gravem ab eis pœnitentiam pro satisfactione acceperunt. Nonnulli etiam Episcopi ideo reorum patrocinium susceperunt, ut vexa processus summarii & tumultuarii in causis criminalibus olim usitati evitaretur. *Origo ejus.*

Coroll. Pract. 1*mo.* Jure Asyli gaudent omnes Ecclesiæ auctoritate Episcopi ad celebranda Divina destinatæ, etiam non benedictæ, nec consecratæ, interdictæ, pollutæ, dirutæ cum spe reædificationis, ædificari cœptæ, ubi Area ab Episcopo designata jure asyli gaudet: quod etiam spectat ad partes Ecclesiæ exteriores, porticus, parietes, sacristiam, turrim, tectum, cryptas subterraneas, scalas ad Templum, portam ejus apprehensam. Item ad Sacella, & Oratoria publica, Cœmeteria etiam ab Ecclesia separata, Palatium Episcopi, & juxta Matthæuccium, domum Parochi. Item ad omnia ædificia domus, vel Conventus religiosi, hortos, stabula, horrea, intra eumdem murum conclusa, hospitalia auctoritate Episcopi cum Sacello ad celebrandum erecta, Tabernaculum, in quo actu SS. Eucharistia servatur, ita ut etiam confugiens ad Sacerdotem eam in platea portantem capi non possit. 2*do.* Jure asyli gaudent omnes baptizati utriusque sexus, Judæi, & Pagani, si serio converti velint, suspensi, interdicti, excommunicati, banniti, & condemnati ob crimen non exceptum, e carcere fugientes. 3*tio.* Crimina, ob quæ jus asyli non conceditur ex Constitutione Gregorii XIV. sunt: publicum latrocinium, viarum grassatio animo spoliandi viatores effectu subsecuto, depopulatio agrorum, assassinium, homicidium, vel mutilatio in parte corporis principali, si fiat in loco jus asyli habente; homicidium proditorium ab amico vel inimico sub specie amicitiæ patratum; hæresis non tolerata; crimen læsæ Majestatis. His delictis Benedictus XIII. in Bulla: *Ex quo*, sequentia addidit: homicidium præmeditatum, & deliberatum; provocantem ad duellum, & occidentem; mandatum ad *Resolvuntur casus.*

homicidium; falsificationem litterarum Apostolicarum; furtum & falsitatem commissam a ministris Montis pietatis, publicorum teloniorum, Banci pro deposito Principis, vel privatorum; conflantes, adulterantes, & tondentes monetas aureas, & argenteas; & fraudis conscios, ac participes; fraudulentam sub nomine curiæ in alienas domos ingressionem cum rapina, homicidio seu mutilatione domesticorum, vel extraneorum. Benedictus XIV. in Constit. *Detestabilem*, privat jure asyli occidentem alterum in duello, etiam extra locum conflictus mortuum; imo etiamsi tantum vulneraverit, confugiens ad asylum ex decreto Episcopi cum assistentia Personæ Ecclesiasticæ extrahi, & incarcerari potest, ita tamen, ut si vulneratus tempus a lege statutum supervixerit, percussor a judice restitui debeat. Desertores etiam militiæ jure asyli privatos esse, declaravit S. Congregatio. *4to.* Injuste extrahens fugitivum e loco immuni graviter peccat, & una cum mandante ipso facto incurrit Excommunicationem majorem, quæ an Papæ vel Episcopo reservata sit, adhuc disputatur. *5to.* Peccat graviter, qui impedit reum, ne confugiat ad Immunitatem, aut ex hac expellit, nisi forte in hac se indecenter gereret: confuga interim ex bonis loci immunis alendus est, licet expensæ ab eo repeti possint; illi etiam suaderi potest, ut discedat, si fuga secura præstetur. Judici autem sæculari licet custodiam militarem extra locum asyli constituere, ad reum egredientem capiendum. Quamdiu vero in asylo est, non potest ad mortem, vel pœnam corporalem condemnari, sed tantum ad mulctam pecuniariam, *c. Reum*, 17. *q.* 4. *6to.* Modus extrahendi reum ex asylo est: 1. Præmittitur cognitio, an reus jure asyli gaudeat. 2. Obtenta licentia Episcopi, in præsentia Personæ Ecclesiasticæ judex sæcularis eum extrahat; & si Episcopus nollet dare licentiam extrahendi reum notorium delicti excepti, judex laicus, minori tamen, quo fieri potest, tumultu, eum extrahere posset: imo quando moraliter credibile est, crimen esse exceptum, delinquens potest, & debet extrahi judici petenti, modo ille se obliget ad eum Ecclesiæ restituendum, si postea diluantur indicia, ex quibus delictum videbatur exceptum. Vide *Inst. J. E. tom.* 2. §. 573. *& seqq.*

Sacrilegium quid? §. 873. Qui Immunitatem Ecclesiasticam violat, *Sacrilegium* committit, quod est indigna & irreverens rei sacræ tractatio. Res autem *sacra* dicitur, quæ publica institutione, auctoritate, & ritu ad cultum Dei deputata est.

Quotuplex? *Schol.* Sacrilegium aliud est *personale*, seu indigna

Personæ sacræ tractatio: aliud *reale*, seu violatio rerum sacrarum, publica auctoritate ad cultum Divinum ordinatarum. Aliud *locale*, seu violatio loci sacri ab Episcopo consecrati, aut ejus auctoritate ad publica Divina officia deputati.

§. 874. Sacrilegium est per se peccatum mortale; quia opponitur excellentissimæ virtuti morali, scilicet Religioni, habetque gravem repugnantiam cum sanctitate rei sacræ, eique gravem injuriam infert. *Est mortale.*

Coroll. Pract. 1mo. Sacrilegium personale quatuor modis committitur. 1. Inferendo manus violentas in Clericum, vel Religiosam personam (§. 867.). 2. Subjiciendo Personas Ecclesiasticas judicio sæculari (§. 866.). 3. Gravando necessaria Clerici &c. sustentationi tributis, & eum per onera publica ab officio suo impediendo (§. 868. & seq.). 4. Violando luxuriose Personam, Deo per votum castitatis consecratam (§. 657.). *2do.* Sacrilegium reale committitur: 1. Circa Sacramenta, ea invalide, vel indigne in statu peccati mortalis administrando, & suscipiendo. 2. Tangendo illicite, & irreverenter SS. Eucharistiam, quod extra casum necessitatis a laico factum foret peccatum mortale: vasa vero sacra; & utensilia a laico vel sub veniali, vel occurrente quacumque necessitate sub nullo peccato tangi possunt. 3. Indigne tractando res sacras, profanando; ad usus vanos adhibendo. *3tio.* Sacrilegium locale committitur, violando loci sacri immunitatem (§. 872.): polluendo Ecclesiam, aut Cœmeterium modis in *tr. de Euch.* recensendis: exercendo in Templo actionem profanam, quæ vel ex natura sua, vel prohibitione juris sanctitati loci repugnat, uti exercere in Ecclesia judicium sæculare; maxime criminale; negotiationem; mercaturam solemnem, tripudia, clamores, ludos profanos, commessationes &c. *4to.* Ad crimen Sacrilegii non requiritur intentio inhonorandi res sacras, sed sufficit deliberata indigna tractatio. Rosaria in Cœmeterio & alia ad cultum Divinum venalia exponere, non est quidem irreverentia; præstaret tamen omittere, maxime vero suspectos libellos, & miracula non satis approbata ineptis carminibus & cantu declamari solita, quæ non raro in Religionis nostræ contemptum cedunt. *Recolvuntur casus.*

§. 875. Post Religionem sequitur jam nunc altera pars potentialis Justitiæ, scilicet *Pietas* (§. 673.); quæ est virtus, per quam sanguine conjunctis, patriæque benevolis officium, & debitus cultus tribuitur. *Pietas quid?*

§. 876. Pietas potissimum exhibenda est Parentibus a liberis, vi cujus debent illis amorem, obedientiam, & reverentiam, in quibus, si notabiliter deficiant, morta- *Pietas erga parentes.*

liter peccant. Nam *Exod.* 20. *v.* 12. præcipitur: *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longævus super terram.* Obedientiam filiis inculcat S. Paulus *ad Eph.* 6. *Filii, obedite parentibus vestris in Domino.* Item *ad Rom.* 1. *v.* 30. & 2. *ad Tim.* 3. *v.* 2. & *Eccli.* 3. *v.* 2. Reverentia præcipitur *Eccl.* 7. *v.* 9. *In opere & sermone, & in omni patientia honora patrem tuum.* Et *Prov.* 30. *v.* 17. *Oculum, qui subsannat patrem... effodiant eum corvi de torrentibus.*

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Liberi tenentur Parentes suos amare: interne, bene volendo illis, externe, omne malum, & injuriam ab illis propulsando, benevolentiæ signa ostendendo, in necessitate subveniendo. Unde peccant, si Parentes odio, malevolentia, & indignatione prosequantur: si eis in necessitate spirituali, & corporali non subveniant: si ultimam eorum voluntatem non impleant: si mortem, & grave malum illis optent. 2*do.* Liberi tenentur obedire Parentibus in omnibus honestis, & licitis, ita ut inobediendo per se graviter peccent, nisi eos levitas materiæ, inadvertentia, & juvenilis incuria, & quia sæpe tantum est consilium, a peccato gravi excuset; dummodo contemptus Parentum absit, qui, si sæpissime proles præceptum transgrediatur, virtualiter saltem intervenit. 3*tio.* Liberi tenentur Parentibus exhibere reverentiam internam, eos ut Superiores agnoscendo, & reverentialiter timendo: & externam in verbis, signis, & factis. In quo liberi pro ratione materiæ graviter, vel leviter peccant, qui verbis duris & inurbanis, contumeliis, & maledictionibus Parentes afficiunt, illis illudunt, eos ad dignitates evecti despiciunt, cognoscere nolunt, negant, erubescunt; ubi graviter peccatur, nisi gravis justaque causa magni damni vitandi subsit, ut debitus amor & reverentia in corde solum retineatur. Item graviter peccant liberi, qui Parentes deliberate etiam leviter solum verberant, imo brachium, vel instrumentum ad verberandum levant: nisi forte brachium levent ictus declinandi gratia. Item graviter peccat, qui patrem in judicio sive criminaliter, sive civiliter accusat, vel testem contra eum agit, excepto crimine hæresis & læsæ Majestatis per conjurationem contra Principem. Potest tamen filius a patre injuste læsus vel alimentis privatus, absolute officium judicis implorare. Item contra reverentiam peccatur, non exhibendo Parentibus consueta signa honoris, assurgendo, caput detegendo &c. ubi tamen sæpe inadvertentia, secluso pravo affectu, a mortali excusat.

Obligationes Parentum. §. 877. E contra Parentes jure Divino, & naturali tenentur liberos suos amare, & honeste educare. Ita

præcipitur *Eccl. 7. v. 25. Filii tibi sunt? erudi illos, & curva illos a pueritia*. Et *ad Eph. 6. Et vos, patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros, sed educate eos in disciplina, & correptione Domini*. Ratio patet ex ipso instinctu naturæ, quo videmus ipsa bruta amare fœtus suos, eisque necessaria ad vitam conquirere.

Coroll. Pract. 1mo. Peccant Parentes, si liberos suos odio prosequantur, mala illis imprecentur, & in necessitate non succurrant. *2do.* Educatio est duplex: Corporalis, quæ exigit, ut Parentes triplicem providentiam liberis impendant: 1. Vitæ: ab ipso conceptu sedulam prolium curam gerendo, & omnia vitæ nociva ab iis avertendo. 2. Victus: necessaria ad victum, & amictum statui convenientem procurando. 3. Status: proles ita educando, ut suo tempore honeste se sustentare possint. Hinc matres peccant graviter, infantes in lecto lateri suo proxime admoventes, cum præviso periculo oppressionis eorum in somno. Item patres graviter peccant, qui uxores prægnantes dure tractant, & percutiunt, cum damno fœtus in utero existentis. Item, quando tempore menstrui exercent impuras commixtiones cum evidenti periculo abortus, aut prolis monstruosæ, infirmæ, fatuæ concipiendæ. Item peccant Parentes, qui dissipant bona temporalia, quia sunt causa paupertatis prolium, cum multis malis inde emergentibus. Peccant graviter matres, quæ proles ante templum, hospitale, vel in platea exponunt, nisi gravissima causa subsit, vel quia non possunt alere, vel sine gravissimo damno famæ retinere; tum quia pietati naturali hoc repugnat, tum quia proli est injuriosum. In gravi vero necessitate tenetur mater in expositione infantis curare, ne frigore pereat, aliove modo damnum salutis corporis, & animæ incurrat. Item mater tenetur per seipsam ordinarie lactare infantem, & si sine justa causa alteri nutrici bonæ tradat, venialiter peccat; mortaliter vero, si tali tradat, unde notabile damnum proli immineat. *3tio.* Educatio spiritualis requirit a Parentibus: 1. Doctrinam in fide, necessariis ad salutem, moribus, & scientiis, vel per se, vel per bonos instructores. 2. Bonum exemplum, quo Parentes filiis prælucere debent. 3. Correptionem seriam & discretam. Unde graviter peccant Parentes, qui proles in necessariis ad salutem non instruunt, earum vitia corrigere negligunt, suspecta consortia frequentare sinunt, nimia severitate eas corrigunt, unde eas stupidas reddunt, & variis morbis per totam vitam exponunt: eas vel ad Matrimonium, vel Statum Religiosum invitas cogunt. *4to. Tutores* graviter pec-

Resolvuntur casus.

Tutorum

Obligationes. cant, si bona pupilli negligant, pecuniam ad usus non necessarios cum damno concedant, & tenentur ad restitutionem. Tutores enim tenentur amare pupillos, & curam eorum in spiritualibus & corporalibus gerere. Pupilli vero tenentur suis Tutoribus exhibere amorem, reverentiam, & obedientiam; adeoque in materia gravi non obediendo, graviter peccant.

Observantia quid? §. 878. Tertia pars potentialis Justitiæ est *Observantia*, quæ est virtus, per quam homines aliqua dignitate antecellentes, maxime Superiores nostros, quodam cultu, & honore prosequimur.

Ejus partes. Dulia. *Schol.* Partes Observantiæ sunt: *Dulia*, quæ honorem, & debitam servitutem exhibet dominanti per signa externa, scilicet actiones honorificas, verba honorifica & res exteriores, v. g. oblationes munerum. Et *Obedientia*, quæ est virtus, per quam quis Superioris sui præcepto obtemperat, ex intentione satisfaciendi ejus præcepto: cui opponitur *Inobedientia*, quæ est transgressio præcepti ex illius vel præcipientis contemptu. *Obedientia.*

Obligatio subditorum erga Præpositos spirituales. §. 879. Subditi tenentur Præpositis suis spiritualibus exhibere reverentiam, amorem, obedientiam, & necessaria vitæ subsidia: *Eccl. 7. v. 21. In tota anima tua time Dominum, & Sacerdotes illius sanctifica.* Ergo spiritualibus Præpositis subditi debent reverentiam. 1. *Ad Thess.* 5. v. 12. *Rogamus autem vos, fratres, ut noveritis eos, qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos; ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum.* Ergo subditi debent amorem. *Ad Hebr.* 13. v. 17. *Obedite præpositis vestris, & subjacete illis.* Ergo debent obedientiam. 1. *Ad Tim.* 5. v. 17. *Dignus est operarius (qui laborat in verbo & doctrina) mercede sua.* Ergo debent subsidium necessarium.

Præpositorum erga subditos. E contra Præpositi spirituales tenentur filiis suis spiritualibus, 1. Exhibere paternum amorem: *Joan.* 10. *v.* 11. *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.* 2. Curam pro salute animæ: 1. *Petr.* 5. *v.* 3. *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei.* 3. Doctrinam: 2. *ad Tim.* 4. *v.* 2. *Prædica verbum, insta opportune, importune; argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* 4. Bonum exemplum. 1. *ad Tim.* 4. *v.* 12. *Exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate.*

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1mo. Præpositi spirituales peccant graviter negligendo animas in cura, & administratione Sacramentorum, omittendo conciones, & Catecheses, scandala præbendo, vel non tollendo. 2do. Superior Regularis tenetur velut pater subditis suis Regularibus pro-

videre de spiritualibus, & corporalibus. Item religiosam disciplinam fortiter, & suaviter urgere, delinquentes paterne monere, & corrigere; & peccat graviter, si minimos defectus in iis, quos aversatur, gravissime puniat, gravissimos vero in iis, quos amat, dissimulet: subditi vero illi debent amorem, reverentiam, & obedientiam. 3*tio.* Præceptores, & Instructores tenentur sollicite promovere profectum discipulorum suorum in pietate, & litteris; eorum peccata corrigere, & bono exemplo illis prælucere: discipuli vero debent Præceptoribus suis amorem, reverentiam, & obedientiam; ubi tamen non tam facile peccant graviter, nisi materia gravior fuerit.

Obligatio subditorum erga Magistratum.

§. 880. Subditi tenentur Magistratui suo sæculari exhibere, 1. Amorem. 1. *Ad Tim.* 2. jubet Apostolus, fieri orationes pro Regibus. 2. Reverentiam: 1. Petr. 2. *Regem honorificate.* 3. Obedientiam: nam *ad Tit.* 3. scribit Apostolus, Christianos monendos esse, *Principibus & Potestatibus subditos esse, dicto obedire.*

Obligatio Magistratus.

E contra Magistratus sæcularis subditis exhibere debet, 1. Amorem, & benevolentiam: *Job.* 29. *Oculus fui cæco, & pes claudo.* 2. Administrationem justitiæ: *Sap.* 1. *Diligite justitiam, qui judicatis terram.* 3. Impedire damna communia: *Prov.* 20. *Rex, qui sedet in solio, dissipat omne malum intuitu suo.* 4. Scelera plectere: *Prov.* 20. *Dissipat impios rex sapiens, & incurvat super eos fornicem.*

Resolvuntur casus.

Coroll. Pract. 1*mo.* Magistratus sæcularis graviter peccat, per negligentiam, conniventiam, injuriam, oppressionem innocentum, tolerata publica scandala. Item si abjecta subditorum cura, eam ministris vel malis, vel non satis capacibus relinquat. 2*do.* Si advertat, ex impunitate delicti augeri audaciam, turbarique rempublicam. Peccat graviter, si non puniat reum graviter delinquentem, & fit particeps peccati alieni: secus est, si ex justa causa parcat. 3*tio.* Subditi peccant graviter, vel leviter pro ratione materiæ, si Magistratui amorem, reverentiam, & obedientiam denegent.

Obligatio Dominorum erga famulos.

§. 881. Famuli, & ancillæ tenentur dominis suis præstare, 1. Reverentiam: 1. *ad Tim.* 6. v. 1. *Quicumque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur*: 2. Obedientiam: *ad Eph.* 6. v. 5. *Servi, obedite dominis carnalibus cum timore.* 3. Fidele obsequium: *ad Tit.* 2. v. 9. & 10. *Hortare servos, dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes.*

Obliga-

E contra domini tenentur servis suis præbere justam

Ho famulorum erga dominos. mercedem; & sustentationem congruam: *ad Col. 4. v. 1. Domini, quod justum est & æquum, servis præstate.* 2. Amorem, & convenientem benevolentiam: *Eccl. 4. v. 35. Noli esse sicut leo in domo tua, evertens domesticos tuos, & opprimens subjectos tibi.*

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* 1*mo.* Famuli & ancillæ peccant graviter per gravem irreverentiam, contemptum, & inobedientiam erga dominos; quando otiantur, non fideliter laborant, defraudant, damnum inferunt, aut non præcavent, aut ante conventum tempus famulatum deserunt. 2*do.* Innocentius XI. hanc propositionem 51. damnavit: *Famulus, qui submissis humeris scienter*, id est, non dubitans de flagitio a domino præstando, *adjuvat herum suum ascendere fenestram ad stuprandam virginem, & multoties ei subservit, deferendo scalam, aperiendo januam; aut quid simile cooperando*; scilicet scribendo vel deferendo litteras; concubinam adducendo: *non peccat mortaliter; si id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.* Imo nec metus mortis juxta La Croix excusat. 3*tio.* Peccata dominorum erga servos pro substrata materia gravia, vel levia, sunt: iracundia, nimia austeritas, percussio gravis, & injuriosa, subtractio injusta mercedis, omissio correctionis.

Gratitudo quid? §. 882. Quarta pars potentialis Justitiæ est *Gratitudo*, quæ est virtus respiciens debitum ex beneficio, ad illud aliquo modo compensandum, vel agnitione beneficii accepti, & amore benefactoris; vel gratiarum actione; vel altero beneficio. Huic opponitur: *Ingratitudo*, quæ est contemptus beneficii; vel benefactoris.

Ingratitudo quid? Ingratitudo est peccatum. §. 883. Omnis Ingratitudo est peccatum, quia adversatur rectæ rationi; & ideo etiam 2. *ad Tim.* 3. inter peccata recensetur: *Blasphemi; parentibus inobedientes; ingrati.*

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* Ingratitudo formalis, quando beneficium, & benefactor contemnitur, est speciale peccatum, utpote speciali virtuti gratitudinis opposita, quæ pro substrata materia, & contemptu potest esse vel peccatum mortale, vel peccatum veniale.

Vindicatio quid? §. 884. Quinta pars potentialis Justitiæ est *Vindicatio*, sive ultio injuriæ per aliquod malum peccanti inflictum: seu est redditio mali pœnalis pro malo culpabili. Huic per excessum in pœna opponitur *Crudelitas*; & per defectum *nimia Indulgentia* in puniendo.

Crudelitas. Indulgentia. *Affabilitas quid?* §. 885. Sexta pars potentialis Justitiæ est *Affabilitas*, seu *Urbanitas*; quæ est virtus, qua quis ex debito vitæ socialis in communi convictu se decenter habet ad alios, spectata conditione personarum, & circumstan-

tiis, ut neque nimis blandè, neque nimis aspere se gerat in consortio: Illi per excessum opponitur *Adulatio*, quando quis supra modum alios verbis, vel factis extollere, & delectare cupit in communi consortio. Et per defectum *Morositas*, quando quis se difficilem præbet in consortio contradicendo, ex animo non placendi, aut alios contristandi, ut suis moribus obsequantur. Quæ duo vitia, cum charitati graviter non repugnent, sunt per se tantum peccata venialia. *Adulatio,* *Morositas.*

Coroll. Pract. Adulatio potest esse peccatum mortale ratione materiæ, quando quis laudat peccatum mortale alterius: deinde ratione intentionis, inferendi grave damnum alteri, spirituale, vel corporale: denique ratione effectus, quando quis per adulationem dat alteri ansam peccati mortalis, quod prævidere, & avertere poterat, & debebat. *Resolvuntur casus.*

§. 886. Septima pars potentialis Justitiæ est *Liberalitas*, quæ est virtus moderans amorem divitiarum, & reddens hominem promptum ad eas erogandas, quando dictat recta ratio. Illi per defectum opponitur *Avaritia*, quæ est immoderatus amor divitiarum: & per excessum *Prodigalitas*, quæ est erogatio superflua rerum suarum. *Liberalitas quid?* *Avaritia.* *Prodigalitas.*

§. 887. Avaritia prout opponitur Liberalitati, sicuti & Prodigalitas, ex genere suo sunt peccata venialia, quia sunt excessus in re indifferente, & de se licita. *Avaritia & Prodigalitas quale peccatum?*

Coroll. Pract. 1mo. Avaritia fit peccatum mortale, quando homo ita inordinatè appetit, & amat divitias, ut in illis ultimum finem constituat: vel quando amori proximi graviter repugnat, injuste ejus bona auferendo, detinendo, & in necessitate non succurrendo. *2do.* Filiæ Avaritiæ sunt: Obduratio cordis erga egenos, Inquietudo mentis, Proditio, Fraus, Perjurium, Furtum, Perfidia, Oppressio pauperum, & omnis Injustitia. *3tio.* Prodigalitas potest esse peccatum ratione finis mortaliter mali: deinde ratione damni emergentis, si prodigus fiat impos ad debita solvenda, vel familiam alendam: denique ratione specialis obligationis superflua in pias causas erogandi, uti in Beneficiatis Ecclesiasticis (§. 860.). Hæc de Virtutibus Cardinalibus, & vitiis illis oppositis ad majorem Dei gloriam dicta sint, qui nos faciat ire de virtute in virtutem, ut tandem videamus Deum Deorum in Sion. *Resolvuntur casus.*

U. I. O. G. D.

INDEX

RERUM MEMORABILIUM LOCUPLETISSIMUS.

A

D

E

Q

R

S

T
